הספר הזה נצר

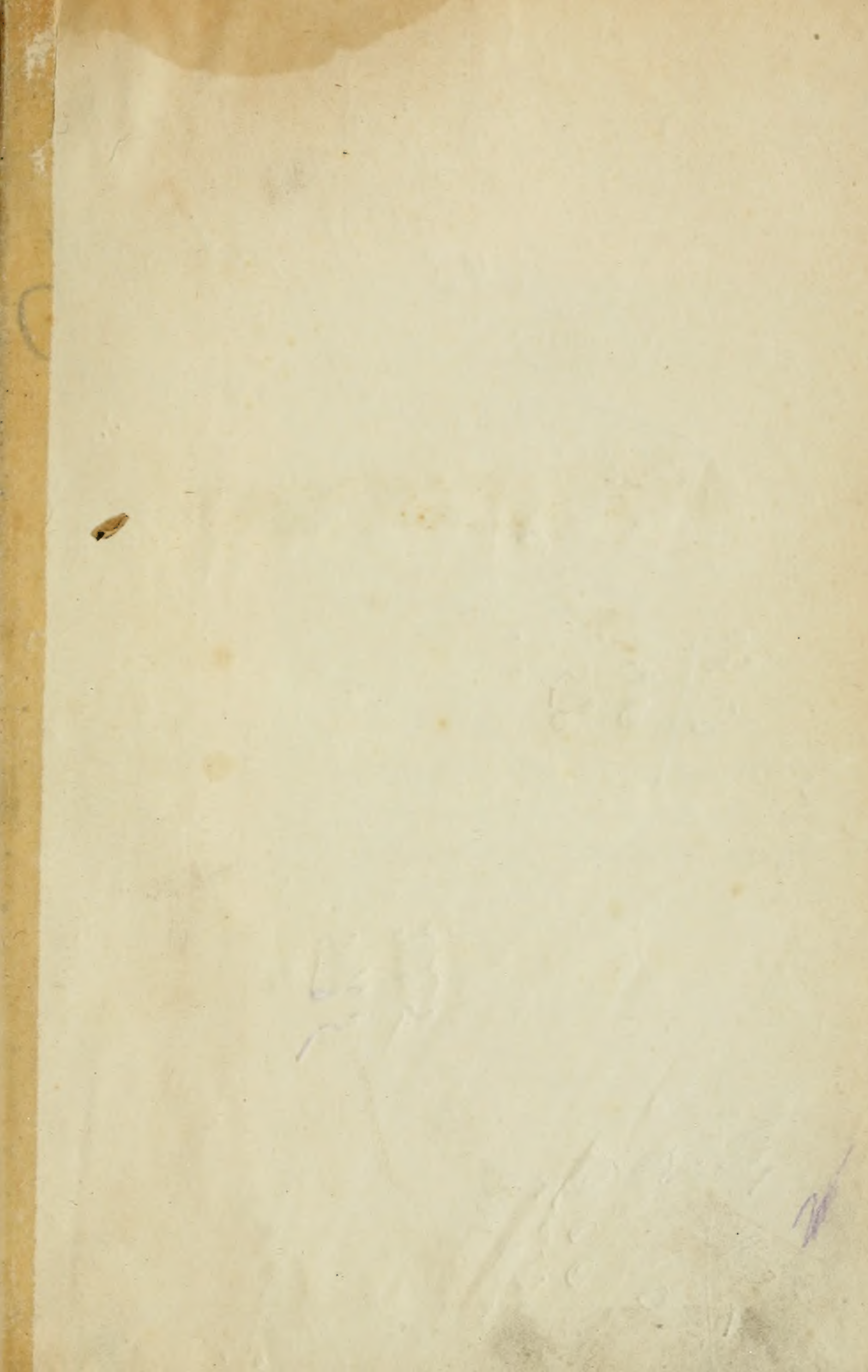
יהודה-ליב, ליפשיץ

לרוברט מארגעמיקן

58
40
2320

525
225

225
600
4 40
12 65

הַבֹּקֶר אוֹר

מכתב עתי להפיץ בקרב עמנו חכמה ודעת, דברי שיר ומליצה, ידיעות נחוצות ומועילות בכל ענפי הספרות, אשר כל קוראיו יכירו וידעו, כי עולה הוא במעלות על כל אשר לפניו, יופיע בכל חדש חוברת אחת של חמשה באגען שתים עשרה חוברות לשנה.

יבואו בו:

א) פקודות הממשלה הנוגעות לבני ישראל בארץ רוססיא.
ב) ספורים, שירים ומכתבים מחכמי לב הנוגעים להשכלת העם.
ג) ידיעות הטבע.
ד) חדשות הנוגעות לבני עמנו בכל מקומות מושבותיהם.
ה) באורים בתנ"ך ובתלמוד ומדרשים ע"פ דרך הבקרת ואשר מהם תוצאות חכמה ומוסר השכל.
ו) הודעת ספרים חדשים ובקרת נאמנה. —

אדרעססע של המו"ל

А. Б. Готлоберу Редактору „Габокеръ Оръ" Варшава

A. B. Gottlober Redaktor des Haboker Or Warschau

גם יוכל כל החפץ בו לפנות אל בית מסחר הספרים של ה' א ל י ע ז ר י צ ח ק ש פ י ר א בווארשא ע"פ האדרעססע.

Л. И. Шапирѣ Налевки N. 24. Варшава.

ואלה שמות סוכנים פרטים:

בעיר קיוב ה' י. י. ווייסבערג. בעיר זיטאמיר ה' מ. סקאמאראווסקי. בעיר ארעססא המו"ם ה' ב. שוכמאן ושותפו ה' ז. אבראמאוויץ (חנותם אצל בית הכנסת הגדולה). בעיר ראוונע הרב בערענסאהן. בעיר דובנא ה' אלטיר גינזבורג. — בעיר בערדיטשוב ה' אליעזר היימאן. בעיר קאנסטאנטין ישן ה' יוסף שעכטמייסטער. — בעיר בוקארעסט ה' עקיבא חשמל. בעיר באטעשאן דירעקטאר ה' הלל כהנא. — בעיר מאסקווא ה' י. מייזאחז. — בעיר לאדז ה' נ. נאטאנזאהן ושותפו ה' ראובן שמעון רובינשטיין. — בעיר קאוונא ה' דוד ארענבערג. — בעיר פינסק ה' אליהו ציטלין. — בעיר לעמבערג ה' ס. קלאפפ. — בקרעמענצוג המורה ה' אריעסאהן. בעיר יעקאטערינאסלאוו הארוואקאט ה' אלחנן דאברוסקין. בעיר חארקאוו המורה ה' חיים אבראס. בעיר פאלטאווע ה' ראובן דיינאוו.

Дозволено Цензурою Варшава 27 Января. 1881 г.

זכרונות מימי נעורי (המשך מחוברת ו׳ שנה ה׳)

כה עשה ר׳ ליב מלחמה שבע שנים את שהתקיף ממנו, וכשם שנלחם בו מלמטה כך נלחם שרו של הקיסר מלמעלה עם ר׳ ליב, ובעבור זה, חלה ר׳ ליב את חליו שבע שנים, כשנים אשר חלה הקיסר, ובימי חליו אלה עף וידא מיאלטישקוב לוויען פעם בפעם לעשות שמה את מלאכתו — וירא ר׳ ליב כי לא יכול לו, כי הכביד המלך את לבבו ויקשה את ערפו לבלתי סור ימין ושמאל מגזרתו אשר גזר דבר מלך שלטון, ויחר לר׳ ליב מאד וישאל את נפשו למות — ויהי בהאבקם יחד, היהודי מיאלטישקוב והקיסר מארץ עסטרייך, וימותו שניהם יחד מקץ שבע שנים למלחמתם ולחלים. —

הדברים האלה נאמרים ונשנים עד היום בפי המון היהודים אוהבי נפלאות, כאלו נתנו מסיני, וכל הכופר בהם יקרא מין כאלו כפר בעקר. — יסודי סבת הספור הזר הזה הלא הם טבועים באמונת המון העם שר׳ ליב היה ר ו א ה ו א י נ נ ו נ ר א ה, ע״פ המעשה הנודע להם כבר מצאתו ובואו בחצר המלך לעיני הסריסים שומרי הסף, ובמקרה חליו ימים רבים, אשר היה בפי העם בעבור „עגולת המספר״ (для круглаго счета) לשבע שנים, כשנים אשר חלה — לפי דבריהם — גם הקיסר יאזעף. והדמיון הבורא חלומות בשנה ובהקיץ, האוסף בחפניו מקריים ומאורעות רחוקים זה מזה ומחברם יחד, הנותן לשת שיחה בטלה בינה להבר ספורי אלף לילות ואחד — הוא אמר ויהי גם הספור הזה אשר קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאוניו, הוא ברא דויצר ספור זר ומפליא לעשות!...

מקרה אחד, אחרי מותו ימים רבים, הסב מחדש את לב העם להאמין בשוא כי גדול וקדוש היה האיש ההוא, אשר כבר נקדש להם ויאמינו בנפלאותיו. — בעיר מעזיבוז נדפס ספר בדוי בשם „רזיאל״ הוא הספר אשר אומרים עליו שנתנו המלאך רזיאל לאדם הראשון. בספר הזה נמצאו הרבה משמות אלילי המיתולוגיא ומהבלי היונים, ובתוכם כמה תפלות שלמד המלאך את אדם הראשון (כפי הנראה נולד הספר הזה על אדמת הערביים, והדמיון המולידו יוצא ירך האלקוראן הוא, אשר בו מלמדים המלאכים את מחמד הנביא להתפלל ולהתנבא). ונמצאה שם תפלה אחת שהמתפלל מכנה את שם עצמו „ליב בן שרה״, וקרה הדבר הזה, שהמדפיס הנבער מדעת שהיה שמו ושם אמו כך, הציב שמו שם במקום שהיה כתוב פב״פ (פלוני בן פלונית) כנהוג בתפלות המסורות לכל אדם. וכאשר נתפשט הספר הזה בין החסידים המאמינים לכל דבר, חשבו כי דברי המלאך הם שכוונו להצדיק ר׳ ליב בן שרה אשר עוד לא מש מתוך זכרונם, ויהי לנס! (עי׳ ס׳ בית יהודה להמנוח החכם אלופי ומיודעי הרב ר׳ יצחק בער לעווינזאהן פרק ל״ב צד 51 בפנים ובהערה על דבר ס׳ הנ״ל ועל דבר המקרה שזכרתי).

זה הצדיק ר׳ ליב לא הניח אחריו בן ינשב על כסאו, כי אם נערו משרתו, איש המוני, נוהג סוסיו בחייו, נהג כצאן חסידיו אחר מותו, כי עלה על כסאו והתנהג בחסידות בעיר קאזין סמוך לקרעמניץ, ונקרא ר׳ עזריאל קאַזינער. ויען כי ר׳ עזריאל זה היה לו בן סורר ומורה הולך בשרירות לבו, נכבה נרו אחרי מותו

ולא היה עוד נוטה אחלו ומקים יריעות אולהו. ועכ"ז ראה זה דבר נפלא, הרבה שנים אחרי מות ר' עזריאל אבד בנו כל מעותיו בענין רע וירא כי צרה קרובה ויעל גם הוא בערמה וילך הלוך ונסוע בין החסידים ויהי לרבי! — ימים רבים אחרי כתבי זאת נקרה נקריתי באכסניא אחת עם הבן הזה אשר עשה כל ימיו מעשה זמרי ולבסוף בקש שכר כפינחס — אפס מה נשתנו הזמנים ונהפכו העתים! בראשית שנת תרכ"ג הייתי בזיטאמיר ונראתה אלי בתו של הבן השובב ההוא, והיא נכדת ר' עזריאל, אשר אורו עיניה לדעת כי שקר נסכם של הטועים האלה, והנה היא יושבת בזיטאמיר עם בנה אשר הביאה אותו שמה ללמוד בבית מדרש הרבנים! — *)

והנה ר' ליב שרה'ס זה לא זכה לכת מיוחדת בין החסידים שיהיו נקראים על שמו, ולא האריכה שלשלתא שלו ימים, כי בן משק ביתו אשר ירש אותו וישב על כסאו אחריו לא השאיר גם הוא שם ושארית נין ונכד, ונשאר מר' ליב וממשרתו ר' עזריאל רק שמם בקרב הארץ.

לא כן היה הרבי מקארעץ ר' פנחס. עוד בימי חיי הבעש"ט עשה לו שם בארץ, ואביו ר' אברהם אבא מילידי ארץ ליטא היה דרשן בעת ההיא, כאשר היו בימים ההם הדרשנים לרוב מליטא נוסעים בארץ להוכיח את העם ולישר לפניהם הדרך אשר ילכו בה. מהמסופר בשבחי הבעש"ט (ד' לאשצוב תקע"ה דף י"ח ע"ג) נראה שהיה אבי ר' פנחס מתנגד להבעש"ט, ככל אנשי ארצו, ור' פנחס בנו ככל בני הנעורים בימים ההם, נגרר אחר הבעש"ט. ובכל זאת גם בהיותו אחד מרבי החסידים ומתנהג כמותם עוד נכרו בו רשימות מארץ מולדתו, כי היה בן תורה עניו ונכה רוח, לא בקש להתהלך בגדולות, היה אוהב אמת ושונא שקר, ולמד את תלמידיו ומקורביו לדבר רק אמת והצנע לכת את ה' ולהרחיק כל גאון וגבהות רוח מלבם כי תועבת ה' היא. וביותר השתדל לעצור בעד בניו יוצאי חלציו לבלתי יתנהגו ברבנות של חסידים, ועלתה בידו שרוב בניו עשו עשר במשפט, וביחוד עלה לגדולה בנו ר' משה הרב מסלאוויטא, אשר התעסק ימים רבים במלאכת הדפוס ודפוסו היה מהדר וכשבח מכל יתר הדפוסים בערים סביב סביב. אפס בהגהה לא עלה על כלם. הוא הוא אשר גרש את הדגש מבוא בנחלת האותיות ג"ד ט"ם שק"ץ נוזלי"ם ולא השאיר לו שארית כ"א באותיות בכפ"ת להבדיל בין הברתן הרפויה והדגושה. ומלאכת הדקדוק היתה לזרא באפיו ובאפי בניו ובני בניו עד היום. כי אחרי אשר קרה להם אסון נורא ומטעם הרשות הכה ר' שמואל אבא בנו של ר' משה עם עוד אח אחד מכת בלתי

---

*) הפעם (ר"ה כסלו הרל"ח) אני מורה בביהמ"ד הרבנים בזיטאמיר זה שנתים ושלשה חדשים, והנה בן האשה הזאת, הייס ראזענבערג שמו, הגיע כבר בראשית השנה הזאת לשנה הששית מביהמ"ד, וגם אמו, האשה משכלה, ראתה עניה ומרודה בשבט עברתו כי קשתה עליה, ותשם האשה בלבה ללכת לקיוב ללמוד שם באוניווערזיטעט מלאכת המילדת (אקושערין), ותגר שם, ולמדה לעסוק במלאכה זאת להחיות נפשה, נפשו שנתים נפשע הדרכים.

סרה ונמסרו שניהם לצבא (ויצאו לחפשי אחרי עבדם ימים רבים יותר מעשרים שנה, בהשתדלות השר הגדול וואסילטשיקאָוו שהיה גענעראל-גובערנאטאר בקיוב) הזקן ר' משה מת מרוב צרה ויגון, קבלו בניו את הדפוס אשר העתיקה הממשלה לזיטאמיר, ולא סרו ממנהגם הישן לבלתי השגיח על ההגהה המדויקת בכתבי הקדש, ועד היום עתקו גם גברו היל ואין איש שם על לב לתקן המעות. המדפיסים האלה הרחיקו מבית דפוסם כל ספר שמחברו מכת המשכילים, ומלבד ספרי תלמוד ופוסקים הדפיסו הרבה ספרי חסידים למאות ולאלפים ויפרסמום בעולם *) —

והנה אף כי לא הנחיל ר' פנחס את כבודו לבניו אחריו ולא איש מהם ישב על כסאו לנהוג שררה על חסידים, בכל זאת נשאר לו גיר, וזכר רב עשה לו אחד מקטני תלמידיו המסתופפים בביתו, הוא ר' רפאל מבערשיט, איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע, שונא בצע ובורח מן הכבוד, כאשר קבל מרבו ר"פ אשר השתדל תמיד לנטוע המדות הטובות האלה על תלמי לבות תלמידיו. ר' רפאל זה נסע מעיר לעיר כל ימיו, לא בעבור בצע כסף, כי לא לקח רק כדי הוצאותיו, ואם נשאר אצלו מותר, חלק לעניים. רק כל השתדלותו היתה ללמד את העם לדבר אמת ולהשמר מדבר שקר ומכל גאה וגאון, והדברים האלה חזר ושנה בכל מקום בואו שמה בשם רבו ר"פ. אפס מענותנותו ושפלת רוחו לא הרשה לעצמו לקרוא את ר"פ בשם רבי, כי לא נחשב ר' רפאל בעיני עצמו להיות ראוי והגון להקרא תלמיד ר"פ, ע"כ באמרו דבר בשם ר"פ אמר: „הוא היה אומר" (כי לקראו בשמו „ר' פנחס" ג"כ לא רצה, שבזיון הוא לאדם גדול כזה לקראו בשמו בלי תאר הכבוד „רבי"). והנה ר' רפאל זה היה איש תם וישר כאמור — אבל לא איש חכם ונבון, ולא טעם טעם חכמה מימיו, ע"כ היו גם תוכחותיו ודברי מוסריו דברים יבשים כחרש, לא תאר ולא הדר להם, והוא באשר פעלו היה מעורב ברע, כי ממנו למדו תלמידיו המקשיבים למוסר תוכחתו, להיות בורים ורקים מחכמה, וכל ימי חייהם הם רק מעלים גרה וחוזרים ושונים מה ששמעו מפי ר' רפאל, אשר יעשו לו כאשר עשה הוא לרבו ר"פ, וגם המה יאמרו עליו „הוא היה אומר". ויען שכל דברי ר' רפאל היו בשם רבו אשר לא יוכלו גם הם לכנותו „רבי" בעבור שלא קרא אותו ר' רפאל כך; ע"כ יאמרו תמיד: „הוא היה אומר בשמו" (ער האט געזאגט פֿון זיינעטוועגען). וכה ישנו וישלשו דברים אלו כל ימי חייהם וזה כל תורתם וחכמתם. החסידים האלה נקראים בשם „חסידי בערשיט" עד היום הזה, ע"ש ר' רפאל מבערשיט אשר זה כבר עזב את הארץ ויאסף אל עמו. ובאחת השכילו לעשות כי אינם מכנים א"ע ע"ש ר' פנחס כ"א ע"ש תלמידו ר' רפאל. כי באמת אינם תלמידי ר' פנחס, אשר כפי הנודע ממנו היה מופלג בתורה ובחכמה, והגה

---

*) מקץ שנת תרכ"ז בא הקץ על בית דפוס של בני שפירא נכדי ר' משה מסלאוויטא. כי נסגר על מסגר ונחתם בטבעת הממשלה לבלי יפתח עוד עד עולם, כי רע בית דפוס בעיני הממשלה בעבור הרחיקם מגבולם כל ספרי חכמה ודעה.

בספרי חכמי ישראל וביחוד בס' מורה הנבוכים (אשר הוא גן נעול בפני כל רבי החסידים) ועליו יאמרו רבי החסידים עד היום שהלך בדרך מסוכן ולא נסתכן. והמה רבם רחוקים מכל חכמה ודעת. ע"כ להם נאה ולהם יאה להקרא בשם „חסידי ר' רפאל מבערשיט" או בקצרה „חסידי בערשיט". —

והנה כבר אמרנו את אשר עשה ר' שניאור זלמן תלמיד המגיד ממעזעריטש ואת כל פרשת תורתו אשר הרביץ במדינת ליטא ושם יסד כת „חב"ד". אולם גם בן היה להמגיד ושמו ר' אברהם, חברו של ר' זלמן, והיה האיש ההוא צדיק וישר מתבודד בחדרו ולומד נגלה ונסתר ע"פ הדרך אשר הורה אותו אביו וע"פ רוח הזמן המושל אז בקרב הארץ השוכנת בערפל. כי כבר דבר זה נודע שאין להאשים רוב האנשים האלה אשר רוה עתם הוליכתם תועה ובבקשם חכמה ודעת צללו בתהום הסודות והעלו חרס בידם. אם לא היו מעשיהם רצוים די להם שכונתם היתה רצויה, ואין לנו להתרעם אלא על אותן האנשים אשר החזיקו בתרמית והתכונו להונות את המון העם, וכמוהם לא רבו עוד בישראל בימים ההם, כאשר פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד בימינו אלה, בדור אשר השחית כל בשר את דרכו, ולא החסידים בלבד לא לאמונה גברו בארץ ולא מהם לבד יתד ופנה למרמה וכזב, כי גם רבים מהמשכילים לא יזהירו כזהר הרקיע...

ר' אברהם זה לא בקש להתגדל ולהתקדש בעיני העם, כי הצניע לכת עם אלהיו ובתורת ה' הגה יומם ולילה, והשלמת עצמו שם לו למטרה ובני דורו קראו לו ר' אברהם מלאך — אולם בנו אשר עזב אחריו, ר' שלום מפאראבישטש, אשר לקח לו לאשה את בת הרבי הידוע ר' נחום מטשערנאביל (עלומת ר' שלום הנ"ל במות אביו נראה מזה שאמו בת הגאון בעל משנת חכמים היתה בת כ"ד שנים במות בעלה ר' אברהם. עי' שבחי הבעש"ט ד' לאשצוב תקע"ה דף י"א ע"ב) התקנא בר' ברוך נכד הבעש"ט, ויעש גם הוא לו מרכבה וסוסים ויחל להיות רבי בארץ. אחריו החזיק בנו ר' אברהם שמת בנעוריו ואחיו הקטן י ש ר א ל יורש אותו, הוא „ר' ישראל מרוזין" הנקרא בפי כל „ר' ישראלציע רוזינער". בשבתו על כסא אהיו היה צעיר לימים מאד, עד שלא הספיק ללמוד אפילו מלאכת הכתיבה כאחד העם בכתב יהודית, ובקושי גדול חתם שמו ושם אביו „ישראל בן שלום" ובאחרית הימים עשה פסיעה גסה במלאכה ההיא ועלתה בידו לחתום „ישראל במהר"ר שלום". הוא ר' ישראל מרוזין אשר הרעיש כל העולם בפרשת גדולתו במרכבותיו וסוסיו כלביו ותישיו אשר בארות סוסיו, במלאכת תפיו וחצוצרות וכל כלי הנבלים, כי היה לו חבל משוררים מנצחים בבלי שיר עד להפליא, והתנהג בגדולה ושררות כמלך ישראל.

בימים ההם עלה על כסא ר' ברוך במעזיבוז רב אחד שבא שמה מארץ פולין מעיר אפטא, זקן ונשוא פנים ממשפחה מיוחסת מגזע גאוני עולם נין ונכד להגאון המכונה בפי כל רבי ר' העשיל, שמו היה ר' אברהם יהושע העשיל, ובפי כל נקרא „הרב מאפטא". האיש ההוא קנה לבות כל היהודים אשר בכל ערי הארץ, וכלם יחד קראו לו קדוש ישראל מכבד. התחתיו שחחו כל רבי החסידים בימים ההם והתאבקו בעפר רגליו — מלבד ר' ישראל מרוזין, אשר עם היותו

אז צעיר לימים והרב מאפטא היה שב וישיש — בכל זאת לא היה נכנע לו, והנהיג שררות בפניו, ולא היה סר למשמעת המושל ברומא של החסידים על כסא הבעש"ט.

בימיו צמחו עוד שני רביים גדולים ומפורסמים, האחד היה דודו אחי אמו של ר' ישראל הנ"ל, הוא ר' מרדכי (או ר מאטעלי) מטשערנאביל בנו של ר' נחום, הוא ר' מאטעלי אשר עלה על כל הרביים שהיו לפניו ועל כל צדיקי דורו באהבת הבצע ובלקיחת ככף ברצון ובאונס מאת כל איש הבא לבקש ברכתו. הוא מכר את ברכתו כאשר מכר אחי יעקב הבכור את בכורתו, אך לא בנזיד עדשים כ"א בכסף מלא עובר לסוחר. ומאד מאד רגז וקצף על האיש הממעיט לתת לו מאשר גזר עליו, והאיש ההוא הביא עליו קללה ולא ברכה. והצדיק השני שבדור ההוא היה ר' משה הרב מסאווראני אשר בגליל פאדאליע, בראשונה אחד מחסידי ר' ברוך ואחרי מות ר"ב הרים ראש ונעשה רגל בפ"ע, ואעפ"כ היה נכנע להרב מאפטא כל הימים אשר היה חי, ואחרי מותו הרב הנ"ל התעלה וישב על כסא כבודו בכל תקף ועז. — זה האיש ר' משה היה למדן ובקי בעניני העולם, וכל ריב וקטטה אשר היה בין סוחרים וכנעני ארץ הביאו לפניו ושפט בין איש לאיש והוכיח במישור. אפס שנאת ההשכלה וקנאת החסידות (פאנאטיזמוס) כשאול בערה בו. אפו היה עז ועברתו קשתה על כל איש הולך בדרך החכמה ולומד לשונות ומדעים. — שלשת עמודי הארץ האלה, הרביים מרוזין מטשערנאביל ומסאווראני (אשר קבע דירתו אח"כ בעיר טשייטשילניק) מלכו בכפה בעת ההיא אחרי מות הרב מאפטא, והפילו אימתה ופחד על כל היהודים בארץ רוסיא, ובלעדיהם לא הרים איש את ידו ואת רגלו. — והנה בעת כתבי הדברים האלה *) כבר פקודת כל בשר נפקד עליהם וילכו בדרך כל הארץ, בדרך אשר לא ישובו עוד לכבות עין הארץ במשאון. —

ר' ישראל מרוזין הרבה כבוד ביתו עד מאד עד כי נפקחו עליו עיני הממשלה, ועוד מקריים אחדים עזרו לרעהו, וילקח לקיוב ויושם במאסר ימים רבים במבצר, ואחר אשר יצא משם ירא לנפשו לבלתי ילכד עוד הפעם ויברח ארצה גאליציען וישב בסאדעגערא אשר בבוקאווינע איזה שנים. אז החלו חסידיו מארצנו לנסוע אליו שמה ויביאו לו מתנות עשר ידות בכסף ובזהב, ויגשו לו שלחן כסף טהור ומנורת זהב גדולה עם שבעה קני המנורה. וכאשר הורשה ליהודים בעסטרייך לקנות להם נכסים וקרקעות, קנה לו גם ר' ישראל זה (אשר כבר נעשה אזרח הארץ שם, כי נשבעו עליו אנשים הרבה בני ברית ושאינם בני ברית כי מילידי ארצם הוא) שמה עיר מושב, אשר היתה לנחלה לבניו אחריו, וימת ביום השלישי להדש מרחשון בשנת ה' תרי"א. — איזה שנים אח"כ מת גם בנו הגדול ר' שלום, והיום הזה עוד יכהנו פאר בניו הנשארים, הלא המה ר' אברהם יעקב בסאדעגערא ור' מרדכי (מאטעלי) בסטריסוב.

---

*) סיום יום ג' כ"ח כסלו תרכ"ס. פס קאנסטאנטין ישן.

בדרך הזה הלכו לפני ר' ישראל הרביים מטשא־נאביל ומסאווראני. אפס הרבי מסאווראני השאיר אחריו בן אחד, ויואל לכת גם הוא בדרך כל הארץ אחר אשר הלך בדרכי אביו קצת שנים, ויהי במותו וישאר אחריו בן רך בשנים ובחכמה ושמו כשם זקנו משה, הוא משה היושב בטשייטשילניק על כסא זקנו, והוא עודנו נער, וישישים יקומו לפניו וזקנים ישתחוו לו ועפר רגליו ילחכו. והרבי מטשערנאביל ברך אלהים ויפרה וירבה מאד ושמונה בנים כחלציו יצאו, אשר ירשו כלם את הארץ ויחלקו אותה בגורל, ורעו איש את ידו, וינצלו את הארץ, ובכל מקום בואם שמה יריקו את אמתחות המון היהודים הרצים אחרי מרכבותם ובם יהללו. ואלה שבות בניו אשר השאיר אחריו: את אהרן (ר' אהרנציע) בטשערנאביל, ואת משה (ר' משהלע) בקארשטישאב, ואת יעקב ישראל בטשערקאס, ואת אברהם (ר' אברהמילי) בטריסק, ואת דוד (ר' דודיל) בטאלנע, ואת יצחק (ר' איציקיל) בסקווערע, ואת יוחנן (ר' יוחנציע) בראכמאסטריווקע, ואת נחום (ר' נחומיל) במאקאראב. שמונת בני ר' מאטעלע מטשערנאביל. — וימת ר' נחום וימלוך ר' יעקב יצחק בנו תחתיו וכסאו נכון ונשא ככל כסאות דודיו. וכל אחד מאלה מטופל בבנים וכלם נכונים מבטן אמם להיות רביים לוקחי כסף כל אחד יותר מאשר לקח אביו וזקנו עד אשר תכלה פרוטה מן הכיס ויבא גואל צדק אשר יגאל אותנו מכף כל אויבינו אלה!—

האחים האלה ינצו ביניהם ואיש רעהו יקנאו — לא קנאת ה' צבאות תעשה זאת, כי אם קנאת העשר אשר כל אחד מהם יחפוץ בו ועינו רעה בשל אחיו, וקנאת הכבוד שכל אחד מהם רוצה שיהיה כל העולם כרוך אחריו, ואחריו כל אדם ימשוך. ובכן ירדפו איש את אחיו והצעיר קם באחיו הגדול ממנו, והחסידים על זה כבזים שמו של אחיו והרבי מחריש ועוד נותן להם יד.

לדוגמא אעתיק הנה מכתב מהרבי ר' יעקב ישראל שכתב גלוי לכל חסידיו נוצרי עדותיו על דבר אחיו הבכור ר' אהרן בעל ריבו (המכתב הזה הגיע לידי העתק ממנו); וזה היא:

„את כל אחד ואחד מאנשי שלומנו מכנף הארץ לא נעלם מאתי לבו לדעת מה יעשה בו. ולהושיע בעזרת תפלתי תפלת הערער בעד כללות ישראל. בעזרת השם רואה אני בחוש מיום היותי לאיש. כי תפלתי לפני אלהים תעבור על כל המתיצבים נכחי. ואפילו יהיה מגדולי בני ישראל. ואפילו מהמפורסמים. ואפילו מבני אבינו איש האלהים. בזה תדעו כי עד אשר לא שמעתי כי רצון אלהים מסבים עמדי לא התחלתי לדבר בזה. ועכשיו כאשר דברתי. אפילו יבואו כל הרוזנים וכל הרוחות הקשות שבעולם לא יזיזו אותי ממקומי. ולא אותי בלבד ואפילו כל תולעת יעקב. ואפילו הצעיר שבצעירים חכמה וגבורה נתתי בהם להיות עומדים בקרב תבל בהצלחה גלוי ומפורסמת לעין כל חי. כי שמי וזכרי ומותי ולבי מלובש בתוכו תוכיות של כל אחד ואחד מאנשי שלומי. לא תשמעו לקול המבהיל אתכם מנער ועד הזקן בעצמו וכו'. ולא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו וכו'. כעתה שישו ושמחו בשמחת תורה ותוסיפו על למודכם יותר מכפי ההרגל

שלכם עד עתה. כי יש לי בזה כונה מסותרת · דברי המעתיר בעד כללות ישראל״.

האיש הזה הריח ריח „חב״ד״ כי הוא חתנו של ר׳ בער מליבאוויץ, ע״כ לשונו קרוב לסגנון לשונם. ובכל זאת יראה הקורא ממכתבו זה, את דרכם ועלילותיהם של הצדיקים האלה הגינבים את לב חסידיהם ומתפארים לדעת מחשבותם ולמשול ברוחם ובנפשם. —

גם הרב מאפטא השאיר אחריו ברכה (ר״ל מי שיברך את העם בכסף) בקרב הארץ את שני בניו את ר׳ יצחק מאיר ואת ר׳ יוסף משה ואת חתניו לוקחי בנותיו (אשר יצא עליהן שם רע בנעורירן בית אביהן וידע כל העם כלו כי הבנות האלה זמה עשו ואתנן זונה לקחו). ר׳ יוסף משה לא עלה לגדולה עד מאד ולא זכה לשם גדול, אולם אחיו הגדול ר׳ יצחק מאיר נחל כבוד אביו והנחילהו אחריו לבנו ר׳ זיסיל (אשר ישב בזינקאב העיר אשר בחר אביו למושב לו תחת מעזיבוז), הוא ר׳ זיסיל אשר זכה להדפים ספר ת ו ר ת זקנו הרב מאפטא ויקרא שמו בישראל „אוהב ישראל״ (כאשר צוה הרב מאפטא לחרות גם על מצבת קברו. והיה כי ישאל אותו המלאך דומה: במה אהבתהו? מה יענה!) וימת ר׳ זיסיל זה לא כביר וישאר אחריו שלשה בנים המריבים כעת על דבר הנחלה מי ינחל את ישראל ואת כל אשר לו בכל הערים האלה אשר סביבותיהם! — *) יתר בני בניו ובנותיו של הרב מאפטא הם ב נ י ב ל י ש ם, כי לא עשו להם שם גדול בארץ, והם רבים עד מאד והנם סובבים בארץ לארכה ולרחבה לבקש נדבות, והם מחזירים על הפתחים ממש כשאר עניים, וההבדל ביניהם רק במה שהם מתיחסים לבית אביהם הזקן ויקראו בשם „נכדים״ (ענִיקליך) כאשר יעשו גם הרבה מאד מנכדי הבעש״ט בימים האלה, ולא לבד הגברים, כי גם נשים (אחר ששמשו כל צרכן) תסבינה בערי הארץ מבקשות נדבות כסף כי „נכדות״ הנה. ובימינו כבד לדעת נכד מי? כי בשם זה יקראו נכדי הבעש״ט והרב מאפטא בפרט, ונכדי יתר הרביים בכלל, עד כי יקרה שעני פשוט ירשה לעצמו לומר „נכד אנכי״ כי יאמר בלבו הלא גם אני בלי ספק היה לי אב זקן. —

כבר אמרנו שבת היתה להבעש״ט אדל שמה ותלד את ר׳ ברוך אשר ישב אח״כ על כסא הבעש״ט. והנה אדל זאת הולידה עוד בן ושמו אפרים, הוא ר׳ אפרים הרב מסדילקאב, ובת ושמה פיגא (בלשון החס דים פייגעלע), אשר היתה לאשה לר׳ שמחה בן ר׳ נחמן מהארידענקי, הוא ר׳ נחמן הארידענקער הנזכר כ״פ בשבחי הבעש״ט והיה מפורסם עוד בחיי הבעש״ט ומהנגררים אחריו, ואח״כ נסע לארץ הקדושה ומת שם בטבריה. ותהר פיגא ותלד בן ותקרא שמו נחמן כשם אבי בעלה.

*) נודע לי אח״כ כי כבר השיגו הכל וחלקו להם הארץ בנחלה, בכורו של ר׳ זיסל ושמו ר׳ שמעיל פרש מעדתו על ערי בעסאראביע והסמוכים להם, גם השני ר׳ חיים (ר׳ חיימיל) לכד במכמרתו ערי פאדאליען וערי וואלין; אח״ר על גבול פאדאליען והשלישי ר׳ שמואל רשת פרושה לו בקצה גבול פאדאליע, הסולך קדמת אדעסע, והנה העיר בהלטע וסביבותיה וכלם כסף תועפות להם והעם מרבים להביא —

ויגדל הנער ויהי בהיותו בן י"ג שנה ויתנו לו אשה, ומילדותו התנהג בחסידות כי ראה כי יבא יומו ואל על יקראוהו יחד ירוממוהו בקהל חסידים. בראשונה היה מושבו בעיר מעדוועדיווקא (כפי הנראה אצל חותנו), משם נסע לארץ הקדושה (ח"י אייר תקנ"ח), על המסע הזה כמה הרפתקי עדו עליה, וחסידיו ובראשם ר' נתן בראסליבער משנה לרבו אשר על פיו תשק כל עדת חסידי בראסליב, המה כללו את יפי ספורי המסע הזה, הלא המה כתובים על ספר „שבחי הר"נ" ובס' מיוחד הנקרא „מסעות הים" (יוזעפאף תר"ו). ואח"כ שם איתן מושבו בבראסליב (ועל שם העיר הזאת נקרא שמו) ומת בעיר אומאן.

האיש הזה נפלא בדרכיו ועלילותיו מכל רבי החסידים. והמתבונן בספריו (אשר נדפסו ע"י תלמידו ר' נתן הנ"ל) יראה ששני יסודות הפכיים נלחמו ויתרוצצו בקרבו, הלא הן הכנתו הטבעית אשר היתה לו להשכיל להיטיב ורוח השירה (פאעזיא) התנוססה בו מלדה ומבטן, והרגילות והחנוך מילדותו על ברכי החסידות ואמונות טפליות אשר היו בעוכריו למשכהו בעל הבלי שוא ומדוחים ככל ההמון הרב ההוא. —

נטיתו אל הפאעזיע והסתערות כח דמיונו החזק נ"אה ברור מספורי שבחיו שכתב תלמידו הנ"ל, מבלי אשר ידע והרגיש בעצמו עד היכן הדברים מגיעים. הוא היה אוהב מאד ההתבודדות בשדה וביער, וביחוד בימי האביב. פ"א שמעו ממנו כדברים האלה: „בחרף כל העשבים והצמחים פגרים מתים, כי בטל כחם, וכשמגיע הקיץ (האביב) הם מתעוררים מתרדמתם ושבו והיו ומה טוב ומה נעים אז לצאת לשוח בשדה" כו', פעם אחרת אמר אל איש אחד שהלך לטייל עמו חוץ לעיר בין עשבי השדה: „לו הקשיבו אזניך אל קול השירות והתשבחות של העשבים האלה, המספרים כבוד אל ומתנים תקף נפלאותיו, בלי שום מחשבת זרה ואינם מצפים לתשלום גמול — כמה יפה ונעים לשמוע השירה הזאת!" וכאלה מאמרים רבים המורים על הסתערות דמיונו ורוממות רוחו, ותשוקה (זעהנזוכט) אשר לא ידע שהרה בערה בקרבו, ומאשר לא היה לאל ידו, ע"פ מצבו ומצב הוריו ומהנכיו, לפלס נתיב לרוחו הנשגבה כאשר יאות לה, הלך הלוך ותעה, ופנה למעלה, הימין השמיל — ובכל מקום מדרך כף רגלו לא מצא מרגוע לנפשו הכוספת ולא ידעה מה. — ע"פ תשוקתו זאת הלך לארץ הקדושה ושב אל ארצו ומולדתו, עזב העיר מעדוועדיווקע וישב בזלאטיפאלי ובבראסליב ואח"כ באומאן. הלך למסעיו פתאם מבלי אשר ידע איש על מה ולמה — ואולי גם הוא לא ידע, כי רוחו היא לקחתהו בציצת ראשו ותשאהו אנה ואנה. —

אם יש לנו רשות לדמות מילתא למילתא בקורות הדורות מראש ולמצוא בדורות אחרונים ענינים דומים אל מה שכבר היה לעולמים, ימצא המתבונן בדרכי ר"נ בראסליבער ושיחותיו ודרשותיו ומעשיו דמות קטן (מיניאטור בילד) מאיש גדול בלאמים, אשר חי בארץ כנען זה יותר מאלף ושמונה מאות שנים...

(ההמשך יבא)

גַּבַּאי־צְדָקָה.

פְּעָמָיו בַּנְּעָלִים, עַל רֹאשׁוֹ מִצְנֶפֶת,
סוֹבֵב ר׳ וָואלְצֶע בַּשְּׁוָקִים, בָּרְחֹבוֹת;
פְּאַת רֹאשׁוֹ הַמְּסֻלְסֶלֶת בָּרוּחַ מְעוֹפֶפֶת,
זְקָנוֹ מְגֻדָּל וּלְחָיָו מְלֵאוֹת וְטֹבוֹת.

כְּיָתֵד בְּמָקוֹם נֶאֱמָן יָדוֹ הָאַחַת,
תְּקוּעָה בָּאֵזוֹר אֲשֶׁר בְּמָתְנֵיהוּ,
וּבְיָדוֹ הַשֵּׁנִית יֹאחֵז מִטְפַּחַת,
לֶאֱסוֹף בָּהּ נְדָבוֹת מִבְּנֵי עַמֵּהוּ.

פַּעַם עַל הַכְנָסַת כַּלָּה, יְתוֹמָה דַלָּה,
וּפַעַם עַל פִּדְיוֹן שְׁבוּיִם יִקְרָא נְדָבוֹת;
אַךְ מִי הֵם הַשְּׁבוּיִם, מִי זֹאת הַכַּלָּה?
אֵין אִישׁ יוֹדֵעַ, אֵין חוֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת.

כִּי מִי זֶה יַחְשׁוֹב רָע עַל הוֹלֵךְ תָּמִים,
תּוֹרָה הִיא דִבְשׁוֹ, מִצְוָה נֹפֶת צוּפוֹ?
וּכְבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ הַחֲכָמִים:
„כָּל הַחוֹשֵׁד בִּכְשֵׁרִים לוֹקֶה בְגוּפוֹ“.

הֲלֹא בִטְנוֹ הֶעָבָה הִיא תְעָרְבֵהוּ,
כִּי תוֹרָה תוֹךְ מֵעָיו עֲרוּכָה וּשְׁמוּרָה;
וְהָאֵזוֹר אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו יִתֵּן עֵדֵיהוּ,
כִּי אֵזוֹר חֲלָצָיו אֱמוּנָה וְיִרְאָה.

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים,
לֹא יַבִּיטוּ לַלֵּב אַךְ לַכֵּלִים וְלַבְּגָדִים;
עַל פִּיהֶם יִפְּלוּ שׁוֹשַׁנִּים מְצֻיָּנִים,
בֵּין יַלְדֵי הָעֲנָק וּבְנֵי הַגַּמָּדִים.

וּבְכֵן יִתְּנוּ לוֹ אֶת מִסַּת יָדֵימוֹ,
אַחֲרֵי מִדּוֹתָיו לֹא יְהַרְהֲרוּ יַחְקֹרוּ;
לֹא יָשִׂימוּ עֲלוּמָיו לִמְאוֹר פָּנֵימוֹ,
וַעֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים לֹא עוֹד יִזָּכְרוּ.

לֹא יִזָּכְרוּ עוֹד, כִּי בְּפִי כָל בְּנֵי עִירֵהוּ,
הָיָה שְׁמוֹ מְנֹאָץ לִפְנֵי רַבּוֹת שָׁנִים,
וְכָל נַעַר שׁוֹבָב וּמְשֻׁלָּח לְנַפְשֵׁהוּ,
נִקְרָא עַל שְׁמוֹ „וֶועלְוֶועלֶע עַז הַפָּנִים.“

שְׁכָחוּ, כִּי בִּהְיוֹתוֹ נַעַר מְשָׁרֵת בַּחֲדָרִים,
אָכַל בַּאֲפִּיקוֹרְין מַאֲכָלֵי בָשָׂר וְחָלָב *);
וַיַּעַשׂ זִמָּה וְתֶבֶל חֲדָשִׁים לִבְקָרִים,
וְהַשֵּׁם הַנִּכְבָּד „וָואלְקֶע גַּנָּב“ נִקְרָא עָלָיו.

לֹא יִזָּכְרוּ כִּי בִהְיוֹתוֹ מְלַמֵּד לִילָדִים,
הִפְשִׁיט בְּלִי חֶמְלָה מֵעֲלֵיהֶם עוֹר וָגֶלֶד
בְּשֵׁן וָעַיִן יָצְאוּ מִמֶּנּוּ אֲחָדִים,
וְתַחַת יָדוֹ הַנְּטוּיָה פַּעַם מֵת יָלֶד.

וּמֵאָז הָיָה שְׁמוֹ לְדֵרָאוֹן לְיַלְדֵי מֶרִי,
וְאֶת כָּל נַעַר פָּרִיץ מוּסָר זוֹנֵחַ,
יְרָאֻהוּ הוֹרָיו, כִּי אִם יֵלֵךְ בְּקֶרִי,
אָז יִתְּנֵהוּ עַל יַד „וָואלְף הָרוֹצֵחַ“,

*) כן אראה כל הנערים המשרתים בחדרים (בעהעלפער בלע"ז) לתת אל פיהם מאכלי הקדרות אשר יביאו לפעליהם ואינם חוששין לאיסור בשר בחלב ועל כן יקרא הבעלפער בשם: פארווע קישקע.

שָׁכְחוּ, כִּי אַחֲרֵי הַשְּׂרֵפָה הַגְּדוֹלָה
סָבַב בֶּעָרִים וּבְיָדוֹ תְעוּדָה מְזֻיֶּפֶת
מֵאַחַד הָרַבָּנִים שֶׁל כָּל בְּנֵי הַגּוֹלָה
כִּי שָׁלוּחַ הוּא מֵעֲדָתוֹ הַנִּשְׂרֶפֶת,

לֶאֱסוֹף נְדָבוֹת מֵאֵת אַנְשֵׁי יֹשֶׁר,
לִבְנוֹת בֵּית מִדְרָשָׁהּ הַנִּשְׂרַף בָּאֵשׁ,
וַיָּשָׁב אֶל בֵּיתוֹ כָּבֵד בָּעֹשֶׁר,
וּמֵאָז לֹא יֵדַע עוֹד מַחְסוֹר וָרֵאשׁ.

עַתָּה בְּשֵׁם ר׳ וָואלְצֶע הוּא נוֹדַע לַעֲדָתוֹ,
תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה יַעַט כַּשַּׂלְמָה,
כִּי בְכוֹר שֶׁל יְסוֹרִין נִמְרְקָה עֲוֺתָתוֹ,
וּכְבָר שָׁקִיל לֵהּ לְמִטְרַפְסֵהּ בְּהַאי עָלְמָא.

„הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן אֵל הַגְּמוּלוֹת,
וַיַּשְׁפִּיל לִרְאוֹת אַרְצָה מִגָּבְהֵי שָׁמָיו,
הוּא תוֹכֵן רוּחוֹת, לוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת,
וּכְאָרְחוֹ יַמְצִיא לְמִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו.

„גַּם עָלַי בַּצָּהֳרַיִם קָדַר יוֹמִי,
וּמַחֲלָה עַזָּה עַל נַפְשִׁי עָבָרָה;
אָז אֶל עֵמֶק רְפָאִים הוּבֵאתִי בַּחֲלוֹמִי,
וּשְׁאוֹל מוּל עֵינַי אֶת פִּיהָ פָּעָרָה.

„שָׁם רָאִיתִי עֱנוּת אַנְשֵׁי אָוֶן וָרֶצַח,
מַכִּים עַל פִּשְׁעָם בַּעֲוֺנָם יִמַּקּוּ;
מַכָּתָם אֲנוּשָׁה, מַכְאֹבָם נֶצַח,
וּבְקוֹל גָּדוֹל וְנוֹרָא מָרָה יִזְעָקוּ.

„שָׁם יְבַקְשׁוּ חִשְׁבֹּנוֹת מַעֲשֵׂי מְזִמָּה,
עַל כָּל חֵטְא וָפֶשַׁע אַשְׁמָה וְאִסָּר:
בַּלָּהוֹת מִסָּבִיב: אֵשׁ, גָּפְרִית וְרִמָּה...
כַּכָּתוּב „בְּרֵאשִׁית חָכְמָה" ,„וּבְשֵׁבֶט מוּסָר".

„שָׁם עַל לוּחַ שָׁחוֹר בְּאֵשׁ אֲדַמְדֶּמֶת,
רָאִיתִי עֲוֺנוֹתַי כְּתוּבִים וּסְפוּרִים:
רְאִיתִים, סְפַרְתִּים וְנַפְשִׁי הָלְכָה תֻּמָּם,
וּמִנַּהֲמַת לִבִּי בָּכִיתִי תַמְרוּרִים.

„אַךְ פִּתְאֹם הוֹפִיעָה לְנֶגֶד עֵינַי כְּתֹבֶת,
וּכְרֶגַע הִרְגִּיעָה רוּחִי הַסּוֹעֲרָה:
„תְּשׁוּבָה תָּתֵם חַטָּאת כְּקַשׁ לְשׁוֹן שַׁלְהֶבֶת,
וּצְדָקָה תַּעֲבִיר אֶת רוֹעַ הַגְּזֵרָה".

„וָאֶדֹּר לַאֲבִיר יַעֲקֹב, נִשְׁבַּעְתִּי בִּכְבוֹדִי,
כִּי אִם יָסִיר מִמֶּנִּי מַחֲלָה וְעָקָא,
אָז אָשׁוּב אֵלָיו בְּכָל נַפְשִׁי וּמְאֹדִי,
וְאַקְדִּישׁ עִתּוֹתַי לְמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה.

„וְשׁוֹמֵעַ אֶנְקַת שָׁבִים שָׁמַע נְדָרַי,
וַיִּמַח כָּעָב חִישׁ מֶרְיִי וּזְדוֹנִי,
וַיְחַזֵּק אֶת גֵּוִי וַיְרַפֵּא שְׁבָרַי,
וּמִשַּׁעֲרֵי שְׁאוֹל הֱשִׁיבַנִי לִמְעוֹנִי".

כָּזֹאת יְסַפֵּר, וּקְהַל שׁוֹמְעָיו הַפְּתָאִים,
יַאֲמִינוּ לִדְבָרָיו וּשְׁמוֹ יַעֲרִיצוּ.
כֹּה עַל אַדְמַת עַמִּי יַעֲלוּ גַבָּאִים,
וּכְרוֹשׁ עַל תַּלְמֵי שָׂדַי מֵעִיר יָצִיצוּ!

א. ב. נ. ר.

הַצָּעִיר כִּצְעִירָתוֹ

(מָשָׁל אֵינוֹ דוֹמֶה לַנִּמְשָׁל)

מאֹטטאָ: הספר חטאת נעורים מאת צל פחד

„חֲדַל לְךָ נַעַר מֵחֲלֹם חֲלוֹמוֹתֶיךָ,
חֲדַל מֵהִתְלוֹנֵן בִּמְרוֹמֵי שָׁמָיִם;
חֲדַל לְךָ לִרְכַּב עַל כְּרוּב הַדִּמְיוֹנֶךָ,
לְנֹגַהּ יָרֵחַ וּבֵין הָעַרְבָּיִם!
הַבְשִׁירִים תִּחְיֶה, תַּעֲשֶׂה לְךָ בָּיִת,
וּבָנִים תְּחַיֶּה בְּשָׁמִיר וָשָׁיִת?

„חֲדַל לְךָ נַעַר מֵחֲלֹם חֲלוֹמוֹתֶיךָ,
וּבְדֵעָה מְיֻשֶּׁבֶת וּבְקֹר הָרוּחַ,
הִכּוֹן נָא לִקְרַאת יְמֵי עֲתִידֶךָ,
לַשְׂכִּיל בֶּאֱמֶת וּלְמַעַן תָּנוּחַ:
חֲדַל מֵהַשְׂכָּלָה — הוֹי נַעַר הוֹי פֶּתִי!
הַהִיא לְךָ תִּתֵּן אֲכִילָה וָשֶׁתִי?"

* * *

מוֹרַי! רַבּוֹתַי! — סְבָרַתְכֶם הִיא יֹשֶׁר,
וּזְקַנְכֶם מְגֻדָּל, אַף יָפֶה תָּדוּנוּ,
גַּם קוֹלְכֶם הוּא נָאֶה וְעֶתְכֶם עֵת כֹּשֶׁר —
אַךְ אִמְרוּ הֲיֵשְׁכֶם גַּם נְעָרִים כָּמוֹנוּ?

כִּי אֵיךְ עַל נְעָרִים, אֵיכָה תִפְקֹדוּ,
לַעֲזֹב אֶת הַמָּה לֹא יוּכְלוּ יַעֲזֹבוּ,
וְהֵם הֵן בַּחֲלוֹמוֹת יִדּוּ יִרְקֹדוּ —
הֵן יַלְדוּת וְדִמְיוֹן אַךְ יַחַד שָׁכָבוּ!

מוֹרַי! רַבּוֹתַי! לָכֶם קֹר הָרוּחַ,
לָכֶם שִׁקּוּל דֵּעָה אַף נֶפֶשׁ יוֹדַעַת;
אַךְ לָנוּ הַיַּלְדוּת — אַף נִלְבֹּט נָטוּחַ,
כִּי לָנוּ הַצְּדָקָה לְקַוּוֹת הַדַּעַת!

קֹר רוּחַ תְּצַוּוּ וְדֵעָה מְיֻשֶּׁבֶת —
רַבּוֹתַי: הַאִם לֹא הַצְּחוֹק הוּא לִשְׁמוֹעַ
וּמְעַט עוֹד וּבָאתֶם לִידֵי הַמַּחֲשֶׁבֶת,
כִּי בָאִים בַּיָּמִים מֵרֶחֶם נְבוּאָה!

לָנוּ הַצְּדָקָה כִּי נָשִׁיר הַשִּׁירָה,
כָּל־עוֹד לֹא נָקִיא חֲלֵב אִמּוֹתֵינוּ,
לָנוּ הַצְּדָקָה כִּי דִמְיוֹן נַכְבִּירָה—
הַשִּׁירָה לַיַּלְדוּת וִילָדִים הִנֵּנוּ!

לָנוּ הַצְּדָקָה אִם נָרֹן, נְרַנֵּינָה,
כָּל עוֹד אֲנָחָה לֹא יָבִין לִבֵּנוּ,
כָּל עוֹד לְחֶלְקַת כָּל לָשׁוֹן נַאֲמִינָה,
וָאֶרֶץ בְּפַשְׁטוּת לֹא רָאֲתָה עֵינֵנוּ!

הָאָרֶץ לָכֶם, לָכֶם הַשָּׁמַיִם,
לָכֶם כָּל־תַּעֲלוּמוֹת הַטֶּבַע הוֹרָקוּ,
לָכֶם הַקַּתֶדְרָא וְרָאוּי עַל־אַפַּיִם —
אַךְ אַל נָא בְּקֶצֶף אִם נְעָרִים יִצְחָקוּ!

יִצְחֲקוּ לִפְנֵיכֶם הַנְּעָרִים הַלָּלוּ —
אוֹ הַמְעֻמָּם זִקְנָה תְּבַקֵּשׁוּ,
כִּי יֶאֱגוּ לָאַחֲרִית, וּלְאַט יִתְנַהֲלוּ,
בִּכְבֵדֻת, וּשְׁחוּחִים בַּעֲצָמוֹת יָבֵשׁוּ??...

*
* *

אִשָּׁה כַּבִּירָה לְיָמִים וְשָׁנִים,
שֶׁכְּבָר לָהּ רָאֲתָה
חַיִּים לָשֹׂבַע, וּבָנוֹת וּבָנִים,
שִׁלֵּשִׁים, רִבֵּעִים, נוֹלָדִים עַל־בֶּרֶךְ,
וּכְבָר לֵחָהּ נָס וְעֵינָהּ כָּהֲתָה,
וּכְבָר נָמֵר טַעְמָהּ, עָבְרָה, בָּטְלָה,
וּמֵרֹב זֹקֶן
רָאֲתָה הַתֵּבֵל אַךְ כִּדְמוּת דְּיֹקֶן,
גָּלוּם בַּעֲרָפֶל, וּכְבָר גַּם לַדֶּרֶךְ,
הָרְחוֹקָה הִצְטַיָּדָה,
וּבְרֶגֶל אַחַת כְּבָר עָמְדָה עָמָדָה,
בַּמָּקוֹם שֶׁאֵלָיו תָּמִיד פִּלֵּלָה:
הָאִשָּׁה הַזְּקֵנָה יָשְׁבָה יוֹם אֶחָד,
שְׁחוּחָה וּכְפוּפָה עַל־סֵפֶר הַתְּהִלִּים —
וּשְׂפָתָהּ כִּמְעַט אַךְ דּוֹבְבָה הַמִּלִּים —
וְהִנֵּה בְּאָזְנֶיהָ,
קוֹל נֵבֶל וְכִנּוֹר וְתֻפִּים וּמְחוֹלוֹת,
וּמִצְהֲלוֹת אֲנָשִׁים וְנָשִׁים גַּם יַחַד,
עוֹלִים בִּתְרוּעָה וּבְאַלְפֵי קוֹלוֹת.
וַתִּתְעוֹרֵר הַזְּקֵנָה,
מֵחֲלוֹמוֹתֶיהָ,
וַתָּנַע אֶת־רֹאשָׁהּ הֵנָּה וָהֵנָּה:
—מֶה קוֹל עֲנוֹת זֶה? „הַקָּצִין הוֹשֵׁעַ,
מַכְנִים לַחֻפָּה אֶת־בִּתּוֹ הַיְחִידָה".
הַזְּקֵנָה שָׁמְעָה—אַף רֹאשָׁהּ הֵנִידָה,
וּכְמוֹ לֹא כַאֲמֶנֶת הָעֲמִיקָה מַחֲשָׁבוֹת:
„מַכְנִים לַחֻפָּה? הוֹי בָּנִים הוֹי אָבוֹת!
הֲגַם בִּימֵיכֶם דּוֹר הַשְׂכֵּל וָדֵעַ,
כָּאָז וּכְלִפָנִים גַּם אַתֶּם תִּבְעָרוּ?
הֲגַם עַתָּה נְקֵבָה תְּסוֹבֵב עוֹד גָּבֶר

בָּחוּר יַחְפֹּץ בְּתוּלָה לָבוֹא בְחֶבֶר —
וְאִתָּם בְּלִי נֶשֶׁק,
הַתַּאֲוָה וְהַחֵשֶׁק —
הַהֲבָלִים כָּאֵלֶּה גַּם עַתָּה יָקְרוּ? —

כֵּן דִּבְּרָה הַזְּקֵנָה עַד נִדְמָה נִרְדָּמָתָה;
הָעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ — הַחֲתֻנָּה נֶעֶשְׂתָה.

לאָדז דעצעמבר. דוד פרישמאן

מִכְתָּמִים.

צְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת לִפְעָמִים;
וּמִצְּדָקָה יַצִּילוּ הַחַיִּים בְּאַחֲרִית הַיָּמִים.

צָרַת רַבִּים, יֹאמַר הַפִּתְגָּם, חֲצִי נֶחָמָה;
לָכֵן קוֹל דְּמֵי נְקִיִּים צוֹעֲקִים מִן הָאֲדָמָה.

שֶׁקֶר אֵין לוֹ רַגְלַיִם,
וְעֹשֶׂה יַעֲשֶׂה לוֹ כְּנָפַיִם.

יוֹסִיף מַכְאוֹב יוֹסִיף חָכְמָה וָדַעַת;
וּמַדּוּעַ לֹא יִתְאַמְּצוּ הָרוֹפְאִים עֵץ הַדַּעַת לָטַעַת?

הַכְּסִיל חוֹבֵק אֶת יָדָיו בְּנַחַת,
וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ בַּעֲצַלְתַּיִם;
וְרַב הָעֵדָה יֵשׁ טוֹמֵן יָדוֹ בַּצַּלַּחַת,
וְאוֹכֵל אֶת בְּשַׂר עֲדָתוֹ מְלֹא חָפְנַיִם.

פִּתַגֹּרוֹס בְּגִלּוֹתוֹ בְּלִמּוּדוֹ הֶחָדָשׁ מַטְמוֹנֵי מִסְתָּרִים
הֵכִין מַטְבֵּחַ לְשִׁפְעַת עַתּוּדִים וְכָרִים;
מִן הוּא וָהָלְאָה תִּפּוֹל אֵימָתָה וָפַחַד,
עַל כָּל בַּהֲמוֹת וְחַיְתוֹ יַעַר יַחַד,
עֵת אֱמֶת חֲדָשָׁה תִּצְמַח מֵאֶרֶץ,
פֶּן בּוֹא יָבוֹא עֲלֵיהֶם הַקֶּרֶץ.

יהושע חנא ראבניצקי.

החטא חטאו?

ספור מאת

ח. מרגליות.

בעיר הגדולה ק. . . המכילה בקרבה כארבעים אלף נפש מבני ישראל יתנשא כמו רמים בית הגביר יעקב ראד. האיש ההוא נודע לשם ולתהלה לכל יושבי העיר הזאת כי בכל לבבו ונפשו יעזור לעני ואביון ולכל איש מטה ידו, אשר יפנה אליו ויבקש ממנו עזר, ומדי שנה בשנה יפזר מהונו כסף לא מעט לצרכי העיר ולקופת העדה. גם ה' צוה את הברכה בכל משלח ידו וכל אשר יעשה יצליח. לפני שנים עשר בא בגפו אל העיר הזאת עם מעט כסף בצלחתו וישכור לו מעון קטן ויהי סרסור ואיש הבינים בין סוחרי תבואות וצמר כבשים. אך מהרה מצא חן בחריצות ידו וישרת רוחו בעיני הסוחרים הגדולים מעיר א. . . הבאים לעיר ק. . . לקנות את תנובות הארץ ויאמינו על ידו כספם לקנות בעבור בתי מסחרם דגן, חטים וצמר ולשלוח הסחורות האלה על שמם אל העיר א. . . אז החלה שמש ההצלחה לזרוח לו ויעל מעלה מעלה על במתי המסחר והקנין. לא עברו ימים רבים וכספו עלה עד עשרת אלפים רו"כ ויסחר על חשבונו עד מאת אלפים רו"כ, כי בעלי הכסף אשר בעיר ק. . . לא קפצו את ידיהם מהלוות לו הכסף הנחסר לו למסחרו יען כי איש אמונים היה ולא העביר המועד לשלם את אשר נשו בו. ובכלות ארבע שנים מיום בואו אל העיר ק. . . התחשב לאחד מאפרתי העיר הזאת ועשיריה, ויהי ביתו, אשר קנה לו במחיר הרבה, מלא כל טוב וימצא לאל ידו לחיות חיי גביר ונגיד יחד עם אשתו ובתו אשר ישבו עד כה בעיר אחרת. אז לא אחר מהביא את הנפשות היקרות האלה אל ביתו בעיר ק. . . ולהתענג אתן יחד על כל הטוב אשר ברכו ה'. כה חלפו עברו עוד שש שנים ויגדל האיש יעקב ראד מאד ויעש חיל ויקן בסביבות העיר ק. . . שדות וכרמים ויושב בהם אכרים, יוגבים ורועים לעבדם ולשמור את עדרי צאנו אשר רעו באחים השמנים אשר לו. גם בקרב ביתו שכנו שלום ושלוה, אהבה וידידות, ענג ונחת. אשתו דבורה לא התערבה בדברי המסחר אך שמה עיניה על תהלוכות ביתה, על בתה הבכירה ועל שני בניה הקטנים, אשר ילדה לבעלה, לנהלם בנתיב יושר ולטעת בלבותם כל מדה נכונה. כי היתה דבורה אשה יקרה והצניעה לכת עם אלהים ואנשים. לא בקשה לה רעים ומכירים אך גם לא בזתה אנוש ולא ידעה גאון, אזניה היו תמיד קשובות לכל דך וקשי יום אשר באו לשפוך לפניה מרי שיחם וידיה פתוחות לכל מבקש ממנה עזרה בצר לו, לכן היתה דבורה לברכה בפי כל אנשי העיר, לכבוד

ולתפארה לכל יודעי שמה. שמע יעקב תהלת אשתו וישמח בלבבו ויברך את אלהים על כל הסדו אשר הגדיל לעשות עמו.

כן הוא הדבר וכן הוא האמת. הגדיל ה׳ לעשות עם יעקב ראד ויט אליו חסד רב ויוציאהו למרהב מכל עני ולחץ, צרה ומצוקה אשר סבל חמש שנים תמימות, כי פגעים רבים עמדו לשטן בין יעקב ראד ובין דבורה אהובת נפשו ולא נתנום לבוא בברית החתונה וכמעט אמרו נואש לחייהם עד אשר נפקחו עיניהם ויבינו לדעת כי הם לא כן יעשו ואך לשוא יכנעו אשר מנפשם ולא יחיו יחד היי איש ואשה. מכל צרותיהם אשר עברו על ראשם ומכל מבוכות נפשם בהמשך השנים האלה לא ידע איש מכל יושבי עיר ק . . . כי שמרו פתחי פיהם מספר תהלוכות הייהם טרם בואם אל העיר הזאת גם להאנשים הקרובים אליהם. אך אל יאמין הקורא כי הם עשו דבר אשר לא כן, גנבו וגזלו או שפכו דמי אדם ולכן פחדו פהד פן יפתח בית הכלא דלתיו לפניהם אם יגיעו מעשיהם הרעים האלה לאזני השופטים, הם לא יראו את השופטים ולא פחדו ממעשיהם כי מעודם לא גנבו ולא כחשו ולא רמו איש, ואך מדבת אחיהם העברים השומרים הבלי שוא פחדו פחד לבלי יאמרו כי לא כדת נשואה דבורה לאישה ובנים נולדו להם לא יבאו בקהל ישראל. כי לדבורה טרם נלקחה לאשה ליעקב היה עוד איש אשר מת בארץ רחוקה ויען לא יכלה להביא עדים אשר ראוהו שוכב מת על הארץ, לא נתנו לה הרבנים הרשות להנשא לאיש אחר ולכן נלחצה לבוא בברית עם יעקב ראד בסתר. החטא חטאו בדבר הזה? האם עברו דת? ישפוט נא הקורא היקר אשר יקרא בספורי זה את תולדות חיי יעקב ודבורה, איך נודעו איש לאחיו, איך מצאה האהבה קן בלבותם ואת כל אשר עשו למען בוא בברית יחד.

יעקב ראד נולד בעיר קטנה לא רחוקה מהעיר ריגא, אביו היה חייט וא״ש המוני אך גבר עושה מלאכתו באמונה וישר הולך, שונא את העצלות ואוהב את האמת, אנשי המקום ואדוני הכפרים מסביב נתנו לו מלאכה למדי ובעמל ידו מצא און לו להחיות נפשות ביתו ולאסוף כסף מעט לעת זקנה ושיבה. עד הארבע עשרה שנה בקר יעקב ראד את בית הספר לעם אשר בעירו גם למד שעות שתים בכל יום ספרי קדש וידיעת הדת בבית אחד המלמדים. אחרי כן שלחו אביו אל אחד בתי המסחר בעיר ריגא לעבוד שמה וללמוד את תהלוכות המסחר. בשנים הראשונות מלבד ארוחתו על שלחן אדוני בית המסחר לא לקח מאומה בעבודתו ואך בשנת העשרים לימי חייו נקב לו אדונו ג׳מאות רו״ב שכר לשנה יען כי כל מעשיו עשה בהשכל ודעת וידע היטב את ארחות המסחר. את שכרו לא פזר לכל רוח, כאשר יעשו רבים מאנשים הצעירים העובדים בבתי מסחר ויושבים בלי אשה ובנים, ולכן בהמשך איזה שנים היה בידו כארבעת אלפים רו״כ, כי גם הסוחרים הגדולים אשר סחרו עם אדונו העניקוהו מכספם מדי פעם בפעם אשר קנו סחורה. אז מצא יעקב ראד לטוב לעזוב את בית אדונו וליסד בית מסחר מסחורות מאסקווא יחד עם איש אחד אשר נתן על המסחר הזה כשלשים אלף רו״כ. בראשית ימי מסחרם עמלו יעקב ראד ושותפו עמל רב ויום ולילה לא נחו ולא שקטו ויתאמצו לכונן את בית מסחרם ולמשוך להם קונים מהסוחרים הבאים לריגא

מהערים הקרובות והרחוקות. עמלם לא היה לשוא ובמרוצת הימים היה בית מסחרם מלא סחורות שונות ואנשים רבים באו אליהם לעשות אתם מקנה וקנין כי ידעו השותפים למלאות חפץ הקונים ולמצא חן בעיניהם. ויהי בפרוץ מסחרם וסחורות רבות באו להם בכל שנה מהעיר מאסקווא החל יעקב ראד לנסוע אל העיר הזאת ולשבת בה חדשים תמימים למען קחת דברים עם בתי חרשת המלאכה ולבחור הסחורות הנצרכות להם ולשלחן מהרה אל מקום מגורם לריגא. כל היום ואיזה שעות מהלילה הלך יעקב ראד לעבודתו ויבקר את הסוחרים ואת האנשים אשר היה לו שיג ושיח אתם ואך בשעה העשירית שב אל בית מלונו לנוח מעמלו ולכתוב חשבונותיו בספר.

באחד מימי החרף בנפול שלג רב על פני הארץ ורוח צפון נשב בחזקה וימלא עיני ההולכים והנוסעים על פני חוצות כפור וקרח ולא נתנם לשאף רוח, שב יעקב ראד לבית מלונו בשעה הששית בערב ויצו אל אחד ממשרתי בית המלון לתת לו מכונת מי הטהע ולהביא לו ארוחת הערב. המשרת מהר למלא את פקודתו ויבא אל הדרו את המכונה וישם לפניו לחם וביצים ומעט חמאה. בכלות המשרת לעשות מעשהו לא עזב את החדר כי אם נשען בידו השמאלית על המטה אשר עמדה בפתח החדר ובעינים מפיקות תהנונים ומעוררות חמלה הביט על יעקב ראד אשר שתה מים מהמכונה להחם את בשרו.

„מדוע זה פניך זועפים היום מהמדי?" שאלהו בנחת יעקב ראד, „האם באה עוד הפעם אשתך לבקש ממך כסף למחיתה ולמחית ילדיך וידך ריקה? הגד נא לי ואני אתן לך גם עתה את הכסף המעט אשר אתה מבקש, כי מצאתיך טוב וישר לפני ועבודתך עמדי באמונה".

„אלף תודות לך אדון יקר ונכבד" ענה המשרת, „אלף תודות לך על אשר מצאתני טוב וישר לפניך ואני אך עבד נקלה, אחד מהמשרתים השפלים בבית הזה, ישלם ה' לך כפעלך עמדי ולא תדע ריש ובחסור כל ימיך. אך הפעם לא נפשי בשאלתי ולא בעבור ילדי אפיל תחנתי, גם לי לב טוב ואדע את נפש נדכה והלכה ואם מנע ה' ממני עשר ולא אוכל להושיע בכספי לעני הלא עוד לא פסו אנשי חסד מבני אדם, אשר לא ישיבו את פני אם אבקש מהם עזר וסעד לאביון וגוע בעניו. עתה אדוני שמעני וסלח לי אם אעציב את נפשך בדברים מעוררי עצב ותוגה. לפני שבועות ימים סרה הנה אשה אחת מבנות עמך ותקח לה חדר לא־יקר ותשם בו את צרור חפציה, כר ומכסה ואיזה בגדים. בבואי לחדריה לשאול את פיה את אשר תבקש, כאשר נעשה עם כל איש הסר אל בית מלוננו, בקשה ממני להגיד לה איה בית הסהר ששם ישבו האסורים אשר כבר נשפטו בעד פשעם ומחכים את מועדם ללכת גולה לארץ סיביר. מלאתי את חפצה והגדתי לה את הדרך אשר לה ללכת אל בית הסהר הזה, והיא, אחרי רחצה את פניה וידיה ואחרי החליפה שמלותיה, סגרה את חדרה ותלך לה לדרכה. כחמשה ימים לא ראיתי את פניה כי בעוד טרם בקר עזבה את בית המלון ולפי דברת השוער שבה הביתה בימים האלה בחצות הלילה. ביום הששי לבואה בעברי לרגלי עבודתי לפני חדרה שמעתי קול בוכים ואנחות לב בחדר הזה, מהרתי

לפתוח את הדלת ולהתבונן על סבת בכיתה, כי אמרתי בלבבי אולי הכלימה איש מאורחי בית המלון והיא אשה גלמודה מבלי מכיר וגואל בבית הזה. בבואי לחדרה מצאתיה שוכבת בלבושיה ופניה אל הקיר, אך מהרה התהפכה אל עבר פני ותבט עלי בעינים מלאות דמעה ותאמר אלי „מהרה נא איש טוב וקרא לי רופא, כי ראשי עלי דוי וכאב אנוש בכל עצמותי". דבריה אלה היו למותר כי הכרת פניה ענתה בה כי חולה היא מאד ולכן מהרתי למלאות את בקשתה וקראתי לה רופא היושב קרוב לנו והנודע לרופא אמן. הרופא לא אחר מבקר את האשה החולה הזאת ולצוות עלי מה לעשות להסיר את מכאובה ואיזה סמים לתת לה. אני מלאתי את דברי הרופא, אשר יבקרה בכל יום, ולא השכתי כל עמל לטובת העניה הזאת, אך כל עמלי ועמל הרופא עוד לא הועילו מאומה ומחלתה תגדל בכל יום. עתה יאמר לי הרופא כי נחוץ לקרוא עוד לרופאים למען יתיעצו יחדו אולי תעלה בידם למצוא תרופה למחלתה ולהצילה מרדת שחת באביב ימיה, כי היא אשה צעירה לימים. בכל לבבי אחפוץ לעשות כדבר הרופא, אך במה אשלם לרופאים אשר אקרא והכסף המעט אשר נתנה לי האשה ביום הראשון לחליה כבר הוצאתי על סמי תרופה ועל שכר הרופא אף כי לא הרבה לקחת, ועתה בידי ובידי האשה אין כל. גם בעל בית המלון יאיץ בי להביא את האשה הזאת אל אחד מבתי החולים אשר בעיר ולדברי, כי מצב הליה לא יתנני למלאות פקודתו זאת, לא יתן אזן קשבת באמרו כי לא יחפוץ כי תמות בביתו אשה עבריה היושבת אתו חנם אין כסף. זאת היא מבוכתי ועל האשה גלמודה העזובה הזאת אפיל לפניך תחנתי. הושיעה נא אתה, אדוני, ואל תתן נפש מבנות בריתך למות מחסר כסף. הושיעה נא איש טוב כל עוד יש תקוה לרפא את האשה הזאת ואל תהי כל עמלי עד כה לשוא". כה דבר משרת בית המלון ויבך בכי תמרורים ויפול ארצה לפני יעקב ראד וינשק את רגליו.

לב יעקב ראד נתר ממקומו בשמעו האסון אשר קרה לאשה עבריה מפי איש בן עם נכר ובראותו את הדמעות אשר הזילו עיני האיש הזה על שבר אשה אשר לא ידע מתמיל שלשום. „הרף נא מבכי, ידיד נחמד" אמר אל המשרת, „כי בכל לבבי אתן לך כסף למדי לשלם להרופאים אשר תקרא ולבעל המלון בעבור חדר האשה. לך ועשה לעזרת האשה העניה הזאת ככל אשר תמצא ידך, ובלילה, בשובי מעבודתי להדרי, תגד לי ממעמד הליה במרוצת היום ותקח ממני הכסף הנצרך לך בעבורה. אל תתן לי תודה על הדבר הזה, כאשר לא אתן גם אני לך תודתי על חסדך עם בת עמי, כי חובת כל איש להושיע לרעהו מבלי הבט אם קרוב או גואל הוא לו אם אין".

שמח וטוב לב יצא המשרת מחדר יעקב ראד וביום השני קרא אל האשה שני רופאים ידועים ועוד בליל יום הזה, בשוב יעקב ראד להדרו, הגיד לו המשרת בפנים צהלים כי מעמד החולה שנה לטוב וכי יש תקוה כי היא לא מות תמות.

עברו עוד שני שבועות ימים והאשה החלה לשוב מעט מעט לאיתנה ולעזוב לשעות אחדות את מטתה. אז מצא יעקב ראד לנכון לבקר את האשה הזאת ולשאול את פיה, היש לה מעשה ועבודה במאסקווא ואם אין אז אנה פניה

מועדות ומה לעשות לה להביאה אל מחוז הפצה. כי תתקשר נפשו בנפש האשה אשר הציל בחסדו ממות וכי מהעת ההיא והלאה ידע חיים אך עם האשה הזאת, לא עלה על דעתו בפתחו את דלת חדרה. כי מעת היותו לאיש עד היום הזה שם יעקב ראד את מבטו אך על מסחרו, והרעיון כי כבר הגיעה לו העת לקחת אשה ולחיות חיי משפחה עוד לא מצא קן בלבבו. אך רשפי אש האהבה לרגעים כחזיז שדי יבואו בלבב האדם ויהיו בקרבו לשלהבת אוכלת כל רגשי נפשו, אז ישכח תבל ומלואה, ישכח את אשר דמה לפני רגע לעשות וכחולם בהקיץ יהיה, כן קרה ליעקב ראד.

ויהי בעברו את מפתן החדר ועיניו ראו את האשה אשר הרבה לעשות חסד ואמת, אתה ויעמור על עמדו ולא יכול ללכת הלאה כי דמי עורקיו החלו לרוץ בחפזון ולבבו הכהו. יעקב ראד לא ידע סבת מבוכתו, אך אנחנו מבלי הרבות אמרים נאמר כי לקחה האשה את לבבו ביפיה ובענות חן פניה, אכן מהרה שב רוחו אליו ויקרב אל האשה וישאלה לשלום וישב על הכסא אשר הראתה לו בידיה. „היה ברוך אדוני" אמרה האשה אליו „בעבור חסדך אשר הגדלת לעשות עמדי, עם אשה זרה ונכריה לך אשר לא ידעת מתמול שלשום; כל ימי חלדי לא אשכחה את טוב לבך ולפני ה' אשפוך שיחי כי ישלם לך כפעלך עמדי".

„אל תתני הודה לי אשה יקרה" השיב אמריו לה יעקב ראד: „כי באיש מלאתי את חובתי לאיש כמוני ועתה באתי לחדרך לא לשמוע תהלתי מפיך כי אם לקחת אתך דברים מה לעשות לך בשגם כסף לך אין ומכיר וגואל, כאשר הגידו לי, לא תודעי במקום הזה ואני הנני נכון לעשות ככל אשר יש לאל ידי להביאך אל מחוז חפצך, אל תשיבי פני ריקם והגידי נא לי את אשר תאמרי לעשות וכל מחסורך עלי".

„כן דברת איש יקר ונכבד" אמרה האשה, „מעמדי עתה רע מאד ומבלי מלאך מושיע תמוטינה רגלי בבור צרה ומצוקה. המלאך מושיע הזה הנך אתה אדוני ולי אין הצדקה להשיב פניך ולבלי קחת מידך העזרה אשר תאמר בטוב לבך להמציא לי. אך הואילה נא בטובך לשמוע מפי את תולדתי ואת הסבה אשר הניעתני לבוא הנה ואז תשפוט ברוח בינתך מה לי לעשות ותראני את הדרך אשר לי ללכת. ואם קצרה העת לך עתה, בוא נא אלי, איש טוב, ביום אחר כאשר תהיה חפשי מעבודתך ואני אספר לך את קורותי ואתה תדע במה להושיע לי".

„בכל לבבי ונפשי" ענה יעקב ראד „נכון הנני לשמוע ספור תולדתך, אם אך תוכלי לדבר הרבה, כי עוד חולה את. את מלאכת יומי כבר כליתי ועד השעה העשירית בלילה עוד שעות ארבע ועת רב לפנינו לדבר כאות נפשנו אם אך, אגיד לך עוד הפעם, לא כבד ממך הדבר להרבות אתי דברים".

„אם כן הדבר" השיבה אמריה האשה „אז הסכת ושמע את אשר אספר לך ואל תדאג מאומה; דברי עוד ישיבו את רוחי כי אשפוך לפניך את מרי שיחי וירוח לי, עוד מעטים שני חיי וכבר רבות סבלתי. אבי מת טרם כלו חמש שנים מיום הולדי ואשאר אני ובן צעיר ממני לימים לאמנו, אשה חכמה וטובת לבב. בשנים הראשונות נתנה את הכסף המעט אשר השאיר אבי בנשך; אחרי כן שכרה

בית מלון אורחים ותמצא מחיתה בצער ובעמל רב, כי לבית מלונה סרו אך האנשים אשר באו לרגלי מסחרם ועבודתם מהערים הקטנות והאנשים האלה בבואם אל העיר לקנות ולמכור ירוצו כל היום ויסובבו בחנויות ולא יאכלו די שבעם בבית מלונם. בימי עניה ועמל נפשה האלה היינו אך אני ואחי נחמתה וששון רוחה ותקו כי נהיה לה לעזר ומסעד כאשר נגדל ונהיה לאנשים. אחי בקר את בית הספר לילדי ישראל בעירנו ויעש חיל בלמודים ומוריו אהבוהו ויתנו תהלתו לפני כל אנשי העיר. אחרי גמרו חק למודיו בבית הספר הזה בא אל הלשכה הראשונה בבית הגימנאזיום ויוסף ללמוד בתשוקה רבה ויעל מדי שנה בשנה ללשכה גבוהה. אני לא בקרתי את בית הספר לנערות העיר כי לא השיגו ידי אמי לשלם גם בעבורי מכסת הכסף אשר ישלמו בעד נערות בית הספר, אך אחי קרא אתי בספרים וילמד את ידי לכתוב על פי דקדוק לשון המדינה. כן עברו עלינו שנים רבות. אחי בא אל הלשכה החמשית ולי הגיעה העת להיות לאיש. אף כי מהר ומתן לא היו לי בכל זאת הרבו שדכני העיר לבקר את בית אמי ולדבר בי נכבדות, כי נפלאתי ביפיי ובישרת דרכי בין כל עלמות העיר ורבים בקשו לקחת אותי להם לאשה. בין כל החתנים אשר הציעו השדכנים לפני אמי מצא חן בעיניה אלמן אחד בן ארבעים שנה אשר אמרו עליו כי הוא עשיר גדול ואך בן אחד לו מאשתו הראשונה. מקום מגורו היתה העיר ז... ועבודתו לסבוב ערי המרכלת ולהיות איש הבינים בין מוכרי וקוני צמר. גם בעירנו היה לרגלי מסחרו פעמים רבות והאנשים אשר היו להם דברים אתו הגידו עליו כי הוא איש אמונים ותמים דרך. אמי מאהבתה אלי שאלה את פי אם אהפוץ ללכת אחרי האיש הזה, ואני הגדתי לה כי אם תמצאהו טוב בעיניה אז טוב הוא בעיני, כי עוד לא נתתי עיני על אחד מנערי עירי ועוד לא מצאה האהבה קן בלבבי ואחת היא לי להיות אשה לחתן זה או לחתן אחר. אמי צחקה על דברי אלה ותניע בראשה ותאמר: לא אחת היא לנערות ישראל להיות לאשה לכל גבר מבני עמנו. הן שדות וכרמים לנו אין ולמשרות מדיניות לא יספחו את בנינו ואך על המסחר לבד אשר יסורתו אפס ואין יחיו מרבית אחינו. לכן עלינו להמתיק סוד ולפלס במאזנים מעשה איש ותהלוכותיו טרם נשים בידו את גורלנו ולחשוב מחשבות אם יש לאל ידו לתת לחמנו. אך מה נוכל לעשות בתי יקרתי, חמדת נפשי! כסף סוהר מי יוכל למנות ומי ידע את אשר בלבב איש אחר. על האיש מז... אמרו כי עשיר הוא ולב טוב לו. את כספו לא מניתי ובלבבו לא הייתי, כאשר לא מניתי את הכסף ולא הייתי בלבב חתן שני ושלישי אשר יציעו לפני בעבורך. נשליך על ה' יהבנו והוא יוליכנו בדרך ישרה. כה דברה אמי ותפול על צוארי ותבך ותנשק לי. אחרי ימים אחרים כתבנו בביתנו התנאים עם האיש דוד בלאנק מז... ובעוד שלשה חדשים באתי עמו בברית כדת משה וישראל".

„עברו ימי חתנתי וששון לבי ואתם כלו ימי הצלחתי. ספה תמה מנוחת נפשי אשר היתה לי בשבתי בצל קורת אמי בחברת אחי יקירי. עוד על הדרך לעיר ז... כאשר סרנו אל בית המלון הראשון ראיתי כי אישי נותן בכוס עינו וישתה שכור עד כי לא ידע בין ימינו לשמאלו, הוכחתי דרכו על פניו והגדתי לו כי לא טוב הדבר אשר יעשה, אך הוא ענני כי אוהב הוא יין ושכר זה עשרים שנה

ולמעני לא יחדל מלשתות. במסתרים בכתה נפשי בשמעי דבריו אלה והתבוננתי לדעת כי רע ומר יהיה חלקי עם אישי אשר בחרתי לי, כי מה יכלתי לקוות מאיש שכור אם לא ריש ומדנים כל היום".

„כאשר דמיתי על דרכי לעיר ז... כן קרה לי. בבית אישי מלבד איזה כלי בית קלי הערך לא מצאתי מאומה אשר תתן עדיה כי עשיר הוא כאשר אמרו עליו האנשים אשר שאלה אמי על אדותיו. משרתים ומשרתות לא היו בביתו וגם ביום הראשון לבואי נאלצתי לבשל את ארוחתנו וללכת בשוק לקנות לחם ושאר דברים הנצרכים לנו את אשר לא עשיתי כל הימים אשר ישבתי בבית אמי. בעלי שתה שכור עם רעיו ומכיריו אשר באו לברכו ברכת מז"ט ליום חתונתו, ובערב יום ההוא בשובו הביתה קללני קללה נמרצת על אשר לא הכינותי בעבורו מאכל בשר להשיב לבו, אף כי כסף לא נתן לי בצאתו בצהרים החוצה. כן עברה עלי כחצי שנה, סבלתי חרפה ובוז מבעלי אשר חשבני לשפחה לו לקנין כספו ולרגעים נשאתי גם חרפת רעב, כי לא בכל יום נתן לי כסף למדי לקנות לחם ולהכין מאכלי ערב ובקר. לא אחת ושתים חפצתי לעזוב את אישי ולשוב לי אל בית אמי, אך בושתי מדבת רבים ונכלמתי לעשות זאת זה ימים מעטים אחרי הפרדי מרעותי ואחרי נסעי לימין אישי מלאה כל תקוה. גם אישי, בראותו כי לבבי רחק מאהבה אליו, סגר את בגדי וכלי היקר אשר הבאתי אתי מבית אמי ואת המפתח נשא תמיד בצלחת בגדו למען לא אוכל קחת מבלי דעתו את אשר לי ולשוב אל אמי, לכן גמרתי בדעתי לשאת ולסבול את צרותי וכאב לבבי עד אשר אמצא עת נכון לצאת למרחב מפח יוקשים אשר נפלתי בו באביב ימי".

„ויהי היום ובעלי נסע אל ערי השוק הרחק מעיר ז... ואני נשארתי בביתו עם מעט כסף אשר נתן לי טרם הפרדו ממני ועם אשה זקנה אחת דודתו אשר בקש לשבת אתי יחד ולשמור את צעדי לבל אקח את כל אשר לי אם אחפוץ לשוב אל עיר מולדתי. אך האשה הזקנה הזאת היתה טובת לבב וידעה מכל מעשי אישי עמדי הרעים ובנקל הטיתי לבבה לתת לי לקחת את צרור בגדי ועדי תפארתי ולנסוע אל בית אמי".

„אמי פגעתני בזרועות פתוחות וגם אחי שמח לקראתי. אתם ישבתי יחד ובחברתם שכחתי מהרה את כל התלאה אשר מצאתני בבית אישי. את לחמי לא אכלתי חנם אין כסף כי עזרתי על ידי אמי לשרת את האורחים אשר סרו אל בית מלונה ובעתות חפשי תפרתי כתנות והשלמים אשר השגתי נתתי לה. אחי גמר למודיו בבית הגימנאזיום וכל היום ושעות אחדות מהלילה למד דעת בבתי גבירי עירנו, כי לא השיגו ידי אמי לעזור לו לנסוע אל בית ספר גבוה ולכן נשאר אתנו שנה תמימה למען יאסוף מעט כסף. אישי בהודע לו כי עזבתי את ביתו כתב אל אמי ויבא דבתי רעה לפניה אך לא בקש כי אשובה אליו. אמי לא ענתה לו דבר וגם הוא לא הוסיף לכתוב לנו עוד. אבן מכל מעשהו ועבודתו ידעתי תמיד, כי שאלתי את פי האנשים אשר היו אתו יחד בערי השוק והם לא הכחידו מסני מאומה. כן הגיע לאזני כי בעיר פ... התודע אל אשה צעירה לימים ויבטיחה לקחתה לו לאשה אחרי תתו לי ספר כריתות. שמחתי מאד בשמעי כי מבקש אישי

לתת לי הפשה ושלחתי ציר אמונים לדבר אתו מהדבר הזה. בימים ההם מתה עלי אמי אחרי שכבה על ערש דוי אך ימים אחרים, ואני נשארתי גלמודה מבלי דעת מה לעשות למצוא לחם חקי, כי אחי כבר נסע לעיר המלוכה ללמוד חכמת הרפואה. לשבת בבית מלון אורחים מצאתי לאין נכון לאשה צעירה לימים כמוני ולכן מכרתי את העזבון אשר השאירה אמי ושכרתי חדר לשבת ולעבוד יחד עם איזה נערות אשר באו אלי ללמוד מלאכת התפירה. כשלשים יום אחרי מתה אמי שב האיש אשר שלחתי לדבר עם בעלי ויגד לי כי נכון הוא לשלחני לחפשי אם אשקול על ידו שלש מאות רו"כ. בידי לא היתה גם מחצית הכסף אשר שאל ולכן נלחצתי לחדול מדבר מספר כריתות עד כי ירוח לי".

„מן העת ההיא עשיתי מלאכתי בזעת אפים ויום ולילה הוגעתי את ידי למען אסוף את הכסף אשר בקש ממני אישי. חשכתי את נפשי מכל טוב וגם את הלחם הצר אשר אכלתי שקלתי במשקל. לא ידעתי שמחה וענג כי אם אך בשומי אל כספי עוד שקל אחד וכבילי היו כל מחשבותי תמיד לצבור הון. פתאם באה אלי שמועה רעה כי אישי התחבר אל פועלי און ואתם יחד עשה עול ומרמה ואחרי כי נתפשו בכף בעיר מאסקווא עמדו שם לדין ויצא המשפט על בעלי ללכת גולה אל העיר אמסק בסיביר. מהרתי לבוא הנה וסרתי אל הבית אשר אני יושבת בו עתה ועוד ביום בואי עלתה בידי לראות את אישי ולקחת אתו דברים. אף כי רבות סבלתי מידי אישי בכל זאת נכמרו נחומי עליו בהביטי על פניו אשר קבצו פארור ועל בגדי בית האסורים אשר היו עליו. שפכתי דמעות כמים וגם הוא הרבה לבכות עמדי ולהתאונן על מרי יומו. ביום הראשון לא מצאתי את לבבי להגיד לו סבת בואי ואת אשר אני מבקשת מידו ואך ביום השני כאשר בקרתיו עוד הפעם אמרתי לו כי אחפוץ להשיג ממנו ספר כריתות בשגם הוא הולך אל ארץ רחוקה ולא ישוב עוד אלי. „צדקת יקרתי" ענני בשפה רכה „עלי למלאות חפצך בדבר הזה, אך שימי נא גם את עיניך על מעמדי ושפטי נא ברוח בינתך אם אוכל לשלחך לחפשי מבלי קחת מידך כפר נפשך, הנה אני הולך בעוני אל ארץ נכריה ומה אעשה להחיות את נפשי אם אבוא שמה ריקם. תני לי חמש מאות רו"כ ואז אתן לך ספר כריתות". נאלמתי דומיה בשמעי דבריו אלה ולא יכלתי להוציא הגה מפי ובתמהון ובשממון הבטתי עליו. אישי הבין כי הרבה לבקש ממני ויוסף לדבר אלי „אולי אין בידך הכסף אשר אמרתי אז הגידי נא את את אשר תוכלי לתת לי ואראה מה לעשות אתך". כנים דבריך, אמרתי אליו, בכל עבודתי אשר עבדתי בזעת אפי לא יכלתי לאסוף את הכסף אשר בקשת ממני, בידי פה אך שתי מאות רו"כ וכשלשים רו"כ צרורים באחד מבגדי אשר בבית מלוני; לך אתן השתי מאות רו"כ והשלשים רו"כ יהיו לילשלם בבית המלון ולהוצאות הדרך, קח ממני את הכסף אשר אמרתי כי יותר לא אוכל לתת לך. אישי חשב איזה רגעים ואחרי כן הגיד לי כי יקח כמני אך שתי מאות רו"כ. נתתי לו את הכסף והלכתי לבקש רב או דין אשר יכתוב ויסדר לנו ספר כריתות. האנשים האלה דמיתי את האלהים הלא יראים ולא ישיבו את פני ריקם, אך מה מאד שגיתי, קרוב ה' בפיהם ולבבם רחק ממנו. הרב אשר פניתי אליו בשמעו כי עניה אני וידי איננה משגת לשלם

הרבה ענני כי הוא לא יסדר גטין וישלחני אל איש אחר אשר קרא בשם. ברוב עמל מצאתי את בית האיש הזה, אך לראבון לבי כבר הלך להתפלל תפלת המנחה. חכיתי עליו בעינים כלות שעות אחדות וריקם שבתי הביתה. ביום השלישי בבקר השכם עזבתי את חדרי והלכתי עוד הפעם אל האיש הזה אך דרך רב היה לפני וטרם באתי אל מחוז חפצי הלך הוא אל בית התפלה. כעל גחלים ישבתי וחכיתי עליו עד אשר שב הביתה לעת הצהרים, אז הגדתי לפניו את בקשתי, אך הוא ענני כי לכתוב ולסדר גט לא דבר קל הוא כאשר אומר אני ומה גם אחרי כי אישי ישב בבית האסורים ועליו לקחת את הסופר ואת העדים וללכת שמה ובדברו הדברים האלה פנה ערפו ללכת וירחץ ידיו וישב אל השלחן לאכול. בכלותו לאכול הלך אל החדר השני ויקח דברים עם האנשים אשר חכו עליו שמה ואך לפנות ערב יכלתי לדבר אתו עוד הפעם ולשמוע מפיו כי אבוא אליו ביום המחר. מלאתי את דבריו ובאתי אליו ביום השני והדין הזה הגיד לי כי אשלם לו חמשים רו"כ ואז ילך ויכתוב ויסדר לי ספר כריתות. בכיתי והתחננתי לפניו והגדתי לו כי אוכל לתת אך חמשה עשר רו"כ, אך הוא לא שמע אל בקשתי ויפן וילך. ראיתי כי דמעותי ודברי בקשתי לא יועילו מאומה ולי אין דרך אחרת כי אם להשיג את הכסף אשר בקש ממני הדין, מכיר וגואל לי פה אין ולכן נלחצתי לקחת איזה מבגדי ולמכרם בשוק. כל היום הבא סבבתי בחוצות העיר וצרור בגדי על שכמי, אך בעבור בגדים ישנים לא ירבו הקונים לתת ובשובי הערב לביתי עוד לא היה בידי הכסף אשר בקש ממני האיש הדין. רעבה ויגעה עליתי על מטתי אשר לא ירדתי ממנה ימים רבים, כי מרוב עמל, כעס ומכאובים נפלתי במחלה עזה ואש קרחה בעצמותי ולו לא מהרת ארוני לעשות עמדי חסד ואמת כי עתה כ ר ירדתי דומה".

„אלה המה תולדותי מיום הולדי עד היום הזה. עתה הנני במבוכה גדולה ולא אדע מה לעשות. אישי מבלי כל ספק כבר הלך גולה ואיך אשיגהו לקחת מידו ספר כריתות אשר הבטיח לתת לי וכסף בידי אין לעשות דרך רחוקה כזאת. לשוב אל עיר מולדתי לא אחפוץ כי אחרי מות אמי אין לי שם קרוב וגואל אשר ידאג לי ויבקש לקרבני אליו, אולי טוב לפני לנסוע אל אחי ולשבת אתו יחד. אף כי לא נכחד ממני כי אחי ישא עני ולחץ ובעמל רב יחיה את נפשו, אך אני לא אהיה עליו למשא כי אבקש לי מלאכה ועבודה בעיר המלוכה ואם ה' יהיה עמדי אז עוד אהיה לו לעזר מעט. מה תאמר אתה, ארוני, על מחשבותי אלה, הגידה נא מה לי לעשות, ואחרי דבריך לא אשנה".

בכל המשך הספור ישב יעקב ראד אחוז ברעיוני נפשו אך לא הפיל דבר מכל דברי האשה. „כנים דבריך" אמר אליה בכלותה לדבר „מצבך עתה רע מאד, ואם כבר גלה אישך ביד פשעו אל עיר מקלטו אז כבד יהיה הדבר להשיג בעבורך ספר כריתות. לנסוע אל אחיך לא אמצא לטוב, כי תפריעהו מלמודיו ולא תתני לו להגות בספרי חכמת הרפואה כנחוץ לו. בכל זאת אל יפלו פניך, יקרתי, ואל תאמרי נואש, כי יש אלהים בשמים אשר יושיע לדכאי לבב וגם אני אהיה בעזרך ככל אשר תשיג ידי, עוד ביום המחרת אלך אל בית האסורים אשר אמרת אולי

עוד אמצא את אישך שכה ואז היי בטוחה כי מהרה יפלו מידיך החבלים אשר נקשרת בהם, ואם לראבון לבנו לא אמצאהו עוד אז נראה מה לעשות. עתה הגידי נא לי את שמך ואת שם אביך למען נדע לכתוב השמות האלה בספר בריתות כרת".

„נחמתני בדבריך, איש יקר ונכבד" ענתה האשה, ותבט עליו בעינים מפיקות אהבה נתודה, „שמי היא דבורה רחל, אך בעיר מולדתי נקראתי אך בשם דבורה, שם אבי היה שלמה ומשפחתו שווארץ".

„משפחת אביך לא תכתב בספר בריתות" אמר לה יעקב ראד „כי אם אך שמו ושמך לבד, מחר נראה איך יפול הדבר ועתה לכי ושכבי על מטתך וקוי אל ה' כי הוא יוציאך למרחב", ובדברו הדברים האלה קם ממושבו וילך אל חדרו.

יעקב ראד לא נתן שנת לעיניו כל הלילה ההוא וילך הלוך ושוב בחדר מושבו ויחשוב מחשבות מה לו לעשות. דבורה לא אך מצאה חן בעיניו כי אם גם לקחה את לבבו, ולכן בשבתו אתה בהדרה ובשמעו מפיה תולדותיה נכמרו רחמיו עליה ולבבו הטהו להיות לה לגואל ולמורע ולעשות בעבורה את כל אשר תשיג ידו. אך בשובו אל חדרו החלה רוחו לפעמו ושכלו הגיד לו כי לא טוב לאיש כמוהו לתת אזן קשבת אל רגשי לבבו, הן סוחר הוא ותכלית כל סוחר לאחוז כל היום במסחר ידו ולאסוף כסף בכל אשר יוכל ולא לאבד עתו וכספו לבקש אהבה, כי אם דוד, איש דבורה, כבר גלה ביד פשעו, אז למען קחת מידו בעבורה ספר כריתות עליו לבלות ימים ושנים ולהוציא כסף לא מעט, ודבורה מי היא ומה מעשיה, האם כבר נודעו לו ארחות דרכיה כי יאמר בלבבו לקחתה לו לאשה ? אך גם לעזבה עתה לנפשה ביגונה ובעניה אחרי כי הגדיל לעשות אתה ואחרי אשר הבטיחה להיות לה לעזר ולמסעד לא נתנהו לבבו. מחשבות כאלה התרוצצו בקרבו כל הלילה ואך למועד הבקר פשט את בגדיו וישכב על משכבו לנוח מעט ויסגור בחזקה את עיניו ויישן שעות אחדות.

גם דבורה בשכבה על מטתה התהפכה על צדיה, כי זכרון ימים עברו ומצבה הלא טוב הסירו שנת מעיניה, אך בשומה אל לבבה את דברי יעקב ראד אשר הבטיחה לבקש תחבולות להוציאה למישור נחה שקטה רוחה ותישן ושנתה נעמה לה.

בקום יעקב ראד משנתו כבר זרחה השמש בחלונו וימהר לשתות מי טהעע ולשפוך לפני ה' שיחו. תפלתו חזקה רוחו ותוציא ממבוכה נפשו ויגמור בדעתו לעשות לטובת דבורה כאשר אמר לה, והיה כי יראה כי כבד עליו הדבר מאד או כי ימצאנה לא טובת מעללים יחדל מלדאוג בעבורה וישלחנה אל אחיה כאשר בקשה ממנו.

ברעיון זה עזב יעקב ראד את חדרו וישם פעמיו אל בית האסורים אשר אמרה לו דבורה וישאל שם על דוד בלאנק, אך למגנת לבבו נודע לו כי זה עשרה ימים כאשר שלח בחברת פושעים רבים אל העיר ניזני נאָווגאָראָד ללכת משם הלאה לסיביר. מבית האסורים הלך אל סוחרי העיר אך לבבו לא היה אתו ומבלי כל חמדה עשה את

עבודתו ולפנות ערב מהר לשוב הביתה ולקחת דברים עם דבורה אשר חכתה עליו בכליון עינים.

דבורה אך בהביטה בפניו הזועפים הבינה כי אישה איננו עוד במָאסקווָא, ותתחלחל מאד ותספוק כפיה ותאמר: „מה תהי אחריתי עתה אחרי כי אישי עזבני וילך אל ארץ רחוקה ואני נשארתי שכולה וגלמודה מבלי תקוה להיות עוד לאיש אשר יהיה לי למגן ומחיה; אוי לי לשברי, אנושה מכתי ומה זה פשעי וחטאתי כי כן יסרני יה".

דברי דבורה אלה ויגון נפשה פלחו כחצים לבב יעקב ראד ולמען הרגיע את נפשה ולהחיות רוחה הפיץ את ענני אפל אשר שכנו על פניו ובשחוק נעים הגיד לה כי ממהרת היא לחרוץ משפטה לשבת אלמנה שכולה כל ימי חייה כל עוד יש תקוה לרדוף אחרי אישה ולהשיגו באחת הערים. בעוד ימים אחדים, הוסיף לדבר לה, אהיה חפשי מעבודתי פה ואסע אל העיר ניזני אשר שם ישב אישך עד אשר יאסף מספר האסורים הנועדים ללכת יחד לסיביר ואקח מידו ספר כריתות, את תשארי פה בחדרך עד אשר אשוב מדרכי זאת והמשרת הטוב ישים עיניו עליך לבלי תאנה אליך רעה, אל יפלו פניך ושימי נא אל לבך כי בכי ועצב לא יועילו מאומה ואך בהתחבולות יחיה האדם וישיג חפצו".

כעבור שמונה ימים ישב יעקב ראד על עגלה רתומה לשלשת סוסים ומגמת פניו היתה אל העיר ניזני; הקור חזק מאד על הארץ ועל שדות ואחים שכן שלג רב, על כל הככר מסביב לא נשמע קול אדם וקול בהמה ואך העורבים הרימו לרגעים, בקרוב אליהם העגלה, קול המולה וינוסו לכל עבר ממקום משכנם על נבלת מה. יעקב ראד לא שם לבו על השלג והכפור אשר היו על דרכו ולא הביט על היערים והגבעות העטופים במעטה לבנה, אשר מרחוק התראו כמתי עולם עומדים לדין לפני אל שדי. כל מחשבותיו היו למהר לרוץ ארח, למצוא את דוד בלאנק ולקחת ממנו ספר כריתות לדבורה אהובת נפשו, כי בכל עמלו לא יכול לכבות אש אהבתו אליה אשר מלאה כל חדרי לבבו ונפשו חשקה בה מבלי שמוע עוד לקול שכלו ולרות בינתו.

אך לשוא עשה יעקב ראד את דרכו ולשוא עמלה נפשו כשני שבועות ימים, כי בטרם בואו אל העיר ניזני הלך דוד בלאנק הלאה בחברת אסורים רבים כמוהו. לנסוע אחריו לא מצא יעקב ראד לנכון כי אף אם ישיגהו אז אנה ימצא רב, סופר ועדים אשר יכתבו לו ויסדרו את הגט כדת, גם האנשים אשר הגיד להם תכלית בואו יעצו לו להדול עתה מעשות מאומה ולהכות עד כי יבוא דוד בלאנק אל עיר מקלטו ואז יסע הוא או ישלח שמה איש אחר ומבלי עמל רב ישיג מידו ספר כריתות לאשתו, כי גם השוטרים והמשגיחים על המגלים ביד פשעם יהיו בעזרתו. כדבר הזה גמר בדעתו לעשות וישב אל העיר מָאסקווָא ויבוא שמה למועד הפורים.

דבורה בהמשך הימים האלה שבה לאיתנה ועל פי הפצה לקח משרת בית המלון בעבורה באחד מבתי המסחר כתנות ובגדי נשים לתפור כי לא יכלה לשבת מבלי מלאכה. הדבר הזה מצא חן בעיני יעקב ראד ויוסף לאהוב אותה בעבור חריצות כפיה;

לפני הג המצות נסע יעקב ראד אל עירו רינא וישב שם לרגלי עבודתו כחדש ימים. בשובו למאָסקווא החל לחשוב כחשבות ולהכין כל דבר לכסעו אל העיר אָמסק, אך מהרה נחם על מחשבתו זאת וימצא לטוב לשלות תחתיו שמה איש אחר ולתת על ידו די כסף על הוצאות הדרך ובעבור דור בלאנק למען ישלה בנפש הפצה להפשי את אשתו. אחרי עמל ויגיעה רבה עלתה בידו למצוא איש כנפשו ואשר הרשות היתה בידו לנסוע אל העיר אָמכק, כי לא כל איש מבני ישראל יכול להציג כף רגלו על אדמת סיביר טרם יחטא למלכו ואלהיו וטרם יתפש בכף בעונו. האיש הזה הבטיח ליעקב ראד, בעבור בצע כסף אשר נקב לו, להשיג מדוד בלאנק ספר כריתות ויעבור עליו מה.

בנסוע האיש לאָמסק חשב יעקב ראד כי קרוב הוא אל תכליתו וכי בטח יביא האיש ההוא ספר כריתות לדבורה ולכן חשב לנחוץ לגלות לה את אהבתו אליה ולשאול את פיה אם תחפץ להיות לו לאשה. דבו־ה אשר לא ידעה עד כה כי לאיש הסדה אשה אין ולא עלתה על לבה כי יבקש מטנה את ידה, נבהלה למשמע אזנה ודמי עורקיה כסו באדם את פניה. אך לא ארכו רגעי מבוכתה ומהרה שבה רוחה אליה ותען ליעקב ראד ותאמר: „אהבתיך אדוני מן הלילה הראשון אשר באת לבקרני בהדרי אף כי לא הלכתי בגדולות ולבבי לא לקחני להרים עיני אליך. אהבתיך תחת טוב לבך וחסדך אשר עשית עמדי, אהבתיך כמו אב ואח באיש תמים דרך, עתה תאמר לקחת אותי לך לאשה ואני קטנתי מכל החסד והאמת אשר תעשה עמדי, אם בחנת את לבבי ודרכי ומצאתני טוב לפניך אז בכל לבבי אהיה לך לאשה, כי יקר ונחמד אתה לי ואהבתיך באמת ובתמים". „אם מצאתיך טוב לפני!" השיב יעקב ראד אמריו לה „מצאתיך אחת מאלף ובלעדיך לא אדע עוד חיים. ברגע ראיתיך לראשונה נקשרה נפשי בנפשך ובהודע לי כי מחכה את לספר כריתות מאישך אמרתי בלבבי כי את היא האשה אשר הוכיח ה' לי, עתה הבי ונשבעה כי נאהב איש את אחיו כל ימי חלדנו ועד בואנו בכלח נהיה יחד", וישבעו ויכרתו ב־ית ולבבם נמלא שמחה וששון. גם אחי דבורה אשר ידע מכל הטוב אשר יעשה יעקב ראד לאחותו שמח מאד לדבק הזה ובמכתבו אליהם ברך אותם בקרב ולב עמוק ויבטיח להם לבוא ליום חפתם ולש־ש אתם יחד.

אך היום הזה עוד הרחיק חק, כי אחרי ירחים רבים שב האיש אשר שלח יעקב ראד לאָמסק מבלי הביא בידו ספר כר־תות מדוד בלאנק ויספר כדברים האלה: כשני הרשים נסעתי יומם ולילה ולא ידעתי מנוח כי אם ביום השבת באחד הכפרים או באחד הבתים אשר ישבו בו העודרים באדמה בהררי אוראַל. מרק ובשר באו אל פי אך בהערים הגדולות אשר עברתי עלי דרכי ואשר אחרים מאחינו ישכנו בתוכן ומאכלי תמיד היה לחם יבש, ביצים ודגים מלוחים, גם אימת מות רחפה עלי על כל דרכי זאת, כי הפושעים הבורחים מהערים אשר הובאו שמה יפלו על העוברים ושבים, יגזלו את כספם והונם ולרגעים גם נפשם יקחו. אך בחסד האלהים לא קרני אסון ושלום באתי אל העיר אָמסק. בקשתי את דוד בלאנק ובתא הסופרים אשר להפקיד המפקה על האנשים אשר שלחו שמה בעד פשעם נודע לי כי ישב הוא באחד הבתים בקצה העיר, באתי אל הבית הזה ועל

שאלתי „היש פה דוד בלאנק' ענני איש רזה בשר וקטן הקומה, הנני לפניך, מה הביאך פה ומה תחפץ מכני?" הבטתי על האיש הזה ולבבי סמר מפחד. פניו היו פני להבים ועיניו הבריקו כלפידי אש. מראהו היה מראה שודד ליל ומבטו כאיש עשוי כבלי חת. הזה הוא איש דבורה, חשבתי בלבבי, והיא אשה רכה וטובת לבב, אל איש כזה לא נתנה ידיה והוא אך מצחק עלי ורמיה בפיו. שאלתיו עוד הפעם איה דוד בלאנק אשר אבקש, אז חרה אף האיש עלי ויצעק בחמתו „הלא אמרתי לך כי אני הוא דוד בלאנק, הגד לי כרגע את אשר תבקש מכני ואם אין אז אראך את מי בחרת למטרה להתל בו, ובדברו הדברים האלה הרים את אגרופו ויקרב צעדים אחדים אלי. מהרתי להגיד לו כי מארץ רחוקה באתי ואשתו שלחתני אליו לקחת מידו ספר כריתות אשר הבטיח לתת לה בשבתו בבית האסורים. „אשתי שלחתך אלי! הכן דברת?" שאלני בתמהון „ואיה ראית את אשתי והיא הלא כבר מתה זה שנים שלש", אך בחשבו רגעים אחדים שב מדבריו אלה ויאמר אלי „צחוק עשיתי לך באמרי כי אשתי כבר מתה והיא חיה כמוני וכמוך, ואם באמת שלחתך אלי אז מבלי כל ספק נתנה על ידיך כסף רב בעבורי למען אכתב לה ספר כריתות, ועתה תן לי את הכסף ואני אמלא חפצך". דבריו אלה עוד הוסיפו לעורר בקרבי ספק, הזה הוא האיש אשר אבקש או הוא איש אחר, ואחרי כי יראתי להגיד לו זאת, אמרתי כי אתן לו כסף כאשר בקש ממני אך כספי באמתחת בגדי אשר בבית מלוני ולכן אלך לי ומהרה אשוב אליו. שבתי אל המלון אשר סרתי אליו וספרתי אל בעל המלון את כל אשר קרני בבית דוד בלאנק. בעל המלון הניע בראשו ויאמר לי „גם אני אסתפק אם הוא האיש אשר תבקש, כי שמץ דבר שמעה אזני . . . אך חכה נא ואשלח לקרוא הנה אל איש אחר אשר בא לאמסק ביום אחד עם רנוכל דוד בלאנק, והאיש ההוא איש טוב וירא אלהים ויגד לנו דבר אמת". בבוא האיש אלי לקחתיו בחדרי ואחרי סגרי את הדלת אמרתי לו כי באתי הנה לקחת ספר כריתות מדוד בלאנק לאשתו היושבת עתה במאסקווא. פני האיש חורו בשמעו דברי ובפיק ברכים אמר לי „לא אפונה כי בן הבליעל הנקרא פה דוד בלאנק ימלא משאלות לבך אם תתן לו מנחת מה, אך דע כי האיש אשר תבקש שלח אל ארץ גזרה לחפור בהרים ולעבוד עבודת פרך ואיש אחר ירש שמו ובא הנה תחתיו. איך נהיה הדבר הזה ואנה נשלח האיש אשר תבקש לא אדע, כי אך בטאבאלסק נתחברתי אל האיש דוד בלאנק היושב עתה פה ולאיש אחר אשר שלח אל העיר יארקוטסק והאיש הזה ספר לי את כל הדברים אשר הגדתי לך. אך שמור דלתי פיך מהגיד דברי אלה לאיש, כי דוד בלאנק עם גנבים חלקו ושודדי לילה בני חברתו וממנו לא יבצר לקחת נפשך בהודע לו כי יורע אתה את תולדתו'. שאלתי את פיו מה לי לעשות למצוא את דוד בלאנק איש דבורה, והוא ענני „הדברים נבוכים מאד ולפי הנראה עליך לשים פעמיך ליארקוטסק ולשאול את פי האיש אשר אמרתי לך. אך הוא איש רע מעללים ויבקש ממך מכסת כסף למען יגד לך פשר דבר, וגם אחרי תתן לו מי יודע אם יגד לך דבר אמת והיה כי תבוא אל המקום אשר יאמר לך כי שם האיש אשר תבקש ולא תמצאהו וכל עמלך יהיה לשוא. לכן עצתי כי תשוב לטאבאלסק ותדרוש שמה אנה הגלו האנשים אשר הובאו מאייראפא

יחד עם דוד בלאנק. האנשים האלה מבלי כל ספק יודעים מהתמורה אשר נעשה ואם שנים או שלשה מהם יגידו לך על מקום אחד ששם שלח האיש אשר תבקש ואת שם האיש אשר הוא הלך תמורתו אז תדע כי כנים דבריהם ותסע הלאה למחוז הפצך. גם בעל המלון יעצני לעשות ככה. שבתי לטאבאלסק ואחרי הקרתי ודרשתי ושאלתי את פי הפקידים ואחדים מאחינו היושבים שמה נודע לי כי בלהקת הפושעים אשר באה יחד עם דוד בלאנק היו עשרים וחמשה אנשים ובטאבאלסק נחלקה לשלשה ראשים. הראש האחד, ששה אנשים, שלח לקצות סיביר המזרחית לעבוד עבודת פ״ך בהרים, הראש השני, שבעה אנשים, הלך לעבוד בבתי חרשת המעשה ובמקומות הבצורים אשר בסיביר, ושלשה עשר אנשים הגלו לערים שונות בסיביר. מרביתם הלכו גולה אל הערים אשר בצפון לטאבאלסק ואך האחר שלח לשבת כל ימי חייו באמסק והשני ליארקוטסק. השבתי את כספי ומצאתי כי קצרה ידי לנכוע אל האנשים לשאול את פיהם וגם את איש דבורה לא ראיתי מעודי פנים אל פנים ויראתי פן אבוא עוד הפעם אל איש אחר אשר ישא עליו שם דוד בלאנק ולא אכירהו ולכן שבתי הנה להגיד לכם את כל הקורות אותי ואתם תדעו מה לעשות״.

קצר פי עטי, לתאר תוגת יעקב ראד ודבורה והרדת לבם בשמעם את הדברים האלה. הם ספרו הימים ובכליון עינים הכו כי ישוב האיש אשר שלחו ויביא ספר כריתות מאיש דבורה, שיחתם תמיד היתה איך יבלו בטוב ובנעימים ימיהם ואיך יהיו שלובי יד מבלי כל מפריע וגם בחלום הלילה חזו חזיונות משמחי לב ונפש, עתה ברגע כל תקותם שבה לאפס וחלומותיהם היו לאין. כבול עץ כן ישבו דומם מבלי דבר דבר כי גדל כאבם מאד, אך בהותו ואסונו יתנכר גבר ולב איש תבונות יכיל כל פגע כר ממות. מהרה שב רוח יעקב בקרבו ובניב שפתיו הביע אמר לדבורה: „עוד הפעם אבקשך כי לא תאמרי נואש. הן אישך חי ואני אמצאהו בקצה הארץ, לא אחשוך כסף ולא אשקוט ולא אנוח עד אשר אביא לך ספר כריתות ואוציא ממסגר ידיך. אמת כי ימים רבים יעברו ואולי גם שנים יחלופו אשר לא נראה איש את אחיו, אך יום כלולותינו יבוא ויחדו נגילה ונשמחה בו. אחת אמרתי ולא אשוב כי את תשבי ליטיני ואישך אקרא אני ויעבור עלינו מה. את תסעי לעיר המלוכה ושם תשבי ואני אסע לריגא ואביא כל ענ״ני בסדר, אחרי כן בראשית ימי הקיץ הבא אשים דרכי לסיביר ואבקש את אישך. למשא לא תהיי על אחיך בשבתך אתו כי כל מחסורך עלי יהיה, חזקי לבך וקוי אל ה׳ כי הוא יביאנו אל הנהלה ואל המנוחה אשר תערוג נפשנו אליה״.

עוד ביום ההוא כתב יעקב ראד מכתב אל אחי דבורה ויודיעהו ממעמד הדברים עתה ואת אשר יחשוב לעשות ויבקש ממנו כי אתו תשב אחותו כל הימים אשר הוא יבקש את אישה, וזאת התשובה אשר השיג על מכתבו זה:

„שלום לך איש יקר ונכבד יעקב ראד ושלום גם לך אחותי יחידתי! נפשי עלי תדאג כי כל עמלכם עד כה היה לריק ועוד יפריד השטן ביניכם אחרי כי נפשותיכם קשורות בעבותות האהבה. גם אני אמרתי, עוד מעט ואראה את אחותי צלחה ליטין איש נכבד ויקר רוח, אראה בשמחתה וישמח לבי גם אני.

ברכתי את ה' כי נתן לנו הקים טובים ומשפטים ישרים והקל עלינו לשלוח לחפשי את נשינו על ידי ספר כריתות אם לא נוכל לחיות אתן יחד. כי מדוע לא ינתק הקשר בין איש לאשתו אם ימצאו זאת לטוב להם, ומדוע נשא ונסבול צרה ולחץ כל ימי חיינו אם שגגנו רגע ברואה ובחרנו לנו איש ואשה לא כחפץ לבבנו. עתה תקותנו כלה כעשן כלה ומי יודע מתי נראה אור. אשים ללבי מי אשם בדבר הזה ומי הסב לנו מפח נפש ואמצא כי מידי. רבנינו באתנו כל זאת. תורת משה עבד ה' תכיל בקרבה אך יסודי דתנו ראשית כל חקינו ומשפטינו ואנשי השם אשר עמדו בכל דור ודור בארו והרחיבו לנו את התורה הזאת. אך מרבית האנשים האלה לא שמו לבם אל מחשבת מחוקקנו ואל הרוח השוררת בתורתו ויחזיקו אך בדברים אחדים ובאותיות נוספות לאסור אסר על אסר. כן בחפוץ איש האלהים כי לא נעבוד כל ימי חיינו מבלי מרגוע, נתן לנו את יום השבת לנוח ולהתענג בו והחכמים אשר באו אחריו בדרשותיהם הרבות עד אין קץ עשו לנו את היום הזה ליום צום ותוגת נפש, מחצית היום עלינו לשבת בבית תפלתנו וכאשר נשוב הביתה לא נאכל אשר ינעם לחכנו, לא נאכל ולא נשתה כאות נפשנו כאשר נעשה בכל יום. ומה יחשב לנו למלאכה ועבודה, לא לסובב ברגל חוצות העיר כל היום ולא לשאת על כתף בבתינו משא כבד כי אם לנסוע כאדון על עגלה רתומה לסוסים ולשאת החוצה דבר מה בצלחת בגדנו, כן נביא ה' בחכמתו הרבה ראה כי לא תמיד יכולים לשבת איש ואשה הבאים בברית יחד ולכן אמר „וכתב לה ספר כריתות". ומה עשו רבנינו וחכמינו לבאר דבריו אלה? הם לא בקשו לעשות חפשי את האשה מעבותות נשואיה אם אישה יעזבה וימים רבים לא יודע מקומו איו או, כי יגלה אישה בעונו אל ארץ גזרה והיא לא תחפץ ללכת אחריו שמה *) אך הם דרשו ומצאו לטוב כי ידחה איש את אשתו מפניו אם ימצא אשה אחרת יפה ממנה או אם הרבתה לשום מלח בתבשילו. הם לא חפצו לדעת כי גם לאשה לב ונפש וכי גם היא נבראה בצלם אלהים, וישימוה לשפחה לאישה ולכלי משחק בידיו. מה קשה הדבר לאחותי לדבורה לצאת לחפשי מידי בעלה אשר הלך בדרך לא ישוב עוד ומה נקל הוא לאיש להיות חפשי מאשה אשר ארש לו אם אך יחפוץ. לפני ימים לא כבירים ראיתי פה בעיר המלוכה אשה אשר באה להתיעץ עם יודעי, דין מה לעשות עם אישה אשר אכל וגזל את כל כספה ואחרי כן שלח לה ספר כריתות מבלי שאול בראשונה את פיה. היא נשארה אחרי מות בעלה הראשון אלמנה צעירה לימים והנות וכסף רב היו לה ותמצא לטוב להנשא עוד הפעם אל האיש אשר שרת בחנותה אף כי מאומה לא היה לו. ימים רבים חיו באהבה וירידות ובנים ובנות יולדו להם, אז החל האיש לנסוע אל הערים הקרובות והרחוקות ולסחור הלאה ממקום שבתו. באחת הערים מצאה חן בעיניו נערה אחת ויאמר לקחתה לו לאשה. למלאות דבריו אלה בא האיש ההוא אל רב אחד וישלם לו

---

*) במקרים כאלה גם לפי דתי העמים, אשר לא יתירו לנתק החבל בין איש לאשתו על ידי ספר כריתות כל ימי חייהם, יכולה האשה לבוא בברית הנשואים בחיי בעלה הראשון.

ממבחר כספו והרב כתב כדת וכדין ספר כריתות לאשתו אשר לא ידעה מאומה ממחשבת בעלה הנוכל. את הספר כריתות הזה שלח לה על ידי שליח בן בליעל כמוהו אשר נתן בידה לפני עדים. היא לקחה מידו את ספר הכריתות כי בתמימת רוחה האמינה לדבריו כי מכתב הביא לה מבעלה אשר ראה בעיר נ... אישה מלא את חפצו ולקח לו לאשה כדת משה וישראל את הנערה אשר אהב והיא נשארה בעירום ובחסר כל עם חמשת ילדיה, כי את כל כספה לקח אישה אתו בנסעו מביתו בפעם האחרונה. כן הם רבנינו וכן העמיסו עלינו חקים לא טובים. אך עבדים אנחנו למנהגינו וחקינו השוררים בקרבנו וידינו אסורות מעשות כטוב וכישר בעינינו. לבי עלי יראב כי תוציאו כסף רב לבקש את דוד בלאנק וימים ושנים תמנעו אשר מרוחכם, אך מה נעשה! קך מחמדי יעקב ראד לדרכיך וה' יהיה בעזרך למצוא את האיש אשר תבקש ולהביא ממנו ספר כריתות לאחותי, אהובת נפשך, ואת אחותי, חמדת נפשי, בואי נא אלי ואשים עיני עליך. אתי תשב כל הימים אשר אוהבך יהיה נע ונד בארץ ואתי תמצא נחם ביגונך וקשה רוחך. ידידכם ואחיכם יוסף שווארץ".

בכלות יעקב ראד כל מעשהו במאסקווא נסע עם דבורה אל עיר המלוכה וישכור שמה שני חדרים למען לה ולאחיה ויתן על ידה כסף למדי על מחיתה ושאר הוצאותיה. בעיר המלוכה היו ליעקב ראד מכירים רבים ונכבדים ועל ידם השיג מאיזה שרי הממשלה מכתבי תעודות ובקשות אל השרים והפקידים היושבים בערי סיביר המערבית והמזרחית כי יהיו לו לעזר למצוא את האיש אשר יבקש ולא ישיבו את פניו בכל אשר יפנה אליהם. אחרי כן בא אל ריגא וישב שמה עד ראשית ימי האביב ואחרי הביא בסדרים את כספו ומסחרו בהעיר הזאת נסע אל העיר ז... ויבוא בדברים עם איש אחד אשר ידע את דוד בלאנק. האיש הזה הכין את נפשו למשרת רבנות באחת הערים וידיו היו רב לו לכתוב ולסדר גט כאחד הרבנים בארץ ולכן הבטיח לו יעקב ראד אלף רו"ב וגם נתן לו ארבע מאות רו"ב לעזוב בידי אשתו למחיתה בימי נדודיו למען יסע אתו לבקש את דוד בלאנק. במאסקווא התארה אתם גם האיש אשר שלח יעקב ראד לפני שנה לאמסק ואשר ידע ההדך לסיביר ועל שתי עגלות טעונות בכל הדברים הנצרכים לנסיעה רחוקה עשו את דרכם הלאה. בטאבאלסק נודע ליעקב ראד כי עברים שנים מהאנשים אשר באו יחד עם דוד בלאנק הגלו אל העיר טיומען ואיש אחד עברי הגלה לבערעזאוו ויעזוב את אנשי לויתו בטאבאלסק והוא נסע לטיומען לדרוש על דוד בלאנק. ימים אחדים הקשו את לבבם האנשים אשר פנה אליהם יעקב ראד ולא הפצו להגיד לו דבר אמת כי פחדו לנפשם פן ירע גם להם בהודע כי שלח דוד בלאנק לעבוד עבודת פרך תמורת איש אחר והם לא הגידו להפקידים מהתמורה הזאת. אך יעקב ראד הפציר בם במאד מאד ויבטיח להם בכל דבר קדש כי לא יאנה להם כל רע ויתן על ידיהם כסף ותשורות ואז הגידו לו כדברים האלה: „בין מספר הפושעים אשר מצאנו בניזני ואשר נועדו ללכת אתנו יחד לסיביר היה איש עברי אחד מעיר ר... היושבת על הגבול ושמו משה צוואנג. האיש הזה הרבה לחטוא מאד וכמעט אין עון ופשע אשר לא עשה בזדון לבו. בימי נעוריו היתה מלאכת

ג) שקריאת פרשת עריות למנחה ביוהכ"פ הוא מטעם שיש בה אזהרת טומאה וסמוכה לפ' אחרי מות שנקראת לשחרית שיש בה אזהרת מקדש.

ולמה שכח לפרק קושית א י ש כ ע מ י בדברי ע צ מ ו, כאלו אין ז כ ר ו ן ל ר א ש ו נ י ם?

ידידו הדר עמו בעיר אחת, ואיננו רואה אותו אף לא שלש פעמים בשנה, משום שישיבת כרכים קשה, מוקירו כערכו.

יעקב שמואל ט ר א כ ט מ א ן הלוי

P. S. תודה וברכה להח' ר' ישראל צבי בארנשטיין בעד הערתו „בהבקר אור" חוברת שלישית, וראיתו מהתלמוד (פסחים דף ד) צודקת, הלואי שירבו כמותו מעירים ומאירים. ת"ם

תוספת

למאמרי „מכתב דברי שלום"

פלוטארך אומר: „חיי אנוש משולים לזרם מים השוטף ברעש, מימיו יתגעשו, כל משבריו וגליו כרגע יעבורו, ואין מעצור למהלכם, אין מבדיל בין מים למים, אבל מים עליונים חדשים לרגעים יבאו, ועקבות המים התחתונים לא נודעו.

על פי הדברים האלה, הגדתי אני: מי יודע? אולי נוטה הכונה הזאת בספור התלמוד (חגיגה ט"ו ע"א) מעשה בר' יהושע בן חנניה, שהיה ע ו מ ד ע ל ג ב מ ע ל ה (גבוה) ב ה ר ה ב י ת, וראהו בן זומא (הוא אחד מהארבעה שנכנסו לפרדס) ו ל א ע מ ד מ ל פ נ י ו, אמר לו: מ א י ן (באת) ולאין (אתה הולך, כאמור במסכת אבות) אמר לו: צופה הייתי בין מ י ם ה ע ל י ו נ י ם, (כנוי לאנשי ה מ ע ל ה) ל מ י ם ה ת ח ת ו נ י ם (בני האדם אשר בשפל המדרגה) ואין בין ז ה ל ז ה אלא שלש א צ ב ע ו ת בלבד (כלומר שוה כל בני אדם, הבל כל בני איש, ולמה זה תתגאה?), אמר רב אחא בר יעקב כמלא נימא. והנה גם הנביאים קראו את המלכים בשם „מים" את הזקיהו בשם „מי השילוח", את אשור בשם „מי הנהר העצומים" וכדומה (עיין הכרמל שנה שלישית חוברת י"א):

הפירוש הזה מצא חן בעיני רבים וכן שלמים, מקצת ההדיוטים כמוני.

רק בעיני המקובל (?) בן הרב והדאקטאר, לא מצא חן, ובספרו „דברי שלום" מפרש המאמר הזה כמין חומר, מים העליונים היא אורייתא עלאה והם רזי התורה, ומים התחתונים היא אורייתא תתאה והיא פשוטה של תורה, ובין זה לזה רק שלש אצבעות הכתובה בלבד, כי הראשונה לא נכתבה ונמסרה בע"פ, והאחרונה נכתבה, ורב אחא אמר כמלא נימא, הוא הקולמוס הדק כנימא, (פלאי פלאות!!!)

שפתו קוראים מבינים, ובחרו באשר תבחרו. אם בפירוש המקובל, ואם בבאור ההדיוט.

ט ר א כ ט מ א ן

תכונת ספר אלדד הדני

א) ספר או כתב (עיין הגמ"י הלכות שחיטה פ"ב אות ב': וכן מפורש בכתב רבי אלדד הדני עכ"ל) אלדד הדני לא נכתב ע"י ר' אלדד הדני עצמו רק ע"י איש אחר. כי מלבד אשר כתוב בראשו: בשמך עליון קוני, אשים כל בטחוני, וראשית כל רעיוני, אל אלדד הדני, נזכר ר' אלדד הדני בכל הספר אך בלשון נסתר ולא בלשון מדבר בעדו. וגלא אמת כתוב אפוא בספר מאור עינים (ח"ג פי"ג): וכן מימים קדמונים נמצא זכרון אלדד הדני אשר העלה קצת מהליכותיהם [של עשרת השבטים] על ספר עכ"ל. ובספר מקוה ישראל (פ"ז): ובשנת תר'מ לאלף החמישי בא איש אחד מארץ המדינות ושמו היה אלדד הדני משבט דן וחבר ספר על שמו: אלדד הדני עכ"ל. וכנוי אלדד הדני לספר הזה איננו אם כן על שם מחברו כי אם על שם ענינו ונושאו. עיין הקדמת ס' הו"ע (ד"ה ואקום ואתבונן): כל מחבר ספר הראשונים גם האחרונים יקראו בשמות לחבוריהם וכו' אבל יש שקראו בשם עצמו של המחבר ויש יקראהו לפי עניני ונושאו עכ"ל. מי ומה מתי *) ואנה היה האיש האחר אשר כתב את הספר הזה לא נודע ואף גם מה שמו ומה שם בנו נעלם ממנו. אך נדע מהספר הזה מעט מתכונותיו. א) כי היה מאמין לכל דבר. הן כבר כתב הראב"ע בפי' על התורה (שמות ב' כ"ב): ואשר כתוב בדברי הימים דמשה אל תאמין [שם ד' כ' כתב: ואל תסמוך אל דברי הימים של משה כי הבל כל הכתוב בו]. וכלל אומר לך כל ספר שלא כתבוהו נביאים או חכמים מפי הקבלה אין לסמוך עליו. ואף כי אם יש בו דברים שמכחישים הדעת הנכונה, וכהם ספר זרבבל, וגם ספר אלדד הדני, והדומה להם עכ"ל. והאמין אפוא גם לדברים שמכחישים הדעת הנכונה. ועוד יתברר זה הלאה. ב) כי חשב הספר הזה לדבר מאד קשה ודורש מאת המחבר שום כל מעיניו בו כמו היה ספר פלוסופי. הן כתב בראש הספר: וראשית כל רעיוני, אל אלדד הדני. וזה לבדו יוכיח קוצר דעתו ודלות בינתו. ג) כי לא ידע היטב את לשוננו. ראה והביטה כתבו: עשו בני כוש בכי, התתכן לשון עשיה על: בכי? ומי עוד כתב או בטא ככה? ואשר כתוב במלאכי (ב' י"ג): וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה. הלא אך אל הכנוי תשוב לשון עשיה ולא אל הבכי, ושעורו: וזאת שנית תעשו כסות בדמעה את מזבח ה' ובבכי ואנקה כמבואר לכל איש? ובספור בני משה כתוב ראשונה: ואין עמם דבר

---

*) ואשר כתב על ר' אלדד הדני: והנה בא אצלי צדיק זה לא יוכיח היותו בימי ר' אלדד הדני. הן בלי ספק מלת אצלי הוא ט"ס. כי לפי תכונותיו המבוארות הלאה לא היה איש מופת וגבר מצוין שיבא הצדיק הזה אליו בראשונה ויקדם פניו בתהלה:

טמא. ואחרי כן כתב: ומגדלים תולעת שני. ולא ידע כי תולעת שני הוא למר צבוע אדום ע"י גרעינים אשר יש בכל אחד ואחד מהם תולעים שהם דברים טמאים. יעוין פי' רש"י (ישעיה א' י"ח) ובאור הרמבמ"ן (שמות כ"ה ד').

ב) הספר הזה יפרד והיה לשלשה ראשים. הראש האחד יכלכל דברי ימי עשרה שבטים: ראובן, שמעון, יששכר, זבולן, דן, נפתלי, גד, אשר, אפרים ומנשה. ותולדות בני משה רבינו, ותכונת נהר סבטיון. וקורות ר' אלדד הדני ויחשו. הראש השני יכלכל שאלת אנשי קירואן לר' צמח גאון על אדות ר' אלדד הדני והלכות שחיטה וטרפות המיוחסות לשבטים הנ"ל ואף גם תשובה קצרה מר' צמח גאון על שאלת אנשי קירואן הנ"ל. ואין אפוא בספר הזה ממעשה ידי מסדרו רק הראש האחד. כי הראש השני הוא מעשה ידי אנשי קירואן. והראש השלישי הוא מעשה ידי ר' צמח גאון, והמסדר לא עשה בהם כי אם הוסיפם אל הראש האחד. ואם באמת עשו אנשי קירואן את הראש השני ור' צמח גאון את הראש השלישי, או אך התיחסו אלימו כראה הלאה. עתה נבחין נא את שלשת הראשים ההם ונראה תכונתם:

ג) לספורי הראש האחד אין כל מקור כי אם פי ר' אלדד הדני ככתוב בסוף הראש ההוא: וזה שהיה המגיד את כל זה הוא משבט דן ושמו אלדד הדני עכ"ל. והנה על כל ספורי הראש הזה היה יכול ר' אלדד הדני להיות עד ראיה מלבד על הספור הראשון המתחיל: שעמד ירבעם בן נבט וגו' מה עשה כנס את ישראל וכו' עד: והם חוגים בחומה הנקרא דהב דכי, לא היה יכול להיות כי אם עד שמיעה. אולם כל עוד לא נדע תכונת ר' אלדד הדני *) ותכונת המספר בשמו לא נוכל להשען גם אל עדות ראיה גם אל עדות שמיעה רק אל בינתנו המלמדת אותנו להבחין בין אמת לשקר, נשאלה נא אפוא את פיה ואחרי תשובתה לא נשנה. הנה ראשונה מאן תמאן בינתנו להאמין לכלל הספורים ההם אשר הוא הגלות עשרת השבטים הנ"ל. כי איה זה תם דרכם ללכת מדרך שבטי יהודה ובנימין? ומדוע ישלו אהלים הראשונים והאחרונים בשגגה אשר התגאה ר"ע על אבות הראשונים אשר הגלה מלך אשור אשורה: אין עתידין לחזור ואין להם חלק לעה"ב (סנהדרין ק"י ע"ב במשנה ובברייתא)? מה הטעם והסבר והאמת אשר נשאו גולי אשור עמו ולאחי גולי ארצות אחרות לא עמו? ולמה אפוא ישאו אלה מאלה? השופט כל הארץ לא יעשה משפט צדק? וכי תשכיל בינתנו על פרטי הספורים ההם תתמה א) היככה נוכל לאמר אשר יציאת שבט נפתלי מארץ ישראל היתה ברצונו מבלי אין לוחץ ואונס עליה ברשותנו כתוב בדבר הישב על ספר מלכים (ב' ט"ו כ"ט): בימי פקח מלך ישראל בא תגלת פלאסר מלך אשור ויקח את עיון ואת אבל בית מעכה ואת ינוח ואת קדש ואת חצור ואת הגלעד ואת הגלילה כל ארץ נפתלי ויגלם אשורה? ב) אחרי עדות הכתוב הזה ויגלם אשורה איככה נוכל לאמר עוד אשר עזבו ארץ אשור והלכו קוממיות כבני חפש אל ארץ כוש להתחבר שמה אל שבט דן? —

*) אמנם כי בס' מקוה ישראל (שם) כתוב על ר' אלדד הדני: ונבחן ע"י רבנים נאמנים וגדולים ומצאוהו נאמן בדבריו עכ"ל. אולם מי ומי המה הרבנים הנאמנים והגדולים אשר בחנוהו ומצאוהו נאמן בדבריו? ואנה מקור הבחינה הזאת?

ג) איככה תתאים עדות המספר אל הכתובים הנ"ל היותם צדיקים תמימים ויראי ה' עם הספור: והרגו מבני כוש עד אין מספר ולקחו מהם ארצם וכו' והיו עושין מלחמה עד היום הזה עכ"ל? מה להם ולבני כוש להפיל בהם חללים עד אין מספר ולקחת את ארצם אשר לא אמר ה' לתתה להם? ומה בינם והכשדים הנקראים בשם: הגוי המר והנמהר ההולך למרחבי ארץ לרשת משכנות לא לו (חבקוק א' ו')? — ד) מה ויקבצם עם אהלה ואהליבה אחיותיהם? הלא אהלה ואהליבה הם אך כנויים לשמרון וירושלים ככתוב ביחזקאל (כ"ג ד): שמרון אהלה וירושלים אהליבה? — ה) מה זה הכתוב בספור בני משה: ואין שמה דבר טמא לא עוף טמא ולא חיה טמאה *) עכ"ל? ועל מה זה? הכי על דבר אשר הם צדיקים וטהורים כפי המפורש בם? הצדקת איש וטהרתו לא תתנגד היות עמו כל בה"מ טמאה? מה נאמר אפוא להכתוב על רוח אפינו משיח ה': הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתנות (זכריה ט' ט')? ומה נדבר נכתיב על משה אביהם: לא חמור אחד מהם נשאתי (במדבר ט"ז ט"ו) המורה אשר השתמש בחמור אך לא נשאו מהם. וכן מורה הכתוב בשמואל הנביא: וחמור מי לקחתי (ש"א י"ב י"ג)? — ו) מה זה הכתוב שם: ולאנם יולדות שתי פעמים בשנה עכ"ל? הכי ישנה לזר עולמים חקי הטבע אך להרבות הון איש ולהשגיא עשרו? והכתיב בב"ב (ט"ו ב'): ומקנהו פרץ בארץ, א"ר יוסי בר חנינא מקנהו של איוב עזים הורגים את הזאבים עכ"ל. הוא אך הפלגה אגדית, והכונה הפנימית הוא אשר על פי ה' היה מורא וחתת מקנה איוב על כל חית הארץ לבלתי ירעו וישחיתו בהם למען ישמר הון איוב וסוף ע"ד ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ (בראשית ט' ב'), והשבתי חיה רעה מן הארץ (ויקרא כ"ו ו') לפי התרגום המיוחס ליב"ע: ואבטיל רשות חיות ברא מן ארעא דישראל. וידוע כי אין למדים מן האגדות (ירושלמי פאה פ"ב ה"ו) — ז) מה זה הכתוב שם: ויש להם הלכות יין נסך והלכות שחיטה והלכות טריפות עכ"ל. למה אין לומר כי אם ההלכות האלו? למה זה מכל תרי"ג מצות בחרו אך בג' מצות: יין נסך, שחיטה, טרפות, לכתוב ולערוך עליהן הלכות? הכי לא שמרו רק שלשת המצות האלו? האין די בזה לבדו להוכיח שקרות ופחזות כל הספור? וכי תתחקה בינתנו עוד על שרשי הספור הזה שפוע תשפוע אשר הוא נובע מן הספור הנמצא בספרי פילון היהודי ויוסיפון לרומיים ויוחסין ועוד בספרים אחרים על האיסיאי אשר היו נכונים לפי משפטם בפי הגוים אחדים בשם בני משה, אם בעבור כבדם אותו כבן את אביו, ואם בעבור הלכם אחריו בענין פרישות דרך ארץ וענוה ככתוב בספרים הנ"ל. והוא כאן כנוי אוהבי משה אשר בפי פילון היהודי ככתוב בספרו התנצלות העברים המובא בספר כתבי ישראל בעהבער (צד י"ח) וז"ל: אוהבים החכמה בלי מספר היו למחוקקנו משה מקודשים לאהוב אחת

*) בענין זה כתוב בס' תורת הקנאות להרב הגאון יעב"ץ (צד יב דפוס לבוב): והחכמים שבאיזמיר צוו לאמר לכל בעלי בתים ואורחים שיטהר כל אחד את ביתו ויכבד הבית ויבער כל הבהמות והחיות הטמאות כגון כלב וחתול ודומיהן מביתו וכו' לפי שבמהרה יבא אליהו הנביא שאינו נכנס בבית שיש בו בהמות וחיות טמאות עכ"ל. והוא בלי ספק לקוח מפה.

הנקראים בשם איסאי עכ"ל . ומשפטם זה צדק ואמת. כן אם תשים קורא משכיל את עיניך על ספור בני משה אשר בראש הגולה ועל ספור האיסאי אשר בספרים הנ"ל תראה כי הם שוים בי"א דברים ואלה הם. א) בראש הגולה: ועוד מבני משה רבינו וכו' ואין עמהם דבר טמא עכ"ל. וכענין זה ביוסיפון (ח"ב ע"ז א' דפוס זאלקווא) על האיסאי: ושומר נפשו מכל טומאה עכ"ל. ב) בראש הגולה: זולת צאן ובקר עכ"ל. ובכתבי ישראל באשמעטר (לד ע"ו), על האיסאי: ומלאכתם וכו' רעות צאן עכ"ל. ג) בראש הגולה: והם זורעים וקוצרים וכו' והם חורשים וקוצרים וכו' עכ"ל . ובכתבי ישראל באשמעטר שם על האיסאי: ומלאכתם עבודת האדמה עכ"ל. וכ"ה בס' בעללערמאנן על תולדות האיסאי, ויעוין תולדות ר' אלעזר הקליר להרב הגאון שי"ר (הערה 20). ד) בראש הגולה: ועמהם כל מיני פירות שבעולם וכל מיני קטניות עכ"ל . ובכתבי ישראל באשמעטר (לד ו') על האיסאי: ומחיתם וכו' פרי הארץ ירק בדם ותמרים עכ"ל. ה) בראש הגולה: והם טהורים וחסידים וצדיקים עכ"ל. והתארים האלה נמצאים על האיסאי בספרים רבים כידוע ויעוין תולדות ר"א הקליר (שם). ו) בראש הגולה: ואינם נשבעים עכ"ל. וביוסיפון (שם) על האיסאי: ושומרים עצמם מהשבועה עכ"ל. ז) בראש הגולה: והם מאריכים ימים ויחיו מאה שנה עכ"ל. וביוסיפון (שם) על האיסאי: ויש מהם שחיים עד מאה שנה עכ"ל. וצ"ל ברור כי אשר כתוב בראש הגולה במקצת נוסחאות או מאה ועשרים שנה עכ"ל. הוסיף המספר השוגה או המשגה למען ידמו ימי שני חייהם אל ימי שני חיי משה רבינו ע"ה ויתאמת יותר ספורו. ואולי ידע עוד את הכתוב בעדיות (פ"ב מ"ט): האב זוכה לבן וכו' ובשנים עכ"ל, ויעו"ש פי' הרמב"ם. ח) בראש הגולה: והם יושבים לבדם ואינם רואים בני אדם וגם בני אדם רואים אותם עכ"ל. ובמאור עינים (ח"ג פ"ג) על האיסאי: כלם אנשים אשר נסוגו מחיי עולם התמורה ונועדו ללמוד ולעבוד את האלהים בבתים מיוחדים אליהם חוץ לערים נבדלים מרגשת ההמון עכ"ל. ט) בראש הגולה: אלא הד' שבטים היושבים בלבדם עכ"ל. ובכתבי ישראל באשמעטר (לד כ"ג) על האיסאי יתחלקו בארבע מחלקות לפי מספר שני היותם בברית החברה עכ"ל. י) בראש הגולה: ולא יודעים לדבר כי אם בלשון הקדש עכ"ל. וברור כי האיסאי לא ידעו לדבר רק בלה"ק יען היו תמיד עם אשר לבדד ישכון ודבר אין לו עם אדם. יא) בראש הגולה: חונים אצל הנהר עכ"ל. וקרוב מאד אשר האיסאי היו חונים אצל נחל מים בעבור מרבית טבילותיהם והכתוב בנוסח אחר אשר אדבר עליו בסי' הבא: וכלם בעלי טבילה ירבו עצמם לזה. ואולי המחפש היטב בספרי תולדות האיסאי אשר אינם בידי ימצא עוד דברים אשר ישתוו בהם שני הספורים האלה. — עוד דבר לי בספור הזה והוא, כי הסבה הראשונה לספור ישיבת בני משה אצל גבול שבט דן היתה לדעתי הכתוב בספר שופטים (י"ח ל): ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני. כי מנשה הוא משה רבינו לפי דעת חז"ל (אבות דר"נ פל"ג, ב"ב ק"ט ב', ירושלמי ברכות פ"ט ה"ג, מדרש שיר השירים פסוק המכוני באמיתות).

ד) מבראש הגולה יש עמנו עוד נוסח אחר אשר נדפס לבדו בלי הראשים

האחרים בקונסטנטינא ואף גם בליפסיא (בתוך קובץ בית המדרש חדר שלישי) ובנוסח ההוא הוסרו הותזו שני קמעינים: א) תחת הכתוב שם על שבט נפתלי אשר יציאתו מארץ ישראל היתה בגלותו מבלי אין לוחץ ואונס עליה כנ"ל כתוב פה כראוי: ועוד עלה סנחריב פעם שנית והגלה לשבט אשר ולשבט נפתלי והוליך אותם לארץ כוש עכ"ל. ב) תחת הכתוב שם: והם חונים בחומה הנקרא דהב דבי עכ"ל, כתוב פה: חונים בהוילה המקומה אשר שם הזהב עכ"ל. והוא רומז להכתוב בתורה (בראשית ב' י"א): ארץ החוילה אשר שם הזהב. אולם תחת שני אלה עוד פה בשמה קמצונים והבלים אחרים. א) ועוד שבט (?) ממשה רבינו ע"ה הצדיק עבד ה' ונקרא שמו אללנו שבט ינום שנכנו מע"ז. ב) ושוכנים בבתים מפוארים וכו' ובמגדלים יכינו לעצמן בזמן שמחתן על ה ל פ נ ט עכ"ל. מה לפנט? ומה השמחה עליו? ג) ואין עושים דבר טמא ולא היה טמאה ולא בהמה טמאה וכו' כי כל זה יצא מע"ז שיעבדו בארץ עכ"ל. למוד חדש וגלוי אנחנו רואים פה! סוד כמוס מיסודות הבריאה אשר לא נגלה כי אם למחבר הספר הזה! והוא אשר כל דבר טמא וכל חיה טמאה וכל בהמה טמאה לא נבראו בששת ימי המעשה רק בעת החל האדם לעבוד ע"ז בארץ!

פתיחת הנוסח הזה היא בלשון אגרת כתובה לכל בני הגולה וראשית האגרת היא: בשם ה' אלהי ישראל ע"ד בשם ה' הנהוג היום בכל האגרות. והנה אני חשבתי תמיד כי מזה לבדו ולא עוד ממקום אחר יצא הקול אשר ר' אלדד הדני שלח אגרות לספרד, אולם ידידי החכם הגדול מו"ה רפאל קירכהיים כתב לי, כי בסוף ס' אלדד הדני אשר בדפוסים הראשונים כתוב כן בפירוש. וז"ל חשקה נפשך לדעת למה נגלות האגרות של אלדד הדני ומי זכרן. והנה הן בידך ובידי כל, כי דברי ר' אלדד הדני הן הן האגרות ששלח לספרד כמו שנדפס שדפוסים ישנים (בסוף) קושטא וויניציאה שנת ש"ה (והנה זה לפני) ובהעתקות [illegible] וז"ל: שגר אגרות הללו מר אלדד זה לספרד שנת ש"ג, וזה מר אלדד מלא תורה ומצות עכ"ל. ואין הפוא לפי הדברים והאמת האלה כי אגרת מר אלדד הדני כי אם פתיחת הנוסח הנ"ל אשר הוא בתבנית אגרת כנ"ל. ודבר שליחותו אגרות לספרד או למקום אחר מלבד הספר הנקרא על שמו היה א"כ אך חלום חזיון לילה גם למאמינים למבלות הספר הנקרא על שמו אל ספרד או אל מקום אחר ואנכי חושב אף מבלות הספר הזה אל אחד המקומות לחלום חזיון לילה ככל הדברים המדברים הבל הנמצאים בו. ובדפוס וויניציאה אשר בידי ידידי קירכהיים יש עוד שנוים רבים בראש הספר וידידי זה הם אותם לפני בחסדו אולם אין את נפשי להאריך בשנויי ספר אשר לפי כל הנוסחאות הוא אך קובץ הבלי הבלים.

ה) בראש השני המכלכל שאלת אנשי קירואן לר' צמח גאון על אודות ר' אלדד הדני כתוב: אדונינו [ר' צמח גאון] הוא תפארת ישראל וכו' ולא לנו המפוזרים בלבד אלא גם לשבטים אשר מעבר לנהרי כוש כי שם לחם אדונינו הוגים ומימיו הם שותים [לחם הכמה ומימי דעת] וכו' ודין בארבע מיתות בית דין וכו' ובכל תלמוד שלהם אין שם שום חכם אלא אמר יהושע מפי משה מפי הגבורה עכ"ל. הוא שוא ודבר כזב, הן את השבטים אשר מעבר לנהרי כוש אכלו

להם ר' צמח גאון ושתו מימיו, איככה דנו בארבע מיתות בית דין אשר יתנגד לתורת הגאונים הנובעת מתורת בעלי התלמודים האומרת: ארבעים שנה קודם חרבן הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות וכו' שלא דנו דיני נפשות (סנהדרין מ"א א') ובמשנה תורה להרמב"ם (הלכות סנהדרין פי"ד הי"ג): ארבעים שנה קודם חרבן בית שני בטלו דיני נפשות מישראל אע"פ שהיה המקדש קיים מפני שגלו הסנהדרין ולא היו שם במקומן במקדש עכ"ל? איככה נתן אותם הגאון ר' צמח לשפך דם ולא במשפט? ואיככה לא אסף עליהם לקבל את תלמודנו ולבלתי יהי להם תלמוד מבלעדיו? ואחרי אשר ברור נדע היות זה שוא ודבר כזב איככה העזו אנשי קירואן פניהם לכתוב להגאון ר' צמח חנפה כזאת? אין זה כי אם אשר כל השאלה היא מזויפת ובדויה.

(המאסף יבא)

מכתב

לכבוד ידידי הרב הכופר והכישורר, ישני עמנו מקיץ ומעורר, וחניתו על הבליהם יעורר, ידיו נוטפות מור, ובמושבות אהיו יאיר אור, בחוברות לחדשים „הבקר אור", הובר חברים מחכם, הגבר על הוקם, ה' א. ב. הכהן גאטטלאבער!

זכרוני אדוני יזכירני כי בימים האלה ימלאו—או נמלאו—לך שבעים שנה לימי חייך, כה לחי! אך את היום הסגלה הזה בעולמך בחייך, ומה שמו ושם מספרו במספר ירחים, טרם אדע. ואני ידעתי כי ביום הזה יברכוך טובים מאוהביך מכיריך ומוקיריך, אשר הכי רבו כמו רבו, ישאו לך פנים צהלים בתהלה וברכה, וישימו לך שלום. ואומרה בלבי גם אנכי הלילה לי מחטוא לאדוני מהדול להביא את ברכת כהנתי לך ידידי הכהן ביום כגלתך ושמחת לבך, כי מה לי יום ומה לי ירח, רגשי לב רגש לא יוגשו לנחשתי יום מיועד, וברכת אוהב ורע לא תדע לה עת ומועד, כי כל עת עת-דודים לה, כל מועד מועדה וכל יום זמנה!

אבל ידידי, מדי אהגה בך ובשיבתך, ותמונתך הטרחפת לנגד עיני תעביר לפני צללי עצבון במחזה, בהתבונני לגורלך ומנת חלקך בחיים לעת זקנתך, כי במדה ההיא אשר אני מכיר ומוקיר את פעלתך הטובה בהשכלת עמנו וספרתנו, בה במדה מכיר אני ויודע גם כן את הברכה אשר יכלה פעלתך להריק לך, להנעים את חלדך ולהשביעך רצון בימי שיבתך, לו היתה באשר היתה אך—לא בספרתנו! ואם מרים אכנם דברי אלה, אך חותם האמת עלימו, כי המעמנו ישלם לך כמנת מדת פעלתך? סופרים לכל עם ועם, וסופרים לעמנו, סופרי כל עם ועם על עמם יחיו בהשקט ובטחה, עולמם יראו בחייהם, יבלו עלומיהם בטוב וגם בשיבה ינובון דשנים ורעננים, אך ישראל לא ידע את סופריו, עמי לא יתבונן למוריו וחכמיו, וכמו אך להותנו יועיל מקדם קדמתה השבת הנאמר עלינו כי רק

עם חכם ונבון אנחנו , כי גוי שומר אמונים זה מאמין באמת כי כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו משכילים, על כן לא תראינה עיניו את מוריו ומלמדיו, על כן לא תפקחנה אזניו לשמוע קול צופיו בנשאם קול, כן דרך כל חכם בעיניו, כי אחת דתו שדיה לו חכמתו, גם אם הבל תבונתו, על כן אבדה חכמת חכמינו בינת נבונינו נרדכת בירכתים, ותמך בעצלתים, ולפעלם אין ידים, כי עם לא בינות הוא עם חכם ונבון זה, וחכמת מה לו, על כן ידל כבוד חכמינו וסופרינו בעמנו, ועל כן ידל כבוד עמנו והלקו בגוים ובאדם. ומה אפוא המה הנחומים אשר אשלם לך בשפתי היום ידידי הזקן שקנה חכמה! ובמה תברכך נפשי אילן נאה העושה פירות טובים — ולא לו! האנחמך בהזמרה הנושנת: כי נבחר שם מעשר, וכי יש נוחלים ומנחילים זהב ורב פנינים, ואתה נחלת והנחיל שפתי דעת ותושיה למכביר, האשל את נפשי להשיא את נפשך בנחומי אפע כאלה אשר כמוך כמוני ידענו כי לא על מוצא פימו יחיה האדם בחלדו, ואם אוי לאיש אשר עשה לו עשר ולא בשם כבוד, הלא אוי אוי לאיש אשר עשה לו שם כבוד וכיסו ריק אין בו כסף, ומצבו לא מוצק תחתיו. או אם אתר ידי להשב בעטי דרכיך ועלילותיך ולעטרך כבוד ותהלה, התסכון עלימו, משכיל!

הנה כי כן תשתוחח עלי נפשי מדי אהגה בך ידידי הנכבד! ודברי אלה כרצה בעצמותי ותהת כבדי יקד יקוד כיקוד אש, כי תחת לשבוע בנעימים את תמונתך המרחפת על פני לעת כזאת, ולהטיף באזניך אמרי חן ושעשועי ידידות, עוד אוסיף לעצב את רוחך במרי שיחי, ותנחומותי לא תשעשעינה את נפשך, אבל מה אעשה ידידי ויסר יסרני יה כי תמיד ידבר פי הגות לבי, ואשר בבליותי, תטופנה שפתותי, על כן לעו דברי במו הגה ועצב!

אבל, „כום היגונים לאט! הרפי מעט!" הנה ברך לקחתי עטי בידי, וברכה אשיבה לידידי, ושעפי ישיבוני כי לא כימים הראשונים הימים האלה לבני עמנו, אור בקר הולך עתה ואור במושבותינו, וכבר עין רואה, וגבר אזן שמעת, וכל מעשיך אשר בספר נכתבים יראו לעיניהם בכל הדרם, ורוח נדיבה בטח תתמכם לעת כזאת לתמוך בימינך ולסעדך (ואולי כבר עשו כזאת, ואנכי לא אדע, באין לעיני פה כל חזון מהנאמר במ"ע לעמנו בשפתנו ובשפת ארצנו) ופניך עוד ילכו בקרב אתנו לקרב את הרחוקים מדרך הדעת, ולהשיבם מתאנתם, אור תבונתך ילך כאור בקר הולך ואור, והבקר אור לא יאסוף נגהו „והלכו לאורו כל מבקש דעת בבני ישראל להשכיל להיטיב", ועתה יגדל נא כחך אישי הכהן לעבוד עבודתך על הרי ישראל, וסוף הטובה לבוא. וברכתי תעלה לראשך היום, הברכה המשלשת השומה בפיך ובפי, כי יברכך ה' במזון, וישמרך מן המזיקים הותיקים, יאר ה' פניו אליך, ויאירון עיניך, ויחנך, וירצה הזמן פעליך, ישא ה' פניו אליך, ויאריכון ימיך, וישם לך שלום.

בנפשך ונפש תדרשך לטובה. ידידך ומוקירך.

צבי הכהן שערשעווסקי.

ידו להעביר את הגבול סחורות חוץ לארץ לארצנו מבלי שלם את מכס הגבול ובעבודתו זאת מצא שכר טוב בעמלו ויהי לו כסף וזהב, בגדים ושמלות וכלים מכלים שונים, ויצא שמו בין כל אנשי חבל הארץ הזאת. אך לא לעולם חסן ולא לנצח אשר זד וחוטא. לפקיד על החיל אשר שמר בעיר ר.. . את הגבול בא איש צעיר לימים, כביר כח ונקי כפים. ויהי בהודע לו כי משה צוואנג הוא ראש לכל גנבי הגבול החל לרדפהו עד חרמה ולשמור בשבע עינים את כל צעדיו. אז ראה משה צוואנג כי רעה נגד פניו וכי תקומה לא תהיה לו כל הימים אשר האיש ההוא יהיה לפקיד על שומרי הגבול וארב עליו ויכהו נפש בסתר. אף כי איש לא היה במקום הרשע בנפול הפקיד הזה שדוד לרגלי הרצח בכל זאת אמרו כל אנשי הארץ פה אחד כי אך ידי משה צוואנג שפכו את הדם הזה ולכן נלחץ לעזוב את העיר ואת הגבול ולהסתתר בעצי היער. פה התלקטו אליו אנשים ריקים ופוחזים ויהי עליהם לראש ואתם יחד גנב הון זרים, גזל עוברי ארח וגם שלח אש בבתים לשלול שלל. ימים רבים עשה את מעשיו אלה הרעים ויפול פחדו על כל אנשי הערים והכפרים עד אשר נתפש בכף ויצא משפטו עליו לעבוד כל ימי חייו עבודת פרך בהרי נארטשינסק אשר בקצה מזרח סיביר. בכל הדרך אשר הלכנו יחד אסורים בזיקים לא נפלו פניו ויבקש לשמח גם את לבבנו במהתלותיו עם אחדים מאתנו ועם אנשי החיל אשר שמרו אותנו מסביב. גם מצאה ידו לקנות יין ושכר בערים וכפרים אשר עברנו ולתת לנו לשתות להשיב נפשנו. בין יתר מהתלותיו עשה לצחוק לנו כי יענה איש איש מאתנו תחת רעהו כי יקרא. כן בערב ובבקר בקרוא ראש השומרים את שמותינו כדת עננו לחליפות איש תחת אחיו „הנני פה". את דוד בלאנק התהלך כמו רע ואח ולא נתן לאיש לנגוע בו לרעה ובראותו כי אוהב הוא יין ושכר פזר כסף רב למלאות תאותו זאת. אתו המיר תמיד את שמו, והיה כי קרא ראש השומרים „דוד בלאנק!" ענה תמיד משה צוואנג „הנני פה!" וכאשר קרא „משה צוואנג" ענה דוד בלאנק „הנני פה!". אנחנו שמענו והרחבנו פינו ושחקנו על הדבר הזה ולא עלה על דעתנו כי יפרוש רשת לדוד בלאנק לשלחהו תחתיו לעזאזל. בטאבאָלסק קרא פקיד אחד את שמותינו ויחלק אותנו לאגודות לפי העונשים אשר נחרצו עלינו. דוד בלאנק אשר שתה שכור ביום ההוא וברוב עמל עמד על רגליו לא ידע מאומה מהדבר הזה וכפעם בפעם המיר את שמו עם משה צוואנג. כן נהיה הדבר כי שלח דוד בלאנק לעבוד כל ימיו בפרך בהרי נארטשינסק תחת משה צוואנג והאיש הזה הגלה לאָמסק במקום דוד בלאנק, לכן אם תחפוץ למצוא את דוד בלאנק עליך לשום פעמיך אל הרי נארטשינסק ולשאול שמה על משה צוואנג".

מדברי האנשים האלה הבין יעקב ראד כי אמת יהגה חכם וישב לטאבאלסק כי חשב למותר לשאול גם את פי האיש אשר הגלה לבערעזאָוו, ויקח אתו את אנשיו ויעש דרכו הלאה אל העיר אָמסק. ראשית מעשהו באָמסק היתה ללכת אל הפקיד אשר על המגלים ולגלות את אזנו מהתמורה אשר נעשה. הפקיד קרא את דוד בלאנק ויצו עליו כי יתודה על חטאתו בשגם נודע הדבר כי לא הוא האיש אשר יקרא בשמו. הבליעל הזה נסה לכחש הדבר, אך האיש אשר בא עם יעקב

ראד מז . . . הגיד לו בפניו כי לא הוא דוד בלאנק אשר ידע פנים אל פנים שנים רבות . לרגלי הדברים אשר ספר יעקב ראד ולפי העדות אשר הגיד האיש מז . . . שלח הפקיד את משה צוואנג מאָמסק לנארטשינסק להחליפו על דוד בלאנק אשר שלח שמה תמורתו . אך יעקב ראד לא חכה עד כי ישוב דוד בלאנק לאָמסק , בידעו כי יארכו הימים מאד , ויקח מהפקיד מכתב תעודה מהתמורה אשר נעשה ויסע עם אנשיו אל הרי נארטשינסק ויבא שמה אחרי חמשה חדשים מיום צאתו מאָמסק . השר המפקח על האסורים בהרי נארטשינסק שמח לקראתם כי יקרים שם האנשים ההפשים הבאים לרגלי עבודתם אך לעתים רחוקות . יעקב ראד נתן לו את התעודה אשר הביא מאָמסק וישאל את פיו על משה צוואנג העובר תחת פקודתו עבודת פרך , „האיש הזה" ענהו השר „כבר מת כי נטבע בנהר אשר לרגלי המבצר , לפני ירחים שנים שלחתיו עם עוד איש אסור להצוב את הקרח אשר על הנהר למען יהיה מקום לשאוב מים להאסורים ולהאנשים אשר במבצר , ויהי הם עושים כה וכה ויבקע הקרח תחתם ויפלו הם וארבעה האנשים מאנשי החיל אשר עמדו עליהם אל המים ויטבעו . האנשים אשר ראו זאת מעל חומת המבצר כהרו לעזרתם אך ידיהם לא עשו תושיה כי הנהר עמוק במקום ההוא וגם גויותיהם לא נמצאו עד היום הזה" .

◆ ◆
◆

„מה תעשה עתה ?" שאל האיש מעיר ז. . . את יעקב ראד .

„מה אעשה עתה !" ענהו יעקב ראד „אשוב אל עיר המלוכה ואקח לי לאשה את דבורה אחרי כי אישה מת , כאשר שמעת מפי שר המבצר" .

„על פי דתנו ולפי החקים אשר לנו" השיב האיש „לא תוכל דבורה להנשא לאיש כל הימים אשר לא יכירו עדים נאמנים את גוית אישה הנטבע כי הוא הוא ולא אחר" .

אף יעקב חרה מאד וחמתו בערה בו בשמעו כדברים האלה ויאמר אל האיש : „חלילה לי מחטוא לאלהים ולהסיר מלבי את תורתו , עיניך הרואות את כל אשר עשיתי למלאות חקי אלהינו , ימים ושנים עמלתי ויגעתי ואבדתי את כל כספי לבקש את דוד בלאנק למען קחת מידו ספר כריתות לדבורה אשתו . אך האיש אשר בקשתי נטבע במים לעיני אנשים רבים אשר העידו על זה ולפי דבריהם נמחק דוד בלאנק ממספר האסורים החיים במבצר הזה . אתה תאמר כי לפי דתנו דוד בלאנק עוד יחשב בין מספר החיים ואשתו לא תוכל היות לאיש אחר , שקר הדבר אשר דברת , דתנו לא תהפוך יום ללילה ולא תכביד אכפה עלינו ואם האנשים אשר כגילך ישימו אור לחשך , אז האיש אשר עינים בראשו ולב חכם בקרבו לא ישמע בקולכם , לכן אחת אמרתי כי דבורה לא תשב אלמנה שכולה כל ימי חייה אחרי כי ברור הדבר כשמש בצהרים כי אישה מת" .

◆ ◆
◆

יעקב ראד מלא את דברו ויקח לו לאשה את דבורה , ויהי אתה חיי נחת וששון כאשר ידע הקורא .

ב"ה שעברשין ה' נח.

מְאֹרֹת ולא מְאֵרַת

שלום רב לידידי, החכם היקר, מו"ה יעקב שמואל טראכטמאנן.

ג' חוברות מקובץ יגדיל תורה באוני שלשום אשר שלחתם אלי על פי בקשתי. על כן הנני מודה לך מסדך בכל לבב. ומי יתן כי תמשך לי עוד חסדך ותאזר עז למלטני ממצוקות שונות אשר יאפפוני, ומשבלת מים זידונים אשר תעבור על ראשי. השתעשע נא בזה ועשה כל אשר יש לאל ידך, ואל שדי יהיה על יד ימינך, ואני לבי ונפשי אתן לך לאחוזת עולם.

כי אנוח מעט רגע מרגזי והנני אשיח לך מטעמים כאשר אהבת.

עתה אני הנני עמל ויגע להוציא לאור ספר אחד בדרך אשר לא נסיתי מעודי עד היום הזה ללכת בו. והוא דרך אבאנגעמענט, דרך גדור בבירים רבים, דרך אשר אך אבד כל עולה ילך בו. רחם נא עלי וקרא אלי מלא עוזרים לנחותי בדרך רב המבוכה והמבוסה הזה אל מחוז חפצי, ואודה לך כל הימים. גם הספר הוא: פרוזדור. בו השיבותי ידי על מבחר ספרי פלוסופיא אשר לחכמי עמנו, וצרפתי כבר היגיהם, והסירותי כל הבדילים אשר ערבו בהם המעתיקים והמדפיסים, והופעתי נהרה על רבי מחשכיהם, והעירותי עליהם הרבה הערות חדשות ומועילות, ובזה הכשרתי את הקורא לבא בבטחה אל הטרקלין אשר בו יבחנו עניני הספרים ההם כבחון את הזהב. — וזאת תבנית התא הראשון מהפרוזדור אשר אותו הכינותי עתה לדפוס, בו ידבר על אדות הספר הראשון מספרי הפלוסופיא אשר לחכמי עמנו, הוא ספר האמונות והדעות לרבנו סעדיה גאון ראש המדברים בכל מקום (הקדמת ה' מאזנים להראב"ע) והדברים נפרדים לחמשה ראשים. ואלה הם: א) הגהות והערות והארות. ב) מראה מקומות מאמרי חז"ל המובאים בו. ג) האנשים המובאים בו. ד) ספרים המובאים בו. ה) זכרו בספרים, ברובם לתהלה ובקצתם לתָהלה. ובכלם חדשות ומועילות. ובעבור אשר ההגיון הוא ראש וראשון לכל החכמות יבא בראשו מאמר יקר מאד על ספר מלות ההגיון המיוחס להרמב"ם. ולא יחסר להחלק הזה כי אם לשומו תחת מכבש הדפוס. עמוד נא לימיני וחזק את ידי הרפות למען תברכך נפשי ונפש כל ההוגים בספר הזה ברכה בלי מצרים.

בבראשית (ל"א מ"ט): והמצפה אשר אמר יצף ה' ביני ובינך. אין כל ספק לי אשר והמצפה — יצף, הוא והמצבה — יצב עפ"י המורת בומ"ף. כי אך על פי שני עדים קם דבר הברית בין לבן ויעקב, הגל והמצבה. כאשר יוכיחו לעדי פסוקי מ"ה מ"ו נ"א נ"ב ומה אפוא עוד המצפה? מה לו פה? ומה ענינו? ואיכה נקבר עוד יצף בלשון בין ובין? אבל על מצבה יתכן היטב לאמר: ה' יַצִּב

את המצבה הזאת ביני ובינך לאות ברית ולמזכרת נצח. והנה בתרגום שומרוני מצאתי לשמחת לבבי שמתורגם בו והמצבה: וקעמתה שהוא מצבה, או הוא השאיר יצף כהכתוב. ומדי זכרי תרגום שומרוני אעיר על אשר מתורגם בו: יריתי (שם ושם כ"א) דחזית כאלו היה כתוב ראיתי ובלי ספק המיר יריתי בראיתי בעבור שלבן לא ירה את המצבה כי אם יעקב. אולם גם ראיתי לא יתכן פה והאמת הוא, כי מקום „אשר יריתי" הוא אחרי „הנה הגל הזה". וכן החליף שם (כ"ג) אלהי אביהם באלהי אברהם. ואני גם אביהם לא ידענא גם אברהם לא ידענא. ואולי מלת אביהם מרכבת משתי מלות: אֲבִי הֵם. ור"ל אלהי אברהם ואלהי נחור הם גם אלהי אבי ולכן ישפטו ביני ובינך ואבי לבן האמין לפ"ז בשתוף.

חיה נא דרכך לנחת כאות נפשך ושלם אוהבך ומוקירך כערכך הרב

יעקב ר י י פ מ א נ ן

זכרון לראשונים

„בהבקר אור" בשנה חמשית חוברת חמשית, אמר רבי י ש ב י א ל, כי אין דעתו נוחה מהמעט שנתנו התוספות ופסקי התוספות ור' יעקב ר י י פ מ א ן כו' מפני השאלה בשאל החכם א י ש נ ע מ י. הלא הוא:

„הן גם בט"ו באב היו בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים ולמה לא תקנו שיקראו גם ביום ההוא פרשת עריות עי"ש".

ידידי ישביאל ואיש נעמי, פתחו נא ספרי אגודה אחת, וקראו בו דף 98 מה שאמרתי בפירוש המשנה, הלא הם דברי בקצרה שם:

„אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוהכ"פ שבהן (רצוני לומר: בכל אחד מאלו הימים היה להם מנהג מיוחד, ומפרש ואזיל) (ביום הכפורים) (ותנא מינה דסליק מפרש בריתא כנודע) בני ירושלים (הזכרים והנקבות אנשים ונשים וטף) יוצאים בכלי לבן שאולים (בכדי שלא לבייש את מי שאין לו).

ובט"ו באב בנות ירושלים (רק הבנות בלבד מפני שהותרו השבטים לבא זה בזה, ובעל הדבר אמר נוס ה' לבנות צלפחד כו') יוצאות וחולות בכרמים ואומרות" כו'.

השקלא וטריא בפירוש המשנה הזאת ביני ובין ידידי החכם ר' יעקב רייפמאן נר"ו מכיל קרוב לתשעה עמודים בספרי הנזכר. ולכן אין כאן המקום להאריך.

אך על אחת אתפלא, הלא בו באותו פרק שדברנו בהמליץ אני והחכם רייפמאן על דבר באור המשנה הזאת, הכנים ראשו בדבר הזה גם החכם י ש ב י א ל עצמו, שהשם שמו אז ר י ש " ל מ פ ר י ד ר י כ ש ט א ד ט והסכים אז לדברי:

א) כי לבישת הלבנים היה רק ביום הכפורים, ומלת „שבהן" האמור במשנה לא קאי על שתיהן (יוהכ"פ וט"ו באב),

ב) כי השמחה בט"ו באב היתה רק להבנות בלבד.

אור תורה (המשך מחוברת ה' שנה ה')

ז

נר מצוה ותורה אור

דרש רבי מנחם בר' יוסי, כי נר מצוה ותורה אור, תלה הכתוב את המצוה בנר והתורה באור, לומר לך, מה נר אינו מאיר אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה, ומה אור מאיר לעולם, אף תורה מגינה לעולם. (סוטה כ"א ע"א).

„התורה והמצוה" אשר לעין טרוטה המה בהשקפה ראשונה כדבר אחד, כאלו תורה היא מצוה, ומצוה היא תורה, אולם עין חודרת המוספת לעיין ולהתבונן בהשתי מלים האלה, תמצא, כי באמת המה שני דברים שונים זה מזה, תורה איננה מצוה, ומצוה איננה תורה, מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה, ותורה מגינה לעולם:

„המצוה" היא המעשה החומרי והגשמי של הדת, אשר בעלי הכנסיה הדתית קימוה וקבלוה עליהם ועל זרעם לעשותה מצות אנשים מלמדה, כפי צווי המחוקק, על פי הפרטים המפורשים בספרי הדת, והיא — המצוה — יכולה להיות נעשה בלא שום כונה פנימית ושכל בהיר, הנבדל מאור אוצר החיים, עולם האצילות והדעת, כמו שאמרו הקדמונים: „מצות אינן צריכות כונה", ולכן ישנם בכלל המצות חקים אשר המחוקק העלים טעמם, ומתנגדי הדת מונים עליהם ושואלים: מה טיבם של המצות והמעשים האלה? ומחזיקי הדת עצמם אינם יודעים מה להשיבם, ועושים אותם רק על פי ההכרח, וההרגל החיצוני, כגלם בלא נשמת חיים.

„והתורה" היא רוחניותה ופנימיותה של הלאם והדת, היא תלויה על בלימה, בשכל האומה והכנסיה, והיא האור והחיים של בעלי החברה, ושולחת קרני אורה וזיוה להאיר ולהחיות כל בעלי הכנסיה, מושבה בעלית קיר קטנה ככף איש, טמונה בשלחופית קטנה האוצרת השמן הטוב של הראש, והוא המוח של האדם, איש איש כפי מתנת חלקו אשר חננו ה' מגבהי מרומים, ממקור החכמה העליונה, אשר פי הנבונים יקראהו: „עולם האצילות".

מעשה המצוה דורש הכנות ידיעות וסדרים מיוחדים, אשר בלעדיהם אי אפשר לקימה ולעשותה, ויוצאים מכח אל הפועל רק באמצעות דברים גשמיים וחומריים, כמו: הסכה, האתרוג, הלולב, הציצית והתפלין וכדומה, וכלם המה רק לזמנם ולשעתם, כמו: קריאת שמע, תפלה, מצה.

אתרוג וכדומה, או רק למקומם. כמו: פאה, תרומות ומעשרות, וקרבנות וכדומה, אשר במלים קצרות מוגבלים תחת סוג הדברים התלוים במקום ובזמן, ויחול עליהם שם: נותר ופגול ועבר זמן וכדומה.

וההגיון בתורה איננו דורש כלום, רק גוף נקי, שכל בהיר, ודעת ישרה, כי התורה היא נצחית ועולמית, מרחפת למעלה מאויר עולם העשיה, סובבת בחוג שכל האנושי על פי שפע אורות עליונים, והמה החכמה והבינה בלבד, בלא שום הצטרכות לדברים חומרים וגשמים, וכל שעה וכל רגע זמנה, ולכן נאמר בה: „והגית בו יומם ולילה" כלומר: אין לך שעה קבועה וזמן קבוע עליה, ובכל שעה שנפשך חשקה בתורה, למוד, הפך בה והפך בה כי כלא בה.

עשית המצוה איננה עוד סוף מעשה, רצוני לומר תכליתה, אבל מעשה המצוה הוא רק אמצעי להתכלית הנרצה, לעלות על ידה מעלה מעלה, למדרגה יותר גבוהה, והוא: ההכרה וההתבוננות ברוממות העצם הנשגב והנעלה, כי המצות המה רק כתכשיטים וקשוטים להעבודה הגבוהה שבלב, ומטרתן רק להרגיל את בני הכנסיה להכנעה וכבד ראש, לקבלת על מלכות שמים והכרת הבורא, כי על ידי העסק במעשה המצוה על פי סדר העבודה, למלאות דבר ה', יכנוס בלב המתעסק במצוה מורא שמים, והבנה, כי גבוה מעל גבוה שומר, אשר עיניו משוטטות בכל, כבודו מלא כל הארץ, ואין מקום פנוי ממנו, ולכן יעשו הטוב והרצוי, ויעשו בנים מקשיבים למקום, ולא יהיו כפראים במדבר, אשר אין להם מלך ושופט, איש הישר בעיניו יעשה, ומאן דאלים גבר, ככתוב: וראיתם אותו וזכרתם וגו' ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם וגו'.

אמור מעתה: כי המצוה היא טפלה, והתורה היא עקר, כי עקר העבודה הוא בלב מקום משכן ומקדש מלך, והיא פנימית התורה מאירת עינים.

כל המשתמש באור תורה, אור תורה מחייהו, וכל שאינו משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו.

בחירי דור חכמי התלמוד, הבינו, כי המצות אינם רק אמצעים להשפעת שפע אור התורה, ולכן כאשר הרגישו בנפשם כי כבר הגיעו אל הכשרון הגדול והמדרגה הגבוהה ליהנות מזיו אור התורה לא השגיחו כלל על המצות, כבן עזאי שאמר על נפשו: „נפשי חשקה בתורה" וכרב יהודה שהיה מתפלל אחת לשלשים יום, רבא חזיה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה, אמר: מניחים חיי עולם „תורה" ועוסקים בחיי שעה „תפלה" (שבת י) וכדומה, בדורות החסידים הראשונים.

הרעיון הזה נשתלשל בשלשולים רבים עד זמן הדורות האחרונים, שהעמיקו חקר בעיון עמוק להבין כונתם של המצות שבין אדם למקום, כי אינם היסוד העקרי של הדת, ולכן הרשו לנפשם, לזלזל מעט ביקר ערכם, נגד דעת

ההמון, לעבור זמן קריאת שמע של שחרית וכדומה, כידוע ממעשיהם של החסידים האחרונים. *)

אלו ואלו הראשונים והאחרונים יצאו בעקבות המורה הגדול, האיש הדגול מרבבה, הלל העניו ואוהב האדם, (יהיה מי שיהיה בן בריתו או אינו בן בריתו) שהרביץ תורת אמת וחיי עולם ברבים, שהשתמש באור תורה, ולמדה להיטיב, לכל הרוצה ללמוד, ואפילו רק על רגל אחת, במלים קצרות. „דעלך סני לחברך לא תעביד" זו היא כל התורה כלה, ואידך פירושא הוא זיל גמור (שבת ל"א ע"א).

דבריו אלה המעטים המחזיקים את המרובה בארו הנבונים בטוב טעם ודעת, כי המתקן (רעפארמאטאר) הזה, הלל הזקן, אשר הבין תנאי החיים כראוי, בענותנותו הגדולה וסבלנותו העצומה, חלק יסודי הדת לשני חלקים, החלק האחד הוא מצות שבין אדם לקונו, והחלק השני הוא מצות שבין אדם לחברו. החלק האחרון הזה, הוא לפי דעת הלל, כל התורה כלה, כלומר היסוד העקרי בתורת אמת האחווה והשלובה יחד עם חיי עולם וחיי החבורה, כי בלעדיו אי אפשר לעולם לעמוד ולהתקיים אפילו שעה אחת, ואם מן הנמנע לקיימו על אופני „החיוב" (positiv) „ואהבת לרעך כמוך", שהוא מן הדברים שאין בני האדם יכולים לעמוד בהם, כמובן, יקיימוהו למזער על אופני „השלילה" (Negativ) „דעלך סני להברך לא תעביד".

את היסוד הזה קרא הלל הזקן בשם „רגל אחת", כלומר רגל הימין כן ובסים (פיעדאסטאל) של האמונה הישראלית הצרופה, הבנויה על אהבת האדם.

ואידך, רצוני לומר: הרגל השניה של האמונה, והוא מצות שחייב כל נברא לבוראו וקונו, פירושא הוא זיל גמור, מעצמך ומדעתך, כי המה מהדברים שהשכל מחייב אותם, ומסורים ללב, שנאמר בהם ויראת מאלהיך, וכל אדם מבינם מדעתו, איש איש לפי רוח בינתו, ואינם צריכים למוד.

בעלי בינה הנגררים אחר דעת המורה הגדול הלל, זקן העדה עין וראש החבורה, אמרו גם הם: עבירות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר אותן, אבל עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה ויפייס את חברו.

רמים ונשגבים המה הדברים האלה, ואיש תבונה שיש לו מוח בקדקדו מבין

---

*) עיקר השכל בלב, ופריו בשפתים, שלמו השלמים שבהם בעבודה שבלב, וההמון בעבודת השפתים, וזהו טעם התפלה להמון וטעם בטול מפני תלמוד תורה (האלבג). ת"ם

בסקירה אחת, כל הנכלל בהמלים המעטות האלה.

במאמרי „חכמת הטבע וסעיפיה" כתוב לאמר:

כל כונת התורה הקדושה אשר נתן לנו משה מפי הגבורה—הוא לקדש אותנו לעשותנו מאשרים בארץ, מכשרים לוזיו עולם ורצוים לפני אל עליון, והיא נחלקת לשלשה חלקים, ואלה הם:

א) **חלק ספורי**, כולל הנסים והנפלאות, האותות והמופתים והספורים, דברי הימים וקורות הדורות הכתובים בה.

ב) **חלק מעשי**, כולל כל המצות, החקים והמשפטים אשר נצטוינו לעשותם.

ג) **חלק עיוני**, והוא ההכרה וההתבוננות במציאות האל, והוא הוא גוף התורה הקדושה; — נקל לנו להבין: כי השני חלקים הראשונים, המה אך **משרתים** את החלק העיוני, וביחוסם אליו המה כפרוזדור ואכסדרה לאולם הבית,

כי המכוון בחלק **הספורי** הוא להודיע בנסיון באותות ובמופתים איזו היא דרך ישרה אשר יבור לו האדם, על כן תקרא הדורות מראש, והאותיות לאחור, ותספר לנו מדור ראשון עד לדור אחרון תהלוכותיהם, ופרטי פעולותיהם, כמו מאלה אשר התהלכו עם ה' ומצאו חן בעיניו, כנח, מלכי צדק, אברהם, משה ואהרן, יהושע והזקנים ודומיהם, וכמו מאלה אשר נטו מן המכלה ונשמדו מתחת שמי ה' כדור המבול, דור הפלגה, דור אנוש, אנשי סדום ועמורה ודומיהם.

והמכוון בחלק **המעשי** הוא לכונן לב טהור בנפש האדם, לטהרו ולקדשו מכל הלאה וטמאה, ולהרחיקו מחטא ועון ופשע, בהבאת הקרבנות בבית נכון ונשא אשר כבוד מלך הכבוד שוכן בתוכו סלה, הבנוי לתלפיות על מקום קדש בתבנית יפה ונאה, בכלים נאים ומתוקנים, המרחיבים דעתו של אדם לדעת את ה', ופועלים על נפשו רוחו ולבבו להיות כליל קדש, לתקן אבריו אשר המה משרתי השכל בתקון נאה, כהפרישה מעריות ודיני טמאה וטהרה, לזכור את שם האל הנכבד על ידי אותות וזכרונות כמו מילה, שבת, ציצית, תפלין ומזוזה, ולהתנהג באמת ויושר, בחסד ורחמים, בבית ובשדה, בצאתו ובבואו, עם הוריו ומוריו, עם יוצאי חלציו ואחיו, עם קרוביו ורעיו, כעשיר כרש, כגר כתושב, בין שהוא בן עמו או בן עם אחר ודומיהם.

והתכלית המכוון בשני אלה, הוא: לכנום לפני ולפנים בהיכל ה' פנימה ולהגיע אל הבונה העצומה והרצויה לדעת את חלק **העיוני**, והוא ההכרה וההתבוננות במציאות **האל** על ידי מופתים **שכלים**, אשר על ידם תתעורר בלב כל מאמין משכיל תשוקה ואהבה אל אביו שבשמים, ונפשו תתרפק אל דודה להדבק במדות יוצרו: לרחם ולהנן פועל כפיו, להאציל מרוחו עליהם, ולתת למו מחיה שכלית ומזון רוחני כמו שעשה אבינו אברהם ע"ה בחרן, בהחיותו נפשות רבות ונתן למו די מחכורם בעולם השכל, וקרבם לעבודת אלהים חיים, והכניסם בסתר כנפיו, ואחריו ההרו החזיקו כל ההולכים בעקבותיו עד דור התנאים והאמוראים, אשר הקטן מהם היה יכלת בידו להחיות מתים, רצוני: ללמד תועים בינה והשכל לדעת את ה', ולהשיב נפש נדכה ונענה ההולך חשך ולא אור בישימון

דרך, באין מזון ומחיה שכלית, ל ה ח י ו ת ו , להחלימו, לרפאותו ממשובתו ולהאיר פניו באור החיים.

והנה אבותינו הקדושים והטהורים, בעלי שכל ובינה רחבה, לא היו צריכים לשני ה ח ל ק י ם ה ר א ש ו נ י ם אשר זכרנו, כי רגליהם עמדו במישור בחצרות בית ה׳ פנימה, והכירו את בוראם בלא שום אמצעי, ורוח הקדש היה שורה עליהם ב ל א ע ו ל ה ו ז ב ח, ב ל א מ ש כ ן ו כ ל י ם, ב ל א כ ה ן ו ב ג ד י ו. ואף המתנדבים במו להביא קרבן לריח ניחוח לפני ה׳, היה די להם מזבח אבנים או אדמה, כי בכל המקום אשר הזכירו את שמו הנכבד, בא אליהם לברכם בכל טוב, כי עין בעין ראו פעולותיו הנפלאות אשר הנה לזכרון לנו לדור אחרון הזה, אולם אחרי התעיבו דרכם בעגל הזהב, נעתר האלהים לתפלת משה בחירו אשר ידעו פנים אל פנים, לשאת את חטאת עמו, ולשכון בתוכם כבוד רק על ידי א מ צ ע י במקדש אשר יבנו לשמו, (ראה דברי הגאון ספורנו במאמרו הנשגב כוונת התורה).

ומה נמרצו דברי חכמינו באמרם, כי קים אברהם אבינו עליו השלום כל התורה כלה, כי אברהם אבינו עליו השלום הבין וחקר וספר נתיבות כל החכמות כ ל ן, ה ט ב ע י ו ת ו ה ת ו ר י ו ת, עד שהגיע למדרגה גבוהה מאד להבין ג ם ה א ל ה י ו ת והכיר את בוראו על ידי בינתו והשכלתו בחלק **הָעִיוּנִי** אשר הוא גוף התורה, ולכן ממילא ק י ם ו ח ז ק במחשבתו ובשכלו כל מצות התורה המעשיות המביאות ל ה ע ק ר ה ג ד ו ל (ו ה ו א י ד י ע ת ה א ל).

אלה הדברים יש להם יחס וקשור להדברים שכבר באו בפרקים הקודמים, וגם ישנם ענין להדברים שיבאו אי״ה בפרקים הבאים.

יעקב שמואל הלוי ט ר א כ ט מ א ן.

(ההמשך יבוא)

השיחה בחדר דורש־משפט (פראָקוראָר) *)

אחד ממשרתי בית־המשפט פתח את דלת החדר אשר הדורש־משפט יושב שם, לפני איש עברי זקן כבן שבעים שנה, הדור בלבושו ולובש גאון כמדו כאחד הסוחרים הנכבדים בישראל, אשר בא החדרה. על פני הזקן נראתה מבוכה רבה וגם פני הדורש־משפט לא הפיקו רצון גם הם, כי מלבד אשר עיפה נפשו אחרי עבודת יום תמים, נראו על פניו עקבות אי־רצון ודאבון לב. כל עין רואה תכיר כרגע כי כדורש־משפט כהאיש הזקן בלי חמדה יפגשו איש את אחיו וכי רק יד ה ה כ ר ח או ה ח ו ב ה היא קבצתם וכמו תצוה עליהם.

---

*) העתקה ממכ״ע Izraelita № 4 .1881. מספר העתיק ממכ״ע Вѣст. Европы, לחדש דעצעמבר 1880.

בעמוד רגלי הזקן על סף החדר מחה את הזעה מעל פניו הלבנים כפני מת, ובפיק ברכים עמד לפני השלחן אשר ישב עליו הדורש-משפט לבדו, כי השעה הששית בערב הגיעה, ובדומיה חכה לדברי הזקן הראשונים.

דבר בוא הזקן הלום היה רק להודע: אם משפט בנו אשר נאשם כי שת ידו עם חברת פועלי און, זלות לבני אדם, ואשר בגלל הדבר הזה הוא עצור בחצר-המטרה זה ששה שבועות, אם משפט בנו זה יצא לשבט או לחסד? ואם אולי לא יצא עוד לאור משפט, הנה נפש בנו יחידו — כי יחיד הוא לו — בשאלתו להוציאו לחפשי נגד ערבה — קויציאן — עד אשר יצא משפטו לאור. אך הדורש-משפט לא נתן את הזקן לחכות הרבה לתשובה וכמעט רגע נודע לו להאמלל הזה: כי על פי הודאת בעל-דין יצא בנו כלו חייב במשפט ודינו הנה נגזר. הזקן שם פניו אל הדלת ואל המזוזה ולבו החושב להשבר חשב מחשבות רגע אחד: איך יבשר את הבשורה הנוראה לאשתו, אם הנאשם, הזקנה והחולה השוכבת על ערש דוי, והנה, הדורש-משפט עצור עצר בעדו באמור אליו: כי חפץ לדבר עמו.

מה זאת? מה ימריצו לדבר באזניו? האם יאמר לחקור גם אותו למען הפיץ אור על עוד חטא אחד אשר יכביד אכפו במשפט על נפש בנו ואשר אולי עוד ערפל חתלתו? ויתחלחל הזקן ויען ברעדה:

„אדוני הדורש-משפט! אין אתי יודע עד מה; אני לא באתי בסוד דברים כאלה".

אך הדורש-משפט בקש איתו עוד הפעם להשאר ובפנים מאירות הראה לו גם כסא לשבת, וישב הזקן על הכסא.

סבת הדבר אשר בגללה עצור עצר הדורש-משפט בעד הזקן היתה: כי היה עם לבבו לדבר ולהשתעה עם העברי הזקן למען בקש מפיו תורה לרעת את הסבה אשר הסבה לבב העברים, לא עברים עניים אשר נוכל לאמר להם כי מגמת פניהם לעשות עשר ולהבנות מהרבנה של החברה, רק לבב עברים עשירי עם, בני כנעני ארץ גדולים ונכבדים כיום הזה, לקחת הלק במעשה אלה המתאמצים היום להפוך סדרי בראשית, ולהתערב עם שונים אשר ימצאו קן למו באיזה ארצות איירופא למען הפריע את שלום הארץ.

אחרי אשר יצאה השאלה הזאת מפי הדורש-משפט שאף הזקן רוח כמעט ולא בא במבוכה ויהי להפך: כי אחרי אשר שם אל לבו אשר בהגידו עתה את משפטו בלי משא פנים לא יבצר ממנו לפלס נתיב לשאלה זו שאין לה פתרונים, ואולי בנתיב הזה ילכו גם השופטים גם הנשפטים ולא יכשלו ורוח והצלה יעמוד לשניהם, ענה ואמר לדורש-משפט כדברים האלה:

„הסבה אשר עליה אדוני הנך מתפלא, הסבה הזאת הננו אנחנו והנכם אתם!"

„מה תאמר נפשך? לא אבין הגיגך" דבר הדורש-משפט בשפה רפה.

„זאת אפוא אדוני" ענה הזקן „סלח נא כגדל חסדך ואני אשנה עוד הפעם

ואומר בשפה ברורה: כי סבת הדבר הזר הזה אשר נדברנו בו הננו א נ ח נ ו והנכם א ת ם היום! הן זה שלש שנים מיום אשר ידעת אותי אדוני, אך אתה הנה ידעת את הסוחר אבראמסאהן, את אבראמסאהן אדוני בית-חרשת-המעשה — פאַבריקאנט — את האיש סאמועל אבראמסאהן הנודע בשערים, אך לא ידעת את האיש שמואל בן אברהם, את שמואל זה אשר קבץ את הונו על יד על יד אגורות אגורות, ברב עמל ויגיעת בשרים. ברב שפלות-הנפש, ברב נשך ותרבית, ברב . . . ברב . . . כל מה שיחפוץ עוד לבך אדוני, ואת שמואל זה לא ידעת ולא ידעהו גם בני אשר מחלצי יצא, כי בני זה מצא בביתי עשר אשר לא ראה ע מ ל בו, כרם אשר לא נטעה ימינו, ויקטוף מפריו ויאכל כנפשו שבעו מבלי התבונן איזה דרך עבר האיש שמואל בן אברהם מדי עבדו עבודתו בעד הסוחר הגדול סאמועל אבראמסאהן ואחרי כן גם בעדו.

הבן הזה שלח אל בית הספר ושם . . . שם למד לשון וספר וידיעות מידיעות שונות; ידיעות מחכמות ושונות מאד מאלה אשר שמע מפי אמו בחדר הורתו, מאלה אשר שמע גם מפי ומפי אחי בני בריתי אשר מעין חכמתם נובע מקירות ה ח ד ר ומכותלי ב י ת ה מ ד ר ש.

בעוד אשר בנך אדוני, בשובו מבית הספר יבוא באנשים כאלה אשר ראה ושמע אותם גם בבית-הספר, הנה בני בשובו אל בית הוריו מבית מוריו יפגוש בעולם הפוך ושונה מאד מן העולם אשר למד לדעת בבית הספר ואשר אליו הוא נושא את נפשו. זאת היא ראשית חטאת לבנינו וזה הוא הצעד הראשון לאבדן אשרם והצלחתם עולם ועד"

„עוד נלאיתי הבין לך" שסע הדורש-משפט את דברי הזקן.

„עוד מעט ואבאר לך כל סתום בדברי אלה" ענה הזקן „רק הניחה לי אדוני, ואני אקדים לדבר באזניך עוד דברים אחדים הדרושים לחפץ הזה".

„דבר כי שומע אָני" קרא הדורש-משפט.

„אמנם" הוסיף הזקן „צדקת אדוני בדבריך מאד באמור אלי: כי יהודים עשירים יבוזו היום הזה לזעת אפם של אבותיהם מולידיהם, כי את העשר אשר עשו הם ב ד מ י לבבם ובעמל ידיהם לפנים, יפזרו הבנים היום למטרה אחרת מאשר שוו אז ההורים לנגד עיניהם. כי מה להבנים האלה ולהוריהם אשר הסכינו להביט עליהם כעל שפעת גמלים שומרים הבלי שוא, קוראים לאלוה אשר לא ידעו הבנים, מדברים בשפה בלולה אשר היתה להם לזרא ולובשים לא כאשר ילבשו הם ומחשבות האבות לא מחשבות הבנים. כי אמונתם שונה מאד מאמונתנו אנחנו, אלהיהם לא אלהינו ואמונתם לא אמונתנו א נ ח נ ו, אך לא גם אמונתכם א ת ם; כי מה האמונה הזאת לרב בני הנעורים מזרע היהודים אחרי גמרם חקי למודיהם בבתי הגימנאזיען והאוניווערזיטעטים? לא אחת אדוני! ואף גם זאת: האם יש ארץ מולדת לבני הנעורים ההם? איה איפה היא ארץ מולדתם זו תחת שמי ה'? ארץ יהודה אומרת: לא בי היא! כי זאת היא ארץ מולדת אבותינו בלב ורוח וזכרונה, כזכרון דברי-הימים, עוד חי חי הוא בלבותינו אנחנו הזקנים אשר אליו נשא עין כלזכרון קדש קדשים, אך האם גם בני-הנעורים אל

זכרון קדש זה ישאו עין ? זאת לא זאת, כי הם למדו להביט על הזכרון הזה בכל שאטם בנפש, מאין פנות תחתיו גם אל זכרון קדש אחר אשר אליו ישאו את נפשם ולבם כל הימים".

„ואתה אדוני, כרחום סלח נא" הוסיף הזקן „הן אנחנו היום השגנו מאת הממשלה חקים טובים ומשפטים ישרים לעמת אלה שהיו לנו בשנים עברו (אשר לא הרחיקו עוד חק); הן חק ומשפט היום כצנה רצון יעטרונו, אותנו ואת בנינו, בני הדור החדש, אם אלה אך יסירו את הבגדים הצואים, כדבריכם, מעליהם ויחדלו מדבר בשפתם ובלשונם ולא יכירום עוד רואיהם כי מזרע היהודים הם והיו.... כאחד האדם!

אמנם כן הוא, אמת נכון הדבר! אך מה הנה תוצאותיו? איש צעיר לימים אשר ממעי יהודה יצא מרי שמעו היום על דבר רדיפות היהודים לפנים, ובראותו כי טוב עתה לבני בריתו מאז, יוכל רק להרגיש ברוחו את מצב בני בריתו בימים ההם, אך לבו בל עמם, לבו לא יחוש ולא יהיה עמם בצרה בשנות ראו רעה. לא לא! הוא ידע ויבין רק את „היום" לאמר: את אשר שרדו היום מצרות ישראל לפנים, את הנוגע עד נפשו ובשרו עליו יכאיב... ואם תשאלני: מה זאת? אענך גם ענה: זה הדבר אשר יכאיב עליו בשרו עוד היום: כי גם אם כרחוק מזרח ממערב ירחק מאחיו בני אמונתו, מדתיהם ומנהגיהם; גם אם ירבה לו ברית ואחרי כלותו חקו בבית מדרש החכמה תנתן לו פקודה ועבודה השונה מאד מפקודות ועבודות אבות אבותיו, בכל זאת כמו ישער בנפשו ויחוש בלבבו: כי אם אין לו כסף תועפות או שאר-רות ויתרון-הכשר אשר יתנו לו כבוד ויקר שכם אחד על אחיו, והיה אם רק שם ישראל נקרא עליו, בחברתכם אתם לא תבוא נפשו ובקהלכם לא יחד כבודו. ואתה אדוני, האם הואלת לתת את אחותך אשה לאיש יהודי? לא, לא! האם יעשה כזאת אחד מכם? לא, לא! והאיש הצעיר לימים כבואו באנשים ירגיש זאת בנפשו ולבבו; ירגיש זאת בחזקת היד, כי הדבר הזה נוגע עד נפשו וגם בשרו עליו יכאיב, אך מה לו ולצרותינו מימי קדם? מה לו לבן ולצרות האבות? מי זה יתן ללבו בינה ולעיניו דמעות להבין ולבכות אתנו יחד? ובכן לא אעשה בנפשי שקר אם אמר: כי עוד רבות ישגו היום ויפעלו עולה ליהודים: הן באיזה מדינות לא יתנו את איש יהודי לעלות במעלות פקיד-החיל באמור עליו „כי הוא רך הלבב" „כי אין לו כל יתרון הכשר לפקודה כזאת", אך כל זאת למה אדוני? האם לא היתה ארץ יהודה לפנים כמלכה נכבדה? האם לא היו בה יהודים אנשי־חיל לדבר את אויביהם בשער? האם לא כבשו ארצות ולא נמצאו ביניהם בכל עת מפקדי צבא מלחמה? אך כן הוא משפט עם הארץ עלינו ואנחנו לא נוכל עוד להחליפנו ולהמיר אותו..„ לו כן יהי!

ובכן בהיות איש יהודי משכיל צעיר רחוק מבני עמו ועדתו מרחק רב ולבני עם הארץ לא יקרב, האם לא יבוא אז במבוכה ובלבבו יחשוב לאמר: „אנה אני בא?! מה לי לעשות ולאן אלך למען החם את נפשי ורוחי בחם אהבה וידידות נאמנה אשר רחקו היום ממני?"

„יהודי“ Żyd יקרא אם עני הוא , „וישראלי או בן דת הישנה“ יקרא אם לו הכסף והזהב .

ואתה אדוני, הלא ידעת מה בין יהודי לישראלי ? לכן תשוב שאלתי : לאן יפנה האיש ההוא אחרי כל אלה ואיפה ימצא לו מקום אשר ייטב לו ? מקום אשר שם יהיה מכבד כאחד מבני עם הארץ, אשר שם ימצא לו אזן שומעת אם פיו ידבר חכמה, אשר שם יוכל לפעול ולעשות באין מכלים דבר, ואשר שם יהיה לבו נכון בטוח כי באהבה יחבקו את ימינו אם רק הוא יושיטה באמת ואמונה ? ואתה אדוני הדורש־משפט, האם לא יגד לך לבך לאן ילך האיש ביום ההוא ?“

„דבר, כי שומע אנכי !“

„הוא ילך אל אלה אשר יקבלוהו ברצון מבלי שום לב אם הוא בן דת זאת או בן דת אחרת, אם הוא ממקבת בור זה נקר או ממקבת בור אחר, אם הוא עשיר או עני, אם שאר־רוח לו אם אין. הם יקבלו אותו בכל עת כאחד מהם, לו רק עמם יחד יעבוד ויפעול לא ישאלו דבר.

הוא ילך אל אלה אשר לנתוש ולהרוס בלבבם ולעשות פרעות בארץ.

„הן בני זה“ הוסיף הזקן בהורידו לארץ ראשו ברוח כהה „בני יושב עתה עמם במחיצתם תחת השבכה בבית הכלא : הן ראש הפרחח הזה היה עליו כגלגל, ימי העלומים ודמיו הרותחים הם היו בעוכריו ולא ידע אנה הוא בא ? ויבוא חפץ בלבו לעשות בארץ דבר אשר — לא אדע אכנה — אשר יארך וירחב, דבר אשר יגע לעם כלו, דבר גדול ונכבד לא בעד קהל עדתו לבד, רק בעד איירופא כלה, בעד תבל ויושביה, ויתן אזן קשבת לתועים ומתעים ויבוא אל בית הבור“.

„ומה היא אפוא עצתך יעצת למען הסיר את המכשלה הזאת ?“ שאל הדורש-משפט פתאם.

„עצתי ?“ ענה הזקן במבוכה קלה „עצתי ? מה תתן ומה תוסיף היום, אם למלא כל עצתי דרושה עת רבה וגם . . . נסיון רב !

הן אלה היום אשר לא ימצאו טוב לפניהם, אלה יבחנו וינסו ואז אולי ייטיבו דרכם ועלילותם ! לחפץ הזה דרוש : כי את אשר יחלמו למו היום בהקיץ אלה הצעירים אשר הכם ה׳ בשגעון ; את אשר יתחרו לרדוף ולהשיג בדרך-עצב ולא סדרים, בדרך אשר פושעים יכשלו בה, אותה תתן להם החברה אשר תחת שמיה יחדו ישכונו ! אל נא תוסיפו תשאלו את איש יהודי : אם הוא יהודי או בן דת אחרת ? אל נא תקראו לו עוד „יהודי“ Żyd, קראו לו : „אזרח בן דת משה“ יהי אנגלי, צרפתי או אשכנזי. אל נא תראו אותו לדעת על כל מדרך כף רגל : כי גר הוא פה בארץ וכי מוצאו מארץ יהודה אשר באזיה. והיה כאחד האדם כן בדבר חק ומשפט וכן בעניני החברה, אז לא יראה ולא ימצא איש צעיר לימים מבני ישראל אשר יבקש לו זכות-אזרח על דרך חטאים מפריעי שלום הארץ, כי בעוד אשר לצעיריכם היום נחוץ לעשות שני צעדים לבוא אל הדרך הזה, לצעירינו אנחנו לעשות רק צער אחד“.

„מה זאת ?" שאל הדורש-משפט „באר דבריך !"

„הנה כי בן ארוני" ענה הזקן „כי לאיש שיש לו ארץ-מולדת אשר ל מ ד ל א ה ב ה א ו ת ה , לאיש כזה קשה היא הפרידה מאהבת ארץ מולדתו לקול קורא באזניו לאמר : „אין לך ארץ מולדת !" אבל . . ."

„מה תאמר נפשך ?" שסע הדורש-משפט את דברי הזקן „איפה תמצא היום , בעת אשר קהח נורא נטוי על ראשי הצעירים , אהבת ארץ מולדת בלבבם ? אך ק ו ל ד ב ר י ם הם להם המלים האלה , אין כל תמונה זולתי קול !"

„לא ארוני" ענה הזקן „רק אנחנו כן נדמה בטרם בוא ה ס ב ה ה נ כ ו נ ה , בעוד אשר הצעיר הזה יושב לבטח על אדמתו , ואולם ביום אבוד לו ארץ מולדת זו , ביום בוא צר ואויב בשעריה להבקיעה אליו , אז נראה ונוכח את אשר יעשו הצעירים ביום ההוא . הן כל אחד מאתנו למד לאהבה את ארץ מולדתו מבלי אשר יוכל למלט משא האהבה הזאת לנצח . זה דברי לבן אמרתי—הוסיף הזקן—כי על צעיריכם לאמר נואש ל א ר ץ מ ו ל ד ה , ל ח י י מ ש פ ח ה ו ל א מ ו נ ה ו ד ת ביום בואם בברית עם אלה המתעים אותם ; עליהם לאמר נואש לכל אלה כי י ש א ת ם , אך היהודי לא יאמר נואש לאה מאחד מאלה בתתו יד לפושעים , כי כל אלה כבר חסרו לו גם בטרם התו ידו להם ומה מידו יקחו ? האחד לא היה ולא נברא למענו ואת השני לקחתם ממנו כמו ביד !"

לדברים האלה קם הזקן ממושבו ואחרי אשר מחה זעה ממצחו שם פניו אל פתח החדר וישתחו ויצא .

אליעזר יצחק ש פ י ר א .

ווארשא בחדש יאנואר 1881 .

נחומים לאלמנה על קבר בעלה

מאת ר' יעקב א י י כ ע נ ב ו י ם ז"ל.

(Aus Schillers Nachlass)

מִנְעִי דִמְעָתֵךְ אַל תִּסְפְּדִי עַל שֶׁבֶר ,
הֶעָפָר לְבַדּוֹ סָגוּר בְּיַרְכְּתֵי קֶבֶר ,
לֹא כֵן הַנְּפָשׁוֹת כָּלֹה לֹא תִכְלֶינָה
גַּם עֵינַיִךְ עוֹד אֶת דּוֹדֵךְ תִּרְאֶינָה ,

עֲלֵי רִקָּבוֹן שְׁאֵרוֹ אַל תִּשְּׂאִי נֶהִי ,
כִּי מֵעָפָר הָיָה אֶל עָפָר יֶהִי ,
אוּלָם רֶשֶׁף יָהּ בּוֹ נִסְתָּר לָשָׁבֶת ,
יוֹסִיף אוֹר בְּצֵאתוֹ וִיהִי לַשַּׁלְהָבֶת ,

הֵן אֶל חַיֵּי נֶצַח כָּל תִּקְוָתֵנוּ
אַךְ בִּגְלָלָם יִזְּלוּ רֹב דִּמְעוֹתֵינוּ
גַּם חֵפֶץ כָּל נִבְרָא עֲלֵיהֶם יָחִישׁ
הֲכִי כָל אֵלֶּה חָזוּת שָׁוְא וָכַחַשׁ ?

הֵן גַּם מַר מִדְּלִי לֹא יֹאבַד בְּחָלֶד
סוֹבֵב סוֹבֵב תָּמִיד יָשׁוּב יִוָּלֵד
וְנַפְשֵׁנוּ זֹאת מֵאוֹר עוֹלָם נֶחֱצֶבֶת
אַךְ הִיא תִכְבֶּה ? עַד עוֹלָם תְּהִי נֶחֱרֶבֶת ?

וּבוֹגֵד כִּי יִרְמוֹס תָּם בִּבְלִי פָּחַד
בִּשְׁאוֹל עַד נֶצַח יִכָּרְתוּ גַּם יָחַד ?
עַל כֵּן מִשְׁפָּטוֹ יָהּ לֹא יִתֵּן אֹמֶר ?
וּלְפָנָיו זֶה כָּזֶה חֵמָר וָחֹמֶר ?

הֲכִי לַשָּׁוְא נַפְשׁוֹתֵינוּ תְצַפֶּינָה
כִּי שָׁם בִּנְאוֹת עֵדֶן דַּעַת תַּרְבֶּינָה ?
אִם כֵּן אֵפוֹא גַּם אֵל אֵין בַּשָּׁמַיִם
חָכְמָה אַךְ הֶבֶל צֶדֶק דְּבַר שְׂפָתָיִם .

אַף אָאֹר יוֹם בּוֹ אַכְזָר אֵין כָּמֹהוּ
הִשְׁבִּית נֹעַם שְׁנָתִי בְּחַדְרֵי תֹהוּ
וַיְבִיאֵנִי לְמְקוֹם אֵין טוֹב אֵין נַחַת
לִמְקוֹם מָלֵא שֹׁאָה פַּחַד וָפַחַת .

אֶל מָקוֹם בּוֹ רֹדֵף צֶדֶק וָיֹשֶׁר
בַּעֲבוּרָם יַשְׁלִיךְ גַּם חַיִּים גַּם עֹשֶׁר
הוּא יִשְׂבַּע עָמָל לֹא יֶחֱצֶה יָמֵיהוּ
וּמֵרַע בִּנְעִימוֹת יַלְבִּין שְׂעָרֵהוּ .

אֶל תֵּבֵל אֲשֶׁר בָּהּ לִסְבִיבוֹתֵינוּ
אַךְ צַלְמֵי מָוֶת יֵצְאוּ לִקְרָאתֵנוּ

וּבְכָל קְצָוֶיהָ אֵין פִּנָּה אֵין עֵבֶר
לֹא בָלַע חַי לֹא הָיָה לִיקוּם קֶבֶר.

כַּמָּה מִיּוֹם אֶרֶץ וְתֵבֵל נוֹסָדוּ
נוֹלְדוּ חָיוּ סָבְלוּ רָגְזוּ וְאָבָדוּ
אֶל כָּל צְרוֹר כָּל דַּק אֶל כָּל טִיט כָּל רֶפֶשׁ
הָיָה נִשְׁמַת חַיִּים רוּחַ וָנֶפֶשׁ.

כֻּלָּם פָּחֲדוּ מוּת עוֹלָם שׁוּב לָאַיִן
וֵאלֹהִים אִבְּדָם לְדִמְעָם לֹא שָׁת עַיִן?
אִם כֵּן אֵפוֹא גַּם אֵל אֵין בַּשָּׁמַיִם
בַּעַת אַךְ הֶבֶל וָתֹם דְּבַר שְׂפָתָיִם.

אוּלָם עוֹד יִתֵּן יָהּ אֶת תִּקְוָתֵנוּ
עוֹד יָבֹא יוֹם דִּי אֶת כָּל דִּמְעוֹתֵינוּ
יִסְפּוֹר אֲדֹנָי וְיִשְׁקֹל בְּמֹאזְנַיִם
וּבְמִשְׁכְּנוֹת אוֹר יִגְמְלֵנוּ שִׁבְעָתַיִם.

רְאֵה! מַה זֶּה גַּלֵּי קֶבֶר יִנָּשֵׂאוּ
וּגְדוּדֵי שַׂרְפֵי יָהּ מֵעַל יֵצֵאוּ?
עַל תֵּבֵל כֻּלָּהּ מַה זֹּאת מִתְגָּעֶשֶׁת
כְּאָבִיב מִתְהַלֵּךְ עַל קְשִׁי יַבֶּשֶׁת?

אִמּוֹת בָּנִים אָבוֹת אַחִים יָעִירוּ
מִקִּבְרוֹתָם יַעֲלוּ לָאֵל יָשִׁירוּ
עַל כָּל נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לָמוֹ
כִּי יָדוֹ שֵׁנִית מֵאַיִן עָשָׂמוֹ.

אַף אַתְּ בָּרַת לֵב אַל תִּסְפְּדִי עַל שֶׁבֶר
הֶעָפָר סָגוּר לְבַדּוֹ בְּיַרְכְּתֵי קֶבֶר
לֹא כֵן הַנְּפָשׁוֹת כָּלֹה לֹא תִכְלֶינָה
גַּם עֵינַיִךְ עוֹד אֶת דּוֹדֵךְ תִּרְאֶינָה.

חטר מגזע ישי או דוד אל-ראי (המשך מן חוברת ו' שנה ה')

ושאר היהודים אשר במלכות הכליף היראים ורכי הלבב אשר לא נשא אותם רוחם להחלץ לצבא, גם המה לא טמנו ידיהם בצלחת ויהיו איש איש מעירו לעזר לאחיהם העודרים במערכה ואיש איש ממקומו שלח דברו ויודע את המלך דוד מכל הליכות מחנה האויבים ארחם ורבעם, ומחשבות אונם, וביום המעשה באו מרגלים חרש אל דוד להודיעו כי דודו ומרים אחותו הובאו אסירים אל בור המלך והמון פילגשיו בגדרה יסעו ביום ההוא מהאמאדאן;

אלראי לא פשע על שתי הסעפים, עד מהרה פקד צבא מלחמה ובראש מבחר הגבורים השתער על בית הנשים ויקחהו שבי! ואם אמנם ירעה לו לנפשו לראות כי שגה ברואה וכי רק הרמון שר הפלך הוא, לא הרמון המלך, אך בכל זאת שמח לבו כמו יין כי חפצו יצליח בידו לקרא עתה דרור לדודו ואחותו אשר ינאקו בבור בית הסהר, וכאשר ראו כי בפעם הראשון הכו צריהם אחור, כן הוסיפו אמץ לבצע את מזמות לבם לעלות על האמאדאן ולהבקיעה אליהם. אך האססאן-סובה יצא ככפיר מרבצו לקדם פניהם, ומבלי לחכות על חיל צבא עוזרים על ימינו בטח כי כביר תמצא ידו להכריע לפי חרב נקמתו את היהודים עם לא עז ואת דוד מלך לארבה. —

בהיכל הגדול אשר שם הובא דוד בראשונה כשבוי ביד צר, עתה יושב הוא כמלך בגדוד בסוד יועציו להתיעץ על צפונותיהם; לימינו יאבאסטאר, שרירא לשמאלו, נער יפה עינים צעיר מדוד לימים אשר קומתו דמתה לתמר ורוחו כרוח כפיר אריות, הוא שר גדוד הרביעי, וכחמשים חלוצי צבא איש חרבו על ירכו יעמדו וישבו מסביב.

„האם נשאת את ראש העם לפקודיהם, אבנר?" שאל דוד את שר הצבא.

„כן אדוני? שלש מאות פרשים רוכבי סוסים, וכאלפים רגלי, אך לאלה עוד לא מצאתי כלי נשק".

„גם זאת יתן לנו ה' לעת מצא" דבר יאבאסטאר בקדשו, אך עתה מרטו הרמחים והכינו החניתות".

„בטחו בה'" התלונן שרירא, ויורד לארץ ראשו.

קול המולה ומהומה נשמע פתאם בתוך המחנה, אלראי התנשא ממקומו לראות מה קול ענות הזה, והנה המלאך אשר שלה האמאדאנה שב להשיב שולחו דבר, פניו כסו בשכבת עבטיט אבק וחול ואגלי יזע, העם הרכיבוהו על כתפם, ויביאוהו אל המלך, וכלם העפילו לעלות על האבנים ועל החרבות ועל קירות הבית לשמוע מה בפי ציר נאמן לשולחיו הזה.

„דבר!" נתן עליו אלראי בקולו „דבר ואל תכחד דבר, אלה אשר האלהים נלחם להם שאת דבריך לא תבעתם!"

„מושל ביעקב, כה דבר האססאן-סובה, וכה ענני" דבר המלאך „אך חרב נקמתי הושיע את הרמוני מיד עריצים, עם עבדים המתפרצים מפני אדוניהם לא אדבר דבר, אך גם לא אלחם עם זקנים ונשים, לכן לשלום קראתי אל בוסתנאי

וביתו, וגם אדוניך ישים שלום לשבויי חרבו, ואליו תאמר כי מידי לא ינקה ואנכי אורה פרש בטנו על פניו ואמחץ פאתי אויב״.

רגעי מספר חשב אלראי מחשבות אחרי כן צוה להמלאך אשר יספר לו גם מהליכות האויב ומערכי לבו.

„על דבשת גמל קל כאניה על פני מים אשר נתן לי שלמה איש בריתנו לפני שער העיר רצתי דרך המדבר, לא נתתי מנוח לכף רגלנו רגע למען אוכל לבא ולאמר לאדוני כי תהיו נבונים ליום מחר בבקר אשר האססאן-סובה יבוא בראש צבאותיו להלחם אתנו. ה׳ אלהי הצבאות יהי בעזרנו לעתות בצרה, כי מאז נלחמו מלכי כנען לא באה כמחנה הזאת על עם ישראל״.

כל העדה איש אל רעהו תמהו, החזיקו ידם איש בכף רעהו וקול תלונה דקה עברה במחנה.

„באה העת הגיע יום המכה אשר ידע ישראל כי יש אלהים לו בשמים!״ השמיע עז קולו אחד אנשי החיל אשר להם בצבאות יאבאסטאר לפני עשרים שנה.

„יקר בעיני המותה על כבוד אלהי ישראל וארון העדות״ קרא אחד הצעירים מחיל אבנר.

„אנכי אדמה להבל מזמות ולהביא עצות מרחוק׳ לאט כסלוח הקורדי באזן קאלידאס ההודי „כי מה בצע היה לנו לנער כפינו מגזל ושוד אם לא נחבל מזמות ונקנה תחבולות?״

„האם בעבור לבא בברית היהודים חרדנו את כל החרדה?״

„הבט נא וראה את שרירא איך יאציל עתרת נשיקות לשבט שלמה!״

„אנכי שמחתי אלי גיל, לוא הצעיד שרירא למלך בלהות את אלראי, כי אז כר מעלינו „עלו וסבלו מעל שכמנו׳ דבר קאלידאס —

„שמע נא ישראל!״קרא אלראי בקול עז „אתם קרבים למלחמה, אל תיראו ואל תחתו, אלהי ישראל מגן צרינו בידנו, ומחר לפנות ערב נעלה בהאבאדאן ונקיצנה!״ הרועת שמחה הריעו כל העם.

„אלהים דבר בקדשו!״ דבר יאבאסטאר רתת ויפתח אחד הספרים, „ביד הנביאים דבר ה׳ בחזון לאמר „וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי, ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשים אלף״. אך היום נשאתי מרום עיני וממעל ראש כוכבים כי רמו הפצתי לדעת מה ילד יום והאותיות לאחור, והנה כוכב לבית דוד דרך על במתי עב, איום ונורא היה מראהו, ושבעה כוכבים אחרים יצאו תוצץ שבנו כדור ויסובבו במעגלה סביב כוכב דוד רצוא ושוב וישימו אותותיהם אותות. כדברי ספר החתום היה לי הפעם הרשום בכתב אמת על לוח אלהים הזה, שפת לא ידעתי אשמע ראו עיני, העמקתי חקר ותכלית שדי לא מצאתי, פתחתי ספרי הקדש והנה לנגדי כתוב הדר אשר יספר נפלאות תמים דעים אשר עשה במחנה אשור, בינותי במראה והנה כל כוכב הוא ראש מלים מתרגום הארמי אשר לכתבי הקדש האלה... ועתה ישראל, כלה ונחרצה היא מאת ה׳ צבאות, כי כום סנחריב וראש צבאותיו ישתה גם האססאן-סובה וכל חילו הגדול, הכוכבים ממסלותם ילחמו בעדני, ואתם בטחו בה׳ בכל עת,

עם שפכו לפניו לבבכם ואלהים מחסה לנו סלה!"...

והנה אסתר הנביאה אשת החיל עלתה על מרומי מעי המפלה הנשקף על פני כל הבקעה, פניה אומרים כבוד ורוח כביר עשוי לבלי חת, עיניה הגדולות תפיצינה אש להבות ולפידים, שערותיה השחורות היורדות עד ברכיה תעופינה ברוח ויפיצו אור נגה לאור ירח יקר אשר שלה עליהם אור יקרות ברצי כסף, כל העם חרדו וינועו, מסביב השליך הם גם כסלות ומרעיו נאלמו דומיה ויכרו להם אזן לשמוע דברי הנביאה החוצבים להבות אש.

„הנה המה באים, הנם עולים כארי מסבכו לשום יעקב לשמה ולהשמיד כל בית ישראל, אך הישובו כל עמת שבאו? שמעו זאת בית יעקב, האזינו כל בית ישראל כלו, קול שופר שומעת נפשי, כעננים יעלו וכסופה ירצון אך אלהים דבר בקדשו כי לא ישובו כי אם פלטים מחרב ותקומה לא תהיה׃ להם!"

„הנה המה באים, הנם באים וכשואה יעלו, חרבותיהם שנונות וקשתותיהם דרוכות, קול מצהלות אבירים קול נחרת סוסים כדי ארבה לרב תשמע אזני, אך מלת ה׳ על לשוני; אל תירא עבדי יעקב, הנני נושף בהם ויבשו, וכנקף זית ישארו בהם שנים שלשה בסעיפיה פוריה!"

„הנה המה באים, אך הישובו אל קרית מועדם? דבר יצא מאת ה׳ כי האמאראן לחרבה, בבל לשמה תהיה בגוים, שלח ה׳ את דוד עבדו להשיב שבטי ישרון ונפוצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ!"

אסתר ירדה מעל מרומי הגבעה, ברגלים ממהרות רצה ותפול לרגלי אלראי ותחבקם ובקוצות תלתליה הסירה את אבק סנדליו.

קול תרועת שמחה וענות גבורה עבר בקרב המחנה, עיניהם ראו את מוריהם את משיח אלהי יעקב אשר בידו מטה העז לעשות בו את האותות, ויום המחרת אשר הקדש ליום הרגה, כזבח משפחה היה בעיניהם, האססאן-סובה וכל צבא חילו כצאן קדשים כצאן ירושלים במועדיה אשר יקריבו כליל על מזבח הדדור והחפש ביום המחרת אשר יעש תשועה גדולה לישראל עד העולם.

יב

חמשה ימים ענה האססאן-סובה בדרך כח צבאות חילו מבלי נתון מרגוע לכף רגלם יומם ולילה, כי רוחו רדפו בלי השך ולא נתן דמי לו למהר להחיש מעשהו לכלה זעמו בהמורדים ובאלראי זעום נפשו, וביום הששי בהיות הבקר תקע אהלו בנאות המדבר אשר שם החליף דוד כחו בצאתו כמוצאי גולה מארץ מכורתו ומולדתו אל הארץ אשר אליה נשא את נפשו. על מהלך חצי שעה מסביב ישליו אהלים לצבאותיו אשר הדו מגמרים ולכלי נשקו אשר הוחדו למען טבוח טבח; ואחריהם עם המאסף לכל המחנה ילכו ארחות ישמעאלים טעונים לחם בר ומזון ומים להעם ההולכים במדבר להשיב מלחמה שערה.

נדוד צבא אשר שלח המצביא לתור את הארץ ולדעת איפה מחנה האויבים נתתים שבו אל המחנה ואתם הביאו ארחת סוחרים אשר זה עתה מקרוב

התנפלו עליהם המורדים ויבזו כל אשר להם וישובו אל רבצם, ואת ראש הארחה מושלכני נאמן למשיחו ולאלהיו מבטן ומלדה הביאו לפני האססאן-סובה.

„האם ממערת הפריצים ומקום מקלטם הנך בא?" שאל האססאן.

„כן אדוני, לפצעי ולחברתי!" ענה הסוחר ויורד לארץ ראשו.

„האם רחוקים המה מפה?"

„כמהלך יום —"

„ומתי עזבתם את המחנה?"

„תמול בהיות הבקר".

„האם רב העם אשר אתם?"

הסוחר בושש ומפיו נעתקו מלים.

„האם לא יקחו בשבי את האנשים אשר יגורו בהרמם?" שאל האססאן ועפעפיו בחנו את הסוחר.

„הה, אללאה ומחמד נאמן ביתו! מה אמלל אני בתבל ארצה" קרא הסוחר ועיניו כברכות מים נגרו דמע רב „אני עבד נאמן להכליף ולכל קדושיו עמו, אני הנני נאלץ לשום חשך סתרי לבלי לגלות סוד המורדים החטאים בנפשותם אשר פשעו בו; אני מחמדי נאמן רוח, הנני נאלץ לחשוך ניד שפתי למען היהודים זעומי עליון בנים כחשים. — הרגני נא הרוג, ואל אראה ברעתי" קרא האמלל במועל כפיו „טוב מותי מחיים כאלה אדוני, צוה ויתלוני, התר ידך ותבצעני אדוני..."

„מה ירזמון מליך ידידי?" קרא האססאן „הלא תגד לנו ברוח באר מה אלה הדברים ומה תכליתם כי נדע?"

„עבד נאמן אני להכליף" — ענה הסוחר „מחמדי נאמן לאללאה וקדושיו מיום גוחי מבטן, אך עשרת אלפים אדרכמונים אבדתי בעניי" —

„ידאב לי על אבדתך ידידי, אך גם אני רבות אבדתי וקצרה ידי מהשיב אבדתי לי כמוך לאבדתך ..."

„ארור היום אשר הכלבים עזי נפש האלה הביאו באלה נפשי ויכשילוני במו פי; אך הלא תגד לנו אדון רם ונשא אם לעון אשר חטא יחשב לבלי לשמור מוצא שפתיו ליהודי מתהלל באמים?"

„נהפוך הוא, אשכילך ואורך כי פעמים רבות דבר בקדשו מחמד נביאנו כי לצדקה תחשב לאיש אשר לבו רד עם אללאה לחלל דברו אשר נשבע באמונתו לבנים לא אמון בם; אך עתה בנתי לרעך ידידי, השודדים קראו לך דרור רק אחרי אשר נשבעת להם כי לא תודיע לנו שמץ דבר מכל אשר אתם, והנה מלבד אשר תהיה לך לצדקה אם תבעה מצפונם ושכרך נכון לפניך בעדן גן אללאה, הנה הלא דעת לנבון כמוך נקל כי אם איש יכביר עליך אכפו ואימתו תבעתך, הנה הלא אז רוח ישא כל האלה והשבועה אשר תשבע לו. לכן הגידה לי אפוא ואל תכחד מכל אשר ידעת; האם רב העם אשר אתם? האם יודעים המה ויתחקו על שרשי רגלינו ואיפה הם נחתים?"

„עבד נאמן אני להכליף משיח ה', ועלי לעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה;

מושלמני אני אשר נאמן רוחי עם מחמד ואש דתו אשר למענה אבוא באש ובמים, ואת כל בנים כחשים אשר לא על דגלנו יתחשבו אשנא תכלית שנאה ושקץ אשקצם, עדי כי לוא היה לאל ידי, הכחדתים מתחת השמים ובערתי אחריהם כאשר יבער הגלל; אולם בכל זאת גם אני כאדם ולא אל גם אני אבין לאחריתי ולא אשכח את נפשי; ועתה אספר לך אדוני פשר דבר וקשט אמרי אמת: השודדים זרע מרעים האלה, דרך ירצחו שכמה ומעוברי בטח אדר יפשיטון, גם אנכי נלכדתי ברשתם, הציגוני ככלי ריק בזזו כל יגיעי ועמלי וסחורת ידי עד עשרת אלפים דרכמונים, ואולם לא שקר מלי, כי לא תמצא אדוני איש אשר יענה כחשי בפני, ויאמר כי הסחורות לא הגיע ערכן עד עשרת אלפים זהב. ואם עוד אשית נוספות על מחיר סחורתי את המאה אחוז מן המאה אשר אראה שכר לחילי, את סחורות משי ורקמה אשר הבאתי מקצה ארץ ואשר חפצתי למכור בראש חוצות האמאדאן בכסף מלא אז..."

„אל תשט מני הדרך, והשיבה לי על אשר שאלתיך!"

„אמנם בדרך העולה אל החפץ אני הולך, כי באשר הסחורה היא ראשית דבר, לכן מדי דברי בה, וספרי לפניך את אבדן סחורתי, אודיעך כי ראש השודדים והמרצחים..."

„אלראי?"

„איש צעיר לימים יפה תאר אשר לא ידעתי אבנהו בשם, כי ראש חבר המרצחים האלה אמר אלי לאמר: מדוע פניך רעים ומה לך כי תבכה סוחר? איך לא ירע לבבי אם אבד בעניי כעשרת אלפים דרכמונים, עניתיו. האם בעד חבור העצבים הזה ובלואי הסחבות עשרת אלפים זהב תשאלך נפשך? העיז המרצח לשאלני, עם המחצית אשר אראה פרי בהאמאדאן, עניתיו לתמי. מחצית? העמיק שאלה כמו לא הבין לשכל מלי, נבל ורע מעללים! — נבל? עניתי, לוא בהאמאדאן כבדתני בשם הזה כי אז גם אני ידעתי להשיב שואלי דבר. נקלה או נכבד, הוסיף השודד, אם תאבה ושמעת בידך עתותיך לשבט או לחסד. ואי זה הדרך? שאלתי. הכרת פניך תענה בך כי נאמן רוח מכסה דבר הנך, ובטח גם מושלמני נאמן לנביאו, ענה. „זאת הנני, אך אי זה הדרך תוכל אמונתי להחיש מפלט לי" שאלתי, „הן לא יפתח אללאה ארבות בשמים לשלח אלי את מלאך פניו את גבריאל ככתוב בהקאראן בפרק כ"ז בפסוק חמשה וחמשים בו..."

„אל תוסף להג הרבה ודבר דבריך!" נתן עליו האססאן בקולו.

„הן לא מראש בסתר אדבר דברי, ורק אתה אדוני תטה אשורי מני הדרך. אך מבלי להכביר עוד מלים אומר לך אדוני כי ראש השודדים יודע כי הנך יוצא לנגדו בחיל כבד ועם עצום ערוך מלחמה, ואף כי גבור אמיץ לב הוא, בכל זאת לבו כלב אשה מצרה ולא ידע להשית עצות בנפשו, זאת ראיתי בעליל, ואותותי לא ינכרו;... אנכי היתה לי נפשי לשלל כאשר עיני אדוני רואות וגם על אבדן כספי נתן לי השודד שלומים ויתן לי מכתב לאיש נודע בבגדד אשר בשם בוסתנאי יכנה אשר הוא ישלם לי את חמשת האלפים דרכמונים אשר אבדתי, אך הביאו באלה נפשי ואשבע להם באמונתי—מחמד נביא אללאה יכפר בעד..—

כי אם אפגש אותך אדוני בדרך אפיח לך כזבים ומרמה..."

„כזבים ומרמה ?"

„כן ארוני, אך אלה כלבי היהודים לא ידעו כי בני מחמד לא ידברו כזב ומדבר שקר ירחקו, ויהי כמעט פתחתי פי לדבר לך בלשון רמיה, וגבריאל המלאך שם מחסום למו פי... לכן אפוא האססאן רב העליליה, אם לא לחטאה תחשב להלל דברי אשר נשבעתי לזרע מרעים האלה, ואם אתה תערוב לי לטוב את חמשת אלפים הדרכמונים, אז לא אגרע דבר ואספר לך כל אשר ידעתי..."

„הסר דאגה מלבך בכסף מלא אשלם לך, אך ספר למען אדע..."

„האם כספי יבוא אלי במשקלו חמשת אלפים דרכמונים ?"

„נשבעתי בקדשי!"

„אם כן אפוא דע לך אדון רם ונשא, כי הכלבים אלה עזי הנפש, כלבים אלמים המה אשר יחרדו כצפור מפני קול עלה נדף, כיולדה יחילון איש אל אחיו ולא קם בהם עוד רוח מפני אימתה ופחד אשר יפחדו אל שמועה כי עלית כאריה מסבכו; איש אחד מהם אשר בשם יאבאסטאר יכנה שמעתי כי נמלט בעור שניו ועם שבע מאות ברח אחרי המדבר, והאיש אשר בשם אלראי תכנהו נפצע במלחמה ועתה הוא שוכב עם מלא חפנים אנשי חיל יגעי כח במערות ובחוחים ומבלי מחסה יחבק צור. האיש הזה קרא דרור לנפשי וישביעני אשר אומר לך כי בכח ובחיל גדול המה נוסעים לנגדך, וכחמשת אלפים איש נטו ארחות עקלקלות ויעלו כשואה על האמאדאן; האנשים הזדים האלה הסיתוני לבהלך למען תשיב ידך מבלע ותשוב על עקבך, אך חלילה למחמדני משקר ולשפתו מרמיה; אתה כל מחשבותי גליתי לפניך ערום ואין כסות, ואם דברי אלה ונשאי לשוא נפשי תחשב לי להטאה, מידך חטאתי אבקש, כאשר גם על חמשת אלפים האדרכמונים נתת ערבתך..."

„איפה הוא המכתב אשר נתן לך על כספך ?"

„הנה לפניך" דבר הסוהר רתת ויוציא את הגליון מצלחתו מתחת למדיו „הנה פה מכתב לבוכתנאי איש אשר אומרים אמור כי כסף תועפות לו ונודע הוא בשער בת רבים, ואשר הוא ישלם לי במיטב כספו חמשת האלפים זהב, אם תקום עצתם ואנכי אסית את האססאן-כובה, הלא הוא אתה ארוני לשוב האמאדאנה מבלי להתגרות אתם מלחמה..."

„אזרוע בוסתנאי מקנה תשבר על כי גם ידו בקושרים..."

„על זאת ישמח לבי, כי תשית קציר לו, אך לו היתה נפשי תחת נפש אדוני, כי אז בטרם ילך ואיננו צויתיו לשלם את חמשת אלפים הדרכמונים אשר אני נושה בו..."

„סוהר" דבר האססאן „היש את נפשך לבקר עוד פעם בחצרות אלראי ידידך ?"

„אללאה ישמרני ויצילני מכף מרעים האלה!"

„ואם גם פני ילכו אתך ?"

„אז, אז, הלא אז דבר הוא..."

„אתה תהיה לנו לעינים ותורידנו אל הגדוד הזה אל מערות רבצם, ואנכי אוסיף לך על מספר הדרכמונים מנה אחת אפים..."

„פי שנים? הלא אז כמו חי יהיו לי ערוכים בכל המאה אחוזים מן המאה אשר קויתי לראות פרי על סחורת ידי; אמנם לא לרב ענג הוא לצאת בראש החלוצים לדבר את אויב בשער, אך אתך אדוני, הלא לא דבר רק הוא, ופי שנים במספר אדרכמוני, הלא לא דבר רק הוא... אולם אם יש את נפשך לקחת שבי את אלראי וכל המונו ושאוננו אז חושה אל תאחר פן ימלט כצפור מיד יקוש. נקם ושלם לבנים כחשים, כלבי היהודים אשר העיזו לשלוח יד במחמרני שומר אמונים!... עשרת אלפים דרכמונים. הלא לא דבר רק הוא..."

„חגלה!" דבר האססאן אל שר הצבא „אל תנתקו מיתרי אהליכם ואל תתמהמהו רגע, מהרו עלו הסוסים ונצאה חוצין; האם נבא בעוד היום העירה? סוחר?"

„אם כרגע תשימו לדרך פעמיכם אז בטרם ינטו צללי ערב תחנו את פני העיר, תהפכו לילה ותדכאו את אויבכם עד לכלה".

„שאו נס, תקעו שופר, אסרו הסוסים, אחזו הרמחים, חושו ונלבה כי פנה היום!"

היל צבאות הזעלדשוקים שכנו כדור ויביאו במצור את העיר השוממה אשר על פני הישימון. שר הצבא בהר אנשים מקצה המהנה מבחר גבוריו לבוא אל תוך העיר להתחקות על שרשי המורדים ולדעת איפה הם נחתים, אך המרגלים שבו עד מהרה וישיבו שולחם דבר כי העיר עזובה כסכה בכרם נשכחה מני רגל אנוש וגם עקבותיהם לא יודעו. האססאן העמיד שומרים על שערי העיר על כל מוצאיה ומובאיה, לבלי תת מפלט יוצא ובא להאנשים אשר אולי ישימו שם חשך סתרם, והוא בראש כל צבאות חילו בא כמבואי עיר מבקעה דרך שער הגדול אל רחובות העיר.

גם האיש פרא למוד מדבר הזה, אשר לבבו היה כפלח נחושה וכל רגש אנוש ותכונת אדם כלה גרש מקרב לבבו האבן, גם הוא הגה אימה וילבש חרדות כבואו אל העיר אשר היתה מקדם רבתי עם ועתה דרכיה אבלות שעריה שוממים ויחד כל רגביה יבכיון. הפרשים הביטו על כל סביבם, איש אל רעהו תמהו ופניהם אשר חצבו להבות אש חמה ונקם בבואם אל העיר, עתה שבו וילבשו תפארת אדם ושלות השקט אשר שפכה עליהם עיר ההרס הזאת אשר סביבה נשערה מאד... גם הסוסים אשר כמו ידעו גם המה להלוך נגד רוח ארוניהם גם המה נאנקו דום, לא השמיעו קול נחרתם, לא גמאו ארץ ברעש וברגז, רק במנוחה שאננה התהלכו האדם והבהמה ודומית מות השליכה עליהם הם.

היום רד מאד, השמש הסתתרה אל חביון עזה, ומעל להיכל היאני אשר ישא למרום שיאו יצאו בנגה כברק וכעין החשמל כוכבי נשף על חוג השמים

הטהורים כלבנת הספיר וכעין הבדלח.

„בואו הנה!" קרא הסוחר אשר עבר חלוצים לפני המחנה להורותם את הדרך. כל רחוב העיר מלאה אנשי חיל פרשים רוכבי סוסים השחורים כעורב, סרוחים טבולים לבנים כשלג יצנפו לתפארה, ונוצות כנפי נשר או דיה אדומה יעוף ברוח על מרומי מצנפותיהם, כלי נשקם אשר מרטו למען היות להם ברק יפיצו נגה כעין הבזק למראה הערב ונגה השמש אשר נטתה לערוב ותשלח נגה זהב קרניה האחרונים ברב הוד והדר. נורא היה מראה חיל כבד הזה ברחובות השוממות!

„בואו הנה!" השמיע הסוחר במרום קולו ויראם את היכל היאָנים אשר שם היו דוד ואנשיו.

„עמדו עמודו!" קרא קול שאון נורא מרגיז ארץ מבלי דעת מבטן מי יצא.

„מי זה השמיע פה בכח קולו?" קרא האססאן-סובה נבהל ומשתומם, וכל סוס ורוכב עמד כתמר מקשה.

„אנכי!" נשמע קול בגאון וגאוה, ומתחת מזוזת היכל היאני נראתה עלמה יעלת הן אשר נשאה למרום ידיה.

„ומי את?"

„מלאך אכזרי אשר שֻלח בך!"

כעשת השן אשר על יד חניתי, כן הפכו פני האססאן לבן, חרק שניו ולא ענה דבר, חיל הצבא נסוגו אחור, והעלמה עמדה ולא זעה ממקומה.

„אשה, שד לשדים או בעלת אוב!" קרא האססאן אחרי החליפו רוח „מה לך פה?"

„זעלדשוק!" קראה אסתר שאון „שור שחקים גבהו ממך וראה שם את הכוכב אשר דרך במרום, הן אך רסים אורות הוא אשר ירעיפו שחקים, ובכל זאת מי מכל המון גבורים אשר ישא מרום עיניו ולבבו לא יהגה אימה ויראת הכבוד מפני הכוכב הדורך על במתי עב אשר עשה אלהים שייראו מפניו? ואתה עריץ התעדה גאון וגבה להקדיש מלחמה על אלה אשר הכוכבים ממסלותם יצאו לישע את משיחם?"

„מכשפה יהודיה!" קרא האססאן בכעס.

„אמנם כן מכשפה אני ויהודיה, והקסמים אשר בידי אשר בשם שמה ושממה יקראו, על ראשך יחולו גבר יהיר, גם קסם על שפתי יכריעך דומה, עורי עורי דבורה, קום ברק ושבה שביך בן אבינעם! ופתאם לפתע כמו נבקעה עננה הרת חצי מות נפץ וזרם ולהבות אש אוכלה כן ממזרים באה סופה ורוח זלעפות וַענן כבד כסה למסך את חוג השמים, וברקים רוצצו חיש כבזק, בקולות ולפידים רצו עפו חניתות ורמחים חלפו ראשי הזעלדשוקים מחצו רקתם, רגבי אבנים, ואבני שיש גדולים ועצומים כאבני אלגביש נפלו כזרם ברד מסביב, הסוסים נפלו מדקרים תחת רוכביהם, מבלי דעת ידי מי נגעו בהם, הרוכבים נפלו אחור כעמיר מאחרי הקוצר ויהיו למרמס לרגלי אחיהם אשר נסו מנוסת חרב בצלמות ולא סדרים ותהי מהומה ומבוכה, אך זועה הבין שמועה וחרב איש ברעהו למשחית.

„בגד בוגדים !" קרא האססאן ויזרוק את חניתו על הסוחר אשר הביאו ברעה אשר לא יוכל להמיש ממנה צוארו, אך הסוחר כבר חמק עבר ועקבותיו לא נודעו, ושאר הזעלדשוקים אשר באו העירה הרעימו בקול גאונם ויריעו תרועת מלחמה.

„חגלה ! אל המדבר שים פניך !" קרא האססאן אל שר הצבא.

אך הזעקה הקיפה את כל גבולות העיר קול שאון סאן ברחובותיה', ואנשי החיל אשר עמדו על יד שערים מיראה בדבר פן יבלע לאחיהם אשר בעיר מהרו ויבואו לחוש לעזרתם, ויחסמו את הדרך לפני עם המלחמה אשר נשארו מחרב וכליון הרוץ לנום מתוך העיר בעור שניהם, ותהי המהומה והמבוכה רבה ביניהם, חרב איש ברעהו, איש את רעהו דחקו הרגו למשחית, אלה מזה פלסו להם נתיב לצאת מתוך העיר, ואלה מזה חגרו שארית כחם לבוא אל תוך העיר פנימה להציל את אחיהם הלקוחים למות, וכאשר גם המה בראותם כי כלתה אליהם הרעה שמו להם ראש הפנו לנוס, ראו כי האויבים שכנו כדוד על העיר מסביב ואת השער סגרו לבלתי תת יוצא ובא לכל עם המלחמה אשר נסגרו לבוא בעיר דלתים ובריח. לשוא השמיע האססאן-סובה עז קולו ויקרא לכל העם אשר יתקבצו לנקבציהם לעמוד על נפשם ולצאת חוצץ לדבר את אויב בשער ולהחיש מפלט לנפשם, שומע לא היה לו מכל אנשי חילו אשר חרדת אלהים נפלה עליהם, איש איש רץ, גבר במסלתו, הסוסים התהוללו רצו כמשתגעים רצוא ושוב תחת רוכביהם אל כל עבר ופנה וכדמן על פני האדמה נפלו שדוד כל גבורי בני הזעלדשוקים. האססאן-סובה ומספר גבורי מלחמת אשר נער יכתבם נסוגו אחור אל אחת מירכתי העיר וברות עשוי לבלי חת עמדו הכן להלחם נגד כל צר ואויב, ותקותם אמצתם כי ימצאו להם ידים לנוס מתוך המהפכה.

והנה כאוב מארץ כעשב השדה על כל מדרך כף רגל צמחו ויציצו אנשי חיל מיוזנים. מכל מעי מפלה, מכל תל שממה, מנקיקי הסלעים, ומכל ירכתי בור, מתחת פארי העמודים מכל משואות חרבות בית אשר יסבבו על גלים עמדו נצבים גבורי חיל כבירי כח וחרב נוקמת מלאה דם חללים בידיהם; כלהב אש אוכלה קש כן אכלו גבורי בני ישראל ויגזרו על ימין ועל שמאל, חללי הזעלדשוקים רבו כמו רבו ויפלו בעצומיהם, ואם כי פעמים רבות אזרו שארית כח להקהל ולעמוד על נפשם נגד אויביהם ולהשיב אחור צור חרבם, אך לפני אויביהם הנסתרים לא יכלו עמוד, קרסו כרעו יחדו, כי לא היה להם מקום לנוס ולא רגע לבלוע רוקם. הנס מפני פחד אויב וסמך ידו על הקיר, והקיר מלאה ברזל ועץ חנית, ואם אל בית שמם באו יחדו להסתר מפני חרב היונה וממרום נפלו אבני אלגביש וערמות עבטיט ויפילום תחת הרוגים. קול יללת הזעלדשוקים אשר אבדו דרך, קול תפים וצלצלי שמע מכל עבר ופנה הרגיזו ארץ ותהי חרדת אלהים.

„מי יתן ופה נוכל לעבור את קיר החומה ולברות בעור שנינו" דבר האססאן-סובה לאנשיו אשר אתו, „היא התקוה האחת אשר עוד לא נסעה כעץ; אך מי יתן למצער בידי את אלראי הארור, אז נקם אקח, נקם אחד אפים !"

כחץ מקשת עפו על סוסיהם שלשה זעלדשוקים כבירים ויעברו לפני המקום

אשר שם האספאן ואנשיו והנה גבורי העברים רודפים אחריהם.

„אבנר!" השמיע צעיר רודם הוד קולו ויעופף חרבו המלאה דם „הכה אל תחמול, הכה למשחית, זכור את עמלק ואת שאול ואל תמנע חרבך מדם!"

„האח, הנה תחת הרוגים יפולו, אחד ושנים, אחד ושלש, חניתי לא יחטיא המטרה..."

„סוסך יזוב מדקר...איפה יאבאסטאר?" שאל דוד.

„הנה הוא על יד השער. הנה זרועי מתעלפת מיום קציר הזה. סגרם ה' בידנו, אך מי יתן וראש הזעלדשוקים יבוא בידי אז..."

„שא עיניך ראש־כלב! הנה האיש אשר אתה מבקש!" קרא האספאן-סובה.

„סורה מני דרך אבנר! לי נקם ושלם, לי ולא לאחר!"

„דוד מלך ישראל הלא כבר הכית באלפיך?"

„ואתה אבנר ברבבותיך, לכן אך ימיני תבריע דומה ותצעיד למלך בלהות את האויב הזה אשר חרף מערכות ישראל, בא הנה תורקי רם העינים!"...

„האתה הוא אלראי?"

„אנכי ואין איש אחר מבלעדי!"

„אשר הכית את אלשיראך?"

„כדברך..."

„הוי עבד מתפרץ!"

„שפתיך לא תכלא; ראה הזהרתיך!" ומדי דברו זרק אלראי חץ שנון על איש הרמו, אך החץ שב אחור משריון הקשקשים אשר לבש האספאן על לוח לבבו. האספאן הוציא חרבו מתערה, גם דוד שלף חרבו, קול הד כחלילים יהמה נשמע במרום, והחרב הזעלדשוקי התפוצצה לרסיסים...

„האיש אשר מידו לי להט החרב הזאת דבר בקדשו כי רק איש אשר במלכים יתחשב יפילנה מיד ימיני, ועתה אחזה לי כי רמיה בפיו..."

„יוכל היות" ענה אלראי ויכה את אויבו מכת מות ויפילו מעל סוסו ארצה, אלראי מהר וירכב על הסוס והוא ואבנר מהרו לרוץ ארח לכלה את אויביהם כליון חרוץ. —

הלילה פרש מעטה ערפל על עמק הפגרים הנורא ועל נהרי נחלי הדמים אשר שטפו כמים המוגרים בראש כל חוצות. המלחמה השביחה, שאון קצפה קם לדממה, אך כפעם בפעם הוצאו אל הורג זעלדשוקים אמללים אשר הסתתרו במערות צורים מפחד מות, ויעברו בשלה, ועוד בטרם באה חצות הלילה לא נשאר מכל מחנה הזעלדשוקים אף אחד. הירח ממרומי השמים פרש קוי אורו כרצי כסף על הרחובות אשר מלאו פגרי אדם ובהמה עד אפס מקום; בתרועת שמחה יצאו המנצחים על מרומי שדי קטל, התרועעו אף ישירו ויתנו תודה וברכה לאל גומר עליהם, את העיר כבדו באורים, לכל עם המלחמה כרו כרה גדולה והמלך ושרי הצבא ישבו לאכל לחם על נחת שלחנם ועל ראש גיא שמנים.

דוד משיח אלהי יעקב עמד נשען על חרבו המלאה דם כגבור הודו במלחמה,

יאבאסטאר אבנר ושרירא ושאר גבורי ישראל מסביב שתו לשלחן המלך ואסתר הנביאה בתפים ובמצלתים פזזה ותכרכר בכל עז לפני המלך דוד אשר חשף זרוע עזו להשיב שבות אהלי יעקב, וידו הנטויה ומי ישיבנה?

והיהודים אשר בהאמאדאן חרדו לרגעים מרות עריצים, רוח המושל אשר עלה עליהם, ומפני חמת המציק אשר כונן להשחיתם ולהאביד כל שריד למו; ימי עמל מנו למו בעת הזאת אשר התנהגה להם בכבדות ובעצלתים, ותקותם היתה להם לכליון עינים ולתוחלת ממשכה. בוסתנאי וזקני ישראל אשר לבם היה לאל אמונה כפעם בפעם במחשך עשו מעשיהם וימתיקו סוד יחדו ויעמיקו חקור מדוע נסתם כל חזון אין אמר ואין דברים משדי המלחמה, ומרים בסתר אהלה שפכה כמים לבה נכח אל מושיעה אשר יציל את נפש דוד אחיה אשר אהבה כלה מיד אויבו בנפש ויביאהו אל המנוחה ואל הנחלה.

כשבועתים ימים חלפו נגוזו, וכל יושבי עיר האמאדאן איש אל רעהו תמהו כי אין אמר המבשרות מצבא המלחמה אין קול ואין קשב, אך באחד הימים בערב לא עבות ומעל מגדל הצופים נתן הצופה קולו בכח כי אנשי חיל מיוזנים רבים ועצומים עולים מקצה הארץ; עד מהרה עברה הרנה במחנה, כל יושבי העיר מקציהם נאספו אספה בראש כל חוצות על סוללות העיר ועל מרומי מבצריה, בנות צעדו עלי שור ותצאנה פרצים מבתי כלאן, ובכל חוצות נשמע קול תרועת שמחה וגיל. על מרומי מצח המהמדנים יציץ נזר נצחון ועטרת גאות, והיהודים האמללים באו הדר בהדר להחבא וילבשו חרדות ומגור מסביב.

„אחד הוא אללאה!" קרא בקול שר השוערים.

„ומחמד הוא נביאו!" ענו בקול כל העם מקציהם.

„מהר לעת חיה כל חוטמי כלבי היהודים יתגוללו בראש חוצות".

„כפה תמה כל תקות ישראל!" התאנח בוסתנאי במרירות בסתר אהלו.

„אל אלהים! זכור את דוד עבדך ומלטהו מיד צר!" התפללה מרים ותפול על פניה ארצה ותשם אפר על ראשה.

כהני בני מחמד ירדו לשערים לברך את האססאן-סובה בשם אללאה ונביאו והמועצין הנותנים זמירות מוצאי בקר וערב עלו על מרומי המגדלים לבשר גבורת אללאה וכחו כי עז, יוצר אור ובורא נשף.

„נכספה וגם כלתה נפשי לדעת אם בחיים חיתו יובא אלראי אסור באזיקים, או במתים חפשי כפגר מובס" דבר שר השוערים.

„אם בחיים יובא, אז על מרומי במת מטבח ידקר לעיני כל העם"... דברו השוערים:

„ואם בין חללי חרב, אז ישליכו את נבלתו לכלבים בראש חוצות, חק עולם הוא לבני מהמד, ולא יעברנו" שלם השר.

„ואת בוסתנאי יתלו על העץ".

„וגם את העלמה בת אחיו".

„מי יודע ? אולי יחנן האסמאן - סובה את העלמה הזאת אשר עיניה שחורות כעורב כאשר אהב האסמאן".

„שקר ההן" . . . ענה אחד הסריסים . . . „מי גבר נאמן למחמד אשר כהאסמאן ואשר יתגאל בבת אל נכר".

„הנם הולכים וקרב" דבר השר „ענן אבק רגלם".

„הנני רואה את האסמאן-סובה !" דברו השוערים.

„גם אני !" ענה הסרים בקול „מרחוק נראה לי סוסו השחור אשר אביר מראהו".

„נפשי נכספה להביא במספר את אדרכמוני בוסתנאי אשר אתו בתבה". דבר השר.

„רבו מספור" דבר השוער.

„האם גם בבזה נשלח יד ?" שאל הסרים.

„ימים יודיעו איך יפול דבר" ענה השר „אך אנכי אקרא לי שנת השמטה, שלמה הזקן נושה בי כאלף דרכמונים, אך חלילה לי מתת לו אף אגרת כסף".

„דעת לנבון נקל, מי יתן כסף למורדים וקושרים ?" ענה הסרים חלקו.

עודם מדברים, והנה גדוד רוכבים נקרב אל העיר, ושר הצבא החסון כאלון בכפל רסנו יטה את סוסו אל מול החומה.

„אללאה אלהי ישעי, מי האיש הזה המפקד צבא מלחמה ?" דבר השר רתת נדהם ונפעם.

„גם אנחנו לא נכיר מראהו" ענו השוערים „לבוש צדקה הוא כאחד הזעלדשוקים, ולבטח מבגדד הוא בא".

קול חצוצרה נשמע ברמה.

„מי עומד על המשמר ?" שאל אחד אנשי החיל בקול נגיד.

„הנני שר השוערים !" ענה השר.

„פתח דלתיך למלך ישראל !"

„למי ?" שאל השר משתומם.

„לדוד מלך ישרון" ענה יאבאסטאר „מגר אלהים את האסמאן-סובה וכל חילו בידנו ומהזעלדשוקים לא נשאר אף אחד, עתה שמע לדברי יאבאסטאר משנה למלך דוד, חרב נוקמת בידי להכות חרם עיר ומתים בה, אך תאבו ושמעתם, הנה לכם עריצי גוים אשר הפכתם לראש משפט וצדקה רחקה מכם, לכם נעשה אנחנו משפט וצדקה, שלום יהיו אהליכם מפחד, וכל רע לא יאנה לכם, אך אם תתמהמהו ולא תאבו הכנע שמעו את אשר דבר ונשבע באפו אדוני מלך ישראל: אנכי אטביע בארץ שעריכם הגבוהים, עירכם אשים חרבה שממות עולם, זקן ובחור יחדו, טף ונשים, גם הצאן והבקר כלם לטבח אכריע ואבער אחריכם כאשר יבער הגלל ברוח משפט וברוח בער".

„קראו את בוסתנאי ויתפלל בעדנו" דבר ראש השוערים ועצמותיו רחפו ממגור.

„גם את מרים הרכה והענוגה אשר צדקה וחסד נפגשו בכבוד נפשה פנימה, היא תעתיר בעדנו ולא תתננו עדי-אבד" התחננו השוערים קולם.

„אנכי אבחר דרכי ללכת ראש, כי כבר הסכן הסכנתי להיות בסוד נשים

שאננות וארע דרך עמהן !" ענה הסריס גם הוא חלקו, ויריץ ארח.

הכהנים אשר יצאו שער אלי קרת לשאת ברכה ותהלה להאססאן, שבו אל בתי מסגרם וידם על ראשם, כי יראו מפני חיל היהודים הבאים בשעריהם. והשמש האמללה הלכה בלי חמדה להסתתר אל חביון עזה, ומנוחתה נגזלה כל הלילה ההוא, יען כי נדמו שירות היכל שירות המועצצין שומרי אמונים אשר ירנינו מוצאי בקר וערב, ותהלת אללאה יבשרו, וביום עברות הזה הפך עליהם בלהות ובעמדם על מרומי המגדלים, פתאם עמדו כמו נד פערו פיהם ויבינו במראה וישכחו את עבודתם, וכל בנות שירם שחו, וכל העם כלם נהרו המונים המונים ויביאו בחצן את בוסתנאי ואת מרים, עפר רגלם לחכו וינשקו כפות רגליהם.

כל ראשי העיר ונכבדיה ירדו לשערים לקדם פני הגבורים לוכדי העיר, השערים נפתחו ברעם ורעש, יאבאסטאר וכל גבורי חילו כמבואי עיר מבקעה באו העירה, על השער עמדו משמרות גבורי ישראל, והעיר כלה לבשה מחלצות לכבוד ולתפארת, כל בתי התפלה כבדו באורים, מבעד אשנב כל בית הפיצו מנורות ומאורות, אור יקרות וקפאון, זרי תפארה, ציצים וכל פרחי חמד ענדו עטרות לראש כל הבתים אשר במרומי קרת ובראש כל חוצות על הסוללות והדיק ובכל שער בת רבים ישכבו יריעות חטובות משי ורקמה אומרות כבוד ויקר.

חצוצרות התרועה וכלי הנבלים השמיעו קול תרועת מלך במחנה להודיע כי המלך וראשית אונו באים העירה, העם הריעו תרועה גדולה, וחיל הצבא אשר מחוץ להחומה ענו בקול, והנה בין מאורי אור ואבוקות מפיצות נגה בשלל צבעי רקמתם בדהרות אבירים ירכב צעיר רודם כגבור הודו במלחמה על סוס כביר שחור משחור, חמוץ בגדים הוא, חרבו שלופה ביד ימינו ועיניו מפיצות זיקי אש. כל העם קרסו כרעו יחדו ובקול גדול הריעו „יחי המלך !"

איש זקן נשוא פנים ונכבד, ועלמה יעלת חן נשענת על ידו יצאו מתוך המחנה ואחריהם ראשי אלפי העיר ונכבדיה אשר באו לבקש על נפשם מאת המושל בגבורתו כי ישים רחמים להעיר אשר הכתה לרגליו ויקרא שלום לה.

אלראי נשא עיניו, כמהר חץ מקשת התנפל מעל סוסו, חרבו הפיל מיד ימינו, ויפול על צוארי העלמה ויקרא „מרים אחותי מחמל נפשי, אכן זה היום שקוינוהו !"

יג

אל שמועה כי באה כי היהודים עם ממשך ומרט עם לא עז, היה לעם נורא בווז את בוזזיו ועושה חיל, וכי שמו להם ראש מרגיז ארץ אשר השמיד את הזעלדשוקים כבירי הכח, חרדו ממסגרותם כל היהודים אשר בכנפות הארץ ופליטי ישראל מכל מקומות פזוריהם יחדו באו גדודים האמאראנה להסתפח על דגל מחנה דוד ולהשבע לשמו, שם יהודי פרס אשר שקטו על שמריהם עד הנה, מעבר לנהרי חדקל ופרת התקבצו לנקבציהם נדחי ישראל, לשם אלראי הבוער מםרחק ולשנת גאולים אשר קרבה לבוא.

גם המושלמנים למקומתם במושבותם היו עזר לא מעט להרבות חיל דוד

ולהגדיל כבודו, כי המה רגזו תחתם הרקו שן על היהודים אשר היו תחת שבטם בכל ארצות פזוריהם ויפקדו עליהם את עון אחיהם אשר קשרו קשר, ויציקו להם בכל ארץ שעריהם ויכבידו עליהם אכפם, עדי כי כשל כח הסבל וכל אשר עז בידו ברח מפני חמת המציק וינע מרחוק לגור אל חיל צבאות היהודים ועיר ממלכתם, וגם מבגדד רבת האוצרות נדדו ברחו אלפי איש מגבורי ישראל, כספם וזהבם אתם, לבוא אל תחת כנפי דוד אשר קרבם כמו נגיד בימין צדקו ויושיבם עם נדיבי עמו ובסוד יועצים, ויהי האמאדאן הולך וגדל וכבוד ישראל הולך והזק דבר יום ביומו. ולשאר היהודים אשר בכל מדינות סוריה ומצרים, הקרובים והרחוקים, שלח דוד מלאכים קלים לבשר ענוים ולהגיד להם כי קרוב יום ה'. אנשי קדש, נזירי אלהים אשר עד הנה בסתר אהלם שקדו על למודי ה' ודברי קדשו, עתה יצאו מחדרם, ומבתי הנשק אשר בהאמאדאן אשר היו מלאים על כל גדותם יצאו פתאם כלולים בהדרם במפץ וחרב וחץ שנון כגבורים ביום קרב, וכלבוש החליפו את פניהם. ובאשר קצרה העיר מהשתרע ומהכיל את כל רבבות אלפי ישראל אשר באו אל תוכה חדשים לבקרים, נטו אהלים מחוץ לחומת העיר על כל סביבה, ושם, תחת פקודת אבנר שר הצבא חנו מחנות ישראל על פני השדה, ומדי יום ביומו למדו ידיהם לקרב ואצבעותם למלחמה בשלום.

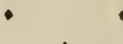
חדש ימים עברו מני היום אשר הבין אלראי כסאו בהאמאדאן, ויתקע שם את יתדו, בית המסגד הגדול אשר עמד על יד השער עתה שנה פניו, ויהי לבית תפלה מעונה אלהי קדם ואביר יעקב. לפני הבית הזה הבנוי כמו רמים על המגרש רחב הידים אשר לפניו ואשר מסביב שתו עליו כל גבורי ישראל וכל קרואי המועד עמד מזבח גדול למראה, ספון בארז ומצפה נחשת קלל וגדוד כהנים לבושים בגדי השרד יעמדו מסביב לו ויסמכו את ידיהם על פר בן בקר, ושני כבשים בני שנה אשר הוכנו לקרבן על מזבח ה'.

ההצוצרות השמיעו קול נאדרי בכח, נפתחו השערים, וכל העם ראו בתוך חצר הבית את אהל המועד בשלל צבעי רקמתם את יריעות הארגמן ותולעת השני, ואת עדי הזהב והכסף אשר ישיתום עליו הוד והדר. חבר כהנים לבושי מכלול יצאו מן הבית בקול המון חוגג, ועל בדי ארזים מצפים זהב טהור נשאו מלאכת מחשבת כלילת יופי מעשה חכמי חרשי פרס אשר עבדו יומם ולילה תחת פקודת יאבאסטאר אשר בכתב עליו השכיל את מלאכת הקדש הזאת, וכל העם ראו את הכרבים פורשים כנפים על ארון העדות אשר בתוך הצרות ההיכל. כל העם חרדו וינועו ויעמדו מרחוק.

מחביון עז קדש הקדשים מתחת יריעות המסך יצאו אלראי ויאבאסטאר שלובי זרוע ויקרבו אל המזבח, אלראי לקח מהכהנים המשרתים בגדי כבוד וילבישם את יאבאסטאר, ויתגרו באבנט, וילבישו את החשן ואת האפוד, את המצנפת שם על ראשו, ואת ציץ נזר הקדש, ויצק שמן על ראשו וימשחהו לכהן גדול בישראל.

הקרבנות נשחטו, העולות הקרבו על מזבח העולה, עתר ענן הקטרת עלה, הלוים השמיעו נעים זמרת-יה, ובין ריח הניחח וקול תרועת שמחת גיל והדות כל

העם ברעו, עלה אלראי על סוסו, ובראש עשרים אלף שולפי חרב עלה כשואה על ארץ מדי להכניעה בזרוע עזו ולשומה למס עובד.

גם ארץ מדי שתתה את קבעת כוס יין החמה מיד אלראי וצבאותיו, פלך אדערביזשאן הכת חרם ויפול בנופלים, ובנחל נעהאוועגד חשף דוד זרוע עזו וילחם עם צבאותיו גבוריו נגד גדודי נשיא קירמנשאה אשר יצאו נגדו בחיל כבד, ויכם ויכתם עד חרמה. דוד העמיד נשיאים ופקידים בארץ ממשלתו החדשה הזאת ויעזוב את אבנר ראש השלישים פה לכלכל דבר במשפט לשום סדרים בארץ ולכונן משפט וצדקה בקרבה, והוא נסע יצא עם ראשית-אונו לעלות כשואה על ארץ לאריסטאן ולהכריע את ארץ פרס תחתיו.

רגזו יריעות כל ירכתי ארץ אזיה, כל מלכי הגוים שערו שער חרדו איש מרבצו ומתניהם מלאו חלחלה, תרגול סולטאן ארץ פרס חרד מירכתי ארמוני ובית תענוגיו לשמע אלראי אשר הקיף את כל גבולות ארץ ולכל מעשי תקפו וגבורתו אשר עשו להם כנפים להורע על פני ארץ רבה; מנישאבור קרית משושו יצא תרגול אל רעהי עיר הבצורה ויקרא עצרה את כל שריו היושבים ראשונה במלכותו להתיעץ על צפונותיהם כדת מה לעשות להשיב את יד מלך ישראל מבלע ולצאת כאיש אחד נגד היהודים הארורים מרגיזי ארץ.

רוח עז וגבורה, כח עשוי לבלי חת שרר בין חיל צבאות אלראי הרבים והעצומים, האמונה אשר היתה אזור חלציהם, ותקות העם הזה אשר עד הנה ישבו בחשך, לצאת לאור עולם ולהיות עם לבדד ישכון אשר שבט הרשע לא ינוח עליו הרבו להם עצמה לבלי לשוב מפני כל ולשום אשם נפשם על כבוד ה׳ ודבר קדשם. וגם אלה אשר לא יצאו לדבר את אויב בשער, גם אלה הראו אותותם אותות כי לבם רד עם משיח ה׳ אשר בשמו יתימרו, וזה כחם לאלהים אשר יקשר במעדנות כל פזוריהם ונדחיהם מקצה השמים ועד קצם, זה כחם החזיק גם עתה במעוז אלראי ויהי לו מעיר ועיר לעזור, כי מכל עיר מדינה ומדינה, מכל חצר מלך ושרים אשר ימצאו למו היהודים מהלכים, ואשר בעריהם המה נחתים — ואיה הגוי אשר לא באו שם פזורי העם המפזר הזה, ואיה בית הגדולים חקרי לב אשר יבריחו בריחיהם לפני העם הזה לבלי תת לאחד מהם יוצא ובא? — מכל מקום אשר דבר אלראי הגיע יצאו מלאכים קלים ומרגלים חרש להודיע לאלראי את כל אשר יזמו אויביו לעשות, איפה הם נחתים ואי זה הדרך יעברו, ובכל פעם ופעם הצליח בידו לשכון כטל עם מחנה אויביו פתאם לפתע בטרם מצאו את ידיהם ואת רגליהם להשיב דבר בשער, ובכן גם על העיר רעהי הגדולה

והבצורה עלה כשואה באישון לילה. בעוד אשר כל עם המלחמה שכבו הוזים מבלי דעת כי האויב בא עליהם, ובחרב נוקמת ואש פלדות הורידו עז מבטחה ויגיעוה עד עפר, ויבזו את כל אשר בה וישאירוה על גחליה ריקם. ראשי הצבא אשר מלטו את נפשם בעור שניהם וינוסו מן המערכה, גזו שערות זקנם, עטו על שפם, קרעו את בגדיהם ויבאו אל תרגול נישאבורה להודיעו כי נלכדה עיר משושו מקצה ותהי לתל שממה. אמות הספים בהיכל נישאבור נעו כאשר נתן הסולטאן קולו כרעם בגלגל ובחמתו ועזוז אפו כי עז קלל קללה נמרצת את היהודים בנים לא אמן בם, ואת מלכם בראשם, וידר נדר כי אם יהיה אללאה עמו וידבר את אלראי תחת רגליו, או אז יעלה ויראה את פני אללאה במעקקא עיר הקדש ויחונן שם עפר נביאו נאמן ביתו, וישא מרום ידו וישבע בשבועת האלה כי לא יתן דמי לו עד אשר בכבודו והדרו יצא בראש צבאותיו אל נחל אוראַך קצה גבול ארצו לקדם פני אלראי ולהכותו מכת בלתי סרה.

כזרם מים כבירים כן נהרו מכל קצות ארץ אזיה, מירכתי קו-קז והרריה, עריצי גוים בחורי מלחמה, גבורי כח להרבות חיל צבאות המתמדנים שומרי אמונים בריבם את ריב קדשם נגד בנים כחשים, כדי ארבה לרב באו המונים המונים חיל צבאות זעלדשוקים נוראים על כל סביבם, עדי כי חיל פרס עצמה חמש ידות על צבאות היהודים האמללים, שבטי הבאקטיארים, פראים למודי מדבר אשר יקלעו אל השערה את חציהם השנונים, באו אל מערכות פרס, התורקמנים הנוראים עזבו את ארצם ואת חירותם אשר לא עלה עליה על, ויבואו להלחם בצבאות השולטאן אשר מלא זהב חורם וישחד בעדם מכחו, וכלם התחזקו למלחמה נגד חיל יעקב עם עני ודל.

אך במה נחשבו באקטיארים פראי אדם, תורקמנים אדירים מהררי טרף, במה נחשבו זעלדשוקים ערוכים מלחמה, נגד צבאות בני אברהם יצחק וישראל הגבורים אשר מעולם אנשי השם אשר רוח-שדי תחיים ומלך הכבוד מתהלך בקרב מהניהם? כקש נדף היה קשת בני הבאקטיארים, כעפר חרב הזעלדשוקים, כמעט החלה המלחמה לשאון בשאון ורעש, ואלראי שכל את ידו ובראש צבאותיו אשר חדו מזאבי ערב הבקיע אל תוך המחנה פנימה ויפריד בין עצומים, בין צבאות תרגול המלמדים, ובין חילו הרב אשר עוד לא מצאה ידם לתפוש בחרב, ויתנפל על גדודי הקו-קזים ויכם עד חרמה. הבאקטיארים ירו את חציהם אחת ושתים וינוסו מן המערכה והתורקמנים אשר לא היה עינם ולבם רק אל בצעם בראותם כי רבתה העזובה וכל הדברים יגעים, עטו אל השלל ויפשטו את הנופלים במלחמה את בגדי תפארתם את עדים וכליהם החמודות, ויברחו אל ארצם ואל נחלתם לרעות שם רוח ולהיות כדרור לעוף אשר אין רוח המושל עליו.

(ההמשך יבוא)

מכתב

ברכה ותודה

למשורר דורנו, הסופר המפורסם הר"ר אברהם בער הכהן **גאטטלאָבער** נ"י.

השם ישמרהו ויחיהו ואֹרך ימים ישביעהו!

ליום מלאת לו **שבעים שנה** מיום הלדתו:

ח"י טבת ה' תרמ"א.

קחה נא מאתנו ח"מ **ברכה ותודה**.

את **הברכה** ליום הלדתך, כי עוד תנוב בשיבה טובה ויוסיפו לך מן השמים שנות חיים, חיים — שאין בהם טלטול הגוף ופזור הנפש, חיים — שיש בהם מנוחה שלמה שאתה רוצה בה. —

ותודה, בעד פעלך ועמלך זה כחמשים שנה בספרתנו, בעד ספריך המועילים, בעד — שיריך הנשגבים, בעד — ספוריך הנעימים, בעד — מאמריך המחכמים, המפזרים לרב בכל מה"ע לב"י, בעו' — בקר אורך היקר המאיר עיני הקוראים, בעד כ"ז, אנחנו חיבים להודות לך ולברך את שמך כעל כל הטוב אשר גמלתנו למען דעתך כי הננו מכירים ומוקירים פעלך והדרך עלינו אוהביך מכבדיך ומברכיך.

אברהם קופערניק.

משה אהרן שאצקעס בעל „המפתח".

יהושע צוקערמאן רב מטעם הממשלה בקיוב.

יצחק יעקב וויסבערג.

יצחק אייזיק מאדילעווסקי.

מיכל גארדאן.

אברהם יעקב ברוק מחערסאן, כעת בקיוב.

ט"ו טבת שנת ה' תרמ"א קיוב.

כי לכל העם בשגגה!

במ"ע הצפירה ש"ז נ' 50 הראה לדעת איש פלוני אלמוני, כי רב אחד, אשר את קדושים נמנה ובין הרביים יתחשב, שגה ברואה וכי העלים עין מכתוב מפרש בתורה, והוא פלאי! — אל תתמה על החפץ היקר הזה, אם נהפשה ונחקורה, נמצא גם לראשונים, אשר כמלאכים הם נגד האחרונים, גם הם עלולים היו לטעות ולשגות כמוהם כמונו, כל רז לא אנס להם ושגגה לא זרה להם. בוא ואראך, הבעש"ט בכבודו ובעצמו גם הוא שגה ברואה וכי גם הוא עיני בשר היו לו. בספרו „כתר שם טוב" (סוף חלק ראשון) הביא וז"ל: „כי תורה חדשה מאתי תצא, וקשה הלא לא יחליף ולא ימיר דתו כו', אלא ה"פ, לפי שעתה נתלבשת התורה בספורי מעשיות, כגון דלבן ובלעם, ולע"ל יפרש איך דבר הכל מאתו מבנין עולמות העליונים והתחתונים, וז"ש תורה חדשה מאתי תצא, אפרש הפי' איך מדבר הכל מאתי" עכ"ל. ונעלם ממנו, כי בכתוב מלת „חדשה" אין ורק „כי תורה מאתי תצא" כתוב בישעיה (נא ד), והוא ע"ד „כי מציון תצא תורה" (שם ב ג), ולא לבשר חדשות בא הכתוב. ואולי התחלף לו לשון הכתוב „ברית חדשה" (ירמיה לא ל) על „תורה חדשה".

שמעון משה חָאנעס

וואַרשא

העונה לקוראיו

אל רעל-יה: עבוד עבודתך על הרי ישראל ונקבל באהבה: לשירי אהבים גם אם מעט היינע יצאו אין מקום „בהבקר אור". את הערתך שלחנו אל כותב השיר וב"ם יתקן את עותתו, אך לתתה בהב"א לא נוכל מטעם הכמוס עמנו. אל ה' יאנעווער בטאטארבונאר: כבר שלחנו בפאקעט וידרוש על הפאסט בעירו. אל ה' שלאסבערג: הננו שולחים תמיד ע"ש ה' בריסקין ויבקש משם. אל ה' איזידאר גאלדבערג בפ"ב: קבלנו ויקבל תודתנו. את החוברות נשמור לשלוח. אל ה' יוסף הארנשטיין בחארקאוו. אל ה' בינשטאק במאסקוי ואל ה' פויל קאמינקע במאסקוי: החוברות שבו אלינו זה פעמים שלש ואנחנו לא נרע מה נעשה? הודיעונו נא את אדרסותיכם ברור. אל ה' י"ג במינסק: הנח לו לאיו"ב כי הכל לפי המבייש וכבר שקל למטרפסיה מאת ה' אי"ש במכ"ע היוצאים לשבועות והדא הוא דכתיב: כבוד לאי"ש שבת מריב וכו'. אל המשוררים היוצאים בשיר: אל נא ההיו עלינו לטרח בשירים כקול הסירים ושיריכם בל יחזו שמש; לבעל הספור „פרי דור החדש" עוד לא ירדנו לסוף דעתך בספורך ונזכה ונחיה ונראה! אל „איש באנשים" למאמרים נגד מאמרים שבאו במכ"ע אחרים אין מקום בהב"א. על ספורים ומאמרים אשר לא ראינו לא נוכל להגיד משפט. אל המורה בעיר ק. מחיר „הבקר אור" גלוי וידוע והוא 5 רו"כ לשנה או 2.50 רו"כ לחצי שנה וראשית שנתו היום הוא מחדש יאנואר, הראשון לחדשי שנת האזרחים, כחק למכ"ע לימים ולשבועות. אל ה' יוסף זאננענבליק באדעססא באורו יבא בחוברת הבאה. אל כותב הספור „בתי בתי" בקר... ספורך כן מפאת תכנו הדל וכן מפאת שפתו השרועה וקלוטה לא יבוא, כי למה יאמרו קוראי הב"א: הבנים יאכלו בסר ושני האבות תקהינה? לתקנו לא נוכל כי הפרוץ מרבה על העומד וקשה עתיקא מחדתא.

המו"ל.

זכרונות מימי נעורי (המשך מן חוברת א')

ואולי הרגישו בזה (הרגשה כהה ובלתי ברורה) רבי החסידים שבדורו וגם אחרי כן, אשר על כן שטמוהו ורבו עליו, אם אמנם היה חסיד בכל דרכיו ומעשיו, ולא יכלו למצוא בו עון כל שהוא נגד חקיהם בפרט ולא נגד חקי דת היהודית ודיני התלמוד בכלל (כאשר עשה ודרש ברבים גם הפרוטוטיפ שלו).

ביחוד התמרמר עליו הזקן משפאלע ויקללהו קללה נמרצת ויקרא לו מין ואפיקורוס. וגם דרש דרש מכל מקורביו הבאים לחסות בצלו לקלל ולבזות את ר"נ. שמעתי מפי אבי ז"ל שהזקן משפאלע אמר לו בפה מלא: „הנני ערב לך כי בן עולם הבא תהיה אם תקלל את נחמן". ולא אבה אבי ז"ל לשמוע בקולו ויאמר: „לא אקללהו ונפשי לא תתאוה לעוה"ב כזה".

כח דמיונו החזק אשר הלך חשכים ואין נגה לו — כי לא הופיעה עליו ההשכלה האברופית — היא הרה וילדה את „ספורי המעשיות" אשר הדפים תלמידו ר' נתן, וישת חשך סתרם לאמר כי בהררי הקבלה יסודתם ותוכם רצוף סודות ורמזים. ואולי ר' נחמן בעצמו, הפוסח על שתי הסעפים, ידו האחת אוחזת בעקב השירה הנשגבה ובידו השנית נשען על בינת בעלי הסודות אשר האמין בהם ע"פ ההרגל, אולי הוא בעצמו דמה לתת חזוק לספוריו בהבלי הרמזים הסתומים והנעלמים, כי נפשו שחה על ים דמיונות בלי תרן ומשוט וכל ימי חייו לא הגיע אל החוף — ע"כ היתה רוחו קרועה לשנים עשר קרעים ולא מצא מנוח לכף רגלו.

למען יוכל המבקר המשכיל לשפוט בעצמו ע"ד השערתי מרמות הרבי ההוא עם הראש וראשון לכל הרביים שהיה לפנים בישראל והלכו גוים לאורו, הנני להציג פה איזה דוגמאות משיחותיו (בס' שבחי הר"נ ושיחות הר"נ הנדפס בסוף ספורי המעשיות מחדש בלעמבערג 1864):

„היצה"ר דומה כמו מי שהולך ורץ בין בנ"א וידו סגורה, ואין אדם יודע מה בתוכה, והוא מרמה בני אדם ושואל לכל אחד: מה אני אוחז? — ולכל אחד נדמה, כאילו הוא אוחז מה שהוא מתאווה; וע"כ הכל רצים אחריו, כי כ"א סובר שיש בידו מה שהוא חפץ; ואח"כ הוא פותח את ידו, ואין בה כלום. כמו כן ממש היצה"ר, שהוא מרמה כל העולם, והכל רצים אחריו, ומרמה לכל אחד ואחד, עד שנדמה לכאו"א כאילו יש בידו מה שהוא חפץ, כ"א כפי שטותו ותאותו; ואח"כ בסוף הוא פותח את ידו ואין בה כלום; כי אין מי שימלא תאותו אצלו. — גם נדמו כל התאוות של העולם, כמו עמודי אור הנכנסין בבית מן אור החמה, כנראה בחוש שהם דומים לעמודים מחמת הזריחה של החמה; וכאלו רוצים לתפוס אותן העמודי אור, שתופסים ותופסים ואין בתוך היד כלום. כך הם כל התאוות של עוה"ז".

„בעוה"ב מונחין כמה בני אדם בחוץ והם צועקים בקול מר: תנו לנו מה לאכול! ובאין אצלם ואומרים להם: הרי לכם אכילה ושתיה, אכלו ושתו! והם משיבים: לא! לא! אין אנו צריכים אכילה זאת, רק אנו צריכים אכילה

ושתיה של תורה ועבודה. — וכן מונחים כמה ב"א ערומים בחוץ, והם צועקים ג"כ מאד: תנו לנו במה להתכסות! ובאים אצלם ואומרים: הרי לכם מלבושים. והם משיבים: לא! אין אלו המלבושים נצרכים לנו כלל; רק אנו צריכים מצות ומעשים טובים להתלבש בהם". —

„ואמר ברתת וזיע והתלהבות נורא: והודעתם לבניך ולבני בניך (אייערע קינדער זאלט איהר מודיע זיין וואס דא האט זיך גיטאן) ואמר: דע והאמן אם אפשר להוציא אחד מן הרפש. גם מי שיתאחז בו יוציאו אותו גם כן" (שם).

המבקש בספריו אחת הנה ואחת הנה ימצא עוד דוגמאות הרבה לחזק השערתי, אם אמנם רחקו זמ"ז כרחוק הזמן והמקום ומצב הענינים הסובבים אותם (דיא אומשטענדען) וערך הדמיון ביניהם הוא רוחני מאד.

אנשים כמוהו, אם נתבונן בם, נדע ונשכיל כמה יש לנו להודות לה' הסדר שהחיינו והגיענו לזמן הזה זמן ההשכלה ופקוח עינים, זמן חנוך בנים ובנות ברוב ארצות אברופה גם בין בני עמנו, ואפילו בארצנו, כבר רבים יחכמו לנהות בניהם במעגלי החכמה והמוסר ולא יגדלום פראים להיות נעזבים לטבעם ונטיתם לבד. כי לא די לאדם בנטיה טבעית אם אין לו מורה ומנהל, ובפרט אם בני אדם הסובבים אותו השחיתו דרכם מה נכל לו לנטות אחריהם ולהיות כמוהם. —

אחרי רואנו כי זה האיש ר"נ היתה לו נטיה טבעית להבין ולהשכיל, איך נתפלא ונשתומם על המאמרים הרבים הנמצאים בספריו אשר כמעט לא תוכל האזן לשמעם. עד"מ (שבחי הר"נ): „טוב יותר להיות פתי יאמין לכל דבר דהיינו להאמין אפילו בשטותים ושקרים כדי להאמין גם בהאמת, מלהיות חכם ולכפור בכל ח"ו, דהיינו לכפור בשטותים ושקרים ועי"ז נעשה הכל ליצנות אצלו וכופר גם בהאמת ח"ו כו'. —

„וזהו אולת אדם תסלף דרכו כו' והטעם כי ועל ה' יזעף לבו", היינו להצדיק שהוא בבחי' על ה', כי מי מושל בי צדיק, יזעף לבו; היינו שחולק על הצדיק ואינו מקורב אליו, עי"ז תסלף דרכו כו'" (שם).

„לפי בחינת הימים נוראים ראוי שיהיה לנו אתרוג נאה, כי אמרי אנשי כל נער יש לו אשה נאה והאתרוג הוא בחי' אשה כו' ובימי נוראים ישראל הם בבחי' נער כו' בבחי' נער בוכה, וע"כ ראוי שיהיה לישראל אתרוג נאה כנ"ל כו'" (שם).

„בענין ספרי המחקרים כבר מבואר אצלינו כמה פעמים שאסור לעסוק בהם וצריך להרחיק מאד לבלי ללמוד אותם ולבלי להביט בהם כלל, אפילו בספרי חקירות של גדולי ישראל, כי הוא איסור גדול מאד ללמוד אותם כו'. ומה שאנו רואים שיש בני אדם שאין דעתם נמשכת אחר ספרים קדושים ונוראים מאוד כגון ספרי הזוהר וספרי האר"י זצ"ל וכיוצא, אע"פ שיש בהם חידושים נוראים מאד מאד המאירים עינים ומתוקים מדבש, והם נמשכים דייקא אחרי ענינים אחרים כגון חקירות. דע כי זהו מחמת מזגם, כי מזגם

בטבעם רע שאינם יכולים לסבול את הדבר הקדוש באמת כו'". (שם) ויש שם אח"ז מאמר מתחיל: „ובאמת דע כי כל העולם כלו הוא בחי' גלגל החוזר שקורין דריידיל כו'" ואינו כדאי להעתיקו כלו כי ארוך הוא, והתחלתו מעיד על כלו.

„ויש חכם שהוא חכם אפילו בחכמת התורה ואין לו אמונה ואלו החכמים שאין להם אמונה נקראים בעלי ראתן כו' וכשפירש"י שיש להם שרץ במוחן (היינו שיש להם טומאה וכפירה בטוחם) וצריכין להרחיק מאנשים אלו אפילו משכונתם, כי ההבל פיהם מזיק לאדם כשר שיפול לתאוות ניאוף כו'. כי חכמת אמת שהיא בחי' ראיה כנ"ל בחי' עינים. על אלו החכמים נאמר ברית כרתי לעיני וכו', אבל הבעלי ראתן הם ניאפים. וזה שדרש: רז"ל ולא תתורו אחרי לבבכם זה מינות ואחרי עיניכם זה ניאוף כי זה תלוי בזה כנ"ל".

אם תרצה לדעת קורא נעים הסבה אשר יקרה לפעמים בעולם המסחר שערורה, בפרוע פרעות בבעלי השטרות והבטוחים היותר גדולים יעמדו ולא ישלמו נשים, אל נא תיגע לריק ותעמיל לבהלה להבין הסתעפות עניני המסחר והשטרות, לך וקרא בס' השבחים הנ"ל ותמצא בזה"ל: הנה יש עבירה שעונשה של עבירה ההיא שיהא בעל חוב תמיד. ואפילו יעשה כל טצדקי דאפשר, וההתפעלות לא יועיל כלל, ויהיה בע"ח תמיד, ולפעמים גורם העבירה שמפיל גם אחרים להיותם בעלי חובות, ולזה יש עת שנעשה כמה בעלי חובות בעולם, זהו מחמת העבירה הנ"ל שנתגברה בעולם ח"ו: ועצה לזה, לשוב בתשובה בכלליות ולהתחנן לפני הש"י להצילו מעבירה זו כו' כו'".

אם נכספה וגם כלתה נפשך, קורא נעים, לדעת מהות הכוכב הקרוב אלינו מכל הכוכבים ואשר נמנו וגמרו כל חכמי התכונה שהוא מלוה את ארצנו זאת, היינו כוכב הלבנה, וכלם פה אחד הסכימו כי יש בו הרים וגבעות וכו' כמו בכדור הארץ, אם תשאל לדעת אם כנים דבריהם או לא, קום קרא בס' הנ"ל סי' רי"ז כדברים האלה: „והתלוצץ מאד מהמחקרים שאומרים שיש בהלבנה ישוב כמו על הארץ הזאת, על שרואין שם בתוכה כמו אילנות ושאר ברואים שבזו הארץ, והיה מתלוצץ מזו ואמר שהוא שטות גדול. כי הלבנה היא כמו אספקלריא שכל דבר שעומד כנגדו נראה בתוכו. ועי"כ נראה בתוך הלבנה דברים שבזאת הארץ, אבל באמת אין שם דבר מאלו הברואים, והבל יפצה פיהם של המחקרים". —

„פ"א אמר לאחד: אגלה לך סוד שיהיה אפיקורסות גדול בעולם כו' כו' והנה סמוך מאוד אחר הסתלקותו ז"ל ראינו בעינינו זאת שתיכף התחיל להתפשט אפיקורסות גדול בעולם כו' כי אע"פ שכבר התחיל לצמות נגע המספחת הזאת במדינת רחוקים האפיקורסים המפורסמים דשם כמפורסם, וחיברו חיבורים רעים בפרט ספרי המאסף וכו', אבל עדין לא נתפשטה הנגע במדינתנו. עד אשר בימינו אחר הסתלקותו ז"ל והסתלקות עוד גדולי

הצדיקים הקדושים ז"ל פשתה נגע המספחת הרעה הזאת גם במדינתנו. וכבר צווחו ככרוכיא הצדיקים והכשרים שבדורותינו אלה ואין שומע להם, כי ידם תקיפה בעו"ה כו' ועי"ז נצמחה הגזירה הרעה בימינו שנמשכה על ידם כו'" (כונתו לצבוא צבא מישראל). —

למען הראות לך הקורא, כי זה האיש ר"נ קיים בעצמו מה שהבאתי בשמו למעלה שטוב יותר להיות פתי המאמין לכל דבר כו' אעתיק לך רק דוגמא אחת מס' השבחים הנ"ל, ונשנה המאמר ההוא עוד בכמה מקומות מספריו ובסוף ס' „מסעות הים" וז"ל: „וספר מעשה שהיה איש אחד שלא האמין במה שהאומרים העולם שיש לצים מס"א שבאים לפעמים ומטעין ב"א, כמו שאירע כמה פעמים, והוא לא האמין בזה. פעם אחד בלילה, בא אצלו לץ אחד וקראו אל החוץ שיצא, ויצא לחוץ, והראה לו הלץ שיש לו סוס נאה למכור, וירא והנה הוא סוס נאה מאד, ושאלו: כמה אתה רוצה? השיב הלץ: ד' אדומים; וראה שהוא שוה בשופי ח' אדומים, כי הוא סוס מובחר וטוב מאד, וקנה אצלו הסוס בעד ד' אדומים והיה אצלו מציאה גדולה. למחר הוציא הסוס למכור ועמדו על המקח ורצו ליתן לו איזה סך, אמר, מסתמא אם נותנים לו סך כזה הוא שוה כפלים, ולא נתרצה, והוליך הסוס להלן, ורצו ליתן לו גם כפלים כרצונו, אמר, מסתמא שוה יותר כפליים מזה הסך. וכן הוליך הסוס להלן עד שנכנס כך מכירת הסוס לאלפים, ולא נתרצה עם א' למכרו; כי כל מה שרצו ליתן לו אמר מסתמא שוה יותר בכפלים, עד שלא נמצא מי שיקחו רק המלך, והוליכו למלך. ורצה ליתן לו המלך סך עצום, כי הסוס הוטב מאד מאד בעיני כל, ולא נתרצה עם המלך ג"כ; כי אמר, מסתמא שוה יותר, עד שגם המלך לא קנה הסוס. והלך מהמלך עם הסוס להשקותו, והיה שם פלומפ שמשם משקין, וקפץ הסוס לתוך הפלומפ ונתעלם ואיננו! (היינו שנדמה לו כך, כי היה מעשה לצים כל הענין של הסוס) וצעק מאד על זה, ונתקבצו אליו בני העולם לקול־זעקתו, ושאלו אותו: מה אתה צועק? השיב, שהסוס שלו קפץ לתוך הפלומפ. והכו אותו הכה ופצוע, כי נדמה למשוגע, כי נקב הפלומפ צר מאד ואיך אפשר שיקפץ הסוס לשם. וראה שמכין אותו והוא נראה כמשוגע, ורצה לילך משם. בתוך שרצה לילך משם והנה הסוס מתחיל להושיט ראשו מתוך הפלומפ. והתחיל לצעוק שנית: אהה! אהה! מחמת שנדמה לו שיש שם סוסו. ונתקבצו שוב אצלו בני העולם והכו אותו שנית, כי הוא משוגע כנ"ל. ורצה שוב לילך משם: כיון שרצה לילך והנה מושיב שוב הסוס את ראשו מן הפלומפ, והתחיל לצעוק עוד כנ"ל ונקבצו שוב אליו והכהו כנ"ל כו' כו'.

לא היה ספק אצלו שהמתים, אע"פ ששב עפרם אל הארץ ורוחם אל אלהים, עודם מתהלכים בקרבנו ומדברים אתנו בחלום ובהקיץ, וכן כתוב בס' השבחים הנ"ל סי' רכ"ה: „פעם אחד שחק ואמר: אם היה מניחין ליכנוס מת אחד בין המתחקרים כשושבין וחוקרין בחכמתם. היו

מתבטלים כל החכמות שלהם". ואנן מה נענה אבתריה? — אמת! אם קרה כזאת, ועינינו הרואות, בהיות שכלנו שלם, ובקבוץ אנשים חכמים הרבה באופן שלא יתכן שום טעות החושים (hallucinatio)— אז נסרחה חכמת חכמים ובינת נבונים נסת"ה! — אולם: „Sechstausend Jahre hat der Tod geschwiegen" Kam je ein Leichnam aus der Gruft gestiegen? (*

העתרתי עליך דברים, קורא משכיל, מכתות החסידים בכלל, ומזה הצדיק מבראסלוב בפרט, בעבור היותו נפלא בדרכיו ועלילותיו מכלם, וגם אמנה מצאוהו רדיפות רבות מצדם, ועוד היום חסידיו שומרי עדותיו נרדפים על צוארם מיתר כתות החסידים למיניהם. וביחוד ירדפו אותם החסידים בעיר אומאן, כאשר יתאספו חסידי בראסלוב על ר"ה להתפלל על קבר רבם הקבור שם, כאשר צוה להם בחייו, כדבר האמור בס' השבחים הנ"ל סי' קנ"ו בזה"ל: „כדברים האלה נשמע מפיו הקדוש כמה פעמים, שרמז לכל אחד ואחד, כמה גדולה המעלה של מי שיזכה לבוא על קברו הקדוש והנורא. כי בודאי ישמע דבריו ויעזור ויושיע לו בכל מה דאפשר כו'". — והנה בכל שנה בהתאספם שמה יבואו חסידים אחרים ויקראו למהלומות ויכו אותם הכה ופצוע וזה שמם אשר יקראו להם „בראסלובער כלבים, נַהֲמַנְמְשִׁיקִים„ ככתוב במ"ע „המליץ" שנה רביעית נומ' 7. 8. 9. מאת איש משכיל מאוד מטשערין החותם שמו א. ת. (והאיש ההוא הבטיח להוציא לאור מחברת מיוחדת מכל קורות ר"נ וחסידיו וסבת המחלוקת, מי יתן וימלא הבטחתו!). ראש הרודפים אותם היה הזקן משפאלע, ואחריו החרה החזיק הרבי ר' משה מסאווראן אשר הזכרתיו למעלה והוא כתב מכתב גלוי לכל נוצרי עדותיו לרדוף את חסידי בראסלוב עד לחייהם ממש ככתוב במ"ע הנ"ל. ובימינו אלה קמו עליהם שאר רביים מבני הצדיק מטשארנאביל הנפוצים על פני כל הארץ. —

ר"נ מבראסלוב מת בנעוריו בחוה"מ סכות שנת תקע"א, כבן שלשים וב' או ג' שנים, חליו היה כפי הנראה מחלת החזה והיה לו שיעול (הוסטען) נורא, עסק ברפואות בעיר לעמבערג ולא הועילו לו הרופאים. ע"כ נפשו ירעה לו, ולא האמין ברופאים והוציא עתק מפיו על חכמת הרפואה בכלל, כי לא תגהה מזור, כמבואר בס' השבחים הנ"ל סי' נ'. וחי אח"כ עוד שנתים ומת באומאן. ---

מלבד הרביים שהזכרתי נמצאו עוד רבים, ועוד היום הם מתרבים יום יום.

---

*) „שֵׁשֶׁת אַלְפֵי שָׁנָה הֶחֱרִישׁ הַמָּוֶת,
הֲשׁוּב שָׁב מֵת מִשְּׁאוֹל מְגִיא צַלְמָוֶת"? (שיללער בשיר הנקרא „רעזיג-נאציאן", ובהעתקתי בלשון עברית „עֱנוּת עָנִי". —

ואנכי הזכרתי רק הגדולים שבהם . ובזה אשים קנצי למלי בפעם הזאת, ואסיים בזה את הפרק הראשון (דיא ערשטע פעריאדע) מפרקי ימי חיי הבלי על הארץ .

ג

ימים רבים פחד ישראל יושב ארצנו פחד ודאגתו בלבו השחיתה אותו והפילה אור פניו, כי כבר עוף השמים הוליך את הקול, כי המלך ושריו מתעתדים לקחת מבני ישראל לצבא . — אל יחשוב הקורא כי ישראל לא ידע עמנו לא התבונן, כי חובה היא על כל עם ועם החוסה בצל המלכות ותקיה מגן בעדו , לשחד גם מכחו בעדה ולהיות לה לעזור בצרה נמצא מאד, להלחם עם אויביה ולבקש אשרה והצלחתה. למן היום הלך ישראל בגולה נפשו מאד יודעת, כי הארץ אשר פתחה לו שעריה לשבוע מטובה היא ארץ מולדתו, וגם דמו הנה נדרש לעת מצוא ביום נאצה ותוכחה בהצותה את אויביה . ובכל זאת רע ומר ליהודים לתת את בניהם לצבא , וביחוד בימים ההם ובזמן ההוא, בהיות ישראל נפרד ונבדל מעמי הארצות עוד יתר הרבה מאד מהיום הזה. הן דת ישראל ותורתו שונה היא מדת עמי הנוצרים אדוני הארץ, והעובד בצבא עמהם, אם מזרע היהודים הוא , רבי תורתו לא יזכרו ולא יפקדו, יחלל השבת והמועדים, יאכל מאכלות אסורות לו ומרק פגולים כליהם . ומה מאד יכאב לב היהודי בלכתו לצבא, כי נאלץ הוא לגלח זקנו ולהחליף שמלותיו וללבוש שעטנז. ומלבד זה היהודים בימים ההם, ורבם עוד עתה, נשאו נשים בנעוריהם, ויהי בהלקחם לצבא ויעזבו נשותיהם ובנים ובנות אשר ילדו להם, ויהי אבל גדול ובכי תמרורים מזה ומזה, והעבודה הרבה בימים ההם אשר היתה שומה על אנשי הצבא לעבוד עשרים וחמש שנים עבודת פ״ך, אף היא החרידה את לב העם אשר לא הסכין באלה. על כן פחד ישראל על השמועה כי חפץ המלך לצבוא צבא מהם וייראו ויתעצבו אל לבם .

בשנת ארבע למלכות הקיסר המנוח ניקולאי פאוולאוויטש, היא שנת תקפ״ח, יצאה השמועה לפעולת אדם, וירא ישראל את היד החזקה הנטויה עליו לעשות סדרים חדשים בכל עניניו ודרכי חייו לפנים, היא יד הקיסר ניקולאי הראשון אשר רצונו עשת ברזל ואם הוא דבר ויעש ולא שב מפני כל. כל עט סופר ילאה להגיד זאת לדור אחרון, ומלים אין די באר את כל דברי הצומות והזעקות ובכי ומספד ואבל כבד אשר עשו היהודים בשנה הזאת! — הרועים המתעים המכנים את עצמם בשם צדיקים, נבאו לעם בשקר ויגידו תרמית לבם שלום יהיה לכם — ונגעה חרב עד הנפש, ויקומו ויכתבו בספר הסותרים (גילדריע) אשר חפשה נתנה

להם בכסף מלא, כי כסף תועפות לצדיקים האלה אשר ירימו תרומה בברכת כפם. המה את נפשם הצילו ותקות העם היתה מפח נפש.

בעת ההיא הייתי אני בבית חותני בטשערניחוב (עיר קטנה עשרים ווערסט מעיר זיטאמיר בירת וואליניען). והדת נתנה כי כל איש יהודי כקטן כגדול ישוב אל משפחתו ואל אחזתו בעיר מולדתו, להראות שמה אם יכשר לצבא, ואשר יפטר יקח תעודה וישוב אל עיר מגורו. ואלך גם אני בחמת רוחי לעיר מולדתי קנסטנטין הישנה לראות את שלום אחי, האף אמנם ידעתי כי לא תגע בי יד הגזרה הנוראה, כי יחיד הייתי לאבי ולאמי, ועל בנים יחידים לא נגזרה הגזרה, וגם גדול היה כבוד אבי ז"ל בעיני בני עירו, ולא יראתי רע. אפס אבי ז"ל לא יכול לראות ברעה אשר מצאה את אחיו ותקצר נפשו בעמלם, ויאמר לעזוב את הארץ ללכת לגור באשר ימצא. —

אחר ראש השנה תקפ"ת יצאתי מעיר מגורי טשערניחוב וקודם יוה"כ באתי לקנסטנטין. בעצם היום ההוא, בטרם באתי הובל לקבר האיש, אשר זקני העדה נואלו לתת בידו כתב בקשה, לגשת עמה לפני כסא כבוד האדון ה' צבאות כמספר ממני למעלה. היום ההוא היה יום מבוכה ומהומה ומבוסה לכל עדת בני ישראל בעיר מולדתי. למקטנם ועד גדולם יצאו לבית מועד כל חי, ויבכו בכי גדול ותעל שועתם השמימה. לבד אבי זצ"ל לא נחה דעתו מהדבר הרע הזה, אשר היה בעיניו מדרכי האמורי ודרוש אל המתים, ולא אבה לצאת אתם שמה, ובנפש מרה בעצב ויגון ספר לי את המקרה הזר ההוא. —

בתוך ימי חג הסכות פתאום נשמע קול, כי נחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, והקיסר בטל הגזרה, אז נהפך האבל הגדול לששון ולשמחה בקרב עיר מולדתי, ויריעו כל העם תרועה גדולה וירנו בבתי התפלה ויהללו את ה'. אפס הקול הזה הוציאו במרמה שוטרי העם אשר הושמו לצבוא צבא, והמה מבני ישראל וקצתם מחסידיהם, כי יראו פן ינוסו הצעירים, אשר עליהם נטו קו, להמלט על נפשם, וישימו עיניהם בם לתפשם, ויעשו בערמה וישמיעו קול גדול כי בטלה גזרת המלכות. ובקנסטנטין הישנה היה איש אחד חסיד בכל דרכיו, עיט צבוע ושמו לדראון חיים מיכל, הוא הגבר הוקם על בתור דיפוטאט, לקחת מבני ישראל אנשי חיל מאשר יבחר. והאיש רע ובליעל אשר חזק כצור לבו ולא נמס מדמעת העשוקים. ובאש חסידותו, אשר עד אבדון תאכל כל איש אשר לא מחשבות חסידים מחשבותיו, הוא נשפט עם כל בני הנעורים מדלת העם אשר לא זכו לפאות ארוכות, ללכת חשופי עקב ולכפתור בגרונם, ובדרך כלל להיות פני חסידים פניהם ושבע תועבות בלבם. לא היה בעיניו ענין אמצעי בין חסיד לאפיקורוס, כל אשר לא בשם חסיד יכנה עם המינים נמנה. הוא האיש אשר הוציא קול בשורה טובה בעיר מולדתי והוא היה הראשון אשר שמח שמחה גדולה למען תפוש את לב העם, ויפזז ויכרכר בבית התפלה המכונה „מעזיבוזער שילכען" ברחילא ורחימא ובתנועות הנהוגות אצל החסידים. וירא העם את שמחתו הגדולה וישמחו גם הם וישבו לבטח איש בביתו בשמחה ובטוב לבם — הם יושבים ושמחים וחוגגים, ואנשי חיל

הסבו את הבית וחיים מיכל בראשם, ויתפשו אנשים צעירים ככל אשר בחרו, ורגליהם לנחשתים הגישו, וישימם במאסר. אז ידע העם כי מזורה הרשת עליהם, וישובו לבכות ולהתאונן, עד כי נמס כל לב וכל עין רואה זלגה דמעות כמים. — בימים ההם נתפש גם ש"ב משה בן דודי ר' שלום אחי אבי ז"ל, אשר היה בעת ההיא בארעסא, ויהי כאשר באו שלוחי קנסטנטין ישן לארעסא לבקש שם צעירים ראוים לצאת לצבא וימצאו את העלם ההוא והוא יפה תאר ויפה מראה טוב ראי ואמיץ כח, ויתפשוהו, כי יד חיים מיכל היתה עמם ופקודתו שמרה רוחם, ויביאוהו זיטאמירה בירת פלך וואליניען ויציגוהו לפני הבוחרים ויקראו לפניו: „כשר"! וילך לצבוא בצבא ולא שב עד היום הזה, ולא ידעתי עד היום איה מקומו ואנה בא. — בעת ההיא חרה לאבי מאד ויפלו פניו, כי נכבד היה אבי בכל העדה, ולולא איש בליעל ורע מעללים חיים מיכל הצר והצורר, היתה זכות אבי למחסה ולמגן לאנשי משפחתו הקרובים ואף הרחוקים, לבלתי קחת מהם, כל עוד נמצאו אחרים. אבל הבליעל ההוא לא חלק כבוד למכבד ולא שם לבו לצער איש יקר כמוהו, כי להשמיד בלבבו לתת לצבא מכל הבא לידו מבלי הבחין בין טוב לרע, רק את חסידיו שמר, ובצל כנפיו חסן חנפים כמוהו.

בימים ההם שבתי מבית אבי לבית חותני טשערניחבה עם תעודה ובקיץ תקפ"ח שבתי שנית לבית אבי אשר קראני אליו ע"פ מכתבו, מבלי הגד לי על מה ולמה. — כבואי מצאתי את אבי סר וזעף ופניו לא היו לו. כל הימים אשר הייתי בביתו לא דבר עמי מכל אשר היה עם לבבו ולא גלה לי את סודו; אפס רשמי פניו הגידו לי כי רבות מחשבות בלבו ומלחמה נוראה בקרבו. — רק פעם אחת אמר אלי כדברים האלה: הזכר תזכור בני את אשר ספרתי לך כמה פעמים על דבר החלום אשר חלמתי זה רבות בשנים, קודם נסיעתי מזה ליאסי, כי עברתי נחל רחב ידים, ותכל נפשי לצאת אל המקום אשר הייתי שם בתחלה ואבך בכי תמרורים, ויהי ה' עוזר לי ושבתי בשלום אל עבר הנהר. הרבה פעמים בא אלי אז החלום הזה ולא ידעתי את שברו, עד אשר היה עם לבבי לעזוב את העיר קנסטנטין ישן וללכת יאסה, אז בנתי לרע החלום הזה; כי בבואי שמה כלתה נפשי לשוב קנסטנטינה ובכיתי הרבה בכי, עד אשר היה אלהים עמדי ויביאני אל מקומי הראשון; מאז שכחתי את החלום ההוא ולא עלה עוד על לבי. עתה בני, שב החלום הזה אלי שנית, ואחלום והנה אנכי עובר מעברה ללכת אל ארץ אחרת, ויהי אך עברתי המים, והנה קול רעש גדול בקרב לבי, ונחמתי על אשר עשיתי ואבך בכי גדול, כי נפשי אותה לשוב אבל הקיצותי מבלי אשר אזכור אם שבתי או לא! —

(ההמשך יבוא)

תוכן עלילה

על עלילת הדם בכלל ועל העלילה הנוראה בדמשק בשנת ת"ר בפרט, ועל הרוח וההצלה אשר שלח ה' לעמו ביד עבדיו מלאכי שלום הישרים והתמימים לזכר עולם ולברכה יהיה שמם ה"ה השר הצדיק הישיש הנכבד מוהר"ר משה מונטיפיורי נזר דורנו והחכם המליץ המפאר לשם ולתהלה מהיר צדקה ומשפט דורש טוב לעמו הדוקטור יצחק קרעמיע יצ"ו.

הושר בארבעה שירים

מאת

אליהו מרדכי ווערבעל מטארנאפאל

עֲלֵי שֶׁבֶר עַמִּי לִנְהִי וָאֵבֶל,
הָיָה עֻגָבִי, לִי נֶהְפַּךְ הַנֵּבֶל,
עֵת מִכָּל צָרוֹתָיו אַזְכִּיר רַק אַחַת;
רֹב יָמִים כָּאֵלֶּה עָלָיו רָבָצָה,
הִיא הֲמוֹן רָעוֹת אֶל קִרְבָּהּ קִבָּצָה,
כָּל יָגוֹן וְרֹגֶז שֹׁד וּמִשְׁלַחַת,

אַךְ קֵץ לַחֹשֶׁךְ גַּם תִּכְלָה לָעֶצֶב,
וּבְעֶצֶם הַצָּרָה שָׂם אֵל לָהּ קֶצֶב,
לֹא תוֹסִיף עוֹד לַעֲרֹץ אָמַר לַזָּעַם,
יָהּ מִמְּכוֹן שִׁבְתֶּךָ לִרְאוֹת הִשְׁפַּלְתָּ,
וּבְיַד עֲבָדֶיךָ עַמְּךָ הִצַּלְתָּ,
לָשִׁיר כָּל זֹאת אַמְּצֵנִי־נָא הַפָּעַם.

הקדמה

ידידי הקורא, הנה אני נותן לפניך היום בדברי שירי אלה, אשר כתבתי בדמע את קורות המהומה והמבוכה אשר קרו לאחינו היהודים יושבי דמשק בארץ הקדם בשנת ה׳ ת״ר בסבת עלילת הדם המוראה והנגאלה, אשר התגלגלה תחת שואה כל ימי הבינים ימי החשך והסכלות לתת לחרם יעקב וישראל להרג לבז ולשמצה בכל עמי אירופא. רבים חללים הפילה האלה הזאת אשר רבצה עלינו, רבת אכלה חרבה, הרב פיפיות, ורותה מדמי אחינו היהודים. כמעט בחמלת ה׳ עלינו החלונו לשאף רוח ולהבליג משוד הנורא הזה, כי שמש החכמה החלה להבקיע את ענני החשך והערפל, המכסה לאמים ומקור נפתח למקוה ישראל כי עם הצללים תנוס גם עלילת השקר, בת החשך. אולם תוחלתנו זאת נשארה מעל, קוינו לאור ואין, לנגהות והנה אימה חשכה. כי הה שומו שמים! מי מלל כזאת מקרית גוי צדיק ונאור בחכמה, אשר פנה דרך אמת לחפש ומסלה לשווי הזכיות לכל אדם, מאין פנות אל אמונתו ודת אלהיו יצא חוטא אחד, איש רשע ורע מעללים יועץ בליעל גראף רטי מנטון מילידי איטאליה א) ציר צרפת בדמשק. כרקב בעצמותיו היה לרשע זה שלות היהודים, אשר עשו חיל בארצות הקדם ועינו רעה בהצלחתם. והמקרה אנה לידו תאנה לפרוע מנוחתם ולהשבית שלותם. כי בחמישי לחרש פֿעבער 1840; היא שנת ה׳ ת״ר לב״ע נעלמו פתאם כמר קאטולי תומש ועבדו מעיני העדה ויאבדו מתוך קהל דמשק. אז התעורר הצר רטי מנטון ובעצה אחת עם חבר הכהנים הקטולים שם השיא עון אשמה על היהודים יושבי דמשק בעלילה לא נודעה ולא נשמעה מעולם בארץ הקדם לאמר: אין זה כי ידי היהודים חלו בנפש הנעלמים אלה, המה שפכו את דמם לאכלו בלול במצת פסחם כמנהגם המשגע והאכזרי מאז. ויגישו עצומותיהם לפני שעריף פחה, פחת דמשק, להביא במשפט את היהודים ולדרוש מהם דמי הנעלמים ב). הפחה העריץ נדרש בשמחה רבה לשאלתם זאת משלש סבות. ראשונה כי ככל מלאכי גויי אירופא גדול אז כבוד ציר צרפת בעיני מחמד עלי מלך מצרים, אשר בדבר מלכותו צפה בצפיתו למלך צרפת להחזיק בידו ממלכת מצרים וארם ודמשק, אשר לקח בחזקה מיד אדוניו שלטון תוגרמה. והשנית טוב ויפה היה הדבר בעיניו להסב חשד הרצח, אשר באמת נפל על התוגרמים ג), על היהודים. והשלישית שמח ורחב לב העריץ אוהב הבצע על רוב השלל אשר ימצא מחיל היהודים העשירים הלקוחים למות ולבזה. וע״כ מבלי לחקור כראוי לשופט בצדק בכל העיר דמשק ויושביה התמרמר להוציא כל רוחו הרעה על היהודים לבדם יען העיד נער עברי לתמו כי ראה את הכמר הנעלם יום אחד לפני הפקדו ברחוב היהודים. אז התגוללו שני הצוררים רטי מנטון ושעריף פחה על היהודים וישימו פניהם באציליהם ונכבדיהם, שלומי אמונים לשומם במשמר בית הסהר ולענות נפשם שם במכות אכזריות עד מות. צללה כל אזן וכל לב איש ישראל נתר לשמע הענויים הקשים אשר הפליאו הזדים הארורים לענות בהם בעברת זדון ותמה

שפוכה את האסירים יושבי החשך והצלמות למען יתודו על חטאתם להרשיע את נפשם ודת אלהיהם ולהצדיק את פשעי שופטיהם העריצים. כל בטן רגזה בקראו את דברי החרפות והגדופים, אשר גדפו מכתבי עמל בצרפת לכסות פשע הציר הצורר לקים ולאמת את העלילה לשומה חרפה על כל ישראל. כהמן האגגי כונן הצר הםר והנמהר הזה להשחית לא לעדת דמשק לבדה, כי אם לחרש כנשר את דבר העלילה הנאלחה ולהצמיח קרנה, קרן חזות, לנגח בה גוי צדיק. פועל און זה התאמר בלבבו כי יצא דבר העלילה בדמשק על כל העמים להבזות שם ישראל בעיניהם ולתת אותם לקללה ולשמצה לעולם בארצות הקדם ואיים רחוקים. זאת פעולת ומגמת שונאינו מנדינו וזאת העצה היעוצה מאתם. רוע לבבם ורוחם המשחת סכלו את עין בינתם ויבערו ויכסלו להשוב כי לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. לא שמו אלהים לנגדם שכחו כי יש גבוה מעל גבוה המוליך יועצים שולל ושופטים יהולל לסכל עצתם הוא יהפך קשתם לקשת רמיה ויביא בכליותם בני אשפתם, המה חשבו לרעה ואלהים חשבה לטובה כי קצרה נפשו בעמל ישראל.

עלי השתוחחה נפשי ובקרבי השתומם רוחי בשנת ת״ר שנת הצרה לא נחתי ולא שקטתי כי נחליתי מאד על שבר בת עמי. כמעט הייתי משגע לשמע השמועות הרעות והנוראות אשר התחדשו לבקרים. באזני תמיד קול אנקת הנגשים והנענים אשר יסרוב באותם הרשעים האכזרים. כקוץ מכאיב הפריש לבבי וכליותי ישתונן. כלי משחית לחבל חדשים יצרו העריצים להפשיט את עור האסירים מעליהם, לדוש בשרם בעקרבים ולשבר כל עצמותם עד אשר לא היה בהם מתם. כל נפש ישרה אחזה שער לשמע השפטים אשר נעשו בנקיי פשע, כמי המבול בימי נח הלכו המים הזידונים הלוך וסעור. כל משבריהם וגליהם עברו על האמללים. מושב היהודים בדמשק היה לחרבה ולשמה כמהפכת זרים. כל בית הגדול נטש ונתיץ המון עיר עזב ושאיה יכת שער. כל היום קודר הלכתי בלחץ אויב גם בלילה נגזלה שנת מעיני, רוחי התעטף וברב שרעפי בקרבי עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי מאין יבוא עזרת מצר, הן לא ממוצא (ארץ הקדם) מקום משפט הרשע ולא ממערב (ארץ צרפת) אשר מאתה נפתחה הרעה ולא תבוש לעזור לרשע ולהחזיק ביד מרעים. אז בחפזי שאלתי: עד מתי ה׳ יחרף צר. עד אנה תסתיר פניך? השכחת חנות? האמנם ארץ נתנה ביד רשע לדכא תחת רגליו כל אסירי ארץ? אך סעפי השיבוני דבר לאט ותנחומות אל: אל תאמר נואש הם מפני ה׳, דום והתחולל לו והוא יעשה. התדע מה ילד יום כאשר לא תדע את דרך הרוח אנה יפנה כן לא תדע את רוח ההיה באופני הסבות והסבבות איך יתהפך בתחבולותיו להסד או לשבט. מי יודע פתגם כל מעשה בני האדם תחת השמש? לה׳ נתכנו עלילות. שאל נא לימים ראשונים ימי הבינים אשר היו לפניך כמה רגשו אז גוים צרינו כמה רדפונו באף להשמידנו ולהכחידנו מגוי מתחת שמי ה׳. אך דבר אלהינו יקום לעולם, הוא האלהים שומר ישראל מעולם לא ינום ולא יישן, הוא אמר ביד עבדיו הנביאים: כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה׳ (ישעיה נד י), וביד עבדו ירמיה (לא לו) אמר האל עושה חקות שמים וארץ: אם ימושו החקים האלה מלפני נאם

ה' גם ז"ע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים. הן לא קצרה יד ה' להושיע ימי הבינים הרעים כמים עברו ויפלו בלולים בדמי ובדמעות עשוקי עמנו לתהום ימות עולם, גם העריצים רודפינו ירדו לשאול תחתיה מקום זה נוסד למו ואנחנו חיים וקימים ובשם אלהי ישענו נדגול לא נכחד קימנו ואיה חמת המציק? גם הצרה הזאת אשר שרדה מעלילות ברשע בימי הרדיפות הגרושים והטלטולים גם היא אחריתה עדי אובד, בינה לחקר העתים ותלבב ראה כי לקח אלהים מועד סכסוכי מלכי אירופא במצרים ובצרפת להסיר את רסן המתעה את עמי הארץ. לא לחנם באה העלילה הפעם, מאת ה' היא נסבה, כי כה אמר ה' מארץ הקדם יצא הפעם כברק חץ העלילה, תרעים בקולה לרגיז ארץ ולרעיש ממלכות להשמדה עדי עד, כי כרב שאונה כן ארבה קלונה לעיני גוים וממלכות אציגנה ערומה לראות ערותה ונבלתיה לפניהם לראוה בה, ברעתה אצמיתנה, אז תפקחנה עיני עורים לנגה האמת והעלילה כליל תחלוף, כי יסכר פי דוברי שקר, ישומו על עקב בשתם וידמו לשאול. הדברים האלה אשר הטיפו לי שרעפי אז כנבואות האמת והצדק כלם באו, כי לא ארכו הימים והנה נשמע קול טבשר ישע כי העיר ה' ממעון קדשו את רוח עבדיו הצדיקים והישרים, הלא המה השר מוהר"ר **משה מונטיפיורי** והמליץ ההכם והנעלה הישר באדם מוהר"ר **יצחק קרעמיע** יצ"ו. המה ברוח ה' עליהם לבשו עז התאזרו לחרף נפשם ללכת מצרימה, להוציא לאמת משפט, לשום לאל את עלילת השקר, לקרא לשבוים דרור ולאסירים פקח-קוח. גם מלכי אירופא הגדולים נעורו מכסאותם על חמת מלך צרפת לעזרת ה' לתמוך ביד מלאכי הצדק לשבר כעץ עולתה, מעשה הצדקה הצליח ה' ביד מלאכיו אלה. בשלום הובלו לביתם וילך לפניהם צדקתם ומאספם כבוד ה' וברכות רבבות עם.

ברוך אלהים קדוש ישראל וגואלו אשר הפיר מחשבות צוררינו ויהפוך אותם לטובה ולפליטה לשארית נחלתו ואשר העיר את רוח משיחיו מלכי אירופא הגדולים והישרים לפקוח עיניהם על תועבת עלילת השקר ויט לבבם לחסד ולחמלה לתמוך את מליצי הישר להציל עשוקים מיד עושקיהם כח להעביר רעה מן הארץ ולהצמית הזדון לצמיתות.

כל זאת חשבתי למשפט לכתוב בספר בדברי שיר ומליצה לזכרון חסדי ה' גדל העצה ורב העליליה למען יראו ישרים ויתבוננו דרכי ה'. ועוד בשנת ת"ר החלותי לכתוב את השיר הראשון על עלילת הדם בכלל ויהי עם לבבי לכתוב גם את עלילת דמשק בפרט וגם את התשועה אשר הצמיח ה' להצמיתה ברעתה, אולם מאשר חסרו לי אז כל פרטי הידיעות למלאכתי זאת בטלה ותשבת כשלשים ושבע שנים עד אשר הקרה ה' לפני את חלק התשיעי מספר דברי הימים לבית ישראל להחכם המפאר ה' גרעץ נ"י. כמוצא שלל שמחתי למצוא את שבבר בקשה נפשי, ממנו אספתי עקר ותמצית הדברים והאמת ואקרב אל המלאכה להשליטה ולשלם את נדרי עלי בצוק עתותי ובימי זקנתי שאין בהם חפץ.

חסדי ה' וצדקתו עלי אזכור עתה כי אבוא בגבורות ופלג חיי יקרב לרדת לתהום הנצח עתה אשא דעי למרחוק לראשית ימי חלדי, ימי חרפי הטובים. הפעם אברכה אלהי עושי ואהללנו בתורה כי גמל עלי ויאצל לי ברכה, היא האהבה

לשפת אבותינו המקדשה, אשר בה דבקתי מעורי בכל עז לרדוף לדעת אותה ולדרשה מעל ספרי קדשה. רבת שבעה לה נפשי ענג ונעימות ביטינה. באור פניה התהלכתי אור יקרות אור תורה ודעת את ה׳. לנגה ברק חציה הלכתי חשבים ותופע עלי נהרת ישע ושלום בכל תהפוכות העתים אשר עברו עלי. ביום טובה היתה שעשועי וביום רעה נחמתי ומבליגיתי על כל עמל ותלאה, גם להורות נתנה בלבי ללמדה לבני עמי ולחיות עליה בכבוד עד הנה, אולם מלבד חסדיה אלה נתנה לי עוד מנה אחת אפים מסנת כוס ישועות פניה. זכדתני זבד טוב להעמידני להררה עז, הרר השיר והזמרה, כי כגשם מורה ירדו דבריה הנעימים חדרי בטני לברכה, הולידו והצמיחו ויעשו פרי תבואה בשיר ומליצה כיד ה׳ הטובה עלי, אך לה ולבת עמי הקדשתי כל הגיוני זמרתי. לא העירותי כנורי זולתי על ענינים יקרים אשר רוח אבותינו נוססה בהם. מלבד איזה דברים יקרים משפתי העמים אשר מצאתים ראוים ונאותים להלבישם פאר שפת קדש אך באהבת שפתנו ועמי שרו כחוללים כל מעיני. הנה כי כן בת אלהים זאת יותר מכל אשר למדתי חכמה ולשון, אך טוב וחסד גמלתני כל ימי חיי. ואם עתה בימי זקנתי הלאני זמני ויציגני כלי ריק, לא בי ולא בה האשם כי אם בדרך בת עמי בלתי טהור כי לא טהור, כי הנה משנת ת״ר אשר שבתה מלאכת שירי אלה עד השנה אשר השלמתיה עברו כימי שני דור אחד ובמשך העת ההיא איך נשתנו העתים, רוח הזמן בוגד נהפך לרועץ ולרוח רעה לשפת קדשנו יתר פליטתנו ונזר תפארתנו. בני הדור הזה בנים כחשים לא ידעו את ה׳ ותורתו יבוזו ליקהת אם הישנה יחבקו חיק זרות ובילדי נכרים ישפיקו, כמה רחקו היום מדרך אבותם הטובה והישרה. אהה, כי ספו תמו סן בלהות אלה הישרים, איך תשתוחח עלי נפשי בזכרי את מורי ואלופי וחברי, מליצי רעי, היקרים מחכמה ומכבוד, אשר אתם ארחתי לחברה. מה יקרו לי רעיהם ומתק סודם מעצת נפש. המה היו מבטי עת משכתי ידי בעט סופר ולמשפט פיהם הוחלתי. ועתה איה שוקל איה סופר, איה שופט בצדק מלאכת רעהו. ר׳ יצחק מיכל מאנים מורי ואלופי המלמד ידי לכתוב בשפת עבר ויעוררני לאהבה אותה גוע ואיו? ר׳ בצלאל שטערן ור׳ שמחה פינסקער, ר׳ יעקב אייכענבוים, ר׳ אהרן לערנער, מה״ל לעטעריס איגימו כי לקחם אלהים. גם כל אהובי נפשי ומאהבי יקירי לבי ומוקירי נאספו אל עמם. דורי נגלה ונסע מני ואני נשארתי בדד משמים. ואם עתה אשיר בשירים על לבי כי רע ומר בעניי יצחקו עלי צעירי ימים, על ימין פרחח יקומו יפטירו בשפה יניעו ראש לאמר מה תחיל לריק תלד ללא הועיל. זה לעגם שמעתי לא אחת ושתים משועלים קטנים הנעורים והריקים מחכמת לשוננו אשר כשועל את הענבים יבזוה כי לא ישיגוה, אך לא עליהם תלונתי כי אם על המשכילים — בל אשא שמותם על שפתי — אשר ראו את כבודה גם למדו לשונם לדבר וידם לכתוב צחות בלשוננו כי גם הם יביעו עתק לאמר: עת לשלח את האם ולקחת הבנות. יקראו אחריה מלא כי לא תתן על פיהם, הבוגדים אלה ישלמוה רעה תחת טובה וישכחו את גמולה כי היא פנתה להם הדרך להשכלה כי רק באורה ראו אור אחרי עזבו את כותלי בית המדרש כי היא בחן שפתותיה ובסדר למודי דקדוקיה פתחה עיניהם ליפי לחכמה ולהשכלה. אולם שוא יתאמרו

הבונדים אלה להשכיח את עמנו תורתו ולהשבית מבית ישראל זכר שפת קדשו אשר רוח ה׳ בקרבה, בדי ריק ייגעו וייעפו, תהלה לאל לא פסו עוד אמונים מעם ה׳ ולא אלמן ישראל מסופרים מהירים אנשי השם אשר ירחיבו גבולי לשוננו ויעשרוה עשר רב לכתוב את כל העולה על רוחם ולהגיד בה רעיהם בכל דבר חכמת בינה כבאחת לשונות אירופא כאשר יעידו מכתבי העתים היוצאים לשבועות ולחדשים. מה עצמו סופריהם ועוזריהם המחוכמים ומשכילים בכל חכמה להגדיל תושיה ולהאדיר, יברכם אלהים ויהי עתם לעולם. אולם בני עליה אלה מי המה ומי ילד את אלה? הן רבם הם המה בני דור העבר, כלם בני העניים שמהם תצא תורה • הם הסופרים והם הקוראים מי יתן ירבו כמותם בישראל ולא אתם תמות חלילה חכמת חכמיו.

ואתה עתה ברוך ה׳ קורא יקר, אם מן השרידים אתה אשר יקרה בעיניך שפת אבותינו ועוד נאמנה לך בריתה למענה פה אדברה שלום בך ואברכך בשם ה׳ בורא ניב שפתים, כי ידידי אתה ולבבך כלבבי, שימה נא אל דברי שירי אלה האחרונים לבך אשר כתבתים בימי זקנתי לכבוד ה׳ מעוזנו בעת צרה ולזכר פעלי הגבירים האלופים, פארי דורנו ונזר תפארתנו אשר התאזרו ברגש כאיש אחד חברים לעזרת ה׳ ולישע אחיהם הנתונים בצרה, זאת היתה מגמת לבי וכונתי במחברתי זאת, ומאד ישמח לבי אם גם לפניך ירצה עמלי זה.

אני טרם אכלה לדבר אליך קורא יקר עוד יש לי להתנצל לפניך על תוכחת מגלה הבאה אלי מיודעי ומכירי על אשר החשיתי מטוב לבלתי הזכיר שם החכם חוואלסאן נ״י בין מליצי ישר אשר עמלו לגל בספרי חכמתם את חרפת עלילת הדם מעמנו. אמת נכון הדבר כי הגדיל החכם היקר הזה לעשות בספריו היקרים בשפת רוסיא להראות לעמי ושרי הארץ הזאת בראיות ברורות ונכוחות על מה שוא נוסדה העלילה הנתעבה הזאת, אולם ממילא מובן כי לא יכלתי להזכיר שם תפארתו ולספר בשבח מעשה צדקתו שלא בא עוד לעולם בעת כתבי את שירי הראשון, כי כאשר הודעתי נאמנה חברתיו עוד בשנת ת״ר בטרם יצאו ספריו לאור, גם בלעדי נודע ביהודה ובישראל צדקתו ושמו ינון לברכה לפני שמש וירח דור דורים לא ישכח.

אדעסא שלישי לחדש ניסן ה׳ תרל״ו.

המחבר

הַשִּׁיר הָרִאשׁוֹן

תּוֹכֶן עֲלִילָה

תעה לבבי פלצות בעתתני את נשף חשקי
שם לי לחרדה: (ישעיה כ׳ ד׳);

יוֹמָם יֶהְגֶּה לִבִּי אֶתְהַלֵּךְ תֶּמֶם
אַף לֵילוֹת בְּדִמְעוֹת אֶת־עַרְשִׂי אֶמֶם,
עַל עַמִּי, כִּי צָפוּי לַשֹּׁד וָפֶרֶץ;
כָּל גּוֹיִם חִנָּם בֵּית יַעֲקֹב יִשְׂנָאוּ,
וּתְנוּאוֹת שֶׁקֶר עָלֵימוֹ יִמְצָאוּ,
לַסִּבּוֹת עָלֵימוֹ חֲרוֹן אַף וָקֶרֶץ.

כִּמְעַט הָיוּ לַגּוֹי רָמְסוּ בַחֹמֶר,
וּמֵאָז דּוֹר אֶל דּוֹר יַבִּיעַ אֹמֶר,
אֵיכָה בַלְאֻמִּים לֹא מָצְאוּ מָנוֹחַ
אַשּׁוּר בָּבֶל גַּם רוֹם לָמוֹ הֵצִיקוּ,
עַד מָרוֹם מֵרֹב עֲשׁוּקִים יַזְעִיקוּ,
עַל צַוָּאר נִרְדָּפוּ עַד אֶפֶס כֹּחַ.

נִכְתָּם עָוֹן פִּשְׁעָם וּשְׁאוֹל חָטָאוּ,
כִּי לֵאלֹהֵי קֶדֶם בָּנִים נִקְרָאוּ,
וּבְשֵׁם אֵל אֶחָד, אֵל עוֹלָם, יִדְגֹּלוּ,
כָּל הָעַמִּים קָרְאוּ לָמוֹ בֵּית מֶרִי,
עַל כֵּן אִתָּם הָלְכוּ רַק בַּחֲמַת קֶרִי,
וַעֲלֵיהֶם עָוֹן עַל עָוֹן יִטְפְּלוּ.

מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל כָּל גּוֹיִם שָׁאָבוּ,
תּוֹרַת הַחֶסֶד כִּי צֶדֶק יֶאֱהָבוּ,
מֵעֵין יַעֲקֹב דַּעַת עֶלְיוֹן נִפְרָצָה;

אוּלָם מִבְּאֵר שַׁחַת קִנְאָה עָלָתָה,
וַתְּלַמֵּד לֵב אָדָם הִתְעֵב עַוְלָתָה,
מְנָה עַל בֵּית יַעֲקֹב כָּלָה נֶחֱרָצָה.

כִּי טוֹב וָרָע יַחַד שָׁלוֹם וָכַעַשׂ,
אֶת זֶה עֻמַּת זֶה אֵל הֵכִין וַיַּעַשׂ,
בֵּין אוֹר וָחֹשֶׁךְ הָאָרֶץ נוֹדֶדֶת;
אֵשׁ־דָּת אוֹר הַחַיִּים, מַעְיַן כָּל יֶשַׁע,
קִנְאַת דַּת צַלְמָוֶת וּמְקוֹר הָרֶשַׁע
זֹאת תָּפִיק אַהֲבָה, זֹאת אַחִים מַפְרֶדֶת.

הוֹי קִנְאָה אֲרוּרָה רָעַת הָעַיִן,
לַהֲרֹג נֶפֶשׁ אָחִיו הִשִּׂיאָה קָיִן,
מֵחֶרֶב אַפָּהּ נָקִי לֹא יִמָּלֵט;
עֶבְרָתָהּ קָשְׁתָה כָּל יוֹם זוֹעֶמֶת,
לָרִיב לָאֵל תָּרִיק חֶרֶב נוֹקֶמֶת,
וּבְאֶדֶר הַקֹּדֶשׁ פָּנֶיהָ תָלֶט.

גַּן עֵדֶן אֶרֶץ סְפָרַד, זָבַת נֹפֶת
מִי שָׂמָהּ גֵּי הִנֹּם וּמְקוֹם הַתֹּפֶת?
זֹאת תּוֹרַת הַקִּנְאָה, אֶרֶץ עוֹבֶרֶת;
הִיא טָמְנָה לַיְשָׁרִים פַּח וּמִכְמֹרֶת,
הַאֲשִׁימֵם כַּבּוֹגְדִים בִּבְרִית מָסֹרֶת,
וּלְשָׂרְפָם קִבֵּל־עָם בִּמְרוֹמֵי קָרֶת.

כַּזְבוּבִים יַבְאִישׁוּ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ,
כָּכָה הַקִּנְאָה תַחְפִּיר, תַּבְאִישׁ רֵיחַ,
שֵׁם יַעֲקֹב וִיהוּדָה כְּרָאֵי שַׁמָּה,
עָם, הֶאָמוּר לֵאלֹהֵי הַצְּבָאוֹת כֶּרֶם,
לִמְתָעֵב גּוֹי שַׁמָּה נָתְנָה לַחֵרֶם,
וּבְעָרְמַת זָדוֹן אֶל נַפְשׁוֹ זָמָּה.

בַּחֲשַׁךְ הָעִתִּים מֵהַשְׂכֵּל וָדָעַת,
הִתְנַכְּלָה בִּישֻׁרוּן תֵּת בּוֹ מִגְרַעַת,
וַתְּהִי רוּחַ שֶׁקֶר מְסִית מַדִּיחַ,
עַל זֶרַע יִשְׂרָאֵל, גּוֹי חַף מִפֶּשַׁע,
עֲלִילַת הַדָּם הִתְעוֹלֵל בָּרֶשַׁע,
לַעֲנוֹת בָּם רֶצַח וּכְזָבִים הָפִיחַ,

אֲהָהּ חֶרְפַּת חִנָּם הֶרֶב שְׂבָעְנוּ,
לַחֵרֶם הָיִינוּ עַל לֹא פְשָׁעְנוּ,
עָוֹן מִלְּפָנִים בּוֹ נוֹצְרִים הֶאֱשִׁימוּ,
כִּי עַל דַּם עוֹלְלִים פַּת חַגָּם יֹאכֵלוּ,
בּוֹ אַחֲרֵי־כֵן שֵׁם בֵּית יַעֲקֹב חִלֵּלוּ,
אַחֲרֵי קֶרֶן יִשְׁעָם בְּעֹז הֵרִימוּ.

כַּעֲנָנָה הֲרַת חֲזִיזִים כִּי תַעַל,
תַּאֲפִיל אוֹר בָּהִיר בַּשְּׁחָקִים מִמַּעַל,
תַּחַת נֹגַהּ תָּרֹב בָּרָק וָרָעַם,
כָּכָה עַב הַשֶּׁקֶר הֶאֱפִילָה בְאֶמֶשׁ,
נֵר מִצְוַת קֹדֶשׁ, בָּרָה כַּשֶּׁמֶשׁ,
וַתּוֹר חִצֵּי מָוֶת זִקִּים וָזָעַם.

פֶּסַח מוֹעֵד צֵאתֵנוּ מִמִּצְרָיִם,
רִאשׁוֹן אֶל מִצְוֹת אֵל קוֹנֵה שָׁמַיִם,
מִפִּי רֹאשׁ הַנְּבִיאִים מֹשֶׁה צִוָּנוּ,
בִּגְלָלוֹ הוּרַם לְרֹאשׁ נִיסָן הַחֹדֶשׁ,
כִּי רִאשׁוֹן הִנֵּהוּ אֶל מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ,
שִׁמֻּרִים הוּא מֵאָז רֹאשׁ פִּנָּה לָנוּ

כִּי אִם גָּלָה מֶנּוּ כָּל כָּבוֹד וָצֶבִי,
הִיא מִשְׁעַן עֹז לָנוּ בְּאַרְצוֹת הַשֶּׁבִי,
בּוֹ נִמְצָא נֹחַם מִיָּגוֹן וָכַעַשׂ,

לַאֲסִירֵי הַתִּקְוָה הוּא מְקוֹר תּוֹחֶלֶת ,
כִּי לֹא נוֹאָשָׁה יוֹרֵנוּ לֹא נוֹחֶלֶת,
כִּי גַם לָנוּ יָהּ עוֹד נִפְלָאוֹת יַעַשׂ .

אָמְנָם קָרְבָּנוּ מֵהַקְרִיב נִגְרַעְנוּ,
יַעַן וּבְיַעַן בֵּאלֹהִים פָּשַׁעְנוּ ,
אֲשֶׁר עַל כֵּן הָרַס בֵּיתוֹ פַּעֲמַיִם ;
אַךְ לֶחֶם הָעֹנִי נִשְׁאַר אֶצְלֵנוּ ,
זִכָּרוֹן נֹאכְלֶנּוּ בִּימֵי חַגֵּנוּ ,
כְּבְיוֹם צֵאתֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם .

לַלֶּחֶם זֶה כּוֹנֵן מַלְשִׁין בַּסֵּתֶר ,
לַעֲשׂוֹת לָנוּ תוֹעָה, חִצּוֹ עַל יֶתֶר ,
לֵאמֹר : קִמְחוֹ בָּלוּל בִּדְמֵי הָרֶצַח ,
הַם נוֹצְרִים בּוֹ ,נֶפֶשׁ אוֹכְלָיו נֶאֱשָׁמָה,
הִיא עֲלִילַת הַדָּם ,לָנוּ הוּשָׂמָה ,
שְׁמֻעוֹתָהּ זֵדִים וִידַבְּרוּ לָנֶצַח .

הַדָּבָר הַזֶּה, אֲשֶׁר אֵין לוֹ שַׁחַר ,
הֶעֱלָה אַף , מְדָנִים עוֹרֵר וַיִּחַר ,
אֵשׁ הִצִּית בִּישֻׁרוּן סָבִיב אוֹכֶלֶת ,
שֶׁקֶר יוֹתֵר תָּפֵל , שָׁוְא וּמַדּוּחַ ,
יוֹתֵר בּוֹ יַאֲמִינוּ תוֹעֵי הָרוּחַ ,
עָקֹב לֵב חֲשְׁכִים ,רוֹעֵי אִוֶּלֶת .

הָרִנָּה הַזֹּאת בִּלְאֻמִּים עָבְרָה ,
מִדּוֹר אֶל דּוֹר אַחֵר הָלְכָה גָבְרָה,
גּוֹיִם וּמַמְלָכוֹת רָגְשׁוּ גַּם יַחַד ,
מֵאָז הַמַּצָּה לְמַצָּה נֶהְפָּכָה,
יַד שֶׁקֶר רוֹמֵמָה, קַשְׁתָּהּ דָּרְכָה ,
נֶשֶׁף חִשְׁקֵנוּ שָׂמָה פַּח וָפַחַת .

לוּ רֶגַע שִׂים לֵב בּוֹזֵינוּ הוֹאִילוּ ,
הֶפֶךְ הַדָּבָר מִדַּת אֵל הִשְׂכִּילוּ ,
כִּי הִיא כָּל דָּם עַל נַפְשֵׁנוּ אוֹסֶרֶת ;
אֶת נֶפֶשׁ כָּל אָדָם לִבְלִי רָצֹחַ ,
עוֹד צִוָּה אֵל בִּבְרִיתוֹ לִבְנֵי נֹחַ ,
כִּי תוֹרַת יָהּ כֻּלָּהּ שָׁלוֹם אוֹמֶרֶת .

לִבְלִי תַעֵב מִצְרִי לָנוּ צִוָּתָה ,
לֶאֱהֹב נֶפֶשׁ הַגֵּר לַחֹק עֲשָׂתָה ,
וַאֲנַחְנוּ גֵרִים אֵיכָה נִבְגֹּד בֶּגֶד ?
אֵיךְ בִּשְׁמֹר חֻקָּה אַחַת נִפְשַׁע שֶׁבַע ,
נַעֲבֹר תּוֹרַת חַיִּים , חֻקֵּי הַטֶּבַע ,
הַשְׁלֵךְ נַפְשֵׁנוּ בִּגְלָלָהּ מִנֶּגֶד ?

אוּלָם אֶל נַפְשֵׁנוּ זֵדִים אָרָבוּ ,
עַל כֵּן מִדַּבֵּר אֱמֶת שֶׁקֶר אָהֵבוּ ,
לָבֹז בַּז שָׁאֲפוּ אַנְשֵׁי הַבְּלִיַּעַל ,
חֳדָשִׁים לְשָׁנִים עַד בֹּא מוֹעֲדֵנוּ ,
הִצְמִידוּ מִרְמָה סָעֲרוּ לַהֲפִיצֵנוּ ,
גַּם הַכֹּהֲנִים הָיוּ אִתָּם בְּמָעַל .

אִם אִישׁ נוֹצְרִי אָז נֶעֱלַם מִן הָעַיִן ,
כִּי נָפַל שָׁדוּד אוֹ הֲלָמוֹ יַיִן ,
אוֹ חֻלַּל אֵם זוֹנָה כִּי נִמְצָא בַשַּׁעַר ,
צוֹרְרֵינוּ בְּקֶרֶב מוֹעֲדֵנוּ שָׁאָגוּ
רַק מִידֵי הַיְּהוּדִים אֵלֶּה הֹרָגוּ ,
וְלִפְרוֹץ בָּנוּ קָמוּ זָקֵן וָנַעַר .

וּכְחֵץ הַבָּרָק מִבֵּין עַנְנֵי אֹפֶל ,
יַךְ רָמֵי קוֹמָה רֹאשׁ מִגְדַּל וָעֹפֶל ,
וּבְאַרְזֵי הַלְּבָנוֹן יַפִּיל שַׁלְהֶבֶת ,

כֵּן קִנְאַת צָרִים גְּאוֹן יַעֲקֹב אָכְלָה ,
עַל רַבִּים וּשְׁלֵמִים אָז הִתְגּוֹלָלָה,
וּבְשָׁאוֹן עָלֵימוֹ הִשִּׁיאָה מָוֶת .

תִּפְשׂוּ חַיִּים תּוֹפְשֵׂי תּוֹרַת הָרֶשַׁע ,
כְּשָׁמְעוּ לַעֲדָתָם מַרְבִּים הַפֶּשַׁע ,
וּדְמֵי עַמֵּנוּ מֵהֶם יִדָּרֵשׁוּ ׳
כֵּן צוֹרְרֵינוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם צָעֲקוּ ,
וּבְגַאֲוַת רָשָׁע עַם עָנִי דָּלְקוּ ,
אֶת חֵילָם שָׁאֲפוּ נַפְשָׁם בִּקֵּשׁוּ ׳

וּבְטֶרֶם נָתְנוּ אֶת נַפְשָׁם לַמָּוֶת ,
עֻנּוּ בַּכֶּבֶל נַפְשָׁם בַּבּוֹר צַלְמָוֶת ,
שָׁמָּה אַכְזָרִים מַכּוֹתָם הִפְלִיאוּ ,
עַד מִכֹּבֶד מַחַץ תּוֹדָה נָתָנוּ ,
כִּי דִבְרֵי הַפֶּשַׁע יַחַד נֶאֱמָנוּ ,
אַף עָשׂוּ כַּדִּבָּה , עָלֵימוֹ הוֹצִיאוּ .

כָּכָה בָּרֶשַׁע בַּמִּשְׁפָּט בָּעֲטוּ ,
כִּי בִצְעִיף אֱמֶת הַשֶּׁקֶר לָאֲטוּ ,
וּלְבַב הֲמוֹן הָעָם שׁוֹלָל הוֹלִיכוּ ,
אָז כִּרְצוֹנָם בָּנוּ בָּזְזוּ הָרְגוּ ,
וַיֹּאמְרוּ הַשְׁמֵד , לַצֶּדֶק רָעֲגוּ ,
רֶשַׁע וָכֶסֶל אוֹר שִׂכְלָם הֶחְשִׁיכוּ .

אָמְנָם דָּרַךְ כּוֹכָב מֵאִיר בַּלָּיִל ,
מְנַשֶּׁה בֶּן יִשְׂרָאֵל , גֶּבֶר רַב חָיִל ,
גַּם שֶׁמֶשׁ מֹשֶׁה בֶּן־מְנַחֵם הוֹפִיַע ,
גַּם יִצְחָק דּוֹב נָתַן אִמְרֵי שֶׁפֶר ,
כִּי אֶפֶס דָּמִים הוֹכִיחַ בַּסֵּפֶר ,
אוּלָם גַּם אֵלֶּה לֹא יָכְלוּ הוֹשִׁיַע .

גַּם כֹּהֲנֵי הָראֹשׁ בְּעִיר רוֹם הַגְּבֶרֶת 1)
הַיּוֹשְׁבִים עַל כִּסֵּא רָם לַדַּת נָצְרַת ,
מִגֹּבַהּ שִׁבְתָּם עַל עַם דָּל הִשְׁגִּיחוּ ,
וּבְחֶמְלָה לְיֶשַׁע לָנוּ יָצָאוּ ,
כִּי בִכְנָפֵינוּ דָּמִים לֹא נִמְצָאוּ ,
לָעַמִּים בְּמִכְתָּב גָּלוּי הוֹכִיחוּ .

גַּם מַלְכֵי צָפוֹן, לְיֹשֶׁר יָשְׁרוּ 2)
כִּי מִצּוּף הַחָכְמָה עֵינֵימוֹ אוֹרוּ ,
אֶת־צִדְקַת יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת הִשְׁפִּילוּ ,
בִּדְבַר עֲלִילָה זֹאת כּוֹנְנוּ לַחֲקֹר ,
רָאוּ כִּי שָׁרְשָׁהּ בְּרֶשַׁע וּבְשֶׁקֶר ,
וּבְחֻקֵּי צֶדֶק זַעַם עָם הִגְבִּילוּ .

אַךְ אִם בְּאֵלֶּה יְדֵי צָרִים אֻסָּרוּ ,
לִבּוֹתָם מֵעָוֶל עוֹד לֹא טֹהָרוּ ,
עוֹד פָּרַח הַזָּדוֹן בָּמוֹ בַּסֵּתֶר ,
עַל חֵטְא כִּי לֹא הוּא מִי יוּכַל הוֹכֵחַ ,
הָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת אַךְ חָמָס יָפֵחַ ,
וּבְמִסְתָּרִים כּוֹנֵן חִצּוֹ עַל יֶתֶר .

(ההמשך יבוא)

---

1) הם האפיפיור אלעקסאנדר 9, אינאצענץ 4. קלעמענס 6, סיקסטוס 4, אלכסנדר 12.

2) הם אילי הצדק קאזימיר מלך פולין והקיסר האדיר ניקאלי הראשון מושל רוסיא הלא היא כתובה על ספר אפס דמים להרב החכם יצחק דובער לעווינזאהן ז"ל.

מוכיח חכם על אזן שמעת.

לכבוד הסופר המשכיל ה׳ עזא״ל איש איוויע שלום!

הוכח הוכחתני בדבר שפתיך בהבקר אור (חוברת ו׳ שנה ה׳), כי הייתי בעיניך כהולך רכיל, מגלה סוד, אשר כבוד אלהים הסתירו, את חטאתי אתה מזכיר, בהרימי עטרת תפארת שיבה מעל ספר „משנה תורה״ לעיני כל ישראל, במו פיך תתחנן אלי, כי אשא פניך בדברך משפטים אתי, סלחתי כדברך; נאמנה לי תוכחתך המגלה, אשר תענה בך, כי מחשבותי גם מחשבותיך, ורק מדאגה מדבר, פן תהיה תורתנו התמימה לבוז בעיני הבוערים בעם, אשר לא ידעו כבודה פנימה החדש עמה, ואחרי הודעם כי שיבה זרקה בה בלא עת, יפשיטו מעליה כבודה, על כן תמכתה בימינך לעיני השמש ובחרת לך דרך אמונה. התפאר עלי כי בנתי לרעך וערום לבך נגדי, שאני נא גם אתה הפעם הזאת ואוכיחך ואערכה לעיניך, כי שומרי תורה לא יהללוך, על הטוב וחסד אשר עשית עמה לדבר את החכם בעז הפילוסוף געטהע בשער, כאיש אמונים אמרת לתת חן וכבוד למורשת קהלת יעקב והנה העטית עליה חרפה אשר לא תמחה. הגדת היום, כי דרך נשים לך! הלא ידעת אם לא שמעת, כן דרך אשות מדנים כי תנצינה יחדו, והנה האחת תפתח שפתיה בריב וחרפה תשא על רעותה די בזיון וקצף, אז תקום אויבתה ותעננה רכות: ראי נא כי את תמלאי פני קלון מרבה להכיל, ואנכי לא כן עמדי, אנכי אאלם דומיה ולא אענך כאולתך לקרא בשער, כי תשרכי דרכך; גם אשמרה מחסום לפי ולא אגלה שוליך על פניך, כי שם נטמאת ושטית תחת אישך יען כי חלילה לי להביא את דבתך רעה באזני קהל ועדה, אשר נקבצו באו הנה לשמוע דברי ריבותינו, פן יחסדני שומע. הלא כאשת מדנים הזאת כמוך נשתוית, כי דברת באזני היהודים בקול גדול יהודית את דברי ההכם געטהע האשכנזי על אודות מכתב אלהים החרות על הלוחות, כל איש יודע קרא ספר אשכנזי יודעים את כל הדברים האלה מאז, ואלה צפנו בלבבם, ואתה הפעם נשאת אותם על שפתיך; אם אמנם נאמן רוח אתה, איך לא יראת להתעבר עם געטהע האיש אשר לא לאמונה גבר בארץ? מהרת שכחת את עצת החכם מכל אדם „ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל״! מי יודע, אולי ישמע השומע ולא יאמין לאמונתך הרבה, ויפת בסתר לבו אחרי החכם בחכמתו, אתה באמונתך תחיה, ורבים יפסחו על שתי הסעפים, ואתה אך אתה הסבות את לבם אחרנית. אך חמה אין לי, ידעתי גם ידעתי, כי למען התן לפתאים המאמינים לכל דבר ערמה, בחרת לך לשון ערומים, האמונה אך אזור חלציך ורוח אחרת אתך, סכת בענן לך, ומתוך החשך והערפל השמעת משפט חכם-לב געטהע, לאמר ישמעו העברים וישימו על לב. אנכי פי תהפוכות שנאתי, את אשר עם לבבי אדבר מישרים, כי בתוך עם חכם ונבון אנכי יושב, אשר לא יריבו ריב לה׳ ולא יושיעון אותו. הגד הוגד לי, כי יצא מקרבנו איש בליעל, חסיד שוטה ורשע ערום כאחד. (השמעתם! איש אשר ארבע אלה לו מי ימצא! בחסיד שוטה

הוא חזן ושמש בבית תפלה אשר יקרא בשם, וכרשע ערום הוא מכתיר את הצדיק הזקן ויושב בישיבה, כי על פי התחש הזה ישק כל בית הישיבה הגדולה ולא יחשבו אתו, יען כל מעשהו באמונה) האיש התחש הזה בצאת מאמרי אור בהבקר אור (חוברת ד) סבב עיר ויהמה ככלב לאמר, כי דברתי סרה על תורת ה' ועל משיחו דוד מלך ישראל, למען הבאיש ריחי בעיני מכירי הרבים, הנאמנים עם אל ועם קדושיו, אך איש לא שעה אל הנרגן הזה ואל תלומותיו, כי כל שער עמי יודע אותי מאז, אף אמונתי בקהל קדושים לא נכחד מהם, מיום היותי לאיש לא אדע חנף ולא אגור מפני איש.

איש נעמי.

ארעססא דען 30-טען יאנואר 1881.

הערת המו"ל: כבוד שני הסופרים הנכבדים ה' עזל וה' איש נעמי במקומם מונח ולכחנו סגנו סגרים בזה את השער לפאליעמיק זו ולא נקבל עוד מאמרים בענין הזה והמשכילים יבינו.

זאת תורת החנוך

בבית-ספר-העם לקהלת יעקב בארעסא, אשר נפתחו שעריו בהשתדלות המשגיחים בבית-ספר-הקהלה „ישיבה".

1) בית-הספר הנ"ל הוא ממדרגה אחת, עם שלשת שנות החנוך ממחלקת השלישית, אשר לטובת החנוך, חדרים מיוחדים שם להחנוכים מכל שנה ושנה בלבדם.

2) בבית-הספר יחונכו נערים מילדי העבריים לבדם, מכל המפלגות, מבני שש שנה ומעלה.

3) בכל קורס או בכל חדר יאספו לתוכו לא יותר מחמשים נערים, ואם ימצאו בתוכו יותר אז יפתחו אצלו פ א ר א ל ע ל נ י קלאסס.

4) זמן אספת החנוכים בבית הספר, קודם התחלת שנת החנוך בחדש סעפטעמבר (תשרי), ובהמשך השנה יקובלו שם רק אלה מהמבקשים אשר נשתלמו בהלמודים שכבר נשנו בהקלאסס.

5) שכר למוד לא יקובל מהחנוכים כלל, ורק מחויבים בהוצאות ספרי הלמוד וכלי הכתיבה הנחוצים להם, בערך 3 רו"כ לשנה.

6) ואלה הם הענינים אשר ילמדו אותם בבית הספר: לשון עברי, דת-אלהים, שפת רוסיא, מלאכת החשבון והכתיבה, כזה:

בהקורס הראשון

משפת עבר: אלפא ביתא, מקרי דרדקי ע"פ מוצא ההברות (По звуковому методу) 15 שעות בשבוע.

משפת רוסיא: אלפא ביתא, מקרא ההברות והמלות כנ"ל, 10 שעות בשבוע.

מ ל א כ ת ה ח ש ב ו ן : נומעראציאן וגם שתי הפעולות הראשונות ממספרים שלמים, ועם שאלות שבע"פ השייכים אליהם, עפ"י שטת י ע ו ו ט ו ש ע ו ו ס ק י, 5 שעות בשבוע.

בהקורס השני

מ ש פ ת ע ב ר : מקרא וספור הענינים הכתובים בספר התורה, 20 שעות בשבוע.

מ ש פ ת ר ו ס י א : מקרא מפורש והתחלת הדיקטאווקע, 12 שעות בשבוע.

מ מ ל א כ ת ה ח ש ב ו ן : המספרים בע"פ ובכתב מן 1—100 התחלת ידיעות הפעולות ופתרון השאלות השייכים להמספרים הנ"ל, עפ"י שטת י ע ו ו ט ו ש ע ו ו ס ק י, 5 שעות בשבוע.

מ מ ל א כ ת ה כ ת י ב ה : 5 שעות בשבוע.

בהקורס השלישי

מ ש פ ת ע ב ר : התחלת הדקדוק, דת אלהים ותורת ה' בהעתקה יהודית (זשארגאן) וכמה שאפשר רוסית, הידיעות הראשונות מתולדות היהודים וקורות הדת, 20 שעות בשבוע.

מ ש פ ת ר ו ס י א, מקרא מפורש, דקדוק, עטימאלאגיע וסינטאקסים, 12 שעות בשבוע.

מ מ ל א כ ת ה ח ש ב ו ן : ארבעה הפעולות, מספרים המפורשים ופתרון השאלות, 5 שעות בשבוע.

מ מ ל א כ ת ה כ ת י ב ה. 5 שעות בשבוע.

7) משך זמן הלמוד, כל ימות השנה, מלבד בשבתות וימים טובים ויומות הטאבעל, כזה.

בהקורס הראשון, משעה העשירית בבקר עד שעה הראשונה בצהרים, ובהקורס השני והשלישי משעה התשיעית עד שעה הראשונה כנ"ל, ומשעה הראשונה עד השניה הפסקה גדולה לארותת הצהרים, ואחר סעודת הצהרים משעה 2 עד 6 בכל הקלאססען, בששי בשבת משך זמן הלמוד עד שעה 12 בצהרים.

8) בסוף כל שנות החנוך יעמדו התלמידים על המבחן, והמצויינים שבהם יכובדו בכתבי תהלה בחתימת ידי המשגיחים והמורים בבית-הספר.

מקום החותם.

הערת המו"ל: לבקשת המשגיחים הנכבדים ה' י. פריימאן וה' ל. אהריטן ולמען הדבר הטוב הננו נותנים בזה את הפראגראמע מבית הספר הקדם באדעססא ולישראל לב שמחה לראות איך נבירי עמנו ידאגו לטוב בני העניים, מי יתן ויבינו גם הבנים לקיים עליהם: הוי כל צמא לכו למים, אין מים אלא תורה לטוב לכם להיטיב אחריתם ולא נהיה עוד לשמצה בקמינו בגללם. מי יתן והיה!

אל מהלליה הכהן

במלאת לו שבעים שנה לימי חייו.

לְמִן יוֹם מְלֹאת לְךָ עֶשְׂרִים שָׁנָה,
זֶה יוֹבֵל שָׁנִים תּוֹבִיל שַׁי וּמָנָה,
לְכָל דּוֹרֵשׁ וְאוֹהֵב הַשָּׂפָה הָעִבְרִיָּה;
כָּתַבְתָּ, שַׁרְתָּ, לָמַדְתָּ, הֶעְתַּקְתָּ,
וּבְמַחֲשַׁכִּים, נֵר שֶׁל חִנּוּךְ הִדְלַקְתָּ —
כֵּן בִּשְׂפַת עֵבֶר, כֵּן בִּשְׂפַת עַרְבוּבְיָה.

עַתָּה לְעֵת עֶרֶב, אָתָא לְךָ בֹּקֶר —
תַּעֲמוֹד עַל מִצְפֶּה, הָבֵן שְׁמוּעָה וָחֵקֶר,
תַּעֲמוֹד לִימִין צֶדֶק, אַתָּה כֹּהֵן הַמְהֻלָּל,
תְּבָרֵךְ זֶרַע בֵּרַךְ, תָּלִיץ יְשָׁרִים,
תְּשַׂחֵק לְהֶבֶל, לִמְזִמּוֹת הַבּוֹעֲרִים,
תִּקּוֹם נִקְמַת בֶּן־מְנַחֵם, מְחַלְלוֹ, תְּחַלֵּל. —

כֹּה יוֹסִיף לְךָ ה׳ עוֹד עֹז וָכֹחַ,
הָבֵא מִנְחַת־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, לְרֵיחַ נִיחוֹחַ,
לִנְטוֹעַ עֲצָדַת וָדַעַת, רַב פֹּארוֹת;
יוֹסִיף לְךָ ה׳, עוֹד שְׁנוֹת עֶשֶׂר עַל יָמֶיךָ
הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה, זֶה מָגֵן עַמֶּךָ,
בְּכֹחֲךָ אָז, כֹּחֲךָ עַתָּה, עַד בּוֹאֲךָ בִּגְבוּרוֹת!

אָז שָׁלוֹם בְּאָהֳלֶךָ, תִּמְצָא מַרְגּוֹעַ,
תַּחַת כָּתוּב קָרוֹא, תַּחַת קָרוֹא שָׁמוֹעַ.
יֶאֱתָיו יָבוֹאוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ;
וּבְאָזְנֶיךָ יִקְרָאוּ, הוֹד אִמְרֵי שֶׁפֶר,
וּמַה שֵּׁם מְחַבְּרָם? וּמַה שֵּׁם הַסֵּפֶר?
רַב לְךָ כִּי תִשְׁמַע, הַקּוֹרֵא סְפָרֶיךָ — — —.

א. . . ה״ט.

ס ה ח״י אדר א. תרמ״א.

תכונת ספר אלדד הדני (המשך מחוברת א)

ו) שם: אבל נפתלי גד ואשר לאחר חרבן בית שני באו לדן מפני שמתחלה היו יושבין עם יששכר בעריהם והיו מתקוטטים עמהם, שהיו אומרים להם אתם מבני השפחות ונתיראו אלו שלא תפול מלחמה ביניהם ונסעו והלכו עד שהגיעו לדן ונעשו ד' שבטים במקום אחד עכ"ל, הוא סותר להכתוב בראש האחד אשר נפתלי גד ואשר יצאו מארץ ישראל בגלותם עוד לפני חרבן הבית הראשון יעו"ש. ואיככה ישב גד עם יששכר? הלא כתוב (בד"ה א' ה' כ"ו): ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה ויביאם לחלח וחבור והרא ונהר גוזן? עוד כתוב בראש האחד על שבט יששכר והם עוסקים בתורה יומם ולילה ומקיימים והגית בו יומם ולילה ואינם נלחמים עם שום אדם כי אם כל ימיהם במלחמתה של תורה עכ"ל. ואיככה אנשים כאלה ישפכו בוז על אחיהם וימלאו פניהם קלון?

ז) שם ואין להם לשון אחר כי אם לשון הקדש לבד וכו' התלמוד שלהם בלשון; הקדש מלוחלח עכ"ל. איככה אפוא באו בתלמוד שלהם לשונות: שהיה — דרסה — חלדה — הגרמה — קולמוס — אונין — ויתפשר (וימס) — נגלד (נפשט) — בזיעה (קריעה) — נתרסקו. ועוד הרבה כמוהן?

ח) בהלכות שחיטה אשר בראש הספר יש י"ט דברים הנמצאים בתלמודנו, ומקצתם הם בכללו ובלשונו. ואלה הם:

א) כל זובח זבח אשר משל ישראל שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו. ואלה הן הלכות שחיטה: שהיותים, דרסותים, חלדותים, הגרמותים, עקורים עכ"ל. ובתלמודנו (חולין ט' א') ואמר רב יהודה אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו. ואלו הן הלכות שחיטה: שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה, ועיקור עכ"ל. ב) ושהה כדי שחיטה אחרת פסולה עכ"ל. ובתלמודנו (שם ל"ב א' במשנה): שהה כדי שחיטה פסולה עכ"ל. ג) הלכות טרפות וכו' ניקבה המרה, ניקבו הדקין וכו' ניקבה הריאה וכו' ניקב הלב לבית חללו וכו' נקיבת הושט עכ"ל. ובתלמודנו (שם מ"ב א' במשנה) אלו טרפות בבהמה נקובת הושט וכו' ניקב הלב לבית חללו וכו' הריאה שניקבה וכו' ניקבה המרה, ניקבו הדקין עכ"ל. ד) והטלה הנשבר אסור אם אין עור ובשר חופין את רובו עכ"ל. ובתלמודנו (שם ע"ו ב') נשבר העצם ויצא לחוץ אם עור ובשר חופין את רובו מותר ואם לאו אסור עכ"ל. ה) נחתכו רגליה טרפה ולא בכל מקום אלא מקומות יש וכו' מהארכובה למטה כשרה עכ"ל. ובתלמודנו (שם ושם א' במשנה) בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה כשרה, מן הארכובה ולמעלה פסולה עכ"ל. ו) ניטל קבוץ הגידים טרפה עכ"ל. ובתלמודנו (שם ושם) וכן בניטל צומת [קיבוץ] הגידין עכ"ל. ז) חמשה אונין לריאה שלשה מימינה ושנים משמאלה וכו' ואם היו שנים בימין ושלשה בשמאל טרפה עכ"ל. ובתלמודנו (שם מ"ז א') ואמר רבא ה' אוני אית ליה לריאה וכו' תלתא מימינא ותרתי משמאלא וכו' חליף טרפה עכ"ל. ח) הריאה יש לה ב' קרומים נקבו זה בלא זה כשרה עכ"ל. ובתלמודנו (שם מ"ו רע"א ורע"ב) אינקוב עילאה ולא אינקוב תתאה. התאה מגין וכו'. אינקוב תתאה ולא אינקוב עילאה וכו'

מגין עכ"ל. ט) נקב בעביו טרפה, ניטל הטחול כלו כשר עכ"ל. ובתלמודנו (שם נ"ה א' וב'): ניטל הטחול [כשרה] אמר ר' עוירא משמיה דרבא לא שנו אלא ניטלה אבל ניקבה טרפה וכו' ולית הלכתא כר' עוירא. ולא אמרן אלא בקולשיה אבל בסומכיה [בעביו] טרפה עכ"ל. י) ואם הכליות מלאים מים עכורים טרפה וכן כוליא שהקטינה עד כפול בדקה ועד כענב בגסה עכ"ל, ובתלמודנו (שם נ"ה ב') בכוליא וכו' עכורין טרפה וכו' בכוליא שהקטינה בדקה עד כפול, בגסה עד כענבה בינונית עכ"ל. יא) בהמה שנשתברו צלעותיה הגדולות ברובן טרפה עכ"ל. ובתלמודנו (שם נ"ב א') נשתברו רוב צלעותיה וכו' ובצלעות גדולות עכ"ל. יב) ואם נפשטה הבהמה מחיים או שנפל עורה מפני חולי טרפה אבל אם נשתייר כסלע רחבה על פני כל השדרה כשרה עכ"ל. ובתלמודנו (שם נ"ה ב') הגלודה וכו' וחכמים פוסלים וכו' אם נשתייר בו כסלע כשרה. היכא? אמר רב יהודה אמר שמואל על פני השדרה כולה עכ"ל. יג) בהמה שנפלה ממקום גבוה יש לחוש שמא נתרסקו אבריה עכ"ל ובתלמודנו (שם נ"א א' במשנה): נפלה מן הגג עכ"ל. וע"ז בפי' רש"י: חוששין שנתרסקו ונתפרקו איבריה עכ"ל. יד) וכן עוף שנפל על דבר קשה צריך לבדוק מכל הטרפות עכ"ל. ובתלמודנו (שם נ"א ב) עוף שנחבט וכו' גלימא מהוה רייסקן עכ"ל. וע"ז בפי' רש"י: דכיון דמתיה שפיר קשה הוא עכ"ל. טו) אחוזת הדם והמעושנת והמצוננת כשרה עכ"ל. ובתלמודנו (שם נ"א ב במשנה) אחוזת הדם והמעושנת והמצוננת כשרה עכ"ל. טז) ואם יפול דוב וכו' על כבש וכו' אינו מותר עד שתמלא לו שנה עכ"ל ובתלמודנו (שם נ"א סע"א) בזכר כל שנים עשר חדש עכ"ל. יז) ינתן את המאכלת עליה ויצא העובר ונשאר חציו בפנים וחציו בחוץ תחתכהו והשליכהו, וחציו הנכנס שחיטת אמו מטהרתו עכ"ל. ובתלמודנו (שם ס"ח א') הוציא ידו וחתכו ואח"כ שחט את אמו שבחוץ טמא ואסור, ושבפנים טהור ומותר עכ"ל. יח) וכל שאסר לנו הקב"ה התיר לנו כמותו, תחת הדם כבד, תחת בשר בחלב כחל, תחת בהמה שתאות ילד בכרסה עכ"ל. ובתלמודנו (שם ק"ט סע"ב) אמרה ליה ילתא לרב נחמן מכדי כל דאסר לנו רחמנא שרא לן כותיה, אסר לן דמא שרא לן כבדא וכו' בעינן למיכל בשר בחלב אמר להו רב נחמן לטבחי זייקי לה כחלא עכ"ל. אך האחרון חסר. יט) מפרים פרסה הוא וכו' סימן זה יהא בידך אם יש לה שנים למעלה טמא עכ"ל. ובתלמודנו (שם נ"ט א) היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפרסותיה חתוכות בודק בפיה אם אין לה שנים למעלה בידוע שהיא טהורה, אם לאו בידוע שהיא טמאה עכ"ל, ודבר אחד יש בהלכות שחיטה וטרפות הכן המובא במרדכי (פ' כסוי הדם) בשם: הלכות הגאונים וזה הוא: ועוד שאלנו אותו על הפסיק ושפך את דמו וכסהו בעפר, ואמרנו לו, והרי המקום סלע לחיח ואין בו עפר [מה נעשה]? השיב ואמר לנו, דבר זה הבין יהושע בן נון ואמר יקח הפתיל אפר טליו או הבגד ויטמיעהו בתוכו ומברך על שחיטת העוף ונוטל את הפתיל ומכסה בו את הדם ומברך על כסוי הדם ומוליך את הדם אחר בפתיל אל העפר ומכסה בלא ברכה עכ"ל. ובמרדכי שם: כתוב בהלכות הגאונים הא דאמרינן שורף טליתו ומכסה שוחק דינר ומכסה אי היכא גברא דחביב עליה טליתו מטופה או מחיותא א"כ דלא שוי דינר זהב הכותא עופא או חיותא תקינו ליה רבנן למשחט וכיסוי

עביד? ממלא דמא בבגדא או בסנדלא [נ"ל בסרבלא והוא נגד פתיל הנ"ל] ומברך על כסוי הדם וכי מטי לדוכתא דעפרא יהאו ההוא גברא ההוא בגדא או ההיא סנדלא [נ"ל סרבלא כנ"ל] דמשי ביה דמא במיא ומכסי בלא ברכה עכ"ל. ועתה אין כל ספק לי, כי מסדר הלכות שחיטות וטרפות אשר בראש הזה היה א' מזייפני קדם, וכי לקח דברים מתלמודנו ומספרי הגאונים ומספרים אחרים אשר לא נדעם עוד ואספם אל מקום אחד מקצתם בלשונם ומקצתם בל' אחרת, ודברים אחדים מהם יחס אל משה רבינו ואל יהושע בן נון למען תת למו כח ועצמה, ועל כלם אמר אשר הובאו מעשרת השבטים הנ"ל על ידי ר' אלדד הדני ובאמת גם עשרת השבטים הנ"ל גם ר' אלדד הדני לא ידעו את תלמודנו ואת ספרי הגאונים. ולפי המסופר בראש הזה אשר ר' אלדד הדני לא הבין רק לשון הקדש לבדה לא היה לאל ידו להבינם גם אם היו לפניו והגם בהם, כי רובם הוא בלשון ארמית, ועל שבט דן ביחוד יוכל לאמר עוד אשר גם לא אבה לדעתם. לפי הכתוב בשו"ת רדב"ז (ח"ד סי' רי"ט) מעשה היה באשה כושית מארץ כוש הנקראה ל... הכביה ושני בניה עמה וכו' הדבר מפורסם דלעולם יש מלחמה בין מלכי כוש ... של מלכיות, קצתו ישמעאלים, וקצתו ארמיים שמחזיקים בדתם וקצתו ישראלים משבט דן, וכפי הנראה הם מכת צדוק וביתוס הנקראים קראין שהרי אינם יודעים תורה שבעל פה ואינם מדליקין נרות בלילי שבת עכ"ל. ואם גם אלדד הדני היה מכת הקראים לא נודע ולא יודע ועיין הלאה (סי' ט"ז).

ט) לפני הראשונים היו כתובים בהלכות שחיטה וטרפות ההן דברים אשר אינם בראש הזה. עיין מרדכי (ראש חולין) כתב רבנו ברוך דאיתי כתיב בהלכות שחיטה שהביא רבי אלדד בן מהלי הבא מעשרת השבטים. אמר יהושע מפי משה מפי הגבורה כל הזובח לה' ואינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו וכו' עד: דאמר יהושע כל טבח שישחוט שחיטה שאינה הגונה בין בבהמה או חיה או עוף פגול הוא לא יאכל, שלא ישחוט עד שיפנה אל הקדש למקום תפלה. ואם ישחוט בלא ברכה פגול הוא, ואם ישחוט ערום פגול. ואם בכור פגול, ואם שחט ולא היה עליו סודר פגול, ואם לא הורחץ משכבת זרע ושכח ושחט פגול, אבל אסור לשחוט בימי אבלו, ואסור השחיטה מיד אשה, מיד הלים, מיד זקן לאחר שעברו עליו שמונים שנה, ומנער עד שימלא י"ח שנה עכ"ל. וכל הדברים האלה (מלבד הראשון: כל הזובח לה' ואינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו) אינם בראש הזה. והגמי"י (הלכות שחיטה פ"ב אות ב') ובשאלתות פי' שכל אלו המקומות בטבעת אחת וכיוצא בו בושט ששחט הקיפו של סימן כאן מעט וכאן מעט וכשתצרף החתוכים תמלא בהן רובו דוקא בזה פוסל שמואל דלא הוי שחיטה מפורעת. וכן מפורש בכתב רבי אלדד הדני עכ"ל. ואין שמץ מנהו בראש הזה וחדושי ר"ן על הרי"ף (חולין פ"ג ד"ה שמוטת גף בסוף טרפה) ודוקא נשמט הוא דחיישינן ליה אבל נשבר גפה אפילו בעלה השליפי כשרה. והיינו מתניתין דקתני שמטא נשתברו גפיה ואע"פ שיש מי שמחמיר בדבר וכן בהלכות אלדד הדני שהחמיר בזה כלומר בשבורת העלה הסמוך לגוף ואין לחוש לדבריו עכ"ל. ואין כל מאומה מזה בראש הזה.

י) הלכות שחיטה וטרפות ההן היו מכונות בפי מקצת קדמונים בשם הלכות

ארץ ישראל. יעוין תוס' (רא"ש חולין): כתוב בהלכות ארץ ישראל דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלה עכ"ל, וכ"פ ברא"ש שם ובתוס' (זבחים ל"א בד"ה שהשחיטה כשרה בנשים) ובשלטי הגבורים אבל אצל הרי"ף (רא"ש חולין). והמרדכי בשם רבנו ברוך האריך בתחלה להביא כל דברי הלכות ארץ ישראל בכתב אלדד הדני עכ"ל. ודברי שלטי הגבורים אלה ניתנים עז ואמץ להשערתי בראש מחברתי קול מבשר (פראג תרי"ט) כי למבראשונה לא היה כתוב בתוס' וברא"ש ובשלטי הגבורים רק הלכות א"י ככתוב בהגמי"י (הלכות שחיטה פ"א אות א') ועוד בהרבה ספרים והוא ר"ת אמר יהושע לא ארץ ישראל. וכי ההכ"ו ההלכות המיוחסות לר' אלדד הדני בשם הלכות אמר יהושע בעבור היות כמעט כל הלכה מהן מתחלת בלשון אמר יהושע. הן מה ענין שם ארץ ישראל אצל ההלכות המיוחסות לר' אלדד הדני? הלא אך הם הלכות ארץ כוש נאוה להן? עתה תא חזי, כי בעלי התוס' והרא"ש והמרדכי לא שתו לבם להכתוב בהלכות המיוחסות לר' אלדד הדני: אמר יהושע מפי משה מפי הגבורה על אסור השחיטה מיד נשים ודחו אותו בשתי ידים, והשבו אפוא את הלשון הזאת לבדותא מלב המסדר, כי בתוס' (זבחים שם) כתוב: ונראה דהם חומרות בעלמא דהיה אומר אותו החכם שכתב הלכות ארץ ישראל עכ"ל. וברא"ש (שם) ואותו חכם שכתב הלכות ארץ ישראל כתב חומרות מדעתו עכ"ל. והתבונן היטב על מלת מדעתו. ובמרדכי (שם) ומומרא בעלמא שמה כל הדברים האלה ולא נהגינן כותיה עכ"ל. ובשו"ת מהר"מ מרוטנבורג (סי' קנ"ג) כתוב על הלכות א"י: הרוצים לחדש והשמחים ללא דבר כתבוהו, ובית לבך ללשון עלומים אבל בחר לו מהר"מ מרוטנבורג פה. ואני הנני מוסיף עוד לאמר כי דין ולא ישחוט עד שיפנה אל הקדש למקום תפלה הנ"ל הוא לקוח מן הישמעאלים, יעוין ב"י (י"ד סי' ד') כתב הרשב"א שנשאל על מקולות ישמעאלים שאינם מניחים לטבח ישראל לשחוט אלא אם כן יהפוך פניו כנגד המזרח הנקרא בלשונם „אל קיבלא" כמנהג חקותיהם עכ"ל. והמכיר במנהגי הישמעאלים ימצא אולי אבר גם יתר הדינים הזרים בענין השחיטה הנ"ל הוא לקוח מהם. ואם זה אמת ויציב הוא מגלה הרבה מתכונת מסדר ההלכות ההן. אחרי כתבי זה מצאתי כי על אודות לקיחת דין ולא ישחוט עד שיפנה אל הקדש למקום תפלה מן הישמעאלים כבר העיר הרב הגאון שי"ר ז"ל בכרם חמד (חוברת חמישית מכתב י"ז ס"ס ל"ב) יעו"ש. והנה במעוף עין הראשון היה את נפשי להוכיח מלשון הזובח לה' ומלשון פגול אשר במרדכי הנ"ל כי כל הדינים הנ"ל הם אך לקדשים ולא לחולין ולשפוט עפ"ז, כי אסור השחיטה מיד אשה איננו בעבור היות דעתה קלה רק בעבור היותה פסולה לעבודת קדשים וגם כי השחיטה איננה עבודה ולכן היא כשרה בכל הפסולים לעבודה ככתוב בזבחים (ל"א א' במשנה): כל הפסולים ששחטו שחיטתן כשרה, שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים ובעבדים ובטמאים ואפילו בקדשי קדשים עכ"ל. בכל זאת הלא כתיב בתוס' (קדושין ע"ו ב' ד"ה אין בודקין): ואע"ג דשחיטה כשרה בנשים ובעבדים היינו דיעבד אבל לכתחלה לא עבדו כי אם כהנים מיוחסין עכ"ל. וכן אסור השחיטה מיד סרים הוא בעבור היותו פסול לעבודת קדשים כי הוא בעל מום. אולם מה נעשה א"כ להכתוב בה או חיה? הלא אין חיה בקדשים, ולפי הנראה מהספרים

שמספרים מנהגי הכותים, גם הכותים אינם מקריבים היה? וגם דברי תוס' קדושין הנ"ל הם נגד הכתוב מפורש בזבחים (ל"ב א') הוא הדין דאפילו לכתחלה נמי עכ"ל. והזובח לה' הוא ט"ס ונ"ל הזובח לישראל ככתוב בנוסח האחר אשר אדבר עליו הלאה (סי' י"ג) וכן לשון פגול הוא ט"ס ונ"ל תחתיה נבלה ככתוב באור זרוע (הלכות כסוי הדם סי' שפ"ז) יעו"ש.

יא) גם בס' כפתור ופרח (פכ"ה) מובא אסור השחיטה מיד אשה בשם אלדד הדני. וז"ל נשים כשרות לשחוט לכתחלה וכן נמי כתב הר"מ ואם הנשים הן מומחות שוחטות לכתחלה. ונשים שבארצות אלדד הדני היה לבן חלום יותר מדאי ועשויות להתעלף. ונשים שבארצותינו היות הנה עכ"ל, והחלוק הזה הוא אך דבר נבואה, וגם הנה בתוס' ובר"ש וביתר הספרים הנ"ל מובא בשם הלכות א"י טעם אסור השחיטה מיד אשה מפני שדעתה קלה. ולפי הטעם הזה אין חלוק בין אשה לאשה. ומדי דברי בשחיטת נשים זכור אזכור חדוש אחד הנמצא בשו"ת רבי יצחק בן עמנואל מלאטעש (צד 139, 140 דפוס וויען תר"כ) והוא, כי מובאים בה ושם שני רשותים אשר נתן ר' יצחק זה לנשים לשחוט ונראה מהם אשר בימיו ובארצו (איטאליען) התפשט המנהג מאד להיות הנשים שוחטות. יעוין בשם. עוד אעיר, כי מהכתוב ברשות הראשון. נפסקה ההלכה אשר [נ"ל אשה] מבכלת מבינה הלכות שחיטה כשרה לשחוט חולין עכ"ל. נראה כי לשחוט קדשים איננה כשרה לכתחלה והוא כדעת תוס' קדושין הנ"ל.

יב) לפי משפטי השתמש ר' יעקב בעל ארבעת הטורים לפעמים בלשון הלכות טרפות אשר בראש ההוא גם בדינים אשר מקורם בתלמודנו. יעוין טור (י"ד סי' ל"ה) ויש לה עוד בצד ימין אונא אחת קטנה ונקראת עינוניתא דודרא ואינה עומדת בסדר האונות אלא מרוחקת מהם לצד פנים עכ"ל. והלשון הזאת כתובה בהלכות ההן (בחסרון ד' מלות אשר נשמטו בלי ספק אך ע"י המעתיקים או המדפיסים) יעוין בראש ההוא. ויש לה עוד בצד ימין [אונא אחת קטנה ונקראת] עינוניתא דודרא ואינה עומדת בסדר האונין אלא מרוחקת מהם לצד פנים עכ"ל, ושם (סי' כ"ג): נשתברו ידי הבהמה או אפילו נחתכו לגמרי או שנשמטו מעיקרן או שיש לה ג' ידים כשרה והעצם עצמו אסור כשנשבר אם אין עור ובשר חופין את רובו עכ"ל, והלשון הזאת בשנוי קצת כתובה בהלכות ההן יעוין בראש ההוא: נשתברו ידי הבהמה או נחתכו לגמרי או שנעקרו מעיקרו או שיש לה ג' ידים כשרה והעצם הנשבר אסור אם אין עור ובשר חופין את רובו עכ"ל, ושם (סי' כ"ה): נחתכו רגליה טרפה ולא בכל מקום אלא מקומות יש עכ"ל. והלשון הזאת בשלמה כתובה בהלכות ההן יעוין בראש ההוא: נחתכו רגליה טרפה ולא בכל מקום אלא מקומות יש עכ"ל. והנה לדינים אלה יש מקור בתלמודנו אבל לשונותיהם אין בו. אולם עוד כתוב בו (שם) נמצא שבור ואין ידוע אם נעשה מחיים או לאחר מיתה או מקום המכה שחור בידוע שנעשה מחיים עכ"ל. והלשון הזאת כתובה במעט שנוי בהלכות ההן יעוין בראש ההוא: נמצא שבור ואינו ידוע אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה אם מקום המכה משחיר [בהוצאת יעללינעק נדפס בטעות משחין] מבואר הוא שקודם שחיטה היה וטרפה עכ"ל. ופה יוכל היות אשר גם הדין עצמו לקח בעל הטורים מן ההלכות ההן כי אין לו

מקור בתלמודנו יעו"ש, אולם יותר קרוב אשר לקחו מספר התרומה או נסמ"ק המובאים בב"י גם למקור אל הדין הזה.

(המשך יבא)

באור הכתוב הקשה הלוא אם תיטיב וכו' (בראשית ד ז)

בטרם אבאר הכתוב הקשה הזה, נחקורה בראשונה מה בא הכתוב להודיענו בספור קין והבל? ואומר: ידוע אשר אחד מיסודי תורתנו הקדושה הוא כי חקה אחת ומשפט אחד לכל העם כאזרח כגר ואין יתרון לאיש על רעהו כי אם בדעתו ובחכמתו ובמעשיו, וכל העם כקטן כגדול יאכלו מטוב הארץ איש איש על פי פעלו וכשרונו ולא מכח הלידה כי היא רק מקרית, וכמאמר חז"ל ממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ. וכאשר בימים הקדמונים הבכור היה הכהן לה' והוא היה גם הראש לכל אחיו ומשל בהם אף אם היה נופל מאחיו במעלות ובמדות, אך תורתנו אשר תורה לנו כי לא מקרה הלידה יתן לאיש יתר שאת ויתר עז ולמען השריש בלבנו את היסוד היקר הזה ספרה לנו את אשר קרה את רוב הבכורים כי לא עמדה להם הבכורה לבדה להיות להם יתר שאת על אחיהם בעבור כי נפלו מהם בחכמה ובמעשים ולכן נלקחה מהם משפט הבכורה ונתנה לאחיהם הטובים מהם. והנה נראה זאת מקין והבל, מישמעאל ויצחק, יעקב ועשו, בראובן ויוסף, במנשה ואפרים ועוד ועוד. ועתה נבוא אל ספור קין והבל ונראה כי קין הבכור הראשון היה נופל מהבל אחיו כי הבל היה טוב ממנו ונושא חן בעיני ה' אך קין היה רע בעיני ה', ולכן בהביאם מנחה לה' שעה ה' אל הבל ואל מנחתו, ואל קין ואל מנחתו לא שעה, וכאשר חרה לקין א) על אשר העיז הבל להביא מנחה לה' והוא זר כי העבודה בבכורות, ב) הרהר על מדות ה' בחשבו לא די שלא ענש ה' את הבל באשר הוא זר וכל זר הקרב יומת אלא היטיב לו פנים וממנו הסתיר פניו *) וה' ענהו כי לא מכח הבכורה יגבר על אחיו כי אם כאשר ייטיב דרכו אז יהיה לו יתר שאת על אחיו, אך אם לא ייטיב דרכו אז ירבץ על פתח החטאת הוא העונש רצונו כי יענש מהרה, אך קין לא שמע בקול ה' ולא היטיב דרכו וחשב כי ה' יאהב את הבל לא בצדק ויקם עליו ויהרגהו בחשבו בדעתו הנפסדה כי מעתה יאהב רק הוא לבדו ויאהבהו ה' בעל כרחו אך ה' השיב גמולו בראשו. ועל פי הדברים האלה יתבארו הכתובים היטב כי הכתוב הזה הוא בדרך שיר ויש בו שני חלקים ראשיים ושני חלקים צדדיים המבארים את הראשיים ונתוחו כן:

א) הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת ב) וְאִם לֹא תֵיטִיב

ג) לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ ד) וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ.

---

*) עיין מדרש תנחומא ושם הראה כי היתה מריבה ביניהם על אודות הבכורה, ועיין תרגום ירושלמי על הכתובים האלה.

והנה חלק הד׳ ואליך תשוקתו וכו׳ מגביל ומבאר את החלק הא׳ הלוא אם וכו׳ וחלק הג׳ לפתח חטאת וכו׳ מגביל ומבאר את החלק הב׳, ונתוח השיר על דרך זה מצינו דוגמתו הרבה עיין נתיבות השלום (פרשת בשלח) על השיר אז ישיר וכו׳. ובאור מלת שאת הורה על יתרון הבכורה כמו יתר שאת דראובן ובאור מלת חטאת עונש כי חטאת ועון נאמרו על החטא ועל העונש כי החטא גורם העונש ומצינו וזאת תהיה חטאת מצרים (זכריה יד יט) על העונש, והמליצה לפתח חטאת רובץ הוא מסירת העונש לבוא כא״ם העומד על הפתח וממהר לבא אל הבית וחז״ל השתמשו במליצה קרובה לה, רשעים אפילו אפתחא דגיהנם אינם חוזרין בתשובה ר״ל אף אם עומדים על פתח העונש אינן חוזרין בתשובה. ומעתה סדר הכתוב במליצה פשוטה כך.

הלוא אם תיטיב שאת ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו, ופרושו אם הטיב את מעשיך יהיה לך יתר שאת על הבל אחיך ואליך תהיה תשוקתו ואתה תמשל בו כבכור אך אם לא תיטיב לפתח חטאת אתה רובץ כלומר נכון העונש וממהר לבוא עליך.

אך קין לא היטיב דרכו והטיח דברים כלפי מעלה והרג את הבל אחיו כנ״ל, והנה נדע זאת מהפיסקא אשר אחרי המלות ויאמר קין אל הבל אחיו וכפי אשר הורה בטוב טעם ידידי הרד״ך בספרו מסורת סייג למקרא כי הפיסקא תורה על דברים חסרים אשר לא נתנו להכתב מפני הכבוד ובכאן הורה כי קין הטיח דברים כלפי מעלה, ואמרם אל הבל אחיו ואחר כך קם עליו ויהרגהו עיין תרגום ירושלמי על הכתוב הזה, זה כונת הכתוב לפי עניות דעתי והבוחר יבחר.

יוסף זאנגענבליק מורה לשון עבר בת״ת באדעססא.

מסתרי כחות הנפש.

אל נא תבהל על פיך ידידי הקורא, ולבך אל ימהר לבקש במאמרי זה, על פי שמו אשר קראתי לו, איזה שטה פילוסופית חדשה סובבת הולכת על דבר מסתרי כחות נפש האדם, לא לא ידידי, הן לא לפילוסופים ודאקטארים דרכי, רק לאנשים בערכי הקוראים וחושבים וכותבים לפעמים את הגות לבם ואת מראה עיניהם עלי גליון למען ישוטטו בהם קוראים רבים וילמדו לעשות כמוני, ואם אולי ברבות היכים יבוא איזה פילוסוף או דאקטאר וישפיל לראות את מעשה הגמדים האלה ובמלקחים יקח מהם רצפה להעלות ממנה את האיש הגדולה על מזבח חכמתו והיה זה שכרנו, וכל העם רואים אז את הקולות ואת הלפידים ואת הר-החכמה בוער באש ואיש לא יזכור את בן-תמותה יוצר אור גנוז ובורא הרצפה אשר ממנה פנה ממנה יתד לשטה פילוסופית אשר מלא כל הארץ כבודה.

בחרף תרי״א בהיותי עוד בילדותי בית אבי בעיר מולדתי ס... אחד מצעירי התלמידים של הרבי ר׳ חיים הנודע לשם בסביבותינו בשם „ר׳ חיים פילפאוור" הייתי בא דבר יום ביומו בשעות מיוחדות אל „הקלויז" האחד

ומיוחד בעיר מולדתי, למען שנן שם את למודי עם אחד הבחורים הגדולים מתלמידי ר' חיים. בשעות הפנאי אחרי או קודם הלמוד השתעשעתי בחברת נער בן אשה אלמנה, ושמו חיים, אשר היה מלומדי בית המדרש הזה. הנער הלז בן גילי בשנים, כבן שלש עשרה שנה, היה נער חכם, למדן בתלמוד וילמד ידיו לכתוב על טהרת שפת עבר ע"פ ספרי רמ"א גינצבורג ז"ל אשר היו אז גם לי גם לו לעינים וכל מעינינו בם. שתי עינים גדולות במצחו הרחב העידו על כשרונו ושאר רוחו החבושים בטמון בלב הנער, ומדברו הנאוה נתן אותותיו אותות על תקותו לימים יבואו.

לא יפלא אפוא כי נפשי אשר היתה נוחה להתפעל מרגשות אהבה וידידות, נקשרה אז בנפש הנער בעבותות אהבת אחים, אהבה תמה שאיננה תלויה בדבר מה כאהבת נער כמוני מבני הנגידים (נגידישע קינדער) אל נער עני אשר אין לו בבית אמו האלמנה כי אם הלחם אשר הוא אוכל. עברו ימי החרף, גם חג הפסח איש הבינים בין קיץ וחרף ובין זמני התלמידים חלף עבר, ועל פי עצת אבי יצאתי מישיבת ר' חיים ואבוא אל חדר המורה, התפתה הערוך מאתמול לי ולעוד שלשת רעי החדשים, וככה עזבתי את הקלויז עם הגבאי ר' ישראל אשר למדתיו אלוף לראשי כל הימים אשר ישבתי שם, וגם את רעי חיים עזבתי אף כי לא נשכח מלבי מהר. כפי ששמעתי אז יצא הנער ללכת להסתפח אל ישיבת וואלאזין, כי אל המקום ההוא שאף תמיד בעוד היותו בחברתי ועצתו קמה, ואני לא שמעתי עוד על ארותיו מאומה, ואחרי ימים ושנים נשכח גם זכרונו מלבי ואשכחהו. מן העת ההיא עברו כשלשים שנה, ואתה ידידי הקורא אשר הגעת לשנות בינה, הנך יודע את חיל התמורות אשר יעברו על אחד מאחינו משנות ילדותו עד הגיעו לשנות הארבעים. גדלתי, הייתי לאיש ואב לבנים ואחרי כן יצאתי מעיר מולדתי ואבואה ווארשאווה עד היום הזה. לרגל מסחרי יבואו לי דבר יום ביומו מכתבים רבים מכל אפסי ארץ.

ויהי היום, לפני שלש שנים, ובין המכתבים הרבים באני מכתב מעיר קטנה מ. ברוסיא ובו כתוב לאמר:

ארוני האי"ש! את שמעך שמעתי כי איש טוב אתה, וכי חפצך להיטיב בכל עת עם איש נכה ומענה מפגעי הזמן, והדעת הזאת תרהיב היום בנפשי עז לבוא אליך בשאלתי ובקשתי, ואני תקוה כי את חפצי תשלים כיד אהבת-אדם הטובה עליך. וזה הדבר: הן זה כשנתים יסר יסרני יה והתני האברך המופלג ושלם מ' חיים פ... בעל בתי היחידה, חתני זה אשר אמרתי בצל תורתו וחכמתו אחיה, הנה מרוב שקידתו בלמודו יומם ולילה הכה בשגעון ובחמו נדעכה נפשו הטהורה ממקומה ורוח קנאה עברה עליו ויקנא את אשתו זו בתי הצנועה ויטפול עליה דברים אשר לא כן אחרי אשר ילדה לו שלשה בנים נחמדים. אחרי עמל וכעש מרבה להכיל, אחרי נסיעות רבות, למרות חפצי, אל בני קדר ואל יהודים-טובים למען גרש ממנו את הרוח-הרעה (כי אין ארם נתפס על צערו) הבאתיו זה כשנה ווארשאווה ויבוא על פי השתדלותי אל מחלקה

מיוחדה בבית החולים לתועי רוח כמוהו.

מן העת ההיא לא שמעתי מחתני דבר לא לשבט ולא להסד, והנני כאיש נדהם ובתי אלמנה חיה. לכן אחלי ארוני, תקבל נא רצופים פה שלשה רו״כ אשר יהיו לך על הוצאת דרושקען גם לקנות מגדנות בעד חתני מדי בואך לראות פניו בבית-החולים. בי אדוני, יכמרו נא נחומיך על משפחה אמללה ותאציל לך שעות מעתותיך, לבקר את חתני בבית החולים ולהודיעני בטובך מעת אל עת על דבר מצב חליו והיה שכרך: ברכה מחמשת היוצאת ממקור לבב חמש נפשות אמללות, וגם הדעת לדעת כי טוב וחסד עשית. לתשובתך אדוני אהכה בכליון עינים והיתה נחומים לנפש נענה. יוסף ב...

דעת לנבון נקל כי בטרם עבור הרגש הראשון אחרי קראי את המכתב, מהרתי אל אחד הבתים המיוחדים למשגעים ובבית-הפקודות נודעתי שם על אדות החולה חיים פ... אשר נמצא שם באמת, רק היום ההוא יום השלישי בשבת היה ועל פי תקנות בית-החולים אין לראות את החולים רק יום אחד בשבוע והוא יום ראשון בשבת. לשוא השתדלתי אצל הרופא לצאת למעני מן הכלל בפעם הראשונה, אך הוא באחד ומי ישיבנו?

ביום הראשון הבא שמרתי לבוא אל הבית ויביאוני אל חדר גדול ורחב ידים אשר שמה יובאו החולים ביום ההוא לראות שם עם שאריהם וקרוביהם הבאים לבקרם. הגדתי לשומרי־החולים את שם האיש חיים פ... אשר חפצתי לראותו וילך להביאו לפני. הדלת נפתחה ואיש כבן שלשים ומעלה, גבה הקומה ודל בשר, שערות ראשו וזקנו שחורות כעורב ופניו הלבנים כשיד הלבינו ושתי עינים גדולות ומבריקות במצחו הזך משלג ומפיקות עצב נורא, איש כזה עמד לפני ויבט עלי בעינים מפיקות זועה.

„זה הוא האיש חיים פ... אשר דרשת" אמר שומר החולים אלי „ואתה שבה על הכסא" הוסיף לאמר בפנותו אל החולה „ודבר דבר באזני האדון הזה הבא לראותך, רק אל נא תדבר כזבים כאשר אהבת ואשר שנאתי אני".

החולה שמע לקול פקידו וישב על הכסא ואני ישבתי מכולו. רגעים אחדים ישבנו שנינו באין דובר דבר בינינו אך אני הפרעתי את הדומיה באמור אל החולה: „הן מכתב באני מאת חותנך מעיר מ... ובו יבקשני לראות פניך ולהודע על דבר מצבך, ואתה הגידה נא לי: מה שלומך?"

לדברי אלה אדמו פני האיש אשר כשיד הלבינו כאלו בא כל הדם אשר בעורקיו אל פניו רגע אחד, ועיניו הגדולות מזרות אימה נטויות עלי.

„מעיר מ... אתה בא?" שאלני החולה פתאום „וגם את חיה אשתי היפה ראית שם וגם את הכמר אהובה ואת בניהם הממזרים... ולמה אתה בא אלי לראות אם עודני חי? חי, הי אני אחרי אשר כבר מתי ולא אמות עוד לנצח. רק אשתי עם הכמר ועם הממזרים ימותו יחד ומתיהם בל יחיו עוד, כי ימותו לשחת, אז תבוא אלי ותבשרני ותקח מאתי ברכה כי אצא לחפשי מכבלי העגון והייתי ככל האדם, גונן בהשובה אשה וגם בבנים חמשה, בנים

כשרים, לא כמזורים". את הדברים האלה דבר החולה בשצף קצף ובנשימה אחת וירדום. ואני נתתי על ידו את אשר הבאתי לו, תפוחי זהב ותפיני דבש למען למצוא חן בעיניו ויקח מידי בסבר פנים ותפוח אחד נעיץ בשניו על עורו ועל בשרו, אך בטרם בלע, ירק מפיו את אשר נשך ויקרא בחמת רוחו עד כי נבהלתי מפניו: „הלהרגני אתה אומר בסם-המות אשר שמה אשתי בהתפוח אשר נתנה למעני? ואתה הנך מן המשכילים הלובשים מלבוש נכרי ושבע הועבות בלבם מתחת להכתנת הלבנה כשלג. השע ממני ואשובה אל חדרי!" לדברים האלה קם מכסאו והרופא בראותו כי דמי החולה רתחו מבעש צוה על שומר החולים להשיבו אל חדרו, ואני יצאתי מן הבית נבוך ושומם. תאר פני החולה והזות פניו גם קול דברו עשו על נפשי את הרושם אשר יעשה על נפשנו תאר פני איש זר, אשר נדמה לנו כאלו ראינו אותו בשכבר הימים ובכל עמלנו לא נזכור מתי ואיפה ראינו את האיש ההוא. כל הדרך אשר הלכתי בשובי מבית החולים לביתי השבתי מחשבות לזכור ראשונות את אשר כבר עברו, אך לשוא. תמונתו וקול דברו לא זרו לי, אך לא ידעתי מתי ואיפה ראיתיו. כן עברו לי שלשה ימים וביום השלישי בשבתי בדד בהדר עבודתי לרגל מלאכתי, מלאכת הכתיבה, כמראה הבזק בא רעיון בלבבי פתאום: כי זה האיש חיים פ... בבית החולים, הוא הוא הנער היום אשר בחברתו השתעשעתי „בהקלויז" אשר בעיר מולדתי ס... במשך ששת ירחי ההרף תרי"א, הוא ולא אחר. שערות ראשו השחורות, עיניו הגדולות ומבריקות וקול דברו, שלשה אלה נתנו עדיהם ויהליטו בלבבי כי לא שגיתי בשפטי.

תאות נפשי לראות את האיש ההוא שנית ולדבר עמו, גדלה יתר שאת ויתר עז, כן מפני אשר חפצתי להוכח אם היא זה האיש ידיד נעורי וכן מפני חפצי לראות בעיני את הרושם אשר יעשה הזכרון הזה על לב האיש אשר רוח-רעה מבעתו ורוח קנאה לקח את לבבו.

ביום הראשון הבא באתי אל בית-החולים אך שומר-החולים אשר הכירני, אמר לי כי האיש חיים חולה הוא ושוכב על מטתו זה שבעה ימים מיום אשר ראיתי פניו ואוכר לכל: כי מות ומשכלת היו בהתפוח אשר נתתי לו וכי מעט המיץ אשר בא אל פיו נהפך למרורת פתנים בקרבו ורק חכמתו עמדה לו להשליך מפיו בטרם בלע ולא מת לשחת. בגלל הדבר הזה, אמר שומר, לא יוכל להוליכני אל חדר החולה מבלי רשיון ראש הרופאים. בכליון עינים חכיתי עד בוא ראש הרופאים אשר נעתר לבקשתי להוליכני אל חדר החולה ולהתמהמה שם לא יותר מעשרה רגעים.

בבואי החדרה מצאתי את החולה סרוח על ערשו בין מטות חולים אחרים, ובעיניו המזרות איטה הביט עלי ואביר מראהו כי הכירני כרגע.

„השלום לך חיים?" שאלתיו.

„אין שלום" ענני „חולה אני כסף רעל אשר השקיתני יום אתמול בםלאכות אשתי ובמריה אשר עליה יגילו... אך כלכם כעשן תכלו ולא תוכלו לגעת

בי לרעה". אני זכרתי את מאמר הרופא אלי לבלתי התמהמה בחדר יותר מעשרה רגעים, לכן לא חכיתי עוד לשמוע את דברי החולה אשר לא יתנו ולא יוסיפו לי מאומה ואומר אליו פתאום: „הגידה נא לי חיים, האם לא יליד עיר ס.. אתה, בן אשה אלמנה נעמי?"

לדברים האלה התחזק החולה וישב על המטה ובעינים מפיקות זועה ושממון הדר כליותי ולבי ותחת השיב דבר נאנח מרה וידום.

למראה החולה ברגע ההוא נבהלה נפשי, וכמו בעיני ראיתי המון ענני אפל עברו על פניו אשר לבן ואדם התחרו עליהם חליפות, וגם לשוני לחכי דבקה מבלי דבר דבר. עוד אני יושב משמים תפוש ברוב שרעפי בקרבי והחולה התנודד ויבך מרה ועיניו יורדות מים. שומר החולים בא להגיד כי עוד מעט יעבור מועד שבתי שם, ובראותו את דמעות החולה התפלא ויאמר: „אכן סמן טוב הוא לחולה כזה אם יוריד דמעות; אין זאת כי אם אתה אדוני, הסבות בדמעותיו, אך כלה דברך וצא, כי עבר המועד וראש הרופאים יבוא החדרה".

„חיים בן נעמי יליד ס..." קראתי לו בהחזיקי ביד ימינו „אני הנני אליעזר יצחק בן משה ש... יליד העיר ההיא וזכרת כי יחדו המתקנו סוד לפנים, לפני שנים הרבה בהקלויז אשר בעיר ההיא, ואתה שלום, בעוד ימים אחדים אבוא שנית לראות פניך" ואפן ואצא. אחורי הדלת והמזוזה שמעתי עוד קול כחולה קורא מן החדר „אליעזר יצחק בן משה" ואספר הדברים באזני ראש הרופאים בבקשה ממנו לתתי עוד לשוב החדרה, אך הוא השיב פני באמור אלי: „לך עתה אדוני ולימים שבעה תשוב הנה ויש תקוה כי החולה ישוב לאיתנו ובינתו לא תסתתר עוד; הן רבות כאלה חזיתי בימי נסיוני בבית הזה, כי את אשר לא יפעלו על נפש חולה כזה ימים ושנים הרבה ותרופות אין קץ, יש אשר יפעל עליו רגע קטן אחד והדבר הזה במסתרי כהות הנפש יסודו".

נתתי ברכתי להרופא ואצא מן הבית. בחדר הראשון מצאתי את שומר החולים ואתן לו את כתבתי לאמר: „אם תראה איזה שנוי במצב החולה לשבט או לחסד המהר נא להודיעני על ידי שליח על פי הכתבת הזאת ואז אבוא הנה".

„טוב הדבר" ענה השומר „אני עוד זאת אעשה לך אדוני, כי אדבר דבר באזני ראש הרופאים והוא ישלח לך אות ביד שליח בית-החולים".

ביום השלישי אחרי צאתי מבית החולים בבקר והנה אחד ממשרתי בית החולים בא ויתן על ידי את כתבתי (קארטע) אשר השארתי ביד שומר החולים ומעבר השני כתוב בעצם יד ראש הרופאים לאמר: „אדוני! בוא אל בית החולים

היום בשעה עשירית בבקר לראות את פני החולה חיים פ... וראית ושמחת על השנוי לטוב אשר הראה בו".

ראש הרופאים. K.

בשעה העשירית עמדו רגלי בחצר בית החולים וראש הרופאים בא ועמו יחדו באתי אל הבית. ישבתי על כסא וראש הרופאים נתן צו להביא את חיים פ... ובעוד רגע בא.

עיניו כידודי אש התמלטו אך לא הפיקו זועה כבימים הראשונים, פניו לבנים כפני איש אשר חלה מחלה עזה ויהי מחליו וראשו כפוף. ראיתי כי מלהבה לו בקרב וג״ב: אם לפתוח שפתיו עמי או לחדול ואקום מכסאי ואשאלהו לשלום ואתן לו כסא לשבת, וישב ויאמר:

„תודות לאל הטוב טוב לי עתה מאז. ראשי איננו עוד עלי כגלגל ולבי הולם פעם, תחת אשר ימים רבים היה לבי חלל בקרבי והאמנתי כי כבר מתי" לדברים האחרונים האלה עבר צחוק קל על שפתיו.

„האם תזכור עוד את ימי ילדותך בעיר מולדתנו ס...?" שאלתיו.

„כמים עברו אזכור את הימים ההם" ענני „ימים אשר בם כאשר הייתי אשר אין קץ, אף כי נער עני הייתי, בן אשה אלמנה, ואשר כזה לא נתנו לי הימים הטובים הבאים אחריהם בבית חותני העשיר בעיר מ... כי הייתי שם כל היום נגוע, מכה אלהים ומענה. אשתי... אך רב לי היום כי נפעמתי מאד ועוד חזון למועד!"

„האם תזכור עת שבתנו יחד בהקלויז?" שאלתי למען תפוש אותו בלבו.

„זכרתי, זכרתי ר' אליעזר יצחק" ענה בהביטו בפני בעינים הודרות כחפץ לקרוא את רשמי תמונתי אז בתמונת פני היום. „זכרתי גם את המקרה לא-טהור אשר קרה בחרף ההוא להרב ר' חיים: כי רבני עירות רבות בקשו את נפשו לספותה על דבר אשר הרשה לנפשו להקל בשאלות ספק ספיקא, ועל ידי אחד מתלמידיו עמו רעל ביין שרף אשר הוא שותה וה' הצילו מידם'.

דברי האיש אלה העלו גם על לבי את זכרון המקרה אשר כמעט נשכח מלבי מרוב ימים, וישר נוכחתי כי סרה מעליו הרוח הרעה ויהי כאחד האדם.

„האם יש לאל ידך היום לכתוב דברים אחרים בעצם ידך אל חותנך ואל אשתך?" שאלתיו „ונתת שמחה בלבם".

„כתוב אתה ארוני בשמי" ענני בהורידו לארץ ראשו.

„מה אכתוב להם בשמך ?" שאלתיו.

„כתוב להם מה תכתוב! כתב נא לחותני: כי יבוא הנה ויוציאני מן הבית הזה וכו׳.. לא אשוב עוד לכסלה".

„ומה אכתוב לאשתך ?" שאלתי כמו לתמי.

„לאשתי ?" ענה במבוכה קלה „לאשתי תאמר נא בשמי שלום וה׳ אשר חפץ דכאי הוא יסלח לי כי חטאתי וישר העויתי".

„כן אעשה כדברך ידיד נעורי" עניתי בתתי את ידי לו „והנני כותב היום מכתב אל חותנך ואל אשתך לתתי להם בשורה כי שבת לאיתנך ובעוד ימים אחדים עיניך תראינה פה את חותנך".

„הלא ישמח לבך אדוני" קרא אלי ראש הרפאים פולאנית „כי בשעה צלחה באת אל החולה הזה ובואך פעל על נפשו פעלה נמרצה להשיב בינתו אליו עד כי יוכל לעזוב את בית-החולים בכל עת".

„אודך אדוני הרופא" עניתי „כי גם אתה כאוהב־אדם עמדת לימיני ומה מאשר אני היום: אם לא יבצר ממני לבשר את אב אמלל, אב לאם הבנים אמללה, כי בא הקץ לצרתם וכי בן, אב ובעל נתן להם יום אחד".

בצאתי מבית החולים נמלכתי לשלוח דעפעשע אל חותן חיים פ... תחת המכתב, ואחרי ימים שלשה בא האיש עם בתו הנה וממחרת נסעו שלשתם שמחים וטובי לב לדרכם ויברכו גם אותי.

לפני שבועות אחדים הגיעני מכתב ידידות כתיב על טהרת שפת קדש ביד האיש חיים פ... אז עלה זכרון המקרה הזה על לבבי ואכתוב בספר.

אליעזר יצחק שפירא.

ווארשא ר"ח אדר שני תרמ"א.

קול יעקב:

לדוד משכיל, ה׳ ראדנער! אתמול באתני החוברת הששית „להבקר אור" שנה-חמישית (1880); ובה מצאתי באוריך על כתבי קדש אשר ביניהם תבאר הפסוק „כי בצל החכמה בצל הכסף וכו׳" (קהלת ז׳ י"ב): „אם גם האדם יוכל לחסות בצל הכסף כמו... בצל החכמה, אכן כפלים לה לתושיה כי היא תחיה בכל עת את בעליה".. נא אל תדינני לכף חוב אם אומר לך קבל עם, כי הבאור הזה כבר היה לעולמים, כבר קדמך המבאר הח׳ ה׳ ירמיהוסג"ל Dr. Heinemann בבאורו לספר קהלת שמה; ואלה דבריו: „כאשר יחסה האדם בצל הכסף, כן יחסה בצל החכמה, ובדבר הזה לפחות שוים הם, ואולם זה יתרון דעת, שהחכמה תחיה את בעליה בהיותו בחסר כל". — כי האמת חובה להגיד כדבר בן־סירא (ד׳): „בנפשך הלחם בעד האמת ?".

ובאשר הנני עומד על הפרק הזה, אבקש מכבוד המו"ל הב"א החכם וזקן בית-החכמה (יוסיף לו ה׳ ימים על ימיו!) כי יתן גם לדברי האחדים —

בענין הנ"ל — מקים במכ"ע החדשי, הנחמד להשכיל!

(קהלת ז') „טובה חכמה עם-נחלה, ויותר" לחכמה עם־נחלה — מכלי בית והון נחלת־אבות, היתרון הזה הוא רק „לרואי השמש" המה הבריות (עיין ברש"י), רק האדם מוקיר חכמת-עשיר וחכמת-המסכן יבוזה, דבריו כאל המה ואינם נשמעים, כאשר יחליט החכם-הקדמוני (קהלת ט' י"ו) ואחריו החכם האשכנזי משאָקקאָ יאמר גם הוא (בספרו „דער מיליאָנער"): „זייא וויזער אלס סאלאמאן, בעססער אלס איין ענגעל, דיינע וויזהייט אונד טוגענד ערהעבען דיך ניכט איף גאלדענען פוכגעשטעלל, געווינגען דיר אונטער אונזערן בארבארען בעטטעלשטאב אונד שאנדפפאל". ואמנם „כי" אם אדם „בצל החכמה" וגם „בצל הכסף" ישכון רק אז „ויתרון" (פארציגליכקייט) ימצא בעיני הבריות כי יכובד על דבר רוח „דעת" המנשב במוחו, ואמנם כן הוא רק אז אם „החכמה" במשכיות-כסף „תחיה (מאכט גלאנצענד) בעליה"!

וטרם אכלא שפתי אומר גם אליך, בעל השברים ה' יעקב-לא-מת דברים אחדים וכמעט מלה-אחת: במכתם ב"א: „פרי-עץ-הדעת" תספר מעץ אחד הנמצא על האי „צייל אן" הנקרא בשם: „תפוח חוה" הנושא פרי נחמד למראה ותאוה לעינים, ובכל פרי ופרי מפריו נראה מצד אחד רושם שנים והמושלמנים יאמרו כי האי „צייל אן" הוא הגן אשר נטע אלהים בעדן מקדם, והעץ הזה הוא „עץ-הדעת" אשר ה' צוה לאדם הראשון: „לא תאכל ממנו"; וסימן הנשיכה הוא הרושם אשר השאירה בו אם כל חי ביום אכלה ממנו היא ואישה בעצתה על ידי הנחש הערום. שא נא לי אם אעירך כי הספור הלזה ימצא כמעט כלבושו אחד בהספר הקטן „צל עולם" מרב מתתיה גאון ז"ל; כעת לא ימצא ת"י והואל ועיין בו ותמצא כדברי. בברכת שלום אצא מאת פניכם, קוראים יקרים!

יעקב אברהם ב"א לעווקאוויץ.

וואָלקאָוויסק. ה באדר א.

המכונה: י' אברבנא"ל.

הערת המו"ל: צר לנו מאד לראות איך יקבלו הסופרים הנכבדים עם באורי מקראות, אף כי חלילה לנו לחשוד אותם כי ידעו והבינו, אך בקשתנו מכם סופרים נכבדים, אשר בטרם תשלחו לנו את באוריכם תחפשו חפש מחפש: אם לא היה להם זכרון בספר הימים בספר אחד המבארים ואיש ממנו על מקומו יבוא בשלום.

מאמר

אין כאל ישרון

והוא

להראות את השגת משה הגדולה באלהות; ואיך נשגבו ועמקו מחשבותיו מאד

מאת

דוד כהנא

יש רבים מחכמי העמים בימינו, אשר יביעו וידברו עתק על משה איש האלהים, באמרם כי השגתו באלהות לא היתה גדולה כל כך, כמו שראוי לחוקר גדול אשר יראה את האלהות במלוא רחבי התבל, בכל מקום ובכל; ורק על פי ידיעתו הקטנה הזאת, הורה משה לבני ישראל את אמונתו א) והראשון אשר הוציא את הלעז הזה על משה, ואחריו נהו חכמי העמים בעינים עצומות, היה ברוך שפינוזה היהודי, אשר מרוב שנאתו לעמו טחו עיניו מראות מישרים, וספירים נהפכו בעיניו לאבני חצץ, ועכר את מערכות ישראל בחנם; וכה יאמר: השגת משה באלהות היתה קטנה מאד, משה לא ידע ברור אם ה' יודע הכל, ואם כל מעשי בני אדם נערכים על פיו; משה האמין כי חלק ה' מכבודו לאלהי העמים לנהג אותם כאמרו, מי כמכה באלם ה'; משה האמין כי העצם אלוה או ה' אלהי ישראל, מקום מושבו רק בשמים כמו שאמר מענה אלהי קדם, וכאשר האמינו זאת גם כן עובדי האלילים מאז, ורק מטעם זה עלה אל ההר, כי באמת לא היה נחוץ לו זאת, אם היה אפשר לו לצייר בשכלו כי ה' הוא בכל מקום ב). דברי רוח האלה וטיח התפל הזה, היה לחומר לרבים מצוררי ישראל, שצר להם

א) עיין בס' אייזיס, מסה' רעמדוזען חלק א' (צד קמ"ח) ובס' שפאדיען צור סטמעטיסטען רעליגיאנס געשיכ' מהפראפ' באהדיססין חלק א' (צד כ"ה) ובס' קולטורגעשיכטע דעס יאדינטהאמס מהח' אפפע הענגע אם רהין (צד כ"ג) והראה ההפוכות וזרות, ודברי הבל ורמות רוח גם יחד.

ב) עיין בספרו פיהעלאס' פאלי' פראקטאט (צד מ' עד מ"ו) הוצאת הח' קירכמאנן: ובדבר הכתוב מי כמכה באלם, לא נאמר אלים רק אלם והוא כמו תהלים (נ"ח ב') האמנם אלם צדק תדברון, והוא הכר לאנשים בעלי זרוע וכח; וכמו שם (ע"ג ד) ובריא אולם; וכמו בדברי חז"ל כל דאלים גבר (ב"ב ד' ל"ד) ואף הכתוב מי כמכה נאדר בקדש, מקביל היטב, והכונה מי כמכה באלם ה', בכל כחות הטבע החזקים והעצומים מי חזק ואדיר כמוך; גם מה שמביאים חכמי העמים ראיה מן הכתוב: אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים (דברים ד י"ט) אין בדבריהם ממש, כי פה רק מקרא קצר, והסר

לראות שזה משה האיש, אשר האירה ארץ מכבודו, והורה לכל בני תבל את אמונת האחדות, יצא מזרע יעקב; ועל כן יצאו לדבר סרה על משה איש האלהים, והעלו גרה את כל דברי שפינוזה, שגיונותיו וזדונותיו הרבים, וישימו אותם לאבן פנה לכל מאמריהם, ויסוד לכל ספריהם, וכמעשה השועל עם הענבים כן היו מעלליהם.

אבל מה נשתומם לראות איך מרוב קנאה ושנאה יצא שפינוזה וסיעתו לעקם ולעקש את הישרה, ובזדון לבם השחיתו התעיבו עלילה, להפוך את דברי כתבי קדשנו מכל וכל, ולהכחיד ולהכחיש דברים רבים תחת לשונם שהורה ואמר משה לעמו בפרוש, אשר מהם נקל לראות עין בעין כשמש בצהרים, איך גדלו ועמקו מחשבותיו והשגתו באלהות מאד, וכל דבריהם תהו ובהו הטה, ואין להם יסוד; ובאמת זה דרכם כסל למו, לקרוע את כתבי הקדש קרעים קרעים, ולבחור מהם רק מלות אחדות בודדות כפי היותן לשמירתם, ולהוליך בזה רבים שולל בערמתם, עד שגם אחדים מבני עמנו נתעו אחריהם להאמין בהבלי השערותיהם.

משה היה המחוקק הראשון אשר אמונות עובדי האלילים לא מצאו חן בעיניו, והוא היה הראשון אשר בחקרו לדעת האמת, השכיל כי אך אל אחד יחיד ומיוחד ברא את כל כחות הטבע הרבים והעצומים, והוא לבדו המושל והשליט עליהם, ובידו להטותן אל כל אשר ירצה. והדעה הרמה והנשגבה הזאת, הורה לעמו בפרוש ואמר:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד,
אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת
כִּי יְהוָֹה הוּא הָאֱלֹהִים
אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ,
הֵן לַיהוָֹה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם
הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ,
וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ
כִּי יְהוָֹה הוּא הָאֱלֹהִים
בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד א)

ודברי משה הנשגבים האלה, והשגתו הגדולה באלהות, נבין ביתר שאת;

להאיר להם; כאשר העתיקו הזקנים ליונית: אשר חלק ה' אלהיך אותם להאיר לכל העמים; עיין מסכת סופרים פרק א' ט'.

א) עיין גם' דברים ו' ד'; ד' ל"ה: י י"ד: ד ל"ט: וכדומה: וכן אמר: לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב (שמות כ כ"ג) כי לא ראיתם כל תמונה (דברים ד ט"ו) ועוד ועוד.

בעהאק ג) וגם א נ י ה כ ו ת ב נסיתי במשנה דמדות ד) (המצרף מצד 92) אחרון חביב ה) .

עתה נשובה נא לראש מאמרו ונשים עין על „שפתו יפתו" וידיעתו בשמוש הלשון — וז"ל: אם החקירה בדקדוק השפה העברית ושמוש לשונה מזמן הספרות החדשה . . . הועילה תועלת לא מעט . . . ומדת הפשט היתה מתרוצצת ומתצמתת . כן הגדילה . . . ואחריו החרו ; . . (בקיאות וציונים) כמו הרב הנודע . . . המבקר העמוק לעהרבוך צור שפראבע (ציונים) . . . במ"ע אריענט . : .

ג) שמעתי מחכם אחד שאמר לי בשם החכם ר"י בעהאק לאמר: בראותי את ספר המצרף איך מחברו מכנה לכלם בשם „ידידי" וגם את החכמים והגאונים שכבר מתו ושלא ראה אותם מימיו, יראתי לנפשי פן אמלא בו, כי קורא הוא גם לרב פפא „ידידי". והרוצה לדעת עד כמה מגעת חוצפתו ועזותו של המחבר הזה יראה בהמצרף צד 75 שהעיז לאמר על סומכוס תלמידו של ר' מאיר (שהיה אומר על כל דבר ודבר מ"ח טעמי טומאה ומ"ח טעמי טהרה, עירובין דף י"ג) „שהיה כותי" עפרא לפומיה!

ד) אולי ברצונך לדעת קורא יקר איך בעל המצרף מפרש משנה דלא כהגמ' ראה נא בשום לב איך הוא מפרש המשנה דמדות שהוא מתפאר בה עליה (המצרף מצד 92) ותראה בלבול הדעת של המפרש הזה שלא ראית כמוהו מימיך, ראה מן דבור המתחיל: בטרם אבוא אל הבאור וכו' עד צד 95 ונוכחת כי הוא לא הבין במחילת כבודו, שהכהנים דקא חשיב ר' יוחנן ששמשו במקדש ראשון (המובא שם בדבריו) מיירי בכהנים גדולים שכאו"א מהם שמש בזמנו · ושלש מאות הכהנים שנתנו על הגפן בפעם אחת במשנה דמדות מיירי בכהנים הדיוטים שלקח עמו הכהן הגדול לעזרו לפנות הגפן, וע"כ הקשה קושיתו העצומה. והמ· מה שאמר שם, במטותא מינך קורא משכיל שים לבך לקרוא את המאמר ההוא מראשו עד גמירא ועי' מה שאמר בזה המפתח בענין זה ונוכחת מאין לקח כל דבריו שם, ומפני שלא הבין בדברים, בלבל הדעות והסתבך מאד עד שלא יכול להמיש נוהרו מהם. עיי"ש כי המקום גורם לי לקצר הפעם, ובמחברתי שאוציא לאור אי"ה אדבר מזה ברחבה, עתה הגידו נא באמת בלי משוא פנים, האין זו העזה כלפי חז"ל כי איש כמוהו יחלוק על רבא ויגיד לכל כי הוא היטיב לפרש המשנה דמדות ממנו, בושה וכלמה!

ה) למקרא דבריו אלה זכרתי מעשה שהיה באחד מן המגידים המפורסמים ליודעי הכי, שבא לעיר פלונית להספיד על מות גאון אחד ויעורר במשליו תאניה ואניה וגעו כל העם בבכיה ולא חסר לו בלתי אם לפתוח דלתות אה"ק בחזקה ולקרא ישבו לארץ . . . אבל מכיון שבא לידי חמום הביאהו דמיונו ויחל לחשב ברוכלא את כל הגאונים שעזבו לנו חיים בזמן ההוא ויחשב גאון פלוני ופלוני . . . ויסיים: וגם אנכי — כל עוד נשמתי בי. (אוכד איך בין שאן אויך גאר אטרופ) לדברים האלה התפרץ צחוק אדיר וחזק מפי כל הקהל וגעו כל העם בצחוק והמסך

. . .

ריל דוקעס דיא שפראבע דער משנה (עסלינגען 1845—1) . . . שד"ל באריענט לשנת (ציונים) עד „אהרון הגדיל" כל זה פראזע אחת ובזה תמה הפראזע המתחלת „באם". הנקל הוא להחנק בפראזע ארוכה וממושכה כזו, ראו כי אין רחמים בלב הכותב הזה ולא חס על הקוראים, הן גם תינוקות של בית רבן יודעים כי המלה „אם" היא מלת התנאי אשר המשפט הנמשך ממנו טוכן במלת „אָז" (ראה תל"ע שמוש הלשון שנ"ט) ואם יורנו ה' דובזעוויץ כותב המאמר את המשפט הנמשך ממלת „אם" שהתחיל בה — על שכרי אשאנו, אך האם פילאלאג כמוהו יפנה לבו לדברים בטלים כאלה להקפיד על לשונו, מלאכה זו יאתה לסופרים פשוטים הכותבים מאמרים הנוגעים לעולם השפל, והוא היה טרוד להגיע עד מלת „משה" למען הגיה את הירושלמי — קוראים יקרים לולא חסתי מהטרידכם כי עתה יכלתי לחרוז לפניכם פנינים כאלה למכביר „משפתו יפהו" אבל האם היות אהיה כמוהו שכבוד קוראיו לא נחשב בעיניו לכלום ויבטלם בלבו, כי לולא זאת לא ערב את נפשו להלעיטם בבורות וטפשות כמו אלה. אך האיש הזה לא ידע כלל מאימתא דצבורא ואיננו יודע לפני מי הוא עומד? אחרי כל הדברים והאמת האלה אשאל להכמינו וסופרינו המצוינים ומבקרינו המובהקים בכל מקום שהם: הטוב טוב יעשו כי יחשו ויתאפקו מגעור בנזיפה על פה ממלל רברבן כמוהו? האם כולי האי כאין נחשבה ספרתנו בעיניהם כי לא יחושו לקנא קנאת כבודה שהיא גם כבודם? הכהפקר יעשה את ספרתנו? וכל הכמינו — כקליפת השום לפניו. תמה! תמה! אקרא, האמנם אין לכחד כי לאי-כבוד יחשב להם לבקר ספר בור כמוהו אבל אם יחרישו ממנו הן יחזיק באולתו ולא יסור ממנה, ומי יודע כמה הבלים ובורות יפיץ עוד לכל רוח וישבש מוחות הקוראים הפשוטים. על כן עת היא לעשות לספרתנו לקום להציל את כבודה מידי מבזיה ולהתיש כחה של זיפנות.

יצחק יעקב ווייסבערג.

קיוב 20 פעברואר 1881

מעות לתקן במאמרי „רוח פסקנות" הנדפס בהב"א הברת טעות לשנה השישית: צד 426 בשורה 30 שכחתי להעיר עיי' המפתח ח"ב ד' נ"ו מה שאמר שם בענין זה. בצד 425 שורה 34 נכתבתי בטעות: (תמיד כ"ד) וצ"ל: (פסחים נ"ט. נדה ל"ג. קדושין ס"ה). בצד 435 שורה 14 ת' „קלהה" נ"ל „קלה" צד 444 בהערה קטנה העירותי כי התרגום על כתובים הוא תרגום ירושלמי נ"ל „תרגום כשדי". הנ"ל.

הערת המו"ל: הדפסנו את המאמר מאת ידידנו הכותב בשלמות מבלי לשנות ולגרוע ממנו, (כאשר הסכימנו לעשות אלה המולי"ם אשר מ ג נ ו ה י ר א ו וכל ר ז ל א א נ ס ל ה ם וכל מעשיהם רק לשם שמי שמים) ואף כי גם ה' אד"ד המבוקר ידידנו וסופרנו הוא, אך יען כי הריב הזה לא ריב פרטי הוא, כי אם הרב לבקרת נאמנה ובמקום שיש חלול כבוד ספרתנו אין חולקין כבוד להוסב ורע, ויקוב הדין את ההר. ואם יש בפי ה' אד"ד מלין להצדיק נפשו יוציאם נא ונדעה כי הולם היא וכלנו יחד ללמוד אנחנו לריבים ושלום על ישראל ומבקריו.

אני לדודי *)

נָעִים לָאִישׁ בִּרְכַּת אֹהֵב וָרֵעַ,
אַף כִּי אֹהֵב חֲכַם לֵב וּגְדָל־דֵּעַ;
עַל כֵּן בִּרְכָתְךָ אֶת נַפְשִׁי הֵשִׁיבָה;
בִּימֵי חַיֵּי הֶבְלִי רַבּוֹת סָבָלְתִּי,
לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד גַּם לִכְתּוֹב עָמָלְתִּי,
לֹא פַּעַם שְׁאוֹל עָלַי פִּיהָ הִרְחִיבָה,
שְׁאוֹל קִנְאַת קַנָּאִים כָּפָן וָחֶסֶר,
מִכָּל עָמָל וּתְלָאָה יְדוֹת עֹשֶׁר.

וּמַה חֶלְקִי מִכָּל תְּלָאוֹת אֵלֶּה.
וְעוֹד הַרְבֵּה, כִּי אֲסַפְּרֵם עִטִּי יִלְאֶה?
מַה חֶלְקִי מֵעֲמָלִי לְקֵץ יְמֵי שְׁנוֹת גָּבֶר?
הַאִם צֵאתִי לַחָפְשִׁי בְּשֵׁן וָעָיִן?
כִּי נִתְּעוּ שִׁנַּי וְאוֹר עֵינַי אָיִן?
אוֹ אָשִׁישׁ כִּי אָבוֹא בְכֶלַח אֱלֵי קָבֶר?
הֵן כָּל עוֹד לֹא חָלַץ רַגְלוֹ מִדֶּחִי,
מַה יִּתְרוֹן לַגֶּבֶר כִּי יוֹסִיף יֶחִי?

אַחַת הִיא נֶחָמָתִי עַל כֵּן אָמַרְתִּי,
כִּי גַּם רֵעִים אֲהוּבִים לֹא חָסַרְתִּי,
אֲהוּבִים כָּמוֹךָ, אִם גַּם מָעָטוּ;
אַהֲבָתָם אֶזְכְּרָה וְנַפְשִׁי שָׂמַחַת,
בִּרְכָתָם אֶקְרָאָה וְאֶשְׂבַּע נַחַת,
אֶבְטַח, לֹא אֶפְחַד, כִּי רַגְלַי עוֹד לֹא מָטוּ,
אִישׁ אוֹהֲבִים כָּמוֹךָ לוֹ נָפְלוּ חֶבֶל,
לֹא עָמַל לַשָּׁוְא לֹא יָגַע לַהֶבֶל;

א. ב. ג.

---

*) לעמת השיר „אל מהלליה הכהן" במחברת ז צד 100. ראוים היו שני השירים לבוא איש בעקב רעהו, אפס כי בבוא אלי השיר הזה מאת המו"ל, כבר נדפס השיר של ס' האלבערשטאם עם המאמרים הבאים אחריו אשר הפרידו בין הדבקים האלה ויכבד השיר הזה פה את מקומו. אי"ש. ה

עת ספוד

ביום ד׳ לחדש טבת גוע ויאסף אל עמיו בעיר בוקארעסט בירת רומניה איש יקר ונכבד מעדת בני ישראל הספרדים (היספאניאלים) הלא הוא הרב החכם והישר באדם הר״ר יהושע הלוי ז״ל, שהיה מורה בבית הספר של הספרדים. בן ארבעים ושמונה שנים היה במותו, אחרי סבלו יסורים קשים מטחלתו זמן שבועים ימים. ביום ג׳ לשבוע ה׳ לחדש הובל לקברות בכבוד והדר. את כל זאת הודיענו משם ידידנו המשכיל הנכבד הע״ח ובסוף דבריו הוא אומר: „גם בני קהלתו (עדת הספרדים) עשו לו כבוד גדול אחרי מותו, יען כי המה רק המה מררו את חייו, כי הקימו עליו את משרת בית הספר, איש נוצרי, או גם צועני, להתלבו, והמשרת הזה המר חייו, וכל צעקותיו בהתאוננו באזני ראשי הקהל של הספרדים לא הועילו לו להטותם כי יגרשו את הנער הזה מבית הספר. וכפי הנראה יכה לבם אותם על זה כו׳״. הקורא יזכור כי כבר דברתי אודות הרב החכם הזה וכל מעשה תקפו והשכלתו בהורותו בבית הספר (הבקר אור שנה ד׳ חוברת ג׳ צד 820 במאמרי „מסעי ברומניה״) ושם הזכרתי ג״כ כי בני עדתו לא חלקו לו הכבוד הראוי לו ומצב פרנסתו היה מורה מאד. דברתי אז משפטים עם בני עדתו והמה כפי הנראה לא הטו אזן לי ועוד הרעו לעשות. זה חלק חכמי לב פועלי טוב בעמם בקרתם עמדתם בעדה אשר לא זרחה עליה שמש ההשכלה האמתית, המתימרת בגאוה וגדל לבב לעשות כמעשה העם המושל בארץ ודתי עמה מאז מעולם נבזים בעיניה, עדה כזאת לא תדע להוקיר איש נבון וחכם כר׳ יהושע הלוי ז״ל, עדה כזאת מקברת את משכיליה בעצם תמם, בהכריתה מפיהם אכל וכל יד עמל תבואם להביא לביתם לחם עצבים. והיה אחרי מות איש משכיל ועושה טוב כזה אשר המרו אנשי עדתו את רוחו כל ימי חייו ומהם לו למות תוצאות, והמרו עליו כהמר על הבכור וספדו לו הוי אדון והוי הודו והקימו עליו גל גדול ומצבת אבן גדולה לכפר בעדם ובעד כל הרעה אשר עשו לו כל ימי חייו. שימו זאת אל לבכם בני ישראל עדת הספרדים בבוקארעסט והטיבו דרככם ומעלליכם עם מוריכם ומלמדיכם להועיל והיתה זאת מצבת עולם להרב החכם ר׳ יהושע הלוי ז״ל תנצב״ה.

המו״ל.

משפט ספרים חדשים.

ספר גלילות הארץ

כולל ידיעת כתבת הארץ לכל מחלקותיה עם הרבה לוחות וציורים

בקצת דעותיו הם גם הם אהבוהו בלב ונפש. לאיש מורם מעם כדאסטאיעווסקי מן היכלת הוא לפעמים להתנגד, אך לא לשנאהו. מי אשר גם פעם אחת קרא, את חבוריו הנפלאים: „Бѣдные люди“, „Записки изъ мертваго дома“, „Преступленіе и наказаніе“, „Униженные и оскорбленные“, אלה החבורים המסלאים בפז, אשר מבלעדי רוח הפאעזיע השפוכה עליהם באופן מאד נעלה, מבלעדי יקרת הציורים הנאמנים המוצגים במו חיים וקימים בכל צביונם, כאלו לקוחים הם ישר מעולם ההוה והמעשה, מבלעדי כל אלה עוד יש להם היתרון, אשר במו הערה לנו המחבר את אהבתו העמוקה להאדם בכל חום נפשו הרוממה והמתפעלת, ולא לאדם המעלה הנושא עליו תבנית הטוב והצדק, כאשר יאהבו לתאר רובי הסופרים, כי אם לאדם שקוע ביון מצולת צרכי יום יום, לאדם עד צואר יחצה ברפש העוני והמחסור, לאדם נענה ונדכא, שפל גם בעיני עצמו אשר במה נחשב הוא, לאדם חוטא וכבד עון אשר מעשיו יפרידוהו לרעה מן החברה, לאדם כזה יראה לנו דאסטאיעווסקי את אהבתו הקדושה, ללב אובד ונדח כזה יחדור ברוחו הכביר ומשמה יחשוף לנו שפוני טמוני אהבה וטוב, בעמק עכור כזה אשר גם זכרונו בלבד יפיל עלינו זועה ינחנו בידו החזקה ועין בעין יראנו גם שמה זיקי החיים נאורים, זיקי יתר הפלטה מחיי אדם במושגינו אנחנו, עד אשר כמעט בלא רצון נתעורר לחמלה על האמללים האלה ומקרב ולב עמוק נרגיש ונשתתף בשברם הגדול כים ורק אז נבוא להכרת הדעה הרוממה כי האדם לא יחדל מהיות אדם באיזה אופן ומצב שהוא, — מי האיש אשר קרא את החבורים האלה והתענג על יפעת זהרם, מבלי משים יאהב את מחברם הדגול מרבבה, את דאסטאיעווסקי אוהב האדם במלוא מובן המלה. הנה זאת היא הסבת הנכונה, אשר כל בני רוססיא הנאורים, למרות פרוד הדעות השורר ביניהם, קמו כלם בלב אחד לבכות את אבדן המנות הנעלה, אשר המות חטפהו בהיות עוד כחו חדש עמו להטיף לבני האדם מושגים נעלים ורוממים, וזאת היא גם הסבה, אשר מצאנו לנכון להציב לו יד ושם גם במכ"ע עברי, אם כי אנחנו בני ישראל אין לנו שום יחס וקשר עמו בפרט, — אני אומר בפרט, יען כי בכלל אנשים גדולים כדאסטאיעווסקי אינם שייכים רק להעם אשר מקרבו יצאו, מאורות מזהירים כמוהו הם חלק האנושית כלה בלא הבדל. דאסטאיעווסקי אהב את בני האדם בכל נפשו ובכל מאדו, למו, ביחוד להאובדים והנדחים, הקדיש את מבחר שנות חייו, בעשות ספרים הרבה לרוחתם ולישועתם. וככה לא נפחה בקרבו אש האהבה הטהורה אשר בערה תמיד על מזבח לבו, ככה לא ירד מן הבמה ובשפתים דולקים הוסיף לעורר אהבה וחמלה אל כל בני עוני, ובמלאכת הקדש הזאת שם את כל מעיניו עד עת נשימתו האחרונה, כאשר יעידו כתביו האחרונים אשר יצאו לאור תיכף אחרי מותו; ועל כל אלה כדאי הוא דאסטאיעווסקי, הציר הגדול הזה, אשר נהירין היו לו שבילי רגשות הנפש לכל פרטיה.

והליכותיהן, כראי הוא, כי שמו יהיה חקוק לזכרון בלב כל בן דעה מאיזה עם שהוא. דאסטאיעווסקי בהיותו רוססי מלדה וסבטן ובאהבו את עמו ראה עוני ממעמקי לבו, לקח, כמובן, את צורות אבירי חבוריו מן תוך הרוססים, אולם הסירו נא מהם את תארם החיצוני, את מלבושיהם, את אופן מדברותיהם המיוחדים למו לבדם באשר הם רוססים, כל אלה הסירו מהם ואז יופיעו לנגד עיניכם צורות „בני עוני" מכל העמים והלשונות באין הבדל, יהיו צרפתים, עברים, אשכנזים או פולאנים. וחיי בני אדם, חיי כל אלה אשר לא עלתה בידם להגיע להשלבים העליונים או גם האמצעים של סלם חיי החברה וישארו למטה בשפלה ידע והבין דאסטאיעווסקי עד התהום, ולזאת האציל למו את כל טובת לבו ואהבתו ויהי למו למליץ ישר. מפני כל האמור בזה אנשים כדאסטאיעווסקי יקרים הם להאנושית בכל עת, אולם ביותר בעתותינו אנחנו, בהמאה התשע עשרה המהללה, אשר בה רק ידי הכח רוממו והפרינציפ „חטוף ואכול", לעת כזאת זכר איש כדאסטאיעווסקי יקר וחביב לנו ביתר שאת וביתר עז!... יהי זכרו ברוך ולדור דורים ינון שמו הטוב!

זלמן עפשטיין.

בעלץ, אדר תרמ"א.

דבר אל הקוראים

צר לנו מאד כי למרות הבטחותינו ותקותנו לראות מראשית שנת 1881 את חוברות „הבקר אור" יוצאות תכופות אשה בעקב רעותה, הנה בין חוברת יאנואר לחוברת פעברואר יש רוח כשני חדשים תמימים, אך מה נעשה אם רוב לוקחי הבקר אור, אשר עם נייאהר 1881 נשלם זמן חתימתם, פגרו מחדש חתימתם בכסף מלא כחק למכ"ע ובמשך ירחי החרף היתה קשה עלינו הנסיעה, ובכן התנהגה המלאכה בכבדות לדאבון נפשנו ונפש אוהבי „הבקר אור" אשר קדמונו עם המחיר בעוד מועד ומאלה הננו מבקשים בזה סליחה בגלל האחור הזה ואל המאחרים עם שלוח כסף החתימה עינינו תלויות לתמכנו בכסף ובמחיר וטוב הב"א בידם הוא.

בחוברות הבאות יבואו מאמרים ושירים מנכבדי סופרינו וגם ספורים יבואו מעת אל עת להנות בהם את הקוראים ובקרת לא תחסר.

המו"ל.

חטר מגזע ישי או דוד אל-ראי (המשך מן חוברת א' שנה ו')

אך התורקים לחמו כנמרים ואריות באף ובחמה ובקצף גדול, אך כאשר ראו כי נשארו בודדים במועדם וכל עוזריהם כלם מרחוק ברחו ואיש אל עברו תעו, אז רפתה רוחם ויחלשו ידיהם, תרגול נפל חלל מתבוסס בדמו, ואם כי המלחמה עוד לא קמה אחרי נפלו לדממה, אך כבר חדלו גבורי בני תוגרמה להלחם, וכצאן טבחה כרעו לפי חרב ותבוסתם היתה שלמה, נהרי נחלי דם שטפו במלא רחב כל הארץ, כדמן על פני השדה שכבו חללי הזועלדשוקים עד עשרים אלף נפש אדם. והנשארים אשר נשארו מן השבי ומן החרב נסו ההרה כל עוד רוח חיים באפם ויעזבו את סוסיהם, את אהליהם ואת כליהם וימלטו על נפשם. את שרירא שר הצבא פקד אלראי לנציב בארץ הזאת לשום בה משטרו, והוא בראש שלשת אלפים פרשים אחז דרכו ממחרת היום ההוא אל העיר נישאבור אשר כבר שלח לה מלאכי שלום עוד בטרם לקחה אזן יושביה שמץ מהמגפה אשר היתה בטלכה ועמה על מרומי שדה.

העיר ראתה כי נוחלה אבדה תקותה להתיצב כצר נגד התקיף ממנה, ותכרות ברית שלום עם דוד מלך ישראל ותבא לו מס כבד שי למורא, ואך בזה הצילה נפשה מגורל העיר רעיה אחותה אשר היה צפוי גם עליה, ותמלט משני האבדון אשר היה נשקף עליה. אוצרות גוים, כל חיל עם ומדינה הובאו דבר יום ביומו האמאדאנה ויום ליום הביע דבר גבורות אלראי וכל מעשה תקפו וגבורתו.

בעת אשר כרת דוד את ברית שלומו בארמנות נישאבור, דכא אבנר שר צבאו את גלילות לאריסטאן תחת רגליו וישפוך עליהם ממשלתם ועם חיל העוזרים אשר הביא לו יאבאסטאר עבר את ההרים, ויחן על ארץ פרס כאשר יפול הטל; אלראי עזב את הארצות החדשות האלה אשר לקחו גבוריו בחרבם ובקשתם על ידם לעשות בהם משטר וסדר ולרפא את מצבם ההרום מכבד מלחמה, ואל שמועה כי באה אליו מהאמאדאן עיר מעוז מהר לרוץ ארח בראש כל צבאותיו אל הארץ ההיא.

כבעל עב קל מהרו חיל צבאות דוד לבוא האמאדאנה כי פקודת המלך עליהם חזקה לבלי יתנו דמי להם, ומנוח לכף רגלם; עוד כמהלך יום היה מן המחנה העירה, ואלראי בחר דרכו ויעבור בראשם עם חיל שומרי ראשו וימהר לבוא אל העיר ואל המלוא. שם נקרא כרגע גם יאבאסטאר אחר כבוד וכל הלילה ההוא נדרה שנת המלך והכהן כי עד אשר אתא בקר ישבו בחדר משכיתם ויתיעצו על צפונותיהם כרת מה לעשות אל שמועה אשר ממרחק באה. וממחרת היום ההוא יצא דבר המלך ודתו ובשבטי ישראל הודיע נאמנה כי

אחרי אשר הפיל המלך בעצומיו את ארץ מדי ופרס ועטם כאשר יעטה הרועה את בגדו, הנה עתה הוא שב לשכון כבוד בחצרות האמאדאן אשר יסד מעתה לגברת ממלכת, כי אבנר שר הצבא אשר עשה גדולות עד אין חקר נבחר להיות משנה למלך דוד, וכי יד המלך והשרים נטויה עתה לבא לרשת את ארץ סוריה „הארץ הטובה" ולהפילה בחבל נחלה לשארית שבטי ישראל.

בעת אשר דוד הראה נחת זרועו על מרומי שדי קטל הכה באלפיו וירעם בקולו נפלאות על אויביו ונפשו קותה להטות שפירו על כל ארץ רבה ולרשת משכנות לא לו, בעת הזאת עיני יאבאסטאר מלמדו להועיל וכל אדירי חפצו אל מקום אחד, אל ירושלים עיר הקדש היו נשואות, הוא לא שקט במכונו ותמיד כל היום רק אזן וחקר ויפליא עצות מרחוק להכין כל הדרוש אל חפץ המסע לעיפה הזה. בהאמאדאן קרית מלך נאספו אספה כמאה אלף שולפי חרב, רבם ממעי יהודה יצאו, אך גם ערב רב היה עמם כי רבים מעם הארץ ישמעאלים ובני קדר אשר אותה נפשם לחבל על התורקים מעל צוארם ולשבור מטותיו באו להסתפח על דגל היהודים וללחום את מלחמתם, ופליטי עמים יושבי חבל הים הכספי עזבו את עצביהם ואת אליליהם עץ ואבן ויבאו אל גדודי עם אלהי אברהם אשר נפל פחדם עליהם ויצאו אתם אל מרומי שדי קרב.

עיר האמאדאן מלאה תשואות מלחמה, מרעש לרכבי הברזל אשר יתהוללו בחוצות מסערת כלי הנשק והמון גלגליהם תצלנה אזנים; בראש כל חוצות, בבתי האוצרות והמסכנות יאצר ויחסן לחם רב לכל בני החיל וכלי קרב אשר יצרו משחיתים לחבל ארץ; שפעות גמלים באו דבר יום ביומו מכל הערים אשר סביבותיה טעונים משא לעיפה לחם ומזון וצדה וכל דבר חפץ להיוצאים בצבא, וכברק ירוץ כפעם בפעם עבד כושי על סוס אביר אשר מפיו יז קצף ויגמא ארץ, אל שערי המבצר להודיע למלך ואיתני הארץ מהנעשה והנשמע, ליחל אל פקודתו ולהעבירה במתנה. קול משק חרבות, נחרת סוסים, רעש תפים וצלצלי שמע הרגיזו ארץ וכל בני העיר שאונה והמונה כלם איש אל עבר פניו ירוצון, כלם ידיהם מלאות עבודה אשר בדי זהב תביא שכר לחילם וכל איש ואיש יצא לפעלו ולעבודתו ורגליו מהרו לרוץ ארח, כמו רק בידיו הפקדו כל עתות החיל הרב והעצום הזה לשבט או לחסד, ואשר על כן יתחזר בכל עז לעשות עמם אות לטובה. ומה נאור ואדיר הוא עם רב ועצום כמוהו אשר רוח אחד יחיים, ודרך אחד לכלם אשר אליה ישאו את נפשם!

מושל המאמינים הרים את דגל מחמד נביאם על נס להתנוסס על חבל ארץ חדקל. ואל שמועה הזאת אשר אזן דוד לקחה שמץ ממנה חרד את כל ההרדה וכנשר פרש כנפיו אל האמאדאן ואל ארץ החדקל לסוכך עליה באברתו ולהשיב אויבו דבר.

דגל מחמד אשר קרוש יאמרו לו כל המושלמנים אשר לבם רד עם נביאם, הוא תחבולה אשר לה זרוע עם גבורה להלביש עז ולאזר בכח את צבאות הישמעאלים כאשר יראו כי אזלת יד; גם הפעם לא נשארה התחבולה הזאת מעל, כי נפחה רוח חיים בעצמות בני ישמעאל היבשות והלביעם רעמה ורו

כביר אשר לא ישוב מפני כל, וגם את מדורת השנאה איבת-עולם למשחית אשר ביניהם ובין עם ישראל העמיקה הרחיבה ותהי לאש נוראה אוכלת על כל סביבה; מכל ירכתי ארץ מקום אשר דבר מחמד ודתו מגיע יצאו חוצץ רבבות חיל מחמדנים זקן ונער וכל אשר כח בו לתפוש בחרב ויחדו באו גדודים ויכסו את עין הארץ על חבל החדקל. שם חיל בגדר ואגפיה כחמשים אלף שולפי חרב, חיל סוריה הגבורים אנשי השם אשר הכו ברבבותם את חיל דמשק ואלעפא, ופרשים רוכבי סוסים מארץ אזיה הקטנה גבורים עשוים לבלי חת נודעים למשגב, עדי כי מימי כבד מלחמת חרן-אל-שיראר הנודע לשם, לא היה עם רב ועצום כמוהו על חפי הנהר הגדול נהר חדקל הזה; על שני עברי הנהר על כל מראה עין יתנוססו דגלים בשלל צבע רקמתים, אהלים מרהיבי בת עין יכסו ארץ רבה, ונוצות צפור כל כנף יתנוצצו לתפארה על כובעי הגבורים, ועל צבאות כל החיל הזה מאלאך ראש שלטני הזעלדשוקים מתנשא לכל לראש.

ומסביב לחומת האמאדאן ומבצרי משגביה אשר עשו לה על עפר בצר, יחנו כדור חיל צבאות היהודים, אדירי איומה ונאזרים בגבורה, שם נקבצו באו עד ששים אלף חיל רגלי מגבורי ישראל כלם חמושים בכלי נשק מעשה ידי אמן, שלשים אלף רובי-קשת קולעים אל השערה ולא יחטיאו, וכעשרים אלף פרשים רוכבי סוסים קלים כנשרי שמים; ולצלע המחנה בירכתים ישליו אהלים לעשרת אלפים גבורי חיל מלמדי מלחמה אשר כבר הראו את נחת זרועם, תקפם וגבורתם ביום מלחמת פרס, ואשר בשם „משמרת הקדש" תכונה, ועל צבאה עזריאל אחי אבנר הקטן ממנו, ובתוך המחנה הזאת מגבוה יראה איש כביר כח הגבוה כאמה וחצי מכל העם אשר תכו לפניו ואשר ישא על רמת עץ ועל שבכת זהב פרוים מעשה ידי אמן את שרביט המלך שלמה ומטה עזו, כל העם הביטו ונהרו, וינועו ויעמדו מרחוק.

בתרועה ובקול שופר וחמון חוגג עברה כל המחנה הזאת בסך איש על דגלו לצבאותיו לפני המלך דוד אשר הכינו לו כסא בראש מרומים על תועפת פסגת הסוללה, ויורידו לארץ קשת וחרב אשר החזיקו בידם. ועל חומות האמאדאן מסביב עמדו נצבים כל המון האמאדאן ושאונה, כל בני מרום עם הארץ ודלת העם, גם בוסתנאי ומרים העדינה באו בתוך הבאים ויבינו במראה מרהיב עין אשר בגיא חזיון הזה, ויראו את מלך ישראל ביפיו, ובנשף בערב יום הזה, לעת קץ החזון אשר עברה התרועה במחנה להיות כל העם עתידים לצאת לקראת נשק ותרועת מלחמה, בערב הזה יצא שרירא בראש ארבעים אלף חלוצי צבא בגדרה דרך קערמאנשאה, ויאבאסטאר הנאדר בקדש אשר נשא אל שמים ידו וידר נדר לבלי להשיב צור חרבו אל תערה עד עשותו ועד הקימו את מקדש ה' צבאות בהר הקדש בירושלים, פקד צבא מלחמתו ודרך בקעת נעהאוועגד יצא בראש צבאותיו, ושניהם גמרו אמר לעשות להם ראש אחד בחבל ארץ קעררינד, ולעלות משם יחדו כשואה על בגדד ולהוריד עז מבטחיה, ולחכות שם עד אשר יבוא גם מלכם בקדש לבוא אל שעריה כמבואי עיר מבקעה.

הילל בן שחר יצא ויאר את הלילה, וחיל צבאות המלך ומשמרת הקדש

תחת פקודת עזריאל שר הצבא, עזבו את עיר המלוכה ויכינו לדרך פעמיהם, אך דוד לא נראה על פני חוצות כי התבודד במועדו עם בוסתנאי ומרים אחותו ויתעלס אתם באהבים, ועל סביבות המבצר והחומה עוד יהמו ישוקו חיל שומרי ראשו, רוכבי סוסים מיוונים אשר למדו ידיהם לקלע אל המטרה וירוצו רצוא ושוב אחת הנה ואחת הנה וסוסיהם השמיעו קול נחרה איומה כמו מרחוק הריחו מלחמה וישאפו לרוץ המערכה.

בתוך גן בוסתנאי תחת צאלים צללי עצים רעננים, יתהלך לשוח דוד ומרים אחותו, בזרועו יחבק את גויתה המחטבת תבנית היכל, ובידו השניה יחזיק את ידה הרכה והענוגה. קודר בלחץ לבבה תתהלך מרים, ויד יגונה עליה חזקה, ועל שפתותיה שושנים דומיה איומה, על לחייה הרזות והלבנות כלבנת הכפיר יתגלגלו במורד רסיסי דמע כרביבי טל אורות על כוס פרח שושן, וכל יצוריה כלם אומרים עצבת. גם דוד התהלך תפוש בהמון שרעפיו בקרבו ועל שפתיו השליך הס, כל מחשבת גאה וגאון, תאות כבוד ורום אנשים מרחוק ברחו עתה מקרב לבבו ונפשו פנימה, כי רוח האהבה נשבה בהם, רוח מלא אשר לא בעפר יסודו ואשר ישחק לתפארת אדם לגאונו וגאותו שוכני בתי חמר. בדומיה יצאו אל ככר חמד המעלף בירקרק חרוץ ואשר שם באר המים המחטב אבני שיש עם עמודיו ואדניו, ומקום תענוגיהם מאז מקדם, ועל יד הבאר יעמוד עבד אלראי העומד על המשמר וסוסו האביר אשר ישמיע במרום הוד נחרו.

פה עמדו שניהם, דוד קטף פרחי חמד ויענדם עטרות לראש מרים שאהבה נפשו, ובשחוק קל אשר על שפתיו חתר בכל עז להשיח דאגת לבבו יגונו ועצבונו, מבלי דעת נפש הוריד את זרועו מעל צוארי אחותו, מבלי משים עזב את ידה אשר חרדה לרגעים.

„אחותי מחמל נפשי!" צפצפה אמרתו „לא כימים הראשונים הימים האלה לנו, בעת אשר עזבתי אותך בפעם הראשונה הייתי נודד מפני חמת המציק והרב נטושה הנשקפה עלי, ועתה כמלך בישרון ומושל בגבורתו אעזבך מרים אחותי לצאת בראש צבאותי לדבר את אויב בשער".

בדמעתה על לחייה התנפלה מרים על צוארי דוד אחיה ותסתר פניה על לוח לבו.

„אחותי צור לבבי וחלקי!" דבר דוד „השיבי נפשך למנוחתה מרים יחידתי, הסירי דאגה מלבך כי לא יארכו הימים ובבגדד עיר תהלה נשובה נתראה פנים..."

ומדי דברו נתן אות לאמהות מרים אשר מהרו ויחבקוה בזרועותיהן, וכמהר חץ מקשת מהר דוד ויעלה על סוסו האביר וכגבור ביום קרב רץ המערכה בסופה וסערה וענן אבק רגליו.

חיל הזעלדשוקים אשר עמדו בחבל ארץ קערינד להיות עליו למחסה

ולמסתור מצר ואויב כי יבוא בגבוליו, מעטים היו ונער יכתבם, כי ראש צבאותיהם חשב למשפט כי בכבדות ובעצלתים יתנהגו העברים עם לא עז ועוד ירחק חק היום אשר יראה את ההרב באה על הארץ, ולכן הצליח חפץ שרירא בידו, ואך מעטים מראשית אונו את צבא החלוץ שלח לפניו והמה הכו באויביהם מכת חרב והרג ואבדן, וישאירו בהם כנקף זית פליטים ונמלטים אשר ברחו על נפשם להגיד למלך הזעלדשוקים כי קרוב יום נקם; ומחיל צבאות היהודים אך מעט מזער היו אשר נגפו במלחמה לפני חרב אויב ומתנקם, אולם שם על שפת החדקל יעמוד עם עצום ערוך מלחמה, עם נורא עשוי לבלי חת עומדים הכן לדבר את אויב בשער, והחיל הרב הזה יפרד והיה לשלשה ראשים, אגף האחד אשר בתוך המחנה פנימה, כלו מבחר בחורי הזעלדשוקים וראשית אונם, ועל צבאם מאלאך, מלך שלטן לכל הזעלדשוקים בכבודו ובעצמו, אגף הימני נשען על הנהר ואלוף לראשו שלטן ארץ סוריה וארם נהרים, ואגף השמאלי ועל צבאו שלטן נפת רום בצר כרום עזו בין רכסי הרים וגבעות עולם אשר יהיו סתרה עליהם מחרב נטושה וכבד מלחמה, כלם עמדו עתה נכונים לקראת נשק להשיב צור חרב אלראי כרגיז ארץ ולנסות אליו דבר.

והנה שם מירכתי ארץ מבין המצרים, בנתיבות לא סלולות כעננים יעלו חיל צבא רב לבושי מכלול ומתנוצצים בשלל צבעים רקמה, עולים ותוקעים המה בשופרות ובירכתי הבקעה תקעו אהלים סביב, עוד לא נטו צללי ערב, ומחנה ישראל שכנה לשבטיה ולצבאותיה שקטה במבונה מחזה מול מחזה נגד חיל מחנה האויב אשר שכן למולו, שני המחנות ראו את המאורות ואת הלפידים אשר הדליקו במחנה אויביה ולא נכרו אותותן, אלה השמיעו קול רעש אופן, תרועת מלחמה, ומעבר מזה ענו גם האויבים באש ברעש חנית וכידון ובקול רעש גדול; אך כמטחוי קשת היה בין שני המחנות ויפריד בין העצומים האלה אשר קרבות יחפצו, אך כל הלילה לא קרבו זה אל זה עד היות הבקר. מה נאדר ונורא הוא הלילה בנשף בערב יום קרב ומלחמה, בליל התחדש יום גדול ונורא אשר בידו עתות גוים ומלכים לשבט או לחסד, ואשר בו יוטל הגורל על גוי ואדם יחד על מאות בשנים; יום הרג רב אשר אלפי רבבות אנשים נקיים יכרעו דומה מחוללים מפשע איתני הארץ, מדכאים מעון גאותם ורום עיניהם אשר לא ידע שלו וישאף להרגיז ארץ ולרשת חיל גוים, יום אשר קול אנחות ואנקת לקוחים למות ומטים להרג ירגיז ארץ וכל שערות ראש תסמרנה, דומית רפאים תשליך אז הארץ על פניה, כדומית הררי פרצים בטרם יחצבו להבות אש להכות ארץ חרם, דומיה איומה ונוראה על סביבה, קדרות תלבש וערפל, ארץ יראה ושקטה! —

אלראי ושרי צבאותיו הגבורים עברו בקרב המחנה, בשפתים דולקות חזק ידים רפות ויבטיח לכל עם המלחמה כי גדול יהיה יום מחר יתר מאד בכבודו והדרו במעשה תקפו וגבורתו מיום נישאבור ונעהאווענד אשר כשחק מאזנים נחשבו נגד היום הגדול הזה אשר בו ידכא עמים רבים ועריצי גוים תחת רגליו, כל העם הריעו תרועה גדולה, עיניהם חצבו להבות אש, וכל פניהם כלו

אמר עז וגבורה למלחמה, בקול המון חוגג, בתפים ובכנורות העבירו את שרביט שלמה בקרב המחנה, כל העם הירד כדורכים ענו ויתאזרו בגבורה, ושם על ראש גבעה, על מקום שם קבר לאחד המחמדנים אשר קדוש יאמר לו, עמדה אסתר הנביאה, סביבה גבורי ישראל אשר רוח ממרום הערה עליהם,עיניהם יזרו זיקים וכידודי אש, ולשונם ישיתו בשמים וידברו נפלאות; נהדר ונאור היה המראה לראות את העלמה נצבת על ראש הפסגה, עיניה דלו למרום, ושפתותיה נעות, את אלפי רבבות אנשי החיל שופכים צקון לחשם ממעמקי הלב לפני האלהים אשר מידו עז וגבורה למלחמה, את כלי הנשק אשר גבה ויראה להם העומדים הכן לטבות טבח, אשר הוחדו למען היות להם ברק, ואת נגה אש האדמדם חכלילי הבוער מרחוק על ראשי הגבעות ויאר את החשך אשר פרש ענן למסך על פני כל הארץ!!

על ראש מרומים, לא הרחק ממחנה ישראל, נטעו אהלי אפדנו לאלראי בחיר ה׳ ושם ישב מלך ישראל ויאבאסטאר העומד על ימינו ויתיעצו על צפונותיהם לדעת מה יעשה ישראל ביום מחר ואיך יאסרו המלחמה.

„לא כימים הראשונים אשר המתקנו סוד יחדו בסתרי מערת קו־קז, היום הזה לנו" דבר אלראי בקום הכהן הגדול ממושבו ויפן ללכת.

„אך בכל זאת קרובים הימים האלה בפי ובלבבי, לא נכחד עצמם ממני כאז כן עתה רוח ה׳ עלינו" ענה הכהן במועל כפיו ועיניו אזרו זיקים.

„אמנם כן ה׳ אתנו והוא ידבר עמים תחתינו"...

„אך על מה אתה תפוש בהמון מחשבותיך, דוד?"

„על ימים מקדם" ענה אלראי „ההוה בידנו הוא, ולמה נעמיק שאלה לחקור על אודותיו?"

„העבר לחכמים הוא לישא דע למרחוק, ההוה בידנו הוא לפעולת אדם ולעשות כל אשר בכחנו, והעתיד לא אפונה כי אך עת שחוק ועת רקוד יהיה לנו. אנכי לא אחשוב מחשבות, כי רעיון אחד ימלא כל בתי נפשי עד אפס מקום למחשבות אחרות, והרעיון הזה אשר אל עָל יקראני ועל כנפיו במרום אמריא, הוא כי קרוב יום ה׳ לבנות חרבות מקדשו בירושלים קדוש משכנותיו וכי נגרו יהי משיחו נצר משרש דוד אשר אהב סלה. הרעיון הזה הוא כל אדירי חפצי, בו ארומם ואנשא, וכעת אעלה אבר להחיש לי עתידות מרחוק, אז יתעה לבבי, כל רגשותי יאבדו דרך, חלומות אחלום בהקיץ עדי כי לא אדע נפשי ובהלך רוחי אשכח כי כהן אני לאל עליון אשר מחשבותי ישמרו דעת ולא ילכו אחרי הרוח אל אשר ילך הוא בחלום חזיונו..."

„ירושלים..." דבר דוד ולא בצע אמרתו... „ראיתי את העיר הזאת... העוד לא אתא בקר?"

„עוד כאשמורה בלילה"

„עוד אוכל לתת שנת לעיני שעות מספר... הידעת יאבאסטאר כי בעוד אשר עד הנה בהתקדש ליל יום מלחמה נע לבבי כנוע עצי יער מפני רוח, עתה שלום בעצמי, ולבי עשוי לבלי חת בהשקט ובבטחה עדי כי במנוחה

יחדו אשכבה ואישן, מה זה ועל מה זה ידידי?"

„יען כי תקותך תאמצך ולבך סמוך ובטוח בה' אלהי דוד אביך!"

„אמנם כן, שאת המלחמה לא תבעתני עתה. אשחק לפחד ולכל כלי יוצר עמל, ולי אמר לבי כי עוד המטרה אשר אליה אני נושא את נפשי ואשר אליה מבטן נקראתי, ממני והלאה. חיה בטוב כהן לאל עליון גבור החיל, שכב בשלום ושים עינך על עזריאל... פרץ"!

„הנני אדוני כי קראת לי!"

„היה נכון פרץ בני להעירני משנתי בראש האשמורה התיכונה ושכב בשלום!"

„שלום לך אדוני רב החסד!"

* * *

„ראש האשמורה התיכונה הגיע אדוני!"

„הנני קם כרגע בני! כנשר אעלה אבר ואחליף כח. קרא נא אלי את שרירא לבקר בהיכלי..."

„האח, מה נעים היה החלום אשר חלף על פני בשעפים מחזיונות לילה מקסם חלק, נעים וערב ראו עיני, גם אזני שמעו קול ככנור יהמה, קול אשר קסם על שפתיו לאמר: „קום לך בגדדה!" בגדדה רבתי אוצרות ושכית כל החמדה, בגדדה כלילת היופי ומשוש כל הארץ, שם תגיע עד מרום עזך, אל המטרה אשר אליה נקראת, שם תצליח את דרכיך לטוב לך כל הימים! אעופה ארוצה כעל כנפי נשרים אל עיר תהלה הזאת אשר אליה נקראתי אחר כבוד, ואם אויבים יתיצבו נגדי כצר וכחומה נשגבה ברבבותיהם, אז חרבי תושיעני לפלס נתיב לי בין חלליהם אשר אפיל בעצומי..."

„הבה, אסירה נא את המסך אשר על פני חלון ביתי, אביט בעד האשנב ואבין במראה אשר בעמק החרוץ! האח, מה נפלא המראה בגיא-החזיון! על כל מראה עיני מסביב נטושים אלפי רבבות גבורים תופשי דורכי קשת.

„פי הוא צום ורוחי הוא קבצם בעזוז נוראות לעדור במערכה וללחום את מלחמותי! איך מלאו בסכות כל מלא רחבי הבקעה, איך התכסתה בצעיף לבן אמר כבוד בהררי עד הנחפים בשלג עולמים כרצי כסף! איך יחדו יחנו גדודים כל חילי הצבא איש על דגלו לצבאותיו ולקול תרועת מלחמה אשר תעבור בקרב המחנה, כאיש אחד חברים יצאו חוצץ כלם לסל אבירי עמים רבים ולהוריד לארץ נצחם למעני ולמען כבודי הגדול בגוים. בין משברי מות תתהפך ארץ אזיה בחבליה, צירים כצירי יולדה אחזוה, עוד מעט ובאה עת הקציר לה!"

„פה במקום הזה אשר עתה כמלך מרגיז ארץ אריע אף אצריח ואפקד צבא מלחמה, במקום הזה לפני שנה שכבתי למעצבה קודר בחמת קשי יומי, שבע כעס ומכאובים ונפשי לשאול הגיעה, גלמוד הייתי כערער בערבה, לפיד בוז לכל

יורעי שמי וכבלי אין חפץ בעיני יושבי תבל, ועתה מלכים ייראו ויפחדו מפני תנופת ידי, אילי אזיה יאחזמו רעד וכל איתני ארץ אשר נתנו חתיתם על ארץ חיים יצאו לדבר אתי בשער, ואני עשוי לבלי חת, לבבי לא יהגה אימה, וכסלע בלב ים מוצק אני ולא אירא רע, כי נפשי יודעת מאד כי עוד ממני והלאה המטרה אשר אליה נקראתי מבטן אמי; ומה המטרה הזאת מה שמה ותכליתה כי אחקור לדעת? בער אנכי ולא אדע פתרונים! אך כח תמים דעים אשר יתחקה על שרשי רגלי הוא בכפל רסנו ימשכני בכחו אל המקום אשר שם רוחו ללכת"...

„ירושלים ירושלים, לכל בה חיי רוח יאבאסטאר מורי ואלוף נעורי, אך מי זה לידי יתקע כי זאת המנוחה לאיש אשר כמוני, עדיה אבוא ולא אוסיף? הן אמנם לא אעשה בנפשי שקר,ולבבי ידע כי כביר מצאה יד יאבאסטאר דעת קרושים ובסתום חכמה, אך כבר פג טעמו מרב ימים ורוחו זרה לי כמעט, כי קנאת בית ה' ועיר קדשו תאכלהו ותכה את עיניו בסנורים מראות חיי אדם עם יושבי חדל, ומדעת להלך נגד רוח המושל בעת הזאת; הוא בחלום חזיון דמיונו את העתיד יראה במראה כמראה העבר אשר צרר הזמן בכנפיו, ומי יודע אם לא גדול יהיה כבוד הימים הבאים מהימים הראשונים אשר לא מחכמה יאמר כי היו טובים מאלה? הה, בגדד בגדד, קרית משושי, בך עיר תהלה כל מחמד בת עין, חצרותיך המזהירים כזהר הרקיע, המה יקר כל חמדת הארץ אשר ימשכוני בכחם, והקסם אשר על פניך כמץ יסער מגרן יגרש כלה את כל דברי יאבאסטאר וחקירותיו בקדש".

„האח, הנה שרירא ידידי, שלום בואך! אך עוד יזהירו הכוכבים במשמרותם, עוד מעט ויאתה בקר ומה נכבד היום לישראל ולך ידידי. אתה תאסור היום את המלחמה וירך תהיה בראשונה בערף אויביך. ועתה בא נא אתי האהלה שרירא גבור מלחמה ונתעלסה באהבים עד הבקר".

יד

הבקר אור, בקר לא עבות, שרירא פקד צבא מלחמה ובראש חיל גדול ממבחר בחורי ישראל השתער על מחנה הכליף התיכונה, ויאבאסטאר חכם חרשים בראש מחנה השניה עלה כשואה על אגף השמאלי אשר על צבאם הסולטאן מרום; כגורי אריות התנפלו גבורי בני ישראל על אויביהם ויכו בהם מכת חרב והרג ואבדן עדי כי האויבים לא יכלו להחזיק מעמד דחו ולא יכלו קום, והמחנה התיכונה נפוצה בצלמות ולא סדרים מתנופת יד שרירא וחילו הגדול והעצום. וכראות אלראי כי היתה מגפה בצבאות האויב מהר כבעל עב קל בראש צבאות „משמרת הקדש" וירדפם בסערת מלחמה ויניסם בשבעת דרכים ויפל ברבבותיו. חיל הסולטאן הארמי הכה מכה נצחת, נפלו כעמיר מאחרי הקוצר והנשארים אשר נמלטו מחרב רעה נלחצו אל חוף הנהר ויהיו לישראל בין המצרים עד אפס מקום לנוס וכל צבאות הסולטאן מאלאך נפרדו מן אגפם השמאלי ולא קרבו זה אל זה לעדור יחד במערכה.

(ההמשך יבוא)

תַּרְגּוּם מִשְׂפַּת רוּסְיָא

הַנָּבִיא ״)

לִדְבַר אֱלֹהִים חַיִּים ,עֵת נַפְשִׁי צְמֵאָה
קוֹדֵר הִלַּכְתִּי בַּמִּדְבָּר , בְּאֶרֶץ נוֹרָאָה ,
וְהִנֵּה אַחַד הַשְּׂרָפִים בַּעַל שֵׁשׁ־כְּנָפַיִם
נִגְלָה עָלַי פֶּתַע שָׁם בְּפֶתַח הָעֵינַיִם ;
אָז אֶצְבְּעוֹת כַּפָּיו כִּמְעַט רָצוּ וָשָׁבוּ
,עַל ,עַפְעַפַּי יַחַד מִדְּמָעוֹת רָטָבוּ ,
וּבָבוֹת ,עֵינַי נִקְרָעוּ , אוֹר צַח חָזִיתִי ,
וּכְעֵין הַנֶּשֶׁר ,עַד לְמֵרָחוֹק צִפִּיתִי ;
אֶל אָזְנַי הַכְּבֵדוֹת אֶצְבְּעוֹתָיו כִּי נָגָעוּ ,
רַעַשׁ וְרַב־קֶשֶׁב שְׁתֵּיהֶן פִּתְאוֹם מָלָאוּ :
וְאֶשְׁמַע הֵד רִגְשַׁת רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם ,
וּמְעוּפַת אֶרְאֶלִּים בִּמְרוֹמֵי הַשְּׁחָקִים ,
אֵיךְ יִרְמוֹשׂ הַתַּנִּין מִתַּחַת לַמַּיִם ,
אֵיךְ תָּצִיץ תִּפְרַח שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים ,
וְעַל שְׂפָתַי בִּנְטוֹתוֹ אֶת יָדוֹ הַחֲזָקָה ,
לְשׁוֹנִי חִישׁ קַל כִּפְתִיל נְעוֹרֶת נִתָּקָה ,
וּבִמְקוֹם שָׁם לְשׁוֹן רְמִיָּה וְלַהַג שָׁכָנָה ,
חֲמַת נָחָשׁ עָרוּם אֶל־חִכִּי נִתָּנָה ;
אַחַר גַּם אֶת הֶחָזֶה בְּחַרְבּוֹ הִבְקִיעַ ,
וְאֶת לִבִּי לֵב עָקוֹב , הַחוּצָה הִסִּיעַ ,
וַיִּתֵּן רִצְפָּה תַחְתָּיו , גַּחֶלֶת רְתָמִים ,
שַׁלְהֶבֶת־יָהּ יוֹקֶדֶת – מוֹקֵד עוֹלָמִים . . .
וּבְכֵן דּוּמָם כַּמֵּת בִּישִׁימוֹן שָׁכָבְתִּי ,
,עֲדֵי קוֹל בָּרָמָה , קוֹל שַׁדַּי הִקְשַׁבְתִּי :
קוּמָה , הַנָּבִיא , פְּתַח אֹזֶן וּפְקַח ,עַיִן ,

״) Пророкъ, Пушкина и Лермонтова

הִמָּלֵא רוּחַ קָדְשִׁי כְּנֹאד מָלֵא יָיִן,
לַעֲבוּר יַמִּים וַאֲרָצוֹת שָׂא מַהֵר רַגְלֶיךָ,
וּבְלֵב הָעָם אֵשׁ־דָּת הֵן יַחְצֹב קוֹלֶךָ:

* *
*

מֵאָז אֱלֹהֵי הַנֵּצַח לְנָבִיא נְתָנָנִי,
וְלַחֲזוֹת חָזוּת הַכֹּל אָצַל עָלַי רוּחַ,
מֵעַל מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים אֶקְרָא גַּם אָנִי,
נִכְלֵי רֶשַׁע וְתַרְמִית, כְּמוֹ חֲרוּתִים עַל לוּחַ.
אַחֲוָה וִידִידוּת לְבַשֵּׂר בִּקְהַל הוֹאַלְתִּי,
קֹשֶׁט תּוֹרַת אֱמֶת שִׂפְתוֹתַי שָׁמָרוּ,
אַךְ אוֹהֲבַי וְרֵעַי שֶׁבִּשְׁלוֹמָם שָׁאָלְתִּי,
בְּאַכְזְרִיּוּת חֵמָה אֲבָנִים בִּי יָרוּ.
אֵפֶר תַּחַת פְּאֵר עַל־רֹאשִׁי שִׁוִּיתִי,
עָרוֹם חֲסַר־כֹּל עָרֵי מוֹשָׁב זָנָחְתִּי,
בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה מָעוֹן לִי אִוִּיתִי,
וּכְעוֹף שָׁמַיִם מִיַּד אֵל טֶרֶף לָקָחְתִּי.
שָׁם כָּל־חַיְתוֹ שָׂדָי, כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה,
בִּפְקוּדַת אֵל אֵלִים אֶל־קוֹלִי שָׁמָעוּ,
אֶל־מִשְׁמַעְתִּי סָרוּ גַּם כֹּכְבֵי רָמָה,
בִּבְרַק קַוֵּי נָגְהָם עֵת הִשְׁתַּעֲשָׁעוּ;
אַךְ בְּעִיר מְתִים מִדֵּי רַגְלִי גָדָדָה,
וּבְחָפְזָה בָּהּ עָבַרְתִּי, בְּחִילָה וּרְעָדָה,
כָּל־הֲמוֹן יוֹשְׁבֶיהָ כֻּלָּם בְּרֹאשָׁם הֵנִיעוּ,
וְאָבוֹת לַבָּנִים כֹּה לְקָחָם הִבִּיעוּ:
הִנֵּה זֶה מוֹפֶתְכֶם, יֶלֶד וָנַעַר!
שֶׁבֶת אַחִים כָּזֶה בִּמְרִי גְאוֹנוֹ,
וּלְהוֹכִיחַ לָנוּ חָפֵץ זֶה כְּסִיל וָבַעַר,
כִּי רוּחַ אֵל בּוֹ דוֹבֵר, מִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנוֹ;
הַבִּיטוּ אֵפוֹא בָּנִים וּרְאוּ נָא הַפַּעַם,
אֵיךְ פָּנָיו חֳמַרְמָרוּ, מָשְׁחַת מַרְאֵהוּ,
מַךְ הוּא וְדַל גַּם חֲסַר בִּינָה וָטַעַם,

קוראים נכבדים !

ביום בוא חוברת זו, לחדש מערץ , נגד עיניכם ע"פ האחור שנתאחרה מצאת בחדשה למרות חפצנו , ביום קראכם את הטורים האלה, כבר ישבנו גם בכינו על האסון הנורא אשר קרה לכל יושבי ארצנו בכלל ולאחינו ב"י יושבי הארץ בפרט בנפול אבינו מלכנו הקיסר החסיד אלכסנדר השני נ"ע לפני בני עולה ברחוב עיר ממשלתו פעטערסבורג ביום הראשון 1\13 לחדש מערץ שנה זאת ; כבר נמלאו מכ"ע היוצאים לימים , לשבועות ולחדשים מדבר הרצח הנורא ומדבר השפטים אשר נעשו ברוצחים ומורדים על פי פעלם , וכן גם בדבר יתר הפושעים אשר ידם היה במעל והם נתפשו וביום מחר יבואו על שכרם גם הם . כל אלה כבר גלוים וידועים לפניכם קוראים נכבדים וכבר נשבעתם אמונה לאדוננו מלכנו הקיסר אלכסנדר השלישי יר"ה ביום עלותו על כסא מלכותו, ואנחנו, כחק למו"ל מכ"ע , נביא בזה רק שני מכתבים - גלוים (מאניפעסטע) מאת כבוד הוד אדוננו אלכסנדר השלישי יר"ה , כפי שבאו בכל מכ"ע היוצאים בארצנו , וע"פ העתקה ממכ"ע „הצפירה" עלה 10 ועלה 18 ש"ז כדברים האלה :

„אנחנו

בחסד אלהים

אלכסנדר השלישי

קיסר ומושל לבדו בכל רוססיא , מלך פולין , נשיא הגדול בפינלאנד וכו' וכו' וכו'" .

„הננו מודיעים את כל עבדינו הנאמנים, כי על פי רצון אל שדי ודעת השגחתו הקדושה, אשר דרכיה וחפציה נסתרו מנגד עינינו, היתה בנו יד ה', לנסות את רוססיא במסה ולקחת אליו את נשמת מלכה הטוב והמטיב **אלכסנדר השני** נ"ע, אשר נפל בתגרת יד מרעים ורוצחים מחללי כל קדש ומרימי יד במשיח ה' , אחרי אשר פעמים רבות התנקשו בנפשו הקדושה לספותה; בדעת המרעים האלה , כי חיי הקיסר המנוח היו ערובה נאמנה אל שלום רוססיא , תהלתה וגדולתה והצלחת העם כלו . בקבלנו באהבה דין וגזרת אל עליון , כאשר גזרה חכמת השגחתו הקדושה , ובנשאנו כפינו אל שוכן מרומים בתפלה זכה בעד נשמת אבינו הטהורה השוכנת היום בצל שדי , הננו עולים על כסא כבוד הממלכה , אשר היתה לנו למורשה , הוא כסא כבוד ממלכת רוססיא והממלכות הנקשרות עמה לעולמי עד : ממלכת פולין , והנשיאות הגדולה פינלאנד" .

„הננו מקבלים עלינו היום את המשא הכבד, אשר שמה עלינו ההשגחה העליונה, בתקותנו אל ה', כי ישלח לנו עזרתו מקדש, לברך את עמלנו ולהופיע על עצתנו לטובת ארץ מולדתנו האהובה, לחזק ידינו בעבודתנו לטובת ואשר כל עבדינו הנאמנים. הננו שונים היום את הנדר הקדוש, אשר נדר אבינו המנוח אל הממליך מלכים בשבתו על כסא ירושת אבותיו, להקדיש כל חיינו וכחותינו לטובת ואשר רוססיא, לתמכה ולסעדה ולהגדיל כבודה והפארתה. הננו קוראים אל כל עבדינו הנאמנים, כי אתנו יחד יתפללו אל היושבי בשמים, וכי ישבעו שבועת אמן לנו וליורש העצר, כבוד רוממות הנסיך הגדול ניקאלאי אלכסנדראוויטש. נתן בפעטערבורג ביום 1 מארט שנת 1881. בשנה הראשונה למלכנו".

על גוף הכתב חתום בעצם יד כבוד הודו". **אלכסנדר**

„בחסד אלהים. אנחנו **אלכסנדר** השלישי,

קיסר ומושל לבדו בכל רוססיא, מלך פולין, הנשיא הגדול בפינלאנד וכו' וכו' וכו'",

„הננו מודיעים את כל עבדינו הנאמנים":

„מאת השם אשר דרכיו ועלילותיו נסתרו מנגד עינינו היתה זאת לשום קץ אל מלוכת אבינו האהוב, ע"י מותו מות ישרים וקדושים אשר בארץ, ולהטילן עלינו ההוב הקדוש להיות המושל לבדו בארץ רוססיא. בק בלנו עלינו די שמים ורצון ההשגחה העליונה ע"פ חק ירושת הכסא, עמסנו עלינו את משא הממשלה ברגע עצב ואבל-עם, נכח פני אל עליון המושיב מלכים לכסא. באמונתנו בו, כי במסרו בידינו את רסן הממשלה בעתות צר ומצוקה כאלה, לא ימנע את חסדו ואמתו מאתנו לתמכנו בימין צדקו. הננו מאמינים כי תפלות בני העם כלו, אשר מאז ומקדם נודע לכל באי עולם לעם שומר אמונים אל מלכיו ומושליו, תעלינה ותבואנה אל כסא כבוד מלך מלכים, להריק על ממלכתנו שפע ברכות, ולחזק את ידינו לקראת עבודת הממשלה בימים יבואו".

„אבינו האהוב השוכן היום בצל שדי, בקבלו מידי האלהים את מלוכת רוססיא למשול בה לבדו לאשר והצלחת בני עמו, היו לבו ונפשו אמונים אל נדרו הקדוש אשר נדר לחוש לטובת כל בני ממלכתו מיום שבתו על כסא מלכותו עד יומו האחרון. את עבודתו הקדושה זאת להיות הוא לבדו העוצר ומושל בעמו וממלכתו, הוציא אבינו המנוח לפעולת

ידים לא לבד בדבר מושל נגיד ומצוה, כי אם עוד יותר ברוח חן ותחנונים ובחוט של חסד המשוך על פני כל ממשלתו. הוא קרא דרור להאכרים המשעבדים אל האדמה אשר עבדו אותה, נתן יד בסעיפי ההנהגה אל השועים האצילים בעלי הנכסים, אשר רגשות הכבוד וחפץ טובת הכלל נוכסה בם מאז ומעולם, ואל כל אזרחי הממלכה באין הבדל, אשר בדבר פיו היו לאנשים חפשים, נתן יד ושם בהנהגת הערה בערי ופלכי הממשלה בכל עניני כלכלת החברה. זכר שמו יהיה ברוך בפי בני עמו לעולמי עד".

„מעשה הרציחה האיומה והנתעבה אשר לרגלה נפל שדוד מושל רוססיא בתוך בני עמו ועבדיו הנאמנים, אשר היו נכונים להקריב את נפשם ומאדם להגן בעד חייו, ישאר חקוק לעד לעולם בספר תולדות ארצנו, כעלילה נתעבה ונאלחה אשר כמוה לא נשמעה ולא נראתה ברוססיא מיום היותה, עלילת רשע אשר העטתה על פני ארצנו מעטה אבל וצרה. בהיותנו עוד היום שרוים בצער ומגנת לב, הננו שומעים את קול שדי המצוה עלינו להגן בעד משפט המלוכה, להשען על ההשגחה העליונה, אשר אמצה ידינו ותתן לנו חק ומשפט ממשלת מושלים לבדם, ועל כן גמרנו אמר להחזיק במעוז הממשלה הזאת ולהגן בערה נגד כל הקמים עליה לרעה".

„יתאוששו ויחזקו את לבם היום כל עבדינו אוהבי ארץ מולדתם, אשר רוחם נאמנה אל הממשלה הקיסרית ובית מלכם משנות דור ודור. היא הממשלה אשר היתה לחסן ישועות לארץ רוססיא, בה נושעה ונשגבה בשנות ראתה רעה, והיא שעמדה להעם הרוססי, בבטחו באלהים התוכן עלילות לחלצו מצרותיו, להשיב לו ששון ישעו ולהרכיבהו על במתי התהלה".

„בהקדישנו היום את עצמנו לעבודתנו הגדולה, הננו קוראים לכל עבדינו הנאמנים, לעבוד אותנו וארץ מולדתנו באמת ותמים, עם החפץ והמטרה לעקור מקרבם כל שרש פורה ראש המרידה והמהומה אשר שמה בוז וחרפת עולם על ארץ רוססיא. הננו קוראים אליהם לחזק את מוסדות האמונה ועקרי המוסר, לחנך את בניהם בארחות יושר, להוציא מקרבם חזיונות שוא ומדוחים, להחזיק במעוז המשטרים הישרים וחוקי הצדק בכל סדרי המדינה כאשר שם לפני בני עמו אבינו האהוב הטוב והמטיב".

„נתן בפטר' פעטערבורג 29 אפריל (11 מאי) שנת 1881 בשנה הראשונה למלכותנו". על גוף הכתב חתום בעצם יד כבוד הודו „אלכסנדר".

אֵבֶל כָּבֵד

„הוי, גָּדוֹל כַּיָּם הַשֶּׁבֶר" לפ"ק
הַקִּינָה יְקוֹנֵן כָּל גֶּבֶר לפ"ק

אֵיךְ נֶהְפַּךְ כִּנּוֹרִי הַיּוֹם לְאֵבֶל,
לְקוֹל בֹּכִים עֻגָּבִי, לְמִסְפַּד הַנֵּבֶל.
כָּלוּ כִלְיוֹתַי וּבְפִי מִלָּה אָיִן;
סָפוּ רַעְיוֹנַי, אִישׁ נִדְהָם הָיִיתִי,
נִפְעַמְתִּי נֶאֱלַמְתִּי שִׁירָה נָשִׁיתִי,
דָּמִי בִי יִרְתַּח אַף תִּדְמַע בַּת עָיִן:
רַבּוֹת רָאִינוּ, הָהּ, עָמָל וָאָוֶן,
הָרֶצַח הַזֶּה יִקְרַע גַּם לֵב אָבֶן.

שָׁוְא צִדְקַת הַצַּדִּיק, שָׁוְא תֹּם וָיֹשֶׁר,
נִדְבַת נָדִיב לֹא תַנְחִילֵהוּ אֹשֶׁר,
יוֹם זֶה רָאִינוּ, יוֹם לֹא יִשָּׁכֵחַ.
נָסִיךְ רַב חֶסֶד, מֶלֶךְ אֵין כָּמוֹהוּ,
וְעֹשֶׂה טוֹב כָּל אֲשֶׁר יָכֹל עֲשׂוֹהוּ,
הַסְּדוּ בְּאַרְצוֹ כַּתָּמָר פֹּרֵחַ,
וּבֶן בְּלִיַּעַל, אֹפֶל יְקָחֵהוּ!
עִוֵּר רַסִּיָּה, הָהּ, שָׂם קֵץ לְחַיֵּיהוּ.

דֹּרֵשׁ דָּמִים יְיָ, רְאֵה הַבִּיטָה!
נְתוֹץ מְרֵעִים, אָוֶן עֲלֵיהֶם הָמִיטָה,
בֵּין מַלְאֲכֵי עָל כִּסֵּא מַלְכֵּנוּ שִׂימָה,
צַוֵּה יְשׁוּעוֹת בְּנוֹ יֹרֵשׁ הָעֶצֶר,
לְבֵית רָאמַאנָאוו נִיר מִשָּׁרָשָׁיו נֵצֶר,
שָׁמְרֵהוּ, נָצְרֵהוּ כִּסְאוֹ הָרִימָה!
דָּשֵׁן וְרַעֲנָן יִהְיֶה, טוֹב לֵב וְשָׂמֵחַ,
יְהִי שָׁלוֹם בְּאַרְמְנוֹתָיו עַד בְּלִי יָרֵחַ.

א. ב. ג.

זכרונות מימי נעורי (המשך מן חוברת ב')

במה שיבוא יראה הקורא סוף החלום ההוא, כי לא שב עוד אבי ז"ל מהמסע ההוא העירה קנסטנטין ישן. ומאז בא החלום ההוא, שמתי אל לבי להבין ולהשכיל את דברי החלומות, כי יהיו מקצתן צודקים, ואחקרה לדעת, מה המה החלומות, ומדוע יקרה חלום אחד צודק ואמת בין אלפי חלומות השוא ידברון? וחז"ל אמרו (בפרק הרואה דף נ"ה ע"א): „כשם שא"א לבר בלי תבן כך א"א לחלום בלי דברים בטלים" ׳ ודרשו כן מכתוב (ירמיה כ"ג כ"ח): הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה'". ואמר רב חסדא (שם): „לא חלמא טבא מתקיים כוליה ולא חלמא בישא מתקיים כוליה". ותרתי בלבי לדעת מה היא הסבה אשר תחייב לחלום דברים בטלים בהיות בו ג"כ דבר אמת? ומה היא סבת החלום בכלל?

וביחוד נתעוררתי לבוא עד חקר הדברים האלה ולהתבונן בם בינה, כאשר בא לידי (מקץ שנת תרי"ז) מחברת ראשונה מספר „אוצר נחמד" שאצר ר"י בלומענפעלד (נדפס בוויען תרי"ו) וראיתי שמה ד' אגרות המדברות מענין החלומות, ב' לשהבד"ל וב' לשדבח"ל, הוא החכם הגדול הר"ר שמואל דוד לוצאטו, וזה האחרון בקש ביחוד למצוא דרך לבוא עד תבונתם, ובמח"כ הרם הלך בתהו לא דרך, ליחס החלומות להמלאכים המלוים לו לאדם (!!) וכל דבריו שם הם באמת דברי חלומות, ואין להם מבוא לא בשכל ולא באמונת הדת שנתחייבנו בה ע"פ התורה הכתובה או המקובלת מאבות המאמינים מדור דור, רק עלה בכנפי דמיונו בסערה השמימה, והוריד בכנפיו רוח! —

ואני בטרם אסדר לפני הקורא תוצאות חקירתי בדבר הזה, אקריב לפניו כהתנצלות קצרה את דברי חכם גדול מחכמי האומות, הוא היינריך צשאקקע בספרו „Bilder aus dem hauslichen Leben: Vorbedeutung" אשר קלע ג"כ אל המטרה אשר קלעתי, למען לא אהיה דן יחידי בדבר גדול כזה, ואלה דבריו:

Gott ist der Allweiser, der Weiseste auf Erden ist ein unwissendes Kind. Aus gesammten Versuchen die Räthsel des Weltalls uud unseres eigenen Daseins, Wirkens, Wachens und Träumens zu lösen ernten wir nur wieder neue Räthsel. Wer kennt die Seele des Zugvogels der im Herbst seinen Weg ohne Kompass und Landkarte nach Afrika weiss, und im Frühling eben so sein europäisches Nest bei uns wieder zu finden versteht? Auf unserer menschlichen Seele scheint etwas inne zu wohnen wodurch sich zuweilen was Zeit heisst in Ewiges auflöset und Zukunft und Vergangenheit in Gegenwart zusamenrinnen. Ich denke fasst, der alte Schakspaer hat recht: es giebt der Dinge viel zwischen Himmel und Erde, wovon sich unsere Herren Philosophen nicht traumen lassen.

אחר ההצעה הקטנה הזאת אפן אל חקירתי בדבר החלום. ומתחלה ראוי שנבין ענין הדמיון, ומה המה האנשים אשר נקרא אותם בשם בעלי דמיונות, במה נפלו ונבדלו משאר בני אדם אשר לא נוקשו ונלכדו בפח הכח המדמה ללכת שולל בדרך תועה? ונאמר:

הדמיון הוא כח נטע אלהים בכל איש ואיש לדמות במחשבתו כל חלקי האפשר של איזה דבר שיהיה, ורצוני באמרי חלקי האפשר אינו לשלול הנמנע, כי באמת גם הנמנע ידמה לו כח הדמיון, וזה כל פרי כחשו אשר בפניו יענה; אבל כונתי באמרי חלקי האפשר, האפשר שידמה. כי אם אמנם יהיה הדבר נמנע מצד עצמותו, איננו נמנע בדמיון, והנמנע בדמיון הוא מה שלא יושג בשום חוש מחושי בני אדם ולא בכלם יחד, אשר רק מהם יקח לו הדמיון לעשות לו מטעמים כאשר אהב, ואם החושים לא ישיגו, הדמיון מנין לו? — עד"מ: המדמה ידמה לו בדמיונו אדם בעל תמונה זרה שאין כמוה במציאות, שיהיו לו עינים על גבו, או עין אחת לפניו ואחת מאחוריו, ושיהיה בעל אלף ראשים, ושכל אצבע יהיה ארכה אלפים אמה וכדומה מן הנמנעות בטבע המציאות, ויוכל להמציא לו דמיונות כאלה עד אין מספר; לפי שחלקי התמונה הנמנעת הזאת, כלם ישנם במציאות כל אחד בפני עצמו ובאופן אחר בשנוי הכמות והאיכות, והדמיון ירכיבם ויחבר את אשר לא חברה הטבע והבריאה. אבל לא ידמה תמונת השכליים הנבדלים ונפש האדם אחרי צאתה מן הגוף וברואי מעלה ועולמות עליונים וכו' ע"ד שהם באמת או בענין אחר רוחני, אשר לא השיג החוש מעולם, כי אי אפשר לו לאדם להעלות בדמיונו דבר שאינו נופל תחת חושיו, ואם יבוא לחשוב בדברים רוחניים ולהעלותם על כח דמיונו הנה באמת יתעה בשוא לתת להם תמונה חושיית מאלה שחושיו תופסים אותן. ולכן באה האזהרה (דברים ד' ט"ו): ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה גו', פי' השמרו מאד והזהרו מהתשוקה הזרה אשר א"א לשום בן אדם למלאותה, והוא לדעת מהות ה' אחרי שלא ראיתם כל תמונה ואין דבר בכל הנופל תחת החושים בשמים ובארץ שתוכלו לדמות הבורא בתבניתו, כמו שהולך וחושב, וחתם כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, ותיכף באר דבריו, שאין כונתו ח"ו אש ממש, שזה תמונה מתמונות הגופניות, אבל רצונו בזה שהוא אל קנא ולא ישא לפשע איש אשר יחשוב אותו בעל תמונה.

והנה במשל הנ"ל, בתוך כל החלקים האפשריים שידמה המדמה את האדם יש גם תמונת האדם כאשר היא באמת, והיא בטלה במעוטה, אע"פ שהיא לבדה אמת. וכן כל דבר בדמיון, האמת מעטה מאד, מפני שהיא רק אחת, וחלקי האפשר שבדמיון עצמו מספר. ועוד צריך שתדע שהדמיון עובד בין ביום ובין בלילה ורגע לא ינוח, ואין לך רגע שלא ידמה האדם, אשר ע"כ נראה לי שבשם שם אדם מן אדמה אשר ממנה לקח, כמו שכתוב בתורה (בראשית

ב' ז') וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה, וכן נגזר ג"כ מן דמות כפי הנראה מכתוב (שם א' כ"ו) ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, ואולי יש בשם זה מענין דם, לפי שהדם הוא הנפש, כן יש בו ג"כ מענין דמה או דמיון, וכל ההוראות האלה יחד הן גדר האדם בשלמות.—

ואלמלא נתנה רשות לדמיון לבדו למשול בקרב האדם היה רואה תהפוכות כל היום, לפי שרבו מאד השקרים על האמת, כמבואר. וכן עינינו רואות בבני אדם שנשללה מהם הדעת בסבת חולי (ויש גם משגעים שאין המון העם מכיר בשגעונם, ואומרים ברוך ‎:העם אומרים קדוש ודו"ל). אבל עוד כח אחד נטע ה' בנפש האדם, הוא כח השכל השופט בצדק כל דבר ובמאזנים ישא יחד כל הדבר הקרב אליו על כנפי הדמיון, ושקל בפלס האמת והשקר *) האמת יבחר ויקרב ואת השקר יחרים ולא יתן לו מהלכים בין העומדים לשרת לפניו. הוא יעצור בכח הדמיון ולא יתנהו לפרוץ גדר ולעבור גבול לשחת כל אמת וצדק.

מתערובות שני הכחות האלה יהיו בני אדם על מדרגות שונות. יש אשר מנעוריו לא חונך כראוי ונתגדל על ברכי הדמיונות הכוזבות ושמע ספורים זרים, ואיש לא עמל בו ולא גדלו על ברכי השכל; האיש ההוא יטבע בתהום הדמיון כעופרת ולא ישוב עוד אל עולם השכל, וכמעט אין לו חלק בשכל, כי רק אשר יאמר לו הדמיון אותו יאמין ובקולו ישמע, והוא הפתי המאמין לכל דבר, כי כל נמנע אפשר אצלו וכל אפשי מחויב. האיש הזה רוב דמיונותיו כוזבות ובמקרה רחוק ידמה האמת, כערך היות האמת מעט מזער דמעוטא נגד הכזבים המתרבים עליה. סימן להכיר אנשים כאלה: שהם מגזמים תמיד בכל ענין שיספרו. וכת אחת יש בינינו, אשר יכנו את עצמם בשם חסידים ואינם חסידים באמת, כ"א בעלי דמיונות ופתאים מאמינים לכל דבר פתי, ותכירם להבדילם מן החסידים האמתים אנשי מעשה, שאלה בעלי הדמיונות תשמעם תמיד מגזמים בכל ענין כנודע, בהפך מאנשי מעשה וחסידים אמתים אשר ידברו רק אמת ויספרו כל דבר כמות שהוא לא יוסיפו ולא יגרעו ומדבר שקר ירחקו. — בעלי דמיונות כאלה יראו מחזה שוא ומקסם כזב גם בחלומם; כי כבר אמרנו שהדמיון פועל גם בעת השנה, וכיון שהרגל

*) הדמיון לא יבחין בין אמת ושקר, כי אם בין טוב לרע יבקר, היינו בין הנעים ובלתי נעים, בין נאה ומגונה. ויתכן שכוונה אליו מליצת התורה ע"ד כונה שניה במשל עץ הדעת טוב ורע. ועץ החיים הוא השכל, שממנו באמת תוצאות חיים ומרפא לנפש. וכשתסתכל בעינים פקוחות בכל הענין הבא בתורה מספור עץ הדעת תמצאהו כלו הולך מהלך הדמיון והוא בסברתו יסך לו ותחת כנפיו יחסה כל הספור, והמשכיל יבין ויוציא תעלומה לאור „כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר" וידעת היום והשבות אל לבבך כי צדקו דברי החכם למלך אלכוזר, שלא יבוא בתורתנו הקדושה מה שהשכל מכחישו, ורק מים עמוקים הם דברי התורה ואיש תבונות ידלם.

לדבר שקר בהקיץ, בשעה שהשכל מושל, בשעת שנה שאין השכל מושל עאכ"ו.—

ויש בני אדם שהרגלו מנעוריהם לשאול את פי השכל ומאחרי עצתו לא יסורו בכל דבר דמיוני, לשפוט עליו אם אמת הוא או שוא וכזב, וכל עוד יוסיפו אמץ ועוז ללכת בדרכי השכל יחלש כח הדמיון ויתרגל לאט לאט לסור למשמעת השכל ולשאת בכנפיו רק דבר אמת וצדק. ועד"ז אף בשנה, כשהוא פועל לבדו בלי עזר השכל, הוא ג"כ פועל אמת זורע צדקות ומצמיח ישועות; ולא עוד אלא שיגדיל לעשות בשעת השנה, לפי שאז אין המוחשים משביתים אותו כמו בשעת היקיצה, שבכל רגע ורגע תשבת מלאכתו ע"י המוחשים מסביב. והנה איש כזה יראה חלומות צודקים, ובפרט כשיתחברו לזה עוד המעלות שמונה הרב המורה בל"ו לשני ע"ש.

והנה הוא דבר ידוע, שחלוקת הזמן לחלקים, היינו לעבר הוה ועתיד, ויתר החלוקות כמו עבר נשלם ובלתי נשלם וכבר נשלם (אשר חתרו בעלי מלאכת הדקדוק בלשונות העמים לחלוק חלוקה יותר דקה מן הדקה), וכן לשנים ולחדשים וליטים לשעות ולרגעים וכו', היא רק המצאה אנושית ביחס אל האדם שצריך לו בחלוקה זאת; אבל הזמן בעצמותו לא יקבל החלוקה, ובבחינת ההפשטה אין בו לא עבר ולא עתיד וכו' והכל אחד (ואולי זו כונת מאמר הקהלת (ג' ט"ו): מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יבקש את נרדף" ואכמ"ל), ולא עוד אלא שלא ידענו מה הוא, וכבר אמר המליץ הבדרשי (בחינת עולם ח"ה פ"ב): "עתה אמר שצדק מאמר החכם כו' הזמן ענין אלהי לא תשג וכו„ "). היוצא מזה, שמצד עצמות הזמן, מבלי התיחסו

") הכוונה באמרו מאמר החכם הוא על גאליינוס שהביא דברי הרמב"ם ז"ל בע"ג לראשון מס' המורה, וז"ל: „שאם מהירי הפלוסופים כבר בלבלם ענין הזמן וקצתם לא השכילו ענינו, עד שגאלינוס אמר, שהוא ענין אלהי לא תשג אמתתו". והדבריט האלו נשנו ונחזרו בכמה ספרים, וכמעט בלשונו אמר החכם הקראי ר' אהרן בן אליהו בספר „עץ חיים" וז"ל: „והפילוסופים נתבלבלו בזה עד שגאלינוס אמר שהוא ענין אלהי לא השגנוהו." וכן כתב גם הרלב"ג בפירושו להורה (בראשית יח י:) „והנה ידעת מה שבענין הזמן מהעומק עד שאמר אחד מגדולי הקודמים שהוא ענין אלהי". ועיין מה שהאריך מהר"י אירגאש בענין זה בס' שומר אמונים ויכוח שני, הדברים אשר.. שם בפי יהוידע, בתחלתם: „דע כי קודם בריאת שום דבר וכו' כי לא היה אז מציאת זמן כלל, שהרי הזמן בפני עצמו אין לו מציאות כו'" עיי"ש כל הענין הארוך ותשובת שאלתיאל בקצרה: „זה התירון נכון הוא מאד ובפרט שהוא מיוסד על הקדמה אמתית ומקובלת שהזמן העבר והעתיד כלו נבורא בהוה כי אין חליפות ונבא עמו". ע"כ. הקורא אשר לא הורגל בענינים אלו ודברי יראו לו כתמוהים, יעיין במקומות אלו ויבין כי האמת והצדק אתי, ואם תכבד עליו ההבנה לא ירחיק בעבור זה הערתי בשתי ידים לשום לא על משפטי וד"ל.

אל האדם, אין להתפלא כלל כשנמצא החולם רואה דבר העתיד להיות כאילו כבר היה. לפי שפעולות הדמיון תמידות, וגם בלילה לא ישכב ולא ינוח, ובהיות האדם וכל חושיו ישנים ודבר אין להם עם הדמיון המושל לבדו אז, בטלו אז גם מחלקות הזמנים למיניהם, ויתערבו כל הזמנים יחד (שהם בעצמותם אחד) ובהיות הדמיון כבר מורגל (בהאיש הזה המתנהג בהקיץ רק ע"פ השכל האמת לדבר רק אמת׳ הנה יחזה לו נכחות ויגיד עתידות, וכאשר יאמר כן יהיה. ואם קשה לנו להשיג את הדבר הזה הנה יקשה עלינו ג"כ לדעת מהות הזמן, וכשם שלא ידענו את הזמן כך לא נדע איך החלום ישדר מערכותיו הנערכות לו על פינו. וכדרך התקרבות בחלום דברים העתידים בזמן מצינו ג"כ בהקיץ מחזות מתקרבות במקום ממרחק רב, המתמיהות עיני הרואים וביחוד לחוף מצר ים סיציליאה, הנראות באויר באדים המוצאים מן המים ע"י השמש, כשהאויר חם שקט וצלול, ואז רואים שם כמו בראי מוצק ענינים הנמצאים במרחק רב, בנינים ושוקים ורחובות, יערות ואגמי מים וכו׳. וזה הנקרא בפי כל בשם פֿאטא מארגאנא (Fata Morgana) לפי שההמון מאמינים שזה מעשה כשפים של האלילה מארגאנא (כמו שחושב הר"ר שד"ל על החלומות שהם מעשי המלאכים המלוים לאדם), ובאמת הוא דבר טבעי ככל הדברים ההוים בעולם שלנו שא"א להם לצאת מגדר הטבע שהטביע בהם יוצר הכל ית׳. — גם הנביא המדבר בשם ה׳, הנעלה ומרומם מכל חלוקות הזמן, ידבר ג"כ עתידות, כי אצלו ג"כ עתיד ועבר יחד יתלכדו ולא יתפרדו, כאמור. וחז"ל אמרו בצדק שחכם עדיף מנביא, לפי שהנביא יקבל השפעתו בעת שיעלה רצון מאת ה׳ ב"ה (עיין מו"נ בל"ב לשני) והחכם, מצד חכמתו ואהבתו את האמת בכל ענין מסוגל תמיד לסגלה יקרה כזאת להבין בשכלו דבר מתוך דבר ולדעת הבאות בטרם תצמחנה, מלבד אשר האמת יורה דרכו גם בלילות ובחלום ידבר בו.

ואולם כשם שאין דלוג וקפיצה בטבע בכל דבר, והכל הולך בהדרגה כמדרגת הסלם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה; כך מבעל הדמיון הנשחת לגמרי עד איש השכל הזך והברור לגמרי יש מדרגות הרבה מאד, אשר עצמו מספר, ועל פיהן יבדלו החלומות הצודקים מהבלתי צודקים. כיצד? בעל הדמיון הנשחת לגמרי יראה רק דמיונות כוזבים אשר אין להם שחר (כרוב המון העם ההולכים אחרי ההבל ויהבלו); ובעל השכל הזך והברור לגמרי יראה נכחות׳ חלומות צודקים וברורים בלי משל וחידה, כמו שדרכו בשעת היקיצה לשאת על כנפי דמיונו רק האמת הברורה והזכה בלי תערובות (וזה מעט מאד ומדרגת נבואה היא, ולא נכלל לחז"ל בשם חלום כלל, ע"כ אמרו כשם שא"א וכו׳ כך אי אפשר לחלום בלא דב"ט, לפי שהחלום הברור לגמרי כבר יצא מכלל חלום ונכנס בכלל נבואה), וצא וחשוב כמה מדרגות יש עוד בינתים, מה שאין הפה יכול לספור, ומהם באים החלומות בני התערובות מאמת ושקר, מהם מה שהם יותר אמתיים ומהם מה שהם יותר כוזבים, ומהם מה שפנימיותם אמת אבל הם מלובשים במשל וחידה׳ כבר בתבן, וצריך לחכם שיפתור

החלום ההוא היינו שיפשיט מעליו מעיל המשל הדמיוני ויברור האכל מתוך הפסולת ויצא כברק חץ האמת. ומכלל זה הרבה חלומות שעמלו חז"ל לפתרם (בפרק הרואה) ולגלות את הכונה הנסתרת תחת מעיל המשל ע"פ הכללים שהיו בידם. וזה היה ענין החרטמים ופותרי חלומות שהיו אצל מלכי מצרים בבל ופרס, וזו היתה אצלם חכמה גדולה. מצד אחד ראוי שידע הפותר דרכי החולם ועלילות דמיונו, כדי שידע לברור הבר מתוך התבן והאמת מן השקר. ומצד השני צריך שיבין בשכלו מצב ומעמד המדיניי והמוסרי של החולם, ומה הם הדברים שדמיונו מתעסק בהם. וכן צ"יך שידע תהלובות החולה ומקריו אשר קרו לו סמוך לזמן חלומו עכ"פ, ולפעמים גם ימים רבים קודם לכן, או גם קורות כל ימי חייו בכלל, ובפרט שאנחנו כשנתבונן בקורות בני אדם פרטיים נמצא שכל איש הוא עולם קטן בפני עצמו, ויש לו מהלך קבוע בכל קורותיו בימי חיי הבלו, ויש לקורותיו הפרטים ענין כללי שיקבצם ויאחזם דביקים יחד, ואם לא ידע הפותר הענין ההוא ולא יתבונן על מהלך חיי החולם לא יוציא תעלומה לאור ופתרונו אין ידים לו. משל לזה פתרון חרטמי מצרים שבע בנות תוליד כו' שבע ערים תבנה כו (עיין רש"י מקץ בראשית מ"א ח' ע"פ ואין פותר אותם לפרעה, ועיין ספר הישר שם). הלא תראה ששני סריסי פרעה חלמו כמעט חלום אחד ועכ"ז פתר להם יוסף בחכמתו לזה לטובה ולזה לרעה. וכן תראה בחלום פרעה שלא ידעו החרטמים לפתור אותו, ולא הבינו שלא נשנה החלום רק בעבור שממהר אלהים לעשות, אבל אחד הוא, ורק יוסף פתר אותו כראוי לפותר למושל עמים רבים, שבלי ספק יש בחלומו מה שנוגע לכלל המדינה, שעל ציר זה סובב כל דמיונו ושכלו.

סוף דבר על דרך זה עכ"פ נתקרב יותר אל אמתת ענין החלומות, מאשר נשמע לדברי החכם מהרש"ל, המשוטט ג"כ על כנפי הדמיון בארצות החזיונות והחלומות בהקיץ והמפריז על המדת בענין האמונה, כמאמר וויעלאנד (בס' אגאטהאראָמאן) „Denn auc.ı Aber Glaube i t glube".

וראוי להזכיר כאן מה שראיתי בילדותי בס' כ"י מהרב הגאון הגדול הר"ר מאיר ז"ל בן לאותו הגאון המפורסם הר"ר יעב"ץ (והיה הספר ההוא מונח בביהכ"נ של הרב ר' מאיר שהיה לפנים אב"ד בעיר מולדתי קאנסטאנטין ישן, העומד עוד היום ונקרא ביהכנ"ס של הרב הזקן, אבל הספר כמרומה לי שכבר נאבד ואין לו זכר בין החיים, ואני קראתי בו בילדותי וזה תוית, אספרה) והוא שואל כענין ע"פ ופרעה חולם: א) למה בא הפעל בבינוני ולא בעבר? ב) איזה רוח עברו החלומות הצודקים לבוא אל פרעה הנתעה בשוא ובהבלים? ועוד קושיות אחרות שאינן עולות עוד על זכרוני. והתיר כל השאלות בעצה נפלאה, וגדולה היא אלי, לפי שתומכת יסודותי בענין החלומות, והוא, שפרעה ברוח דמיונו הכוזב היה רואה תמיד חלומות שוא והבל, ועל הרוב מענין היאור, שהאמין בו כאלהות כנודע וכמ"ש „לי יארי גו', ובא גם הפעם החלום ברב ענין כדרכו, מלא הבלים וכזבים; אבל מתוך

הכזבים האלה נזרקה בפיו ג"כ מעט אמת, כמעט בר בתוך הרבה תבן, ואכל למצער בתוך פסולת מרובה, והוא אמרו: ופרעה הולם (בינוני, הוה) כדרכו תמיד, והנה הוא עומד על היאור וכו' ר"ל כדרך חלומו תמיד להיות עומד על היאור ולראות שם מחזות שוא וכזב; ומן היאור עולות שבע פרות גו', ר"ל בתוך הבלי חלומותיו של היאר ראה ג"כ שבע פרות וכו', שמהם הבין יוסף מה לפתור לו, להבדיל האמת מן השקר ולהפשיט הנמשל מן המשל. ובין בדברים קורא נעים כי לא הארכתי די צרכם.

ועתה ידידי הקורא נשובה אל אשר היינו שם בתחלה ואספר לך את המוצאות אותי, ואתה הסכת ושמע! —

ד

תופשי הנערים לתתם לצבא, אשר בעיר מולדתי, אוו למושב למו הבית אשר על יד בית מגורי אבי, שם נאספו האנשים האלה, אבירי לב ואכזרים, ויסחרו את נפשות בני ישראל. אלה תפשו ויאסרום, ובאשר באו אבותם בבכי ויללה ויתנו להם כפר נפשם הוציאו אותם לחפשי ויקחו אחרים תחתם, וישמע בבית זה כל הימים קול בכי וזעקה ויללת אבות ובנים יחדו, קול המולה גדולה. אבי ז"ל, אשר לבו נמס כדונג לקול הבוכים האלה, קץ בחייו, ויהי כל ימיו מכאובים וישבר לבו בקרבו. גם בלילה לא נתן שנה לעיניו ותנומה לעפעפיו, ומלבד אשר היה מנהגו תמיד לקום חצות לילה להודות לה' ולקונן על חרבן בית קדשנו, הוסיף בימים האלה עוד קינים והגה והי, ויתענה כמעט כל הימים, וכל הלילות בכה ויקונן.

ויהי ביום הרביעי לשבוע, בשלשה עשר יום לחדש תמוז בשנת חמשת אלפים ותמש מאות ושמונים ושמונה, וישכם אבי בבקר, וילך אל בית הכנסת לשפוך שיחו לפני ה', ויהי כשובו משם ויקח את בגדיו ואת הכרים ואת הכסתות וישימם בשק-הדרך, ויצוני גם אותי להיות נכון, כי דרך לפנינו. ובטרם יכלתי עוד לשאול את פיו אנה נלך ואנה פניו מועדות, והנה עגלה עומדת בחוץ רתומה לשני סוסים ואיש נכרי כפרי נוהג אותם. וימהר אבי ויצו לשום את שק החפצים על העגלה ויברך את אשתו היא אמי ובנותיו, ויהי בכי גדול ותפולנה על צואריו כלנה, ותשאלנה אותו לאמר: אנה תלך? — ולא ענה אותן דבר, כי אם ברך אותן שנית ויאמר: ה' רועי, הוא ינחני במעגלי צדק למען שמו! ונפן ונסע. גם אני בכיתי הרבה בכה על צוארי אמי ואחיותי, גם זכר אשתי ובני אשר ילדה לי עלה על לבי, אבל בטחתי גם אני בה' ובצדקת אבי זצ"ל ואשים יד לפה. — לא ידעתי אנה פני אבי ז"ל מועדות עד בואנו אל עיר גדולה, ואשאל מה שמה ויאמר לי אבי: סטאנוב. שם התאכסנו בבית איש צעיר לימים למדן מופלג ועשיר (הר"ר יעקב שמשון נכד הרב הגאון ר' יוסף הרב דקנסטנטין ישן) ונשבות שם. ואבי ז"ל ראיתי מסתתר הרבה פעמים עם אוהבו הנ"ל בחדרו וימתיקו סוד יחדו,

ואנכי לא ידעתי דבר מכל אשר נדברו, כי העלים אבי ממני ולא הגיד לי. ממחרת השבת עזבנו את העיר סטאנוב ונסע ונבוא אל עיר קטנה טארנארידע, העומדת על הגבול ונחל מים מפריד בינה ובין ארץ גאליציען אשר לארץ אסטרייך תחשב גם היא, ולנו שם. בלילה ההוא באו אנשים אל אבי ויתלחשו עמו, ויהי ממחרת לפנות ערב ויקחני אבי ונלכה שנינו יחדו, ונבוא עד בית איש אחד והוא שוחט ובודק בעיר הזאת. ויהי כבואנו אל הבית ונכנס בפתח אשר לבית מלפניו, ולא התמהמהנו שם כי אם יצאנו תיכף בפתח השני אשר לבית מאחריו, וארא והנה שפת הנחל, ונלך שפי. — ופני אבי ראיתי והנם לבנים כשלג, כי חרדת מות נפלה עליו, ויך לבי גם אני ואירא מאד. אכן אזרנו חיל ונבוא במים, ונעבור את מיכל המים ברגל, והמים היו לנו חומה מימיננו ומשמאלנו, כי עד צואר הגיעו ויבואו עד נפש ועוד מעט וטבענו. גם פחד קראנו ורעדה. — אבל לא חפץ אלהים להמיתנו, ונעבור שלום ולא קרנו אסון. ויהי בעברנו את הנחל ונבוא אל העבר השני, כמו שבלול תמס הלכנו, וכל ברכינו תלכנה מים, ונשא כפינו השמימה ונודה לה' חסדו, כי הביאנו עד הלום וישמור רגלינו מלכד. נשאנו את רגלינו ונלך בחפזון עד בואנו אל בית הרב דשם התקיף והחסיד ר' ישעיה, ויקבלנו בסבר פנים יפות, כי שמע את שמע אבי ז"ל, ויתן לנו חליפות בגדים עד יבשת המים מבגדינו, ונשב עמו ימים שנים, עד אשר הגיעו אלינו החפצים אשר עזבנו מעבר הגבול בטרם עברנו. כי בגדים וכרים וכסתות וספרים לקחנו עמנו מביתנו, ואת הכל עזבנו ביד האנשים וכמחרת היום ההוא הביאו האנשים האלה את חפצינו אלינו, וארא והנה שני ספרים יקרים חסרים לי, אשר דבקה נפשי אחריהם, והמה ספר מורה נבוכים דפוס יעסניץ עם פי' ש"ט ואפודי וכו', וספר באורי הזהר להרב החסיד מליבאוויץ (מיוחס לאביו החסיד ר' זלמן מלאדי). שני הספרים היו שאולים עמי מאת ידידי החכם הנכבד ר' יהודה יודיל איינראב מזיטאמיר. אותם גנבו אנשי און אלה, ויהי בצעקי ואין עונה אותי דבר— כי לא באו אלינו האנשים עצמם, כי אם שלחו חפצינו ע"י נכרי העושה מלאכתם — ראיתי כי אין שומע ואנחם ביתר הספרים אשר השאירו, כי מי יבוא במשפט עמהם אם את כלם לקחו? —

בעת ההיא הייתי בן שבע עשרה שנה וחצי. בלעדי בית אבי ז"ל בקאנסטנטין ישן ובית חותני בעיר מצער טשערניחוב ומעט אנשים אשר ראיתי שמה ובבערדיטשוב וזיטאמיר, בדרך עברי מבית אבי לבית חותני עבור ושוב, לא ראיתי איש. האנשים אשר ראיתי עד הנה כמעט כלם חברים כאיש אחד היו, ולהם שפה אחת ודברים אחדים; כי עם שונים לא התערבתי, בני אלהים (חסידים) ראיתי עולים בבית אבי וכמוהם בעיר מגורי חותני, ארחם להצדיק ברוזען ורבעם בביהמ"ד ידעתי ודרכם הסכנתי, כוסם רויה שתיתי (אך לא לשכרון) ומנגינתם נגינתי והייתי כאחד מהם. אם אמנם קול מקרב לבי קרא באזני השכם וקרוא, כי לא זה הדרך ישכון אור החכמה ולא

באלה בחר ה׳, אבל הקול הזה העיר רק לבי, ואמשש כעור, בקשתי את שאהבה נפשי, כלה שארי ולבבי למצוא חכמה ודעת, ובחנתי ועשיתי, הגיתי בדברי צדיקים ובסודות המקובלים, למדתי דקדוק והגיון, אחזתי בספרי הרמב״ם ור״י הלוי, בחרתי דרך אמונה בספרי חב״ד ומוריהם, וכנוד הקנה במים כן נדדתי לכל רוח ואין מעמד. — לשמע אזן שמעתי כי ארץ גאליציען טובה מארצנו, שמה החכמה מצאה קן לה — אבל לא מצאתי בהקלויז של הרב ר׳ ישעיה; כי אמנם האנשים אשר ראיתי שם נדמו לי כי כבר ראיתים בארצי ובמולדתי, רק שפתם שונה מעט משפת חסידי ארצנו, אבל מדברם בדברי חסידינו. חסידי ארצנו צועקים בתפלתם „או וועה טאטא!" ואלה בגאליציען: איי וויי טאטא, ואלו ואלו מטאטאים במטאטא השמד כל זרע שכל ודעת, רק תהלת הצדיקים בפיהם כל היום, אותם יעריצו ויקדישו; אבל שמות צדיקיהם שונים, לא שמות צדיקינו הם. שם יתנו תקף קדושת ר״ב אורי סטרעליסקער, ר׳ הירש זידיטשויבער, ר׳ מאיר פרעמיסליאנער, תחת הריזינער יעלה הקאסעבער ותחת הסאווראניער הזאלאוויצער — ואשתומם כי אין חכמה ומרעה אל רעה יצאתי וסדנא דארעא חד היא. — אלהים החפץ לנסותי לא מצא עוד לטוב לפניו לפקוח עינים עורות מעבר הנהר בקלויז אשר בטארנארידע בגאליציען.

עזבנו את טארנארידע והקלויז של ר׳ ישעיה ונסע הלאה ולנו בסקאליט-ונבוא אל העיר טאַרנאָפּאָל ונשבות שם. — העיר הזאת רחבת ידים ואנשיה שונים לכתותיהם. חסידים ברנה יגילו שם, יפזזו ויכרכרו בבתי תפלותיהם ומאותות ומופתים יספרו — אפס גם שמש ההשכלה עלה שם ותופע נהרה. כי רוח לבשה את גבר חכם בעוז, לוחם מלחמתה של חכמה ודעת, איש אשר שמו לא ישכח לנצח מספר תולדות ישראל, הר״ר יוסף פערל ז״ל, וישנס את מתניו לצאת חלוץ לפני בני ישראל יושבי גאליציען להוליכם ארח מישור, וביד חזקה ובזרוע נטויה עשה בית ספר מהולל מאד בקרית טארנאפאל, בטרם הוכד בתי ספר בשאר ערי גאליציען המלאות שומרי הבלי שוא עוד יותר הרבה מאד מערי ארצנו. — לשמע אזן שמעתי את שם האיש הנכבד ההוא, אבל לא בתארי הכבוד הראוים לו; כי בכל מקום אשר שמעתי שמו בארץ מולדתי בקהל חסידים הקשיבו אזני קללות ונאצות וישימוהו לחרפות לאמר כי עיניו ולבו על העם הזה לרעה ולא לטובה, כי אבדה האמונה ונכרתה מפיו והוא רשע ואפיקורוס. — האמת אגיד כי גם בהיותי באמנה עם החסידים ויצאתי עמהם במחול לא שמתי לבי לדבריהם להאמין בכל אשר צוו להאמין, ופעמים לא מעט הסיתני לבי בשפק לחשוב, כי האנשים אשר הם מחרפים ומגדפים לא חטאו מאומה, ונפשי כלתה גם נכספה לראות כמוהם בעיני ולשמוע דבריהם, למען דעת היאמנו דברי מגדפיהם. -- לכן שמחתי בקרב לבי בבואי טארנאפאלה, בידעי כי שם מושב האיש המצוין ההוא, הנושא עליו קללת כל החסידים כשעיר המשתלח, ואשית עצות בנפשי איך אבוא

אליו ואראהו, ומה הדבר אשר אדבר באזניו, ואני נער לא ידעתי דבר ובשת פני כסתני. —

בעודי בנעורי בבית אבי, בטרם נשאתי עוד אשה, אלי דבר יגנב ספר „מגלה טמירין" אשר חזו עיני בבית נער כגילי גדול ממני מעט בשנים, בן איש עשיר לבית קראסנאסעלסקי, אשר בקרתיו בהיכלו פעם בפעם, מסבת נטיה טבעית שהיתה לי לארח לחברה עם אנשים אשר יצאו מעט קט לחרות משעבוד החסידות שמשלה אז לבדה בקרב אחינו בארצנו ומבלי היות שום ערך ויחס לבית אבי אחד היראים הגדולים ועבודת כהנתו לקרוא אל ה' בבית התפלה, עם בית קראסנאסעלסקי אחד הקצינים ועשירי עם ופקודתו להכין שאר לצבא המלך (פאדראטשיק) אשר לא נמנה את חסידים ויראי ה', וזה לך האות כי נמצאו בביתו ספרים כס' „מגלה טמירין". כי חפצי ואותי לפקוח עיני היה נטוע בטבעי ונמשכתי אחר נטיתי בלי ידיעתי. ועכ"ז אל תדמה בנפשך, קורא משכיל, כי ראיתי אז באספקלריא המאירה ונפשי ידעה את אשר היא רוצה; כי מתנודד הייתי כמלונה, קול דממה דקה הקשבתי בקרב ולב עמוק, ובל ידעתי מה הוא קורא באזני. ויהי בהיותנו אני ואבי בדרך מבוא טרנאפאלה ואדבר אל אבי לאמר: כבואנו טרנאפאלה אובה אשר אוכל לבוא לפני האיש יוסף פעריל להתוכח עמו. ויהי כאשר שאלני אבי: ומה הדבר אשר תאמר אליו? ואען ואומר אוכיחהו במישור ואראה לו בראיות ברורות כשמש, שכשם שאי אפשר לו לאדם לחיות בלי מזון הגוף, כך אי אפשר לו לחיות בלי מזון הנפש, הוא תפלה לאל חי, ככתוב מבואר בספר הכוזרי לר"י הלוי, אשר לא יכחישוהו האפיקורסים. ויצחק אבי ויאמר: ואיך ידעת שזה האיש פעריל איננו מתפלל? הלוא הוא הגבר אשר בנה בית תפלה הדר ויאסר אסר לכל באי הבית ההוא לבלתי דבר אפילו דבור קל בשעת התפלה וכן נוהגים שם כל המתפללים עד היום הזה. השתוממתי למשמע אזני ונפלאתי על אבי כי לא קלל ולא חרף את שם פעריל כדרך החסידים, ושמחתי על זה בקרב לבי, מבלי אשר ידעתי לתת חשבון לעצמי מדוע לבי שמח על זה בעת אשר פי דבר שוא וקראתי את ר' יוסף פעריל בשם אפיקורוס ולבי בל עמי. — ויהי בהיותנו בטרנאפאל וילך אבי ז"ל עמי יחד לראות את בית התפלה אשר עשה ר' יוסף פעריל, ולא זע ולא חרד, לא חרף ולא גדף, ויכבד את הבית ההוא ככל בתי תפלה בישראל. — אז שמתי נפשי בכפי ואלך בלא ידיעת אבי לראות גם את בית הספר אשר על יד בית התפלה. ויהי כבואי שמה ואפגע באיש לבוש בגדי אשכנז וזקנו מגולח (הוא היה היהודי הראשון אשר ראיתי גלוח זקנו) הדור בלבושי איירופא, יפה תאר ומראה, אמרתי בלבי אין זה כי אם ר' יוסף פעריל נשיא הבית, ותפול עלי חרדה, ואשלח ידי להסיר מגבעתי (ספאדיק) מעל ראשי. וישאלני האיש: מה לך עלם נחמד (כי נשאתי חן בעיניו), מה בקשתך? ואען: את ר' יוסף פעריל אנכי מבקש, רוצה אני לראותו. — ויראני האיש בידו חדר אחד ויאמר אלי: בא החדרה ושם תמצאנו. ויהי כאשר דבר אלי האיש רכות התחזקתי ואשאלהו שנית: ואתה

אדוני, מי אתה? ויאמר: אנכי מורה בבית הספר ושמי בצלאל שטערן — (הוא שטערן החכם אשר היה אחרי כן שנים הרבה דירעקטאר בבית הספר שנתיסד באדעסא עד הוסד בתי ספר בארצנו מטעם הממשלה, הוא שטערן אשר היה אחרי כן אחד מאוהבי ומכבדי שמי, כאשר יסופר במקומו) — וישאלני האיש לאמר: הגידה נא לי למה תבקש את אדוני פערל? היש לך דבר אליו? אין דבר! עניתיו, רק לראותו אני משתוקק ואת אשר ישים ה' בפי אותו אדבר. — שטערן פתח את דלת החדר ויקרא אל ר' יוסף היושב על כסא וקורא בספר: אדוני! זה העלם מבקש לראותך ולדבר עם כבודך, ויפן וילך. שחוק נעים נראה על שפתי ר' יוסף פעריל ויאמר אלי: גש הנה! ואגש ואאלם דומיה, כי לא היה דבר בפי. ר' יוסף הביט בפני רגעים אחדים ואנכי עומד לפניו באימה וביראה, כי בשתי להרים פני אליו והדבר אין בפי. ובקרבי שאלתי את עצמי למה באתי ומה אני מבקש? — הן היה הייתי אצל גדולי הדור רבי החסידים ובקרב קדושים התיצבתי ופחדם לא נפל עלי ואימתם לא בעתתני, יען מה? — ראשונה, יען לא אחד לבד עמדתי נגד פניהם, כי בסך באתי בקרב המון חוגג, ולא אלי נשא הצדיק עיניו הנשואות לשמים — או אל כ פים; שנית אם גם מקרה קרה כי פנה הודו אלי וישאל אותי דבר, הנה נא ידעתי בטרם דברו אלי על מה תסבינה שאלותיו, כי רוח הקדש המדבר מתוך גרונו הוא השוכן גם בגרונם של כל חסידיו שומרי בריתו, וכלם עושים באימה וביראה את כל אשר הוא עושה ומחקים אותו כקופים, וכלם פותחים את פיהם בשירה ובזמרה כשירתו וכזמרתו וכלם מדברים בסגנון שלו ומלתו על לשונם. אכן זה האיש יוסף לא ידעתי מה אדבר עמו ואחרש. אחרי כן פתח ר' יוסף את פיו וישאלני: מה לך עלם? למה באת? מאין אתה? התבקש תורה בבית הזה? — לא אדוני, עניתיו, למדתי הרבה בבית אבי ורבותי, קריתי, שניתי ולמדתי; ויאמר: הגם מלאכת הדקדוק למדת? ואען: קראתי הרבה ספרים בדקדוק והגיון גם נסיתי כחי במלאכת השיר — כשמוע פעריל את דברי אלה ויצוני לשבת, וישאלני איזה שאלות בדקדוק והגיון. בהמשך הדברים נודע לו כי קראתי ספרים הרבה ובתוכם גם ספר מורה נבוכים, הכוזרי וכאלה הרבה. אחרי כן הגדתי לו כי גם ספר „מגלה טמירין" קראתי. וישאלני לאמר: הידעת למי הוא? ואען: לְאדוני ליוסף — ומה משפטך עליו? — לא לי לשפוט שפוט לעיני ארוני, עניתיו, אבל אם ירשני אדוני להגיד דעתי זאת אומר: כי לא אדע תכלית זה הספר. הן בדברים אלה לא יוסרו השומרים הבלי שוא וחסידותם לא יעזובו, כי אדוני לצון חמד לו. חסידים לא יקראוהו, כי אם יקרעוהו לגזרים, ואשר יקרא בו, כבר איננו חסיד, ולמה הוא לו? ואם יהיה לו שעשועים, הן ירגיל נפשו לשעשע בדברי לצון, וגם זה עון פלילי. — ר' יוסף חכה עד אשר כליתי דברי, אח"כ פתח את פיו ויענני: בני! הלוא ידעת כי כל לצנותא אסור בר מלצנותא דע"ז. עבודת האנשים האלה אשר עליהם נשאתי כפי ליסרם בשבט הלצון זרה היא לדתנו הקדומה ולרוח תורתנו, והם גורמים לישראל רעה גדולה בכל הארצות, ובעבורם היינו להרפה

לכל סביבותינו. כי תגדל והיית לאיש אז תבין ותשכיל כי כנים דברי, ולבי בטוח כי גם אתה תלחם עמם בעד השארית הנמצאה, ואולי בכלי קרב אשר בחרתי אני, כי את אשר אמרת כי החסידים לא יקראו ספר כזה, והקורא אותו כבר איננו חסיד, דע כי כנער משפטך; כי עוד יש בינינו אנשים הרבה שאינם לא חסידים ולא משכילים — כמוך היום — הם יקראו ולבם ישיתו לדעתי, יבקשו חכמה וישכילו, ונפקחו עיניהם לדעת חכמה ומוסר השכל. אחד מהם אתה העלם, אשר אחרי קראך בספרי, האף אמנם עודך חציך עבד לחסידים האלה, הנה כבר חציך בן חורין — ולא תשוב אליהם בכל לבך, ואם תזכה תבחין מה בין המשכילים הנאורים ובין החסידים החשוכים...
אבל הגידה לי מה מעשיך פה ואנה פניך מועדות? — פתחתי פי ולשוני דברה כדבר איש את רעהו. ספרתי לו את כל המוצאות אותנו מאז עזבנו ביתנו, וגם את הדברים אשר דברתי עם אבי בדרך מבוא טרנאפאלה הגדתי לו, ונשחק שנינו יחדו, גם הנה גליתי לו כי אבי בקר את בית תפלתו בחרדת קדש ואת שמו זכר בכבוד, וכי השתוממתי על זאת, יען כי אבי ירא אלהים ואת חסידים נמנה. גם ר' יוסף השתומם כשעה חדא, ויאמר: כפי הנראה, אביך איש משכיל בטבעו, אבל התגדל על ברכי חסידים מתעים, והנה ישרו והאמת השוכנת בקרבו יורו דרכו, ובכל אמונתו בקהל קדושים אשר הרגל בה מנעוריו נר אלהים לא כבה בלבו. גחלים עוממות אלה אשר בלב אביך יתלקחו בך ויהיו לאש לוהטת בקרבך, כי תבא חכמה בלבך ותשמור רגלך מלכד הצבועים. אחר הדברים האלה הורני בדרך אבחר והספרים אשר אקרא וקמתי ללכת וישלחני לשלום.

בצאתי את פני האיש הנעלה ההוא נהפכתי לאיש אחר ותבא בי רוח חדשה ותקחני בציצת ראשי ותרוממני אל על, כאשר נשאתי על כנפי הדמיון פעם אחת בילדותי בהגלות נגלות לי פעם ראשונה ספר צהר התבה ונודע לי כי יש בעולם חכמת הדקדוק. מרוב שרעפי בקרבי לא יכלתי עצור במלין, ואספר לאבי ז"ל כי ראיתי את החכם הגדול ר' יוסף פערל ואת אשר נדברנו, וראיתי בפני אבי והנה לא היו זועפים, לא חרה לו ולא נפלו פניו. ויהי כאשר שמע את סדר הלמוד אשר הורני ר' יוסף פערל ויאמר בגיל וחדוה: ראה בני כי מלבד הספרים אשר לא ידעתים, הנה גם אני הולכתיך במעגל ישר, ונתתי לפניך את הקדמת הרמב"ם לסדר זרעים ושמונה פרקים שלו והרגלתיך ללמוד פרושן למשנה ככל אשר צוך זה האיש הגדול ורם בין אנשי הכת שלו. — מאז זכרנו שנינו את שם ר' יוסף פֶערל בכל הדרך בהיותנו יושבים לבדנו בעגלה ואיש אין אתנו, ואבי לא נתן תִּפְלָה בו ועוד חלק כבוד לשמו ולזכרו.

ונסע מטרנאפאל ונלך הלאה ונשבות בעיר זלאטשאב בשבת ור"ח אב ומשם הלכנו לבראדי. את שמע העיר הזאת שמעתי מילדותי, גם ידעתי כי אנשיה משכילים וממנה יצאה השכלה לכל ערי ארצנו, אשר על כן צדיקינו וחסידינו מלעיבים בם, ויהי אצלם שם „יהודי מבראדי" לשם „טין אפיקורוס". —

שני אנשים מעיר מולדתי אשר נפלאתה להם אהבתי, הלא המה ר׳ יוסף וויזנער אשר הזכרתיו כבר, והמשכיל הנכבד ירא אלהים וסר מרע הר״ר יצחק ליב פרענקעל, אחד ממיוחסי עירי, אשר שני אלה נולדו בעיר מולדתי ונתגדלו בבראדי, שנשאו נשים משם בנעוריהם, ושבו אח״כ למולדתם והמה חכמים מחוכמים, הראשון היה לי להועיל ולעזר בלמדי ספר תלמוד לשון עברי כאשר ספרתי כבר, והשני כלכל אותי בלחם שמים, כי השאיל לי ספריו בכל עת והמה פקחו את עיני. שני האנשים האלה כללו בעיני את יפי העיר בראדי ונפשי אותה לראותה מאד. אפס האנשים בבראדי אשר היה לאבי ז״ל שיח ושיג עמהם לא היו מאלה אשר אותם בקשה נפשי! — כי גם שם נמצאים הרבה חסידים טובים ורעים, מהם יראי אלהים תופשי תורה ודבר ה׳ יקר להם, האף אמנם מתנגדי המשכילים הנאורים הם, ומהם עזי פנים רודפי קדים, על יין ושכר יתגוררו ותהלת רבם בפיהם כל היום. אחד מאלה אשר יצא לו שם בחסידים בעבור מילי דבדחותא שהיו רגילים על פיו ועי״ז קנה לו שם טוב אצל הרביים גם בארצנו שמו מ. ש. היה ממכירי אבי ז״ל ויצא ונכנס אצלו. הכסיל הזה הוציא כל רוחו על המשכילים (אשר קרא תמיד בשם אשכנזים, דייטשען) ויהיו כל היום מנגינתו. בלעדיהם לא ידע דבר אשר יורה בו חציו דבר מר, רק המה היו לו למטרה לכלות חציו בם. היטב חרה לי בשמעי את דברי האיש ההוא, אשר מדי בואו לבית מלון אבי פתח בלצנות ע״ד האשכנזים וישב ודרש כמה שעות דברי הבל וריק, בוז וחרפה וקללה נמרצת, ובכל פעם הרטיב את לשונו, לבלי תדבק לחכו, ביין שרף, ויהי הדבר הזה לי לכאב לב. אמנם צרי למכאובי מצאתי בבית אשר שכן אבי שם (הוא בית אחד מנגידי בראדי ר׳ אשר זעליג שמו, אשר היה ג״כ מילידי עיר מולדתי, איש עשיר וכפי הנראה נטה יותר אל המשכילים) את ספר „כתב יושר" אשר כתב איש אחד (י״א בן הרב הגאון הר״ר צבי אב״ד דברלין) להצדיק צדיק רנ״ה וויזל נגד יריביו, והנה גם הס׳ הנ״ל נעשה לבדיחותא (הומאריסטיש) אבל בחכמה ודעת, לא כלצני החסידים. ואני זכיתי להבחין מה בין זטירא והומאר ובין לצנות של בדחנים שכורים, ותה׳ זאת נחמתי. —

כצאתי לשוח ברחובות בראדי ובחוצותיה פעם בפעם נאספו סביבי בחורים ונערים וישאלוני לשלום. דרך בני הנעורים להתחבר במהרה ולדבר איש באזני רעהו את אשר עם לבבו. קצת הנערים הבינו את אשר בקרב לבי, וכי לא כבגדי מחשבותי, ומלבושי חסיד אשר על בשרי מלמעלה לא יעצרו בעד הגיוני לבי מהיות חפשים, ויהי הם מקרבים אותי ונותנים לי ספרי משכילי עמנו לקרותם, ואחד מהם נתן לי במתנה את ספר „תולדות הרמבמ״ן" עם תמונתו. לבי נעשה תיכף משבצת לתמונה הזאת ומחשבות לבי העבתות על המשבצת, ובספר קראתי השכם וקיוא, והייתי מתכון לתאר כל הכתוב שם ממה שקרה את הרמבמ״ן כאלו הכל נעשה לנגד עיני

וכאשר הגעתי להעתקת מקצת ספר ירושלים, נכספה וגם כלתה נפשי לקרות כל דברי הספר ההוא ככתבם וכלשונם, וכבר התגנבה לירכתי לבי התאוה הנמרצה: מי יתנני יודע שתי הלשונות על בורין ואתרגם הספר הזה מלשון אשכנזית ללשון עברית. — גם אבי ז"ל ראה את הספר הנ"ל בידי וגם את ספר „כתב יושר" הנ"ל ולא כהה כי ולא מחה בידי ולפרקים קרא גם הוא בס' התולדות, אבל לא דבר עמי דבר אודותיו ולא חוה לי דעתו. —

מנהג אנשי בראדי היה אז כמנהג כל ישראל הכשרים, אשר לא הואילו הלוך אחרי החסידים ומנהגיהם החדשים, שלא ללבוש בשבת חזון בגדי חפש כמו בכל שבתות השנה, ונושאי השטריימעל על ראשם ביום השבת, נשאו בשבת חזון ספאדיק, כדרכם בחול תמיד. המנהג הזה היה לסילן ממאיר אל החסידים אשר לא יוכלו לקבל את הנשמה יתרה בלא שטריימיל. — אבל חלילה להם לצאת ברחובות בראדי עם שטריימיל בשבת חזון, כי היו כל העם רוגמים אותם, ומכים בחרפה לחים. ומחוץ לעיר בראדי לפאת גבול רוסיא בית מלון אורחים ובעל בית המלון היה איש חסיד וישר ושמו שמעון, והיו קוראים אז את בית המלון על שמו (שמעונס קרעטשמע), שמה נאספו חסידי בראדי המהדרין מן המהדרין, אשר היה להם הספאדיק תועבה ביום השבת, וישבתו שם בשבת חזון, ויהי היום ההוא יום משתה ושמחה ושכרון עד בלי די. ויפת מ. ש. את אבי ז"ל לשבות גם הוא את שבת חזון (שהיה בשנה ההיא ה' באב) בבית מלון שמעון ויקחני גם אותי שמה. אולם אבי ז"ל היה עצב כל היום ובשמחתם לא התערב. ויהי בערב בשבת כל הנאספים לארץ לקונן על חרבן בית ה', והחסידים לא הסירו עוד את יינם ויתהוללו כמשפטם, ואבי ז"ל בכה הרבה בכה ולא שעה אליהם. ויהי בבקר ונשב לבראדי.

עזבנו את העיר בראדי ונלך הלאה למסעינו בדרך עיר קטנה פידאיעץ עד בואנו העירה ביטשאטש, עיר גדולה לאלהים ויהודים בה הרבה, ושם בימים ההם רב זקן ומפורסם בין הקדושים אשר בארץ ואדירי כל חפצי החסידים בם. משם הלכנו הלאה בדרך העיר זאליסטשיק, ונבוא לסארעגערע, עיר קטנה, ביום השוק, ומשם כברת ארץ העירה טשערנאוויץ, עיר גדולה ויפה ויהודים עשירים שם הרבה. שתי הערים האלה נוגעות זו בזו וסמוכות ונראות, ועכ"ז שונות הנה אשה מרעותה שנוי עצום. העיר סאדיגערא הבל ילין בה, החסידות הצבועה פשטה שם כילק ותבנה לה שם בית מצודות — ואף כי אחרי בוא שמה ר' ישראל מרוזין בברחו מארצו ומולדתו, ואוה למושב לו ולביתו העיר הזאת, מאז החלו החסידים מקצות ארץ רוסיא לנסוע שמה, מלבד חסידי גאליציען, ותהי העיר מלאה שומרי הבלי שוא פה לפה, והאולת יושבת שם לכסא ותגרש מפניה חכמה, אין דורש ואין מבקש אותה. והעיר טשערנאוויץ העומדת מטולה מלאה כל טוב החכמה, כי נמצא שם בית ספר לנערים ולנערות, בית מקדש מעט לתפלה ע"פ נגונים סעורכים ונעימים, רב

משכיל ודורש בלשון המדינה, ובדרך כלל אנשי טשערנאוויץ חכמים ונבונים, ועולים מעלה מעלה בסלם ההשכלה לכל אשר הזמן דורש. — בשנת תקפ"ח כבואי שמה אני ואבי, אם אמנם לא הגיעו עוד אנשי העיר טשערנאוויץ למעלתם כיום הזה, בכל זאת כבר נצטיינו לטובה מאנשי עיר סאדיגערא הקרובה אליה מאד. אבל היו עוד בימים ההם אור והשך משתמשים שם בערבוביא׳ וזכורני שהיה שם אז רב העיר, איש מתנהג בחסידות, לובש לבנים, ודורש בסעודה שלישית דרשות של רבי החסידים וכפי הנראה לא היו פיו ולבו שוין, כי אם היה מוכרח על הנהגות כאלה, בהיותם בימים ההם כל כבוד הרבנים, ורב שלא התנהג אז בחסידות היה כלא היה ולא היו משגיחין בו. — כזה היה גם הרב מאדעסע הגאון והחריף הר"ר ראובן, בנו של הרב הגאון ר' יוסף אב"ד דקנסטנטין ישן, שהיה ג"כ מתחסד למראית עין מפני המנהג והכבוד, והכניע את עצמו לפני הרבי מרוזין שלא הגיע לקרסוליו. אלו הרבנים והדומים להם לא היו חסידים מעולם, רק הומדחו להתחפש באדרת החסידות בפני אנשי דורם, ויש כאלה גם בדורנו זה במקומות האפלים אשר עוד לא נגה עליהם אור החכמה. זה הכלל, כל למדן ובעל תורה אינו חסיד. —

בעיר טשערנאוויץ שבתנו שבת פ' עקב (כ"ב מנחם אב) ונשב לסאדיגערא ללכת משם ארצה מאלדאווה. כי שמה פני אבי מועדות מרגע עזבו עיר מושבו קנסטנטין ישן, ושמה מגמת פניו, לבוא לרשת מקום הזנות בארץ ההיא ולשבת בשלוה. — והנה ברצון אבי היה ללכת ליאסי בירת מאלדויע, העיר אשר כבר כהן שם פאר, ושב משם קונסטנטינה, ואחריו היה שם החזן המפורסם ר' יצחק מבריטיע אבי-זקנו ז"ל הש"ץ המפורסם והמשכיל המפאר הר"ר ניסן בלומענטהאל אשר לו שם טוב מאז היותו ש"ץ בבית תפלת המשכילים עדת בראדי באדעסע. ובימים ההם עזב הש"ץ ר' יצחק את הארץ ונשארה עדת יאסי בלי ש"ץ ורוח לבשה את אבי ז"ל לשוב שנית.

ויהי בהיותנו בסאדיגערי והנה הקרה ה' לפני אבי אנשים נגידים מעיר הערצע בארץ מאלדאוויא העומדת קרוב לגבול, וגם שם נודע אבי ז"ל לשם ולתהלה בימים אשר היה ש"ץ ביאסי, ויפגעו בו האנשים האלה ללכת הערצה, כי אין לעדת הערצע ש"ץ בימים ההם ואבי ז"ל נרצה להם, ונלך משם להערצע. —

כעברנו את גבול ארץ גאליציען (בוקאווינע) לבוא ארצה מאלדאווה והנה מעבר השני לעיר קטנה ביאן, בכפר ראדעאוץ, נכנסנו לבית אשר ישב שם בימים ההם איש המופת לחסידים, אחד הקדושים אשר בארץ, ר' מאיר פרעמיסליאנער. — האיש ההוא בשגעון נהג כל ימי חייו, ודרשותיו אשר דרש כדרך רבי החסידים היו שונות מכל דרשותיהם, ואם כל דרשות הרביים הבל הנה היו דרשותיו הבל הבלים, כי הפך המלות והשחית הכונה לא להוציא דבר מוסר או מדה טובה, או ללמד סתרי תורה כדרך המקובלים, כי אם לדברי הבאי דברים בטלים ממש, עד"מ כשנעשה לו קטטה עם אשתו ורצה

לגרשה אמר לו בנו הבכור דברי כבושין והשתדל לעשות שלום ביניהם והשיב לו אביו עפ"י הכתוב (תהלים ע"ג כ"ה) מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, פי' מי לי, המילה שלי, בשמים; ועמך פי' אסך, לא חפצתי; בארץ— תקבר בארץ. ועד"ז היו כל דרשותיו והיו ידועות לכל העולם בימים ההם וכל שומעיהם מלאו שחוק פיהם, ועכ"ז נמצאו אנשים הרבה לאלפים אשר ספרו נפלאותיו ותמיד כל היום תהלתו בפיהם, ונסעו אליו מקצות הארץ לראותו ולשמוע תורתו ולקחת ברכתו. הוא בחר לשבת תמיד בערי הגבול, ושנה מקומו הרבה פעמים. ובשנת תקפ"ח נטע אהלו בכפר ראדעאוץ אשר על גבול מאלדאווה סמוך לעיר הערצע ובדרכנו באנו אליו לראותו. גם תארו היה כאיש משגע, עיניו הבריקו והתרוצצו בחוריהן, ופניו פני להבים, חוטמו ארוך וזקנו זקן התיש או שעיר העזים וקולו רגע כחלילים יהמה ורגע כדוב שוקק, ודבריו אין להם שחר. ראינו ושמענו ופנינו לו ערף ונלך הלאה, ונבוא העירה הערצה ביום ו' כ"ח אלול, עש"ק שמברכים החדש. בו ביום נתקבל אבי לש"ץ בעיר, בטרם עבר לפני התבה ובטרם שמעו את קולו ותפלתו, כי שמו הולך לפניו והיה מפורסם גדול לא במנגינותיו כ"א בצדקתו וברוב חסידותו בהפלגתו בתורה וביראה. וכל באי העיר פה אחד ולב אחד קבלוהו באהבה רבה. ממחרת ביום השבת התפלל בביהכ"נ ויברך החדש ויבואו ראשי העדה לבית מלוננו לקדם פני אבי ז"ל בתורה וישמחו שמחה גדולה. — כני אז נשאר אבי מאשר ומקויים לש"ץ ונאמן בעיר הערצה, הכתב עוד נכתב ונחתם בערב שבת הנ"ל כאמור, ושכרו נתן כדי פרנסתו ואבי ז"ל גמר בדעתו לקחת שמה את אמי ז"ל וילדיה תיכף אחר חג הסכות— אך ה' לא צוה.

בין הספרים שהיו עמי היה ג"כ ס' תולדות הרמבמ"ן ז"ל. הספר הזה לקח לבי והגיתי בו בכל עת ואבי ז"ל לא כחה בידי. בעיר הערצע מצאתי איש צעיר אחד מעיר לבוב ושמו אלימלך, שהיה מתפרנס במה שלימד בני איזו נגידים כתב אשכנז ומאלדאווע. הצעיר ההוא חפץ קרבתי ובא לבקרני פעם בפעם. ויהי כבואי אליו מצאתי אצלו ס' תהלים עם תרגום אשכנזי של הרמבמ"ן, שאלתיו אצלו והגיתי בבאור ובתרגום, אע"פ שהיתה לי שפת אשכנז זרה כשפת סאנסקריט, ובעמל ויגיעה רבה החלותי להבין מעט מעט ועיני אורו ביחוד מבאור הר"א אייכל. — בתוך כך בא לבקר אותנו איש חסיד מעיר בעלדז אשר בבעסעראביען, והוא מהסידי חב"ד, אשר לא ידעתי איזה רוח נשא אותם מליטא למאלדאווע וידגו שם לרוב. ובהיותי בקי גדול בספרי חב"ד ביחוד, ובכלל בספרי החסידים וגם בקצת ספרי המקובלים, התרועע עמי החסיד הנ"ל והודעתיו רבי תורותי תורת חב"ד אשר בתוך מעי ונשאתי חן וחסד לפניו, וכבר שחקתי בקרב לבי וכל דרכי החסידים למיניהם השונים היו לזרא באפי, ואעפ"י שהתהללתי בידיעת דרכיהם ודרשותיהם לעיני העם, הנה בזיתי להם בלבי, וידעתי כי הכל הם מעשי תעתועים אין בם מועיל.

(המשך יבא)

השערה חדשה

בשם כת העססענער או עססעער.

מודעת זאת שבימי בית שני נפלגו בני ישראל לשלש מפלגות או כתות (אשר אמנם לא נתרחקו זו מזו הרחקה גמורה כאשר אנחנו מורגלים להבין היום בשם סעקטע), המכונות בפי סופרי דברי הימים לכל העמים בשמות פהאריזאָער Pharisaei, זאדוצאָער Sadducaei, עססענער או עססעער Esseni והנה שתי הכתות הראשונות נודעות גם לנו בני ישראל בשמם פרושים וצדוקים ונזכרו כמה פעמים בתלמוד וכבר ידענו גם חלוקי הדעות שביניהם. אמנם הכת השלישית, האף אמנם כבר מוסכם ומבורר לכל חכמי עמנו שהם הם החסידים הראשונים, הותיקין וקהלא קדישא דבירושלם הנזכרים בתלמוד (ברכות דף ט׳ ע״ב), כאשר כבר דברנו מזה בכ״מ וביחוד בספרנו תולדות הקוה״ח פרק ג׳ הערה ב׳ לצד 30, בכל זאת רבו מאד הדעות בענין שמם, ולא הוו ידעי רבנן מה עססעני עססענער או עססעער, ומה שמם בלשון עברית אשר ישוה בענינו לשם חסידים ו א נ ש י מ ע ש ה שנקראו בו בתלמוד ובקרב ישראל? — מאז החלו משכילי עמנו לקחת דברים מסופרי העמים ולשתלם על תלמי ספרתנו הסכימו לכנות הכת הזאת בשם אסיים, או לדעת קצת איסיים, י״א מלשון אסיא פי׳ רופא, יען שאנשי הכת ההיא היו עוסקים בחכמת הרפואה, וכן מביא הריב״ל ז״ל בספרו ת״ב (שער ג׳ פרק כ״ח) בשם קצת חכמים ואח״כ הוא אומר השערתו שנקראו איסיים ע״ש יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן תלמידי אנטיגנוס, כמו שנקראו הצדוקים ע״ש צדוק תלמידו, ובספרו ב״י פרק צ״ז בהערה אמר, שאפשר שנקראו כן „יען שהיו מתפרנסים מ ע ב ו ד ת ה ש ד ה, כי אוסאן בירושלמי שדה ומזה בירושלמי ובמדרש א ס א ן פי׳ בעל קרקעות״. עכ״ל. ולדעת החכם ר״י רייפמאן נ״י (פשר דבר ד׳ ווארשא צד 111) אסיא נגזר מן חסיא בלשון סוריא שהוא בעברית ח ס י ד, ועיין שם כל הענין שמדובר בו נכבדות לפי דרכו. סוף דבר הדברים נעים, ואין אתנו יודע מה הוא שם עססעני או עססענער בלשוננו. גם השערתי שם בספרי תוהקוה״ח איננה כי אם השערה בעלמא.

אולם במה שנוגע לעצמות הכת הזאת ודרכה באמונה ודת, הנה נודע למדי כי איננה נבדלת מכת הפרושים ועצם מעצמיה היא, רק מצטיינת יותר בחסידות ופרישות, עיין ס׳ שה״ק (ד׳ זאלקווא דף פ״ד ע״ב) מה שמביא בשם פילון היהודי ושאר חכמים אשר לא מבני ישראל וכלם מסכימים שכת העססענער הם רק פרושים שבפרושים ולא כת מיוחדת ומובדלת מהם ככת הצדוקים. וכן מביא החכם יאסט בספרו Geschichte des Judenthums u, s. Secten בהרבה מקומות והחכם הגדול פראנץ דעליטצש בספרו Zur Geschichte der jüdischen Poesie צד 24 ועיין מזה באריכות בספרי תולדות הקוה״ח שם בהערה, ובזה אין כל ספק.

אמרתי אני אל לבי, אחרי רואי המבוכה הגדולה בבאור שם עססענער (ובלשון יון עססעני) בלשון עברית, אשר בלי ספק בה הורתו ולידתו של השם הזה כשמות חבריו פרושים וצדוקים, אלכה לי אל הפרושים אשר מהם תוצאות הכת ההיא ואבקש משם את שמה העצמי אשר ממנו לקח ללשון יון ע"י היהודים היונים (אליניסתין), כנודע שהם הביאו הרבה שמות עבריים ללשון יון ונתנו להם תמונה יונית. וראה זה מצאתי, במס' סוטה דף כ"ב ע"ב אמרו: „שבעה פרושין הן פרוש שכמי פרוש נקפי פרוש קוזאי פרוש מדוכיא פרוש מה חובתי ואעשנה פרוש מאהבה פרוש מיראה". עכ"ל. הנך רואה שבין שבעת מיני הפרושים האלה יש מין אחד שנקרא בשם מה חובתי ואעשנה, ושמו מעיד עליו שהוא מהמובחרים שבפרושים, והן הן העססענער או בל"י עססעני שעשו היהודים היונים (אלנסתין, כן נקראו בירושלמי סוטה פ"ז) מִמלת אעשנה. והאות על אמתת זה הפרוש, שהרי חכמי התלמוד שדקדקו יותר בלשונם כנו אותם בשם חסידים ואנשי מעשה, ע"ש „מה חובתי ואעשנה". ולפ"ז תהיינה שלש הכתות פֿהאריזער זאדדוקעי ועססעני פרושים צדוקים ואעשנים, וזה שמם אשר יקרא להם בלשון עברית ולא אסיים כאשר העתיקו בשבוש לפי שלא ידעו פרוש מלת עססעני בלשון יון. והנה לעשות שם עצם „אעשנים" מן פעל עתיד איננו זר בלשון עברית, שכן מצינו גם בכתוב שני שמות עצמים פרטים „גדלתי ורוממתי" (ד"ה א' כ"ה ד') שנעשו מפעל עבר. וכבר הצעתי השערתי זאת לפני חכמים מובהקים ומצאה חן בעיניהם יותר מכל ההשערות שקדמו. והיה כאשר יהיה ה' עמי להחיותי כיום הזה אדבר עוד בארוכה על כל שבעת מיני הפרושים, אשר לא כלם שוים לטובה, ויש בהם חנפים שלא נחה מהם רוח חכמינו ולע"ע יספיק הקצור.

אב"ג

דְּבָרִים כַּהֲוָיָתָן

דְּמַאי

הֲרֵי אַתָּה מֹצֵא דְבָרִים בַּתֵּבֵל,
שֶׁהַבְּרִיּוֹת יִדְרְשׁוּם כְּמִין חֹמֶר,
עַכְשָׁיו לְחָכְמָה וּלְמָחָר לַהֶבֶל,
וְיַרְקְדוּ רִקּוּדִם לְפוּם נִגּוּן הַזֶּמֶר...
וְאִלְמָלֵא לֹא הָיְתָה דַּעְתָּם דְּמַאי,
לֹא טָעוּ לְעוֹלָם בֵּין שֶׁבַח וּבֵין גְּנַאי.

הֲרֵי אַתָּה מֹצֵא בֶּאֱמוּנוֹת וְדֵעוֹת,
דְּבָרִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ מִפִּי הַקַּדְמוֹנִים,
וְדִבְרֵיהֶם נִתְקַבְּלוּ כְּטוּבֵי מַטְבֵּעוֹת,
וְאוֹתָן הַדְּבָרִים כְּשֶׁאֲמָרוּם הָאַחֲרוֹנִים,
רִנְּנוּ אַחֲרֵיהֶם וּדְרָשׁוּם לִגְנַאי,
הָא אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁדַּעְתָּם דְּמַאי.

הֲרֵי אַתָּה מֹצֵא בְּעִסְקֵי הָעוֹלָם,
דְּבָרִים שֶׁלִּכְתּוֹב אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין,
שֶׁאִם עָנִי עֲשָׂאָן יִתְּנוּהוּ לְגוּלָם,
וְאִם עֲשָׂאָן עָשִׁיר נֶחְשָׁב מִן הַוָּתִיקִין,
כָּאן חָכְמָה כָּאן טִפְּשׁוּת כָּאן שֶׁבַח כָּאן גְּנַאי,
וְכָל כַּךְ לָמָּה? הֲרֵי דַּעְתָּם דְּמַאי!

הֲרֵי אַתָּה מֹצֵא נִדְבוֹתָיו שֶׁל פְּלוֹנִי,
הוֹלְכוֹת וּמַכְרִיזוֹת עָלָיו בַּשַּׁעַר,
וּקְרוֹבוֹ הַנִּדְכָּא הַקּוֹרֵא לוֹ מֵעֹנִי,
שָׁב נִכְלָם מִמֶּנּוּ בְּיָגוֹן וָצַעַר;
מֵרָעֵב יָד יִקְפֹּץ וְיִפְתְּחֶנָּה לְשַׁי,
הָא אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁדַּעְתּוֹ דְּמַאי.

הֲרֵי אַתָּה מֹצֵא אֶת פְּלֹנִי הַגְּבִיר,
שֶׁהוּא מוּפְנֶה וּמְבַלֶּה זְמַנּוֹ לְבַטָּלָה,
אַךְ נַסֵּה לְהַטְרִיחוֹ בְּצָרְכֵי הָעִיר,
אוֹ בִּשְׁבִיל יָחִיד לְהָרִים תַּקָּלָה,
יִדְחֶךָ שֶׁהוּא טָרוּד וְאֵין לוֹ פְּנַאי,
הָא אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁדַּעְתּוֹ דְּמַאי.

הֲרֵי אַתָּה מֹצֵא הֲלָכָה קְבוּעָה,
שֶׁגָּדוֹל מְאֹד גֹּדֶל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת,
וְעַכְשָׁיו תִּמְצָא גַּם צָנוּעַ גַּם צְנוּעָה,

שֶׁעַלְכּוֹן אֲנָשִׁים בְּעֵינֵיהֶם פַּרְפְּרִיּוֹת,
וְעַל כְּבוֹד עַצְמָם הֵם חָסִים יוֹתֵר מִדַּאי,
וְכָל כַּךְ לָמָּה? הֲרֵי דַּעְתָּם דְּמָאי!

הֲרֵי אַתָּה מֹצֵא שֶׁחִיְּבוּ חֲכָמֵינוּ,
שֶׁיְּלַמֵּד כָּל אָב אֶת בְּנוֹ מְלָאכָה,
וּמָה נֶחֱזֵי אֲנַן בֵּין אָבוֹת דּוֹרֵנוּ,
שֶׁיֹּאמְרוּ כִּי אוּמָן הוּא גְּנַאי בְּמִשְׁפָּחָה?
רַחֲמָנָא לִיצְלָן מִדֵּעָה שֶׁל דְּמָאי,
שֶׁאֵינָה מַכִּירָה בֵּין שֶׁבַח לִגְנָאי.

הֲרֵי אַתָּה מֹצֵא תַּקָּנַת חֲכָמֵינוּ,
שֶׁיְּקַדֵּשׁ אִישׁ אִשָּׁה רַק לִכְשֶׁיִּרְאֶנָּה,
וּבְכָל זֹאת כְּשֶׁיֹּאמַר חָתָן אֶצְלֵנוּ,
אֶסְתַּכֵּל בַּאֲרוּסָתִי עַד שֶׁאֶשָּׂאֶנָּה,
יִגְעֲרוּ בוֹ הוֹרָיו שֶׁלּוֹמַר כַּךְ גְּנַאי,
וְכָל כַּךְ לָמָּה? הֲרֵי דַעְתָּם דְּמָאי:

הֲרֵי אַתָּה מֹצֵא שֶׁהָרִאשׁוֹנִים שָׁנוּ,
לוֹמַר מְעַט וְלַעֲשׂוֹת הַרְבֵּה,
וּלְהֵפֶךְ אַחֲרוֹנִים גָּמְרוּ וּמָנוּ,
שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כְּלוּם וּלְפַטְפֵּט לְמַרְבֵּה,
וְעוֹד חוֹשְׁבִים שֶׁהֵם עוֹשִׂים יוֹתֵר מִדַּאי,
הָא אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁדַּעְתָּם דְּמָאי.

כַּךְ וְכַךְ יֶשְׁנָם דְּבָרִים בַּתֵּבֵל,
שֶׁהַבְּרִיּוֹת יִדְרְשׁוּם כְּמִין חֹמֶר,
הֶבֶל לְחָכְמָה וְחָכְמָה לְהֶבֶל,
וִירַקְּדוּ רִקּוּדִם לְפוּם נִגּוּן הַזֶּמֶר...
רַחֲמָנָא לִיצְלַן מִדֵּעָה שֶׁל דְּמָאי,
שֶׁאֵינָה מַכִּירָה בֵּין שֶׁבַח לִגְנָאי!

ב

כַּמָּה אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם ?

אוֹמְרִים אָמוּר עַל זֶה הוֹרֵנוּ,
כִּי מִלְּבָבוֹ הָאֱמוּנָה פָּגָה,
אַךְ חָזוּת הַכֹּל הִנֵּה תּוֹרֵנוּ,
כִּי כָל לֵב מָלֵא אֱמוּנָה — כִּדְאָגָה,
וְלוּלֵא הָאֱמוּנָה נֵר לְרַגְלָמוֹ,
כִּי עַתָּה בְּלֶכְתָּם לֹא יֵצַר צַעֲדָמוֹ.

הֵן שָׁלֹשׁ הֵנָּה לֹא תִשְׂבַּעְנָה,
חָכְמָה, עֹשֶׁר, גַּם אֱמוּנָה,
וּבְדֶרֶךְ כָּל אַחַת רַגְלַיִם תִּטְבַּעְנָה,
אִם לֹא נֶרֶב חֵקֶר, אִם לֹא נָפוּנָה;
וּבְכָל זֹאת הָאֱמוּנָה נֵר לְרַגְלֵינוּ,
וּבְכָל אַחַת מֵהֵנָּה יִכָּשְׁלוּ בִּרְכֵּינוּ.

הֶאָמוּר מֵאָז כִּי כָל אָדָם כֹּזֵב,
חָקוֹ לֹא יִשְׁתַּמֵּר, אֵין לוֹ שׁוֹמֵעַ,
וְאִישׁ עַל אָחִיהוּ הֵן טוּבוֹ עוֹזֵב,
וּבְאַחֲרִיתוֹ יִנְהֹם בִּבְגֹד בּוֹ הָרֵעַ;
וְלוּלֵא הָאֱמוּנָה נֵר לְרַגְלֵיהוּ,
כִּי עַתָּה נִזְהַר מִבְטֹחַ בְּרֵעֵהוּ.

שָׁם סֹחֵר אֶחָד יִשְׁתַּבֵּחַ בָּעִיר,
כִּי פָּרַץ קִנְיָנוֹ וּמִסְחָרוֹ בָּרוּךְ,
רֹאָיו יְהַלְלוּהוּ וִינַשְּׂאוּהוּ לְגְבִיר,
וּלְשִׁכְנוֹ יְהִדְשׁוּ — וְשֻׁלְחָנוֹ עָרוּךְ...

אַךְ לוּלֵא הָאֱמוּנָה נֵר לְרַגְלֵימוֹ ,
כִּי אָז לֹא נִתְעוּ בַשָּׁוְא עֵינֵימוֹ .

כִּי מֵחֵיל זָרִים מָלֵא כִּיסֵהוּ ,
וּמִסְחָרוֹ יָסַד אַךְ עַל כַּסְפֵּימוֹ ,
בְּהַיּוֹתוֹ לֹא יָעֹז בְּבוֹא קִצֵּהוּ ,
וְנָשָׁיו יְשַׁוְּעוּ וְאֵין מִי יַעֲנֵמוֹ ,
וְלוּלֵא הָאֱמוּנָה עִוְּרָה עֵינֵיהֶם ,
לֹא מָצָא הַנּוֹכֵל לִבְלֹעַ חֵילֵיהֶם .

שָׁם אֶחָד קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב בֶּחָדֶר ,
דֹּבֵב אִמְרוֹת־יָהּ וּלְשׁוֹנוֹ—נֹפֶת ,
לְבוּשׁוֹ עֲמַר־נָקִי עַל פָּנָיו הֶדֶר ,
בַּשָּׁמַיִם יָשֶׁת פִּיהוּ וְחֶלְדּוֹ לוֹ תֹפֶת ,
וְיַעַן הָאֱמוּנָה לְבוּשׁ מְעֻטֵּהוּ ,
נִתְעוּ בוֹ רֹאָיו וַיִּמָּשְׁכוּ אַחֲרֵיהוּ .

נִתְעוּ בְּמַתָּעָה וּתְרוּמָה לוֹ הֵבִיאוּ ,
בְּבָטְחָם כִּי יוֹרִיד מֵעָל לָמוֹ שֶׁפַע ,
וּמַה נָּבְקָה רוּחָם מָה רֹאשׁ יָנִיעוּ ,
בְּהִפָּקַח עֵינָמוֹ כִּי נִסְבּוּ אָפַע ,
אַךְ לוּלֵא הָאֱמוּנָה נֵר לְרַגְלָמוֹ ,
כִּי עַתָּה לֹא נָתְנוּ לַצָּבוּעַ חֵילָמוֹ .

כְּמִתְהַלֵּךְ שָׁם בָּא הָעִירָה פַּלְמֹנִי ,
לָבוּשׁ בִּגְדֵי־חֹפֶשׁ וְעַל מִגְבַּעְתּוֹ נֵזֶר ,
הוּא יָצֹא אַךְ יָצָא מִבֵּית תַּחְכְּמֹנִי ,
וְלִקְרָאתוֹ חִישׁ חָרְדוּ לָתֵת לוֹ עֵזֶר ,
יַעַן הָאֱמוּנָה נֵר לְרַגְלֵימוֹ ,
וּבְשַׁגָּם תְּעוּדָתוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֵימוֹ .

אַךְ עוֹד מְעַט — וְעֵין הָאָבוֹת נִפְקָחָה,
וּמִדְחָתָם יֶחֱזָיוּ בָּזֶה הַבַּעַר,
וּבַת־חֵן לִוְיָתוֹ שָׁמְעוּ כִּי נֶאֶנָחָה,
כִּי אֱוִיל הוּא לֹא יִפְתַּח פֶּה בַּשַּׁעַר;
אַךְ לוּלֵא הָאֱמוּנָה עִוְּרָה עֵינָמוֹ,
כִּי אָז לֹא נִלְכְּדָה בַּפָּח בְּתֻמּוֹ.

הָאָמוּר מֵאָז כִּי כָל אָדָם כֹּזֵב,
חִקּוֹ לֹא יִשְׁתַּמֵּר, וְאֵין לוֹ שׁוֹמֵעַ,
וְאִישׁ אִישׁ מַעֲשֵׂהוּ עַל אֱמוּנָתוֹ עֹזֵב,
וּבְאַחֲרִיתוֹ יִנְהֹם עֵת יִוָּדֵעַ...
וְלוּלֵא הָאֱמוּנָה נֵר לְרַגְלֵהוּ.
כִּי אָז לֹא נִחַם לְאַחַר מַעֲשֵׂהוּ.

וּמָה אֵפוֹא יֹאמְרוּ עַל זֶה הוֹרֵנוּ,
כִּי מִלְּבָבוֹ הָאֱמוּנָה פָּגָה,
הֲלֹא חֲזוּת־הַכֹּל הֵן הִיא תוֹרֵנוּ,
כִּי כָל לֵב מָלֵא אֱמוּנָה — כִּדְאָגָה,
בֶּאֱמוּנָה יִצְעֲדוּ עַל כָּל מִדְרַךְ רַגְלָמוֹ,
וּבְאַחֲרִיתָם יִנְהֲמוּ כִּי תָעָה לִבָּמוֹ.

צבי הכהן שערשעווסקי.

יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן

הַנּוֹסֵעַ הַנּוֹדָע שַׁחֲרַיִם,
בַּעַל לָשׁוֹן וְאִישׁ שְׂפָתַיִם,
סָר בְּדַרְכּוֹ מַסָּעוֹ אֶל עִיר בַּחֻרִים.
וְשָׁם לוֹ מוֹדָע וִידִיד נְעוּרִים,
מִן הַמַּשְׂכִּילִים הָעֲצֵלִים,

הַנֶּחְבָּאִים אֶל הַכֵּלִים,
וַיִּשְׂמַח הָרֵעַ וַיָּשָׂשׂ לְבָבוֹ,
וַיִּתֵּן מָעוֹן לִידִידוֹ הַנּוֹסֵעַ,
וַאֲרֻחָה עַל שֻׁלְחָנוֹ כָּל יְמֵי מוֹשָׁבוֹ
בְּבַחֲרִים; וּלְעִתִּים הִשְׁתַּעֲשֵׁעַ
עִמּוֹ וַיְדַבְּרוּ דְבָרִים
עַל מְדִינוֹת שׁוֹנוֹת וְעָרִים.
פֹּה מָצָא לְפָנָיו שַׁחֲרַיִם,
כַּר גָּדוֹל וּרְחַב יָדַיִם,
וַיְסַפֵּר נִפְלָאוֹת לֹא בָאוֹת,
מֵאַרְצוֹת הַפְּלָאוֹת,
אֲשֶׁר עֵינָיו רָאוּ וְלֹא זָר:
בַּבָּשָׁן, בַּכַּרְמֶל וּבְהֹר הָהָר,
בִּירוּשָׁלַיִם וּבְהַר הַמּוֹרִיָּה,
בְּנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס וּבְאַלֶּכְּסַנְדְּרִיָּה.
וַיַּרְא וַיִּתְבּוֹנֵן הָרֵעַ
כִּי אֵין נְכוֹנָה בְּפִי הַנּוֹסֵעַ,
וַיִּשְׁאָלֵהוּ בְּמִרְמָה: "הֶהָיֹה הָיִיתָ,
עַל קֶבֶר אֵלִיָּהוּ וּמַה שָּׁם רָאִיתָ?"
— "עַל קֶבֶר אֵלִיָּהוּ? שָׁם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
הָיִיתִי; הֲלֹא הוּא בָנוּי כְּמוֹ רָמִים,
עַל הַר הַכַּרְמֶל לְיַד הַמִּזְבֵּחַ,
שֶׁשָּׁם הֵכִין לִנְבִיאֵי הַבַּעַל מַטְבֵּחַ;
וּבְעֵינַי רָאִיתִי אֶת אֵזוֹר הָעוֹר,
אֲשֶׁר הָיָה בְּמָתְנָיו בְּעוֹדוֹ בַחַיִּים.
וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וַעֲרָב הַגָּרִים וְצֹר,
יַחְלְקוּ לוֹ כָבוֹד וּפְאֵר מְלֹא חָפְנַיִם,
וּבְשֵׁם עֶבֶד אֵל גַּאֲוִי יְכַנּוּ אֹתוֹ,
לֵאמֹר: הָאִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהֵי עֻשּׁוֹ.

„גַּם בְּיָדִי צָלְחָה לְהַשִּׂיג הַצַּפַּחַת,
„אֲשֶׁר בֵּרַךְ בְּבֵית הָאַלְמָנָה,
„כִּי עַרְבִי מְצָאָהּ בִּמְעָרָה אַחַת,
„וַיִּתְּנֶהָ לִי בְּמַתָּנָה,
„הֲלֹא הִיא בְּבֵיתִי בֵּין יֶתֶר הַשְּׂכִיּוֹת,
„אֲשֶׁר אָסַפְתִּי בְּאֶרֶץ הַקֶּדֶם לַהֲמוֹנִים,
„וְחָכָם בְּרִיטַנִּי חוֹקֵר קַדְמוֹנִיּוֹת,
„בִּקֵּשׁ לָתֵת לִי בִּמְחִירָהּ אֶלֶף דַּרְכְּמוֹנִים,
„אַךְ . . .׳ פֹּה שָׂם הָרֵעַ לְסִפּוּרוֹ קֵץ,
בְּאָמְרוֹ: „חַכֵּה נָא מְעַט׳ וְשָׁלוּחַ כַּחֵץ,
מִהֵר וְנִכְנַס לַחֲדַר מְעָשֵׂהוּ,
וַיָּשָׁב וַיָּבֵא סֵפֶר תַּנַ״ךְ בְּיָדֵהוּ,
וַיֹּאמַר: „דַּע לְךָ, כִּי בְּמֵרוּץ הַשָּׁנִים,
„נֶהֶפְכְנוּ לְעַמֵּי אָרֶץ וַעֲבַרְיָנִים;
„שׁוּר נָא, כִּי פֹה עַל אֵלִיָּהוּ אֲמוּרָה,
„שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם מִיתָה וּקְבוּרָה!׳
תָּעָה לֵב שַׁחֲרַיִם וּדְבָרָיו לָעוּ,
אַךְ כְּרֶגַע הִתְאֹשֵׁשׁ וּמְבוּכָתוֹ פָּנָה,
וַיֹּאמַר: „רֹאשִׁי סוֹבֵב הוֹלֵךְ מֵעֹצֶר דְּאָנָה,
„וְאֶת דְּבַר שְׂפָתַי אָזְנַי לֹא שָׁמָעוּ,
„לָכֵן בַּסִּפּוּרִים אֲשֶׁר סִפַּרְתִּי,
„אֶת אֱלִישָׁע בְּאֵלִיָּהוּ הֵמַרְתִּי׳.
—„אַךְ מַה לְּקֶבֶר אֱלִישָׁע וּלְאֵזוֹר מוֹרֵהוּ?׳
—„בְּלִי סָפֵק הֱרִימוֹ יַחַד עִם אַדַּרְתֵּהוּ׳.
—„וּמַה עִנְיַן אֱלִישָׁע אֵצֶל נְבִיאֵי הַבַּעַל?
„הֵן הוּא לֹא עָשָׂה נְקָמוֹת בִּבְנֵי הַבְּלִיַּעַל׳.
וַיַּרְא שַׁחֲרַיִם, כִּי בָא בֵּין הַמְּצָרִים,
וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לְרֵעוֹ בְּזַעַם:
„עַד אָן לֹא תַעֲזוֹב דְּרָכֶיךָ הַזָּרִים,

„וְתִתְעַקֵּשׁ בִּשְׁאֵלוֹת סָרוֹת טַעַם,
„כְּבַחוּרֵי הַיְשִׁיבָה הַנִּפְתָּלִים,
„קְרָא נָא מַאֲמָרֵי „אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי".
„הֲלֹא הוּא בַּכְּתוּבִים כָּמֹס עִמָּדִי,
„וְשָׁם תִּרְאֶה נְצֻרוֹת וַחֲדָשׁוֹת,
„וְאַל תִּשְׁעֶה בַּחֲלוֹמוֹת וַהֲבָלִים".
כֹּה נָשָׂא שַׁחֲרַיִם בְּגָאוֹן דֵּעוֹ,
וּדְבָרָיו הַנֶּאֱמָרִים בְּעַזּוּת מֵצַח,
הָיוּ בְעַצְמוֹת רֵעֵהוּ כְּרֶצַח.
וּבְכָל זֹאת הֶחֱרִישׁ וְלֹא עָנָהוּ קָשׁוֹת,
אַךְ הַנּוֹסֵעַ הֵבִין כִּי נִבְאַשׁ בְּרֵעוֹ.
וּמִנִּי אָז בְּרִית שְׁלוֹמָם הוּפָרָה,
וּרְצַעַת אַחֲוָתָם הֻתָּרָה.

* *
*

וִידִידֵנוּ שַׁחֲרַיִם,
עוֹד יַפְטִיר בִּשְׂפָתַיִם,
וִיסַפֵּר נִפְלָאוֹת מֵאַרְצוֹת חָם וְיִשְׁמָעֵאל,
וִיגַבֵּב אֲמָרִים,
וִיחַבֵּר סְפָרִים,
וַיְחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וִיפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל.

אבירן בן-נרעני

ארבעה מי יודע ?

ת"ר בשביל ארבעה דברים חמה לוקה, על אב"ד שמת ואינו נספד כהלכה, ועל נערה המאורסה שצעקה ואין מושיע לה, ועל משכב זכור, ועל שני אחים שנשפך דמן כאחד. (סוכה דף כ"ט ע"א)

ידוע הוא ומפורסם אשר בימי חז"ל שגו הרבה חכמים ואף היותר גדולים ומצוינים להעמיק יותר מדי בחכמת האסטראלאגיע, מאד מאד הרבו לדקדק בהידיעה הזאת ואף להראות איך כל הכדורים העליונים פועלים בסבובם ובמהלכם על עולם התחתון בכלל ועל האדם בפרט. חכמים כאלה היו נקראים „חוזי כוכבים, איצטגנינים" על הלקוים דרשו דרשות לאין מספר לנבאות על ידיהם עתידות ונצורות, כה נתפשטה החכמה הזאת בין כל האומות עד שגם בין חכמי ישראל הכתה שרש. עוד הרב אבן עזרא החכם הכולל בעל שכל זך ואיש הנאור, גם הוא נפתה לבו להאמין בכמו אלה. אך הרמב"ם ז"ל אור ישראל ותפארתו נלחם ברוב עוז להכות על קדקד השטה הזאת ולבטלה מכל וכל. הוא לועג עליה ברוב מהתלותיו ובנעם לקחו *) וכה הלכה השטה הכוזבה הזאת הלוך ודל דור אחר דור, עד כי בימינו אלה לא נשאר מזה הלמוד שום שרש וענף. מכל עבר ופנה נשמע קלא דלא פסיק „אין לנו עסק באיצטגנינות ולא נחלה באסטרולוגיע" גרשוה כלה כלה מבתי מדרש החכמה, עד כי נשכחה כמת מלב כל דורש מדע ותושיה, רק איזה מורדי אור החכמה המחזיקים

---

*) כ"ז הוא בתשובתו לחכמי קהל מארשילייא. ובסוף תשובתו מסיים בזה לשונו „ואני יודע שאפשר שתחפשו ותמצאו דברי יחידים מחכמי האמת רבותינו ע"ה בתלמוד ובמשנה ובמדרשות, שדבריהם מראים שבעת תולדתו של אדם גרמו הכוכבים כך וכך, אל יקשה זה בעיניכם, שאין דרך שיניח הלכה למעשה ויחזור אפרכיי ואשנויי, וכן אין ראוי לאדם להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן וינעור כפיו מהן, ויתלה בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר באותה שעה. או שיש באותם הדברים רמז, או אמרם לפי שעה ומעשה שהיה, הלא תראו שהרי כמה פסוקים מן התורה אינם כפשוטן, ולפי שנודע בראיות של דעת שא"א היות הדבר כפשוטן, תרגמו המתרגם ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו, כי העינים הם לפנים לא לאחור, וכבר הגדתי לכם את לבי בדברי' עד כאן לשונו הטהור. בואו וראו קוראים מבינים, איך הרמב"ם ז"ל גלה בדבריו אלה יותר מדי, כאשר נבין מדבריו האחרונים "וכבר הגדתי לכם את לבי בדברי" עד מה קרע את סגור לבבו באמרו „אל ישליך אדם דעתו

בתרמית ומגידים עתידות לפני חשוכים ודלי שכל ורוצים רק להוליך את ההמון תועה, המה רק המה משתעשעים בה עד היום הזה. ואחרי שבימי חז"ל היתה האמונה הזאת שלטת וישבה על גפי מרומי קרת, אשר לכן אמרו „בזמן שהחמה לוקה סימן רע לכל העולם, לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל" כי המה ז"ל האמינו אז בכמו אלה ככל יתר חכמי דורם, אך השכילו אז לאמץ את לבבנו, באמרם „בזמן שישראל עושים רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו". הכלל, כל המאמרים הנדמים בקלסתר פניהם לזה המאמר, המה בטח כפשוטן ממש ואינם צריכים לשום באור מושכל וציור מדעי, אבל לא כן הדבר עם המאמר שלפנינו, הפורט כמה דברים שונים ומשונים זה מזה אשר אין שום יחס ושייכות ביניהם, וחורץ משפט כי על כל אלה חמה לוקה, אשר באמת מביאים דברים כאלה לידי גחוך אף למי שלא מלא מעולם שחוק פיו, כי גם רש"י ז"ל הבא לבארו ע"פ חומר המלות, אומר בתמתו „לא שמעתי טעם הדבר", חוץ מזה, הלא כל תורת חכמת האיסטרולוגיע הוא להורות, כי הכוכבים במהלכם וסבובם לפי כל מצב ומצב המה פועלים על עולם התחתון בכלל ועל האדם בפרט, אבל לא לחשוב תהו כי מעשי האדם ותחבולותיו יפעלו על הכדורים העליונים עד שגם ילקו ע"ז, הלא הלקויים מוכרחים לפי חשבון הצדק של תהלוכות הכדורים העליונים, והאות והמופת, כי התוכנים מתנבאים עליהם טרם שיבואו ומעולם לא החטיאו המטרה אף על מלוא השערה, ולכן גם הרב בעל העקדה ז"ל בהקדמתו לספרו הנעלה, יתמרמר ג"כ למאד ע"ז המאמר ואומר בפה מלא שהוא לפי פשוטו שקר מבואר. ובאמת, אין ביכלת התוכנים לנבאות מלפנים על עת ידוע אשר אז תצעק

אחריו, כי העינים הם לפניו לא לאחור" נשגבים ונעלים המה דבריו היקרים והשנונים המכלכלים את דעתו ע"ד אגדות ואת אשר רחש לו לבו בסתר. פה לא יוכל להתאפק מלהגיד את הטמון בחובו, כי הוא יביע בענין אחד על מאמרי חז"ל, א) אולי נתעלם מבעל המאמר דבר באותה שעה? (למרות המאמינים לכל דבר החושבים את האומר לעיר וקדיש מן שמיא הבלתי עלול כלל אל הנראה והנעלם). ב') אולי יש בהם רמז ואינם כפשוטן? (הפך השוטים והמתחכמים החפצים רק במובן המלות, הראשונים להאמין והאחרונים להלעיג). ג) אולי אמרם לפי שעה ומעשה שהיה? ומי שיש לו פקחי עינים, הלא יכול בספקותיו של הנאור הזה לעשות כל עקוב למישור, כי באמת נאמרו כמה מאמרים רק לשעתם ולפי מעשה שהיה, ואם נעלמו מהקורא הזמן והמקום והמאורע שהמה הסבו לבעל המאמר לאמר מאמרו, יתראה המאמר זר ופלא ומביא לפעמים לידי גחוך, אך מה נעים ויפה היה לשעתו, כמאמר החכם „ודבר בעתו מה טוב" מאמרים כאלו לא נאמרו כלל לדורות, רק נשארו מהעדר הידיעה בתלמוד ומדרשים לתמהון כל קורא.

הנערה המאורסה ואין מושיע לה ולהגיד מראש כי אז תלקה החמה, ואחרי כל הדברים האלה בטוח הדבר כי מהראוי והנכון לבקש להמאמר הזה פתרון מדעי, ואף כי בספרי המפתח ח"ש (דף קט"ו) עמלתי לתת איזה ציור שכלי ותבוני להדברים הזרים והתמוהים כאלה. אך באמת עוד לא נתקררה דעתי בהבאור אשר העליתי שמה, ובכן לא אמנע א"ע מלהשמיע לפני הקוראים המבינים את אשר עלה על לבי מחדש, וזה הוא:

החכמים האלהיים בעלי התלמוד לקחו לחומר לפעמים את האמונות המפורסמות בימיהם, לעשות בזה מעטפות וכסתות להגיוני רוחם, וכל אלה למען לא יבינו הקוראים והשומעים הבלתי מבינים את הדבר לאט עמהם, וברוח כזה השכילו לכלול בהחידה אשר לפנינו את הארבעה אבות נזיקין אשר השחיתו והזיקו את ארמון בית ישראל והכו אותו לרסיסים. לא אחד מהם בלבד חרץ משפטו בכל אלה הדברים היקרים והנחוצים, כי אם חכמים רבים אחרי חקרו ודרשו היטב בתולדות ישראל ובדברי ימיהם, הסכימו וגזרו אמר כי רק ע"י סבות כאלה נדעך אור ישראל ונלקה שמש הצלחתנו, ולכן נאמר המאמר הזה בשם רבים „תנו רבנן" להורות כי הוא משפט חרוץ נחתך ונגזר בבית משפטם של חכמים רבים, אשר בלי כל ספק קלעו אל השערה ולא החטיאו מאומה. מי מיודעי קורות ישראל היטב אשר לו לב מבין לחדור עמוק אל פנימיות המקרים וההרפתקאות אשר עברו עליהם מעת היותם לגוי, אשר לא יראה ע"י אספקלריא המאירה את הנסבות אשר נקרו ובאו אשה לרגלי רעותה, עדי כי הכריעו לטבח את האומה הישראלית ואשר ע"ז נגלו מעל אדמתם ונתפזרו לכל רוח כהיום הזה. הסבה הראשונה, היא ממשלת דוד המלך אשר התנשאה לפתע פתאום בלי שום זכות ומשפט (לפי מראית עין) ואשר שפכה רוב דמים בישראל ע"י התגרות וסכסוכי מדיניות שהיו בינה ובין ממשלת שאול. יום יום נתרבו שונאי בית דוד אשר התלוננו והתמרמרו בסתר לבבם על האיש דוד הבא לרשת משכנות לא לו (לפי שטתם) ובונה בית ממשלתו בעולה. המה אשר הביטו בעיני בשר, לא נתנו אמון כלל לדברי דוד אשר נתפרסמו אז ע"י נושאי כליו (הנלוים אליו בעת צר לו ולהם) המה הכהנים והמשוררים והחוזים כי הוא נמשח באמת ע"פ ה' ואיך ברצונו והריצה משפטו של השי"ת יבוא לשבת על כסאו של שאול הנמשח באמת למלך בפומבי ובפרהסיא לעיני כל ישראל. לא כן משיחתו של דוד הנעשתה בהשאי ולחש אחורי הפרגוד (כפי שנתפרסמה אחרי כן) אשר כמעט לא ידע מזה שום איש מישראל, כאשר נשמע דברי נבל הכרמלי המדבר לפי תמו לאמר „היום רבו העבדים המתפרצים איש מפני אדוניו" באשר כי לא לקחה אזנו אף שמץ דבר מכל המסופר אחרי כן. הלא אם היתה משיחתו של דוד למלך ע"פ ה' לדבר בטוח וידוע לרבים קלא דלא פסיק, לא היה שמעי בן גרא אחד מאצילי משפחת בית שאול (עת ברח דוד מפני אבשלום

בנו) נועז כ"כ להיות יוצא ומקלל ולסקל באבנים ולקרוא בקולו קול עוז „צא צא איש הדמים ואיש הבליעל, השיב עליך ה' כל דמי בית שאול אשר מלכת תחתיו, ויתן ה' את המלוכה ביד אבשלום בנך והנך ברעתך כי איש דמים אתה". הלא מזה נראה ברור כשמש כי שמעי לא האמין כלל להשמועה כי ה' בחר בדוד עבדו וכי מאס בשאול וביתו כאשר מבואר בכתובים, כי לו האמין בזאת כי עתה, דבר את דבריו כמשגע וכגבר אשר עברו יין, לקללו עוד בשם ה' ולהאמין כי ישלם לו ככל אשר עשה לבית שאול במרד ובמעל ואשר באמת היה רק כגרזן ביד החוצב בו. ורק ברצונו של השי"ת עשה מה שעשה. אלא בטח מוכרחים אנחנו להבין כי שמעי וכל הנלוים אליו מלאו שחוק פיהם על השמועות הללו המקדישים ומעריצים את דוד ואת עלילותיו, המראים לדעת כי דוד מצדו איננו חותר כלל אל כסא המלוכה, ורק ידי ההשגחה העליונה אחזוהו בערפו בעל כרחו ושלא ברצונו להושיבו על כסא שאול להיות רועה עדת ישרון, ולכן מצא זה האיש שמעי בן גרא הבוכה במסתרים על אסונו של שאול וביתו מקום לגבות את חובו, ובעת נפל תורא כמוהו בפח, חדד שמעי את סכינו וגלה לו האמת, איך רבים וכן שלמים יבינו וידעו כי הוא רק איש דמים, עבד המתפרץ מפני אדוניו, מורד במלכות וקושר קשרים להפוך קערת ממשלת אדונו על פיה ולהבנות מחרבנה והראה לו לדעת, איך כל השמועות אשר הצלילו משורריו וחוזיו מאהבת ה' לבית דוד ומשנאתו העזה לבית שאול, המה מהבל גם יחד, המה מכשרים רק להחביל את המון האספסף אשר אין להם לב להבחין בין אמת לשקר, אבל אנשי לב יבינו כל — . המה לא יטמטמו את מוחם בציקי פזמונות כאלה אשר נולדו (לפי דעתם) על ברכי החנופה והשקר ואהבת השררה. בני בנימין אשר ראו כי אין להם כח ללחום עם כי שתקיף ממנו, כי שבט יהודה בגבורתו היה למגן לו, התחכמו להלהיב את אפרים כי יבוא בכח זכותו שהוא הבכור (לפי המסורה הקדמוניה) להקים למלך אחד מבני שבטו ולמגר לארץ את כסא מלך דוד אשר אין לשבטו שום זכות ומשפט אחרי שהוא בן רביעי ליעקב, ולכן יצא שבע בן בכרי משבט אפרים וקרא בקול עוז לאמר „אין לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי" אבל לא הצליח אז בקשרו אשר קשר, עוד היתה לחלוחית של בית דוד קימת, חילו העז וראשי צבאיו הגבורים הורידוהו שאולה והארץ שקטה. דוד המלך כיד חכמת המדינה הטובה עליו, חשב מחשבות איך לסקל מלפניו כל אבני נגף וצורי מכשול הצבורים למרבה במסלות הפאליטיק. הוא מצא מקום להוביל לטבח את השבעה בנים יוצאי ירך שאול בעת שלט הרעב בישראל. אך עד מה נבאש אז ריחו בעיני שונאיו ומנדיו, בטח הלעיבו ושחקו בהשמועה אשר נתפרסמה אז ע"י משורריו וחוזיו, כי נתודע ע"י האורים כי הרעב הוא על שהמית שאול את הגבעונים. המה לפי מחשבתם חשדוהו כי דבר פאליטיק יצוק בו, ואך מיראתו פן סוף סוף יתרעש כסאו מרוח שאינה מצויה מיוצאי חלציו של

שאול, התנכל למצוא תאנה בעת באו ב"י עד משבר בשעת הרעב, אשר אז נוחים העם להאמין בכל דבר נתעב ונאלה באין פנות כלל אל כח השופט לשפוט ע"פ שכל הישר, אם יש לעלילה כזאת רגלים ונפלא להתבונן, איך הכותב בשמואל ב' (כ"א א') מרמז להקורא בהפסקא אשר הציג באמצע הכתוב, כי יפקח את עיניו לראות עולם ברור. וכך יספר הכותב „ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה, ויבקש דוד את פני ה'. ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים" ומי לא יבין כי הפסקא הוצג במקומו הראוי, כאלו קורא להכותב לאמר, עמד נא וחקור „באיזה אופן בקש דוד את פני ה'? האם ע"י אורים? אפשר ע"י חלום? ואולי ע"י גד החוזה אשר היה מיוחד רק אליו, כאשר העיד עליו הכתוב „גד חוזה המלך" ורק הוא הגיד לו המענה מאת ה'?" *) כה חשבו אז רבים וכן שלמים אשר לא היה לבבם שלם עם דוד, בלתי נעים היה להם לקבל את הדין הקשה ולהאמין שהוא עוד נחתך ונגזר בבית דין של מעלה. אהה! אלה הצאן מה חטאו? השופט כל הארץ לא יעשה משפט? הלא הוא כתוב מפורש „לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו" (דברים כ"ד)? גם אמציה בן יואש אשר לא היה כ"כ מהיראים והחרדים לדבר ה', ומה גם לא נעים זמירות ישראל אשר רוח ה' דובר בו ומלתו על לשונו, בכ"ז לא המית „את בני המכים את אביו (מלכים ב' י"ד ו') ומנין לקח לו דוד ההיתר לעקור כמה אותיות מן התורה ולאמר כל אלה עוד בשם ה'? האם באמת כרה אזן לשמוע ההיתר מפי ר"ח בר אבא בשם ר"י „מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל ש"ש בפרהסיא" (מ"ר במדבר פ' ח')? הכלל, כל שונאיו ומנדיו חרצו וגזרו משפטם, כי אין השמות הקדושים הנזכרים בהספור הזה ע"ד בקשתו מאת ה', ותשובת ה' אליו, המה קדש קדשים, כי הוא באמת שאל רק באורים ותמים של הפאליטיק, וככל מושלי ארץ הקריש את כל האמצעיים למען השיג את מטרתו, אחרי שכבר נפסקה הלכה פסוקה בהלכות המדינה „אין דבר עומד בפני הפאליטיק" (**) מחשבות כאלה נשרשו בלבות

---

*) כי אלה המה האופנים אשר על ידיהם התאמצו הקדמונים להודע הסודות והנגלות ומה שנשמע מאחורי הפרגוד, כמו שמפרש בכתוב "וישאל שאול בה', ולא ענהו ה' גם בחלומות גם באורים גם בנביאים„ (שמואל א' כ"ח וה"ו). הרי ברור כשמש כי השואל בה' בעת ההיא שאל רק ע"פ אופנים הללו, או ע"י החלום, או ע"י אורים, או ע"י נביא. ואל זה מרמז הפסקא להקורא, כי יבין את אשר לפניו בהספור הזה, כי הכותב לא יבאר ויפרש את אופן השאלה והתשובה, רק נתן מקום פנוי בהשורו, למען ימלא הקורא הנבון מדעתו את הנחסר. . . .

**) ואל יתפלא הקורא לשאול, והא מפורש בכתוב "את פני ה'" גם „ויאמר

שונאיו המרובים ולא נחו ולא שקטו מלחבל התחבולות ולהרבות עצות להלהיב מחדש את שבט אפרים למלחמה ולקרב, עד שמצא שבט אפרים עת מוכשר לזה אחרי מות שלמה ע"י העריץ והגבור ירבעם בן נבט אחד מבני שבטו, אשר התנשא למלוך ע"י החוזה אחיה השילני ג"כ משבט אפרים, כי לפי שטתו של אחיה בהלכות הפאליטיק, לקח לו שבט יהודה (ע"פ שטת בני הנביאים מבית מדרשו של שמואל הנביא) קרנים שלא במשפט להמליך אחד מבניה על ישראל. כי באמת אפרים הוא הבכור ולו יאתה המלוכה, ולפי שיטתו היתה שילה עירו עיר הקדש אשר שמה יסד יהושע (אחד מבני אפרים) את משכן ה'. החוזה הזה בהבטתו העמוקה, הבין כי רק בכוונה לא הושב הארון אחרי מות עלי הכהן אל שילה בחזרה, ורק הביאוהו אל קרית יערים אחת מערי יהודה, והוא אך למען להשבית את זכר משכן שילה מישראל אשר היתה בחלקו של אפרים, ולכן בחרות אפו של אחיה על שבט יהודה, הקים אחד משבטו שבט אפרים למלך על ישראל, ובאין ברירה הסכים ג"כ לעצתו של ירבעם בן נבט, והוא לחלל בעיני ישראל גם את קדושת ירושלים ובית מקדשה. כי גם בלא זה היתה טינא בלבו על ירושלים אשר נמלאה מחרבנה של שילה ורק בעצת שבט יהודה, כאשר נראה כן המשוררים של דוד אשר שרו שירי עם (פאלקס ליעדער) להורות איך מאס ה' בשילה, באמרם „ויטש משכן שלו אהל שכן באדם ויתן לשבי עזו ותפארתו ביד צר, וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר, ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב" (תהלים ע"ח ס' ס"א ס"ז ס"ח). ומזה הבין אחד מחז"ל לאמר „אף אחיה השילני טעה והתם" (סנהדרין ק"ב), כי הוא בטה חשב כי ירבעם ירומם מחדש את עיר שילה

ה'"? הטרם הבה הקורא התלמודי (כי לא אל בעלי מקרא לבד אדבר) מה שגלה לנו ר"א את דעתו במס' שבועות (ל"ה ע"ב) איך כל השמות האמורים בגבעת בנימין שהמה חול" ואף כי שמה כתיב מפורש „וישאלו ב"י בד' גם "ויאמר ה' אליו" (שופטים כ' כ"ג) עכ"ז לא חת ר"א מלחשוב כי הוא רק משילות הלבון, וכל דבר קדש לפי אמונתה הנפתלה, יכנה הכותב „אלהים" ה'„ אף כי באמת אלילי תהו המה, וכל אלה חשב ר"א רק מפני השאלה „וכי מבטיח ואינו עושה?" וכן כאן אולי השמות הקדושים הכתובים המה ג"כ חול? כי היתכן שילא מאת ה' משפט מעוקל כזה? מה לו לישראל לסבול חרפת רעב אחרי זמן רב מפני הרדיפה שרדף שאול את הגבעונים? ועל מה שפך ה' כל חמתו על בניו של שאול החפים משפט ולסתור בעצמו את דברי תורתו? וכמה ניכרין דנכד לזה ר"א על גלותו הסוד שלפעמים נמלאו כתובים שמות, הויה אלהים ובאמת המה חול, והוא סוד גדול לפני מבין להבין עי"ז כמה פליאות בכתבי קדש על אופן נשגב אשר נעלמו מעיני רוב קוראים הקוראים לפי תומם ספורי כתבי קדש בלי שום רגש ועיון שכלי ומחקרי.

ליסד שמה את משכן ה'. אך ירבעם לא כן חשב. הוא ראה לפי מצב העסק כי טוב לפניו ביותר להקדיש את בית אל ואת דן (בלי כל ספק היתה טעמו ונמוקו עמו) ובזה התעה ירבעם את החוזה אחיה כי יחתום על כתב דתו לחלל את ירושלים ובית המקדש ולהכזיב את קדושתם (כאשר בארתי כל אלה באריכות במאמרי "שני בתי ישראל, אשר עודנו אתי בכתובים) ואף כי שבט בנימין נתחבר אז עם יהודה (לא כבימי שבע בן בכרי) מפני חכמתו של דוד אשר ראה כל אלה עוד לתקן בחייו, והוא לקבוע מקום לבית המקדש בגרן ארונה היבוסי אשר הוא בחלקו של בנימין, ובזה משך את בנימין ברשתו לבל ימרד בו, כי זאת ידע בנימין ברור אשר לא יפול המקדש בגבולו אם יתחבר לאפרים (" (והבן זאת כי פלא הוא), בכל זאת הצליח ירבעם לקרוע עשרה שבטים מרחבעם בן שלמה ומלך עליהם, ומאז נתחלקה האומה לשני בתי אבות יהודה ואפרים, וזה היה הצעד הראשון לכל התלאות והמצוקות אשר באו מכל עבר להוריד את קרן ישראל ולהשפילו עד עפר, הבתים הללו התגרו תמיד זה בזה במלחמת תנופה, כל אחד ואחד השתדל לכרות ברית עם הגוים מסביב למען חזק את ממשלתו, ובין כה וכה דלדלו את אוצרם, הובילו את מבחר גבוריהם לטבח, עד כי ירדה פלאים בראשונה ממשלת אפרים ע"י שלמנאסר מלך אשור ולא שבה לקדמותה עד היום הזה — אבל עוד לא שקעה כ"כ מהר שמשו של יהודה, ולולא הסבה השניה מצדקיהו מלך יהודה, כי עתה אולי לא באנו לכל הצרות והתלאות ולהריסת ממשלתנו, וזה הוא! צדקיהו מלך יהודה אשר נתפתה ע"י נביאיו וחוזיו למרוד במלך בבל פטיש כל הארץ, הוא עבר את יהודה והורידה לטבח, הוא לא שמע כלל לדברי שבל מהנביא איש הנאור ירמיה אשר ראה ברור ע"י אצטגנינות שבו על שמי הפאליטיק, איך ע"י מרידה כזאת יפלו ח"ו ולא יקומו עוד לנצח, ולו הטה אזן קשבת לדברי ירמיה אשר באור שכלו

") ובזה יאירו דברי דוד אשר שר ברוחו הנביא לאמר „אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב, הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער" (תהלים קל"ב). והנה לכאורה מה כל החרדה הזאת? הלא אמר מלכא ועקר טורא! ומה עמד לשטן לדוד לבחור איזה מקום שירצה לכונן את בהמ"ק? אך מי לא יראה לפי דברי, כי נחוץ היה לדוד רק גרן ארונה היבוסי אשר הוא בחלקו של בנימין, ולמצוא עלילה ותאנה לבחירת המקום הזה, היה צריך עיון רב איך להקדים את גרן ארונה ביתר שאת, למען שתהיה לאל ידו לחלל את קדושת עיר שילה המקודשת עוד מיהושע, ולכן רק בעת המגפה הצליח דוד להשיג מטרתו כאשר יבין כל משכיל, והכתובים מאירים כעת כספירים לפני המבין דבר לאשורו, כי לפי השמועה מקום המקדש באפרתה (בעיר שילה) ובאמת מצא אותה רק ביער הלבנון, ובמאמרי „שני בתי אבות" הארכתי בזה.

ותם לבבו ראה שנחוץ להכניע א"ע תחת מלך בבל עד כי יעבר זעם, כי עתה לא עלתה לנו כמו אלה. הלא מלך בבל לא רצה לשלול מכל וכל את כתר המלוכה, הוא רצה כי נהיה רק ממלכה שפלה תחת רשותו ורא לשלוח מצרים לעזרה, ועל אופנים אלו נכרת הברית ממנו עם צדקיהו. במצב כזה היתה נמשכת בטח מלכות יהודה, עד כי הגענו לשעה המוצלחת בעת נפלה בבל מתגרת יד הפרסיים והיתה לנו הרוחה, כי היינו לממשלה הפשיה (אשר ע"ז בטח הביט מרחוק הדיפלאמאט הגדול ירמיה ברחב דעתו) מחמת שגם הפרסיים היו מכירים אותנו לטוב, על שאנחנו בתור נכנעים למלך בבל לא יצאנו לשטן להם ועמדנו מרחוק. ואולי לפי מצב העסק היינו יכולים להראות עוד אות לטובה להפרסיים בפועל ידים ממש. אבל כאשר אבדנו את זכותנו לגמרי ע"ד הממשלה עוד תחת יד מלך בבל, כי צדקיהו העלה במרדו ובמעלו אשר מעל את זעף נבוכדנצר, עד אשר בא כארי טורף ויעש אותנו כלה, אי לזאת, כאשר גברו הפרסיים על בבל והכריעו אותם לטבח ומצאו אותנו עבדים ושפלים בלי שום ממשלה ומשרה, נשארנו גם תחת ידם בתור נכנעים ועבדים בלי שום מעלה וחשיבות, ובכל אלה לא היתה אז תקותנו נכזבה לגמרי. כורש הפרסי ראה אותנו לעבדים נאמנים ונתרצה להפצרת הגאורים והשלמים עזרא ונחמיה, להרשות לב"י לבנות בית קדשם לתועלת דתי ומוסרי למען יוכלו לקיים את כל הכתוב בתורה ע"ד הקרבנות, ואם כי השומרונים אכלו קורצא בי מלכא להתרותו ולפקוח את עיניו, כי בבנין המקדש יתלהבו לבסוף לבות ב"י לקשר ומרד, עכ"ז הצליחו ב"י ברשיון מלכי פרס לבנות את בית המקדש בירושלים, ולמרות עיני השומרונים לא מרדו בעולם בממשלת הפרסיים, אבל כאשר ע"י סבות מדיניות נדהו הפרסיים ובאו היונים תחתם, והמה רצו לקעקע מכל וכל את עם ישראל עד גם להעבירם על דתם, או אז הרימו ב"י את ראשם ומרדו בעם היונים ברב כח ועוז ונעשו לממשלה בפני עצמם, עלו על גפי מרומי ההצלחה באופן נעלה למאד.

אז באה הסבה השלישית להכות את ישראל חרם והוא מלחמת האחים אריסתובול והורקנוס מבני החשמונאים אשר נשפכו דמם כאחד. כי אחרי שהצליחו כהני החשמונאים ע"י רעם גבורותיהם ונצחונם להכריע את היונים הצוררים והפושעים, עד כי משלו ממשלה בלתי מגבלה בימי בית שני (בלתי תלויה כלל בדעת אחרים) קפצה פתאם רגז של האחים הללו, שטן כזה התחיל לרקד בין קרני ממשלת בית ישראל. כה רבו ולחמו האחים זה בזה, עד שקראו לעזר את שר הצבא פומפיוס איש רומי. האיש הנוכל הזה הבא בתחלה בתור פשרן ורודף שלום, לטש באמת את עיניו החדות לרשת את הארץ לפני ממשלת רומי. כה עלה הדבר אחרי רוב סבות ומקרים וסכסוכים שנחרב הבית שוב שנית ע"י הרומיים וב"י נגלו שוב פעם מעל אדמתם. באמת יש לנו לחקור, מדוע לא התעורר מן אז ועד עתה איזה מלך כשר ונאמן לאלהיו, לרחם את בית יעקב ולהרשות אותם כי יבנו את מקדשם מחדש למען כי יהיה ביכלתם לקיים

ככל הכתוב בתורתנו? הלא בימי יהושע בן חנניה, השיגו ב"י רשיון מקיסר רומי טראיאנוס הספרדי לבנות הבית, אך הכותים צוררי יהודה מעולם הלשינו לפני הקיסר, באמרם כי אם יבנה ויכונן הבית הזה, ישובו היהודים וימרדו במלכות רומי כאשר עשו בימי נערא. דברי מלשני בסתר ירדו חדרי לבב הקיסר ויהפך לבו לשנוא את היהודים ויתעצב על דבר הפקודה אשר פקד לבנות את בהמ"ק ואשר אין להשיב, אז יעצו לו הכותים כי יחוק ליהודים את תבנית מלאכת המקדש שלא כדת תורתם, ובדבר הזה לא יחל את דבר פקודתו וגם הבית לא יבנה עוד. כאשר נבאו הכותים, כמו כן עלה הדבר לדאבון לבות ב"י. גם יוליאנוס קיסר רומי אשר ישב על כסאו בעיר הבירה קאנסטאנטינאפאל (משנת 361 עד 363 למספרם) הטה חסדו אל היהודים ויאר פניו אליהם וישלח ספרים ביד הרצים אל כל קהלות היהודים בכלל ואל ר' הלל הנשיא בפרט והוא ר' הלל אמורא בעל המאמר „אין משיח לישראל" (סנהדרין צד ע"א) וינחמם ויבטיחם להיות עוזרם ומגנם, גם התנדב לבנות את חרבות ירושלים ואת בהמ"ק כבראשונה גם מלא את ידי ר' הלל הנשיא בעבודת הבנין, גם שלח את אלפיוס פקידו לירושלים לנצח על מלאכת בית ה' ופחות יהודה תמכו בידיו, אך לפתע פתאום התפרצו ממוסדות החומה אבני אש ולפידי שלהבת וישרפו אנשים רבים מהיהודים גם מבני הנכר אשר בנו עמהם את המקדש במצות הקיסר, והנשארים נסוגו אחור, וייראו מגשת עוד אל המקום הנורא ההוא, גם הקיסר יוליאנוס נרצח בימים ההם בהצותו את הפרסים ועבודת בית ה' נשבתה. לא נודע עד היום אם ידי צוררי היהודים הציתו את האש ההוא, או האויר העצור בבטן האדמה היה לבערה באפס יד, ולפ"ז היה נחוץ למלכי ארץ באלה המאות האחרונים ללמוד ק"ו שאין עליו פירכא: ומה מלכי הגוים הקדמונים כהפרסיים והרומיים עובדי אלילים אשר לא האמינו כלל באלהי ישראל ותורתו, הלעיבו בנביאינו ובדבריהם, שחקו על כל חקי ישראל ומשפטי דתם, עכ"ז נתנו אל לבם מצד הובת אהבת אנושי לרחם את בית ישראל ולהשקיט את רוחם ההומה לתורתם לחקיהם ומשפטיהם, הרשו להם לבנות בית קדשם ולעביר בו עבודתם ככתוב בתורת משה, ואם ה[illegible] עשו ככה, על אחת כמה וכמה מלכי זמנינו המאמינים בה' ותורתו, היה להם מכש"כ לתת כבוד לה' ותורתו ולהרשות לב"י מקבלי התורה כי יתענגו לכ הפחות על חקיהם ומשפטיהם, אחרי כי גם הטה מעריצים כל דבריהם, מקדישים כל אמר כל מלה אשר יצאו מפיהם, מי חכם ויבן את זאת? מדוע אפסה כל תקוה ממנו זה זמן רב? אבל אהה! הסבה הרביעית היא שללה ברוב כח כל נחם ותקוה מעם הישראלי, לא סבה מדינית כהנחו שלש סבות הראשונות, ר סבה דתית! היא סבת הדת אשר נתפשטה לאט לאט על פני רחב התבל עוד בימי חכמי התלמוד האחרונים, לא דת חדשה אשר אין לה שום יחס ושייכות לדת ישראל, כי אם דת הבנויה ומיוסדה על אדני תורת ישראל, ואשר לפי דברי מחוקקה ומיסדה לא בא לסתור תורת משה והפרושים, כי אם להזק ולאשר ולהוסיף אמץ לכל התורות והחקים ולהעביר את החלודה אשר נספחו להם מרוב ימים ע"י הצרות והתלאות אשר עברו עליהם (מתיא ה'

מן י"ז עד כ') . כל בעלי בריתה כתות מכתות שונות מפארים ומהללים א"ע כי המה ישראלים גמורים וכי המה יבינו את רוחניות התורה על אמתתה. שלוחי המחוקק גלו לאט לאט את הסוד, איך אין צרך כעת לתורת משה לפי חמרה הנתנה אך לצרך השעה. התאמצו להראות כי הנביאים כלם נבאו מראש על ביאת המחוקק הזה ועל העת המאשרה הזאת, וכי מעתה אין שום צרך לכל עבודת המקדש ולקרבנות, באשר הוא היה הקרבן הכולל לכל אנשי התכל לדורי דורות, ופסקה הזוהמא של נחש הקדמוני ורוח הטמאה עבר מן הארץ, ולפ"ז אין כעת לכל ספר ויקרא שום צרך ונחיצות כלל וכלל. ובכל זאת יאמרו בפה מלא כי יאמינו במשה ובנביאים ובכל מופתי התורה ובכל יעודיה, ולפי זה הלא לשוא נקוה כי יעבור איזה רוח טהור להרנין את לבות ב"י בתת להם הרשיון כי יבנו להם בית קדשם שוב פעם, אחרי שלפי דעת עם הארץ ושטתו הננו כמתעתעים במה שהקשינו את ערפנו מני אז ועד עתה להחזיק בנושנות ולבל ליתן אזן קשבת לקול מחוקקם הבא בשם ה' להצלחתם ולאשרם. וא"כ מדוע עוד יהיה המושל כמחזק את ידי הוללים ועקשים כאלה? אררבה, כל עוד שהמושל הזה הוא חסיד ונאמן לתורתו, הוא עוד יחפוץ להעביר את ישראל על דתם, כאשר ראינו כל אלה בימי האינקוויזיציאן האכזריה בספרד, אי לזאת, אין לחלום הלומות כעת שגם לפי דרך הטבע ומנהגו של עולם נוכל להושע תשועת עולמים ע"י מלכי חסד כבימי כורש ובבימי הרומיים הקדמונים עובדי אלילים אשר הרשו לב"י לבנות כמו רמים מקדשם, כי המה לא הביטו על עם ישראל כי אם מנקודת חכמת הפאליטיק שלהם, ואם אך ראו אותם הלושים ונמוגים ונכנעים תחת עלם ואשר עוד אין בכחם להתגבר לצאת בצבא ולחדש את ממשלתם המדיני, לא רעה עינם כלל באמונת ישראל ותורתו, וכאשר המה בעצמם הקריבו קרבנות, בנו את היכלי תפארתם לאלילי דמיונם, כל עם ועם דרש לאלהיו בזבחים ועולות, ע"כ חשבו זאת לאכזריות מרבה להכיל לגזול מעם עני ודל גם את הנחם האחרון והוא תורתו ועבודתו לאלהים, לכן הרשו להם כי יבנו גם המה היכל לה' וגם למענם להקריב קרבנות בבית מקדשם, כידוע לכל קוראי תולדות הימים. לא כן הדבר בזמנים הללו, עמי ארץ יביטו עלינו גם מנקודת תורתם ודתם, ולזאת כל מבטם ועיונם להטות אותנו לשטתם, והן הן גבורותיו והסדיו של השי"ת, כי האיר את מחשכי התבל ואורות הציוויליזאציאן כאירים בכל חצרות מלכי אירופא, ובכן הננו יושבים שקט ושאנן ועובדים את ה' בעבודות כאלה הבלתי תלוים במקדש ובירושלים. כמו כן אמונת מחמד יצאה לשטן להצלחת ישראל, באשר שהיא גם היא נבנתה על יסודי תורת משה, גם היא תתן כבוד לתורה ולנביאים, תקדיש ותעריץ את כל הנערץ והנקדש לב"י; היא תלבש גאה וגאון לאמר, כי הנביא מחמד היה אחרון בזמן וקודם במעלה על כל הנביאים שהיו לפניו, והוא רק הוא האיר את התבל בתורתו הבורא חדשות ומבטל את הישנות, גם הוא מחזיק את ב"י

(וגם יתר האומות) לעקשים ולמטורפים העוצמים את עיניהם מראות את אור הבהיר בשמי שחק תורתו, ואשר ע"כ לא ישימו המלכים המאמינים בו ובתורתו אל לבם לרחם את יעקב כי יעבדו את אלהיהם כפי תורתם במקדש ובקרבנות, אחרי שלפי אמונתם כבר בטל השי"ת הקים כאלה ע"י מחמד נביאו, ולזאת לקחו לעצמם כל המקומות המקודשים לפי תורתנו, בנו עליהם היכלי תפלתם, ומקדישים ומעריצים אותם בכל לבם ונפשם. ולפ"ז אין לב"י שום תקוה לפי מנהגו של עולם, כי יתעורר מלך אחד מההולכים לאורו של מחמד ליתן צו להרוס את היכל תפלתו הבנוי על אדמת קדש הקדשים ביער הלבנון, ורק למען שב"י יבנו שמה את בית מקדשם כמלפנים, ואחרי שעוד בימי חכמי התלמוד לא נצמחה אמונת מחמד כלל וכלל, ע"כ לא כללו בחידתם שום רמז ע"ד האמונה הזאת. —

הלא בארנו היטב לפניכם קוראים משכילים את הסבות אשר כלו עד היסוד את ארמון בית ישראל, אחרי האירה השמש זמן מועט כמה פעמים בחלוגותינו, ועתה נבואה לראות את חכמת חז"ל (למרות שונאי התלמוד אשר לא יאבו בשום אופן ליחס אליהם כל ענין מושכל והגיון ישר) איך המה הכירו היטב את ארבעה אבות נזיקין אלה כיד חכמת המדינה הטובה עליהם, אבל החכימו להצניע כל אלה בחריצות נפלאה במלאכת החידה אשר היו בזה מצוינים וחרוצים באופן נעלה, שמשו בהתנכלות במלות אשר ישמשו בהם האצטגנינים וחוזים בכוכבים ואשר היו ידועים ומפורסמים לכל אנשי דורם. חומר נפלא היו מלות כאלה לחז"ל לעשות מטעמים לחך המרגיש ולהסתיר את דעתם אשר לא רצו לגלות מכמה טעמים ידועים אצלם, כי נוסף על יראתם מפני חמת ממשלת הרומיים אשר ישבו תחתיהם, עוד לא רצו ג"כ לפקות במדה נפרזה את עיני ההמון, כי יראו ברור עד מה המה בשפל המצב, לא אבו כי יבינו איך אין עוד שום תקוה לפי דרך הטבע ומנהגו של עולם להיות נושעים לא במופתים ולא בנפלאות, איך על ברכי הזמן החדש לא יולד מלך ככורש הפרסי, אשר בדרך פשוט היה משיח לישראל כאשר יכנהו הנביא ברום מליצתו, אין עוד עת להרים ראש ולצאת בקרב כאשר עשו כהני החשמונאים, כי לבד אשר ב"י היו אז אחוזים ודבוקים זב"ז בארצם ולכן הצליחו להתאחד יחד בקשר אמיץ להשליך נפשם מנגד, עוד היתה המלחמה מלחמה פרטית רק בין ישראל ובין היונים, לא כן עתה, עם מפוזר ומפורד הגנו בכל קצוי ארץ, כעת היא מלחמה כללית אשר יסודה בדת ואמונה, כל העמים והלשונות תקעו אהלם אהל של תורה בירושלים עיר הקדש, זה אומר כלה שלי וזה אומר כלה שלי, ומי יוכל להכנים את ראשו בין אדירי תבל כאלה המנגחים זב"ז בהלכות הפאליטיק זה כמה, ואשר עוד לא הצליח אחד מהם לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא? לפי מצב הדתות בזמנינו אין עוד ליחל על מלך כטראיאנוס הספרדי או כהקיסר יוליאנוס, כי נתהלפו

העתים ונשתנו הזמנים מכל וכל, ומפני כל אלה לא רצו חז״ל לדבר מענינים כאלה מפורש ושום שכל, רק טמנו והצניעו את שטתם עמוק עמוק בחדרי הידתם, למען לא יבין את זאת כי אם החכם המבין דבר מתוך דבר, אשר רק מברק איזה מלות אשר לא נתעטפו כ״כ במעטפת המשל, יראה אור בהיר מעצמו ביתר חלקי החידה, ואף אם המה מכוסים היטב בערפלי הסתר וההעלם, אבל יתר הקוראים והשומעים יאמינו אמונה שלמה כי רק רוח אצטגנינות דובר בם ומלתו על לשונם, וזה הוא:

הסבה הראשונה מן מלכות בית דוד, החביאו מסדרי החידה בהמלות „על אב בית דין שמת ולא נספד כהלכה" ומי הוא האב בית דין שמת ולא ספדוהו העם כהלכה? הוא יהונתן בן שאול, כי חז״ל במס' מועד קטן (דף כ״ו ע״א) אומרים בשפת צחות כדרכם „שאול זה נשיא, יהונתן זה אב בית דין" לא לחשוב כי שאול היה מתואר באמת בתאר „נשיא" ויהונתן בתאר „אב בית דין" רק חז״ל ברצותם לתת ציור ומושג נכון (לפני בני דורם) משאול ויהונתן באיזה כהונה ושרות שמש כל אחד את כהונתו במקדש ישראל, קראו אותם בשמות ותארים הידועים לשומעי דבריהם, כי תארים הללו נולדו באמת בימי חז״ל בדורות האחרונים, כאשר ישכילו לאמר „בית המדרש של שם ועבר" ובין כה וכה נראה איך חז״ל ע״ד צחות מכנים ליהונתן „אב בית דין". בואו וראו איך אחד מחז״ל הורץ משפטו, כי דוד הבאיש למאד את ריחו בחריצת משפטו אשר חרץ למפיבושת בן יהונתן לאמר „אתה וציבא תחלקו את השדה" אשר מזה התחילו מחדש אצילי בני בנימין להתמרמר ולהתלהב לחתור חתירות תחת כסא כבודו, קשרו קשר והפיחו את שבט אפרים למרד כללי, עד שלבסוף הצליחו לקרוע ממנו עשרת השבטים, כל אלה יאמר החכם התלמודי בקוצר לשונו „בשעה שאמר דוד, אתה וציבא תחלקו את השדה, יצאה בת קול ואמרה, רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה", עכ״ל (יומא כ״ב ע״ב). הלא תבינו קוראים נבונים, איך הפליא החכם הזה לשער ולשפוט, כי משפטו של דוד הנוסד על אדני השנאה לשאול ולזרעו, הסב לו צרות ותלאות מלחמות ומרידות. גחלי השנאה והקנאה אשר עוממו מעט על מזבח לבב אצילי ושועי שבט בנימין, התחילו מחדש להיות לוהשות, בראותם את דוד רודף בזעפו את כל משפחת בית שאול, ואף על בן אהובו יהונתן לא יחוס כלל להשפילו לפני עבדו ציבא הנוכל והחונף, ובבן תיכף בעת נתפרסם משפטו של דוד, יצאה מיד הבת קול מכל שונאיו ומנדיו כי נחוץ להתאמץ לכל הפחות לחלק את מלכותו ושלא יהיה למלך על כל ישראל, כי להסיר מעל ראשו לגמרי את כתר המלוכה, לא היה בכח האפשרי כלל וכלל, אחרי שכל בני שבטו עמדו לו למגן להחזיקו על כנו, כי המה ידעו אשר אין להם שום זכות ומשפט להמליך אחר מהם על ישראל, ורק ע״י התנכלות ותחבולות מדיניות הצליחו להעלות ביד חזקה את דוד הגבור על כסא המלוכה, ואשר ע״כ יעמדו על נפשם וילחמו כאריות בעדו ובעד ביתו. כל אלה ידע והבין אחיה השילני, ובעת המתיק סוד עם ירבעם בן נבט ע״ד הקשר והמרד בשלמה וביתו, הרים לפניו המסכה הנסוכה על פני העתיד, וגלה לו כי בל יחשוב מחשבות

תהו לרשת המלוכה על כל ישראל וגם על יהודה ובנימין, כי זאת היה לא תהיה. יהודה ובנימין ילחמו ברב עוז, הראשון עבור כבודו, והשני עבור בית המקדש שנבנה בגבולו. ולכן אמר אחיה בעת מצא את ירבעם בדרך, ברוח וסגנון לשון של נבואה „קח לך עשרה קרעים, כי כה אמר ה' אלהי ישראל, הנני קורע את הממלכה מיד שלמה, ונתתי לך את עשרה השבטים, והשבט האחד יהיה לו, למען עבדי דוד ולמען ירושלים העיר אשר בחרתי בה מכל שבטי ישראל" (מלכים א' י"א ל"א ל"ב). ומה מאד נכון להרגיש, איך החוזה האלהי הזה אמר לו כמעט מפורש (כי לפני מבין יספיק הקצור, והסכל לא ירגיש אפילו בלהג הרבה ואריכות דברים) כי השבט האחד ישאר בפני עצמו, א) למען כבוד המלך אשר הוא אחד מהם, ב) מפני ירושלים עיר הבירה תפארתם ומעוזם, הטרם ידעו כי ביום יתנשא למלוך אחד משבט אחר, יסיר מיד את ירושלים מהיות עיר המלוכה למען להשפיל בזה את קרן שבט יהודה ולהורידו משאתו. כל כמו אלה חשב החכם התלמודי הזה, אבל לא כמו כן חשבו הנהו חכמים בעלי החידה אשר לפנינו, המה ראו, כי דוד הקדיח למאד את תבשילו במה שלא נספדו שאול ויהונתן כהלכה ולא נקברו כראוי בכבוד מלכים, רק הניחם כי ינוחו כאנשים פשוטים אצל בעלי יבש גלעד, מזה מיד הבינו אוהבי בית שאול, כי דוד מיראתו פן בהתאסף העם לקבור את מלכם, אולי יתעוררו ברוב אהבה להקים את כסא המלוכה לבניו אחריו, אשר רק בעבורם הביא א"ע בסכנה עם בניו והשליכו נפשם מנגד, ולכן ראה להשקיט את הדבר ולהשכיח אותם מלבות כל העם, ולזאת נראה, איך בימי הרעב אחרי שעשה הטבח הנורא בצאצאי שאול וחשב כי כסאו נכון לפניו, התחכם לקנות אהבה מלבות בני בנימין ונתן צו לקבור את שאול ובנו יהונתן בקבר קיש אביו (שמואל ב' כ"א י"ד). הוא חשב כי הוא עושה בזה נחת רוח לאוהביו של שאול וביתו, בראותם איך הוא נותן כבוד ויקר למלך ישראל אשר לחם מלחמת ה', אבל לא כן עלה הדבר, עוד ביותר נתרגשו בני בנימין לנקום את דמי שאול וצאצאיו, כי המה הבינו איך דוד איננו חושש כלל בכבוד האצילים האלה, ורק אחרי אשר החרימם כלם לטבח, לביש צורה של יראת שמים וענוה מדומית לעשות גמ"ח עם המתים הנעלים האלה אחרי שהיו עצמות יבשות (כה השדוהו שונאיו בנפש כי שנאה מקלקלת השורה) *) ומחמת שהאשימו בטח את דוד ביותר על אודות יהונתן

*) עובדא כזאת יש לה מקום גדול בחכמת הפאליטיק. גם מלך לואי פיליפפ בשנת 1840 אחרי שראה באין עוד פחד לנגד עיניו מהקרובים אחרי נאפאלעאן הראשון, התלבש בעוז כבש ונתן לו להביא את נאפאלעאן מן האי אשר מת שמה לעיר פאריז ברוב כבוד והדר, כראוי לאיש מצוין כמוהו ולקבור אותו ולספדו כהלכה. ובזה חשב לעשות נחת רוח לאוהבי המת אשר יראו עי"ז איך גם הוא ירגיש את גדל נפשו ונותן כבוד לו ולעלילותיו הרבות והנשגבות אבל לא כן שפטו אז רבים וכן שלמים. המה גזרו אמר, כי לא טוב עשה המלך בהרגיזו

שעמו כרת ברית אחים ונשבעו שניהם איש אל רעהו, אשר לפ"ז לא היה לו לדור בשום אופן לנטור שנאה אליו; אם לא היתה אהבת הממשלה לנגד עיניו, אשר אין דבר עומד בפני הפאליטיק, ופקוח נפש המלכות, דוחה כל אהבה ואהבת רעים, כל אלה כללו החכמים האלה רק במה שלא נספד האב בית דין כהלכה, והוא יהונתן בן שאול, אשר מזה נשרשה השנאה עמוק בלבות שני הבתים הללו, עד כי אכלו את ישראל בכל פה כמבואר למעלה; הסבה השניה מצדקיהו המלך במרדו במלך בבל, התחכמו בעלי החידה לכלול בהמלות „על משכב זכור" כי ידוע להבקיאים בתלמוד את מליצת חז"ל בשבת (קמ"ט) על נבוכדנאצר מלך בבל שהיה מטיל פור על כל גדולי המלכים לידע איזה בן יומו של משכב זכור, וכאשר בקש ג"כ לעשות לצדקיהו כך, נמשכה ערלתו שלש מאות אמה, אשר הכוונה הברורה באין כל ספק (למי שיודה על האמת ואיננו מהמלעיגים על דברי חז"ל) כי המה ז"ל החכימו לצייר היטב את תכונת העריץ הזה, איך בא בעקיפין להכניע תחתיו כל מלכי ארץ, לא ביושר ולא בצדק רק מרצונו ותשוקתו לבד, ורק עם צדקיהו לא הצליח כ"כ בראשיתו, אחרי שנגלו לפניו כל מסתרי הפאליטיק ונודע לו כי רק על מצרים ילטוש את עיניו, ואשר לכן הערים צדקיהו לכרות ברית עם מצרים ולהפר את בריתו עם מלך בבל (ע"ש בספרי המפתח ח"ר דף נ"ד הבאור ע"ז באריכות ותבין היטב) כן חשב צדקיהו עם שריו וחוזיו אשר השטה הזאת היא נכונה ומושכלת. אבל לא כן שפט ירמיה הנביא ברחב תבונתו ובהכמת אלהים אשר בקרבו, כאשר בארתי כל אלה למעלה, ואחרי אשר המלך והשרים הקשו את ערפם ולא אבו שמוע לדברי ירמיה הטובים ונכוחים, באה פתאום שמשו של יהודה וכל כוכבי הצלחתם אספו נגהם. חז"ל שמשו בחידותיהם בהמלות הידועות להם, ולזאת כללו בטוב את כל הענין מהמרידה מן מלך יהודה במלך בבל, בהמלות „משכב זכור" אשר נולד על ברכי בעלי החידה בשבת, כי חז"ל לא חברו את הידותיהם לפני אנשים פשוטים הרחוקים מספרותם, ואשר אינם מורגלים בהמלות המלאכותיות אשר נבראו להם לרגל מלאכתם. המה חברו את מאמריהם ומשליהם לפני חבריהם הבקיאים במלאכתם והמבינים בהספרות הזאת. —

את עצמות הקיסר ממקומן בס"ט העלענע. יודעי בינה לעתים הוכיחו במישור כי הצרפתים בעלי רגש עז וכבירי כח הדמיון ישובו וישוו נגד עיניהם את הגבורות והנפלאות אשר עשה הקיסר, ואז יקל המלך לודוויג פיליפ בעיניהם אשר כמוהו כאין מול האדיר באדירים, ובשוותם זאת נגד פניהם תמריצם תשוקתם העזה להרכיב לראשם איש אחד ממשפחת הקיסר אשר עז בידו להרכיבם על במתי אייראפא, ומי שיש לו לב מבין יראה ויודה כי שתי עובדות כאלה עולות בקנה אחד, כזה כן זה חשבו במעשיהם למשוך אליהם את לבות שונאיהם ומנגדיהם, אבל גרמו לעצמם רעה בהלהיב מחדש את האש אשר שקעה כמעט עד כי נשרפו מהבל פיהם של מתנגדיהם.

הסבה השלישית מן מלחמת האחים מבני החשמונאים, לא התאמצו להסתירה כלל וכלל לפני יודעי קורות ישראל, רק אמרו מפורש „על שני אחים שנשפך דמן כאחד". יאמרו נא הקוראים המשכילים! על מה יוכלו באמת להורות מלים כאלה? הלא בלא כל ספק על מלחמת האחים הללו, הלא רק ע"י המלחמה הזאת נלקה באמת שמש ישראל, רק היא הרכיבה ממשלה אכזריה כממשלת הרומיים לראש ישראל, אשר עי"ז הלכנו תמס ונשברה מפרקתנו, ולולא זאת? מי יודע אם לא עוד כעת זרחה שמש הצלחתנו בשמי הפאליטיק. במלה אחת, במלאכת הושב הגידו הסבה הזאת בלי מעטה המשל, למען כי מזה יתעוררו המבינים להבין את כל המאמר ולחשכיל את כל הענין עד תמו. ככה עושים כל בעלי החידות, המה יפתחו נקב קטן כמחט סדקית לבעלי הפתרון, למען יוכלו להביט אל היכלי חידתם פנימה, אשר לולא הנקב הזה, הלא בטח ילאו כל בעלי הפתרון למצוא הפתח, אך ידרשו דרשות של דופי במה שלא כוונו בעל החידה מעולם.

הסבה הרביעית הסתירו חז"ל ברוב חריצות במלות קצרות „ועל נערה המאורסה שצעקה ואין מושיע לה" וכבוד ענינים כאלו הוא הסתר דבר. ואחרי כל אלה אבוא רק להעיר, איך במלאכת מחשבת החליפו חז"ל את הסדר האמתי, להציג את הסבה האחרונה אחרי הראשונה, והוא רק למען לבלבל את השומעים שלא יבואו על נקלה על פתרון חידתם, כי בשבע עינים הביטו אז כרגלי חרש על כל חכמי ישראל הנודעים ועל כל שרשי רגלם התחקו, כאשר נראה מה שקרה לר' יוסי בן חלפתא ולר"ש בן יוחאי, על שלא שמרו את פיהם ולשונם בדברם יחד בבית מדרשם מעולם המעשה וחרצו משפטם בהנהגת הממשלה להימין ולהשמאיל. — ומי גלה מכל אלה לאזן הממשלה? הלא אחד מהם אשר ישב עמהם ונחשב לאוהבם וידידם, הוא יהודה בן גרים אשר ע"י נתפרסמו דבריהם, הלא תבינו קוראים משכילים, כי היו מרגלי חרש מאת הממשלה גם בין החכמים בעצמם, אשר אין שום איש ידע את הטמון בחבם. הלא זה יהודה בן גרים היה ג"כ מאנשי המעלה, כמבואר במועד קטן (דף ט') „כי הוו מיפטרי רבי יהודה בן גרים ור"ש בן חלפתא (הוא אחי ר' יוסי הנ"ל) מר"ש בן יוחאי, אמר ליה לבריה, אנשים הללו אנשי צורה הם, זיל גבייהו דליברכוך". אשר מזה המאמר הוכיח ר"ת ז"ל במס' שבת (ל"ג ע"ב), כי נחוץ לגרום שם רבי יהודה בן גרים כי גברא רבא היה. ואל תחשבו כי אולי לא התכוון זה בן גרים להלשינם, ורק בעבור שספר הדברים לפני אחרים, נתגלגל הדבר עד שנשמעו למלכות, הלא נראה איך אחרי רוב ימים אשר רשב"י פגע את זה בן גרים בשוק, צעק מיד בקול כר „עדיין יש לזה בעולם!" ובחרות אפו בו נתן עיניו בו ועשהו גל של עצמות, ולפ"ז, הלא קרוב לנו להאמין כי הז"ל שמרו א"ע מכל משמר בדברם איזה ענין העומד ברומו של עולם הפאליטיק אף בין חבריהם המקשיבים לקולם, כי גם ביניהם נמצאו משחתי המדות האורבים לנפש רעיהם, ואחרי אשר ראו מזה בן גרים, איך כל רע רכיל יהלוך, דברו את כל דבריהם רק ברמז רק בחידה, והדברים אמתים.

קוראים נבונים ומשכילים! כאשר זה המאמר הנפלא מחז"ל, הנהו למעלה מכל ספק מדברי חכמים וחידותם, וברוב בטחון נוכל להמליץ עליו לאמר „אין המאמר הזה אומר אלא דרשני" וביותר כי המלות „על שני אחים שנשפך דמן כאחד" מורים בהחלט על המקרה שק"ה לנו על דבר מלחמת האחים כהני החשמונאים, ואשר ע"כ לא נתעה כ"כ אם נבוא להקדיש את המאמר הזה כי יהיה לאוצר נחמד ולהכיל בקרבו את הסבות אשר השתלשלו אשה אחרי רעותה בקורות ישראל מיום היותה לגוי עד היום הזה. המאמר הזה השאירו לנו חז"ל, למען כי יהיה לנו לראי מוצק ולאספקלריא המאירה לראות בו את מצבנו כעת, איך אין עוד לנו לחלום חלומות בהקיץ להיות נושעים על פי חקי הטבע ומנהגו של עולם, כאשר קרה לנו בימים עברו בימי כורש ובימי מלכי הרומיים, כי נשתנו העתים ונתחלפו הזמנים. לכן מחויבים אנחנו כעת בכל מקומות מושבותינו, רק להשתדל ולהתאמץ להיות תושבים נאמנים בכל הארצות הנאורות אשר הננו יושבים בהן: עלינו החוב הקדוש רק להפיק רצון בכל מה דאפשר מן מלכי רחמים ולהתפלל תמיד בשלומם, אשר לולא מוראם איש את רעהו חיים בלעו, ומה גם אותנו אשר רוב יושבי ארץ אינם רואים אותנו לרעים כי אם לצנינים ולקוצים, המה תורצים משפטם עלינו לאמר, כי הננו חשובים בעינינו כעושים רצונו של מקום, ואשר ע"כ נהפוץ כי כלאכתנו תהיה נעשית ע"י אחרים, ואנחנו נלך בטל בלי שום עבודה קשה ומטילים א"ע רק עליהם. הכלל אחים יקרים! נחקרה נא ונשובה אל דרך האמת, והוא לקשט את בנינו בקשוטי תורת ה' וגם בחכמות וידיעות והשפות החיות, גם נתאמץ בכל התחבולות להשריש בלבות ב"י את אהבת עבודת אדמה, אהבת המלאכות השונות, לשמור את פקודי המלכות כבבת עינינו, לעסוק במו"מ באמונה, להרחיק מעלינו כל אנשי עול ומרמה מורדי אור היושר והצדק. כי עד מתי יהיו לנו למוקש אלה מתי מספר מחבלי כרם ה' צבאות? האיש אחד יחטא ועל כל העדה יצא הקצף? נבער נא בעצמנו הקוצים מן הכרם ואל נחכה על הכורם בעצמו כי יבוא ויכלה את קוציו חלילה, העת לנו לחשות? נפשפש ונמשמש במעשינו ואו אז נראה אור בקרב הימים, או אז גם אויבינו פלילים כי אזרחים נכבדים אנחנו וכבנים נחשבנו לאבי הארץ ולא ח"ו כבנים חורגים. כה מחויבים אנחנו לישב שלו ושקט בלי חקור ודרוש אחרי דברים הכמוסים והתומים עד עת קץ, ובטוב ובהשכל חשבו חז"ל את התקוה הזאת בין הדברים הבאים רק בהיסח הדעת, כי העיון וההשתקעות בזה מביא רק לידי כאב לב וליאוש מעולם המעשה. עלינו רק לעשות כפי מצבנו כעת, עד יערה עלינו רוח ממרום בדרך נעלה ונשגב שלא ע"פ ההרגל והמנהג, ואו אז תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון גואל:

משה אהרן שאנקעס

יום ג' כ"א אדר שני תרמ"א פה קיוב.

אמ"ת ליעקב וחסד לאברהם

קולך שמעתי ר' יעקב אברהם לעווקאווין האלקאוויסקי המכנה — את עצמו — אברבנאל (הבקר אור שנה שנית חוברת שניה פעברואר 1881) ואזנתי המרחק („דברים אחדים וכמעט מלה אחת" (?) כלשונך ממש) תגד ליעקב — ל — אמת דבר חוק ומשפט, ותבקש מחילה ממנו על הערתך אותו, כי בהספר הקטן „על העולם" מרב מתתיה גאון ז"ל, כבר נמצא כמעט בלבוש אחד (תם אני ולא אדע פירוש המלות האלו) הספור „פרי עץ הדעת" (שברים כ"א):

אודה ולא אבוש, כי מעולם לא זכיתי לראות את הספר ההוא, ואהה! ואבוי! בושה וכלמה! כי גם לא ידעתי ולא שמעתי ממנו עד היום הזה, עד כי בחסדך אברהם נתת עלי בקולך „קול יעקב", בקשתיו ומצאתיו בתוך ספרי שכני הקרוב לי רבי דוד כהנא נר"ו, ועיינתי בו היום כמצותך, ומצאתי כתוב בו (צד 16 דפוס ווארשא של לעבענזאהן שנת תרל"ג) כדברים האלה:

„בארץ הינ"ד יש אילנות נושאים תפוחים וריחם ניחוח, ונושאים תמרים,
„ויש תפוחים אשר ניכר בהם נשיכת אדם הראשון (אולי הגיד לו אדם הראשון
„עצמו כי הוא נשך כל התפוחים לדורות?) ונקרא תפוחי אדם, ואילני גן
„עדן (?) לא נגלה פירותם (?) והעץ אשר חמדה חוה לאכול נקרא עץ הדעת
„(מאי חידוש, הלא הוא מקרא מלא?) כמבואר, ואילנות אחרים הרבה יש
„תענוג גדול (שפה ברורה ונאה?) אמנם לא הורשה אדם ליכנס שם מפני
„להט החרב המתהפכת" (גם כאן מאי חידוש, הלא תינוקות של בית רבן
יודעים זה?)

אברהם! אברהם! אמרי אמרת כי הדברים האלה המה כמעט בלבוש אחד עם מכתם כ"א של השברים, די לי לדעת, עד כמה גדול כחך בהבנת היופי והנשגב (עסטעטיק בלע"ז), ואם חלילה רבים המה הקוראים המבינים כמוך, צר לי על אבדן עתי ועטי, וחם אני על עמלי וטרחי שאני מטריח את עצמי בספרות ישראל שלא על מנת לקבל פרס, כידוע ליודעי ומכירי מקרוב ומרחוק.

וגם אתה המו"ל, הנה באר נא דבריך הטב. ואם בהערתך לדברי לעווקאווין, אולי רזמת גם אני, הגד נא בפה מלא, ולא אוסיף לבהלה עוד לשלוח לך „שברים" ויהיו מונחים בארוני, עדי ירפאו שברי במקום אחר.

כן חם לבי על סגנון הלשון שבחר בעל המאמר „כחה של זייפנות" להלבין פני צורבא מרבנן ברבים, חרפה הוא לסופרי ישראל לחרף ולגדף זה את זה בבטויים כאלה.

הר הלבן, הנה קרא נא הכתוב במאמרי „מחלוקת שהיא לשם שמים" (אגודה אחת תר"ל אדעסא) הלא כה דברי שם:

„סימן גדול מסרו לנו חכמינו ז"ל, כל מקום שנמצא חכמים עומדים בגדוד

„וחולקים זה עם זה, ונחפוץ לדעת אם מחלוקתם היא לשם שמים או לא, בזאת „יבחנו: אם מחלוקתם היא בסגנון מחלוקת הלל ושמאי, שהללו אוסרים והללו „מתירים, זה אומר הלכה למשה מסיני לפי דעתי, כך, וזה אומר לא כי, אלא הלכה „למשה מסיני, כך, א ב ל ל א י ו ת ר, כלומר: דבריהם נקיים משנאה וקנאה „וגאון ומדברי חידודין היורדים חדרי בטן, כמו שהיה מלפנים במחלוקת הלל „ושמאי, ב"ש אוסרין וב"ה מתירין, אבל לא מצינו כי חרפו וגדפו זא"ז, ונהפוך „אהבו זא"ז אהבה רבה ואהבת עולם, אות היא כי השכינה מדברת מתוך גרונם „ומלחמתם היא מלחמתה של תורה ויראת שמים מלחמת מצוה, ו א ל ו ו א ל ו „ד ב ר י א ל ה י ם ח י י ם. כי באמת יסודה, וסוף האמת לבא. אבל אם נמצא „בדבריהם דברי שוא ותפל, להג ולעג הרבה, בחרפה ובוז זה על זה, אות היא, „כי מחלוקתם איננה לשם שמים, ומן הנמנע שיגיעו אל האמת. באשמותינו „הרבות נתרבו על פני הזורנאליסטיק העברית (וביחוד במכתבי העת) מ ח ל ו ק ו ת „כ א ל ו אשר אי אפשר לפרטם. כל אחד חכם בעיניו, ומחרף ומגדף את מי שגדול „ממנו בתורה וחכמה. הזה פרי עמל חכמינו? אשר השתדלו והרבו תחנה ובקשה „לפני הממשלה לתת להם רשיון: ללמד תועים בינה, ל מ ע ן י ע ו פ ו מ ג ל ו ת „ע פ ו ת ב כ ל ק צ ו י ת ב ל מ ל א י ם ב ו ז ו ק ל ו ן א י ש ע ל א ח י ו? „ותחת אשר מלפנים לא יצא קול מריבת איש את אחיו הלאה מפתח הבית או הלאה „משער העיר, יגיד היום בעל הכנפים מקצה תבל עד קצהו? הבזה נעורר קנאת „חכמים? שובו שובו מדרכיכם חכמים בעיניכם. הזהרו בדבריכם! חוסו על אבוד „זמנכם, חוסו על כבוד תורתנו, על כבוד עמנו, על כבוד שפתנו, וכל מנחתכם „אשר תגישו על מזבח החכמה, הגישו בנחת ובמתון, מנחה טהורה בלולה בשמן "התורה והמדע, נקיה משנאת חנם ומדברי חידודין, ומחלוקות שלא לשם שמים, „כי כל אלו לא ירצו לאל. וכרום זלות המה לבני אדם".

כך אמרתי בהכבר הימים. ולבי אומר לי כי אלה הדברים לא יאבדו טעמם וריחם כל ימי השמים על הארץ.

דברי המדבר ב א מ ת, מוקיר חכמה וחכמים.

י ע ק ב ב מ ו ה ל ה ל ו י טראכטמאן, בעל „ה ש ב ר י ם"

הערת המו"ל: צר לנו מאד ידיד נכבד, כי חשדתנו במה שאין בנו בדבר הערתנו למאמרו של ה' לעווקאהוויץ בעת אשר בפירוש אמרנו שם: איך יכשלו הסופרים הנכבדים עם ב א ו ר י מ ק ר א ו ת כו' אשר במהרה תשלחו לנו את ב א ו ר י כ ם כו' וחלילה לנו מנגוע בכבודך היקר לנו ולכל קוראי דברך. מי יתן והיה ידך ותבלע את מאמרך הנכבד „אור תורה" אשר התאות לתת לפני קוראינו ויברכוך רבים.

שְׁבָרִים

כה

בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְאֵינֶנּוּ אֻכָּל

„כי תלך במו אש לא תכוה
ולהבה לא תבער בך"

בבית עקד החכמה בפאריז, הראה הר' קארדיג לעין רואים רבים: מ ר א ה ג ד ו ל ב ל ב ת א ש, וזהו:

לקח מנורה של מתכת מלאה שמן - נור Mineral-Öl המהול ומעורב עם מין חומר נוזלי הידוע רק לו — להר' קארדיג אבי המלאכה הזאת — לבדו, הדליקה והעמידה באמצע החדר, אחר כך נטלה פתאום בחפזון, וזרקה ביד חזקה ממטה למעלה, ויז מן השמן הבוער על התקרה, וכרגע נפלו לשונות אש מתלקחת בכל פנות הבית, על הרצפה, על בגדי האנשים הרואים, ועל מגבעותיהם.

כל הרואים את הלפידים חרדו וינועו ויעמדו מרחוק, ויאמר קארדיג אליהם: אל תיראו ואל יפול לבבכם, כי לא יאונה לכם כל רע, א ש - ז ר ה היא, ש ו ת ת ואינה א ו כ ל ת, דולקת ומאירת, אבל אינה מזקת.

קארדיג נגש אז המוקד, טבל מטפחתו בשמן המנורה והדליקה, אף פניו ידיו ורגליו סך משמן הבוער, ותאחז בו האש סביב סביב מכף רגל ועד ראש, והנה קארדיג ב ע ר ב א ש ו א י נ נ ו א כ ל.

אז נגשו גם ווארן, דיומא, ופרידיל, אל הבערה ויאמינו לכל האותות והמופתים אשר עשה קארדיג לעיניהם. ויעשו גם המה כמוהו, כאשר צוה אותם קארדיג, והנה גם כל אחד מהאנשים האלה הנקובים בשמותם ב ע ר ב א ש ו א י נ נ ו א כ ל.

ויקרבו הרואים ויעמדו לפני קארדיג, ויאמרו אליו פה אחד לאמר: „אל נא יחר אפך ונדברה אך הפעם, נסה נא רק הפעם, בגזת הצמר, יהי נא חרב א ל ה ג ז ה ל ב ד ה" ויאמר קארדיג: „נשאתי פניכם גם לדבר הזה, והיה אם לא תאמינו לאות הראשון ותאמינו לאות האחרון".

ויצק קארדיג פך שמן על גזת הצמר, ותעל האש ותאכל את השמן אשר על הגזה, את השמן לחכה, ואל הגזה לבדה היה חרב.

ויעש קארדיג האתת לעיני העם, ויאמן העם וישמעו ויקדו וישתחוו, ויברכו את החכם קארדיג, ואת מי שחלק מחכמתו לבשר ודם.

קארדיג מסתתר, ולא גלה עדיין לשום ילוד אשה הסוד הכמוס הטמיר והנעלם „מ ד ו ע ה ו א ב ע ר ב א ש ו א י נ נ ו א כ ל".

יעקב—ל—אמ"ת

מאומה - ואין מאומה

במ"ע הלבנון ש"ז N 40 במאמר „ארץ תוגים" צד 317 ע"א שורה 31 השתמש סופר אחד בסגנון לשונו לאמר: „ולא פעם אחת יקרה, כי אסורים באלה אשר בכפם דבק מאום וגם קרוביהם עניים" וכו'.

כמו כן באותו נומ' בירכתי לבנון צד 319 ע"א השתמש גם משנהו בלשון זה וכתב: „מעודי לא בקשתי עזרה מאדם גם בעת אשר בכפי דבק מאום" וכו'.

הקוראים יראו כי שני הסופרים האלה חטאו בלשונם להשתמש במלת „מאום" להוראת אפס (ניכעט) ובאמת הוראת מלה זו במקרא היא, דבר-מה, מה-שהוא (עטוואס) כידוע, ורק בחבור מלות השלילה אין - לא - אל, תרגומה: ניכעט, גאר ניכעט כ"א לפי דבריהם „שמאומה" הוראתה „אפס" א"כ במקום שנאמר „אין מאומה" תהיינה שתי שלילות זו אחר זו ואין שלילה אחר שלילה אלא לחיוב. והאריכות בזה תחשב לשפת יתר ליודעים בטיב הלשון. ובאמנה אלו קרה לי לראות כזאת--בפעם הראשונה, החרשתי, כי כזאת וכזאת יפליט העט, אולם אנכי ראיתי ונוכחתי כי לא מקרה הוא שקרה להסופרים הנ"ל, כ"א רבים וכן שלמים טעו והטעו בזה, ובאזני שמעתי בחרף העבר מפי מו"ל אחד ועמו אחד מן הסופרים שתרגמו שניהם מלת מאומה (ניכעט), וגם כי העירותי אותם על משוגתם ואהי בעיניהם כמתעתע. עוד ראיתי כי גם האמן פדגוג הר"ר מיכאל וואלפער בספרו „מסלה חדשה" שתקן ללמד לבני יהודה לשון וספר עברי, גם הוא מעתיק מלת מאומה (Ничего) והשבשתא כיון דעל על.

אשר לזאת מפני תקון הספרים ותועלת התלמידים אדבר בזה דברים אחדים בנוגע לבאור מלה זו, ולדוגמא אציגה נא בזה איזו מקומות במקרא אשר בהם מובאה מלה זו במובנה האמתי כנ"ל (איוב לא ז) אם תטה אשורי מני הדרך, ואחרי עיני — הלך לבי, ובכפי — דבק מאום. (בראשית כב יב) ואל תעש לו מאומה. (שם לט כג) אין שר בית הסהר רואה את כל-מאומה בידו, ומזה בתלמוד „כלום" (עטוואס) (נדרים סג) כלום אמרת אלא מפני כבודי פי' כל-מאומה בל' מקרא אלא שנתקצרו ונתמזגו שתי המלות כאחת (עיין ערוך אות כף). מדעם (עטוואס). תרגום אל תעש לו מאומה, לא תעביד ליה מדעם. ובהבלעת אות עי"ן: „מידם" תרגום כל מר מתוק, כל מידם דמריר חלי לה (ראה ערוך אות מ'). החכם בן זאב באוצ"ש כתב בזה"ל: „מאומה תה"פ לתאר תכלית המעט מן הפעול כמו „כלום" בתלמוד וכו'. משאת מאומה (דברים כד יו"ד) (Etwas, das mindeste) הקינקורדאנציא: מאומה (צוזאממענגעזעצט אויס מה - ומה. בל"ר Aliquid (עטוואס) מיט פערניינונגס ווערטער לא, אל, אין. ניכעט, גאר ניכעט עכ"ל.

והמדקדק ה' רייכערסאהן בספרו „חלקת השקוד" צד 103 השכיל לבאר (ולהוסיף על דברי הקונקורדאנציא) איך נתהוה ונתמזגה מלת מאומה משתי המלות מה - ומה, וז"ל וכאשר נתאחדו שתי התבות האלה יחד נתמזגה הה"א של „מה" עם האל"ף שאולה של „ומה" ובא האל"ף שאולה בכתב: מאומה וכו' עיי"ש.

ואחרון נכבד החכם הבלשן ה' שטיינבערג „בספר המלים שלו תרגם „מאומה" : (Нѣчто) ולא (Ничего) כמו שתרגמה ה' וואלפער . — מדי דברי בה' וואלפער , אעירהו בכלל כי במקומות רבים בספרו הנ"ל לא יצא ידי חובתו , כאשר יחזה בעצמו , אך אין פה המקום לדבר בזה בפרט , וראוי הוא כי במהדורא תנינא יתקן את הצריך תקון . כן אעירהו כי קצר יתר על המדה במקום הראוי להאריך תחת אשר ה' קלאצקי „בהלכה למעשה" האריך במקום הראוי לקצר , כי אין הנער יכול לעמוד בו מפני ריח הדקדוק הרף הנודף מתוכו . ומי יתן והיה נעתק לל"ר ונתקן עפ"י מסלה חדשה °) הס' „אמון פדגוג" להחכם הבלשן הר"ר מאפו נ"ע כי אין טוב ממנו להורות לתלמידים בדרך קצרה שפ"ע ודקדוקה בזמן קצר מאד וזה בדוק ומנוסה בעשרה נסיונות .

י. י. ווייסבערג.

13 אפריל 1881 קיוב .

דברים אחדים

אין כסף לא נחשב בימי שלמה למאומה (מלכים א׳ יו"ד כ"א). להבין את שתי מלות השלילה „אין" „ולא" אשר נתקשו בהן המפרשים , אשער בנפשי , כי בספרים הראשונים נמצאו שתי נוסחאות שונות : א) „אין כסף נחשָׁב" כמו בדברי הימים ב׳ (ט׳ כ) . ב) „כסף לא נחשָׁב" . ומספקא העתיקו — את שתיהן כאחד . —

עד תֻּמִּי אותם בידו (ירמיה כ"ז ט) . השֹּׁרֶשׁ „תמם" בבנין הקל , אשר הוא תמיד פעל עוֹמד ולא יוצא , יתן ידים לשער : כי בא פה „תֻּמִּי" ת׳ „שומי" בשגגת השומע אשר כתב מפי הקורא לפניו כמנהגם לפנים ראה ירמיה (ל"ו י"ח). —

בעותיך צמְּתֻתוני (תהלים פ"ח י"ז) בפעל „צִמְּתֻתוּני" הזר מאד , העירני ידידי ה׳ שלאסבערג , כי המנקדים נסתפקו במלה זו , אם לנקדה „צִמתוני" בשורק מלא וא"ו כמשפט גופים נסתרים עם הכנויים , או כִּי משפטה צְמַתֻּנִי בקובץ על דרך ודקָרֻהו (זכריה יג ג) .

(או מפני פגישת התי"ו עם נו"ן הכנוי אשר מסגלת הלשון להחסיר עפ"י רוב את אות הנחה מביניהם , כמו בגוף נוכחת : ילדתִני , הכרעתִני . . . ובנוכחים : צַמְתֻנִי , העליתֻנו) ובחפצם — לצאת ידי חובת שניהם יצאה המלה הזרה „צמְּתֻתוני" .

מדי דברי בהי שלאסבערג , נזכרתי את הדברים שכתבתי בהב"א חו׳ וא"ו צד 444 : „כי בבאור הכתוב רב מחולל כל (משלי כ"ו) הבא מאת ה׳ חילקעוויץ שם ח׳ ג׳ , קדמהו ה׳ שלאסבערג בהב"א ח"א ש"ז , וכי את שניהם כבר הקדים הרב רצ"ח „באטרי בינה" . ועתה הנני להעיר כי אחרי ראי נוכחתי , אשר ה׳ שלאסבערג

°) המלאכה הנכבדה הזו ראויה והגונה להר' אברהם יעקב פאפירנא כי כבר אמתי גברא ע"פ העתקותיו וספריו המועילים ולו עשה כזאת יברכוהו כל המורים והתלמידים . הכותב.

אמנם הביא שם את הדברים ההם בשם אומרם, ורק הוסיף עליהם להראות בטוב טעם ודעת איככה נתחלפו הדברים בידי המעתיקים יעויין שם.

אפס על ה׳ חילקעוויץ, אשר הוא בקוראי הבקר אור לפי דבריו שם בחוברת ג׳, אתמה מאד איך שכח את הדברים אשר ראו עיניו בחו׳ א׳ מהב״א שנה זו ?!—

בהב״א חוברת רביעית לחדש יולי ואווגוסט צד 276 „בתוכחה ליוה״כ מר׳ משה בן עזרא" חרוז „ופניו מבושׁ נפלו, מים מעיניו נזלו שערי מות", העיר ה׳ שערשעווסקי בהערה 6 וז״ל: בעמודי העבודה נדפס: „מיום לעיניו נזלו", ואין לזה שום באור, והנה גם לפי הנדפס בע״ה וגם לפי הגהתי אין לו קשור הגיוני עם החרוז הסוגר אותו „שערי מות" עכ״ל. ע״ז העיר ידידי ה׳ אברהם שפירא בן עירי, כי לדעתו נפל בזה שביש קטן, והנוסחא המדויקת היא „מיום לעיניו נגלו שערי מות" וכי החרוז הזה מתאים עם רעיון המשורר אד״ם הכהן נ״ע בשירו „הדעת והמות" ע״כ. ונראין הדברים.

בהב״א חדש פעברואר 1881 צד 157 במאמר „אין מוקדם ומאוחר בתורה" כתב הסופר המפורסם הר״ר יעקב לא מת: כי חמשת המלים: „ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו" הכתובים אצל קין, מקומם למעלה (בראשית ל״ג) אחרי המקרא „ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך" וצורת הכתוב כזה: „אל האשה אמר וגו׳ ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך, ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו".

הנני להעיר את הסופר הנכבד הזה כי יואיל בטובו לשוב ולהפך בדברים ואז כאיש אמת יכיר ויודה כי לפי״ז יהיו הדברים סותרים זא״ז, ואיך יתכן כי בראשונה יאמר הכתוב ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך, ובתוך כדי דבור יסיים ההפך לאמר: ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו, רק עפ״י דרך הדרש נוכל לישב ברוחק עפ״י אמרם ז״ל, זכה עזר, לא זכה — כנגדו, ובעבור זה — אין כדאי לשבש בתורה הנוסחא הישנה ולקרא „אֵלַיִךְ ת׳ אֵלֶיךָ. גם „אַתָּה" ת׳ „אַתְּ" כדבריו, ומה שמצא לעיל מזה „הוא" נתנה לי בוא״ו, הנני נשען על בינתו כי יסכים שאין הנדון דומה לראיה, אחרי אשר הוא בעצמו אמר כי „הרבה מצינו בתורה כזה" כי לא נעלם מעיני כבודו אשר בכה״ת נכתב „הוא" (בוא״ו הרוקה) אף על הנקבה ונקרא ביו״ד, חוץ מי״א המקומות הנמנים באבות דר״נ ונזכרים במס׳ סופרים פ״ו הלכה ד. אבל לא מצינו „אֵלֶיךָ" ת׳ „אֵלַיִךְ" „וְאַתָּה" ת׳ אַתְּ (אם לא כי נאמר נגד המסורה) ורק ההפך מזה מצינו שמסרו לנו שלש פעמים במקרא המלה אַתְּ גם לזכר (במדבר יא, דברים ה, יחזקאל כ״ח) וחז״ל אמרו ע״ז מה שאמרו, ועיין בספר מבוא לנה״ב לר׳ שמחה פינסקער, וע״ז נאמר „מסרת סיג לתורה".

כן שם מן צד 106 עד 107 ועד בכלל, בבאור הכתוב הלוא אם תיטיב שאת וגו׳ סיים הסופר הנכבד ה׳ זאננענבליק לאמר: „והנה נדע זאת מהפיסקא אשר אחרי המלות „ויאמר קין אל הבל אחיו", ע״ז אעירהו כי בהנוסחאות אשר לפנינו אין כאן פיסקא, ואדרבה במסורה נאמר בפרוש „אין כאן פיסקא".

ואם דעתו על החסרון הנרגש בפסוק זה באמרו : ויאמר קין אל הבל אחיו... ולא פרש מה אמר , הלא היה לו לפרש דבריו ולא לסתמם כי בזמן שהארכנות יפה הקצרנות מגונה. ומלבד זה אין נתוח הכתובים עולה יפה שם לפי הצורה החדשה שהלבישם , כי המלה „שאת" עומדת לאבן נגף על הדרך הזה. ואני תקוה כי שני הסופרים המשכילים האלה יסלחו לי ויקבלו האמת מפי מי שאמרו ואם שגיתי יורוני.

יצחק יעקב וויסבערג

קיוב 26 אפריל. 1881

אַתַרְנְגוֹלָא וְתַרְנְגָלְתָא !

רשימות-עט מאת דוד בן-שאול פרישמאנן.

עתה אין עוד אחוה ואין עוד רעות בין שני פרנסי העיר סלכה , בין ר' פייבוש הגדגדי ובין ר' יצחק העטרמי , אך לא כן לפנים . לפנים היו רעים נאמנים מאד , ויאהבו איש את אחיו אהבה נצחת , ויתהלכו לפני צאן מרעיתם יד ביד , וימצאו חן בעיני אלהים ואדם. והדבר לא יפלא מאומה ! העיר סלכה בנויה היא כעיר שחברה לה יחדו , בין ווארשא ובין סקערנעוויץ לא הרחק מן המסלה אשר למרכבת הברזל , ויושביה רֻבם יהודים , אנשים שְׁלֵוִים ושוקטים אל קבעת שמריהם , אין יוצאת ואין צוחה ברחובותיה , אין חסיד ואין מתנגד , אין אדוק ואין אפיקורוס אך יהודים לבד, כי גם גלי העת החדשה עוד טרם נגעו בה לרעה או לטובה , ומלבד הצעקות היפות והקללות המסודרות אשר תתמלטנה לימים מעל שפתי נשי השוק, הנה לא נשמע ולא נפריץ כל קול וכל קטטה , ובכן לא יפלא הדבר אם שני פרנסי עיר כזאת , אנשים ישרים וטובי לב, יחיו באחוה וברעות יחדו. יום אחד ידמה אל היום השני כנטף מים אל משנהו , השנה האחת כשנית , כל דבר כמנהגו ואין יוצא מן הכלל , ואך לעתים רחוקות , רחוקות מאד , תֶּחֱרַד העיר רגע ממנוחתה ועד מהרה תשוב גם היא לקדמותה. למשל : רב העיר הוא איש קצר קומה , ומנהגו הוא מימים ימימה בלכתו לרחץ את בשרו במקוה , לרדת אך ארבע מעלות , והיה כי יסיתו השטן לקחת לו קרנים ולרדת גם את המעלה החמישית , אז יאפפוהו המים מימינו ומשמאלו והסכנה מרחפת על ראשו לְהִטָּבַע במצולה , ואז יזעק הקטן מרה והעיר תחרד ממקומה והאנשים יבואו מארבע הפנות והנשים תעזובנה את הבצק ואת מעשה המאפה , ויבאו מכל צד לעזור לטובע האמלל ; או : בחורי בית המדרש אשר בסלכה הם נערים טובי שכל , מתמידים , אך גם להתהולל ידם רב להם , ובבא הערב בלילי חרף אז לא ידליקו נר ואך בחשכה יתזרו על פני שעורים בעל-פה , ובעת ההיא גם ידם מלאה עבודה להכות ולגזור על כל צד, איש את רעהו ; ויהי היום והדלת נפתחה ואיש בא

הביתה והמה לא ראו ולא ידעו , וכדת וכמנהג העלוהו על פני השלחן ויפשיטו את מכנסיו מעליו ויכוהו בלי חמלה , והאיש צעק מרה והבחורים השתאו השתוממו בשמעם כי את קול הרב הוא מחקה ויחר אפם ויוסיפו הכות , אך כאשר גדלה הצעקה, אז נאסף לקולו קהל עם, ובהעלותם נר אז ראו לחרדת לבם כי באמת הרב מונח על פני השלחן ובמחילה גם מכנסיו מוסרים . . . או : בחור יליד פלונסק בשובו אחר חג המצות העירה דרך ווארשא , נשא אתו בחיקו ספר קטן ועל גב הספר התנוססו המלים „שירי בת ציון", וכדת וכמנהג הסתופף הנער בבתי מהראות יותר מדי ויקרא בו , ויקרא בו גם בעת למדו שעוריו בבית המדרש , עד אשר נבעו המצפונים האלה ויודע הדבר. כדת וכמנהג הפשיטו בני המקום את כתנתו מעליו ויכוהו ויפצעוהו , וכדת וכמנהג שברו כל עצמותיו ויגרשוהו מן העיר , אך המכות האלה היו לו לרפאות תעלה כי נואש הנער מהשכלתו ויעזוב את הספרים הקטנים עם הגדולים גם יחד ויבא ללָאדז עיר חרשת המעשה ויהי לאורג , ומני אז והלאה לא היה עוד כמעשה הזה , כי העיר סלכה פשפשה במעשיה ותחפש אחרי כל חטאיה ותבער את הרע מקרבה , ותתחזק ותשב לאיתנה ותשקוט שלש שנים...

ופתאום בא גם יומה ! לא דֶבֶר אשר באפל יהלך כי אם קטב אשר ישוד צהרים—מבית פרנסי העיר לבדם יצאה הרעה.

„השכלה!" יהשוב בלי תפונה הקורא התמים, הנה באה העלמה המבישה הזאת ותקח את ברכת שני ראשי בתי העיר ותשדד את העיר מרבצה ותנים את השלום וכל המנוחה גזה עברה . . . בלי תפונה ראתה בת הפרנס בחלום הלילה את פני שר גדוד האולנים ואת שפמו , ותקם ותגנוב את לב אבותיה ואת כספם ותברח לפטרסבורג ותלך לדרוש בחכמה ובמדע בבתי מדרש הגבוהים... בלי תפונה קרא בן הפרנס שנים שלשה ספרי השכלה ויהי למשכיל , וינופף יד נגד אביהו , ויקם ויתמכר אל חבורת „התנועה" ויפעל הרבה , ויתלה אחרי כן בכבוד גדול... אך לא היא ולא שכרה ולא מקצתה ! העיר סלכה היא טלית שכלה תכלת , היא כלה מלאה השכלה של אמת וכל מקום להשכלה של שטות ולרעות רוח אין בה , וזרמות העת החדשה גם הם הן לא נגעו עוד בה כאשר אמרתי , ובכל זאת מלאה השכלה של אמת , כי הקימו שני הפרנסים כל בתי החסד והחנינה אשר אך דרושים, בתי חולים, בתי מקלט לעניים , בתי אבל , קופות צדקה ובתי מדרש ללמוד , ושני הפרנסים האלה לא נחו ולא שקטו עוד ויום יום נועצו לשית על מפעלם הטוב נוספות ויהי הם עובדים תמיד עבודתם לרבים ,ועוד יתרה מזה, כי עשו עבודתם תמיד באחדות ויד ביד, ועל כן היתה פעלתם שלמה וכן רבה , ועין אלהים צופיה עליהם ומעשה ידיהם יברך. — בימים ההם ומקרה אחד קטן אבד טובה הרבה , וישם את העיר כמרקחה , ויבן חיץ בין ר' פייבול ובין ר' יצחק , ויבלל את לשונם , ויטע שנאה עזה בלבותם , ויגר לארץ את כל המפעל הטוב אשר כוננו ויעש את העיר לשמה ואת בתי האספות לשאיה עד היום הזה...

אתרנגולא ואתרנגולתא !...

הימים היו ימי הפורים, ימי אורה ושמחה וששון, ועל מלוא רחב כל פנים פרשה החדוה את מטות כנפיה, והקהלה הקטנה צהלה ושמחה. ביום ההוא בהיות הבקר באו שני הפרנסים כאחד אל בית המדרש, ר׳ פייבוש הגדגדי הביא אתו את בתי-עיניו אשר לו משנות דור ודור ואת „המגלה" אשר כתב בעצם ידו, ור׳ יצחק העמרמי הביא אתו גם הוא את „השקלים" אשר לו למורשה מאבות אבותיו ואת קערת הכסף; ר׳ פייבוש הגדגדי קרא את המגלה בצבור ור׳ יצחק העמרמי שר שיר „שושנת יעקב", לא שנו דבר ולא חדשו מאומה מאשר עשו בשנה האחרונה או לפני עשרים ושלשים שנה. אחרי התפלה התיעצו עוד השנים על הדברים אשר עליהם עוד לתקן בעניני העדה, ויצאו יחדו מבית התפלה ויבאו שלוים ושמחים איש איש לביתו. ר׳ פייבוש שאל פי אשתו אם ככר הכינה המנות למשלות ור׳ יצחק שאל גם הוא פי אשתו על דבר המנות, וישבו לאכל לחם, איש איש במעונו, איש איש ושמחתו בלבו —

ומי מלל אפוא כי עוד ביום ההוא ואלהים יבלול את לשונם ויהי מבוכה ומהומה ומבוסה ולשון איש באחיו?

מדי שנה בשנה יקח ר׳ יצחק העמרמי — באשר הוא הצעיר — סל יין טוקאי ועשרה קשואים וישלחם „מנות" לבית הזקן ממנו, בית ר׳ פייבוש הגדגדי, וכפעם בפעם ישיב ר׳ פייבוש תמורתם מרקחת אבטיחים אשר תעשה אשתו בימי הקיץ וספל אבירים מלא יין צרפתי. ככה יעשו השנים מדי שנה בשנה וגם בשנה הזאת לא יצאו לחוץ מן השטה, ויהי אך ככלות ר׳ יצחק לאכול את סעודתו, ויקם ויתן את המשלוח על יד נערו משרתו אשר הביא אתו מווארשא וישלחהו. אך הרבה פורעניות למקום! כי אך יצא יצא הנער מפתח החדר והשטן נגש אליו לנסותו. הקשואים נתנו ריח מבעד להמטפחת הפרושה עליהם ויבא באף הנער ואף ברוח חזקה עצור עצר רגע בעד תאותו אך רגע משנהו לא ידע עוד את נפשו, וישלח ידו כמכונה ויקח אחד, ובלב כואב הגישו אל פיו. עוד פעם התאושש ויתחזק על תאותו, אך ברגע ההוא וכבר באו שניו אל תוך הקשוא וברגע השני בא הקשוא גם הוא אל קרבהו. הֲיָבַע הנער כי מנוחת כל העיר תלויה בקשוא הזה? אז זכר פתאם כי ת ש ע ה הוא מספר לא שוה וימהר לעשות „זוג" ויאכל עוד אחר, ואז זכר כי גם ש מ ו נ ה הוא מספר לא רגיל, וגם את השמיני וגם את השביעי וגם את הששי אכל בתאות נפש כי גמר פתאם אמר בלבו להביא אך את החצי אל מקום תעודתו. אך אם החלות לנפול אז נפול תפול — זה הוא כלל בדוק ומנוסה! וברגע אשר היו מחשבות הנער כלן בקשואים וברגע אשר שכח כי עליו ללכת בזהירות רבה, נדחף אל סל היין והבקבוק נשבר והעסים נזל כמים לעיניו. שערות ראשו סמרו ולבו דפק בחזקה, אך כברק עבר פתאם רעיון בנבכי מוחו, וחיש קל שם את הקשואים הנשארים בבלתתו ויגמר אמר לעזוב את העיר ולשוב לווארשא במחרת היום בעלות הבקר, ובלב מנוחה וכמו לא היה דבר, שב אל בית אדוניו ויחכה לקראת הבקר.

שעה ושתים חלפו עברו.

ר' פייבוש מדד את חדרו לארכו ולרחבו ועל מרום מצחו הרחבה הסתופף ענן קל. „לא אוכל להבין" דובבו שפתיו בהמולה קלה „זאת היא נגד מנהגו; היום בושש שליחו לבוא ומדי שנה בשנה הן יבא אך כבלות הצהרים, לא אוכל להבין". ובעין דואבת הביט על פני השלחן וישקף על מרקחת התפוחים ועל היין הצרפתי הנכונים להשלח.

בעת ההיא ור' יצחק גם הוא מדד את חדרו לארכו ולרחבו ועל מצחו הצרה הסתופפה עננה כבדה. „לא אוכל להבין — הגה ברוחו הקשה וישען במצחו אל לוח הזכוכית אשר בחלון — אני עשיתי את שלי ואשלח, אך הוא יתנני לחכות היום עד הערב... ומי יודע את אשר יחשב הוא בגללי..."

עוד חצי שעה יעבור.

בפסיעות גסות יפסע ר' פ י י ב ו ש עתה על פני חדרו ותנועה עזה תראה בזויות שפתיו: „אין זאת כי אם כבר גבה לבו וכבר באה חכמה בלבו לאמר, מדוע אֲכַבֵּר אני על פניו והאיש הזה, איך שיהיה, שפל הוא ולא ידע כי אני אזכר עוד אביו בהיותו מלמד בלובלין..."

גם ר' יצחק סמך עתה את ידו על מצחו ובמרירות ידובבו שפתיו: „אם את כלבים נשכב אז נקום מלאי פרעושים! אני הרכנתי את ראשי לפני האיש הזה, אני לא זכרתי כי אבי ז"ל היה אחד ממופלגי תורה היותר מפורסמים בפולין, ואתרפס לפניו, ואשפל, ואתן לו את משפט הבכורה והאיש הזה, איך שיהיה, נבזה הוא, והוא לא יאמין כי אני אדע את תולדותיו ואת אביו אשר סחר בשורים בווארשא ובפראגא..."

עוד חצי שעה יעבור.

ר' פייבוש ישב עתה על כסא משענתו וקדקדו נשען על כף ידו הרחבה, אך פתאום יתעורר: „התשמעי אשתי? גם אם מלוא ביתי יתנו לי כסף וזהב, גם אם בעצמו יבא ויתרפס לפני, לא אובה ולא אחפוץ! — את האיש הזה, את האיש השפל הזה, אשר אני אני רחמתיו ורהמתי עליו ואשימו תחתי ורק את כסאי הגדלתי ממנו, את בחור הישיבה הזה, את בן המלמד הזה, אתו לא אשא יחדו כל משרה כבודה כי לא לכבוד הוא לי... אחת גמרתי אמר! —"

„אלהים אלהי! ממי ועל מי אפוא תדבר את הדברים הנוראים האלה?" שאלה האשה לתמה.

„על בן המלמד, על יצחק העמרמי, על..."

האשה נדה בכתפותיה, מבלי לדעת ומבלי להבין, ותורד את ראשה ותדום.

בעת ההיא, ור' יצחק רקע גם הוא ברגלו וישבע שבועות אמן: „תפול כתפי משכמי אם עוד את הדל הזה, את בן השורים הזה אשב יחד כסאות לאספה; הנבזה הזה יאמר לפסוע על ראש כל ולהיות יחיד; אני הכרתי את מחשבתו זה זמן כביר, אך החשיתי, ועתה חי ראשי כי הנני מניח את משמרתי מידי אם לא ירף הוא ממנה, ואני ארע כי אך בי תבחר העדה, ואם כעת מחר לא ישוב הנבזה אל שוריו, אז אני אני אצעד אחור..."

„האם אל חברך הפרנס ירזמון מליך?" שאלה אשתו „אוי לשכלך ואוי

למעשיך! האם לא דברתי אליך השכם ודבר כי אתה הנך אך כלי משחק בידו והוא יעשה תמיד כהפצו ועוד ישחק על משבתך?"...

בעצלתים ירדה השמש אחרנית רגע רגע וקויה האחרונים הפיצו אור עדנים. „אולי" הגה עוד ר' פייבוש בחדר לבו ויבט בעד חלונו החוצה „אולי אך בושש השליח לבוא ועוד יבא". ויעמד ויבט ויחשב ויקשב לכל הגה ולכל תנועה כי לבבו הסיתו עוד בשפק, ומרי יספה השמש ללכת הלך וירד, כן הוסיפו קויה האחרונים לבוא בלבו כמדקרות חרב. וגם ר' יצחק עמד בעת ההיא ויבט אל מול פני השמים, וכמו חפץ להשיב אחור בברק עינו את כל כוכב וכוכב אשר יופיע, ויקנא ביהושע אשר בידו היה להעמיד את השמש כיום תמים למען לא תאיץ לבוא. „אולי — אולי אך בושש השליח לבוא ועוד יבא", דברה גם באזניו התקוה הכוזבה. אך השמש באה ושני פרנסי העיר ישבו לאכל לחם מצוה אל השלחן, איש איש במעונו, איש איש וכאבו בלבו.

ממהרת היום ושאון קם בעיר וכל העם התפלא למשפחותיו ואיש לא ידע מדוע ולמה —: האנשים אשר דברו את ר' פייבוש הגדגדי שמעו מפיו בעצם אזניהם כי קרא את משנהו הפרנס „נבל" „שקץ", „עז פנים", „בעל גאוה", ואלה אשר דברו את ר' יצחק העמרמי שמעו גם הם מפיו בעצם אזניהם כי הפרנס השני הוא נבל, שקץ, עז פנים, בעל גאוה וכו'.

ביום ההוא בצאת שני פרנסי העיר החוצה, איש איש לבדו זה בצד האחד וזה בצד השני, אז בחנו עפעפיהם רגע איש את אחיו ויעבורו. „הֲרָאִית?" דבר ר' פייבוש אל לבו „הראית איך ירים החצוף הזה ראש ואיך יתגאה עלי ואיך יחשב לו לחרפה להביט בי?" וברגע הזה חשב ר' יצחק גם הוא: „האיש הזה נבל הוא! האיש הזה יתן תמיד עדו כי אך מאשפתות רוטם! הראית איך יביט עלי בבוז ובחרפה, וכמו היה הייתי נערו משרתו? הוא לא נחם עוד ממעשיו ואף לדכאני הוא אומר!"

וגם נשי הפרנסים לא חבקו יד בצלחת וגם כבדות פה לא היו. בעוד ימים אחדים והריב היה ריב הקהל, לשון איש היתה באחיו, חרב איש ברעהו, וגם מכות לחי לא חסרו —

אם אמר ר' פייבוש „יום" אז ענה ר' יצחק „לילה" — ובאשר נגשו אל האספה הראשונה אז ראה הקהל עין בעין כי אך לפתח אֶבֶּן הוא רובץ. ר' פייבוש הראה באותות ומופתים כי ר' יצחק גנב את כל קופת הקהל וישם בכליו, ור' יצחק לעמתו הוכיח גם הוא כי ר' פייבוש לא היה הנגזל. בין כה וכה והצדקה שבתה, העניים לא מצאו עוד מקלט, החולים לא מצאו בית, הרעבים לא ידעו עוד מוצא ללחם וכל בתי המדרש וכל בתי הת"ת נשמו ויאספו והמחלקת גברה מיום אל יום.— ימים עברו, שנים חלפו והדבר לא נודע עוד, ואך אחדים יחידי סגלה התלחשו בסתר וישלחו אצבע אל מול פני האנשים השנים, אך לאזני האנשים השנים האלה לא הגיעו הדברים עד היום, והשנאה קימת מאז ועד עתה, אך שלות העיר ומנוחתה נעו נדו לעולם...

וכל זאת בעבור אבטיחים ובקבוקי יין, או כדאמרי אינשי: אתרנגולא ואתרנגולתא!

חֲלוֹם חֶזְיוֹן לַיְלָה

מֵעֲמַל הַיּוֹם יָגֵעַ,
אֱלֵי בֵיתִי עָיֵף שָׁבְתִּי,
וַעֲלֵי עֶרֶשׂ הִשְׂתָּרֵעַ,
לָנוּם שְׁנָתִי לִי יָאָבְתִּי.

(תּוֹדוֹת רַב לַשּׁוֹכֵן־מָעְלָה,
לִי עוֹד בַּיִת יֵשׁ בַּתֵּבֵל,
אַף גַּם עֶרֶשׂ לִישֹׁן לָיְלָה,
אַף גַּם שֵׁנָה לִי בַחֶבֶל!)

כִּי יָאָבְתִּי — הֲקִימוֹתִי,
וָאֶתְעַלָּף תּוֹךְ הַגְּלוֹמָה,
וַתְּעַלְּפֵנִי שֵׁנָה אוֹתִי,
וָאִישָׁנָה וָאֶחְלוֹמָה,

וָאֶחְלוֹמָה: זוּ הַמֵּאָה,
הַתְּשַׁע־עֶשְׂרֵה כִּי תִקָּרֵא;
כִּי הָאָרֶץ מָלְאָה דֵעָה,
שַׁחַק חָדָשׁ כִּי יִבָּרֵא.

וָאֶחְלוֹמָה: עָבֵי אֵימָה,
כִּי אֶל רוּחַ הֵם נִפְזָרוּ;
הַשָּׁמַיִם — צַחִים הֵמָּה,
אוֹר לָבָשׁוּ הִטֶּהָרוּ.

וָאֶחְלוֹמָה: שֶׁמֶשׁ תָּהֵל,
מַרְפֵּא יֶשַׁע בִּכְנָפֶיהָ;
הַחֲשֵׁכָה כִּי תִבָּהֵל,
לָנוּס מַהֵר מִפָּנֶיהָ;

הַחֲשֵׁכָה כִּי עָבָרֶת,
יַחֲלוֹף לֵיל, יִכֶל אָמֶשׁ,
וּבְהָדָר וּבְתִפְאֶרֶת,
עֲלֵי „כֹל” כִּי תָאִיר שָׁמֶשׁ...

וָאֶחְלוֹמָה: עַמֵּי אָרֶץ,
כִּי הָשְׁלְמוּ כֻלָּם יַחַד,
אֵין עוֹד צְוָחָה אֵין עוֹד פָּרֶץ,
שַׁמָּה, שְׁאִיָּה, חִיל וָפַחַד;

בַּל תֵּאָנַח אֵם אֻמְלָלָה —
וּבְנִדְנָהּ תָּנַח חָרֶב;
כִּי בַכְּבָשִׂים אֵין שַׁכָּלָה,
אַף גַּם שְׂבֵעִים זְאֵבֵי עָרֶב...

אַף חָלַמְתִּי: עַם יִשְׂרָאֵל,
תּוֹךְ הָעַמִּים עַם הִנֵּהוּ,
כִּי גַם לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ תָּהֵל,
וּנְגֹהוֹתָיו גַּם עָלֵיהוּ;

וּמְשַׂנְאֵיהוּ, יִתְגּוֹדָדוּ,
חֶרְפָּה בֹשֶׁת כִּי לָבָשׁוּ,
וּמְעַנֵּיהוּ — כִּי אָבָדוּ,
כִּבְנֵי גֵו כִּי הֵם גֹרָשׁוּ.

אַף חָלַמְתִּי: זֶה עַם קָטָן,
יֵלֵךְ הָלְאָה, הָלְאָה, הָלְאָה,
מִבְּלִי מִפְגָּע מִבְּלִי שָׂטָן,
תַּחַת מַחְסֵה הַהַשְׂכָּלָה...

הַהַשְׂכָּלָה אֶל הִרְשֶׁיהָ,
לָתֵת פְּרִי כִּי הֵחֵלָה,
כִּי יִפְרְצוּן גִּבּוֹרֶיהָ,
גַּם יוֹם יוֹם כִּי יִרֶב חֵילָהּ...

אַף חָלַמְתִּי: קוֹל כִּי קָרָא:
„נָגוֹז לַיִל, בֹּקֶר אָתָא,
„קֵץ לַתְּלָאָה, קֵץ לַצָּרָה,
„אֵין אֵימָתָה אֵין חֶשְׁכָּתָה!

„עַנְנֵי תוּגָה כִּי חָלָפוּ,
„אֵין עוֹד מִכְשׁוֹל פַּח וָפַחַת;
„וּמֵרָחוֹק שָׁם נִשְׁקָפוּ
חַיֵּי מַעֲשֶׂה חַיֵּי נַחַת״!...

אַף עוֹד רַבּוֹת רַב חָלַמְתִּי...
אַךְ שָׁכַחְתִּי שֶׁרָאִיתִי...
הֱקִיצוֹתִי, מַהֵר קַמְתִּי,
„אָתָא בֹקֶר״ הֵן דִּמִּיתִי.

—מַה מִּלַּיְלָה? — „עוֹד עֲלָטָה״!
—הֵאִיר שַׁחַר? — „עוֹד חֲשֵׁכָה״!
„אַרְבַּע שָׁעוֹת הֵן אַךְ עָתָּה,
„נוּמָה שְׁנָתְךָ אִישׁ - חֲלֵכָה״!

יחיאל העללער

פינסק בחדש אפריל 1881.

העברי ושפתו.

כל איש אשר שאר רוח לו, כל משכיל חוקר תכנית רוח כל לאם ולאם, ומתחקה לדעת דברי ימי עם ועם, הליכותיהם, דעותיהם, שנוייהם, מקריהם, לפי ארצותיהם ועתותיהם, יהגה בשום לב בספרותיהם, ויתבונן בעין צופיה על דברי חכמיהם, ומאמרי סופריהם אשר בכל דור ודור ולפי רוח הסופרים וספרותם, יכיר גם את תכנית רוח העם, הליכותיו, משפטיו, ארחות חייו, הכל כאשר לכל גלויים לפניו מדי עברו על שדה הספרות, חוק הוא מעולם: כי ברום העם תרום גם ספרותו ושפתו, ובנפול העם תפול גם שפתו, ויחדו ירדו לעמקי תהום הנשיה והאבדון, ואחרי אשר כל דור ודור ילך ולא ישוב עוד ולא יכיר מקומו, ולא ישאיר לנו אף שמץ מנהו להתחקות עליו ולהתבונן על הליכותיו; לעמת זאת ישאירו לנו פליטה ושארית ממפעליהם ועבודותיהם בשדה ספרותם, ומעלילותיהם אלה נתכנו לנו גם תכנית רוח פועליהם, והליכות סופריהם · באחת! מעשי כל דור ודור יורונו ויראונו לדעת ולהכיר גם את הדור.

עתה כאשר נפקח עינינו ונשים לבנו להתחקות גם על שרשי העברי ושפתו נוכחה לדעת: כי כמוהו כן שפתו, וכעברי כעבריה יחד נשתוו, עלילותיהם מעולם — מעת היותו לגוי והיא לשפה — יתלכדו ויאחדו ויעלו למקום אחד ולא יפרדו. תכנית רוח העברי, היא גם תכנית רוח שפתו העבריה, וכמעשי ועלילות

העברי בימים עברו, בעת אשר מחוקקו חקק חקיו — זה כארבעת אלפים שנה— כן גם מפעלי השפה עתה בדורנו זה בימים אלה.

אחד היה עם ישראל בין כל עמי הארצות אשר הופיע נגהו נגה הדת וזהר הדעת על פני תבל, ראשון הוא ברתו הטהורה אשר הפיץ אור יקרות על פני חשכת תהום נורא, ויפלס נתיב במחשכי טמאת מצרים וחלאת עבודת אלילים. הוא היה המטהר הראשון אשר טהר את בני האדם מטמאת „המיטהאלאגיע" אשר הוליכה את כל בני האדם שולל אחריה. מחוקקו היה איש רם המעלה, ראשון לקוראי קדש בקול עוז, קול חוצב להבות אש: „לא תעשה לך פסל וכל תמונה". הוא אך הוא העביר את האובות והידעונים מהארץ ויצו במפגיע על מקבלי דתו לאמר: „מכשפה לא תחיה" עדי אשר גם שתום העין וחו בר חברים מהכם אמר במליצתו הנעימה: „כי לא נחש ביעקב, ולא קסם ביש ראל" בלתי אמונה קדושה וטהורה אשר נוסדה על אדני האמת והטבעה על יסודות הצדק. הוא היה המאיר הראשון אשר האיר נתיב לנלוזי דרך—עובדי מלכת השמים וכל צבאיה — את אחדות ה' ובלעדו אין מי אשר יעשה משטר וסדרים בכל הישות. כל המחוקקים הנאורים אשר קמו אחריו, ויטהרו את הדתות כסיג וחלאת המיטהאלאגיע אך עליו הביטו, ומהוד נגהו גם פניהם נהרו. כל הדתות הנאורות בנות הנה לדת העברית, כי על ברכיה כלן נולדו. הן אלה קצות עלילות העברי בעת היותו לגוי. —

ועתה נתבונן על מפעלי השפה העבריה בתקופת הימים האחרונים, בדורנו זה. הלא מודעת היא לכל איש אשר עינים לו וקרא את ספרות העברית, כי שנים רבות התחמקה השפה מאתנו, ועננו אפל כסו את הוד יפעתה. אחיותיה המזרחיות ארמית וערבית הפילו עליה חבלי שנה ותישן שנים רבות בחיקן, עד אשר לא הכירוה לשפה בין השפות, כי אם כשפה בלולה משלש שפות מזרחיות— זשארגאן — מליה וצלצלי ניביה היו עטויות בגדי נכר אשר כמעט לא הכירון כי ממעי העבריה יצאו, ולולי הותיר ה' שריד לנו, פליטת ספרי קדש כי, אז נשכחה כמת מלב, יען כי סופרי העברים לא פעלו בה מאומה. ואם כי לעתים רחוקות דברו בה, בלעגי שפה ובלשון נשחתה הביעו אמריהם; עד אשר הערה ה' רוח ממרום, ויקם דור דעה, דור מקנא קנאת שפתו, דור אשר לא יבוז ליקהת אם, ולא יחלל את הוד כבודה, ויגבר חילים לצלול במים אדירים, טים טהורים, הנובעים ממעין קדוש, ממקור נאמן אשר לא יכזבו מימיו הלא המה: ספרי קדש אשר חקות שמים וארץ ותקותיהם יחד נשתוו, וישאבו, ויעלו פניניה אבני חן מתהום הנשיה, ויכוננוה, ויעמידוה על תלה, ויבנו מבצריה, מבצרי דקדוקיה והגיוניה, וישירו שיריה. והיא גם היא לא השיבה את פניהם ריקם, ותשלם להם כמפעלם הטוב ותפק את חפצם לאור, כי נשמת חיים הפיחה גם היא באף כל אחיהם החשכים—אשר התגוללו באשפתות אי-דעת ויחבקו את חיק הפאנאטיזמוס הארורה — ותפיח בם רוח ההשכלה הנאמנה, ותאיר נר השכל והמדע ותוליכם במישרים, ואחרי בלותה היתה לה עדנה ותניקם מחלב שדיה, ותגדלם, ותראם לדעת כי גם הם בין החיים הנמו עלי אדמות, וגם להם ארחות

החיים סלולות בלבל החיים, ותעירם משנתם, ותעוררם, ותשיאם לדרוש ולדפוק על דלתי החכמה ולשקוד בלמודי תורות השפות המערביות — אחרי כי אך מעט מזער הריקה בבליה מאתן אשר זה כאלפים שנה אשר אך להן העוז והגבורה, ומיום ליום הוסיפו והגבירו חילים, ותרוממנה לשמים שיאן; והיא כל העת ישנה נאלמה ולא פתחה את פיה, ובפעם אחת ובשנים אחדות לא תולד החכמה, וצעירי בני ישראל הטו אזנם לקול אמם הקוראת להם, ויפתחו פיהם כאל יורה ומלקוש, וייגעו ויעמלו לחדש נעוריהם, ולא בושו ללכת ולדרוש חכמה גם מבנות נכר, ויוסיפו אמץ ואון, ויתאוששו ויהיו לאנשים נאורים, משכילים בני אירופא, וישליכו מעליהם את כמל דמות סכלות ימי - הבינים; ובמרוצת שנים אחדות הראו בעליל לעיני כל העמים את חכמתם ותבונתם, כי רבה; ויענו העמים ויאמרו: אכן, „עם חכם ונבון הגוי הזה אשר בעת מצער נחלו גם המה חלק בנחלת החכמה כאחד מאחיהם בני אירופא — אשר זה מאות בשנים יעבדוה. הן אלה גם קצות מפעלי שפה העבריה אשר פעלה בתקופת הימים האחרונים בדורנו זה כמעשי אביה הגוי כלו בימים הראשונים. באחת! עלילותיהם ומפעליהם בד בבד ישאון, אביה העברי העיר את כל בני תבל החשכים מתרדמתם; והיא העירה את בני ישראל משנתם אשר ישנו שנת עולם בחיק אי־דעת. —

אך אחרי כל אלה, אם לא אשא פניהם לא אפונה כי לא אשגה אם אמר, כי אחרית מעשיהם כאחרית מעשי משרת בית התפלה — בית תפלת היהודים — אשר לפני הימים הנוראים. כשבוע לפני ירח האיתנים יעבוד עבודתו בלילות, ילך מבית לבית, יעיר ויקיץ את כל בני עדתו, כי ילכו לחצרות ה׳ לשפוך שם שיחם וצקון לחשם לפני דן דינם, כי יסלח לכל פשעיהם אשר פשעו ועוו בכל ימי השנה. המשרת יעיר את כל בני עדתו; והוא ילך למנוחתו! את כלם יפריע ממנוחתם, והוא ישכב על ערש יצועו לנוח מעמלו אשר עמל כל הלילה, כן גם אחרית מעברי העברי. העברי הקיץ את הנרדמים, ויגל את פני הלוט והמסכה — מסכת הפאנאטיזמוס הנסוכה על כלם, העיר את כל הישנים והנרדמים בחיק המיטהאלאגיע, והוא שב למנוחתו, וישאר על עמדתו; על עמדתו הה! לו עמד על עמדתו לבלי עלות מעלה, ולא רדת מטה, כי אז מאשר וצולח היה; אך לא! לא כן עשה, עוד השפיל רדת ממעמדו, ירד פלאים ממצבו, את עיני העמים האיר, והוא הלך חשכים ואין נגה לו. קבל עם הורה לדעת כי אין שחר לנחש וקסם אין; והוא נחש וקסם עוד ביתר שאת מהם. נשים נא מבטינו בספרי קדש, ומלכנו הראשון יהיה לנו לאות ומופת: שאול משיח ה׳ בער את האבות והידעונים מארצו ובעת צר לו כאשר ה׳ לא ענהו לא בחלומות — באורים — ובנביאים אז הלך לדרוש את בעלת האוב. מושל ישרון וחכם החכמים אשר את החכמה בחר לנחלה לו בעת אשר ה׳ שאלהו את מגמתו וחפצו, בנה במה לכמוש אלהי מואב ושקוץ אלהי עמון. אחז מלך יהודה ראה מזבח בנוי לתפארת בדמשק, וישלח אל אוריה הכהן דמותו ותבניתו לכל מעשהו, כי יעשה גם הוא כמוהו בהיכל ה׳, הלא אך למשמע אזנינו תראב

נפשנו, כי אבותינו המעירים והמקיצים נרדמים ישנו שנת עולם בחיק הסכלות עדי אשר הקריבו את בניהם למלך ועוד... ועוד גם היום לא הטהרנו מחלאת טומאת הקדמונים אשר אבותינו שאבוה מבאר אשר כרוה זרים חפרוה יונים ופרסים וינחילונו למורשה, מורשת קדש אשר גם מנהלינו ומאשרינו יראים לגשת אל הקדש המרומה ולהרוס את יסודותיו התלויים על בלי מה.") סוף דבר! אחרי אשר הישראלים בצעו פעלם ויעירו נרדמים משנתם, שבו אל קיאם, ישאבו מימי הסכלות ממעיני הפתיות מבארות נשברים אשר כרום שכניהם הקרובים והרחוקים. הן אלה אחרית מפעלי העברי, וזה תכנית רוחו, לצקת מים טהורים על ראש זולתו, ולשתות מים רעים ממעין נרפש ומקור משחת אשר דלחוהו רגלי זרים פעמי נכרים. עתה נשובה, נחקור, נדרוש ונתחקה להתבונן על אחרית מפעלי שפתו בימים האלה: אחרי אשר כלתה פעליה ומעבדיה, ותשפוך רוח חן, רוח ההשכלה על צעירי עמה, ותעירם, ותעודדם, ותעמידם על רגליהם, ותפתח לפניהם שערי המדעים, ותאיר בעמוד אשה את הדרך הנאורה העולה למרומי הררי התבונה, ותשימם לתהלה בפיות כל יושבי תבל, אחרי בצעה את כל עלילותיה אלה, שבה למנוחתה ותישן שנית כמו נפח ה' רוח חיים בקרבה עד עת מועד למלאות את חפץ העת, ואחרי כלותה עבודתה השיבה רוחה אל מקור מחצבתה, ותשב ותשכב על משכבה ותישן, אהה! ישנה ישנה שפת עבר ומי יודע עד מתי לא תקיץ משנתה?

עתה כאשר נשים אל לבנו למצוא את החידה הזאת ולדעת בשל מי באה עליה הרעה הנוראה הזאת? ומי הוא האשם בדבר הזה? מי המה מחלליה אשר הורידו לארץ נזרה? נוכחה לדעת כי אלה המה בניה אשר גדלתם ורוממתם, אלה המה אשר בילדותם ינקו מחלב שדיה, ויגדלו וילכו לדרוש חכמה מבתי המדעים אשר לשפות אחרות, וישכחו את צור מחצבתם, את מקבת בור אשר ממנה נקרו, ויבזו ליקהת אמם, ויטשוה ויעזבוה לנפשה, ולא זכרו את רוב חסדיה אשר הגדילה לעשות אתם, ולא ישימו אל לבם להשיב לה כמפעלה אשר פעלה להם להחזיקה ולתמכה בכל מאמצי כחם, בעוד אשר לא נכבה גחלתה, בעוד אשר לא עלה עליה המות כחטף ויקטפה בליל, בעוד אשר עוד ימצאו שלומי אמוני ישראל מילידי דור הישן אשר זיקי אהבה ושביבי הידידות בוערים עוד בקרבם, אהה! אין פונה לה לחמלה, אין מי אשר לא יקשיח לבו גם מרחם את עובדיה וסופריה, אין מי אשר ישים עיניו לראות את שפל המצב ומך הערך נוטעיה וכורמיה, מליציה ומשורריה, סופריה ומחזיקיה הזקנים אשר מטה ידם, וכחם רפה לעבדה ולשמרה, אהה! יתפלץ

") הבט נא קורא בספר יהירם לטערביים לה"ח שלמה ראבין הנדפס בשנת [illegible], ובספר ילקוט ריב"ל והראה כי רבו המנהגים גם היום החשכים אשר בני ישראל לקחום מהמגיים הקוסמים והמנחשים למיניהם.

כל איש משכיל אשר עוד זיק אהבת שפת עבר בוער בקרבו בראותו כי מליציה ומשורריה הנעלים אשר שנים רבות עבדו את שדה ספרותה, יגעו, עמלו אך למענה, ויקדישו את מבחרי עתותי חייהם אך לה, ויקריבום על מזבח אהבתה, ויעשירו את ספרותה בספריהם המועילים יקרי הערך, ועתה הנם מדכאים חללי עני וסובלי לחץ, ילכו שחות לעת זקנתם תחת מקרי הזמן ופגעיו ואין עוזר ותומך אותם, בלתי שמם ינון עוד לעתים רחוקות בפיות משכילים העברים-הרוסים או - האשכנזים בעת אשר יעלה זכרון ספרות העברית לפניהם, את שמם יזכרו אך עליהם לא יביטו, עליהם לא יתבוננו, אין איש אשר יחקור לדעת את תוצאות מקור מחיתם, במה יכלכלו את נפשותיהם לעת זקנתם, אין מי אשר יחשוב: אולי כאשר נעזרם יוסיפו ויגבירו חילים לעבוד בכרם השפה כאשר עבדו מלפנים, כי מה להם ולשפה—שפה בלה ויורדת לשחת — יעצמו עיניהם מראות גם את עלי העתים אשר עוד יופיעו אורם — כנר בטרם יכבה — בשפת קדש, נסו נא—אחי האוהבים שפת עבר!—ובואו לבית איש משכיל ממשכילים החדשים ושאלוהו: האם קראת מה היום במ"ע שפת עבר? תמצאו מענה לאמר: האם עתותי בידי לבלותם בקריאת שפה העבריה? רב לי מ"ע רוסיא ואשכנז, ומה לי להשפה הישנה הזאת? מה אראה בה? או מה אשמע מפיות סופריה התורניים היושבים אחורי התנור והכירים? מענות כאלה תוכל לשמוע קורא יקר בכל עיר ועיר, בכל בית משכיל חדש, ואם גם תמצא אחד מרבבה מהם היודע וחובב שפת עבר, הלא טובה גדולה יעשה לך ולספרות העברית כאשר יקח מידך פעם אחת בשבוע איזה מ"ע לשום עין עליו, אך בחנם ולא במחיר, בצע כסף לא יתן בעבור דברים ישנים כאלה אשר אין שחר למו בעת החיה הזאת. הן זה הוא מצב שפת עבר בעת וזאת אחרית מפעליה הגדולים והנוראים כאחרית מפעלי אביה הגוי כלו. —

אך הימים האלה עוד ימים טובים ויקרים לה, עוד בכל זאת תמצאנה ערים אשר תתנוסס בהם לתפארת ולכבוד לבעליה — אך לא לשפה — עוד ימצאו השרידים אשר השפה תקרא עליהם בקולה והם יענוה — בעיר מגורי פינסק — עוד לא גרשה את השפה מגבולה, עוד כשמונה או כעשרה מורי שפת עבר ימצאו לחמם בקרבה חלף עבודתם אשר יעבדוה, וישוו נפשם כחמור גרם לשאת עליהם משאם כל היום באין מנוחה ומרגוע לנפשם אף על רגעים אחדים, ואולי ערים כאלה עוד תמצאנה אשר לא יזרוה הלאה ולא יגרשו את מוריה, אך אם נשקיף בעין צופיה על הדור הבא, ונתבונן על חנוך עוללינו וטפינו נוראות נחזה! איומות נביט! כי לימים יוצרו יגדל שברה ומעי מפלתה כהנה וכהנה, נפקח נא עינינו על המורים החדשים ובתי ספריהם אשר מקרוב יצאו בתקונים חדשים לנהל צאן קדשים על נאות שפת עברית ומרעה היהדות, הביטו נא שם ותראו כי הבתים מלאים מפה לפה ברוח היהדות? המורים הם יודעי שפת עבר וחובביה? מטיפים לקח טוב לבני הנעורים להנחילם מורשה נחלת ישראל הדת והשפה? התבוננו נא שם היטב ותראו את כח התמורה והחלוף אשר החלפנו מהמלמדים למורים, התבוננו ותצעקו אהה ה'! עד מתי? והמשכילים החדשים

יענוכם: עד אשר אם שאו ערים מאין סופר עברי, והשפה תשאה שממה, ורבה העזובה בקרב ספרות העברית.

ועתה אחי בני עמי! שימו נא לבבכם והתבוננו היטב מה העת החיה דורשת מכם, זכרו נא והתאוששו! זכרו נא כי ספרותנו יקרה לנו מאד, כי היא כל מחמדנו ונחלתנו בארצות החיים, כי לא ככל העמים, אנחנו עם ישראל. לכל העמים גם מבלעדי ספרותיו ידעו כי עם הנמו, מלכיהם, ארצותיהם, שפותיהם המדברות המה יזכירום בכל עת כי שם עם ינון עליהם, ויפיחו בם רוח הלאומי; ולנו עם ישראל, לנו מה?! מבלעדי ספרותנו ושפתנו הישנה אין לנו כל זכר לאומי, בלתי ספרותנו היא האות והציון כי עם הננו. ספרותנו היא ארצנו, ונחלתנו היא המאחדת את לבות אחינו המפוזרים בכל קצות תבל, היא המשלבת אותנו בכל קצות הארץ, היא כל מחמדנו וירושתנו מימי קדם, היא כל תקותנו וישענו גם לימים הבאים. —

זאת לנו לדעת אחי ורעי! כי לא כימים הראשונים הימים האלה לנו. לפנים בישראל עת אשר שמש ההשכלה עוד לא הופיעה עליהם בהדר גאונה עוד הרבנים אחזו את שבט המשרה בידיהם, מקל חובלים, מטה הסיגים והחומרות לרעות בו את צאן מרעיתם, עוד הדינים לאלפים ולרבבות משלו עליהם בחסן עוזם. אז גם מבלעדי הספרות, מבלעדי השפה נבדלו עם בני ישראל מכל העמים — לרעה או לטובה? זאת לא אחרוץ משפט — וידעו כי עם לבדד ישכון הנמו, ידעו כי התלמוד הוא מעוזם ומנוסם, מפלטם ומשגבם, עליו שפכו דיק וסוללות וישימוהו למבצר אשר סך עליהם באברתו תמיד; לא כן עתה בימינו אלה אשר רוח הדעת נפח גם בנו נשמת חיים לסל מסלות חדשות בארחות החיים, עת החיה נשבה רוח ההשכלה גם בלבות בני ישראל ותורם להרוס את הישנות אשר ממי אזיא יצאו ולבנות חדשות תחתן אשר מאירופא מקרוב באו, השליכו מעליהם את נטל המעמסה אשר הכבידו עליהם רבניהם במשפטיהם ודיניהם, גדריהם וסיגיהם, ויחלו לצאת בעקבות כל עמי אירופא אשר בשם החפש ידגלו ויעשו חיל, ובמשך שנים אחדות הפיקו את זממם והפצם לאור; דאקטורים ואינשזענערין ממעיהם יצאו, ויודעי דת ודין ועושי מלאכת מחשבת פרו ורבו כבין אחד העמים, אכן כאחד העמים היה עם ישראל! אך רוח לאומו מת בקרבו, רוח היהדות חלף עבר מנהו, אין דבר אשר יזכירהו לאמר: „דע וראה כי יהודי הנך" כבוד התלמוד הורד לארץ, משפטי הדת נגוזו, ספו, תמו ואינם ולא נשאר בלתי השפה הישנה אשר השרידים בעם תמכוה בימין צדקם, וירוממוה ויקימוה למצבה, מצבת זכרון לעם ישראל למען ידעו כי ממי יהודה יצאו ובשם שפה העבריה יקראו, ועתה אם גם את המצבה הזאת נהרוס, ואת הזכרון האחרון הזה נשכח, מאין נדע כי יהודים אנחנו? ומדוע שוטנינו ומנדינו ירחיבו פיהם עלינו ושמנו מנאץ כל היום בפיהם גם בארצות הנאורות אם לא יהודים הננו? הפלא ופלא! צוררינו יכנו אותנו בשם עם ואנחנו לא נחוש מאומה את רוח לאומנו, את דתנו עזבו, את שפתנו נטשו, ועוד עם

יקראו, ארץ וממשלה אין לנו, הדת והשפה היו כלא היו, ושם לאום נשא עלינו, הפלא ופלא!

אי לזאת אחי! תנו כבוד לשמכם הנכבד והמרומם זה כארבעת אלפים שנה, עודדוהו, רוממוהו, הבו לו אמץ ועז, קראוהו עליכם בהיותו עוד קרוב לכם, הפיחו בו רוח חיים בעוד אשר לא התנגפו רגליו על הררי השכחה והנשיה, שאו עליכם את דגל רוח היהדות, התוו על מצחיכם את אות וציון העברית: למדו בניכם את שפתכם, עזרו תמכו את סופריכם, למען יעניקו לכם מטובם די כחם ואונם. זכרו נא כי לא מבתי ספר החדשים תצא תורה לצאצאיכם, לא מבית ספר המורים בווילנא — דבר ה׳, כי מה לנו ולהם? אם לשפת רוסיא הלא מלכנו הרחמן פתח לפנינו את כל בתי ספר הממשלה הגבוהים והבינונים, ואם שפת עבר נדרוש מפיהם, הלא גם־קרוא ספר עברי רובם מהם לא ידעו, ואם רבי לא שנה חייא מנין? ! לא אלה מוריך ישראל! לא אלה מלמדיך יהודה! רעו את גדיותיכם על משכנות הרועים העברים הישנים אשר השפה העבריה קננה לה קן בלבבם, המורים אשר לא ישאו את אות המשרה על כובעיהם, מהם תצא תורה, הם ישקו את צאן קדשים במי שפה העבריה וירעום על נאות מרעה היהדות, הם יטעו בקרבם נטעי נעמנים נטעי הדת והשפה, הם יפיחו את רוח הלאומי בלבות צעירי עמנו ויראום לדעת כי עברים הנמו, עם אשר גם פניו לא יחורו בספרותו ושפתו נגד כל עם ועם, עם קדומים ישן נושן אשר הדר הזקנה חופפת עליו, ותפארת השיבה שפוכה ברוב הן והדר על פניו, אז יש תקוה ואחרית לעמנו להקרא בשם עם אלהי אברהם, בשם הנעלה „עם ישראל״.

צבי הירש מאסליאנסקי.

פינסק ר״ח אדר שני תרמ״א.

דרך אמונה

על האמונה אנו חיים, ועל האמונה אנחנו מוסרים את נפשנו למות, היא המצלחת אותנו בדרך חיינו, והיא הנותנת לנו חיים שכלו טוב בעולם הרוחני. „העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא — יאמר החסיר הקדמוני — התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנם לטרקלין״. ואם אמנם כי העולם הזה ביחס העולם הבא הוא כפרוזדור בפני הטרקלין, לכן הנה שמו כל בני הארם על האמונה עיניהם, כעל השער הפתוח לרווחה אשר דרך בו יעברו מן הפרוזדור אל הטרקלין להסתופף שם בצל האשר הנצחי ונעימות־יה.

אמונות שונות יש בארץ, והמון עמים שונים מחזיקים בהן, והיא שהסבה

את ריב העמים, פלגות הדעות, האיבה והמשטמה השוררות ביניהם. כל בעל דת יתאמר כי רק דתו היא האחת הפותחת שער לבוא לחיי העולם הבא, וכל הדתות זולתה מביאות את האדם לידי אבדון, ובא השני ויחליט להפך; ובין כה וכה האמונות צוררות אשה את רעותה, הקנאה והמשטמה הלאומית מתרבות, ושוד וחמס ימלאו נאות ארץ, כאשר נראה כזאת בעליל בימי הבינים, טרם אשר קמה ההשכלה החדשה להשקיט את קנאת העמים ומשטמת בעלי הדתות השונות;

הימים הקדמונים היו ימי בכורי אמונות רבות ושונות, הדתות פרצו בארץ לאין מספר ותגדלנה כעשב השדה; וכמו עשבות השדה אשר אלה נוצצים ואלה נובלים, כן היו האמונות קצרות ימים מאד, לאומים רבים וגדולים חלפו עברו כצל, ואמונתם אתם יחד ספה תמה מן בלהות, ועמים חדשים קמו אשר יסדו למו דתות חדשות אשר לא שערון ההולכים לפניהם; וכה התחלפו והתחדשו הדתות תמיד, ולא פסקה התחדשות הדתות גם עד היום הזה; דתות חולפות ודתות נולדות וכל בני האדם על אמונתם יחיו!

נפלאה היא מאד אמונת ישראל אשר כמלאך מושיע שלחה אלהים על ארץ להורות לכל באי עולם דעת ותושיה צדק ומישרים ועשות טוב וחסד לכל הבריות בלי הבדל. התורה הזאת אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ה׳, עתיקה היא מאד ליטים, כארבעת אלפים שנה עברו עליה, ועוד היא מלאה כח עלומים לעמוד על עמדה ולמלאות את משלחתה בתמימות כפי כונת נותנה. כגבור מנצח היא נלחמת עם כל הקמים עליה; כל הרדיפות והמצוקות אשר סבלה מאת אויביה במשך אלפי שנים לא הרעו לה עד מה, כי אם עוד הועילו לצחצחה מן החלודה אשר עלו בה ולתת לה ברק נחמד לעינים. באמת הנה יצרה היהדות תקופה חדשה בארץ, כי מעת אשר קמה אמונת ישראל להפיץ קוי אורה על מחשכי ארץ, חדלה צמיחת דתות חדשות ונפסקה כלה, האובדות נאבדו אך חדשות לא קמו. אמנם כי גם אחריה קמו דתות חדשות אשר התפשטו למאד על פני תבל, אפס כי הדתות ההן אינן נובעות עוד ממקור חדש, כי אם זרע היהדות הנה, כחה ואונה, בנות אמונת ישראל אשר מחלציה יצאו ועל ברכיה גדלו ורבו, כמו אמונת הנוצרים והמהמדנים, עד כי נבואת חוזנו „והלכו גוים רבים לאורך״ באה ונהיתה לעינינו היום.

כנים דברינו, ובצדק נתפאר אנחנו בני יעקב, כי אמונתנו הטהורה היא כגפן אדרת אשר על אדמת קדש מטעה, אשר גזעה רטוב ומלא חיים, ולשד לחותו יזול בתוך קנוקנותיו וגידיו בעצם תקפו; גפן פוריה אשר לא תמיש מעשות פרי, ואשר כח צמיחתה וגדולה עוד לא פסקה, כי בפעם בפעם יעלו ענפים חדשים עליה, ענפים רעננים הנושאים את צלם ותבונת אמם מחוללתם עליהם ועושים פרי בכחה ולשדה אשר שמה בתוכם. עדות היא לישראל כי דת קדש לו, דת פוריה מלאה עז ואון ואשר כח היוני שתול בה להצמיח זרע בצלמה ובדמותה!

אולם כי הענפים הגדולים היוצאים מגזע היהדות לא חדלו מצמות גם

היום , כי היהדות עודנה כגפן שתולה על פלגי מים אשר כח צמיחתה עודנו בעצם תקפו. ועינינו הרואות גם היום, איך מצמרת גפן היהדות החל לצמות ענף דתי חדש , הוא הדת המארמאנית אשר גם היא על יסוד דת משה תחצוב עמודיה , ואם כי דלה ומצערה היא כעת מאד, אך מי יודע עתידותיה, אולי תשלוט עוד שלטת על המון רבה ברבות הימים ?

הדת המארמאנית היא חדשה מקרוב באה, ערש ילדותה היא אדמת אמעריקה מעבר לים האטלאנטי , שם חי מחוקקה ושם הנמו בעלי בריתה המחזיקים בה. ולהיות כי הדת הזאת ממעי אמונת ישראל יצאה, לכן הואלנו לבאר לפני קהל הקוראים את טיבה ומהותה , תולדתה וקורות עתיה בקצרה.

מיסד הדת הזאת היה דזאע סמיט , נולד בשנת 1805 בעיר שאראָן בממלכת ווערמאנט באמעריקה הצפונית. בימי ילדותו שלח את ידיו במלאכות שונות , אך כלן לא נכשרו בעיניו ויעזוב אותן בלי חפץ , ולאחרונה נסה את כחו להתעסק במלאכת מכרה האדמה לחפש מטמוני זהב וסגלות יקרות. אז עלה על לבב סמיט ליסד תורה חדשה כאשר עם לבבו. הוא יתפאר כי בשנת 1823 מצא בעומק האדמה על הגבעה קומאר אצל פאלמירא „שני לחות הברית מנחשת קלל" במקום אשר הורהו מלאך ה' אשר נגלה אליו במראות הנבואה. הלוחות היו כתובים במכתב אלהים ולא יכול לקרא ולהבין פשר דבר נמצא בם. אפס כי בתוך התבה הקטנה אשר בה היו לוחות הברית אצורים נמצא גם צמד בתי עינים מפליאים המכונים „אורים ותמים", ובהם היו משובצות תחת הזכוכית אבנים יקרות בהירות ושקופות. ע"פ האורים והתמים נפקחו עיני סמיט להבין שרש דבר אמת הרשום על הלוחות , וכמו הוערה עליו רוח קדש לראות עתידות ולהגיד את אשר תקרינה באחרית הימים. בשנת 1830 הדפיס סמיט את ספרו הנקוב בשם „ספר המארמאן" אשר בו יבאר בשפת אנגלית את פרשת הדברים אשר באו על הלוחות. הספר הזה יכיל בקרבו 12 חלקים, ובשפתו יחקה את שפת כתבי הקדש [תנ"ך]. בו יסופר כי בימי המלך צדקיהו היה בירושלים איש עברי אחד אזרח נכבד ותמים דרך ושמו לעגי. ויצא האיש ההוא עם ביתו מארץ יהודה לגור באמעריקא, ושם חרת על לוח נחשת את כל הקורות אותו במסעו, החליפות והתלאות אשר עברו עליו, אשר עליהם יתפלא כל שומע. גם היה עליו רוח ה' וישם את מלתו על לשונו, לחוק עלי לוח חזון-יה את אשר יקרה באחרית הימים לעמו בפרט ולכל בני האדם בכלל. בניו אשר קמו אחריו רובם יצאו המדברה , ומהם נולדו עמים שונים. בין בני לעגי יכנה את אחד מהם בשם נעפִי; צאצאי נעפִי אשר קמו אחריו היו בדת הנוצרית וידעו את יסודותיה וחקותיה לכל פרטיהם עוד איזה מאות שנים לפני לדת הנוצרי. לוחות הברית היו מורשה למשפחת נעפִי ויתנחלו מאבות לבנים, והאיש אשר זכה לנחול את הסגלה הקרושה הזאת, הוא היה איש אלהים קדוש , ויהי לאב ולכהן בתוך המשפחה. בסות המחוקק הנוצרי נגלה גם הוא אל המשפחה ההיא ויבחר מהם 12 כהני-יה (אפאסטאלען) אשר ברוח שפתם עשו גדולות ויכניסו את כל תושבי הארץ תחת כנפי הדת

הנוצרית. במאה הרביעית לספהנ"ו קמו מלחמות נוראות בארץ, ורבים מפריצי העם קמו לפרוץ פרץ בחומת הדת, אשר היתה נכונה אז להתערער עד היסוד, אז הופיע בשנת 384 הנביא הנקדש מארמאן (המלה הזאת לפי באורי חכמי דתם הוראתה „הנבהר") , איש גבור משכיל בעל נפש ישרה ותמים עם הדת הנוצרית; הוא הניף את חרבו חרב נוקמת לעמו ולדתו, ויגרש בחזקת היד את כל שוכחי אלוה הכופרים בדת מן הארץ ויגלם לאמעריקה הדרומית. בשנת 400 שבו הגולים ההם מארץ גלותם ויכריעו לטבח את משפחת נעפי ויכחידוה מן הארץ. הנביא מארמאן הוליד בן ושמו מארמאני , והוא השלים לחרות על הלוחות את קורות בני עמו, וגם נקב בשם את האיש אשר ימצא את הלוחות האלה באחרית הימים, והוא דזאע סמיט. —

יסוד תורת המארמאנים אשר עליו כוננו אשיותיה, היא תורת משה עם כ"ד כתבי הקדש. אולם כי בתוך הזהב הזה יתערבו גם סיגים רבים מהבלי אמונת בודהא ולמודיה אודות גלגולי הנפשות, וכמו כן גם שמץ מני אמונת האלילים של היונים הקדמונים. אולם בכלל נוכל לאמר כי הדת הזאת ממקור אמונת ישראל חוצבה, וממנה לקח לו מחוקקה אבני פנה לבנין דתו. רבים מחוקרי דורנו אשר שמו עין בקרת על ספר תורת המארמאנים, יחליטו כיד בקיאותם בספרות האנגלית הטובה עליהם, כי תורת סמיט לא על ידי סמיט נתחברה, רק כי הוא מחזה ספורי אשר נתחבר בשנת 1812 ע"י הכהן הנוצרי דאוויסאן ונשאר בכתב יד בלתי נדפס, ונתגלגל במקרה לידי סמיט אשר הדפיס אותו בשמו, אחרי שנותו אותו כפי המתאים לחפץ התורה הבדויה אשר חפץ ליסד בארץ.

דבר שלח הנביא המתעה הזה ולא שב ריקם, כי אם פעל את פעולתו לתפוש את לב ההמון המאמין לכל דבר. רבים מן העם נמשכו אחריו כעורים באפלה ויקבלו את תורתו החדשה בכל אות נפשם, ויהי להם סמיט לנביא ולראש, ובשנת 1830 אסף אליו עדת אנשים המאמינים בו ובנבואתו ויאחז אתם יחד בעיר פּאיעט אשר בתוך הנסיכות סענעקי בממלכת נויארק. חיש מהר התפשטה הדת החדשה בין העם, וכאשר נספחו עליהם חברים חדשים ומספרם הגיע עד איזה מאות אנשים בחרו למו מקום לשבתם בגלילות אגיא; אך גם שם לא הונח להם, כי גרשו בחזקת היד בשנת 1833, ויתאחזו בתוך הנסיכות קליי על גבול ממלכת מיססורי לפאת קדמה, שם הקימו למו ארמון מפואר ובית מקדש לעבודת אלהים (Lords' store hause). אך האזרחים שם יושבי הארץ מקדם הרו והגו משטמה עזה אל בעלי הדת החדשה, ויריבו ויתקוטטו יחד תמיד, עד כי נגרשו שנית גם מארץ מקלטם הזאת. משם נסעו המארמאנים אל הנסיכות קאלדוועל, ואחרי אשר נאחזו שם זמן לא כביר הוסיפו נדוד, ויתישבו בממלכת איללינאיים. שם בנו למו עיר חדשה ויקראו את שמה נאַאוואָ, וגם ארמון נשגב ונחמד הציבו בתוכה להיות להם לבית מקדש לעבודת אלהים ע"פ דתם. תורת הבית תארו תכונתו ומדתו עשו ע"פ נביאם סמיט אשר בנה אותו כפי המראה אשר הראה בחלום חזיון לילה. עברו ימים לא

כבירים, והעיר החדשה הזאת שגשגה ותגדל באשרה והצלחתה, הודות אל הסדרים הנכונים אשר שררו בה, ותפרח ותעלה למעלה ראש. אך גם פה רבתה המשטמה בינם ובין יתר תושבי הארץ, וקנאת העם התלקחה כאש ותצא ללהב, עד כי בשנת 1846 פרצה מלחמת דם ואש בין האזרחים, דם רב כמים נשפך משני הצדדים, וגם הנביא סמיט נפל חלל במלחמה ההיא, והעיר נאָאובת נהרסה ונפלה למשואות נצח, בחמס בעלי הריב אשר נלחמו יחד באכזריות חמה ויהרסו את העיר בלי חמלה. כגבורים נואשים מחייהם הרחיקו המארמאנים נדוד בערבות שאיה ויעברו את שלשלת רוכסי הררי הסלע מערבה, ושם הרחק מנאות אדם ליד ים המלח התישבו למו המה לבדם בודדים במועדם ואין זר אתם, ואז נוסדה על ידם מדינת אוטאך, אשר בשנת 1850 הכניסה אותה ממשלת ארצות הברית תחת כנפי ממשלתה. העיר גרעט-סאט-לעך-סיטי נהיתה בירת המדינה, והמארמאנים ישבו למו שלוים ושקטים באין מפריע ומכלים כל דבר. פה החליפה הדת החדשה כח ותכה את שרשיה עמוק בארץ, במצאה לה בעלי ברית אשר נתנו ידם אליה, יען כי בירת המדינה העומדת על אם הדרך לקאליפארניע היתה מקום תחנות הארחות הנוסעות לקאליפארניע, ובכן נהרו שמה גרים רבים ונספחו אל יושבי העיר אשר בחריצותם ובאהבתם את העבודה משכו אליהם נודדים רבים, אשר התבוללו אתם ויקבלו את אמונתם, ותהי אגודת בעלי הדת החדשה הולכת הלוך וגדול מיום ליום.

אחרי מות סמִיט נתנה משרת ראש כהני הדת ונגיד העם על שכם אברהם יונג. וממשלת ארצות הברית בשומה אל לבה איך נכבד הוא האיש בעיני בני עמו ואיך גדול כחו לפעול על רוח העם, נאותה להקים את אברהם יונג לנציב המדינה מטעם הממשלה, ותשלח לו סך 20,000 דאלאר לבנות את הבנינים הנחוצים לחפץ הממשלה, וגם נתנה לו 5,000 דאלאר ליסד בית עקד ספרים. אך עד מהרה חלק לב המארמאנים מעם הממשלה ויעלו ביניהם דברי ריבות, אז הקימה הממשלה את ה' קעמינג לנציב תחת ה' יונג, ותשלחהו בראש 2,500 אנשי צבא להכניע את גאון המארמאנים. הלוחמים נפגשו על שדה המערכה וילחמו יחד בחמה שפוכה, ואחרי אשר לא הכריעה המלחמה את הנצחון לאחד מן שני הצדדים, השלימו ביניהם, ואברהם יונג הושב על כנו להיות נציב המדינה כבתחלה.

אברהם יונג תקן תקונים בדתו, ובשנת 1852 שם לחוק כי מצוה על כל בעל דת המארמאנים לקחת לו נשים רבות כפי אשר ירשהו מצבו, והדבר הזה הוא לפי דעתו יסוד גדול מיסודי הדת, באמרו כי כל המרבה לו נשים וכל המרבה להוליד זרע יותר הוא עושה רצון קונו, וזאת היא מטרת כל גבר בחיי חלדו. לרגלי היסוד הדתי הזה התעודדה מפלגה אחת בין המארמאנים אשר כחשו ביסוד הזה ויחפצו לעקרהו, אך יונג שם אותם לכופרים בדת ומלחמת האמונה התפרצה באיתן תקפה, דמי אנשים שופכו כמים, והכופרים נבדלו מכנסית דת המארמאנית ויוגלו לארץ יובא, ואברהם יונג הרחיב את חוג שלטונו וישתרר על בני עמו מטעם האמונה וכהונת הדת כאות נפשו:

בימים האחרונים לימי חייו קמה שנית עדת כופרים אשר התאמצו לבטל את מצות לקיחת נשים רבות, והפעם נשתה גבורת אברהם יונג להשמיד את מתנגדיו ולשרש כלה את פרי הכפירה והבחש אשר עלו בתוך הדת, ועד יום מותו לא חדל מלריב את ריב היסוד ההוא אך ידיו לא עשו תושיה.

אברהם יונג נולד בעיר ווייטינגעם בשנת 1801. בימי עלומיו התעסק בעבודת האדמה. במלאת לו שלשים שנה נטש את עבודת האדמה, וילך לצקת מים על ידי סמיט ושנים עשר שליחיו, אשר שמע את שמעם מרחוק ויתאוה לבוא עד חקר למודי דתם החדשה. בבואו בברית דת המארמאנית נסע במלאכות כהני הדת לענגלאנד, להפוש בלבם את בעלי דתות אחרות להכניסם בברית הדת המארמאנית, וגם הצליח במשלחתו זאת, כי פתה איזה קלי הדעת להסתפח אל דתו החדשה. בשובו לאמעריקה לקח חלק בכל התלאות אשר עברו על עמו ויצר בצרתם. במות סמיט היה הוא המוציא והמביא את בני עמו ויעמוד בראשם לנחותם בכל ימי גלותם ונדודם ולהביאם אל המנוחה והנחלה. הוא כנה את עצמו בשם „אריאל" ויתודע אל העם להיות להם לנביא תחת סמיט, והעם האמינו בו כי משיח ה' הנהו כאשר האמינו בסמיט. יונג משל ברוח בני עמו ממשלה בלתי מוגבלת, ובזאת מצא און לו למלא אוצרותיו כסף וזהב, עד כי במותו הניח אחריו הון עצום איזה מילליאן דאלאר. ביצרו את החוק החדש לחובב את בני עמו במצות רבוי נשים, הוציא הוא בעצמו לראשונה את החוק הזה לפעולת כפים, ויקח לו נשים רבות כעשרים במספר, אך הראשונה אמעליה היתה להן לגבירה ווישיבה בארמון נחמד כליל יופי אשר בנה למענה. בצפיתו צפה יונג להנחיל את משרת הכהונה הגדולה בכהונת הדת לאחד מבניו, אך תקותו לא נמלאה, כי אחרי מותו הושיב העם על כסאו את „טיילאר" אחד משליחיו. וימת יונג ויקבר ביום 17 אוגוסט שנת 1877 זקן ושבע ימים.

אמנם נפלאתה היא בעינינו דת המארמאנית בכל דרכיה, ונפלאת בעינינו גם ערמת מחוקקה ומזמתה הרבה, איך הערים לתת לדתו הצעירה תאר קדמון ותמונה נושנת, ולארוג במזמה ודעת ספור תולדות ימיה הארוכים כמו מימי קדם מוצאה, אשר באמת רק רוח דמיון מחוקקה יצרה והוא הולידה ורוחו חבלתה. בדרכו הזה סלל לו סמיט מסלה חדשה אשר לא ראינו דמיונה בין כל מחוקקי הדתות השונות אשר קמו על פני תבל. בנוהג כל הדתות אשר מחוקקן בשם ההתגלות האלהית ידגלו: המה מחליטים כי המה בחירי ה' אשר שלחם לדבר בשמו אל מין האנושי ולהגיד למו מה ה' שואל מעמם. והיה אך תתקבל נבואתו אז תתחיל דתו להתפתח לאטה, ומעט מעט תשתרג הדת ויארכו ענפיה. אך לא כן מחוקק הדת המארמאנית, הוא נועז לברות דת חדשה ולהקדים עת לדתה כאלפים שנה, וקדימת הזמן הארוך הזה נתנה יד לסמיט לתת לדתו התפתחות מדומה, עד כי יצאה מעט המחוקק דת שלמה בפעם אחת שכבר התפתחה והשתלמה, כלולה ומשוכללת בסדור יסודותיה ובהליכת קורות עתיה. כן הפליא סמיט

לעשות בדבר אשר מאן להרבות את כבודו ותפארתו בעיני כנסית דתו, בהופיעו למו לא בתור מחוקק, כי אם בתור נביא ומורה, אשר למד את העם לדעת את הדת העתיקה אשר אלף שנים פעמים יציצו מעל ראשה, כמו הבין כי העץ הכביר לימים אשר כבר הזקין בארץ שרשו, הנה כל הרוחות שבעולם אינן מזיזות אותו ממקומו, בעוד אשר השתילים הצעירים מוכשרים להיות נעקרים גם ברוח מצויה, וערמתו זאת עמדה לו למשוך אבירים אחריו ולתת לדתו תקומה בארץ.

בימים האחרונים החלה ממשלת ארצות הברית לרדוף באף את המארמאנים ולהעביר אותם על דתם, אך אם תעשינה ידיה תושיה ימים יודיעו.

אשריך ישראל כי היית לאור עמים רבים, ותורתך היא הפנס הגדול המאיר לארץ ולדרים עליה, אשר כל הדתות שואבות את אורן ממנו ואורו אינו נחסר! אשרי העם שככה לו! אשרי העם שתורת ה' אלהיו עמו!

יעקב פרענקעל

Augustow d. 18 April 1881

הערות קטנות

א) בחו"ה (שער הבחינה פ"א): אסיר שנפל ביד שונאו וכו' ופיים לשונאו עד שהתירו ומחל לו את דמיו עכ"ל, מלות: ומחל לו את דמיו מוכיחות למדי אשר תחת: שונאו—לשונאו צ"ל: נושהו—לנושהו. ור"ל בעל חובו.

ב) בפי' הראב"ע על התורה (כ"ו י"ד): לא אכלתי באוני כמו בן אוני, ולחם אונים, והטעם רמזתי על לשון הקדש עכ"ל, מה טעם מלות: והטעם רמזתי על לשון הקדש? מה ענין אלה הכתוב לפניהן ולאחריהן? ולי אין כל ספק אשר מקומן הוא בפסוק י"ב כזה: בערתי הקדש, שהוא המעשר. והטעם רמזתי על לשון הקדש. והטעם על אשר כוניא המעשר בלשון קדש רמזתי כבר והוא בסוף ספר ויקרא ובפרשת ראה יעוין שם ושם.

יעקב רייפמאן

שעברשין ב' אחרי תרמ"א.

לכל העם בשגגה

לרבות אף גדולי המתנגדים.

ראיתי „בהבקר אור" חודש יאנוואר שנה זו מאמר „לכל העם בשגגה" לרש"מ חאנעס, שהראה, איך שהבעש"ט בספרו „כתר שם טוב" טעה במקרא מלא, ותחת כי תורה מאתי תצא, כתב תורה „חדשה" מאתי תצא ודרש מה שדרש, הנני לשאול את פיו מה ישיב על תוכחתי אם אראהו שבו בלשון שהביא הבעש"ט, נמצא במדרש רבה ויקרא וז"ל המדרש פ' שמיני י"ג, אמר רבי אבין בר כהנא, אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא, חדוש תורה מאתי תצא, עכ"ל המדרש, ולפי זה יש ללמד זכות על הבעש"ט, אולי שגרא דלישנא של המדרש נקט גם הוא. ובאמת אנחנו רואים באוצר „קאניקאיט" נוסחאות רבות שלא כהתנ"ך שלנו, ועיין בספר משפחת סופרים להרב החכם ר' שמואל ראזינפעלד מווימעבסק (שיצא בקרוב לאור) שהוא מונה מספר כמה מאות שנוים שנמצא בתלמוד בבלי, ירושלמי, מדרש, זהר, תרגומים וספרים אחרונים נגד התנ"ך שלנו.

ובעוד שאני מעין בהמדרש שלפני, נפקחו עיני לראות באותה פרשה ריש שמיני, שגגה שיצאה מלפני השליט בכל מקצעות שבתורה הוא הרב הגאון הגדול ר' דוד לוריא מביחעוו, בהגהות רד"ל על המדרש, וז"ל המדרש, ר' ירמיה בר אילעאי פתר קרא בברייתו של עולם, חכמות בנתה ביתה זה הקב"ה, דכתיב ביה ה' בחכמה יסד ארץ, חצבה עמודיה שבעה, אלו שבעה ימי בראשית, ע"כ, וכתב ע"ז הרד"ל „חכמות נשים כצ"ל", אחריו ההרה החזיק בעל „אשר הנחלים" המפרש להמדרש, ואחרי אשר לא מצא עפ"י הדרוש והחקירה עטרת אשה שהלמתו לראש הקב"ה, יצאה הקבלה לו לעזרה וילבש להקב"ה כביכל בשמלת אשה כסדו, עיין שם דרוש ארוך, ומי יאמין לשמועתנו ששני המאורות הגדולים יטעו בדבר שבר בי רב יודעים אותו, כי בהפסוק שהביא המדרש, הוא (משלי ט' א') ושם לא שם ולא זכר, למלת „נשים", ובמקום שנאמר חכמות נשים בנתה ביתה (שם י"ד א') סופו דקרא הוא ואולת בידיה תהרסנה -- מכל אלה נראה בעליל שמחלת השגגה והטעות היא מחלה מתדבקת על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמנו ב"י ועל פליטת סופריהם אי-נקי.

הנני בזה עבדו מכבדו מוקירו כערכו הרב והרם משתחוה מול הדרת כבודו,

יוסף שלמה זאלצבערג

טיפליס 20 אפריל 1881

מַעֲשֶׂה נוֹרָא

שיר ספורי

מאת אבנר

פְּתִיחָה.

רַבִּים יִתְאוֹנְנוּ: כִּי עָבְרָה עֵת הַפְּלָאוֹת,
כִּי בְיָמִים הָאֵלֶּה לֹא יֵעָשׂוּ נוֹרָאוֹת,
כִּי תָשַׁשׁ כְּנְקֵבָה כֹּחַ הַצַּדִּיקִים,
וְלֹא יוּכְלוּ לְצַוּוֹת עַל שֵׁדִים וּמַזִּיקִים,
לֹא יָשֹׂרוּ וְיוּכְלוּ לְחַרְטֻמִּים וְאַשָּׁפִים,
וּמִשָּׁמַיִם לֹא יוֹרִידוּ שְׂרָפִים עָפִים.
שֶׁקֶר הַדָּבָר, לַשָּׁוְא יִתְאוֹנֵנוּ!
צַדִּיקֵינוּ אִתָּנוּ, לֹא סָר עוֹד צִלֵּנוּ!
נִסִּים יֵעָשׂוּ עָלַי אֲדָמוֹת יוֹם יוֹם,
אַךְ לִבֵּנוּ צָפוּן כְּתִינוֹק שֶׁמּוֹחוֹ רוֹפֵס,
וְלֹא נַשְׂכִּיל נָבִין פְּעֻלּוֹת אַנְשֵׁי מוֹפֵת.
רַק יְקִירֵי סְגֻלָּה יְרֵאִים הוֹלְכֵי תֹם,
הַשּׁוֹקְדִים עַל דַּלְתוֹת נוֹרְאֵי הָעֲלִילָה,
הַמְבַלִּים יְמֵיהֶם בַּעֲבוֹדָה וּבִתְפִלָּה,
וְלֹא יֵדְעוּ בְּטוּב מַשָּׂא וּמַתָּן וְהַוָיוֹת הָעוֹלָם,
הֵם יֵדְעוּ יָבִינוּ אֵיךְ צַדִּיק יוֹצֵר גּוֹלֶם,
אֵיךְ יַעֲרוֹךְ מִלְחָמָה עִם שֵׁדִים וְרוּחוֹת,
אַף יְיַסֵּר עַל אָוֶן אַנְשֵׁי תַהְפּוּכוֹת.
גַּם בְּאָזְנֵי סִפֵּר אִישׁ תָּם וִירֵא שָׁמַיִם,
מוֹפֵת מֵהַקָּדוֹשׁ הַשּׁוֹכֵן בָּעֲגָלַיִם.
הוֹאִילוּ אַנְשֵׁי אֱמוּנָה, הִקָּבְצוּ מְהֵרָה,
הַטּוּ אֵלַי אָזְנֵיכֶם שִׁמְעוּ וַאֲסַפֵּרָה:

בִּסְבִיבוֹת עִיר אֵתָם, אֲשֶׁר בְּפֶלֶךְ כְּסָלוֹן,
גָּר אִישׁ יְהוּדִי בְּאַחַד בָּתֵּי הַמָּלוֹן.
מוֹלַדְתּוֹ הָיְתָה עִיר רִיגָא הָרֹכֶלֶת,
שְׁמוֹ הָיָה עַבְדּוֹן וְשֵׁם אָבִיהוּ—פֶּלֶת;
אַךְ אֵיזֶה הַדֶּרֶךְ בָּא מִשָּׁם לִמְחוֹזֵנוּ,
אֵינֶנּוּ מִן הַנָּחוּץ פֹּה בְּסִפּוּרֵנוּ.
כְּכָל אֶחָיו הַמּוּכְסִים לֹא הָיָה בֶּן תּוֹרָה,
אַךְ נִזְהָר מֵעֹשֶׁק וּבֶאֱמוּנָה עָשָׂה סְחוֹרָה;
לֹא הוֹנָה אִישׁ, סָבְאוֹ לֹא מָהַל בַּמָּיִם,
וַיִּמְצָא פַּרְנָסָתוֹ בְּנִקְיוֹן כַּפָּיִם.
אַךְ הֲיוּכַל יִתְפָּאֵר בֶּן אֱנוֹשׁ רִמָּה,
לֵאמֹר: נַפְשִׁי זַכָּה מִכָּל סֶלֶף וְזִמָּה?
גַּם עַל עַבְדּוֹן רָבְצָה חַטָּאת נוֹרָאָה,
כִּי אֱמוּנַת חֲכָמִים נַפְשׁוֹ לֹא יָדָעָה,
לֹא רָאָה קְדוֹשִׁים, לֹא הִכִּיר פָּעֳלֵיהֶם,
וְלִבּוֹ לֹא הֶאֱמִין לְכָל מַעֲשֵׂי נִפְלְאוֹתֵיהֶם;
כִּי בִמְעוֹן חֲשֵׁכִים נוֹלַד אֶרֶץ עֵיפָתָה,
וְזֶרוּעַ הַצַּדִּיקִים שָׁם לֹא נִגְלָתָה.
וּבְכֵן הָלַךְ חֲשֵׁכִים יָמִים עַל שָׁנִים,
בַּעֲמַל כַּפָּיו מָצָא עֹשֶׁר וּגְדֻלָּה
וּבְלִי עֶזְרַת קָדוֹשׁ הוֹלִיד בָּנוֹת וּבָנִים
כֻּלָּם יָפִים וּבְרִיאִים אֵין בָּם שַׁכָּלָה.
וּבְיִחוּד הִצְטַיְּנָה פְּנִינָה בִּתּוֹ הַבְּכִירָה:
חָכְמַת לִבָּהּ מֵעֵינֶיהָ הִצְהִירָה,
תִּשְׁעָה קַבִּין לָקְחָה מִכָּל מוֹתָר וְכִשָּׁרוֹן,
וַתִּפְרַח וַתִּיף, כַּחֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן.
בְּפָנִים מְאִירוֹת פְּנֵי הָאוֹרְחִים קִדְּמָה,
וּבִשְׂפַת רוּסְיָה וּפוֹלִין שִׂיחָתָהּ נָעֲמָה,

בְּחֵפֶץ כַּפַּיִם עָשְׂתָה מְלֶאכֶת הַבַּיִת,
וַיִּרֶב אָשְׁרוֹ וַיִּפְרַח כַּזַּיִת.
אַךְ כּוֹכְבֵי הַהַצְלָחָה לֹא לְעוֹלָם יָהֵלּוּ
עַל רֹאשׁ סוּגֵי לֵב הַמְגַשְׁשִׁים בָּאֲפֵלָה,
וּמִשְּׁמוֹעַ נִפְלְאוֹת קְדוֹשִׁים אָזְנָם עֲרֵלָה,
וְהַיּוֹם אוֹ מָחָר מִפְּרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ;
כִּי קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאַת קְדוֹשֵׁי אָרֶץ,
וּבְנֵי בְלִי אֵמוּן יִפְרְצוּ פֶרֶץ עַל פָּרֶץ.

ב

וַיְהִי הַלַּיְלָה, לֵיל סוּפָה וָסַעַר;
בְּיִלֵל נוֹרָא רָעֲשׁוּ הָעֵצִים בַּיַּעַר,
שֶׁלֶג כָּאֵפֶר פִּזְּרוּ עָבֵי שְׁחָקִים,
יַחַד חֻבְּאוּ גֵאָיוֹת נִמְלְאוּ עֲמָקִים.
עוֹבְרֵי אֳרָחוֹת בְּבָתִּים נִכְלָאוּ,
חַיָּה וּבְהֵמָה בִּמְעוֹנָם נֶחְבָּאוּ.
פִּתְאֹם בֵּין יִלְלַת סוּפָה וְהֶמְיַת סַעַר
שָׁמַע עַבְדּוֹן קוֹל דּוֹפֵק בְּפֶתַח הַשַּׁעַר,
וַיֵּצֵא וַיִּפְתַּח שַׁעֲרֵי בֵית מְלוֹנֵהוּ
וְהִנֵּה מֶרְכֶּבֶת חֹרֶף לְנֶגֶד עֵינֵהוּ
רְתוּמָה לְאַרְבַּעַת סוּסִים קַלִּים כִּצְבָאִים.
וַיְצַו וַיּוֹצִיאוּ לָאוֹרְחִים הַבָּאִים
נֵר דּוֹלֵק בַּעֲשָׁשִׁית לְהָאִיר לָמוֹ הַדֶּרֶךְ,
וּבְעַצְמוֹ בִזְרִיזוּת לַמֶּרְכָּבָה קָרָב,
לַעֲזוֹר לְאוֹרְחָיו נִכְבַּדֵּי הָעֵרֶךְ
לָצֵאת מִתּוֹכָהּ וְלַהֲבִיאָם חֲדָרָיו.
רִאשׁוֹנָה יָצָא עֶלֶם אַחֲרָיו אִשָּׁה כְּבוּדָה,
הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה כִּי יָצְאוּ מִמֵּי יְהוּדָה,
וַיְנַהֲלֵם וַיְבִיאֵם אֶל מִבְחַר הַחֲדָרִים,

הַמּוּכָן וְעוֹמֵד לְמָלוֹן שָׂרוֹת וְשָׂרִים ,
גַּם צְרֹרוֹת חֲפָצֵיהֶם הַחַדְרָה הוּבָאוּ ,
וַיַּצִּיגוּ לִפְנֵיהֶם מֵיחַם רוֹתֵחַ ,
אַגַּן נְחשֶׁת קַלָל וְכוֹסוֹת לִשְׁתִיָּה .
וּמִמֶּלְתַּחְתּוֹ הוֹצִיא הָאֹרֵחַ
טֵהֶע וְנֹפֶת רְקִיקִים וְתַרְנְגֹלֶת צְלוּיָה,
וַיֵּשְׁתְּ הוּא וְאִמּוֹ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבָּעוּ .
וּמִדֵּי אָכְלָם וְשָׁתָם בְּחֶדְרָם הוֹפִיעָה
פְּנִינָה הַיָּפָה וַתָּבֵא כְסָתוֹת וְכָרִים ,
בְּיָדַיִם אֲמוּנוֹת לָהֶם מִשְׁכָּב הִצִּיעָה ,
וּבְטוּב טַעַם וְדַעַת לָקְחָה עִמָּם דְּבָרִים ,
וְכִרְאוֹתָהּ, כִּי תְנוּמָה תֹאחֵז שְׁמֻרוֹת עֵינֵימוֹ ,
בֵּרְכָה אוֹתָם וַתֵּצֵא מֵאֵת פָּנֵימוֹ .

ג

לֹא עָבַר רֶבַע שָׁעָה, מֵאָז יָצָאָה
הַנַּעֲרָה הַנֶּהְדָּרָה מֵחֲדַר אוֹרְחֶיהָ ,
וְהָאִשָּׁה הַכְּבוּדָה בְּיַד עֶגְלוֹנָהּ קָרָאָה
לְבַעַל הַבַּיִת לָבֹא הַחַדְרָה אֵלֶיהָ ,
וַתְּכַנֵּם עִמּוֹ בִּדְבָרִים וַתִּשְׁאָלֵהוּ
עַל אֹדוֹת מִשְׁפַּחְתּוֹ וּמְקוֹם מוֹלַדְתֵּהוּ .
כֹּה כְּמַחֲצִית הַשָּׁעָה נָשְׂאָה וְנָתְנָה אִתּוֹ
וּלְאַחֲרוֹנָה גָּלְתָה אָזְנוֹ כִּי דָבְקָה בְּבִתּוֹ
נֶפֶשׁ בְּנָהּ, וְגַם לָהּ הַדָּבָר הַזֶּה לְרָצוֹן
וּבְכֵן תְּיַחֵל לְמִשְׁפָּטוֹ וּלְמוֹצָא שְׂפָתוֹ .
פָּג לֵב עַבְדּוֹן וְלֹא הֶאֱמִין לִשְׁמוּעָתוֹ
וַיַּחֲשׁוֹב כִּי הַגְּבִירָה תַּחְמוֹד לָהּ לָצוֹן ;
אַךְ הָאִשָּׁה הֶעְתִּירָה עָלָיו דְּבָרֶיהָ
וַתְּסַפֵּר בְּאָזְנָיו קֹרוֹת יְמֵי חַיֶּיהָ :

כִּי בַּחֲצִי יָמֶיהָ נִשְׁאֲרָה אַלְמָנָה
מֵאִישָׁהּ הָאָהוּב, אֲחִי הַגְּבִיר אֶלְקָנָה
הַיֹּשֵׁב בְּאֵתָם, אַחֲרֵי כֵן מֵתוּ בְאִבָּם
שְׁנֵי בָנֶיהָ בְּיוֹם חֻפָּתָם וְשִׂמְחַת לִבָּם
וּמִיִּרְאָה פֶּן יִקְרֶה מִקְרֶה בַּלָּהוֹת
כָּזֶה גַם אֶת בְּנָהּ הַנִּשְׁאָר, לָכֵן מֵאֲנָה
לָקַחַת לוֹ אִשָּׁה וּלְהַשִּׂיאוֹ עַד הֵנָּה.
עַתָּה נָסְעָה עֶגְלִימָה לְעוֹשֵׂה הַנִּפְלָאוֹת
וְהוּא בְּרֹב חַסְדּוֹ הֶעֱנִיק שְׁמִירוֹת וּבְרָכוֹת
לִבְנָהּ זֶה הַיָּחִיד וַיַּבְטִיחֵהוּ
כִּי ה׳ יַקְרֶה לוֹ זִוּוּגוֹ בַּדֶּרֶךְ וַיְצַוֵּהוּ
שֶׁלֹּא יָשִׂים לֵב לְעֹשֶׁר וּלְיַחַשׂ מִשְׁפָּחוֹת,
וְכִרְאוֹתוֹ אֶת פְּנִינָה רוּחַ עָלָיו עָבַר,
וַתִּשָּׂא חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלוֹת;
אוֹת הוּא כִּי מֵאֱלֹהִים יָצָא הַדָּבָר.
דְּבָרֶיהָ אֵלֶּה מָצְאוּ בְּלֵב עַבְדּוֹן מְסִלּוֹת,
וַיַּחֲשׁוֹב רְגָעִים מִסְפָּר וַיַּעַן וַיֹּאמַר:
„קָטֹנְתִּי מֵהַכָּבוֹד הַזֶּה וּמָה אֹמַר
„וּמָה אֲדַבֵּר אַחֲרֵי רְאִי עַיִן בְּעַיִן
„כִּי יַד ה׳ עָשְׂתָה זֹּאת, אַךְ מֵאָז בָּאתִי
„בִּבְרִית הַחֲתֻנָּה עִם יֹכֶבֶד רַעְיָתִי
„לֹא אֶעֱשֶׂה בִלְעָדָהּ מְאוּם, כִּי כָמוֹהָ אַיִן
„בְּכָל הָאָרֶץ אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת וְטוֹבַת טַעַם,
„וּבְכֵן אֶשְׁאַל אֶת פִּיהָ גַם הַפַּעַם,
„וְכַעֲצָתָהּ אַעַשׂ׳. בְּדַבְּרוֹ זֹאת פָּתַח הַדֶּלֶת
וַיֵּצֵא מִן הַחֶדֶר בְּלֵב מָלֵא תוֹחֶלֶת.

ד

בַּעֲבוֹר חֲצִי שָׁעָה שָׁב לַחֲדַר הָאוֹרְחִים

עַבְדּוֹן בַּעַל הַמָּלוֹן בְּפָנִים צוֹהֲלִים וְזוֹרְחִים
כִּי אִשְׁתּוֹ, אַחֲרֵי הִתְהַפְּכָה בְּתַחְבֻּלוֹתֶיהָ,
מָצְאָה אֶת הַדָּבָר כָּשֵׁר לְפָנֶיהָ,
בְּזָכְרָה כִּי צוֹעֲנִית נִבְּאָה לִפְנֵי שָׁנִים
שֶׁפְּנִינָה תִּנָּשֵׂא לְעָשִׁיר וּנְשׂוּא פָנִים,
וּבַמִּקְרֶה הַזֶּה אֶצְבַּע אֵל הִכִּירָה.
אָז מִהֲרוּ הָאוֹרְחִים וַיִּשְׁלְחוּ הָעִירָה
אֶת עֶגְלוֹנָם לִקְרוֹא לְאֶלְקָנָה הַגְּבִיר
וְעוֹד אֲנָשִׁים אֲחָדִים מִנִּכְבַּדֵּי הָעִיר
וַיְצַוּוּהוּ, כִּי יִקְרָא עִם הָאוֹרְחִים הַבָּאִים
גַּם אֶת הַחַזָּן, לְמַעַן יִכְתּוֹב הַתְּנָאִים.
גַּם פְּנִינָה וְאִמָּהּ לֹא טָמְנוּ בְּצַלַּחַת יְדֵיהֶן,
וַתִּרְחַצְנָה לְמִשְׁעִי וַתֵּיטַבְנָה רָאשֵׁיהֶן,
וַתִּלְבַּשְׁנָה בִּגְדֵי הַשַּׁבָּת הַנֶּהְדָּרִים,
וּלְחֶבְרַת הָאוֹרְחִים גַּם הֵנָּה נִסְפָּחוּ,
אָז שַׁעֲרֵי הַשִּׂיחָה מֵחָדָשׁ נִפְתָּחוּ,
וּבְלִי מֵשִׂים עָפוּ הַשָּׁעוֹת כַּצִּפֳּרִים.
פִּתְאֹם נִשְׁמַע בַּחוּץ קוֹל צִלְצַל פַּעֲמוֹנִים,
קוֹל נַחֲרַת סוּסִים וּשְׁרִיקַת עֶגְלוֹנִים,
אָז מִהֵר עַבְדּוֹן וַיִּפְתַּח שַׁעֲרֵי בֵּית מְלוֹנוֹ,
וַיִּשְׁתּוֹמֵם לְמַרְאֵה אוֹרְחָיו וּלְהוֹדָם,
בְּגְדֵיהֶם הַחֲמֻדוֹת וּמַרְכְּבוֹת כְּבוֹדָם,
וַיְנַהֲגֵם וַיְבִיאֵם אֶל בֵּית מְעוֹנוֹ.
וַיְכַבֵּד מְהֵרָה לְהַדְלִיק נֵרוֹת בַּחֲדָרִים,
וַתְּקַדֵּם בְּכָבוֹד אֶת פְּנֵי הָאוֹרְחִים הַיְקָרִים.
אַחֲרֵי כֵן סִפְּרָה הַנּוֹסַעַת לְמַכִּירֶיהָ
מִמַּסָּעָהּ אֶל הַקָּדוֹשׁ גְּלוּי הָעֵינָיִם,
וְאֵיךְ הוֹשַׁע לִבְנָהּ בְּיַד הַסַּעַר הָאָרוּר.
הֵם הִשְׁתּוֹמְמוּ, הִתְפַּלְאוּ לִשְׁמַע מִלֶּיהָ

וַיַּעֲנוּ פֶּה אֶחָד: „הֲלֹא נִרְאֶה בָּרוּר
כִּי הַזִּוּוּג הַזֶּה הוּא מִן הַשָּׁמָיִם".
„אִם כֵּן אֵיפֹה" אָמַר אַחַד הַבָּאִים:
„מַדּוּעַ זֶה תִּתְרַשְּׁלוּ בִּכְתִיבַת הַתְּנָאִים,
„הָבוּ מְחֻתָּנִים! הוֹצִיאוּ יַד מְצַלַּחַת,
„וּגְמֹרוּ הַדָּבָר בְּשָׁעָה טוֹבָה וּצְולַחַת!"
הַמְחֻתָּנִים שָׁמְעוּ וְלֹא הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם,
וּבִרְגָעִים מִסְפָּר עָרְכוּ אֶת דִּבְרֵי בְרִיתָם
אִם הֶחָתָן הִתְחַיְּבָה לָתֵת לְבֶן שַׁעֲשׁוּעֶיהָ
כָּל הוֹנָהּ וּמְזוֹנוֹת לַזּוּג כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ;
וְעַבְדּוֹן הִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת, כְּדֶרֶךְ הַנְּגִידִים,
לְבִתּוֹ הַכַּלָּה בִּגְדֵי שַׁבָּת וְחוֹל, רְדִידִים,
מַעֲטָפוֹת, צְנִיפוֹת, וּפַאֲרֵי תִפְאֶרֶת;
וְהַחֲתֻנָּה קָבְעוּ לְשַׁבָּת שֶׁאַחֲרֵי חַג הָעֲצֶרֶת.
כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נִכְתְּבוּ לְזִכָּרוֹן
עַל שְׁנֵי גִלְיוֹנוֹת וַיָּעִידוּ עֵדִים נֶאֱמָנִים.
הַקְּרוּאִים שִׁבְּרוּ וְנִפְּצוּ כְּלֵי חֶרֶשׂ לְבָנִים
וּמַזָּל טוֹב מַזָּל טוֹב קָרְאוּ כֻּלָּם בְּגָרוֹן.
וּמִצְּקְלוֹנוֹ הוֹצִיא הַגְּבִיר אֶלְקָנָה
יַיִן וּמִגְדָּנוֹת וַיִּתֵּן לַקְּרוּאִים;
וְהַכַּלָּה קִבְּלָה מִיַּד הֶחָתָן לְמָנָה
שַׁרְשֶׁרֶת זָהָב וַעֲנָק מַעֲשֵׂה צַעֲצוּעִים
וּנְזָמִים מְשֻׁבָּצִים בָּאֲבָנִים יְקָרוֹת.
הַקְּרוּאִים צִוּוּ לֶאֱסוֹר הַכִּרְכָּרוֹת
וַיְבָרְכוּ אֶת הַמְחֻתָּנִים, הַדּוֹד וְרַעְיָתוֹ
וַיָּשׁוּבוּ אִישׁ אִישׁ אֶל בֵּיתוֹ וְלִמְעוֹנָתוֹ.
גַּם אֶלְקָנָה וְהַמְחֻתֶּנֶת צִוּוּ לְרַכָּבֵיהֶם
לֶאֱסוֹר מַרְכְּבוֹתָם וְלָשׁוּם לְאִתָּם פַּעֲמֵיהֶם;
אַךְ עַבְדּוֹן וְאִשְׁתּוֹ הִפְצִירוּ בָם כִּי יָלִינוּ

בְּצֵל קוֹרָתָם, וּבְיוֹם הַמָּחֳרָת יְצַפְּרוּ,
יֹאכְלוּ אֲרֻחַת הַבֹּקֶר וְאַחַר יַעֲבֹרוּ;
וְהֵם נֶעְתְּרוּ לְבַקָּשָׁתָם וּלְקוֹלָם הֶאֱזִינוּ.

ה

שְׁכּוּרֵי שִׂמְחָה וּשְׂבֵעֵי עֲדָנִים,
שָׁבוּ עַבְדּוֹן וּבְנֵי בֵיתוֹ לַחֲדַר מְעוֹנָם.
רַבּוֹת עוֹד נִדְבְּרוּ אֹדוֹת הַמְּחֻתָּנִים,
מֵאֲשֶׁר הַכַּלָּה וּמֵהֶחָתָן בְּחִירָם,
מֵהֲדַר הַתַּכְשִׁיטִין, יָפְיָם וְצִבְיוֹנָם,
וַיְמַשְׁשׁוּם וַיַּעַרְכוּם כַּמָּה יַעֲלֶה מְחִירָם,
אַחֲרֵי כֵן עָיְפוּ וַיַּעֲלוּ עַל מִטּוֹתֵיהֶם
לָתֵת שְׁנָת לְעֵינָם, תְּנוּמָה לְעַפְעַפֵּיהֶם.
וּמַלְאַךְ הַחֲלֹמוֹת בָּא בְרֹב עִנְיָנִים
וַיִּבֶן לָהֶם הֵיכָלוֹת וּמִקְדְּשֵׁי עֲדָנִים
וַיַּשְׂבִּיעֵם תַּעֲנֻגוֹת אֹשֶׁר וּשְׂמָחוֹת.
וַיְהִי לִפְנוֹת בֹּקֶר וְהִנֵּה עוֹבְרֵי אֳרָחוֹת
הִתְדַּפְּקוּ עַל חַלּוֹן בֵּית הַמָּלוֹן בַּכֹּחַ,
אָז נֵעוֹר עַבְדּוֹן וַיַּעֲזוֹב מִשְׁכָּבוֹ
וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ שְׁעָרָיו לִפְתֹּחַ.
וּמַה גָּדְלָה חֶרְדָּתוֹ וּמְגִנַּת לְבָבוֹ,
בִּרְאוֹתוֹ בָאֻרְוָה כִּי אֵין סוּס וּמֶרְכָּבָהוּ
וַיֵּלֶךְ אֶל חַדְרֵי אוֹרְחָיו הַיְקָרִים,
לְעוֹרְרָם וּלְהוֹדִיעָם הַשְּׁמוּעָה הַנֶּעֱצָבָה;
אַךְ לַשָּׁוְא הִתְדַּפֵּק עַל דַּלְתוֹת הַחֲדָרִים,
כִּי אֵין קוֹל, אֵין קֶשֶׁב, אֵין שׁוֹמֵעַ אִמְרוֹתָיו.
אָז יַחֲגוֹר עַבְדּוֹן אֶת שְׁאֵרִית כֹּחוֹתָיו
וּבְיָד חֲזָקָה הַדֶּלֶת הֵנִיעַ
וַיְשַׁבֵּר צִירֶיהָ וּבְרִיחָהּ הִסִּיעַ

וַיָּבֹא פְּנִימָה; אַךְ הוֹי שֹׁד וּמְגֶעֶרֶת!
גַּם בַּחֲדָרִים אֵין אִישׁ, רַק שִׁבְרֵי כְלֵי־חֶרֶשׂ
נְפוּצִים עַל הָרִצְפָּה הֵנָּה וָהֵנָּה,
כְּאַבְנֵי זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂי לֵיל הֶעָבָר.
אָז מִהֵר אֶל אִשְׁתּוֹ אֲסִירַת הַשֵּׁנָה
וַיְעוֹרְרֶהָ וַיְסַפֵּר לָהּ אֶת אֲשֶׁר קָרָה.
יוֹכֶבֶד לֹא הֶאֱמִינָה לְמִשְׁמַע אָזְנֶיהָ
וַתְּמַהֵר וַתָּשֶׂם עָלֶיהָ בְּגָדֶיהָ,
וּבִרְאוֹתָהּ כִּי אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר
חָשְׁכוּ עֵינֶיהָ מִיָּגוֹן וְרוּחָהּ נִשְׁבָּרָה.
אַחֲרֵי כֵן הִתְאוֹשְׁשָׁה וּלְאִישָׁהּ הִגִּידָה:
„שְׁמָעָה עַבְדּוֹן לַעֲצָתִי, אֱסוֹר סוּסֶךָ
„וּלְאֵיתָם מַהֲרָה הָרִימָה פְּעָמֶיךָ
„וְשָׁם תִּדְרוֹשׁ, תַּחֲקוֹר, אוּלַי תִּמְצָא הַחִידָה״.
עַבְדּוֹן שָׁמַע לַעֲצַת אִשְׁתּוֹ הַחֲכָמָה
וַיִּסַּע הָעִירָה בְּנֶפֶשׁ נִדְהָמָה.

ו

עַבְדּוֹן כִּתֵּת רַגְלָיו, כָּל הַיּוֹם עִנָּה כֹחוֹ,
הֶעֱמִיק שְׁאֵלָה וָחֵפֶשׂ, הִרְבָּה דְרוֹשׁ וַחֲקוֹר;
וַיָּבֹא לִפְנוֹת עֶרֶב, עָיֵף יָגֵעַ,
אֶל בֵּית דָּן מְיֻדָּעוֹ, לְמַעַן יָפִיץ אוֹר
עַל מַחְשְׁבֵי נַפְשׁוֹ. כִּי כְבָר נִתְבַּלְבֵּל מוֹחוֹ
מֵהַשְּׁמוּעוֹת, אֲשֶׁר אָסַף, וַיְהִי כְּמִתְעַתֵּעַ.
רֵאשִׁית נוֹדַע לוֹ: שֶׁהַגְּבִיר אֶלְקָנָה
נוֹסֵעַ לְקִיֶּעוו עַל קָאנְטְרַאקְטֶען בְּכָל־שָׁנָה,
וְגַם עַתָּה הוּא שָׁם זֶה שְׁמוֹנַת יָמִים;
וְהַשֵּׁנִית: שֶׁכָּל אֶחָיו חַיִּים וְקַיָּמִים;
וְהַשְּׁלִישִׁית: כִּי כָל חַזָּנֵי עִיר אֵיתָם

יָשְׁבוּ בַּלַּיְלָה הֶעָבָר בְּאֹהֶל בֵּיתָם;
וּלְפִי זֶה הֲלֹא נִרְאֶה בָּרוּר כַּשֶּׁמֶשׁ,
כִּי הוֹלִיכָהוּ שׁוֹלָל בְּלֵיל הָאָמֶשׁ.
אַךְ מִי זֶה יְהָתֵל בּוֹ, יַשְׂבִּיעֵהוּ כָּעַשׂ?
אֶת זֹאת לֹא הֵבִין, אַף נִבְעַר מִדָּעַת.
רְגָעִים מִסְפָּר יָשַׁב נִדְהָם וּמִשְׁתּוֹמֵם,
אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אֶת פִּיהוּ בְּנֶפֶשׁ עֲגוּמָה
וַיֹּאמַר: בַּעַר אָנֹכִי וְלֹא אָבִין מְאוּמָה
מִכָּל אֲשֶׁר רָאֲתָה בְּלֵיל הָאֶמֶשׁ עֵינִי.
הַצְחוֹק עָשׂוּ לִי אִם אוֹיֵב וּמִתְקוֹמֵם
טָמַן פַּחִים לְבֵיתִי לְמַעַן הַבְאִישֵׁנִי?
אוֹ מִקְסַם כָּזָב הוּא אֲחִיזַת עֵינָיִם?״
וַיְסַפֵּר בְּאָזְנֵי דָן מֵהָחֵל וְעַד כַּלֵּה
אֶת זָר מִקְרֵהוּ וַיֵּט לְמִשְׁפָּטוֹ אָזְנָיִם.
דָן שָׁמַע, הִשְׁתּוֹמֵם וַיִּשְׁרוֹק וַיִּתְפַּלֵּא
וַיֹּאמַר: „לֹא צְחוֹק צָחֲקוּ הַפַּעַם עָלֶיךָ,
אַךְ שֵׁדִים, אוֹיָה, יָקְשׁוּ גַם יָכְלוּ לְבִתֶּךָ!
„אִירָא מְאֹד, יְדִידִי, אִירָא לְאַחֲרִית הָעֲנִיָּה,
„אִם לֹא תְמַהֵר הָבִיא עֵצָה עֲשׂוֹת פְּלִילִיָּה״.
—„מָה אוּכַל עֲשֹׂה?״ קָרָא עַבְדּוֹן בְּנֶפֶשׁ מָרָה:
„הֵן מֵעֲשׂוֹת נִפְלָאוֹת יָדַי קָצָרָה
„הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי, כִּי אֶתְחַר בַּשֵּׁדִים?
„אוֹיָה, בִּתִּי, בִּתִּי, הַיְקָרָה הַתַּמָּה!
„מָה אֶעֱשֶׂה לָךְ אֵיפֹה, אֵיךְ אַצִּילֵךְ וּבַמָּה?״
—„כְּאַחַד הַמְשֻׁגָּעִים אוֹ כְּאַחַד הַזֵּדִים
„תְּדַבֵּר כָּעֵת״ עָנָהוּ דָן בְּחֶמְלָה וּבְכַעַשׂ:
„הַאֵין קְדוֹשִׁים בְּיִשְׂרָאֵל בְּיָמֵינוּ אֵלֶּה?
„הַפְּסוּ מִן הָאָרֶץ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי פֶלֶא?
„כִּי כְאִישׁ אֹבַד עֵצוֹת לֹא תֵדַע מַה תַּעַשׂ.

,לֵךְ־נָא אֶל הַקְּדוֹשִׁים, הִתְרַפֵּס לְרַגְלֵיהֶם ;
,הַרְבֵּה כֹּפֶר, הַרְבֵּה תְחִנָּה וּבַקָּשָׁה ,
,אוּלַי יָחוּסוּ, אוּלַי יִכָּמְרוּ רַחֲמֵיהֶם
,וִיבַטְּלוּ בְצִדְקָתָם הַגְּזֵרָה הַקָּשָׁה,
,אֲשֶׁר מִן הַשָּׁמַיִם נִגְזְרָה עָלֶיךָ ,
,וּמִיַּד הַשֵּׁדִים יִפְדּוּ נֶפֶשׁ בִּתֶּךָ׳.
וְהַשּׁוֹמְעִים פֹּה אֶחָד עָנוּ וְאָמְרוּ :
כִּי צָדְקוּ דִבְרֵי דָן וּבְעֵינֵיהֶם יָשָׁרוּ .

ז

עַבְדּוֹן שָׁב אֶל בֵּיתוֹ נֶעְצָב יָגֵעַ
וַיְסַפֵּר לְאִשְׁתּוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר שָׁמֵעַ .
כִּי יַד הַלֹּא־טוֹבִים כָּל אֵלֶּה פָּעֲלָה
וּבִשְׁחִיתוּתָם נִלְכְּדָה בִּתָּם הָאֻמְלָלָה
וּלְהַצִּילָהּ מִיָּדָם יֵשׁ רַק עֵצָה אַחַת :
לִנְסוֹעַ אֶל אַחַד הַקְּדוֹשִׁים הַמְּפוּרְסָמִים
לְמַעַן יִגְעַר בַּשָּׂטָן וּבְצִבְאוֹת הַשַּׁחַת
וִיאַיְּמֵם בְּהַשְׁבָּעוֹת , בְּשַׁמְתּוֹת וּבַחֲרָמִים
עַד כִּי יֵאָלְצוּ , לְהַכְנִיעַ לִבָּמוֹ
וּמִשִּׁנֵּיהֶם יַשְׁלִיכוּ טַרְפָּמוֹ .
גַּם יוֹכֶבֶד הִסְכִּימָה לָעֵצָה הַיְעוּצָה
וַתַּכֵּר וַתּוֹדֶה כִּי נְסִיעָה כָזֹאת נְחוּצָה ,
אַךְ אֶל מִי מִקְּדוֹשִׁים תִּקְרָא בְצָרָתָהּ
וְאֶל מִי מֵהֶם תִּפְנֶה לְבַקֵּשׁ עֶזְרָתָהּ ?
הֵן תְּהִלַּת צַדִּיקִים רַבִּים כְּאוֹר תּוֹפִיעַ
וּמִי הַגָּדוֹל בָּמוֹ מִי זֶה יַכְרִיעַ ?
רַק הָעֵת, הַחֹשֶׂפֶת צְפוּנוֹת וּמַטְמוֹנִים ,
גַּם לַשְּׁאֵלָה הַזֹּאת מָצְאָה פִּתְרוֹנִים .
כִּי מִפִּי רֹב הָאוֹרְחִים יוֹם יוֹם שָׁמְעוּ

אֶת מוֹפְתֵי הָעֶגְלֵימִי כִּי לִמְאֹד נוֹרָאוּ;
שָׁם בַּחֲצַר סוּסָה גֹּרֵשׁ לֵצִים לְמֵאוֹת
בְּעֶזְרַת שְׁמִירוֹת שֵׁנוֹת, לְחָשִׁים וְקָמֵעוֹת
וַיִּפְדֶּה חָתָן מִיַּד שֵׁדִים בְּמִקְרֶה
וּבְרִמּוֹן הִצִּיל מִכַּף לִילִית יוֹלֵדָה
וַיְמַלֵּט כַּלָּה מֵרֶשֶׁת אִגֶּרֶת *)
וַיּוֹצִיא דִבּוּק דֶּרֶךְ הָאֶצְבַּע זֶרֶת,
וְעוֹד הֲמוֹנִים, הֲמוֹנִים מַעֲשִׂים כָּאֵלֶּה
נוֹרָאוֹת לֹא בָאוּת וְסִפּוּרֵי פֶּלֶא.
הַנִּפְלָאוֹת הָאֵלֶּה מָשְׁכוּ אֶת לְבָבָם
וּבְנַפְשָׁם גָּמְרוּ, כִּי יַשְׁלִיכוּ אֶת יְהָבָם
עַל הָעֶגְלֵימִי הַנַּעֲרָץ וְלֹא יִתְמַהְמָהוּ
וְכַעֲבוּר חַג הַמַּצּוֹת, אֵלָיו יִסָּעוּ.
בֵּין כֹּה וָכֹה וּמִבֵּית עַבְדוֹן שַׁלְוָה בָּרָחָה:
הָאָב הוֹלֵךְ קוֹדֵר בְּנֶפֶשׁ נֶאֱנָחָה,
הָאֵם תִּבְכֶּה בְּמִסְתָּרִים וְהַבַּת יֹשֶׁבֶת
שׁוֹמֵמָה וְעַל פָּנֶיהָ תִשְׁכּוֹן עֲנָנַת עַצֶּבֶת
קַרְנֵי שִׂמְחָה וָגִיל לֹא יָפִיצוּ עוֹד עֵינֶיהָ
וּצְחוֹק נָעִים נָדַד מֵעַל דַּל שְׂפָתֶיהָ.
מָה אֲעִידֵךְ וַאֲדַמֶּה לָךְ כַּלָּה עֲלוּבָה!
בָּאָה עָלַיִךְ שׁוֹאָה וּמַכָּה לֹא כְתוּבָה:
מָה רַע וְנוֹרָא הָרַעְיוֹן הֱיוֹת לַשָּׂעִיר רַעְיָה
שֶׁבֶת בְּמַחֲשַׁכִּים בְּמָקוֹם לֹא שְׁזָפַתּוּ אַיָּה
כְּלוּאָה כְּצִפּוֹר בִּכְלוּב וּכְגַנָּב בְּבֵית סֹהַר
וְלִבּוֹל הַקָּמֵל בְּעֶצֶם יְמֵי הַנֹּעַר!

---

*) היא אגרת בת מחלת היוצאת בלילות תח"ק מלאכי חבלה בלילי שבת ובלילי רביעית כדאיתא בספרי הקבלה הקדושים.

וּשְׁאָר בְּנֵי הַבַּיִת גַּם הֵם נֶעֱצָבוּ
לְבִיבוֹת הַפֶּסַח לְחִכָּם לֹא עָרֵבוּ
אַרְבַּע הַכּוֹסוֹת שָׁתוּ בְּשִׁמָּמוֹן וּדְאָגָה
וַיְהִי לְאֵבֶל מוֹעֲדָם וְחַגָּם נֶהְפַּךְ לְחָגָא.

ח

בַּעֲבוּר חַג הַפֶּסַח עָזַב עַבְדּוֹן אֶת מְלַאכְתּוֹ
בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה וַיִּקַּח מֶלְתַּחְתּוֹ
וְעֶגְלַיִם הַמְּעֻטָּרָה הֱרִים בְּעָמְיֵהוּ
גַּם אֶת צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדֵיהוּ ;
כִּי הַכֶּסֶף הוּא לְכָל הַשְּׁעָרִים מַפְתֵּחַ
גַּם שַׁעַר הַצַּדִּיק עַל יָדוֹ יִפָּתֵחַ.
אַחֲרֵי שָׁבְעוֹ יוֹמַיִם נְדוּדִים וַיַּגִּיעַ
דָּאָב הָאֻמְלָל לִמְחוֹז חֶפְצוֹ הִגִּיעַ.
בְּיָד נְדִיבָה הֶעֱנִיק לַמְשַׁמְּשִׁים וְלַגַּבָּאִים
וְהֵמָּה הִצִּיגוּהוּ לִפְנֵי עוֹשֵׂה הַפְּלָאִים.
בְּיִרְאָה וָרַעַד, רֶטֶט וּפִיק בִּרְכַּיִם,
עָמַד עֵת רַבָּה לִפְנֵי גְלוּי הָעֵינַיִם,
אַחֲרֵי בֵן הִתְאוֹשֵׁשׁ וַיְאַמֵּץ לִבֵּהוּ
וַיִּשָּׂא עֵינוֹ וַיַּבֵּט עַל צוּר יִשְׁעֵהוּ
וְלִרְאוֹת בְּצוּרַת קָדְשׁוֹ עֵינוֹ לֹא שָׂבָעָה,
כִּי גֶבֶר כָּמֹהוּ מֵעוֹדוֹ לֹא רָאָה:
מִכַּף רַגְלוֹ וְעַד רֹאשׁוֹ הוּא לָבוּשׁ לְבָנִים
וְיָפְעָה לוֹ, וְיִרְאָה לוֹ גַּם הַדְרַת פָּנִים.
לֵב עַבְדּוֹן פָּחַד וְרָחַב וַיָּגֶל בִּרְעָדָה,
אַךְ פִּתְאוֹם חֶדְוָתוֹ נֶהֶפְכָה לַחֲרָדָה,
כִּי כִמְעַט נִגַּשׁ אֶל הַצַּדִּיק לִשְׁאוֹל בִּשְׁלוֹמוֹ
וְהַקָּדוֹשׁ נִרְתַּע לְאַחֲרָיו וַיִּתַּר מִמְּקוֹמוֹ
וּבְקוֹל קָרָא: „צֵא טָמֵא, צֵאָה מִבֵּיתִי!

„בְּרַח לְךָ, כִּי רוּחַ טְמְאָה עָלֶיךָ שְׁרוּיָה!
„אֶת בִּתְּךָ הַתַּמָּה בְּאִוַּלְתְּךָ עָכַרְתָּ,
„וּלְשָׂטָן הַמַּשְׁחִית אֶת נַפְשָׁהּ מָכַרְתָּ!"
עַבְדּוֹן אָחַז שַׂעַר וַיִּגְעָה בִּבְכִיָּה:
„הוֹשִׁיעָה, רַבִּי, הוֹשִׁיעָה, כִּי נִדְמֵיתִי!
„אַל תְּגָרְשֵׁנִי מִזֶּה אַחֲרֵי בֹּאִי הֵנָּה
„הַרְבֵּה עָלַי כֹּפֶר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה!"
הַקָּדוֹשׁ הֶעֱמִיד פָּנָיו רֹם נָשָׂא עֵינֵיהוּ
וַיֵּאָנַח בִּמְרִירוּת, כְּאִלּוּ עַד לִבֵּהוּ
נָגְעוּ צָרוֹת הָאֻמְלָל, שִׁבְרוֹ וּבְכִיתוֹ,
וַיֵּלֶךְ הֵנָּה וָהֵנָּה בַּחֲדַר מַשְׂכִּיתוֹ,
שָׂעַר שַׂעַר, רָעַם פָּנִים, רָקַע בְּרֶגֶל
וַיִּפְעֶה כַּיּוֹלֵדָה וַיִּגְעֶה כָּעֵגֶל
וּשְׁתֵּי יָדָיו הֵרִים עַל כְּפַעַם בְּפַעַם
כְּמוֹ דִין וּדְבָרִים לוֹ עִם מַלְאֲכֵי זַעַם.
אַחֲרֵי כֵן עָמַד וּבְמוֹ רֹאשׁוֹ הֵנִיעַ
וַיֹּאמַר: „בֶּן פֶּלֶת! לֶהֱוֵא לְךָ יָדִיעַ
„שֶׁקִּטְרוּגִים גְּדוֹלִים עָלֶיךָ גָּבְרוּ
„וּמְחַבְּלִים לַאֲלָפִים פִּיהֶם יִפְעֲרוּ
„אוֹתְךָ וּבְנֵי בֵיתְךָ חַיִּים לִבְלֹעַ,
„וְעָמָל רַב נָחוּץ גְּזַר דִּינְכֶם לִקְרֹעַ.
„וּבְכֵן עָלֶיךָ לָתֵת ח"י חַי שְׁקָלִים
„לְמִסְפַּר נַפְשׁוֹת בְּנֵי בֵיתְךָ הָאֻמְלָלִים,
„וַאֲנִי אֶתֵּן לְכָל אֶחָד שְׁמִירָה מוֹעִילָה
„לְמַעַן לֹא תִשְׁלוֹט בּוֹ יַד מַזִּיק חָלִילָה.
„עַתָּה לֵךְ שׁוּב אֶל בֵּיתְךָ וְכַעֲבוּר שְׁבוּעַיִם
„תָּבֹא שֵׁנִית אֵלַי וְאַשְׁמִיעֲךָ עֲצָתִי.
„וּבֵין כֹּה אֶשְׁפּוֹךְ עַל הַשֵּׁדִים עֶבְרָתִי,
„כִּי יַגִּידוּ לִי, אֵיכָה מָצְאוּ יָדַיִם

,לָבֹא אֶל נְוֵה יְשָׁרִים, מִשְׁכְּנוֹת מִבְטַחִים
,לֶאֱרוֹב לְנַפְשׁוֹת תְּמִימִים, לִטְמוֹן לָהֶם פַּחִים ?
,וְאָז אֵדַע מַה לַּעֲשׂוֹת, בַּמֶּה לְךָ אוֹשִׁיעַ ;
,אִם אֶסַּק שָׁמַיִם, אוֹ שְׁאוֹלָה אַצִּיעַ.
,וְאַתָּה אַל תֵּחַת, חֲזַק וֶאֱמַץ לִבֶּךָ!
,הִנְנִי מָגֵן לָךְ, וְלֹא אֶתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ !״
לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי הַקָּדוֹשׁ פְּנֵי עַבְדּוֹן נָהָרוּ,
עָצְבּוֹ וּמְגִנַּת לִבּוֹ כֶּעָבִים עָבָרוּ;
וַיּוֹצֵא אֶת צְרוֹר כַּסְפּוֹ בְּיָדַיִם מְהִירוֹת
וַיִּתֵּם הַכֶּסֶף וַיִּקַּח אֶת הַשְּׁמִירוֹת.

ט

עַבְדּוֹן שָׁב אֶל בֵּיתוֹ בְּלֵב שָׁקֵט וּבָטוּחַ
וַיְסַפֵּר לְרַעְיָתוֹ קְדוּשַּׁת אִישׁ הָרוּחַ ;
שֶׁאוֹר גָּדוֹל וְנִפְלָא עַל רֹאשׁוֹ זָרוּעַ
וְלִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדוֹ הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ :
כִּי לֹא שָׁאַל אֶת פִּיו וְהַפִּתְקָא לֹא קָרָא,
וּבְכָל זֹאת יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ קָרָה.
אָז גַּם בְּחִבָּהּ הִתְעוֹרְרָה תְּשׁוּקָה נִשְׂגָּבָה
לִרְאוֹת אֶת הַצַּדִּיק הַדָּגוּל מֵרְבָבָה
וּבְהַגִּיעַ הַתֹּר לִנְסוֹעַ בַּשְּׁנִיָּה
לָעֲגָלַיִם הָעִיר אֶל רַב הָעֲלִילִיָּה
נָסְעָה גַּם יוֹכֶבֶד עִם בַּעַל נְעוּרֶיהָ
וְהִנֵּה עוֹלָם חָדָשׁ נִגְלָה לְעֵינֶיהָ :
עוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ מוֹפְתִים, נִסִּים וְנִפְלָאוֹת,
שָׁמַיִם חֲדָשִׁים עַל רֹאשָׁהּ נִמְתָּחוּ
וּמְאוֹרוֹת פֶּלֶא מוּל עֵינָהּ זָרָחוּ
וַאֲנָשִׁים רָאֲתָה בִּדְמוּת מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת.
וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נִקְרְאוּ עַבְדּוֹן וְרַעְיָתוֹ

לְבֵית הַקָּדוֹשׁ וַיִּשְׁתּוּ מִכּוֹס הַבְדָּלָתוֹ
וְאָז הַצַּדִּיק בְּקָדְשׁוֹ גָּלָה אֶת אָזְנָמוֹ,
שֶׁבַּעֲוֹן אֲבִי עַבְדּוֹן נִלְכְּדָה בִתָּמוֹ:
כִּי פַּעַם שֶׁעֲשַׁע אֶת פְּנִינָה עַל בִּרְכֵּיהוּ
וְהַיַּלְדָּה מַר צָרְחָה וְעֵינֶיהָ לֹא תִדְמֶינָה
וַיַּרְא וְהִנֵּה כֶּלֶב שָׁחוֹר עוֹבֵר עָלֵיהוּ
וַיִּקְרָא: „כֶּלֶב! גֶּשׁ־הֵנָּה קְחֶנָּה".
וּבִדְבָרָיו אֵלֶּה נָתַן רְשׁוּת לַמְבַלֵּעַ
לִשְׁלוֹט בְּנַעֲרָה לְהַזִּיק לָהּ וּלְהָרֵעַ. *)
גַּם הַשֵּׁם פֶּלֶת רַבַּת הוֹעִיל לְהַוָּתָהּ
לְהָבִיא עָלֶיהָ שׁוֹאָה וּלְמָרֵר חַיָּתָהּ,
שֶׁאוֹתִיּוֹת פֶּלֶת בְּנוֹטָרִיקוֹן נִקְרָאוֹת
°פְּנִינָה °לְשֵׁד °תִּמָּכֵר, °פָּסְקוּ °לְנַפְשָׁהּ °תְּלָאוֹת
אַךְ דְּעוּ אֵפוֹא, כִּי לֹא אָבְדָה עוֹד תּוֹחֶלֶת
וְאִם תִּתְּנוּ לִי תַּכְּיֵי שְׁקָלִים, כְּמִנְיַן פֶּלֶת,
אֲנַסֶּה לַעֲשׂוֹת פִּדְיוֹן וּלְהַמְתִּיק הַדִּינִים
וְאַצִּיל נֶפֶשׁ בִּתְּכֶם הַיְקָרָה מִפְּנִינִים.
אָמְנָם עֹז בְּיָדִי וּבִימִינִי דֵּי גְבוּרָה
לְהַכְנִיעַ אֶת הַסַּם עִם לִילִית הָאֲרוּרָה
וּלְצַוֹּתָם בְּחֶזְקַת הַיָּד לָסוּר מִמִּשְׁמַעְתִּי,
אַךְ לֹא טוֹב לְהִתְגָּרוֹת עִם שֵׁדִים, עַל דַּעְתִּי,
בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָנוּ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה וּסְלוּלָה
לְהִמָּלֵט מִיָּדָם עַל פִּי עֵצָה וְתַחְבֻּלָה.
לָכֵן חַכּוּ לְמָחָר הֵן לַ״ג בָּעֹמֶר יוֹם רַעֲוָא,

(סוף יבא)

---

*) ראיתי בספר אחד קדוש שאסור לו לאדם לומר לחיה ולבהמה: „קח לך את הילד הזה" דהיינו שמא עד הוא בגזרת חיה ובהמה ובדבריו אלה יתן רשות למשחית להזיק.

תכונת ספר אלדד הדני (המשך מן חוברת ב')

יג) גם ממקצת הראש הזה הוא הלכות שחיטה יש עמנו נוסח אחר הנה הוא בתולדות רבי יהודה בן קרי"ש לידידי הרב החכם הגדול מו"ה ב"ג אשר בראש ספר הרסאלה לבן קריש ובא ברוב דברים ובמלות זרות קשות הבנה ויעוין הלאה (סי' ע"ז) ולפני הנוסח ההוא כתוב שם: ואומר כי טוב הוא להעתיק הנה הלכות שחיטה אשר הביא אלדד הדני והמה כתובים בספר הלכות ישן נושן בזמן הגאונים והוא באוקספורד כתוב כלו בלשון ערבי, לבד הלכות שחיטה כתוב בלשון עברי צח ובהם מלים אשר לא מצאנו כמוהם בכל ספרי קדש הידועים לנו עכ"ל. ובסופו כתב שם: ועל הקורא לשום עין בהלכות שחיטה אשר בהלכות גדולות ובהלכות שחיטה לקראים, ואולי ימצא דברי חפץ להבין הדברים הסתומים בכאן, והמלים אשר לא נמצאו בכתבי קדש כמו: עכול, ופתה, וחרבש, אולי המה מלים עברים אשר דברו בהם בני ישראל בימים ההם כיתר המלים אשר למדו מפיו חכמי ישראל אז כמו: תיכתרא, ושגה, ולפד עכ"ל. יעוין לקוטי קדמוניות (לד ק"ח). ולי נראה יותר לחשוב המלות הזרות אשר בנוסח הזה למשובשות או לעלגיות, ובספר הלכות גדולות אין כל דבר להבין על פיהו גם אחד מדבריו הסתומים והמתומים. ואין את נפשי לעמול להבינם כי הפירוש המשובש אשר בב' הנוסחאות על פסוק העיקר יוכיח לי למדי קצר יד בעלי ההלכות ההן בתורה וביחוד בתורה המסורה ואדעה אפוא אשר נזק הזמן יהיה גדול יתר מאד משכר הבנתם.

יד) התשובה אשר בראש השלישי לא יצאה מפי ר' צמח גאון, ולא מפי גאון אחר, ואף גם לא מפי חבר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, רק מפי הדיוט נלעג לשון אין בינה המתחפש בלבוש גאון יעקב ומצמיח צמח בלי יעשה קמח. שית לבך קורא משכיל! לכל דבריה והתבונן בהם היטב; ותראה כי הכל הר יחדו נאלחו, אין קשר ואין סדרים במו, וחשך על פניהם ולא אור, ושפתה כברזל קשה, וגם יש בהם דברים המכחישים זה את זה, בקרה נא אחד לאחד: א) בעסק ר' אלדד הדני שאלתם לפני [לפני לא יתכן פה כי אם לי או אלי] וכו' בדברינו [לשון קשה. ואולי צ"ל בהביטנו] בדבר זה ראינו מקראות שיש בהם סיוע לחכמים שלנו לפי כשעלה סנחריב והגלה שבט זבולן בשנת ח' לאחז המלך מן יסוד המקדש עד שמנה לאחז קרוב לרס"ד שנה עכ"ל. אל נא תשא נפשך עתה אל הענין עצמו לדרוש ולתור על אמתתן אך הסכילה כי אין טעם במלת לפי וכי אין כל קשר וחבור בין מאמר: לפי כשעלה סנחריב וכו' ובין מאמר: מן יסוד המקדש וכו', וגם לא התבאר מי ומי המקראות אשר יש בהם סיוע לחכמים שלנו, ובמה הוא הסיוע הזה. ב) ולא הוזכר שבט דן בכל הגליות לפי שמעצמו יצא והלך לכוש קודם החרבן קל"ה שנים, ונראה לי שאין פגם בדבר זה שמא לא נסע דן עד גלות השלישית עכ"ל. מה פשר דבר: נראה לי שאין פגם בדבר זה וכו'? מה ישעו ומה חפצו? האין פגם בדבר תפל כזה? ג) אומרים רבותינו במדרש הגלה נבוכדנצר לוים בני משה שפים לבוא. וכיון

שהגיעו לנהרות בבל הם וכומריהם אירע להם כמו שספר להם ר' אלדד וקודם ביאת אבותינו לארץ כנען הם נתעסקו במלחמות ושכחו המשנה שלקחו מפי משה ומפי יהושע ע"ה אמרו עליו שנולדו לו ספקות אחר מיתת משה , ובכל השבטים שהיו בכל הארץ , שבטי יהודה ובנימין החזיקו בתורה על טולם עכ"ל . מה למאמר וקודם ביאת אבותינו לארץ כנען וכו' ולמאמר ובכל השבטים שהיו בכל הארץ וכו' פה ? ומה ענינם אל המוקדם והמאוחר להם ? ומה ענין המאמר האחד אל רעהו ? והנה על המאמר הראשון רהט לבי לאמר כי מקומו הוא אחרי מאמר : ויש לומר שאינו כלל כתוב שאלדד זה שגג והחליף מרוב צרותיו שעברו עליו וטורח הדרך המענה גוף האדם עכ"ל . וכי ר"ל כמו שאבותינו שכחו המשנה ע"י עסקם במלחמות כן שכח אלדד את משנתו ע"י רוב הצרות אשר מצאוהו וע"י טורח הדרך אשר ענה כחו . אולם על המאמר השני פליאתי עוד במקומה עומדת , וגם תמוה מאד אמרו , כי אבותינו שכחו המשנה ע"י עסקם במלחמה , הן הוא נגד מאמר חז"ל בתמורה (ט"ז א) וז"ל בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספקות שיש לך . אמר לו : רבי ! כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר ? לא כך כתבת עלי ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל ? מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו שבע מאות ספקות , ועמדו כל ישראל להרגו . אמר לו הקב"ה : לומר לך אי אפשר לך וטרדן במלחמה וכו' במתניתא תנא אלף ושבע מאות ק"ו וגז"ש ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה עכ"ל . הנה עיניך רואות כי השכחה היתה עוד לפני המלחמה ? ד) ואל תתמהו על השנוי ועל החלוף אשר שמעתם מפי ר' אלדד , שהרי חכמי בבל וחכמי א"י שונים משנה אחת בתקון רב ואין פוחתין ואין מוסיפין , לפעמים תלמידים הללו אומרים טעם אחד והללו אומרים טעם אחר , כמו שני חכמים שיושבים להבין במקרא או במשנה , זה נראה לו טעם אחד וזה נראה לו טעם אחר , ואפילו במקראות שהם כתובים וקבועים יש שנוי בהם בין בבל לארץ ישראל [הראוי : בין חכמי בבל לחכמי ארץ ישראל] בחסרות ויתרות ובפתוחות וסתומות בפסקי הטעמים ובמסורות [מה זה ?] בחתוך הפסוקים וכ"ש המשנה שהוא דבר סתום עמוק עמוק מי ימצאנו וכו' אבל המשנה יתירה אחת היא עליו [הראוי עליה] אין להוסיף וממנו [הראוי וממנה] אין לגרוע , ואין אתה מוצא חלוף לא חלוף בדבר גדול ולא חלוף בדבר קטן אלא בהלמוד שאנשי בבל גורסין אותה (הראוי אותו) בלשון ארמית ובני ארץ ישראל שונים בלשון תרגום עכ"ל . מה? רבה המבוכה והמבוסה במאמר הזה . ואין חלקו מתאים עם חלקו ולא כלו עם כלו , פתח : ואל תתמהו על השנוי ועל תחלוף אשר שמעתם מפי ר' אלדד וע"ז היה צריך לתת טעם : שהרי גם חכמי בבל וחכמי א"י שנו והחליפו לפעמים ולא עשה כן אך נתן טעם אשר הוא מחזיק עוד את תמיהתם . הן אם חכמי בבל וחכמי א"י שנו משנה אחת בתקון רב ולא פחתו ולא הוסיפו , והתלמידים לא חלקו אלא בטעם למה זה אפוא שנה והחליף ר' אלדד ? ומי מהמבינים מוצא שפתה וטעם ידבר כן ? בינה לא עוד ולאה , כי הרגע נחה על דבריו הראשונים ואמר

כי בין חכמי בבל ובין חכמי א"י יש שנוים וחלופים במשנה ולמד זה ממקראות שהם כתובים וקבועים עפ"י ק"ו, ואחרי עבור הרגע ההוא שב אל דבריו הראשונים ואמר עוד פעם, כי אין כל חלוף בדבר גדול וגם חלוף בדבר קטן ואף גם ראשונה אמר: ואין אתה מוצא חלוף אלא בתלמוד אשר יורה, כי בתלמוד יש חלוף. ואחרי כן אמר: שאנשי בבל גורסים בלשון ארמית ובני א"י שונים בלשון תרגום. ולפ"ז גם בתלמוד אין כל חלוף כי אם בלשון! האין זה דרך איש אשר ללמות ולא הדרים במזמותיו? — ה) בלשון ארמית וכו' בלשון תרגום עכ"ל מה לשון תרגום המתנגדת אל לשון ארמית? מה הלשון הזאת? מה הוראת שמה? האם הוא לשון סורית אשר בה נכתב תלמוד ארץ ישראל (יעוין פי' רש"י סוף סוטה ד"ה לשון סורסי ומאור עינים ח"ג פנ"ז)? למה זה נקראה אך היא לשון תרגום ולא גם לשון ארמית? הלא בשתיהן ישנו עמנו תרגום על תנ"ך? ומי מהגאונים והרבנים הראשונים והאחרונים קרא הלשון הסורית בשם לשון תרגום? ועוד אני הנני מוסיף לתמוה ולהשתומם: הלא חכמי תלמוד בבלי אשר כל הגאונים והרבנים יצאו להם בעקביהם קראו את הלשון הארמית בשם תרגום יעוין שבת (קט"ו ב'): תרגום שכתבו מקרא ומקרא שכתבו תרגום וכו' ואין צריך לומר תרגום שבעזרא ושבדניאל ושבתורה. תרגום שבתורה מאי ניהו? יגר שהדותא עכ"ל. ובמגילה (ט' א'): מאי תרגום שכתבו מקרא איכא [במגלת אסתר]? אמר רב פפא ונשמע פתגם המלך. רב נחמן בר יצחק אמר וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן עכ"ל. ובפי' רש"י (שם א' ב' ד"ה מקרא שכתבו תרגום): ספר שכתוב בלשון הקדש הראוי ליכתב בו מקרא כתבו לשון ארמי עכ"ל. ובאמת אך ללשון ארמית נאוה שם תרגום או לשון תרגום בפי עם בית ישראל בעבור היותה לשון תרגום תנ"ך הקדוש למו, ולא לשון סורית שבתרגום תנ"ך אשר איננו קדוש להם, וגם אינם משתמשים בו? ואין נכון לפרש כל דבר שנאמר כבוד אלהים הסתר דבר עכ"ל, מה הגדולות והנפלאות בשאלות אנשי קירואן אשר אין נכון לפרשם? אין זה כי אם דרך הנוכלים לדחות את שואליהם באיסור גלוי סוד באין לאל ידם להשיב למו דבר? ו) ובאומר אלדד שהם מתפללין על חכמי בבל בראשונה ואחר זה על כל הגולה עכ"ל. איה זכר לזה בדברי אלדד ובשאלות אנשי קירואן? ואחרי הדברים והאמת האלה תוכל לדעת אם בצדק קרא הרב הגאון שי"ר ז"ל את התשובה הזאת בשם תשובה מחוכמת (הערה 2 לתולדות רבינו נתן בעל הערוך).

טו) לספורים אחדים אשר בספר הזה יש מקור אם רב או מעט באגדות חז"ל, א) מקור ספור הליכת מקצת עשרת השבטים אל ארץ כוש הוא בסנהדרין (צ"ד סע"א) לפי הפירוש הרגיל על לשון הטעם: וז"ל ולהיכא אגלי להו [סנחריב לעשרת השבטים]? מר זוטרא אמר לאפריקי עכ"ל. וארץ כוש היא באפריקא. אולם לפי דעת חכמים רבים אין אפריקי הנזכרת פה היא אפריקי אשר בה ארץ כוש ויעוין ערך מלין (ערך אפריקא). ב) מקור הספור הכתוב בשאלת אנשי קירואן: עמדו בני משה וכו' ובא הענן ונשאם עם אהליהם וצאנם ובקרם והוליכם לחוילה והורידם שם בלילה עכ"ל הוא במדרש איכה (פסוק היה ה' כאויב)

וז"ל לשלשה מקומות גלו ישראל וכו' אלו שירד עליהם ענן והקיפם עכ"ל.
ג) מקור הספור הכתוב בשאלת אנשי קירואן: כשחרב בית המקדש עלו ישראל לבבל ועמדו הכשדים ואמרו להם שירו לנו משיר ציון עמדו בני משה וגעו בבכיה לפני הקב"ה וכתבו אצבעותיהם בשיניהם לומר האצבעות שהיו מכין בהן בבית המקדש האיך נכה בהן בארץ טמאה? עכ"ל. הוא בב"ר כ"ו (פרשת וילא). ובפי' רש"י (קדושין ס"ע ב' ד"ה ואבינה בעם). ובתוס' (שם ושם ד"ה ומבני לוי) כתוב לוים שהם אבל בני משה לא נמכרו. יעוין שם ושם. ד) מקור מספר ששים רבוא בני משה הוא במדרש במדבר (פט"ז) ובתנחומא (פרשת עקב) ובברכות (ז' סע"א) כתוב עוד למעלה מששים רבוא. ה) מקור הספור הכתוב בתשובה לאנשי קירואן: שעיקר החכמים והנביאים לבבל גלו, והם יסדו את התורה וקבעו ישיבה בנהר פרת מימי יהויכין מלך יהודה עכ"ל. הוא במדרש אגדה המובא בפי' רש"י (תהלים ק"ב ע"ו). וז"ל ומדרש אגדה כשגלה יכניהו וגלותו נשאו עמהם מאבני ירושלים ועפרה לבנות להם שם בבבל בית הכנסת עכ"ל. ומדרש אגדה זה שאב גם רב שרירא גאון באגרתו אשר נדפסה ביוחסין את דבריו: כד גלו ישראל בגלות יכניה וכו' ובנו יכניה וסיעתו בי כנשתא וכו' עכ"ל. ו) מקור ספור הסמבטיון הוא בסנהדרין (ס"ה ב') ובב"ר (פי"א ופע"ג) ובמדרש איכה (פסוק היה ה' כאויב) ובמדרש במדבר (פע"ז) ובפסיקתא רבתי (פל"א) ובתנחומא (פרשת כי תשא) ובב"ר (פי"א) כתובה גם תכונתו. וז"ל נהר הסמבטיון יוכיח שמושך אבנים כל ימות השבת [השבוע ובילקוט כתוב כל ימות החול] ובשבת הוא נח עכ"ל. ובתנחומא שם כתוב: שמושך אבנים וחול. ככתוב בספר הזה. וזולתם אין עוד זכר לתכונתו בכל ספרי חז"ל כי אם לשמו לבדו.
ז) מקור ספור ישיבת עשרת השבטים הנ"ל אצל הסמבטיון הוא בב"ר (פע"ג) וז"ל לא למקום שגלו עשרת השבטים גלו שבטי יהודה ובנימין. עשרת השבטים גלו לפנים מן נהר סמבטיון שבטי יהודה ובנימין מפוזרים בכל הארצות עכ"ל. ובמדרש איכה (שם): לשלשה מקומות גלו ישראל אחד לפנים מן נהר סמבטיון דכתיב לאמר לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו אחד חוץ מן נהר סמבטיון, על דרכים ירעו אלו שירד עליהם ענן והקיפם, ובכל שפיים מרעיתם אלו שגלו לדפנה אנטוכיא עכ"ל. והוא משובש מאד ונ"ל ככתוב במדרש במדבר (שם) וז"ל והשבטים שהם נתונים לפנים מן סמבטיון והלפנים מן הרי חשך [הרי חשך נזכרים פעם אחת בתלמודנו (תמיד ל"ב א') וז"ל בעינא דאזיל למדינת אפריקי אמרו ליה לא מצית אזלת דפסקי הרי חשך עכ"ל. ולא התברר עוד היטב מי ומי המה ההרים האלה] הם מתכנסים ובאים לירושלים אמר ישעיה לאמר לאסורים צאו אלו שנתונים לפנים מן ענן של חשך [נ"ל, הרי חשך ככתוב לפני זה] ועל דרכים ירעו ובכל שפיים מרעיתם אלו שנתונים בדפני של אנטוכיא עכ"ל. ובפסיקתא (שם) לפי המובא ממנה בילקוט ישעיה פסוק לאמר לאסורים צאו: ג' גליות נעשו בעשרת השבטים. אחת גלתה לסמבטיון ואחת גלתה לפנים מן סמבטיון וכשם שים מארץ ישראל לסמבטיון כך יש מסמבטיון לשם [ר"ל למקום הנקרא לפנים מסמבטיון] ואחת גלתה לרבינה [נ"ל לדפני כנ"ל] של

רבלתה עכ"ל. וברור כל הדברים האלה דורש מאמר מיוחד. ומלי דברי בסמבטיון אעיר על שלשה דברים המתיחסים אליו. האחד הוא בתנחומא (שם) וז"ל ולא עוד אלא נהר סמבטיון מעיד וכו' א"ל אם אתה מבעי לי לדוחקא עכ"ל. כל הבאורים על אם אתה מבעי לי לדוהקא הרי טעו המה. ולי נראה ברור כי תחת לדוחקא (בדל"ת) צ"ל לרוחקא (ברי"ש). והוא שם מפשט נגזר מפעל דחק ע"מ דוחקא שוהדא והוא מלוי מאד בסורית והוראתו כהוראת שם מרחק בעברית. ור"ל הנה הנהר הזה הוא גם לפי דבריך אך בארץ מרחק. הכי תצריכנו להרחיק נדוד לראות איככה הנהר סמבטיון הוא מושך אבנים וחול בכל ששת ימי המעשה, וביום השבת ינוח? והוא אפוא כעין הכתוב בשאלתות דרב אחאי גאון (סי' א'): א"ל אף בנהר זה איני מאמינך שאיני יודע מקומו עכ"ל. השני הוא בספר הזה (ראה האחד) וז"ל „חונים אצל הנחל ששמו שבטיון, ונקרא כן על שם שנחו מא"י והנחל יסוב אותם. והגוים קוראים לנחל ההוא סמבטיון עכ"ל. הוא דבר אשר אין לו שחר כי איככה יורה שבטיון על נוסס מא"י ועל שיסוב אותם הנחל? ומה בין שבטיון ובין סבטיון. ולי נראה ברור אשר תחת שבטיון צ"ל גוזן, והוא נהר גוזן הנזכר במלכים (ב' י"ז ו' וי"ח א') ובד"ה (א' ה' כ"ו) וגוזן מורה על כי נגוזו ועברו מא"י וכי נכרתים המה מכל בני אדם ע"י הנחל הסובב אותם. הן על כל זה מורה שרש גוז יעוין אוה"ש לבן זאב (שרש זה). עתה ראה והביטה את הכתוב בפי' רמב"ן על התורה (דברים ל"ב כ"ו). וז"ל והנה ירמז לגלות עשרת השבטים שגלו לנהר גוזן הוא שהחכמים קורין סמבטיון כי נקרא גוזן מלשון ויגז שלוים (במדבר י"א ל"א) אתה גוזי (תהלים ע"א ו') כי העומדים אחריו מוסרים מבני אדם וקוראין אותו סמבטיון מפני שביתתו בשבת כי יום השבת בלשון ההיא סב"ע כאשר הוא בערבי ונהוג בלשון להוסיף יו"ד וא"ו נו"ן בתארים אוביון, חוריון, מוליון, עכ"ל. ותדע כי הגהתי אמת וצדק ואולי יודע לך גם אשר אף הרמב"ן השתמש בספר הזה. השלישי. דברים רבים נכתבו על אודות סמבטיון גם מחכמי עמנו גם מחכמי העמים. רובם הם אך השערות תלויות על בלימה וכן הוא הדבר אשר כתב לי ידידי הרב החכם הגדול מו"ה רפאל קירכהיים בשם נוצרי אחד וז"ל ידידי זה: והחכם הנוצרי וואלף ברשימת ספרי העברים וכו' ושוב אין דבר בספרו על אלדד הדני מלבד דבר אחד אשר כתב בשם הנוצרי Pis-Hude שהנהר גוזן נקרא סמבטיון לפי כשהלכו ישראל בגולה לא נתן להם רשות לשבות ולהנפש אף ביום השבת עד אשר באו אל נהר גוזן אז שבתו ושמרו את השבת לזה קראו את הנהר בשם סמבטיון, וברוב הימים לא נשאר זכר מהמעשה הזה ולא ידעו שרש וטעם להשם הזה ובדאו מלבם שנקרא כן לפי שהנהר עצמו ישבות בשבת מלהשליך אבנים עכ"ל. ולא אדע אנכי מדוע אך את הנהר קראו כן ולא את העיר היושבת על ידה אשר בה היה עיקר ישיבתם ושביתתם.

(סוף יבא)

הערה בתלמוד

לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני, ר"ל ור"י חד אמר כך אמר דוד לפני הקב"ה לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב כו' ואני חצות לילה אקום להודות לך, ואידך כך אמר דוד לא חסיד אני שכל מלכי מו"מ כו' ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כו', ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי כו' ולא בושתי וכו'. מאי קרא ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש.

צורת המאמר הזה כבר צי"ר החכם רמ"א שאצקעס במפתחו הראשון, בציור טוב ויפה ומקום הניח לי להתגדר בהטבת חמרו. הן רואים אנחנו כי לעיני שני הדורשים היה הכתוב ואדברה בערתיך נגד מלכים, כי בו תלויה ראשית דרשתם שכל כלכי מו"מ, אך הראשון אשר תלה חסידותו של דוד ברב שבח והודיה להקב"ה לא מצא לו סמך לחצי השני של דרשתו בכתוב זה ורק בכתוב אחר: חצות לילה אקום להודות לך, אבל השני אשר אין דעתו נוחה בדעת הראשון, כי באמת לא ברב תשבחות והודיות יקנה לו האדם שם חסיד ורק בשקידה יתרה בתורה לשמה, בלמוד ובלמד ובהוראה בכונת הלב לכבוד המקום ולא לכבוד עצמו, הוא מצא לו שני מסמרות נטועים בראש זה הכתוב ובסופו: ואדברה בעדתיך וגו' ולא אבוש, אשר עליהם תלה שני חלקי דרשתו שדוד עסק בתורה והשפיל כבודו ולא בוש, אך למה זה בחר הדורש בהלכות נדה מכל הלכות התורה ושם בפי דוד: ואני ידי מלוכלכות בדם וכו' הלא ואדברה בעדתיך כל העדות והחקים במשמע, אין זאת כי אם דרש בעדתיך לפי הוראת המלה בארמית: עדנה או עדוי, וסתה של אשה, היתה לו עדנה תרגום ירושלמי למהוי לי עדוי, הרונך תרגומו עדוייכי, וכן הוא בילקוט: עצבונך זה צער העבור והרונך זה צער העדוי, יען שהוסת הוא סבה להריון, כי כן אמרו כל גפן שאין בה יין הרי זה דרקותי, כלומר: כל אשה שאין בה דם הרי היא עקרה, ועוד אמרו: אין האשה מתעברת אלא סמוך לוסתה. ובמשנה נקרא בשם עד המטלית שהאשה מתבדקת בה, המשמשת בעדים (נדה משנה א') וזה השם נמצא גם במקרא: וכבגד עדים כל צדקותינו כמטלית הזאת שהיא מלוכלכת בדם נדה, ומקביל היטב אל חצי הראשון של הכתוב: ונהי כטמא כלנו, ובילקוט (סימן תתע"ו) נמצאת זאת הדרשה יותר מפורשת ומבוררת: ואדברה בעדתיך נגד מלכים מלמד שהיו ידיו מלוכלכות בדם שפיר ובדם שליא.

וכעין הערה זאת בריש אגדות תלמוד אעירה לשמוע עוד הערה

אחת בריש מדרש רבה מה שדרש ר' תנחום על הכתוב, כי גדול אתה ועשה נפלאות (תהלים פ"ו), הנאד הזה אם יהיה בו נקב כחודו של מחט כל רוחו יוצאת ממנו והאדם הזה עשוי מחילים מחילים (חלולים חלולים) נקבים נקבים ואין רוחו יוצאה ממנו, הלא פליאה היא זאת הדרשה כי מכל גדולות אין חקר ונפלאות אין מספר אשר בשמים ובארץ בכל היצור ובכל היקום בחר לו הדורש רק בפלא אחד הזה אשר ביצירת האדם ודורש בו את הכתוב ועשה נפלאות אשר בו פלאים רבים במשמע. אבל ר' תנחום דרש את השם נפלאות כשם פילי הבא פעמים רבות בתלמוד והוראתו בקעים סדקים, עורו פילי פירש"י סדקי הקרקע (תענית ד'), חזי דהוה ביה פילי פירש"י בקעים סדקים (שבת ל"ג), ונמצא בתלמוד גם הפעל פלה להוראה זאת, פלי פלויי (נדה כ"א ב'), פליה וחזייה (ב"ב ק"ס), וקרוב הוא זה הפעל בהוראתו לפעל פלה (פלח) הבא במקרא, אשר יפלה ה' והפלה ה'.

וראה כי דוגמת הדרש הזה נמצא גם בתלמוד, ר' יהושע אומר כל העולם כלו ממים עליונים הוא שותה כו' שהעננים מתגברין ועולין עד לרקיע ופותחין פיהם כנאד וכו' שנאמר יזקו מטר לאדו — יזקו שרשו זקק, והעושים נאדות נקראים במשנה בשם זקקין (מקואות פרק ט' משנה ה') — ומנוקבות הן ככברה ובאות ומחשרות מים על גבי קרקע כו' ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר עשה גדולות ואין חקר (איוב ה' ט') ונאמר להלן הלא ידעת וגו' בורא קצות הארץ אין חקר לתבונתו (תענית ט' ב'), הראיה מן הכתוב חשרת מים היא רק למה שאמר הדורש וחושרין מים אך למה שאמר ומנוקבות הן כפי הנראה אין ראיה בכתובים הבאים בדרשה זאת, אולם לעיני הדורש היה הכתוב עשה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר, על חצי הראשון של הכתוב תלה דרשתו לגדול יום הגשמים כיום שנברא בו שמים וארץ דאתיא חקר חקר מברייתו של עולם (תענית ב' א') ומה שמנוקבות הן למד מן חצי השני נ פ ל א ו ת עד אין מספר.

וכעין דרשה זאת דרש ר"ח בר פפא (נדה ל"א) על הכתוב ונפלאות עד אין מספר (איוב ט' יו"ד) שלא כמדת הקב"ה מדת בו"ד, בו"ד נותן חפץ בחמת צרורה ופיה למעלה כו' והקב"ה צר העובר במעי אמו ופיה למטה ומשתמר.

אולם דרשת ר' תנחום בריש מדרש רבה יותר נאותה, וקרובה לפשט על הכתוב אודך על כי נוראות נפליתי (תהלים קל"ט) הבא בין הכתובים המרברים ביצירת האדם, ובסגנון הכתובים אלה באו כתובים גם באיוב (יו"ד) ידיך עצבוני ויעשוני וגו' כחמר עשיתני וגו' כחלב תתיכני וגו' עור ובשר תלבישני וגו' ובסוף מסיים ואומר: חיים וחסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי, כלומר: פקודתך היא שומרת רוחי בקרבי לבלי תצא מן הגוף שהוא כנאד מלא נקבים וחלולים, וזה הוא החסד אשר עשית עמדי אחרי אשר נפחת באפי נשמת חיים.

מיכל גארדאן

שפאלא, יו"ד סיון תרס"א

תעות מוכחת על תעות מוכחת !

במ"ע מגיד משנה ש"ז נו' 9 ראיתי והנה הח' פ"ה וועטטשטיין השיג על החכם ב"ז וויללער, ואמר כי אין בפי ב"ז נכונה באמרו כי המספר עפ"י אותיות האל"ף בי"ת לא היו בימי הבית הראשון, יען כי מצא מקור נאמן בגמרא סנהדרין (צ"ה ע"ב), וז"ל הגמרא שם: וכמה נשתייר מהם (מחיל סנחריב)? רב אמר עשרה, שנאמר (ישעיה י' יט) ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם, כמה נער יכול לכתוב? עשרה, ופירש"י: שהנער יכול להטיף טפה של דיו והיינו יו"ד וכו' עכ"ל רש"י. — מפי' רש"י זה לקח לו ה' וועטטשטיין ראיה מוכרחת כי עוד בזמן הנביאים כבר נהגו מנהג זה, וישעיה הנביא באמרו „ונער יכתבם" רמז על אות יו"ד, ומי לא יבין כי ראיתו הברורה לו רחוקה היא מן האמת מאד מאד, כי כאשר דבר ישעיה הנביא דבריו עוד לא עלה על דעת רב לדרוש דרשתו על פסוק זה, ואף אחר כמה דורות, כמה מאות בשנים, כי בא רב ודרש מה שדרש, הוא לאו דוקא, ויש עוד מאן דאמר שנשתיירו תשעה ולא עשרה, ועוד האומר ארבעה עשר, וחמשה, ורק בכלל דרוש וקבל שכר הוא מאמרים כאלה, ורש"י שפירש מה שפירש, הוא השערה בעלמא, ולפי זמנו הוא, כי בזמנו כבר נהגו בזה, ולהביא מהשערת רש"י זאת ראיה מוכחת ואמתית על כוונת הנביא (כי כן כוון הנביא), זאת אין הדעת סובלת. אמנם פשט הפשוט בגמרא הוא, כי עד עשרה נקל לנער לספור גם לכתוב, כידוע, אבל יותר מעשרה, כבד ממנו הדבר גם לכתוב גם לספור, יען כי שתי אותיות ושני מספרים הם, ורק על זמן חכמי התלמוד אם אז נהגו מנהג זה ישאל השואל, יש מקורים נאמנים בתלמוד להביא ממנו ראיות נכונות ואמתיות כמ"ש בש"ס בכמה מקומות, ואלה הן: ת ו צ א ו ת בגימטריא הכי הוי (ברכות ח), נ א בגימטריא חמשין וחד הוי (שבת י), ב ה מ ה בגימטריא חמשין ותרתין הוי (שם קסה), ע ר ל בגי' שלש מאות הוי (שם קסט), ה ש ט ן בגי' שס"ד (יומא כ), ר ו י ה בגי' הכי הוי (שם עו), י ה י ה בגי' תלתין הוי (תענית יז), ו ר ו ב בגי' רי"ד (מגלה טו), ח ר ם בגי' רמ"ח, ר ח ם בגי' הכי הוי (מו"ק יז), ב כ ל ח בגי' שתין הוי (שם כח), שמונה עשר ושלש מאות א ל י ע ז ר הוא דחושבניה הכי הוי, ע ק ב אשר שמע אברהם בקולי חושבניה קע"ב (נדרים לב), מ ח ל ה בגי' הכי הוי (ב"ק צב), אשרי כל חוכי ל ו בגי' תלתין ושתא הוי (סנהדרין צז), להנחיל אוהבי י ש בגי' תלת מאה ועשרה הוי (שם ק), ת ו ר ה בגי' שית מאה וחד סרי הוי (מכות כג), ז ה בגי' י"ב לוגין הוו (הוריות יא), מ ש ה מן התורה מנין? ב ש ג ם הוא בשר (חולין קלט), ה ר י ו ן בגי' רע"א (נדה לח), תורה שנתן הקב"ה למשה נתנה לו במ"ט פנים שנאמר ו ד ג ל ו בגי' מ"ט הוא (מ"ס פט"ז). אלה הנה ראיות אמתיות כי בזמן חכמי התלמוד כבר נהגו לספור המספרים באותיות אל"ף בי"ת (ואולי הם בעצמם המציאו המצאה זאת), אבל על זמן בית ראשון אשר הוא זמן רב מאד קודם חכמי התלמוד ע"ז אין שום מקור למצוא. ואשר יהל וועטטשטיין כי יודה וויללער לדבריו, תוהלתו נכזבה.

שמעון משה האנעס

ווארשא אדר שני תרמ"א.

להשיב אמרים אמ"ת

היום באה לידי החוברת השלישית מן „הבקר אור" שלוחה אלי מאת הרעדאקציה *) ביום צאתה לאור כפעם בפעם ואקרא בה מאמר קטן „אמ"ת ליעקב" — מאת הסופר ה' יעקב שמואל טראכטמאן נ"י אשר בסוף דבריו שם הוא נוגע אלי וז"ל : „כן חם לבי על סגנון הלשון שבחר בעל המאמר „כחה של זייפנות" להלבין פני צורבא מרבנן" . . . ומדי דברו בי הוא קורא לי ויורני לקרא את מאמרו „מחלקת שהיא לשם שמים" בספרו „אגדה אחת" ולקחת מוסר — ע"כ .

אנכי , אם אמנם לא זכיתי להיות ממכיריו פא"פ ורק ממאמריו הכרתיו , בכ"ז יען אשר בסגנון לשונו הוא פונה אלי ביחוד הנני גם אני לפנות בדברי אליו ולהשיב לו מפני הכבוד : „הנני כי קראת לי" !

דע נא גבר נכבד , כי גם בלעדי מאמרך הנ"ל הנדפס בשנת תר"ל ראיתי כאלה רבות , כי לא תמול נולדתי , ומי לא ידע בכל אלה אחרי אשר הדברים ערוכים בכל ושמורים בדברי חז"ל עצמם ? וידעת היום כי מעודי אני אוהב ומוקיר מאד סופרים וחכמים אמתיים ; אולם בסדה שאני מכבד ומחבב „צורבא מרבנן" אמתי , במדה ההיא אני מתעב ומבזה בכל שאט בנפש את כל הריוט המתרברב ומתחכם ומתלבש בחלוקא דרבנן ונדחק לעמוד במקום גדולים ודוחק רגלי החכמים , וזה לך האות כי יצאתי לריב עם איש אשר לא נגע בי לרעה מימי , ורק בגלל שגרם שיתחלל שם הספרות וסופריה על ידו בהשתמשו בתגא שאינה הולמתו ובהתלבשו בטלית שאינה לפי מדתו כמו שהוכחתי במאמר „רוח פסקנית" חוברת ששית ש"ז „וכחה של זייפנות" חוברת ב' בהב"א .

מודה אני לך יקירי שאסור לזלזל בכבוד צורבא מרבנן , אבל אינני מודה לך , כי המזולזל הוא צורבא מרבנן כאשר הואלת אתה לכנותו , כמו שלא אוכל להודות לך אם תאמר כי שתי פעמים שתים הן חמש . **) ועם כל הכבוד

---

*) נכונה היתה החוברת השלישית לצאת לבד ואחרי אשר נגמרה הגיעונו סבות שונות לספח אליה גם את הרביעית והיו לאגודה אחת , אך לעיני ידידנו כותב המאמר היתה בתחלה חוברת ג' לבד וע"פ בקשתו לתת את מאמרו בחוברת ד' הננו נותנים אותו בזה ושלום על סופרינו . המו"ל .

**) הא למה זה דומה לשפאליעמיקע , שבין הסופר ש"ח דייכעס אשר בלבנון ובין הרא"ז המו"ל את המליץ בדבר הלנת המתים , כי הסופר דייכעס עמל בזעת אפו ותגר שאלית כהוגן לסתור דעת הרא"ז ולהוכיח כי המלין את המת עובר בבל תלין בעת אשר הרא"ז גם הוא מודה כי מת ודאי אסור להשהותו ואיננו מדבר כלל ממת גמור , כי למה לנו להשהותו על חנם ? אלא שהוא צועק ככרוכיא על המקברים את מתיהם בטרם יודע אל נכון עפ"י עדות רופאים מובהקים אם לא מת מדומה הוא ויורידום חיים שאולה וכן הוא בנידון דידן , אתה אומר כי את הצורבא מרבנן אסור לזלזל (בזה מודינא לך) ואני אומר כי את הסדיוט המשים עצמו צורבא מרבנן מצוה לפרסם ולזלזל מפני תקון הספרות . . .

והיקר שאני מכבד ומוקיר אותך לא אוכל לעשות חנף להעצים עיני ולאמר „כשר" לכל אשר תאמר „כשר" אם אין דעתי מסכמת לזה. וכשאני לעצמי אתמה מאד (בתמיה המתקיימת) על סופר מובהק כמוך, אשר מכותלי מאמריך נכר כי לא פחמי אתה וכי אינך נרעש ונפחד מדברים הנדפסים בכתב רש"י ואי אפשר למנותך חלילה במספר הקוראים שאינם יודעים מה הם קוראים, ואשר לזאת אין כל ספק אצלי, כי אחרי קראך המאמר „כחה של זייפנות" ומה שהעירותי שם, בטח עיינת בהמצרף בכל המקומות ההם שציינתי והערכת את זה לעמת זה ותשקול אותם במאזני שבלך כראוי למבקר אמתי. — ואיך אחרי כל זה לא בושת לפני עצמך, לפני בינתך ולפני אמתך לפצות פה ולכנות לפה דורש בורות כאלה בשם הקדוש והטהור „צורבא מרבנן" אם כן מה הנחת לכשרים? ולא די כי לא הודית לי לכה"פ בסתר לבך על דברי היוצאים מן הלב (אם לא בפומבי כמו שראוי הוא לאיש כמוך אשר חותמו אמ"ת) כי עוד יצאת במחאתך לנגדי ותפקוד עלי היום עון סגנון לשוני ותמצא מום בניב שפתים (דלגבי צורבא מרבנן כזה מלתא זוטרתא היא ולא הויא מומא כלל).

הפכתי והפכתי בזכותך יקירי ולא מצאתי לך זכות אחר בלתי אם את אשר לא אתה הוא הראשון אשר הוליכך שולל הזייפן בזייפנותו כי מצאתי עוד דוגמתך בין סופרינו המצוינים, כמו למשל הד"ר שמיעדל בהשחר שנה עשירית חוברת א' צד 53 בדברו ע"ד הוכוח האגדי בין שבור מלכא ושמואל מצוה להקוראים לעיין מה שנאמר ע"ז בהקדמת ס' המצרף צד 38. כמו כן הח' ח"י גורלאנד בהצפירה שנה ה' № 44 „בחדשות ספריות" סי' 8 מודיע בזה"ל: הראד"ד הנודע כבר בספרו היקר (?) המצרף הודיעני (הוא בעצמו ובכבודו ובטח לא ישקר), כי בימים האלה הנהו עוסק במחברת שלמה המתיחסת אל תהלוכות ר' מאיר ותלמידו סומכוס והליכות תורתם ולמודם עם השקפה כללית על הליכות ההלכות הקדומות אשר ר' מאיר וכן סומכוס אחוז בהן בשתי ידיהם וכבר דבר מזה בספרו הנ"ל (דף 56) כלאחר יד וכעת שם עיונו בכל הלכות סומכוס הנזכרות בבבלי וירושלמי ומצא כלהן קולעות אל המטרה אשר שם לפניו וכו', ומסיים: ותקותנו חזקה כי מידי איש חבר כזה יצא דבר מתוקן ומועיל מאד עכ"ל. וזה מקרוב הואיל המעתיק המפורסם ה' קלמן שולמאן להביא בספרו „בית האסף" משמו דבר שתינוקות של בית רבן יודעים אותו וזה רק מחפצו להתלות באילן גדול... וגם אתה יקירי היית כאחד מהם. האמנם פתגם ישן הוא צרת רבים חצי נחמה, אבל בחצי נחמה כזו עוד לא נתקררה דעתי ואדרבה, אלה העלו עשן באפי בראותי כי אהני ליה לזייפנא בזייפנותו להוליך שולל ולעור עיני חכמים מפורסמים כאלה, ואשר לזאת אפוא בכוונה בחרתי במאמרי סגנון חד ונמרץ כי אמרתי אולי מפני רוח הבקרת שאינה מצויה יתעוררו איזו מהקוראים המבינים לקרות את הספר המבוקר וראו את המהומות אשר בקרבו ויקומו ויעזרוני גם הם להעיר ולעורר את חכמינו מבקרינו כי ימנו עליו ויפסלוהו, אבן למורת רוחי הנסיון הורני הפעם כי כאיש בלתי מלומד בנסיון, טעות גדול טעיתי אז במשפטי על הקוראים ולא ירדתי לסוף דעתם. הנני אשבע, כי החכם ח"י גורלאנד, או לא קרא מימיו את

ס' המצרף, או קראהו בהעברה בעלמא כי לולא זאת לא היה מעמיד גברא על חזקת ספרו ולא היה מאמין בכל ההגזמות וההפרזות שפזר בשם בעל המצרף הידוע ולא אמר עליו בפומבי דברים הראוים להאמר על ר' זכריה פראנקיל, רא"ה וויים וכדומה, אפס לכל זאת נסלה לו, אולם איך נוכל לסלוח לאיש אשר כמוהו אם הוא בעצמו כותב לאמר: „וכבר דבר מזה בספרו הנ"ל" (דף 59), איך לא הואיל — לטרוח ולעיין את הכתוב שם בדף ההוא ע"ד סומכוס? הבה ניתי את ס' המצרף ונחזי אנן מה שאמר שם בדף 56 וז"ל: „ויען כי סומכוס תלמידו של ר' מאיר היה כותי והלך בשטת ההלכות הקדומות" וכו' רחמנא לצלן, הלא ראוי לכל השומעים לקרוע ע"ז! רק זאת בל ישכח הקורא, כי גם כל דברי התעתועים האלה לא נולדו על ברכי האיש הזה, אבל ראה שמץ מנהם בדברי ה"ר ר"א גייגער ז"ל (כאשר הוא מזכירו כלאחר יד), אך ראה ולא ידע מה ראה בדרכו תמיד. בטח החכם המנוח הנ"ל לא אמר כי אם ש"ר מאיר וסומכוס תלמידו סלסלו עפ"י רוב רק את ההלכות הקדומות, וכי בשביל שגם הכותים פסקו ג"כ עפ"י ההלכות הקדומות נאמר שסומכוס ואולי גם ר' מאיר כותים היו? הוי שמים! הלא לפ"ז נוכל להעליל גם על שמאי וביתו כי היו צדוקים וקראים, אחרי כי נראה שגם המה פוסקים עפ"י רוב כב"ש? ואם דברים כאלה יגלה לנו אד"ר במחברתו שהוא עוסק בה (כמו שהבטיחנו הר' ח"י גורלאנד) מוטב שתהפך שליתו על פניו, אך מה לנו לדון על דבר שלא בא ולא יבא לעולם. די לנו במה שעינינו רואות. — לוא קרא הד"ר שמיעדל את המצרף מראשו ועד סופו, כ' עתה לא התכבד להביא ראיה משמו יען כי אז ידע בטח כי כל דבריו לקוחים מספרים אחרים; לוא קרא המעתיק את הספר הנ"ל כי עתה לא השפיל א"ע כ"כ להביא בשמו דברים הידועים מכבר; ולוא קראת אותו אתה יקירי, כי עתה היית לי לעזר ולא כנגד. בי אדוני, מה אומר אחרי כ"ז?! ואם אתה חסת על כבוד „הצורבא מרבנן" שלך, איך לא נחום על כבוד כל ההוא מרבנן הנמצאים בתלמוד, אשר גזר עליהם בעל המצרף בעזותו (המצרף צד 58) שהם מבני כת החדשה? (גם כל אלה ראה בדברי ה"ר גידעמאן המובא בדבריו ולא הבין בל"ם מה שנאמר שם) — איך לא יחוסו ולא יחושו כל חכמינו, סופרינו ומבקרינו, אשר לא אלמן ישראל מהם, על כבוד סומכוס תלמידו של ר' מאיר המחלל על פיו באמרו עליו בהחלט שהיה כותי (המצרף 56), על כבוד כל „ההוא סבא" הנזכר בש"ם אשר הוא העיז את פניו לנבל את פיו ולהלעיב בזקני ישראל וחכמיו ויגרשם בשגעונו מגבול ישראל ויתנם לכותים (שם צד 38) אוי לו לפה הדובר נבלות כאלה ואוי לאזנים שכך שומעות! *) ועל אפנו וחמתנו עוד

---

*) אין פה המקום להאריך בזה. הנה מקום אחר — שם אראה בעליל איך כל דבריו על „ההוא מרבנן" „וההוא סבא" בטלין ומבוטלין וכי הוא לא ידע מאי דקאמרי „ההוא מרבנן" „וההוא סבא", וכל הבקיאות בעניינים אלו גנב משל אחרים, אלא שקלקל מחשבתם ונפל בפח הכפירה, שם אוכיח את כל הגנבות והטפשות והשגעונות הממלאות את ספר המצרף מפה לפה וראו כל בשר יחדו כי נבלה עשה בישראל.

הוא מתפאר עלינו במפתח המאמרים בפתח ספרו לאמר: „הערה חדשה ע"ד סומכוס", „חדשות על ההוא מרבנן שנזכר בש"ס", „חקירה חדשה ע"ד ההוא סבא" ובאמת אין כאן לא הערות ולא חדשות, אבל יש כאן בלבול המוח, שגעון, עזות והטחת דברים כלפי מלאכי מעלה. צא וחשוב את כל המקומות הרבים בש"ס שנמצא בהם סומכוס, ההוא מרבנן וההוא סבא וצרף לחשבון את כל גופי ההלכות התלויות בהם וראית איך הוא עושה את התלמוד כלו פלסתר. במלה אחת — מאז שקמו מחרפים ומלגלגים על התלמוד עוד לא קם כמוהו. —

עתה שמע נא יקירי את אשר קרה לי בימים אלה עם „הצורבא מרבנן" שלך וזה הדבר: זה כמה ראיתי בהמצרף צד 103 הערה נפלאה בהמאמר (ר"ה כ"ו ע"א): „א"ר עקיבא כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה, למאי נפקא מינה? לפרושי מאה קשיטה דאורייתא מאה דנקי" ונצטערתי מאד כי לא עלתה בידי לערות מקור גנבתו, והנה זה בשבוע העבר אנה המקרה לידי את המגיד משנת תרכ"ה עלה 15 צד 117 וראה זה מצאתי, כי כל דבריו בזה כצורתם מהחל ועד כלה עם כל הבקיאות כתובים בהצופה להמגיד מאמר „מנחה בלולה בשמן" מאת החכם המפורסם הגדול בתורה והבקי הנפלא ה"ה ר' מתתיהו שטראשון נ"י שהסתיר א"ע תחת הכנוי והו"א והו"א והדברים אמנם ראוים למי שאמרם, ולו יהיה „הצורבא מרבנן" שלך אלף שנים פעמים, לא יזכה לאמר דבר טוב ויפה כזה.

כל החפץ להוכח באמתת דברי לא יתרשל מהשיג את גליון המגיד ההוא ויחזה ויוכח. הן זאת ראתה עיני ואמצא עפ"י מקרה בצופה אחד ומי יוכל לדעת את כל יתר הדברים הבאים בספרו, אשר כבר צופים אמרום והקוראים שכחום, או לא ראום, ואיה הבכה"ע וכל המאספים, השרון להכרמל, כ"ח, או"נ, פ"צ, כ"י, חלוצים ועוד ועוד, שא"א לפרטם, אשר אסף ולקט מהם אל ילקוטו במשך שנים רבות, מאז החל ללמד אצבעותיו להיות גנב ספרותי *) ע"כ כלל זה נקוט בידך, כל מקום שאתה רואה אותו מבליע בין דבריו איזה שם ספר או סופר, בידוע שמשם לקח הדברים ובחנת וראית כי כן הוא, וכ"מ אשר הטפשות והשגעון

*) אסור לקפח שכר כל בריה, שכחתי אמנם להעיר, כי איזו דברים הוסיף באמת משלו בהעתיקו את המאמר ההוא מהצופה להמגיד כמו למשל: בכ"מ שהח' רמ"ש כתב בר"ת, הגה הוא את השם במלואו. מן „רש"פ" כתב הוא „ר' טוביה פעדער" (חדוש נפלא) כן דקדק לפרש את הדף והלד, השנה והדפוס, מה שקלר כותבם, ובהגיעו לשם „אפריקי" הוסיף הוא אבריקוס בלעז (נחוץ מאד) גם שלח את ידיו וערבב את הדברים, הקדים את המאוחר ואחר את הקודם בכדי לבלבל את הקוראים ולסמא את עיני המעיינים. כמו כן אסף אל ספרו מן הבא בידו איזו מן השמות והכתובות הזרים החביבים עליו מאד כמו: „יוהאנאסי", „אלבעג" „פירסט" „דוקעס" (שכח להוסיף „קאניקאס" „ודי ראססי" הרגילים על לשונו) איזו פעמים „געזעניוס", איזו כתובות רומיות, ערביות כמו „קיסט" בלשון ערבי וכו'. כ"ז הוא משלו.

בולטים ויוצאים מדבריו שלו הוא , ממילא מובן כי אם תמצא איזו מקומות (מעטים מאד) בספרו שיש בהם דבר המתקבל על הלב ולא נזכר שם אומרם בודאי גנוב הוא אצלו מספרים הבלתי מצוים כ״כ ואין ספק בזה כי אוקי גברא על חזקתו. ומה תענה על זה אתה „המדבר באמת" „מוקיר החכמה וחכמים" ? וידעת היום כי עתה אחרי אשר קראת לי לא אעזבך עד אשר אם תגיד בלי משא פנים , משפטך הנאמן ע״ז כאשר עם לבבך כראוי לאיש אשר כמוך ובטוח אני באמתך כי במשפט לא ימעל פיך כי חותמך אמת היא ואותה אני מבקש.

יצחק יעקב וויסבערג.

קיוב 22 יוני 1881

משפט ספרים חדשים

מצבת מרים או מגלת איכה

אשר קוננה ארץ רוסיה על מות הקסרית החסידה והצדקת נדיבת הלב ויקרת הרוח אם יתומים ונחמת אלמנות מאריא אלעקסאנדראווגא ביום 22 מאי 1880. חבר על טהרת לשון הקדש בסגנון לשון כתבי הקדש.

מאת אליהו אליעזר פֿרידמאן,

יליד קעלם מתושבי העיר איוויע. ווילנא

לולא השמיענו המחבר בשער ספרו שהוא יליד קעלם ומתושבי העיר איוויע אזי אמרתי כי הוא מתושבי לבוב וכי הוא תלמיד מובהק להאי גברא רבא ה׳ יוסף כהן צדק. כי בחר בדרכיו ויאלף ארחותיו: כמוהו יאסוף שברי כתובים מכתבי הקדש , יקרב בזרוע את הרחוקים , ירכיב את הסומא על גבי החגר ויצא לו שיר מליצה או קינה , כמוהו יתאמץ לחקות את המשוררים הקדמונים ולכתוב בסגנונם , כמוהו ישפוך שיחו בחיק יצורים אשר אין בקרבם נשמת חיים ויגל להם תעלומות חכמה על דבר השארת הנפש ומטרת האדם על האדמה וכהנה עוד רבות. דעת לנבון נקל כי מליצות כמו אלה לא תפעלנה על לב האדם ורוחו ולא תביאינה שום תועלת לקוראיהן,וחסר גדול עשה המחבר עם הקוראים החיים לו מנע חסרו מהגבירה המתה ולא הקים לה מצבת זכרון עולם. אך אם כבר נגזרה גזרה שהקינה הזאת תצא לאור ותבא בקהל היה לו להמחבר לכתוב גם פירוש מספיק לקינתו כי במקומות רבים דבריו סתומים ותתומים כמו: רחבי תבל השמיעו צרתי גדל יגוני השמימה (?) (א׳ כ׳) איכה חשך השמש בצהרים אור

היום לאפלה (ב׳ א׳), פנו אלי כל עוברי דרך הביטו וראו את מכאובי: צדקות המלכה כהררי אל וחסדיה גבעות עולם (ב׳ י״ז י״ח). (הגד נא קורא היש מכאוב כמכאוב הזה? אמנם, המחבר הוציא את קינתו עם העתקה רוסית בצדה, אך על הרוב נטה המעתיק מדרך המקונן וגבר במסלתו ילך. המקונן במקומות רבים לא ישמיע לאוזניו מה שהוא מוציא מפיו, כן יאמר (א׳ ח׳) ש ש ב ת ה של רסיה נ ש ב ת ה וישכח כי יום השבת איננו יום קדוש להרוססים. ואולי כוון פה להכת שומרי שבת (Субботники) וכלל גם אותם בכל האבלים. בפרשה ד׳ י״ג יאמר: מצוקי ארץ ומוסדי תבל יהד התפלצו, מכאן משמע שגם הארץ נשברה לשבר רסיה. ובתחלת פרשה ה׳ יאמר: ארץ ארץ וכו׳ אל תשמחי אלי גיל אל תתהללי ותהלי. גם במקומות אחדים החליף נקבות בזכרים כמו: א ב ן נזר א ס ף נגהו (ב׳, י״א) ה ו ר ד ארץ ת פ א ר ת רסיה (ג׳ א׳), א ב ד ע ט ר ת תפארתם (שם ב׳) אך אין אדם נתפס על צערו עת תציקהו רוח יגונו ורעיוני עצבונו יתפרצו מגבולם כי כחץ פלהה כליותיו הבשורה המעציבה (אם בשורה לא מעציבה ואם מעציבה איננה בשורה) כמו שאמר בהגיון לבו.

ואתם הקוראים באו ונחזיק טובה לירמיהו הנביא על כתבו את ספר קינותיו רק חמש פרשיות כי לו כתב עשרים או שלשים פרשיות אז בלי ספק גם המחבר עשה כמתכנתו ויוסיף לנו להג הרבה ויגיעת רוח.

אגדת אגדות או קובץ מדרשים קטנים

חלק ראשון מכיל פרק דרבי אליעזר בן הורקנוס, מדרש יונה בשלשה נוסחאות, אגדת קרני ראמים, מעשה אברהם אבינו ע״ה, מאמר עשרת מלכים מדרש מגלת אסתר ואגדה מספר המעשים. כל אלה קבצתים ואספתים וערכתים על פי כתבי יד ודפוסים יקרים וישנים ועטרתים במראה מקום ושנוי נוסחאות ובהערות והגהות ובהקדמת בקרת לכל אחד ואחד לסול המסלה לפניהם למען ירוץ כל קורא בהם, אנכי הצעיר המאסף והמעיר ה י י ם מ א י ר בלא״א המופלג וי״א מוה״ר יוסף נ״י הלוי ה ו ר ו ו י ץ בערלין תרמ״א.

המחבר הצעיר הזה כבר הציב לו יד בין העודרים בשדה ספרותנו העתיקה ע״י מאמריו הרבים הנפוצים כה וכה בהזשורנאליסטיק העברית ויש תקוה כי ברבות הימים ישים קנו בין גדולי החכמים החוקרים קדמוניות ויעטר עטרה לספרותנו בספריו.

ספר תולדות גדולי ישראל

מחברת ראשונה תולדות רבינו משה בן רבינו מיימון.

מ א ת אייזיק הירש וייס. וויען תרמ״א

מחבר הספר הזה כבר עשה לו שם עולם לא יכרת בין כותבי דברי,

הימים לבני עמנו ע"י ספריו ומאמריו וכלום הוא צריך להסכמתנו, אך זאת אגיד שגם בפעם הזאת השיג המחבר הנכבד את המטרה אשר שם לפניו ובפנס הבקיאות אשר בידו הפיץ אור גדול על דרכי גאון עזנו הרמב"ם ז"ל והליכותיו בקדש עד כי נוכל „להציץ לפנימית תלמודו" של האיש הגדול הזה „להבין ארח עיונו ולדעת את התכלית אשר רצה להשיגה", מה זה הניעו לכתוב ספר זה או מאמר פלוני ובמה העיר עליו את חמת מנגדיו.

מי יתן והפיץ המחבר הנכבד הזה בידו יצליח להוציא לאור עולם את תולדות יתר גדולי חכמי עמנו כאשר עם לבבו ולהאיר בפעלו את האפלה המכסה עוד חלק גדול מספר דברי הימים לבני ישראל.

מאמר עיון ספרות השקפה על פעולת ספרותנו בחיי עמנו להשכיל להטיב מאת צבי הכהן שערשעווסקי ווילנא

הסופר הנכבד הזה, אשר אהבת עמו וספרותו עצורים כאש בעצמותיו וכל ישעו וחפצו לפחת רוח חיים בספרתנו ולהקיץ על ידה לתחיה את אחינו ההוזים ולרוממם מעפר דלותם ושפלותם, ידבר משפטים במאמרו עם הסופרים אשר כל מגמת פניהם להגדיל את הספרות ולהאדירה ויבנו כמו רמים מקדשים בעולם האצילות ומעולם העשיה יסבו עיניהם לא ישימו לב לעמם, לא יראו את מזרו ולא יאבו לדעת מה מצבו המורה דורש מהם, ובדברים של טעם יראם שהעם הוא העקר ולא נבראה הספרות אלא לשמשו.

כדאים הם הדברים האלה להיות נחקקים בעט ברזל ועפרת על לוח לב כל איש מבני עמנו, אשר יקרב אל מלאכת הקדש מלאכת הסופרים; למען יכירו וידעו את אשר לפניהם ואת אשר נטל עליהם ואל ישעו בדברי רוח.

דן

תורת ה' תמימה

„לו יחיה אדם אלף שנים ויוסיף יום יום להגות בכ"ד ספרי הקדש בעין בקרת וכו', ירגיש תמיד ענג חדש בלבו וכו'. והמופת החותך על זה הוא, כי אחרי כמה אלפים ספרים שחוברו בפירושה עוד לא יבש המקור הנותן מים נאמנים לפני כל משכיל, וכל הקרב הקרב למלאכת הקדש ימצא תמיד באמרות הנבואה ענינים חדשים לא שערום הקדמונים". לשון הרב החכם יש"ר ז"ל באגרותיו מחברת ראשונה צד ז'.

ואנן נעני אבתריה בדברי נעים זמירות ישראל: תורת ה' תמימה, תמה ושלמה היא עודנה כבשעה שנתנה מסיני. כל המפרשים והמבארים ברבבות ספריהם שחברו בבאורה לא חסרו מטנה „אפילו ככלב המלקק מן הים",

ועודנה גם היום לפני כל צורבא מרבנן, תורני ומקובל, חוקר ומבקר כקרקע ב ת ו ל ה שלא נגעו בה מחרשה ומעדר מעולם, וכל החפץ לעבדה יבא ויחרשנה ויזרענה קצת וכמון, חטים וזונין, כלאים ושחת. במלים אחרות: עודנה גם עתה ב ב ת ו ל י ה כבנעוריה בבית א ב י ה בהיותה א צ ל ו אמון ומשחקת ל פ נ י ו בכל עת, וכל איש ישראל יבא ויארשנה לו ב א מ ו נ ה, ב ח ס ד ו ב ד ע ת, והולידה ילדים אשר אין בהם כל מום, זרע מרעים אשר משחתם בם, או „שדין יהודאין ורוחין ערטילאין", כאיש גבורתו; כי זאת ה ת ו ר ה (תנ"ך) מורשה היא לקהלת יעקב, „אל תקרי מורשה אלא מאורשה".

ולא זאת הסגלה בלבד יש בתורה, אשר אין כמוה בכל התורות, אלא גם סגלת משנה היא סגלתה, והיא: כה שכל למדן וסופר, תלמיד עם מבין בוקר וחוקר מחדש בה, לדעתו, אין בחדושו אור ח ד ש אלא אור ה ג נ ו ז, כי אם נבוא ונחקרהו היטב נמצא שלא דבר חדש הוא וכבר היה לעולמים; כבר קדמהו אחר בכלו, ברבו או במקצתו, או למצער כבר ה ע י ר חכם אחר על המקצוע ההוא שבתורה. ובכן! ב ת ו ל ה ו ב ע ו ל ה היא גם יחד. סגלה נפלאה הפלא ופלא מאין כמוה!

וכסגלת זאת התורה כן היא סגלת האֻמה, ההלשה והאיומה, אשר נתנה לה למנה ממדבר מתנה, שנאמר: והייתם לי סגלה וגו'. האומה הבזויה והכבודה, העשירה והשדודה; ההוטאת ומלאה מצות כרמון, הנאורה ותועה בישימון; המקפדת אנקיותא ומצואתה לא רחצה, הקדושה ומשלכת כל קדש ארצה; הנשוכה ונשך אוהבת, החרוצה ובעצלתים שוכבת; הרוחמה ולא תרחם אביוניה, המשכלת ולא תכבד סופריה; החבוקה ודבוקה ב א ח ד וחלק לב בניה, היודעת בינה לעתים ותועי רוח רבניה; היא ב ת ו ל ת בת יהודה, והיא ב ע ו ל ת זרים הפכו למשחית הודה; ועל זאת הבתולה ובעולה, השכולה וגעולה, ישיש אלהים כמשוש חתן על כלה.

כל היודע תכונת אומתנו ובקי בתולדותיה, ומשים עיניו ולבו על כל מה שעבר ועובר עליה, בכל העתים ובכל מקומות פזוריה, הוא מביט נפלאות מתורתנו ומאומתנו, כי „א ו ר י י ת א וכנסת ישראל חד הוא". והדברים עתיקים.

קורא מבין! האתנם יודע אנכי כי כמוני כמוך כאשר בינות בספרים מצאת את הסגלה הנפלאה אשר הגדתי בזה, אך מפני שלא רבים יחכמו כמוך, ובעונותינו הרבים אנו רואים כי משרבו הדפוסים בישראל ונפרצו מכ"ע לשבועות ולחדשים במתנה העברים רבו קטני המוח וזחוחי הלב המפרשים ומבארים ספרי הקדש, ו ה מ צ ר פ י ם ו מ ט ה ר י ם אגדות חז"ל, וישתבחו כי הביאו מנחה חדשה לספרותנו, על כן מצאתי לנכון להעיר ולעורר על זאת בפומבי, למען דעת כ ל ע מ י ה א ר ץ כי סגלה יקרה ונפלאה שפונה וטמונה בתורותינו ולא יתפארו ב ח ד ו ש י ה ם פן תגלה ערותם...

מדי דברי בענין הנכבד הזה אבקשך ידידי הקורא להתבונן על דברי הסופרים במח' הבקר אור חוברת שניה ש"ז, כי מענין לענין ב א ו ת ו ע נ י ן הם; והוא: שם (צד 106) נדפס „באור הכתוב הקשה הלוא אם תיטיב וכו' (וגו') בראשית ד' ז'", מהח' יוסף זאננענבליק, המפרש את הכתוב הזה „בדרך

שיר, ויש בו שני חלקים ראשיים ושני חלקים צדדיים המבארים את הראשיים"; האמנם באורו מתקבל על הלב ומי יתן ויהיו כל באורי המבארים כמוהו, אך בעקר הדבר כוון החכם הזה לדעת הרב החכם אד"ם הכהן ז"ל בבאורים החדשים, ע"ש היטב. עוד שם (צד 135) „אין מוקדם ומאוחר בתורה" מאת ידידי החכם השלם הרי"ש טראכטמאן, המעביר את „חמשת המלים האחרונים", מהכתוב הקשה הזה, ממקומן ומציגן למעלה בכתוב: ואל האשה אמר וגו'. ידידי בעל מחשבות! האמנם הטיבות כי אמרת „ברור לי כשמש כי מקומם למעלה", ולולא דמסתפינא הייתי אומר כי אם יקום עזרא הסופר ממשכבו יחתום דבריך בחותמו, אך גם בדבריך יש קורטוב של הסגלה הנפלאה הנזכרת, כי מצאתי בס' „אם למקרא" מאת הרב הגדול ר' אליהו בן אמוזג מליוורנו וז"ל: „ומה שיש להעיר הוא שמה שנאמר לקין על החטאת הוא מה שנאמר לחוה על אדם לא חסר דבר, כי לקין אמר ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו ולחוה נאמר ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך". „ואם אתה לא ראית מימיך את האם למקרא מזלך חזה. ראה נא ידידי הקורא! אנכי העירותיך הפעם, ופתחתי לך פתח בבאורי סופרינו כחודו של מחט, ואתה בעצמך תפתח לך את אוצרם הטוב ותכנס בפתח רחב כפתחו של אולם.

יעקב שלמה אֶלשוואנג (ישביאל)

אדעסא.

מִמִּסְתְּרֵי סִפְרָתֵנוּ

נמסר לדפוס

ע"י

דוד בן שׂאול פֿרישמאנן

ג̇ *)

ווארשא יום...

אוהב מרחוק!

יום בשורה הוא היום! אותו ביפיו חזוו עיני! הידד הידד! בעיני בשר ראיתי אותו, בעינים ופנים אל פנים! — לא חרב מצמדת אל ירכו, ומלאכים

---

*) מכתב א' וב' ראה הבקר-אור שנה ה' חוברת ד' דף 280 והלאה.

לא עפים ממעל לו, גם כנפים אין לו אשר בהם ישתקשק, וגם באורים לא כבדוהו פה בבואו, וגם זר פרחים לא הקיף את מצחו — אבל לי היה היום הזה יום אורה ושמחה ויקר! — מרום ונשא גדול ונורא. מצאתי אותו יושב על כסא עץ אשר אך יד אדם ילוד אשה עשתה אותו, וסביב לו ישבו המשכילים הצעירים אשר התלקטו לרגליו דוממים ועוטים על שפם, ומפניו לא ברקים, לא פנינים התהלכו, ואך דברים פשוטים, דברים שנמצאו כלם בספרי מלים פשוטים התלוננו על שפתיו, וגם בכלי המבטא דבר כאחד האדם! וכאשר נטה היום לערוב אז... או האף גם תדע בן אדם את מי ראיתי? את פרץ בן משה סמאלענסקין! את המוציא לאור את השחר; את בעל התקופה החדשה! את פעטער, אשר לולא יראתי חמת הבקית כי אז קראתיו בשם היסתורי „פטר הקטן", אותו ראיתי! — על כסא עץ ישב לו וידבר —, ומדי הוסיפו לדבר כן הוסיפו קוי השמש להדור. הלוך והדור; ובדברו ובנשאו הזיונותיו ובהסתער רוחו, אז עצם מעט עינו הימנית, ומדי הוסיפו לעצום, כן הוסיפה השמש לעצום עיניה ולהסתר הלוך והסתר; ובהסתער רוחו בו ובהרות אפו ובעצמו עינו, אז נשב רגע ברוחו הכביר, נשימה ארכה ורבת הערך, ומדי הוסיפו לנשום, כן חגר הרוח בחוץ כל אונו וכחו, וישב ויילל וישם את העיר כמהפכה, ואני אני שמעתי ראיתי כל אלה, אני זכיתי ושמעתיו ועמדתי ולא סרתי ממקומי עד אשר שלח הרעב בי חץ פתאם, ואז אך אז לא יכלתי לקדש את השם בעונותי, כי אם רצתי ובאתי עד בית העקסעלמאנן ועד שלחן הרעסטורציון...

אבל לך אמלל מה אעשה? אתה נפלת בפח! לך אין עוד כל תקוה ולעיני ולעיני כל יודעיך תלך ותאבד מיום אל יום ואיש לא יוכל הציל! — הן לא אחת ושתים הזהרתיך לבלי לעמוד במקום גדולים ולבלי התחרות באיש אשר כמוהו, השכם ודבר דברתי אליך לעזוב את תשוקתך הנואלת לבקר אחרי הגדול בענקים, ואתה לא שמעת בקולי — לכן כי עשית זאת, קום לך עתה ואכול פרי מעלליך! בחוברת הרביעית של השחר ש"ז הואיל הוד הדרו לענות לסוכנו דבר ואתה לא תדע, והיה כי יקרך דברו זה פתאם, אני הנני ירא מאד לנפשך, לכן הכון נא מעט מעט לקראתו ולא יחדרו הדברים את כליותיך. „הכותב — יאמר שם האדון סמאלענסקין בהמשך דבריו בכוונו עליך — לא ראה בלי ספק מעודו את הספר „רָאם אונד יערוזאלעם" או את הספר „עם עולם", כי אם ראה את שני הספרים האלה לא אבין איכה יעיז איש מצח להשמיע כזבים כאלה בקהל" התשמע? אוי לימי שכך עלתה לי! אתה הנך עז מצח, אתה הנך מפיח כזבים, והאדון סמאלענסקין הן יצדק לעולם מסוף העולם ועד סופו — המרב חכמה נגעת בלויתן זה ואחזת בזנבו למען היותו אחרי כן למטה זעם? אך הן ארע את מריך ואת קשי ערפך ואת שובבתך, הן אתה אם החלות לא תרף עד הפל תפל, הבכחך הדבר הזה לעשותו?

אך ארף נא מלחמוד לי לצון — הבכחך הדבר לקחת עתה שני ספרים ולעבור על פניהם מן הקצה אל הקצה להשותם יחד? הבידך הדבר לחבר עתה ספר אשר בכמותו יחזיק את ספרו של העסס ואת ספרו של סמאלענסקין גם

יחד ? היש לך כל האמצעים הדרושים לחפץ זה ? היש לך הערות מארץ בריטניה למען תוכל לטעון נגדו ? או האם תדמה בנפשך כי אנחנו כלנו פה היום לא ידענו את האיש הזה ואת שיחו ולא ידענו את אשר תדע אתה ? אבל אנחנו שמנו יד לפה ולא דברנו, ואני חפצתי להעתיק את ספרו של העסס עברית למען תת לקוראים העברים תמונה שלמה מספר המדבר על דבר התקונים ועל עתידות עמנו. אך אתה לא נתתני להיות כמעלה גרה — התאמין באמת כי אתה הנך היחיד אשר קרא לך להכיר כל חותמת וחותמת ולדעת כל נוצה ונוצה אשר התקשט בה האי בר אוריא ?

אם אמת הדבר ההוא, אם באמת לא תהיה לך עבודה כזאת שלא תתן ולא תוסיף לך דבר, לעול ולמשא, אז עלה והצלח! ובפרט הן לא ברשותך עוד הדבר הזה, ואתה נאלץ הנך עתה למצוא הצטדקות בעיני קהל הקוראים לבלי היות לדובר שקרים; בעל כרחך הנך נעטף בטלית, בעל כרחך נקראת לעלות לעליה, ובכן עמוד עמוד!

הנני נותן לך רשות להדפיס גם את מכתבי זה, והנני

נאמן בבריתך, א. ב.

ד.

ידיד נאמן!

לכעסי ולמורת רוחי עוררתי עתה את השטן מרבצו בעת אשר עתותי נתונות לדברי יותר טוב, וביחוד הרה אפי כי אאלץ לגשת עתה אך אל חלק אחד מן המלאכה בעת אשר חפצתי להעביר לעת מצוא לעיני הקוראים תמונת הסופר סמאלענסקין כלילה ושלמה, ולהראות אותם מה פעל זה ומה הוא שכרו ועד כמה זכיותיו מגיעים בשדה ספרתנו — אך הנה ירט הדרך לנגדי כי התמלטו מפי מלים על דבר הספר „עם עולם" ומקורו „רומי וירושלים", והעת דוחקת והקוראים אומרים כי נפלתי בפח. נראה נא מה יהיו החלומות האלה!

הנקל לי עתה היה לטעון „ניתי ספר ונחזי" ולהציג את שני הסגנונים בשני עמודים אחד מול רעהו להשותם — כן ידמה הקורא; אך לא כן הדבר אם איש כהסופר סמאלענסקין הוא בעל הדברים.

העסס הנהו סופר אירופי שכל מלאכתו נעשה עפ"י מדה אירופית ובהיותו כותב לפני קהל מבין דבר, לכן כל משפטיו הם בריאים וחזקים, ברורים ומובנים. מושגיו נשברים לאזן, ופסוקיו ופרקיו הם מסדרים ומשלבים כראוי. הולך מן הקל אל הכבד, מן הראשון אל האחרון ואין בו אותה מדה של אחיזת עינים. לא יופיע לעינינו בעב הענן, לא יתחיל בכד ויסיים בחבית, לא יאמר אדע על אשר לא ידע, לא יתפאר ולא יתגאה לעינינו ולא יחשוב בעת כתבו כי אנחנו הקוראים הננו פוערים פה ועומדים משתאים משתוממים לשמע חכמתו הנעלה היוצאת משפתיו: מה שאין כן, אצל סופר כסמאלענסקין. סמאלענסקין הנהו בתור יוצא ירך הישיבה שכל התגלותו הנה במדה ישיבית באופן

שאך אפשר, ובהיותו שם בלי ספק „עלוי" המכיר את ערכו ויודע בנפשו כי נעלה הוא על כל בני גילו, ובידעו כי הוא כותב „אך לפני קהל עברי" לדעתו, לפני בחורי ישיבות שקלאָוו וואלאזין מיר וכדומה שלא מלפניהם משפטו יצא, לכן איננו זהיר במעשיו וכל מלאכתו היא מלאכת-אינו-חבר (פּפושערוועךק), משפטיו רעועים, מושגיו מטושטשים, וידיעותיו שהן ג"כ אינן ידיעות יסודיות; תגלינה לעינינו באופן זר מאד, כי בהיותו נחפז לגלות לעיני בחוריו את כל סהורותיו, בחפצו להריק את כל אוצרו בבת אחת, לא ימצא לו מקום לתת לדבריו גם תבנית הגונה (פֿאָרם) ואנחנו רואים אז אך ערבוב דברים, אין משטר וסדר, אין עומד על רגל בריאה, ולגדל תמהון לבנו נפגוש לא אחת ושתים כי פתח בזה ושכח וסיים בדבר אחר. אמנם לו היה סמאלענסקין יודע כ' עין קהל אירופי צופיה עליו, כי אז לא לקח לו הרשות לתת לפני קהל כזה רמן כהספר „התועה" אשר בהרבה הרבה פרקים בודדים נראה בו מלאכת אמנים, מלאכת ציר המציר צורות תכנית, ואשר בהשתלבם יחד יאבדו דרך ויעירו זועה בנפש הבוחנת בגלותם את גדל אי ידיעתו את כחות הנפש ופעולותיהם; לו היה יודע כי עליון גם עליו, כי יש בקוראיו שופטים אשר למדו ויודעים משפט, כי אז לא ערב את לבו לתת לפניהם מושגים ישיבים על אדות אהבה ותאוה, מושגים המעירים אך ניד ראש, ולא היה חפץ להת[illegible] לעיני בחוריו במלים ובשמות חרשים שהם לא ידעו עוד, ולא היה מעתיק אל ספורו משפטי מבקרים נודעים על פֿויסט והאמלעט, ווערטהער, ונתן במקום שהם למותר לגמרי, במקום שהוא לא יכירם כלל, משפטים מחקריים בספורי אהבים שעל ידם יתן לסדורו פני קופים; לו היה יודע כי עליו לתת חשבון לגדול ממנו כי אז לא לקח המר יקר כחמר הספור „קבורת חמור" ויעשהו גבנונים בחטאו לידיעת כחות הנפש; לו היה דואג לטעם מבינים כי אז לא לקח קבצת ספורים אחדים „בגאונו ושברו" (כתובים תחת ידו ומעתקים העתקה הפשית) ולתת בינתים מקום גם לספור נושא דברים על ספורו הראשון התועה ועל מחברו סמאלענסקין, דבר המעיר אך געל נפש, ולתת כל אלה לפנינו בתור ספור משלב; לו היה בעצמו יודע ומבין כי אז ירע והבין לשלוט ברוחו לבלי הראות לעינינו את אהבתו היתרה לנפשות היוצאות חוץ לדרך הטבע ותבתו להפליאות והזרות; הנפשות אשר יאהב הן הנה: „אש זרה בעין, אדם נפלא על הלחי, אש צרבת על השפתים, הדבר רם ונשגב והעומדים סביב פוערים פה ואינם משיגים" (גדעון ודן) „שופט רמים, כביר כח לב, וחורץ משפט מבלי לשים לב אל משפטי חכמים אחרים" (שמעון) „בן ישיבה במלבוש ארוך, מתיצב לפני אצילים פולנים, יודע. פיק ווירגיל והאָראץ, מתפלל מנחה ועורך דין בעיר המלוכה" (ישעיה) — אך לפצענו ולחברתנו הנה הוא כותב בבטיחות רבה, בידעו בטח כי קהל אירופי איננו בעל ספרות עברית, וכי אך לפני ישיבותיו הוא נאה דורש, והקטנים הללו הלא לא ידעו בין ימינם לשמאלם ולא יעיזו מצח להשמיע במרום קולם אם הוא, שהוא הנו מורם ורבם,

עשה כן ולא כן. כי יהיה איך שיהיה : לפני „בחוריו" הן הנו הסופר הזה, הרם והנשא והגדול והנורא ; א ל י ה ם הנה הוא בא בעב הענן, ל ע י נ י ה ם הוא עושה פלאות אשר לא שמעו ולא ידעו עוד, והקטנים הללו חייבים בעל כרחם להביט אל מרום גבהו כאל בן אלים, כי בעת אשר הקורא המבין יצעק אליו: הבה לי חשבון מדוע תגע בעטך בזה ובזה ללא צרך? מדוע תערבב את מוחי בסבך ענינים ואתה הן פתחת בזה ובהיותך נמהר בדברים סיימת בדבר אחר? בעת הזאת יאורו עיני הקוראים הבחורים, כי עולם חדש יראו, מלים חדשות, שמות חדשים, אלים חדשים, ארצות חדשות, לשונות חדשות, ורוח העועים הזה ינעם לאלה מאד מאד. כי לאסוננו עוד השתמש ישתמש הארון הסופר בעשותו המעשים האלה באמצעים נפלאים מאד. ראשית דבר ירבה במלים זרות ובשפות זרות, למשל, אם יאמר „בחפצם להצטדק הרבה ירשעו הרבה" אז יוסיף כדת ומנהג בשני הצאי לבנה ((Summen jus, summa injuria) (האצקעל! חאצקעל! התשמע? הוא מבין גם בשפת גרעקיש!) או „כבר נגעתי בדבר הזה כו' ועוד אדבר כו' חקי נזירות התאוה לא לב"י המה ורק היעזואיטים (חאצקעל! אומה זו מה היא?) יסדו עליהם תורת מוסרם כו' ועיין בהספר הנפלא History of civilization in England by Buckle v. IV. et V ועיין עוד Spotiswoode's History of the church of Sotland vol. III. and Colderwod's History of the Kirk vol. VII" האם לא דיך עוד? אך הוא כאיש אחוז השבץ המדבר מרות עועים יקרא פתאם : „ואיך השכיל פיהו התוכן רוחות הנעלה בשומו בפי אפאליע (חאצקעל! חאצקעל! מין חיה זו מה היא?) אלה הדברים : But, my good brother, do not, os som ungracious pastors do, show me the steep andtherny way to heaven, whils, like a puffd and reckless libertine, himself the primrose path of dalliance treads, and recks not his own read. (Hamlet) אכן, אחי הטוב אל תהי כהמוכיחים החנפים המדריכים את המקשיבים בקולם בדרך השמים אשר פניו כסו חרולים, והמה עצתם ישכחו וכפריצים רודפי תאוה בין שושני המר על דרך התענוגים ללכת יבחרו" (השחר שנה ב' דף 7). מה זאת? המשגע האיש אם אין מוח בקדקדו? מה ענין הדברים הארוכים האלה אל הענין שהוא דן עתה בו? הֶחָפֵץ לְעַוֵּר מעט עיני בחוריו בלהטיו ובאחיזת עינים ולהראות להם את רב ידיעותיו בספרות הבריטנית? — כן גם יתפאר — שם מעל"ד — באיזו מלים צרפתיות במקום שאין הענין דורש אותם, או יזכיר שם קאנט לשוא או יאמר (שם דף 9) „ומה ישרים ונכוחים בדבר הזה דברי מירא בא באמרו (Sur la liberté de la Presse) במחברתו הנפלאה אשר בה הלך בעקבות הסופר המהלל הבריטאני מ י ל ט אָ ן כו'". הכאלה יעשה סופר ישר לב ודרך? — לפעמים נראה אות עושה מעשים זרים גם מאלה, כי לעתים לא רחוקות יציין ויביא ראיות מספרים וסופרים שהוא יודע אותם אך עפ"י השמועה או כפי מה שנזכרו והובאו לפניו בספר אחר. למשל : סמאלענסקין קרא ספרו של ל. גייגער Johann Reuchlin וגייגער מביא שם את Böhmer, Leben und Briefe ומציין ממנו את המאמר

המתחיל: Bei allen Urtheilen und Arbeiten אז ראה סמאלענסקין את המציאה ההיא ומביא גם הוא את הדברים האלה כמובן, בשם באהמער עצמו, ואך בסוף יוסיף „וגם כותב תולדות רייכלין אשר הזכרתי לעיל ידבר כו' ו מ ב י א א ת ה ד ב ר י ם ה א ל ה ל ע ד'. (השחר ש"ג דף 11); סמאלענסקין קרא את גרעטץ וגרעטץ מביא לא לעתים רחוקות את באנאזש, היפלא הדבר אם גם הוא בהזכירו בשם כותבי דברי ימי ישראל אשר יעידו לו, יביא גם אותו למען יוכל להציג לעין רואים שתים שלש מלים צרפתיות? אמנם צחוק הוא אם נראה כי היודע הכל הזה יפל בפח על בלתי ידעו כי באנאזש (או כאשר יכתוב הוא: באסנאגע (Basnage) כתב את „ההיסטאָאר" שלו אך מימות ישוע הנוצרי ואילך כעין המשך לספרו של יוסיפון והוא, סמאלענסקין, לא יבוש לזכור בשמו גם בימי מעשים שנעשו לפני העת ההיא — ; סמאלענסקין קרא את גרעטץ, וגרעטץ בדברו על אדות שפינוזה מעיר שם כי טעה שפינוזה בפשט הפ' (יחזקאל כ' כ"ה) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם וגו' ואומר: Das ganze Raisonement Spino'zas wie die Deklamationen christlicher Apologeten etz. die sich an diesen Vers lehnen fallen damit in nichts zusammen (Graetz X S. 191 Anm. 4.) אך סמאלענסקין בבואו לדבר בענין הזה (עם עולם, השחר ש"ג דף 383) אומר: „ומה נאמנו דברי החוזה באמרו וגם אני נתתי וגו' ולא כמו שחשב שפינוזה וטעה בכל המאמר כאשר כבר ה ע י ר ו ת י על זאת השחר ש"ב בפתח דבר לאבן הראשה". וגם שם נמצא את הדברים האלה יוצאים מפיו בבטיחות ובלשון מדברת גדולות כמו רוחו יצרם. גרעטץ בהלק העשירי דף 8 ידבר על אדות היהודים בהוללאנד ואומר: „Siehe Kaenen Geschiedenes der Jo len V. 152" וסמאלענסקין ידבר גם הוא על אדות היהודים בהוללאנד, ומציין גם הוא את גראטץ ח"י דף 8. האם לא די בזה? אך הוא יציין גם: „קאענען, געשיעדעניס דער יאָדען ז. 152". הבאמת קרא סמאלענסקין את קאענען, או האם חפץ אך להתפאר לפני בחוריו כי יודע הוא הוללאנדית? ההפץ לתת לבחוריו מלים הדשות ולהיות בעיניהם ליודע הכל יעשה אותו לפעמים לצחוק בעיני הקורא; הוא יאמר „האשכנזים יאהבו את כל האדם אך בדמיון" האין די לנו בזה? אבל הוא יראה א"ע מוכרח להוסיף „כאהוב דון קישאט את אהובתו דולסינא" (האצקעל! שפופרת זו בקנה זה מה דינה?) או במקום אחר יאמר: „הכסף היא המגין הגדול על כל". האם לא נבין לרעו למדי? אך הוא יוסיף עוד „כאשר הוכיח בחכמה החכם הגדול מאחיו באָקל" האם באמת לחכמה ב אָ ק ל י ת אנו צריכים פה לדעת את הכסף כי טוב הוא? — וכאלה רבות. אך יפה מכל אלה הוא אם הוד כבוד האדון ישפיל א"ע לספר לנו בני הישיבה את כל כבודו ואת רוב גדלו כי דבר דבר את בארונים וגראפים, את דוקטורים ופרופיסורים, כי התרועע יתרועע אל ידידו (כנער?) המטיף יעללינעק, ואל אהובו אלבערט כהן בפאריז, ואל הד"ר גייגער ואל הד"ר שווארץ בקעלן, כי לקח לקח ה' ווייסס אותו למשען לו בבנותו

עליו את ספרו „דור דור ודורשיו", כי שלח שלחה אותו חברת כי"ח לרומניה (בל"ס כמו שנשלה זה מקרוב הנוסע ד. אל הר סיני להביא משם אבן למען יהיה לבנות עליו פה בית תפלה חדש) כי בהיותו בבוקארעשט בבית התפלה באו בראטיאנו ויונעסקא וישבו אתו בשורה אחת והוא תרגם לפניהם תפלות אחדות לשפת צרפת, או עת כי ישא דברים על ספרו התועה הנעתק לפי דעתו לכל לשונות אירופה והמהולל „מצינצינאטי באמעריקא עד פעטערסבורג ברוסיא" „כאשר לא עשו לשום סופר עברי עד היום הזה" „ואני לא דברתי בזה דבר יען כי לא זה דרכי לדבר בנפשי ובפעל ידי" (עיין כל אלה בהשחר ש"ג דף 712) או כי יתכול סמאלענסקין עלינו ומוריק לפנינו בני הכפרים את אוצרו הטוב, ומספר מהנעשה ברומו של עולם בימי העבר וההוה, מפוליטיק, מהיסטוריה, או הקירות פילוסופיות בעלמא, כמו: Macanlay ידבר על שתי המפלגות כו' מפלגת האצילים (Tories) ומפלגת העם בני החפש (Whigs) כו' והמפלגות בישראל ישוו אליהם בדברים רבים... (השחר ש"ג דף 146) השמעת בן ישיבה? המפלגות המדיניות האלה ישוו אל מפלגותינו אנחנו, מפלגות ביתיות, אל מפלגות המשכילים והחסידים! האם לא זאת? „באלכסנדריא לא יוכל איש ללבוש את הבגדים אשר לבש בקאמטשאטקא (האצקעל! ה' עמך! הוא יודע גם כל הנעשה מעבר להרי חשך!) כן לא יוכל איש לסבול חקי ארץ הודו בשבתו באירופא וכן ישנו גם חקי הדת והאמונה" (שם דף 76) משל דומה לנמשל! המצא חן בעיניך? „שתי מפלגות יש בדרכי הממשלה (האצקעל! עורה למה תישן! התשמע? פוליטיק וחדשות!) אלה אשר אמרו לתתה ביד אחד כי ימשול כאות נפשו (מאנארכיע) ומנגדיהם אשר בכל מלוכה ומשפט מאסו ויתנהגו כצאן בלי רועה (אנארכיע)" (שם דף 553) ידידי! איך אורו עיני בראותי את המושג החדש הזה, את המושג הברור אשר ערך לפנינו עתה מן המלה „אנארכיע"! האם לא תשכח? אנארכיע היא מפלגה בדרכי הממשלה! והאמת אגיד לך כי ביום קראי את הדברים האלה זה שנים אחדות, רציתי כמשגע ואחפש אחר ספר-מלים שלם, אולי אוכל ואמצא היסוד למושגו זה!„... לא כאשר דמו רבים כי רק המחסור היה ראשית כל המעשים כי אם כדבריהם כן הוא מדוע לא הכביד המחסור את אכפו גם על בהמות יער והיתו שדה להשתלם במדעים ופעל כפים?" (מאמרו הכסף והכבוד) „חמדת הכסף לא תהיה ההפך מחמדת הכבוד רק עוזרת לה וממנה יצאה, כמו הגט אשר יתראה בהשקפה הראשונה ההפך מהנשואים ובאמת הוא ילוד הנשואים גם יעזור לנשואים אחרים כו'" (שם) „עד מתי יהיה הכסף המושל יחידי בכל הארץ? עד אשר יחדלו בני האדם לבקש כבוד בכסף כו' יוכל היות אשר בימים הבאים תאבד חמדת הכסף לנצח אם יברא לו הכבוד בריאה חדשה". (שם) — השמעת קול אשה המוכרת בצלים מספרת עם בעלה? קול בחורי ישיבה מדברים על אדות נפליון ואחשורוש? קול בטלנים המתחכבים אחורי תנור וכירים ומשתעים בהדי הדדי „מילי דעלמא"?...

אך כבר הארכתי בזה יותר מדי ואתה כי יהיה דבר עם לבבך בליעל עוד תוכל לחשדני כי אך מבלתי יכלת לגעת בעקר הענין, הנני משתמט מתחת ידך ואדבר על כל קוץ וקוץ ללא-צרך — הן ידעתיך בן אדם ואת יצר לבך הרע! אך האמין לי יקירי, כי לולא הקדמה כזאת כי אז לא תוכל להבין את הדברים הבאים ולא תוכל לשים עין מבנת בהאמצעים אשר על פיהם נבנה הספר „עם עולם‟ כי הוא הדבר אשר מראש דברתי (הב"א שנה ה' דף 280 והלאה): „הספר ע"ע נעתק ואם גם בצורה משונה מאד" „ההעתקה איננה מלאכת נער כי אם מלאכת איש גדול" ובקחתך את שני הספרים להשותם, אז תמצא „את אשר העתיק ו א י ך עשה את מלאכתו" ועוד ועוד — כי היש אופן לחשוב כי נמצא גם אצל סופר אירופי כהעסם הגיונות ס מ א ל ע נ ס ק א נ י ו ת? או פילוסופיותו של רב פ"ץ? היש גם להעסם בחורי ישיבה אשר לפניהם יהפוץ להתנאות ולהתגאות ולדבר צרפתית ואנגלית ולהשמיע בינתים תלי תלים של סברות הכרס שאין להם ולענין המחובר כל מגע ומשא כלל? — חייך יקירי! אם לא מגעל נפש השלכתי פעם את ספרו היקר מידי בבואי לקרוא את הדברים על אדות ת ו ר ת נ ו, דברים אשר כל תינוק של בית רבו כבר ידעם והגיונות אשר יינק הילד העברי יחד את חלב מינקתו: „תורתנו היא תורה קדושה, תורת אמת, תורת חיים, תורת עולם, תורת חסד, תורת חיים, חיים ותורה, תורה וחיים, וחיים ותורה, ותורה וחיים וכו' וכו'". וכן ישנה וישלש וירביע ויחמש וכו' דפים שלמים עד אשר כבר יצאו הדברים מאפנו, אך לסוף הדברים ידבר גם על הכהנים, על בני לוי, על הזבחים (במה שיבוא אנסה להראות נשמת מי יצאה פה ממנו) ומסיים „כי נבחר לה' לב טהור מזבח וצדקה ויושר מקטרת ונסך". (ע"ע השחר ש"ג דף 384) ומוסיף „המשך יבוא" ומה נתפלא אם נתחיל את ההמשך (דף 433) בדברים האלה „התורה אשר נתן המחוקק היתה תורת אמת, תורת חיים, תורה היתה, דת אמת, דת חיים, תורת חיים, תורה, תורה" וכו' וכו' וכו' וימינו ת ו ר ר נ י עתה נוראות באופן מבהיל מאד, והוא שכח את הכהנים ואת הלוים ואת הנסכים ואת הזבחים! היבין איש המשכים כאלה? הנקוה למצוא כאלה גם אצל העסם? או איך תמרר את רוחנו התפלספותו של הפילוסוף הזה! „הרעיון הרע — (יאמר ע"ע השחר ש"ג דף 77) — לא ישחית את הטוב, למשל אם ימצאו שני רעיונות ב ס פ ר א ח ד, האחד טוב השני רע, לא ירע הרע לטוב אף כי בספר אחד המה, וכן אם שני רעיונות רע וטוב מצאו מסלות בלב אדם אחד לא ישחית הרע את הטוב כי אם יהיה רע בפ"ע ועוד יחזיק כח הטוב". איזה מושג יש לו לסופרנו מ ל ב ה א ד ם? הבאמת יחשוב כי הוא מין קופסא והרעיונות המונחות בו הם כעין רצי כסף? הבאמת אין לו משל יותר טוב כי אם להשוותו אל ספר? אל ספר כרוך בעור סאפיאן? ומי למדו ההגיון האמתי והרע הזה ע"ד הרע והטוב, שהוא קורא עתה לפני תלמידיו כדבר שאין עוד להרהר אחריו? „הרע—יאמר שם דף 145 — יעשה על נקלה יען כי החפץ לעשותו לא יבחר בבלי מעשהו כי אם בַּבָּא בידו יחזיק, לא כן החפצים בטוב, המה יבחרו להם אך דרכים ישרים ואמצעים נבוחים אשר

על כן ירבה עמלם". הגיון נכבד! אך מי זה אשר הקים את המשפט החדש הזה כי העושה רע לא יבקש גם הוא לעמיק חקר להוציא מזמתו, כאיש המבקש לעשות טוב בעשותו הטוב? ואם אתקנט עוד אוכל להשמיע כי העושה טוב, הוא יחזיק בבא בידו—או (שם דף 561) . . . .

. . . .

ידיד יקר! מליץ טוב קם על סמאלענסקין לסוככו והוא לא ידע! — האָמה אשר לנו בבית נגשה אל שלחן הסופרים אשר לי בעת אינני, ותקח מכל הבא בידה, וגם את סוף מכתבי זה אשר החזיק לפי שעה יותר מבויגין שלם לקחה לה להסק את התנור, ואני אין בי עתה רוח מעצר רעה ויגון רב, לכן סלח נא לי אם אשים קץ למכתבי עתה. ישלם אלהי לי נחומים וימלא את החסרון במהרה בימינו, כי נאלץ אני להחל במלאכה שנית — אך תן נא לי להשיב רוח שלשה ימים.

בראבון נפש ג. ד.

ה

ידיד נאמן!

המנוחה והשלוה כבר שבו אל בתי נפשי — את האָמה אשר לנו בבית גרש גרשתי בחזקת היד מביתנו והלאה, בחשבי כי קנוניא יש בינה ובין הארון פעטער, ואת האפר אשר על הכירים אספתי לי וספדתי עליו במליצה פּרזית ובשירים עד תמו, ושלש פעמים ביום הודיתי לאלהי חסדי כי השאיר לפני את ראשית המכתב המציר את תבנית רוח פעטערנו הקטן, ויהי לי זה לשלל, ולא אאלץ לשנות עוד הפעם את הדברים אשר בנפשי הם. אך הנה כבר באה העת לפנות לי גם אל העקר — האמה אשר לנו כבר הלכה ואין — ועל שלחני אתה מוצא עתה ספרים מספרים שונים, ספרו של העסם וספריו של סמאלענסקין, כרוכים כלם בבד בריטאני, ספריו של גרעטץ וספריו של שפינוזה בהעתקה אשכנזית, וגייגער ובאָקל בלשונו הבריטאנית ועוד ועוד, ולשמאלי נכונה לפני כוס קאפּפע וגם הציגאר עוד עשן.

ידיעת המחלה היא ראשית הרפואה — פתגם רגול הוא על שפתי סמאלענסקין; ננסה נא אפוא ונראה.

זכר הספר „עם עולם" בא ראשונה בהשחר שנה א' מאמר אבן ישראל דף 85 בהערה: „אל יטעה איש בדברי לחשוב כי לבי הולך אחרי המתקנים בימינו, לא זאת; ידעתי נאמנה כי המה לא יצלחו במעשיהם מטעמים רבים כאשר אראה במחברת אשר כתבתי על הדבר הזה כו' כי רוב התקנות לא תקנות המה רק הריסות הדת כמו התפלות על ביאת המשיח אשר יאמרו לבטל כו'". והלאה שם דף 91 יאמר: „עוד אתי בכתובים אחרית דבר אל המאמר

הזה, היא השקפה על דברי ימי ישראל כו' בה ימצאו הקוראים יתר באור לדברים רבים הנאמרים פה בקצור, וחות דעתי ע"ד המחדשים וקראתיו בשם עם אמת, תורת אמת, אלהי אמת". —

ובכן כבר אז בא הסופר סמאלענסקין אל הספר Reform im Judenthum לי"ל מאנדעלשטאמם ואל הספר Rom und Jerusalem למ' העסס וידע אותם, וכבר אז עלתה במחשבתו לכתוב ספר ע"ד התקונים, וכן רחפה תמונת ספר כזה לעיניו עד אשר לקח את העסס ויצא בעקבותיו — וישת עליו נוספות פרקים אחרים מתולדות ישראל עפ"י שפינוזה כפי אשר הובאו אצל גרעטץ חלק י', וגם ע"ד חברת כי"ח הקדיש פרקים אחדים.

מה חפץ העסס בספרו? בעברנו בין שורותיו אז נראה כי יתאמץ לפתור שתי שאלות אשר קמו או אשר הוקמו על אדמת ישראל: שאלת התקונים אשר פיו יקבנה „רעפאָרמפּראגע" ושאלת הלאומיות „נאַציאָנאליטאֶטספּראגע". על שער הספר נמצא כתוב שנת הדפוס 1862. — הספר „עם עולם" יצא לאור בהשהר של שנת תרל"ב ובהוצאה מיוחדת תרל"ג. מה חפץ סמאלענסקין בספרו?

במבוא הספר יכתוב „ע"ד התקונים והחדשות אשר יעשו ואשר יחפצו לעשות בימינו" ואם נאמין אפוא לדבריו אז נאמר כי האציל לו מהעסס את פתרון שאלות התקונים, ואת פתרון שאלות הלאומיות חשך לו לעת אחרת לבנות כמנו ספרים אחרים (כמו „עת לטעת" וכו'), ובאמת, אם נסיר עין מכל הענינים הבאים בספרו זה ע"ע אך „אגב אורחא" או מטעם „איידי דאתינא", אז יש לנו הצדקה לשפוט כי באמנה חפץ לפתור את השאלה האחת. — בחפץ לב נקח עתה את הספר בידינו ונקרא—אך מה נמצא? בפתח דברו נמצא „הגיונות"— (הוא מין דבר אשר לא לעתים רחוקות ימרר את רגעינו באופן המעיר זועה) ומעט מעט תמלא אז אזננו משמוע, ומעט מעט נראה פתאם כי כבר קראנו יותר משני דפים, וברוב הגיונותיו יתפוץ הסופר להשמיענו את אשר ישמיעו אנשים פשוטים כמונו בשנים שלשה פסוקים, והוא: „אל תשפוט מראשית על האחרית; כל ההתחלות קשות — אם ראשיתך מצער עוד יוכל אחריתך לשגות". זה הוא הדבר אשר חפץ להשמיענו, אבל דברים פשוטים כאלה יהיו אז בלי „הגיונות" בלי „התפלספות" וזאת לא יוכל האדון הסופר, כי הוא מצדו מוכרח להתחיל: „לפי מעלליו יהלל איש ולפי התוצאות. כו' עם קטן ודל ילבש עז ובאחריתו יהיה מנון כו' דברי ימי העולם יורונו כו' ראשית האמונה השלטת כראשית אמונת מחמד כראשית הרעפאָרם (הרעפאָרמאציאָן?) היו מצער כו' (היש להראות מדברי ימי העולם גם ההפך כי יש ראשית והיא לא מצער?) ארץ פרייסין ממלכה שפלה לפני חמשים שנים כו' שברה בריחי דענעמארק כו' השפילה ארץ עסטרייך כו'" (הוי אל אלהי אבי, האצקעל! הוא יודע שבעים אומות!) וכל אלה למה? הבאמת לא יוכל להגיע אל המטרה אשר אליה יחתר, בלי הדברים האלה שהם למותר לגמרי? האם הוא בעצמו לא יהתל בהמטיפים אשר יטיפו באזני שומעיהם על נפליון וביסמארק „כמו לפניהם יעמדו וישמעו שיחם"? כי אחרי כל ההקדמה הארוכה והיתרה הזאת הן הוא מסיים, כי גם בחדשות והתקונים בישראל עלינו

לשים לב פן יגדלו וירעו אחרי כן, אם כי עתה בראשיתם פעולתם לא נכרת! האם לא יכול להשמיענו הדברים הברורים האלה כדמותם פה, ואת פרייסין ואת מחמד ואת ראשית הרעפארם ואת ראשית האמונה השלטת עזב לנפשו ולא מלא בהם יותר משני דפים? אך איך גם שיהיה, הקורא התאב לדעת ידע לו גם עתה תודה כי למצער עזב עתה את הקדמתו וישא את שם ישראל על שפתיו וברוח חדשה יוסיף לקרוא. — „חק הוא — יאמר עתה סמאלענסקין ע"ע השחר ש"ג דף 4 — אשר מאפס לא יצא דבר, ואם כן כאשר נראה כי רוח החפש בא ודעות התקונים מצאו מסלות בלבב אנשים ואם גם מעט מספרם, אות הוא כי זרעו בו למינו וכי בדרכי העבר שרשיו יסבכו וכו'". ולעמתו יאמר העסס (Rom und Jerus. 52) בדברו על אדות התקונים: „יעדער שאֶפּפונג ליעגט עטוואס צו גרונדע; אויס ניכטס ווירד ניכטס געשאַפּפען". והיה אך ההבדל כי העסס יודע לבטא רעיונו בשתים שלש מלים המכוונות אל הענין וסמאלענסקין יודע להאריך במליצות רמות, „בזרע למין" „ובשרשים מסבכים". — אבל אחרי המליצות נראהו שב אל הענין המדובר (שם דף 5): „ממאמרי בהשחר בשתי השנים אשר חלפו ראו הקוראים למדי כי רוחי לא נאמנת את המחדשים, אף כי לא בסתר אומר כי תקונים רבים דרושים במאד מאד לישראל כו' כו' רוח החדשות לא זר לי רק דרך המחדשים לא ימצא חן בעיני כמו שנמצא גם אצל העסס (Eben da S 51,): „... איך ווירדע אלזא, ווענן זיע (יש להעיר כי ספרו כתוב בתבנית אגרות) דאס זא נעננען וואללען, צו רעפארמען דיא האנד ביעטען, אבער זיכער צו גאנץ אנדערן, אלס דען פאן אונזערן רעליגיאנסרעפארמאטארען בעליעבטען, פלאך. ניוועללירענדען!"—סמאלענסקין יאמר (שם שם): „על זאת התפלאו רבים בקראם את דברי כי פעם יראוני מדבר ברוח חפש כאלה המבקשים חדשות ופעם אשוב ואדבר כאיש אשר כל חפש וחקר זרו לרוחו" וכו'. והעסס יאמר (Eben da S. 50): „אונבעפריעדיגט פאן דער רעפארם אונד אבגעשטאססען פאן דען קעטצערריעכערן אויף ארטהאדאקסער אונד העטעראדאקסער זייטע, פראגען זיע, וועלכער רעליגיאנסגענאססענשאפט מאן זיך הייטע נאך עטצ. אים יודענטהום אנשליעסען זאלל?—" סמאלענסקין יוסיף (שם שם): „אלה אשר יאמרו, ישראל חדל מהיות עם מעת אשר שבתה ממלכה מארצו, אלה אשר יאמרו כזאת בוגדים המה לעמם". ואצל העסס (Eben da S. 17): „דער ניימאדישע" יודע, דער דיע יידישע נאציאנאליטעט פערלייגנעט, איזט ניכט נור איין אפאסטאט, איין אבטריננינגער אים רעליגיאֶזען זיננע, זאנדערן איין פערראֶטהער אן זיינעם פאָלקע, אן זיינעם שטאממע, אן זיינער פאמיליע". — אך אחרי הדברים המעטים האלה ששייכו אל הענין, מתחיל סמאלענסקין עתה לספר מעט בשבח עצמו מה שלא נמצא, כמובן, אצל העסס. — הגיונות ארוכים; מראה לדעת כי הכותב בדבריו עליו לדבר אמת, אידי דאתי להכי מפליג בשבח האמת, אידי דאתי להכי מזכיר כי הוא דובר אמת הוא, אידי דאתי להכי משמיע

כי בהכחידנו דעתנו תחת לשוננו נחטא חטאה גדולה להאמת, איידי דאתי להכי מודיע כי הדבר הוא מותר האדם, (חאצקעל! חי ראשי כי גם ב פ י ו ט כתוב כזה!) וכו׳ וכו׳ עד אשר ימצא לו מקום להשמיע בינתים כי עתותיו לא היו בידיו עד כה ועל כן החריש וכי באה עתה עתו, העת לדבר — ובעוד הוא דובר כה וכה והנה פתח הדבר תם והפרק הראשון יעלה ויגיע לנגד עינינו.

הקורא התאב לדעת אשר דבר עמו ותקוניו נגע עד לבו ואשר בכליון עינים יהל לקרא, הוא יסוג רגע אחור בראותו כי בשלשה הפרקים הראשונים לא ימצא כל דבור קל בנוגע לדבר עמו והקורא המבין דבר לאשורו הוא יבחן וימצא אך — אחיזת עינים. הפרק הראשון נקוב „התקונים והחרשות בכלל" ובצדק נשאל מה ראה הכותב על ככה לכנות את הפרק הזה דוקא בשם הזה בעת אשר מהתקונים והחדשות לא יראה ולא ימצא בו לא מנם ולא מקצתם? הלעג ילעג לנו? — ראשית דברו עתה היא: הגיונות, רעיונות, התפלספות, פילוסופיה ארוכה ואיומה; „האדם הוא חלק מהבריאה כו׳ (אם לא אשגה נמצא את הרעיונות האלה בספרו של שפינוזה Tract theol, polc 4 קבוץ הפכים כו׳ כחות מחזיקים וכחות מפריעים כו׳ מלחמה נצחית כו׳ יצורי היבשה כו׳ כו׳ ופתאם יבא לידי גמר רעיון, מבלי אשר נבין איככה, כי תאות האדם היא „על כן" ללמוד וללמד —; החפץ ללמוד וללמד היה לראש תאוות בן אדם כו׳ יבקש אך ללמוד וללמד כו׳ ומי הוליד את החפץ הזה? (כלומר החפץ ללמוד וללמד) ישאל פתאם ויענה, הלא רק התאוה ללמוד וללמד! — אך זה הוא רעיון נפלא! ה ת א ו ה ללמוד הולידה את ה ח פ ץ ללמוד — האין זאת? אך הפעל „למד" עוד טרם יחדל כי כן הם דבריו (ע"ע השחר ש"ג דף 7): „ללמוד (1) וללמד (2) לא יתכן בלתי אם כו׳ ואחרי כי ירבה כבוד הלומד (3) מן הבלתי לומד (4) וכבוד המלמד (5) מהלומד (6) לכן יבקש כל איש ללמוד (7) ואחרי אשר למד (8) או יאמין כי למד (9) יתחרה ללמד (10) וכו׳" האם לא קצת עוד בחיך מפני „הלמוד" ההוא? האם לא תאמין כי חפץ הסופר לתת פה לתינוק של בית רב ענין להתרגל על ידו לבטא את הפעל „למד" בעל פה? — ידיד יקר! הן ידעת אותי ואת שובבתי, והנה עלה עתה על לבי זכרון טוב מימי ילדותי ובכל חפצי הטוב לא אוכל לעבור הלאה מבלי להזכירו פה.

בהיותי נער בקרתי בקרית מושבי את בית הרופא א. יום יום ובתו היפה, העלענא הקטנה, למדתני ראשית דעת שפת צרפת. ויהי היום והלמוד התנהל לאטו ואני לא שמתי אליו לב ואשמע ולא אבין תורת פי מורתי החמודה אשר התאמצה בכל כחה להטעים בפי מבטא נכון, ובאחרונה ישבתי לפניה כגולם ואקרא אך בחרכי עיניה. בן גרני! קראה הקטנה פתאם ותנף עלי את אגרופה הקטנה ותבט בי בעיניה הגדולות, עוד הפעם הנני מנסה את כחי ואתה דע לך! התשנה בעל פה את המלים אשר אקרא באזניך? הט אזנך ושמע: Bonjour, Monsieur Sanssouci! combien coutent ces

six soucisson? Six Sons! Six Sons? c'est si cher! etc.
אך הקטנה לא קראה אז באזני, כמוני היום, בנקודות, ובסמני הקריאה והשאלה כי אם בזרם אחד דברה ותשנה ותשלש עד אשר יכלתי גם אני לפצות פה וללגלג: סי סו סע עטצ. — התצחק לי כי עלה הזכרון הזה על לבי?

יוכל היות, ידיד יקר, כי אתה מצדך חפצת יותר לשמוע דברים על אודות הקטנה מלשוב אל הקטן, כי עינים היו להקטנה אשר על פיהן למדתי אחרי כן להבין את שירי גארדאן; עינים אשר היו לי תמיד כעין באור רחב לכל דבר הקשה — אך התבל היא פרוזית מאד, וסמאלענסקין עוד עומד, וחרבו שלופה בידו, וחוצב „הגיונות"; הוא עוד ילמוד וילמד ויהגה ויתפלסף עד אין קץ: „כאיש פרטי בתהלוכותיו ודרכיו כן גם עם כלו כו' גם לעם כלו ימי ילדות ונער וזקנה" כו' (אגב אורחא יש להעיר כי גם פה נמצא לפעמים פסוקים שלמים לקוחים מספרו של העסס והם פראזים ידועים כמו (R. u. J. S. 186: „פעלקער אונד אינדיווידוען האבען אין איהרעם ענטוויקקעלונגסגאנגע בעשטיממטע לעבענסאלטער עטצ." אך מהשויות כאלה אסיר את עיני ואחכה עד פרקי התקונים) עם מעם יפרד כו' בני עם אחד יתנשאו על בני עם אחר כו' גם דור ודור ישים דופי בדור העבר כו' היתרון לדורות האחרונים כו' הם ימשלו בחקי הטבע כאות נפשם — עתה נבין למעשי הטבע כלו — יתי הטבע — אפריון נמטי ליה — עיני האדם נפקחו כו' אחת היא לאלהים אם יקראו בשמו אלוה, יופיטער, צעאוס, בראמא, או הטבע יכנוהו (חאצקעל! חאצקעל! הבהמות הללו מה טיבן?) חכמת הטבע היא חסן ישועות כו' הכל נודה לה וכו' וכו' וכו' —ואחרי כלות שני דפים נבוא לידי גמר ההוכחה כי „הימים האלה טובים מהראשונים" (שם דף 9) ואחרי כן תבא חקירה קטנה, ואחרי החקירה הגיונות ואחרי ההגיונות התפלספות: אמנם לכל נתן גבול, לים הושם חק, לרוח מדה, אך לא לרוח אדם כו' (ישנם רשעים בעמי אשר יוכלו לומר כי בן סירא העתיק ממנו ויכתוב: שמים לרום כו') מהקצה אל הקצה סובב הולך הרוח כו' רוח חדש יתעורר כו' דעה חדשה קמה כו' דעות המחדשים הראשונים כדעות ישנות תראינה בעיני הדור הבא וכו' וכו' — ; קורא יקיר לבי! בלי ספק הנך חפץ לקרוא עתה גם דבר על אודות „התקונים והחדשות", אך שים עינך וראה: הנה כבר קראתי למחצצר, וכבר צעדתי שלשה צעדים אחורנית, ואבשר ואומר כי הפרק הראשון הנקוב עפ"י מקרה „התקונים" תם! התשמח עתה בחלקך? הכביר מצאה ידך? התדע עתה יותר מאשר ידעת לפני קראך? —

לא אליכם בחורי ישיבות וואלאזין, מיר וכדומה, אשר סמאלענסקין הוא המצביא צבאותיכם, לא אליכם בטלנים שלא בגרו עוד, אשר הוא הנו האחד היוצא והבא לפניכם, לא אליכם המתחככים אחורי התנור והכירים אשר כל מלה משפה זרה היא לכם כבאר חכמה ואשר לשמוע שמות חרשים כפויסט ושעקספיר תקרעו סגור עיניכם ולבבכם ימלא תמהון, לא אליכם מלחכי פינכא אשר למקרא „הלכה פסוקה" שסמאלענסקין יחתם אותה ויתנה כחרשה,

תקראו הפלא ופלא, לא אליכם אנכי קורא את הקריאה הזאת, כי אם אליכם אליכם אנשי בינה, אליכם אשר לכם טעם וחך, אליכם אשר כבר ידעתם טעם ספרות אירופית, אליכם יקרא קולי, קומו נא אתם וענו בו. איזה טעם מצאתם בהגיונותיו ובהתפלספותו של הסופר הזה? מה מצאתם עתה בפרק הזה? מה חדש ואתם לא ידעתם? למה יתפאר סופר כזה באולתו כי ממנו נפתחה התקופה חרשה בתולדות ישראל? כי גם אתם חיבים לכבדו? כי גם אתם שאבתם מבאר חפרה ידו? כי הוא היחיד והמיוחד ועליון עליו אין? האם באשר עזותו גדולה היא וגאותו הטיחה את עיניו? הבאמת אין בכם הכח לדבר דבר ברור, לפקוח את עיניו בחזק יד, ולהחשותו בבת אחת?

שאני נא ידיד יקר, שאני נא אם שכחתי רגע אל מי ואל מה אדבר ולא שמתי לב כי אין לי צדקה לדבר אל דעת הקהל במכתב ערוך אל איש פרטי, אם כי הוא מכתב גלוי, ובפרט כי זה אך דרכי על סף הספר המבוקר ובין הקוראים ישנם עוד רבים אשר עוד לא ידעו את אשר אני יודע, ולכן שא נא לי, ואשוב אתך היש קל, ואעברה אתך יחד גם את הפרק הבא, ואציג לעיניך את ראשי הדברים ותדע ותשפוט. — הפרק הזה, הפרק השני, נקוב בשם „מלחמת הדעות״, וכפי אשר תוכל להבין מעצמך לא תוכל לקוות למצוא בו דבר ממלחמת דעות הישנים והחדשים או כדומה. ראשית דברו היא: הגיונות. האדם הגדול סאחיו כו׳ אחריו יחרו יחזיקו כו׳ תאות הכבוד להתרומם כו׳ „התאוה הזאת תפיח לא לעתים רחוקות רוח עועים בלב רבים אשר לא לזאת נוצרו ולא להם קרא הזמן להיות מורים ומלמדים (שם דף 10)״ כו׳ כו׳ עמוד! נקח נא גם את ספרו של העסס מעט בידינו ונקרא בו (דף 45): „ניכט פאן זייטען עטצ. ערוואכסען איהם (דעם יודענטהום) הייטע נאך געגנער, זאנדערן פאן זייטען דערער, דיע זיך אלס פערטרעטער אונד פערמיטטלער פרעזענטירען, אהנע דאצו בערופען צו זיין״. וסמאלענסקין הולך ומוסיף: מה רחקו דברי השליח פאול מדברי השליח פטר ויעקב, ומה רחקו דרכי הכהנים והאפיפיורים מדרכי אבותיהם הראשונים (זה הוא באמת פלא שקשה להולמו!) איך הפך לוטהער את הקערה על פיה ולא שעה ולא התבונן לדברי החכמים אשר היו לפניו (שים עין ולב!) כו׳ הומאניסטען כו׳ שאלאסטיקער כו׳ תורת שוא ופלפול של הבל כו׳ (אם לא אשגה טוב לעיין פה בגראטץ IX דף 69 153 175 ועוד) זה האיש רייכלין הגדול כו׳ אחריהם קם לוטהער כו׳ מיראבא ורבים כמוהו אמר לקרוא ישועה לעמו כו׳ את אשר פעלו בני הקאמונע בפאריז באזנינו שמענו כו׳ דעה זרה לאהוב רק את כל בני האדם בכלל ולא (סיק!) את אנשים פרטיים כו׳ Qni ne se subermdonne : אומר Bernardin de St. Pierre pas etc. וכו׳ (ויכל היות כי הקורא הפשוט לא יוכל להבין מה ענין המלים הצרפתיות האלה של ס׳ פיערר לכאן, ויתן לי בלי ספק את תודתו אם אשמיעו כי את ההערה הצרפתית הזאת מצא ערוכה אצל בערנע בתור מאָטטאָ למאמרו „מענצעל דער פראנצאזענפֿרעססער״ ששם נחוצה היא, והוא ביד חזקה לָקָחָהּ משם ולחצנה הנה בין המצרים),

נואלו אלה אשר יאמרו לתת את הדעה הזאת כחק ומשפט כו׳ משפט הזאציאליזמוס: אם אמר נאמר כי נושיב שופטים ושוטרים בכל עיר ועיר כו׳ אם גם נאמר כי כל בני האדם יהיו ישרי לב, אך איך יהיה לאל יד איש ואיש להיטיב לכל בני האדם? (ולפלא בעיני כי רעיון עמוק כזה לא נעתק עוד לכל לשונות אירופה, וביחוד נראה בזה כי סמאלענסקין קם להיות למשנה-קאנצלער לביסמארק בבקשו תחבלות גם הוא נגד הזאציאליזם) ארצו ועמו ארצו ועמוהם כו׳, האיש אשר לא יאהב נפשו, הוא לא יאהב בני ביתו ולא בני ארצו ועמו ולא יתר בני האדם כו׳ (והעסם בדברו על היהדות ישמיע ג״כ את הרעיון הזה מצד החיוב (R. u. J. S. 5.): "... עס טרעננט נירגענד דאס אינדיווידוואום פאן דער פאמיליע, דיא פאמיליע פאן דער נאציאן, דיע נאציאן פאן דער מענשהייט עטצ.) לוא הטיפו המטיפים כו׳ המה לא כן יעשו כו׳ לוא בקשו דרך ישרה אז התאחדו שתי הדעות (אהבה כללית ואהבה פרטית) כו׳ המה יבקשו דרך רחוקה כו׳ לכן תרחק הדעה הזאת מהדעה הראשונה כו׳ כו׳. — עוד הפעם, יקיר לבי, עוד הפעם אוכל לבשרך כי הפרק השני, פרק מלחמת הדעות, תם גם הוא, ואם מצאתי חן גם אני בעיניך הואילה נא ובשרני גם אתה אם כבר מצאת את מבוקשך. הבאמת היה כל חפצך למצוא אצל סמאלענסקין אך את שם פאול ופטר ויעקב והאפיפיורים וההומאניסטים והשאלאסטיקער. ורייכלין ולוטהער והפראטעסטאנטיזמוס והקאטאלאציזמוס ומיראבא ורבים כמוהו והקאמונע והזאציאליזמוס ועוד ועוד? או האם קוית למצוא גם שם ישראל נשא על שפתיו? — לבשתי ולחרפתי הנני נאלץ עתה להודות כי כל אלה וגם להלאה כיוצא בזה לא נמצא כלל אצל העסם ופרקים כאלה כמעט כלם רוח איש כסמאלענסקין הרם וגם ילדם, וגם ישנם בפרקים הבאים עוד ממין הזה, וממין הזה הוא גם הפרק השלישי אשר פיו יקבנו „אהבת ארץ מולדת ואהבת בני האדם". כי מציאה מצא האיש בספרו של העסם (במכתב התשיעי והעשירי) ששם נשאלה השאלה כלאחר יד: הומאניטעט אדער נאציאנאליטעט" לאמר „אהבת כלל האדם או אהבת ארץ המולדת"? והוא בידו הנדיבה בא ויפתח לפנינו את אוצרו הטוב ויקם ויכתוב פרק שלם.

אם לא קצרה עוד רוחך בך, אז נעבר נא אתו גם את המדבר הנורא הזה ונעיף עין על השמות והמלים הבודדות הבאים בו. — האם לא תצחק בשמעך את פתרון השאלה הזאת לפי משפט שכלו? — שתי אלה הדעות אך אחת הנה — בני אהבת הכלל יחפצו לאחד לב כל האדם, להשבית מלחמת עם בעם וארץ בארץ, להקל על העובר ממדינה אחת להשנית, להסיר הגבולים, להסיר סבל חיל הצבא — (נוקשת סמאלענסקין וגם נלכדת! בפחזותך הראית לדעת כי עוד לא תדע דבר מהפוליטיק ומהנעשה אחורי פרגוד הנהגת המלוכה! וביום שידובר אז גם בחוריך עוד יבושו ויכלמו בך!) ומטרת אוהבי ארץ המולדת: גם המה יבקשו להסיר גבולות הארץ (השמעתם?) יבקשו להסיר חיל הצבא (סיק!) יבקשו להקל משא ומסים — ואם כן תכליתם

ומטרתם — לדעתו — אך אחת היא! — יקירי! כי אין לי עתה כל טענה ברורה נגד דברים כאלה, תבין מעצמך, כי רוח היא באנוש לחקור ולעשות משפטים הגיוניים כפי יכלתו, אך יאמר נא כל קורא מבין המלות היש אופן כי איש בעל מוח בריא יוציא טפשות גמורה כזאת מגרתקו? אוהבי הכלל יחפצו להסיר הגבולים ועוד ואוהבי הארץ יחפצו להסיר הגבולים ועוד! האם לא יתגעש רוחנו בנו רגע לשמוע חקירות ישרות כאלה? האם לא נסוג רגע אחור אם נשמע כי ממציא החקירות הבריאות האלה עוד יעוז להשמיע כי לו אך לו יאתה הכבוד? — פתאם הוא מדלג בהמשך הפרק ההוא עד פאריז והקאמונע להשוות אותה ואת הנלחמים נגדה אל מלחמת נושאי שתי הדעות של שתי האהבות, מבלי אשר נדע איככה בא אל השווי הזה ובמה נשתוו; אחרי כן יעיר כי יהיה איך שיהיה, גם המלחמות האלה טובות הנה באשר כי מלחמות הן,ובכנפיהן רוח מתרגשת,רוח נושבת רוח בונה ומהרס, רוח שהוא „רוח חיים"; ואך בעת אשר נתן צדק להמלחמות האלה— יוסיף שם דף 19— „חלילה לנו משכוח שני המשפטים האלה":— האם לא יאמין הקורא כי עתה יבאו שני משפטים אשר „חלילה לנו משכוח אותם" והם משפטים שעליהם עולם יוסד? האם יוכל לעצור צחוק מעל שפתיו בראותו את שני המשפטים „אסירי השכחה" האלה?— סמאלענסקין אוזר עתה כגבר חלציו ועושה שני סעיפים, בסעיף הראשון יאמר: א) כי הנסבה להמלחמות האלה היא גזל המשפט אשר שרר בארצות כו' (אסור לשכות!), ב) כי גם אחרי כל אלה, אף כי רק להנצל מעקת אלה אשר שררו ולא במשפט יצאה המלחמה, בכל זאת גם היא לא כדרך טובה וישרה תחשב כו' (חלילה משכות!)— יאמר נא סמאלענסקין, החושב הוא באמת כי הנהו משחק על הבמה והעם נאסף לרגליו להשתעשע אתו? המאמין הוא באמת כי בפטפוטי מלים בעלמא יצא ידי חובתו למלא עלים שלמים? מה המה המשפטים החדשים אשר הורה אותנו בשני סעיפיו? היחשב כי לנצח לא נשים לב ולא נבקש ממנו חשבון מעשים ודברים בעלמא כאלה ופתרון אחיזת העינים?— ואחרי הסעיפים האלה יבא להוכיח כי „על כן" אין לנו עתה עצה אחרת כי אם ליסד בתי ספר לכל העם, ובהוכיחו את הדברים האלה הוא בעינינו כאיש שטענו חטין והוא הודה בבתי ספר, וכמו נשבע לבלתי עזוב ענין מבלי לגעת בו בדרך העברה; אך אחרי הסעיפים החזקים האלה יבאו מחדש—שם דף 73—ארבעה סעיפים אחרים הנולדים על ברכי הסעיפים הראשונים: א) כי רק אלה אשר נשאו על כהנים ומושלים יצדקו במלחמתם כו', ב) כי החובה על כל חכם לב לשבת מריב כו', ג) כי הדרך הטובה היא דרך הדעת כו', ד) כי כל אלה אשר לא יבקשו לעשות כזאת לא טובים הם מהיעזואיטים.— ולזה סעיפים יאמר? דברים כאלה, אם צדקו או לא, ההם יבאו בסעיפים עפ"י א"ב, אם לא כי יחפוץ הכותב לעור בם את עיני קוראיו המעריכים ערך איש אך לפי רוב התפלספותו והגיונותיו וסעיפיו? ולא די לו בזה, כי גם אחרי הסעיפים, יתפוץ להתראות כיושב ראש במדינה ובא לדבר על פרוד הממשלה והאמונה (מקור הדברים ימצא הקורא אצל שפינוזה Tract Theol pol c. XVI[I]) ואז אך אז נוכל לשאת כפינו אל שמים כי לבסוף יקרב גם אל אדמת ישראל לשאת גם שם „ישראל" על שפתיו עתה.

(המשך יבא)

אין כאל ישרון (סוף מן חוברת ב׳)

ומה נשגבו דבריו האלה:

בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ
וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל
וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל:

וכונתו בזה על מה שאמר מקודם, ה׳ מעון וגו׳. ועולם אין פירושו רק ועד ונצח, אך כולל ג״כ תבל וחלד; כמו, הליכות עולם לו א) והכונה כמו שאמר דוד המלך אחרי כן: לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים, המה יאבדו ואתה תעמד וכלם כבגד יבלו כלבוש תחליפם ויחלפו, ואתה הוא ושנותיך לא יתמו ב) וזאת כונת משה במה שאמר:

תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא
וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם,
כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ
כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר
וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה:

והכונה כמו שאמרו חז״ל: הקב״ה בונה עולמות ומחריבן ג) כי דור הולך ודור בא, והקב״ה ישיב את אנשי הדור הראשון לעפר; ויאמר לדור השני הבא אחריו, שובו בני אדם לתחיה; וכה חוזר חלילה תמיד, ורק שנוים ותמורות יש בעולם; כאשר אמר מיד:

זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ
בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף
בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף
לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ:

כי כל תנועת וזרמת העולמות הוא רק „שנה יהיו" שיהיו שנוים ותמורות אין סוף ד) בבקר כחציר יחלוף כמו שפירש התרגום: יניץ

א) חבקוק (ג׳ ו׳) גם את העולם נתן בלבם (קהלת ג׳ י״א).
ב) תהלים (ק״ב כ״ו).
ג) מד״ר בראשית (פ׳ ג׳).
ד) כמו בראשית (מ״א ל״ב) ועל השנות החלום; ירמיה (נ״ב ל״ג) ושנה את בגדי כלאו וכדומה.

ויסגי א) והכונה כי כל בני הדור הקודם, וכל הבריאה כלה תפרח ותגדל כמו חציר בבקר; אך לערב ימולל ויבש; כי לכל עת וזמן תחת השמש; ודברי משה מקבילים פה זה לעמת זה; ויאמר עוד:

שַׁתָּה עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ
עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ:

והכונה כאשר השכיל הראב"ע לפרש שמלת עלמנו, הוא מלשון תעלומה או נעלם ומקביל היטב לעמת מה שאמר מקודם; שתה עונותינו לנגדך עלמנו כל תעלומתנו הוא למאור פניך, כי רק לפניו נגלו כל המון נסתרות ותעלומות לבב איש.

ואחר שראינו את ערך ויקרת התפלה הזאת, והשגת משה הגדולה באלהות, נשיב ג"כ על השאלה מדוע לא באה התפלה הזאת בתורה; ונאמר; כי כבר נשאלה השאלה הזאת מחז"ל: אמר ר' לוי בשם ר' חנינא, אחד עשר מזמורים שאמר משה בטכסים של נבואה אמרן, ולמה לא נכתבו בתורה: אלו דברי תורה ואלו דברי נבואה, ואין מפסיקין בין דברי תורה לדברי נבואה ב). אך להבין את דבריו הנפלאים האלה, נשים עין על דברי חז"ל במקום אחר, והוא: אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אלעזר ורבי יהושע, ושל נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי, ובאותה שעה נזדעזעה ארץ ישראל ת' פרסי על ת' פרסי וכו'; ועוד בקש לגלות תרגום של כתובים יצאה בת קול ואמרה לו, דייך; מה טעמא משום דאית ביה קץ משיח וכו', מאי שנא אדאורייתא דלא אזדעזעה, ומאי שנא אדנביאים דאזדעזעה; דאורייתא מיפרשן מילי דנביאים איכא מילי דמסתמן ואיכא מילי דמיפרשן ג), ומכאן נראה היטב כי יש הפרש גדול בין דברי תורה לדברי נביאים וכתובים, ומחמת רוח החקירה והחפש אשר יש בהם אין לתרגם אותם לפני המון העם; ומטעם זה פעם אחת עמד רבן גמליאל הזקן על גב מעלה בהר הבית, והביאו לפניו ספר איוב תרגום, וצוה לבנאי לגנזו תחת הנדבך ד) ועל פי זה לא באה ג"כ תפלת משה הנשגבה הזאת בתורה, ודברי ר' לוי בשם ר' חנינא נכונים מאד; כי משה דבר בה בהלך נפשו על הענינים העומדים ברום עולם החקירה; ואמר „מי יודע" אשר זאת אמר ג"כ

א) והוא כמו ישעיה (מ' ל"א) וקוי ה' יחליפו כח; איוב (י"ד ז') אם יכרת ועוד יחליף; וכן הוא ג"כ דעת ר"ש פרחון.

ב) מדרש תהלים מזמור צ'.

ג) מגילה ד' ג'.

ד) ירושלמי שבת ד' ט"ו, ובבלי שבת ד' קט"ו.

קהלת א) ושתי מלות האלה, הם ראשית פרי החקירה, ויורדים ונוקבים עד התהום; ולזה אין מקום לתפלה הזאת בתורה, אשר שם רק מצות חקים ומשפטים ועדות, ולזה אין מפסיקין בין דברי תורה לדברי נבואה; ובאמת יש עוד טעם בדבר, כי המזמורים האלה היו כתובים עם שאר שירים שונים על ספר מלחמות ה׳, או על ספר הישר, ולא היה ההכרח להביא אותם בתורה; אך כאשר נאספו אחרי כן שירי דוד עם שירי משוררים אחרים ביחד, נאספו שם ג״כ שני המזמורים האלה מפני כבוד שניהם; להראות כי בקשת משה שבקש: יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם, נתקיימה בדוד והוא היה עבד ה׳ באמת ב) ואחר רוב תלאות וצרות שעברו על בני ישראל נאבדו אצלם הרבה ספרים, אך בחסד ה׳ הספר תהלים עם תפלת משה נשאר אתם לזכר עולם.

יונה דדהבא

הני תרי תלמידי חד עביד בשוגג כב״ש ואשכח ארנקא דדהבא, וחד עביד במזיד כו׳, רבה בב״ח הוה קאזיל בשיירתא אכל ואישתלי ולא בריך אמר היכי אעביד? אי אמינא להו כו׳. אמר להו אנטרו לי דאינשאי יונה דדהבא, אזיל ובריך ואשכח יונה דדהבא, ומאי שנא? דמתילי כו׳.

(ברכות דף נ״ג ע״ב)

הנה הקשו שני המבארים לבאר את המאמר הזה, והרב החכם הגדול ר׳ יהודה אידל שערשעווסקי ז״ל בספרו היקר כור לזהב ח״ר (צד 121) הקשה היתכן שיהיה לו דבר מסוים כזה „יונה דדהבא" והשיירא לא ידעה? ואיך עלה על דעתו לאמר שקר במידי דאתי לידי חוכא ואיטלולא? ואיך שקר במילתא דעבידא לגלויי? — אבל הקושיות האלו בלתי מובנות לי, כי הכי מחויב היה להודיע להשיירא את סוגו ורכושו? והכי מהנמנע הוא שיהיה לו דבר מסוים טמון בין חפציו והם לא ידעו מזה? וגם בשובו ממקומו שברך הכי לא יכול להטמין את אבדתו שמצא באמתחתו? ואלו הם ילדשו ממנו בחזקה להראות להם היונה דדהבא? וגם הגמרא איננה מזכרת מאומה אם הראה להם את מציאתו) ואדרבא לפי דברי הריא״ש ז״ל

א) קהלת (ג׳ כ״א) עיין בספרי מחקרי קהלת בן דוד (צד ס״ב).

ב) כמו שנאמר עליו, למנצח לעבד ה׳ לדוד (תהלים י״ח) וכן אמר על עצמו (שם קט״ז ט״ז) אני עבדך, וכדומה:

עי"ש הקשה: היתכן שתהיה לו יונה חיה והם לא ידעו? (כי יונה חיה קשה יותר להסתיר מיונה דדהבא) וגם איך שקר במילתא דעבידא לגלויי? כי ממה נפשך, אם יאמר להם שהיונה היתה מקושרת בעת ששכחה, הלא בהכרח שימצא אותה על המקום ההוא, ואם יאמר שלא היתה מקושרת, הלא יהיה הדבר כחוכא ואיטלולא בעיניהם בשובו לבקש בעל חי, חפשי! וגם הגמרא דמקשה: „מאי שנא יונה דנקיט?" מדוע לא הקשה מאי שנא יונה דדהבא דנקיט? כי באמת אם נאמר שכוונתו היתה על יונה כמשמעה למה זה הוסיף עוד „דדהבא?" הכי להיותה מוזהבת יגדל ערכה בעיני השיירא וימתינו עליה, ואילו היתה בלתי מוזהבת לא רצו להמתין? ומאי שנא? —

לכן לענ"ד שיותר נכון לאמר יונה דדהבא הי' כמשמעה, יונה של זהב, והנה בר בר חנה בשכחו לברך על המקום, שת עצות בנפשו איך יאותו לו השיירא לחכות בכדי שילך ויבוא, ובין כך זכר את המעשה עם התלמיד שמצא ארנקי דדהבא, והופיע לו הרעיון היפה והנעים לדבר עם השיירא במליצה, ואמר להם: „אנשאי יונה דדהבא" למען יבינו המה הדברים כמשמעם, וימתינו עליו, השב לצורך דבר יקר כזה, אבל לו היתה כוונה אחרת בדבריו אלה, היינו ששכח לברך, ואם כן, כאשר לא יחזור למקומו יאבד לו (ע"ד האפשר) יונה דדהבא, כדרך שאותו התלמיד מצא ארנקי דדהבא כאשר חזר למקומו, כבית שמאי, ובאמת רבב"ח לא סמך א"ע על הנס כי אם דבר במליצה נפלאה, למען לא יבינו דבריו כשקר מכל וכל, אמנם הש"ס הזמין לו בשכרו יונה דדהבא, וע"י זה נתקרבו דבריו הראשונים יותר לצד האמת, ולכן מקשה הגמרא: „מאי שנא יונה דנקיט?" פי' דוקא יונה, מדוע לא אמר אנשאי ארנקי דדהבא, „ומאי שנא דנקיט יונה, ומתרץ משום דמתילי וכו'. ואם כן בתשובתו להשיירא היה לו עוד רעיון מליצי אחר, היינו ששכח לעשות מצוה הגונה ויפה. אקוה כי כל משכיל יודה לדברי ויאמר לבאורי כי צדק.

יוסף גיביאנסקי איש ליפסק

ווארשא.

דבר אל הקוראים

לרגל האחור אשר נתאחרו גם שתי החוברות האלה, למרות חפצנו, מצאת בחדשן, לא נוכל לדבר על דבר המקרים האחרונים אשר קרו לאחינו בנגב רוסיא כאשר היה עם לבבנו וצר לנו מאד כי מסבה אשר לא בנו היא תלויה לא נוכל להביא גם את דברי סופרנו הנכבד מקיעוו ידידנו ה' ווייסבערג. אך הנה רוב קוראינו כבר קראו את המקרים המעציבים ההם כתובים באש שחורה על כל מכ"ע לב"י היוצאים לשבועות, ולמה נבוא עתה אחריהם להכאיב

את לבבם בזכרון מקרים שכבר נעשו ? יבואו כותבי דברי הימים וילקטו את אשר הכינו להם מכ"ע היוצאים לשבועות ולימים והיה זכרון לדור אחרון, ואנחנו נחכה לתשועת ה׳ ולא יבצר ממנו לבשר לקוראינו אך טוב לישראל ביום אשר תחת הסרפד יעלה על אדמתנו הדס ותחת חוח חטה, והיום הזה לא ירחק חק בחסד הממשלה הרוממה החושבת מחשבות להיטיב לנו ולחיותנו כיום הזה. ואנחנו, אף כי לא לבנו הולך אחרי דעת רבים מאוהבינו אשר מקרבנו יצאו הקוראים בגרון לאמר: כי סבת השערוריות בנגב רוסיא היה דרך חיי עמנו בארצנו ומנהגם נגד גרי הארץ שאינם בני ברית; אף כי רחוקים אנחנו מאד מדעת זו אשר אין לה כל יסוד ושרש, ודמיונה לאיש אשר גנבים ושודדי ליל באו עליו פתאום ויציתו אש בארבע פנות ביתו לבל יבצר מהם לשלול שלל ולבוז בז, והאיש האמלל תחת קללו את מהרסיו ומחריביו, יצא ויקלל את האש, וישכח כי לאור האש ישב וחם לו אף יראה אור, יאפה לחם ויצלה צלי וכי רק ב מ ב ע י ר י ם את הבערה האשם תלוי, כן הוא הדבר הזה. בכל זאת הננו קוראים גם אנחנו באזני אחינו המכים לאמר: „שפרו מעשיכם וברית לא תופר!" כי אם כה ואם כה עלינו להיות נזהרים היום במשהו ושמץ דופי, לבל ימצאו שונאינו אחרינו מאומה למצוא עון לשנוא; עלינו להחמיר על עצמנו בדברים שבינינו ובין עם הארץ ולאסור עלינו את המותר לנו ע"פ משפטי הארץ, ומלאכים רעים בעל כרחם יענו אז אמן על גאולתנו ועל פדות נפשנו ושלום יהיה על ישראל. ואתם הרבנים ומטיפים לעם הזה! חדלו לכם מדרושים של פלפול אשר לא יחיה בהם עוד העם; הרפו מאף ועזבו חמה על דברים של מה בכך ותגלו למוסר אזן צאן מרעיתכם בדברים הנוגעים למצבם המוסרי והמדיני. כי הוא חייהם וארך ימיהם על האדמה אשר הם יושבים עליה, והייתם אתם ממזכי הרבים ובשלום ישראל גם לכם שלום וברכה מעתה ועד עולם.

ש.

אבל כבד!

אף כי מעולם אם ימות איש גדול בתורה, אז כלם ישאו עליו נהי, אך עוד ביתר שאת וביתר עז יבכו מר בני היהודים בזמן הזה כי ימות אדם באהל של תורה, יען כי חזון תופשי תורה ועובדי ה׳ איננו נפרץ עתה ויקר מאד למצוא, כי על כן אם ימות אחד מאנשי המעלה יצר לנו מאד ומקרב ולב עמוק נספוד מר: חבל על דאבדין ולא משתכחין. הנה ביום ג׳ ח"י אייר גוע ויאסף אל עמיו איש גדול בתורה וביראה, יקר ונכבד ה"ר אלחנן יעקב ראזינבלום בן ששים וחמש שנה. הה! אבדה גדולה אבדה עדת היהודים בעיר פינסק במותו, כי המנוח הזה, אף כי כל ימיו שלח במסחר ידיו, בכ"ז תורת ה׳ תמימה היתה ערוכה ושמורה בלבו ובשפתיו, ביום ערב את מערבו וחצות לילה קם

להגות בתורת ה׳. — אויה! עטי נוע ינוע בדברי בו, בערכי את תם רוחו ואת ישרת לבו: ארבעה בנים גדולים מתו בחייו, ובמותם לא דמעה עינו דמע ולא הוציא אנחה מקירות לבו, אך המקרא הזה היה שמור בפיו: ה׳ נתן וה׳ לקח, יהי שם ה׳ מבורך. בהתהפכו על מטתו אשר עלה ולא ירד ממנה, ביום אחד לפני מותו שת עצות בנפשו ויבכה בכי תמרורים לאמר: „מה יעשו בני ציון בלעדו, את מי יכול להפקיד לגזבר תחתיו?״ הה! מה אומר ומה אדבר. עטי קצר מלתאר אף אחת מני אלף את אשר פעל ועשה בימיו. הוא הלך למנוחות ואותנו עזב לאנחות, ימים על ימים, שנים על שנים ינקופו, וכל יודעיו ומכיריו לא ישכחוהו. כבוד גדול עשו לו בני עיר פינסק במותו. הרה״ג ר׳ אלעזר משה איש הורוויץ סבב לבדו בחוצות ובשוקים לצוות במפגיע לסגור את החנויות, מארבע פנות העיר נהרו המונים אנשים לעשות לו גמול האחרון, בני הח״ק עשו לו מטה לבד, לשאת אותו על כתף אל בית מועד לכל חי הרחוק מן העיר, ושלשה ספדנים ספדוהו. —

ינחם ה׳ את אבלי ציון ובני עירנו אשר עינם תדמע דמע על אבדן איש נכבד כזה ובתוכם גם אני נכדו הכותב בלב נשבר והחונן עפרו.

אליהו ציטלין

תוכן עלילה (המשך מן חוברת ב׳)

הַשִּׁיר הַשֵּׁנִי

חֲמַת דַּמֶּשֶׂק

הוי כי גדול היום ההוא מאין כמוהו ועת צרה
היא ליעקב וממנה יושע: (ירמיה ל ז)

צֶמַח פּוֹרֶה רוֹשׁ כִּי יַזְרִיַע זָרַע
אוֹתוֹ מֵאַדְמָתוֹ בָּהּ יְגַדֵּל פֶּרַע
אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת יִשָּׂא הָרוּחַ;
שָׁמָּה תָּבוֹא יִרְאַת שָׁמִיר וָשַׁיִת,
כִּי בַחֶלְקָה טוֹבָה כֶּרֶם וָזַיִת,
מֵהַפְּרוֹת רוֹשׁ וָרַעַל לֹא יָנוּחַ.

עַד הָעִיר דַּמֶּשֶׂק מִזְרָחָה שָׁמֶשׁ,
כַּדֶּבֶר הַוּוֹת מִתְהַלֵּךְ בָּאֶמֶשׁ,
נָשָׂא רוּחַ יָם אֶת זֶרַע הָרַעַל,
הוֹי אֶרֶץ צָרְפַת, בַּחָכְמָה נֶאְדֶּרֶת,
לָךְ חֹפֶשׁ וּדְרוֹר לִצְפִירַת תִּפְאֶרֶת,
אֵיךְ מִמֵּךְ יָצָא יוֹעֵץ הַבְּלִיַּעַל?

אַזְכִּיר שִׁמְךָ אִישׁ הַדָּמִים וָרֶצַח,
וַחֲרָפוֹת כִּי יֶהִי וּלְדִרְאוֹן נֶצַח,
רַטִּי מֶנְטוֹן, צִיר מִצָּרְפַת שָׁלוּחַ,
הוּא עוֹרֵר קִנְאָה לַמַּצָּה וָעֹשֶׁק,
בַּעֲלִילַת הַדָּם לִיהוּדֵי דַמֶּשֶׂק,
בַּעֲצַת הַכֹּהֲנִים שָׁם רָעֵי הָרוּחַ.

אִישׁ כֹּהֵן תּוֹמַשׁ גַּם עַבְדּוֹ נִכְחָדוּ,
וּמִתּוֹךְ הַקָּהָל פִּתְאֹם אָבָדוּ,
אָז קָם שָׁאוֹן, הַצַּר מֶנְטוֹן הֵרִיעַ,
רַק מִידֵי הַיְּהוּדִים אֵלֶּה נִרְצָחוּ,
וּלְמַצַּת פִּסְחָם אֶת דָּמָם לָקָחוּ,
עֲוֹן רֶצַח זֶה בָּם עַתָּה נִפְגִּיעַ.

הָרִנָּה כַּסּוּפָה עָבְרָה בַּשָּׁעַר,
אָז עַל רֹאשׁ הַיְּהוּדִים הִתְגּוֹלֵל סָעַר,
צָרָה וּנְאָצָה תּוֹכֵחָה וָשֶׁבֶר,
עַל כָּל הָעֵדָה נִתְּכָה זַעַשׁ הַזַּעַם,
לֹא בָאָה כַעֲלִילָה זֹאת אַךְ הַפַּעַם
בַּחֲרוֹת גַּם אַף יִשְׁמָעֵאל בִּבְנֵי עֵבֶר.

כִּי לַצַּר מֶנְטוֹן עִם פַּחַת דַּמֶּשֶׂק,
בִּדְבַר מַלְכוּת הָיָה בַּסֵּתֶר עֵשֶׂק,
וּבְשֵׁם צָרְפַת לְמַלְכּוֹ עֵזֶר הִבְטִיחַ,

עַל־כֵּן גַּם בִּדְבַר עֲלִילַת הָרֶשַׁע,
הַפֶּחָה גַּם הוּא נָתַן יַד לַפֶּשַׁע,
וְכָל הָרָעָה עַל בֵּית יַעֲקֹב הִדִּיחַ.

אֲצִילֵי הַיְהוּדִים אָז בַּרְזֶל בָּאוּ,
רַבִּים אַנְשֵׁי שֵׁם בִּכְלָאִים הָחְבָּאוּ,
וּכְלֵי מַשְׁחִית לְחַבֵּל לָמוֹ הוּחַדּוּ,
כַּשָּׂטָן אֶת אִיּוֹב יִסֵּר בְּחָרוּ,
עוֹרָם וּבְשָׂרָם אַךְ נַפְשָׁם שָׁמָרוּ,
בַּעֲבוּר עַל עָוֹן לֹא עָשׂוּ יִתְוַדּוּ.

לוּ גַּם בְּשַׁחַת פִּי עַמִּי אֶטְבְּלָה,
סַפֵּר כָּל תּוֹעֲבוֹת אַךְ שָׁוְא אֲעֲמֹלָה,
כָּל נֶגַע וּמַכָּה, פֶּצַע וָחֶבֶל,
לַעֲנוֹשׁ הַנְּקִיִּים, לֹא פָּשְׁעוּ חָטְאוּ,
חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים צָרִים בָּדָאוּ,
לִמְצֹא עֲוֹנָם; אַךְ יָגְעוּ לַהֶבֶל. ד)

כִּי אֲסִירֵי הָעֳנִי אֱמֶת שָׁמָרוּ,
מִדַּבֵּר שֶׁקֶר בַּמָּוֶת בָּחָרוּ,
צָרִים חָרְקוּ שֵׁן רָגְזוּ כָּעָסוּ,
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת יְלָדִים גַּלְמוּד הוֹשִׁיבוּ,
וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים אֶת־נַפְשָׁם הִרְעִיבוּ,
עַל אֲשֶׁר אֲבוֹתָם מִפַּחַד נָסוּ.

בִּנְוֵה צַדִּיקִים נָתְצוּ קִיר וָחַיִץ,
לִמְצֹא דָם אָמְרוּ, אַךְ כִּמְאַסְפֵי קַיִץ,
לֶאֱסוֹף הוֹן וּשְׁלַל הַיְהוּדִים נִזְעָקוּ,
אַךְ כָּל אֵלֶּה לָמוֹ שָׁוְא אֵינֵימוֹ,
לִמְצֹא עֲדֵי חָמָס שָׂמוּ פְּנֵימוֹ,
כִּי יִזְכּוּ בְּשָׁפְטָם וּבְדָבְרָם יִצְדָּקוּ.

(המשך יבא)

חטר מגזע ישי או דוד אל-ראי (המשך מן חוברת ב׳ שנה ו׳)

אולם בעוד אשר שרירא ואלראי בגבורת ישע ימינם הכו באויביהם מכת בלתי סרה וירבו העזובה בקרבם, הנה לא כאלה היה חלק יאבאסטאר וצבאות חילו; הסולטאן „מרום" בצר מרום עזו על תלפיות גבעות עולם ומצדות סלעים שם משגבו, שפך סוללות מסביב לחיל צבאותיו גם הכין הסוכך להיות עליהם למחסה ולמסתור מורם חצי מות ואבני קלע, וגם אנשי החיל היו מלמדי מלחמה מנער וכבר למדו ידיהם לקרב בין חילי הרומאים בקאנסטאנטינאפאל ולכן לא לבד כי שתקו לפחד וכפעם בפעם הכו אחור את חיל יאבאסטאר אשר השתער עליהם אך בראותם כי נשתה גבורת העברים, נהפכו ויהיו לרודפים ובשצף קצף ורעש מלחמה רדפו ויזנבו את הנחשלים ותהי המגפה בהם רבה מאד עדי כי נמלטו בעור שניהם וינוסו באי סדרים ובאפס יד. לשוא חגר יאבאסטאר שארית כח, הרים במרום קולו וישא נס לקבץ נפוצות חילו אשר נסו מניסת ח״ב, לשוא הכריע לטבח את נושא דגל הסולטאן ועד אהל המושל הגיע בעברתו כי קשתה, שומע לא היה לו וכל חילו נפוצו כצאן אובדות ביום ענן וערפל, ולוא שכל הסולטאן מרום את ידיו, ואחרי הכותו את חיל יאבאסטאר חש לעזרת המחנה התיכונה אשר חשבה להפרד ותהי ברעה גדולה מאד, ויהי לאלראי מאחור, כי אז נכון היה יום חשך לכל חיל בני ישראל, אולם הסולטאן בעזוז אפו גמר אמר לבלי לשוב אחור ולרדוף בלי חשך את חיל יאבאסטאר הנסים מלפניו ולבער אחריהם כאשר יבער הגלל עד תמם ובזה שגה בראה ויחבל את מעשה ידיו, כי אלראי אשר עיניו מרחוק הביטו ויבחנו לרגעים את כל הליכות המלחמה ארחה ורבעה, הוא עד מהרה ראה ויתבונן כי רעה גדולה נשקפה עליו ועל כל מחנהו, אם לא יפליא עצה מרחוק כדת מה לעשות להוציא ממסגר נפשם, וכרגע צוה את איתמר ואת ראשית אונו לרדוף אחרי המחנה התיכונה ולהדריכם מנוחה והוא עם כל מחנהו ומשמרת הקדש התנפל כארי טורף ט״ף על הסולטאן מרום מאחוריו ויתן יד ליאבאסטאר לקבץ פלטת חילו ולשום להם ראש אחר, ועד מהרה התלקחה מלחמה איומה ורבת דמים בין האויבים הרבים והעצומים וחיל הסולטאן קרסו כרעו יחדו לפי חרב עד כי בראות הסולטאן כי תושיה נדחה ממנו ושרי הצבאות אשר לא השכילו לכלכל דבר במשפט דרך ארחותיו בלעו, מהר בצעדי און ויסוג אחור בגדדה, את הכליף ואת המון נשיו ופילגשיו עם מבחר אוצרותיו לקח ויחדו יצאו כמוצאי גולה וינועו לגור בארץ ארם, וארץ בבל נשארה על גחליה ריקה לבוא בה גוי צדיק שומר אמונים! מי החדקל מלאו דם ובכל ארץ צפתו מקום אשר הגיעו פגרי חללי חרב אלראי אשר גרפם הנחל לבשו יושביה חרדות ועריצי גוים חרדו מרבצם. כשלשים אלף תורקים נפלו חללים ביום הרג רב הזה, ובתוכם סולטאן ארם, סולטאן בגדד ושאר שרי צבאות גדולים ועצומים תחת הרוגים נפלו וכל המחנה אשר נשארה מן החרב הלכה שבי ביד צר ותתנצל את נשקה ואת אזניה ותתן לשבי עזה, כל הגבורה וכל

אוצרות שלשת הסולטאנים היו לבז ולמשסה ושאר מספר גבורי בני הזועלדשוקים רוכבי הסוסים אשר מלטו את נפשם לא מצאו און למו להתקבץ שנים יחדו אך פשטו בארץ לשלול שלל ולבוז בז בעת הזאת אשר רגזו יריעות הארץ. כל הדברים היו יגעים וכל יושבי הארץ באו במערות צרים ובנקיקי הסלעים מפני פחד אלראי ושאתו ומהדר גאונו. ואם גם מחיל יאבאסטאר נפל רב ביום עברות ההוא, אך משאר המחנות לא נפקדו אנשים רבים, וכגבורים משכילים משדה המערכה שבו חיל ישראל איש לאהליו, משפט גוים רבים ועצומים נחרץ בשלש שעות, ואלראי היה נורא למלכי ארץ מושל בגבורתו במלא רחבי אזיא ורודד עמים תחתיו!

כדמן על פני האדמה נטוש בעמק כבר פגר, אלפי נבלות האדם ונבלות הסוסים אשר צעדו למלך בלהות ביום מהומה ומבוסה הזה ימלאו את הארץ אהלים וכלי נשק אשר עזבו התורקים מפני בני ישראל בההפזם לנוס וכל שכיות החמדה ישכבון למעצבה כביצים עזובות על כל מראה עין מסביב, בקול המון חוגג שב; אלראי מרדוף את מחנה האויב את הסולטאן מרום ואת צבאותיו וירד מעל סוסו האביר וענן אבק רגליו, בקול תרועת מלחמה אסף את מחנהו איש על דגלו והוא עמד נשען על חרבו המלאה דם לפני אהל הסולטאן מאלאך וסביבותיו גבורי שרי צבאותיו כלם פני להבים פניהם ובאישון עינם תלין גבורה ועוז נצחון.

„יאבאסטאר!" קרא אלראי בקול רגש ויתן ידו להכהן הגדול „לך ידידי נאוה תהלה על התשועה אשר עשה ה' ביום הזה, כי לולא היית אתה לראש לצבאותיך מי יודע אם הצליח איש מבלעדיך לקבץ נפוצותיהם ולהשיב מלחמה שערה. אולם עתה ידידי עליך ללמד עוד את בניך לאחוז בחרב ואצבעותם למלחמה בטרם תדרך נפשם עוז לעלות בסערת מלחמה על רוכבי קאפאדאציה המלמדים למלחמה מנעוריהם. ואתה שרירא לעולם לא נשכח את מעשה תקפך וגבורתך ואת ידך החזקה אשר גלית כיום הזה, לך ידידי זרוע עם גבורה! עזריאל לך ואמרת לחיל משמרת הקדש כי בגבורת ישע ימינם נחלנו לנו עטרת נצחון כיום הזה, ונוריד דומה רבים עמים. ואתה איתמר הלא תגד לי אי-זה החיל מצבאותינו אשר ראה מנוחה כי טוב ביום הזה ובעמל המלחמה לא היה?"

„לגיון אדערביזשאן, אדוני!"

„וכמה מספר מפקדם?"

„כשנים עשר אלף שולפי, חרב; כשמונה אלפים מהם ערוכים בכל לצאת לקראת נשק כרגע!"

„קח אתך איתמר יקירי את החיל הזה הנמצא תחת ידך ועוד תוסיף עליהם מחיל צבאות משמרת הקדש, וקום לך בגדדה וקראת אליה לשלום אם פתוח תפתח את שעריה. ואם יפגעך הסולטאן מרום בדרך והקדיש עליך מלחמה, אז תבחר לך מצב אשר ייטב לך וענית גם לו בקול תרועת מלחמה

רעש חנית וכידון, ולא תשיב פניו ריקם, ואנחנו פה נתן מנוח לצבאותינו אשר ענו בדרך כחם עד החליפם כח אחרי העבודה הקשה אשר עבד בם ואז נשוב לצאת לדבר את אויב בשער, ואתה אל תתמהמה לך וקראת אל יושבי העיר לשלום ואמרת אליהם כי אם יקשו את ערפם לבלתי הכנע אז נוריד לארץ נצחם, כמבוא עיר מבקעה נבוא אל עיר משגבם, את מבצר משגב חומותיה נגיע עד עפר וכל עריה לשממת עולם תהיינה כמהפכת אלהים את ארץ כשדים ארץ מכרתם. אולם אתה לא תתגרה בהם מלחמה בפעם הזאת... איפה האיש אשר הציל את נפשי מעבור בשלח בעת קרב ומלחמה?"

„הנני אדוני לסור אל קול דבריך!"

„לראש גדוד תהיה בניה על החיים והחסר אשר עשית עמדי, וגם אתה תארח לחברה עם גבורי ישראל אשר ביד איתמר, ועד אשר נשוב נתראה פנים יחדו רכב וצלח ועשה לך שם בגדולות ובנפלאות... ואתה עזריאל שלח והודעת את אחינו כי ישראל עשה חיל וידנו רמה!"

„כבר יצאו הרצים, עבדי המלך הכושים האמאראנה להגיד כבודנו בגוים ולאמר לבת ציון הנה ישעך בא!"

„היטבתם לעשות; אך מהרו ושלחו ציר נאמן ורץ ממהר אל מבים אחותי עם הספר הזה אשר אני נותן בידך. את אהל מאלאך שלחו למזכרת בעד העי אשר נאמנה בבריתנו, והיה לה לאות זכרון עד העולם. האח, אלנבר, גלית העברי, אשמח לראותך בשלום אתה אשר נשאת את דגל מחננו בראש מרומים; ומה שלום הנביאה אשאלכם והודיעוני, בעת אשר רגזה ארץ ותרעש בסערת קרב ומלחמה ראיתי אותה וחרבה שלופה בידה, עיניה ירו זיקים וחזיזי אש פלדות ופיה חצב להבות אש..."

„הה, הביטו וראו, הנה המלך נפצע ופצעו יזוב דם!" דבר יאבאסטאר רתת.

„אין רע!" ענה מלך ישראל „אש נשקה בעצמותי מעבודה הקשה, ואם יזוב זוב דמי מעט ישוב ורפא לי, הבו לי מעט מים חיים אחי ורעי, ואז נשוב לשית לבנו להעדרים ונעבור במחנה לראות מה שלום אחינו האמללים אשר נפצעו מחרב רעה ולפקד נויהם. ועתה עזריאל עבור בקרב המחנה והשיבה את העם למנוחתם כי ליל התקדש שבת היום לה' שבתון מקרא קדש לכל אשר בשם ישראל יכנה.

כל העם מקצהו עט אל השלל, וכעיט הרים פשטו על הפגרים וימלאו אמתחותיהם כל הון יקר וכל שכיות חמדה, את עדי שרי הצבא שמו בכליהם, אדר הפשיטום ויציגום ככלי ריק וישליכום היארה וכקטב ישוד צהרים עברו בתוך המחנה חמסו וטרפו שללו ובזזו ואין אומר השב.

עוד כל ידים מלאות עבודת עבודה ועבודת מעשה, עוד כל איש ואיש ירוץ לבצעו ויבחר לו כל נתח טוב, מבחר גבורי חללי חרב לשום לו בנהר דרך. עוד אלראי וכל צבאות גבוריו עוברים במחנה לסור לשאל לשלום כל נגוע ידוע חולי מכה אלהים ומענה, ולשלם נחומים להם בתתו להם תודות והלל על מעשה תקפם וגבורתם ועל שומם נפשם בכף על מרומי שדה קטל, וימהרו לכלה את מלאכתם בטרם תבא השבת ועד כה וכה רפה היום לערוב. השמש ירדה הכלילת עינים במורד הררי עד, העמקים עטפו צללי נשף ומעל ראש הררי קדם נשקפה מלכת היום כמו תקרא לשלום לארץ ולדרים עליה בטרם תבא אל רביון עוזה לדרוך על במתי עב אל ארץ תחתית, ומנגה ברק קרניה אדמו פני השביב כתולע, והנה בקרב המחנה יצאו הוצץ הזקנים אשר בעם למודי ה׳ אשר ידם רב להם בהליכות התלמוד לכל משפטיו וחקותיו, ועל צבאם יאבאסטאר לכל לראש, בידיהם יריעת משי לבנה כצמר צחר וחליפות וצבא ב ח נ ו על ידה שלל הצבעים הנשקף מבעדה מנגה השמש לכען דעת מתי תבא החרסה ותתקדש השבת. היריעה לבשה אור יקרות וקפאון כנגה זהב פרוים, וההמולה אשר במחנה עוד לא קמה לדממה, עוד ישמע קול חרש וקול גרזן בבתי עושי כלי הנשק, עוד תבער האש על האח באש המסים אשר כדונג ימס הברזל מפניה, עוד ידהרו הסוסים תחת רוכביהם וירוצו אל הנהר לשקות מים חיים וחיל הרגלי יתקעו אהלים במקום נאמן ויטו יריעות משכנותם, והנה יריעת המשי בידי נבוני הלחש הפכה אדום כעין השושנה. הנופח באש פחם הטה את ידו ביתר שאת ויתר עז לעשות כלי למעשהו, הרקחים והאופים הרבו אש ועצים תחת המדורה, סוסי הרוכבים בצעדי און עלו מן הרחצה והרגלים בחנו לרגעים את השמש היורדת להסתר מנגד עיניהם למטה לארץ.

יריעת המשי שנתה פניה כזהר תכלת הרקיע, שלל צבע כהה פרש עליה כנפיו למסך, הצלצל מנקיקי הסלעים השמיע במרום קולו ומהמערות והחוחים הריע אף הצריח, העטלף שומר נשף פרש כנפיו וירץ סביבות האהלים צנפה כדור, וקול שופר הזק מאד נשמע במחנה, להגיד לאדם כי באה השמש והשבת הופיעה בהדר גאונה ועת לעשות לה׳ היא העת הזאת. בכל פנות המחנה השליך הס, שבת שבתון, קול פטיש והולם פעם נחבא, קם לדממה, האש באפס יד נכבה, קול שעטת פרסות אבירים, קול העם ברועו וקול השאון והמהומה נדמה ולא נשמע עוד, ובכל אהלי משכנות יעקב הופיע אור במושבותם לכבד באורים את השבת, קדש הלולים לקדש יעקב, ויאמרו לאדם כי בכל עת אשר החשך יכסה ארץ וערפל גוי ואדם יחד הנה אור זרוע לזרע קדש הזה להאיר את חשכת הלילה ולאורם ילכו גוים אשר תחת שואה התגלגלו.

ממחרת היום ההוא בהיות הבקר התאספו אספה כל אנשי החיל אשר התנצלו את נשקם וילבשו את בגדיהם החמודות סביבות המזבח להקטיר אשה לה׳ עולת שבת בשבתו מלבד עולת הבקר, הכהן והלוים המשרתים השמיעו לכל העם הנאספים את השם הנכבד והנורא וכי הוא באחד וכל העם כלו הבו גדל לה׳ עדי כי הארץ הריעה מקולם. אז שבו ישראל איש לאהליו ויקראו

בתורת אלהים חיים ויאכלו משמנים. כל איש אשר ממעי יהודה יצא השיב בשבת רגלו ויספר כל צעדיו לבלי יצא מחוץ להגבול אשר גבלו ראשונים לצאת ביום השבת כאלפים אמה במדה כגבול אשר בין ירושלים והר הזיתים אשר מקדם לעיר וכל היום ההוא היה קדש שבת לה׳. השמש באה ושאון שואן ברעש וקול המולה כמשק גבים הקיפו את כל ירכתי המחנה, כל איש שב לפעל ועבודתו, בכל האהלים בערו אש ואלפי אנשים רצו המו וישתקשקו בכל עבר ופנה כמו יצאו ברגע קטן כאוב מארץ, ורבים מישני אדמת עפר הקיצו ויצאו לפעלם בארצות החיים לעמת אשר ביום אתמול כי עבר רגע קטן השליך דומית מות על כל אשר נשמה באפו. — קול מצהלות עלזי לב ועליזי גאוה, קול תפים ומשוש כנור הודיע נאמנה כי את נשף חשקם הזה יחוגו במשתה שמנים וכל העם מקצה צהלו כאבירים, וכשמחתם על ידם הרוממה עד עתה, כן אזרו חלציהם לעשות גדולות ונפלאות גם לימים יצרו.

ממחרת היום הזה אחרי אשר כל הלילה שמחו כל העם ויעלזו עד עלות הבקר בא רץ ממהר למלך, ציר נאמן מאת איתמר שר הצבא, ובשורה בפיו כי הסולטאן „מרום" ברח בהחבא אל ארץ ארם, ואם כי עתה עיר בגדד כעזובת החרש וכסכה בכרם עדי כי באפס יד יבוא בה כמבואי עיר מבקעה ואין מי אומר השב, בכל זאת נעתר לשאלת אנשי העיר ונכבדיה אשר קראו אליו לשלום, ויתן להם רשיון לשלוח לאלראי מלאכי שלום ולבוא אתו בברית ואמנה.

✦ ✦
✦

נערי המלך משרתיו הודיעו כי באו המלאכים מלאכי השלום מבגדד ויבקשו לראות הוד פניו. עד מהרה נחלצו כל חיל הצבא חשים ויעמדו הכן איש על דגלו אלה ברכב ואלה בסוסים ואיש כלי מפצו בידו; ואלראי צוה בדבר מלך שלטון כי המלאכים יעברו בין כל המחנה כלה בטרם יגיעו לפני שער המלך אשר שם יעמדו על המשמר חיל משמרת הקדש. המלאכים קרואי מועד ואנשי שם מבני מרומי עיר בגדד הופיעו בהדר יפעתם, לפניהם חבר אנשים אשר נגה עלומיהם הוד והדר ישוה עליהם פזרו לפני מדרך כף רגלם נצני הוד מרהיבי עין ופרחי חמד נותנים קטורה וריח ניחח ואחריהם חבר פורטים על פי נבל מלבשים עדי זהב תכלת וארגמן אשר עוררו אותן ויקראו אל אבל כנורם. ואחריהם עבדים נושאי מנחה איש איש מהדר פרי ארץ מכורתו ומולדתו, שם כושים נושאים קרנות שן והבנים כנפי יענה נחפים בכסף, ועפרות זהב בספל אדירים; שם בני ארם מובילים שי למורא את סחורת ידם כלי נשק יקרים מעלפים ספירים וכל אבן יקרה מסכתם, בני פרס ובידיהם כלי יקר מלאים ראשית שמנים וראש כל בשם, ושם בני הודו וממרחק הביאו סלים מלאים פנינים יקרים חמורות כזהב ובגדי צמר חטובות אטון קאשימיר אשר בהמה שמן חלקם. איש ערבי חסון כאלון לבוש כליל תכלת יוביל בידו על תקות חוט משזר בכסף קוף כליל יופי וסביביו

בניו ואיש בידו עפר אילים לבן וצהוב חליפות וצבא. אחריהם חמשים אנשים יפי תאר ויפי מראה ילכו שנים שנים, ובידיהם לוחות כסף ממלאים במטבעות זהב או גביעים ממלאים בתרשיש ואבני חן אומרות כבוד.

קול צלצלי השמע הריעו במרום קולם לאות כי נושאי בגדי השרד, בגדי הקדש למושל המאמינים הולכים הלך וקרב, המה הבגדים החמודות אשר ילבשו מושלי בני ישמעאל בשבתם על כסא מלכותם לכבוד ולתפארת ואשר קדוש יאמר להם כל איש אשר נאמנה רוחו עם מחמד וכל קדושיו עמו, בהם בגדי משי חטובים אטון אלעפאָ, זהב דמשק ישית עליהם לוית חן, ונוצות כל כנפי רננים אשר בחדרי תימן, עור השועל הלבן אשר אין ערוך אל יקרתו ועזרות הצאָבעל וההערמעלין יענדו עטרות להם.

אחריהם שני גמלים עטופים משי ורקמה, וסוסים אבירים מלבשים משלל דוהרים בדהרות אבירים ביד העבדים הנחמדים, ואחריהם סוס לבן כשלג הלבנון הוד מראהו אימה וכלו אומר כבוד, ועל מרום מצחו אשר ישא בגאותו נשקף כוכב מזהיר בנגה אדמדם חכלילי. הסוס הזה לפי דברי בני הישמעאלים אשר יכוננו לחקר אבותיו, הוא מיוצאי ירך סוסי המלך שלמה אשר כבודו חדש בעיניהם, ועליו לא ירכב איש זר מבלעדי מושלי המתמדנים יוצאי ירך הנביא והמון נשיו או ממלאי מקומו בארץ.

קול מנגינות קול תפים ומצלתים הרעישו אזן וגדוד סריסים שחורים משחור יצאו הוצץ מתוך המחנה ובידיהם מפצים עשת שן מעשה ידי אמן. הסריסים שכנו כדור, נגשו אחד באחד ויהיו סתרה על ארבע עשרה נערות בתולות בנות ארץ צירקאסיה המובאות אשכר למלך ישראל. הנערות הליטו פניהן באדרתן ותתכסנה בצעיף לבלי תשזפן עין ראי.

כל הכבודה הנכבדה הזאת הגיעה עד לפני אהל אלראי, כלם השתחוו ביראת הכבוד אפים ארצה לפני המנצח הגבור בארץ, ויעמדו במשטר משני עברי המחנה, ואז קרבו ויגשו המלאכים בכבודם והדרם, שנים עשר נשיאים מיושבי בגדד ובני מרומי עמה, כלם זרועותיהם משלבות איש אל אחיו כאיש אחד חברים, עיניהם הורידו לארץ ועל הדר לבושם צלמות ולא סדרים.

בענוה צדק וביראת הכבוד נגשו המלאכים עד דוד מלך ישראל, איש איש נגע בידו את עפר הארץ וינשק רגביה לאות ולעדה כי יעוללו בעפר קרנם לפני המושל אשר עדיו יבואו ונתונים נתונים המה למרמס תחת כפות רגליו ואחרי כן נטו כלם הצדה וישימו ידים ומקום לראש המדברים אשר ביניהם, ציר נאמן לשולחיו ובחור מרבבות עם — האנאין רופא הכליף אשר כבר ידענוהו בשם.

* *
*

בענות חן ויראת כבוד השתחוה האנאין לפני אלראי מרעיש ממלכות ויזכר את החלומות אשר חלם דוד בהיותו בחצרותיו וטירותיו ואשר כלם באו

כתמם כאשר חזה האותיות לאחור. הוד פני הגבר מורם מעם הזה יפיק מנוחה ושלות רוח, ובעוד אשר פני המלאכים אשר אתו נהפכו למשחית ועל עפעפם צלמות ועננה הרת תוגה, הנה הוא לא ידע דרך עצב, וכאז ביום הצילו את נפש דוד ברחובות קריה מיד עבדאללאה ורכסי בני בליעל עושקיו כח אשר סערו להפיצו, כן עתה בבואו לבקש מלפניו על עמו ועיר משושו הפיקו פניו שובה ונחת ובגדיו היו ערכים בתאר והדר ובטוב טעם ודעת. ואחרי אשר הבה גדל לאלראי כאיש אשר כבר הסכין להתיצב לפני מלכים, פתח שפתיו בחכמה ובקול ככנור יהמה ענה ויאמר:

„מושל עמים רב פעלים! ההשגחה, עיני ה' אלה המשוטטות בארץ וזאת התעודה אשר כל עמל אדם כל תקפו וגבורתו יעלו בתהו נגד ארח משפטיה היא הפקידה כיום הזה את עתותינו, חיינו ומאדנו וכל אשר לנו בידך לשבט או לחסד, ואנחנו פה עבדיך היום הביאונו לך מלך רם ונשא מנחה בכלי טהור איש איש מעשרו ומבכורות פרותיו וחלבהן לא כמס עובר כי מה תקח מידם מלך הכבוד אשר כל רכושם וקנינם הונם וכל יש להם לך נתון, נתון הנהו אך למען תראה ונוכחת מלך רם ונשא כי פרי הלולים ישוה השלום והמנוחה בארצנו מברכת ה', למנצח כמו להמנוצח יצמית צמח צדקה וברכה, וכי טוב לנטוע מלנתוש ולנתוץ ועת לך לטעת ולא לעקור נטוע".

„על פי המקרה היתה נסבה כי אנחנו נולדנו עבדים להכליף אשר מגרת לארץ כסאו, והמקרה הזה אשר חליפות וצבא לו חדשים לבקרים הוא כונן עלילות אשר עתה בידך שרביט המלוכה אשר נפל מיד הכליף ולך הארץ וכל יושביה; אנחנו כבודך חדש עמנו וכאשר עבדנו את הכליף עד הנה, כן אתך באמונתנו נחיה ורוחנו יהיה נאמן אתך אלוף לראשנו, ואחת היא בקשתנו אותה נשאלה, אשר גם אתה תהיה סתרה מגן וצנה עלינו כאשר חופף עלינו באברתו המלך אשר ישבת על כסאו".

„בידך אדונינו עתותינו, מלפניך משפטנו יצא וכאשר תגזר אמר כן יקום כי כן יכרע החלש ברך לפני הדום רגלי התקיף ממנו ואיש זרוע עם גבורה לו הארץ, גוי ואדם יחד לעשות בהם כטוב וכישר בעיניו. אולם בכל זאת עוד תקותנו משחקת לפנינו, וביום צרתנו בל נאמר נואש, כי נפשנו יודעת מאד כי לא לפני חדל אישים נכרע כיום ברך, לא לפני איש שתם עין אשר באיטים יתהולל, ההשכלה משחק לו וכל מלאכת מחשבת אנוש וחכמתו כמו זר נחשבו לו ורק המקרה הרכיבהו על במתי ארץ לרדף לפניו גוים לא לפניו גבא כיום הזה; ידענו כי זרוע כאל לך לפתח מתני מלכים ואין מי יעמוד לפני עז אפך, אך בכל זאת תשעשענו תקותנו כי איש אשר כמוך אשר על שאר רוחו מלכים יתמהו תמוה, כי איש אשר את ימי עלומיו הקדיש לא לכבוד מלכים ותענוגות בשרים, לרדף רוח וחמדת החיים, רק להביא לבב חכמה בכל דבר חכמת בינה, לתורה ולתעודה, כי איש אשר ירום ונשא וגבה מאד על ידי דתו וחלקת מחוקקיו אשר לא בעפר יסודם, איש אשר חטר הוא מגזע יקר ומאד נעלה אשר גם נביאנו קדוש ה' יעריצו ויקדישו ויספר כבוד תהלתו כי

איש כזה במקל נעם לא בשבט נוגש ירעה את צאן מרעיתו אשר תכו לרגליו ולא ישנה דין בני-עוני על לא חמס עשו".

האנאין בצע אמרתו, וקול דממה דקה נשמע בקרב המחנה כי העם חפצו למלא פיהם תהלת האנאין ואמריו כי נעמו, אך ברגע ההוא פתח מלך ישראל את שפתיו ויאמר:

„ארון נכבד! הכבד ושובה בשלום בגדרה, ואל רעיך אשר שלחוך תשיב דבר ואמרת אליהם, כה אמר מלך ישראל, בשובה ונחת תושעון, איש איש על מקומו ישב בשלום שקט ושאנן, אנשיכם עלי יבטחו וכל אשר לכם בי ימצא מבטח עז וחסן ישועות..."

„ואמונתם?" שאל המלאך בקול דממה.

„אני אסבל!" ענה דוד ויפן אל יאבאסטאר.

„עד עת בא דברנו". הוסיף הכהן הגדול.

„אדון" דבר אלראי „כבוד הכליף חדש עמדי ועל מקומו יבא בשלום ויאכל מפת-בג המלך!"

„הוד מלכותו ידע כי ביום נפל חילו ביד צר יצא הוא והשולטאן „מרום" כמוצאי גולה אל ארץ נוד..."

„ובית הנשים אשר לו?" שאל דוד ויחשב מחשבות רגעי מספר.

„גם הנה השליכו הרמונן ותצאנה פרצים".

„ומי בקש זאת מידן, הלא לא לנשים מל חמתנו?"

„חסדך אדוני מלאה הארץ, גם גברים גם נשים ידעו כי טוב חסדך מחיים!" ענה האנאין.

„בן-אוני!" קרא דוד לאחד שרי הגדוד משומרי ראשו, „קח אתך את „לגיון הכבוד" ושלח בשלום את הנשיא היקר הזה ואחזת מרעיו, אולם אנחנו אשר על חרבנו נחיה בימים האלה ורק ברזל ונחשת חנית מסע ושריה הטה כל יקר שכיות חמדתנו אשר אתנו כעת, אנחנו לא נוכל להתחרות ולתת לכם מנה אחת אפים כעיר בגדד רבת האוצרות. ורק לך ידידי אתן למנחת מזכרת אהבה את חניתי הזה אשר אותו תראה וזכרת את פי המדבר אליך!" ומדי דברו הושיט לו חנית מסלא בפז וממלא באבני מלואים הנוצצים כעין הברק; האנאין לקח את החנית ויתקעהו באזור אשר על מתניו.

„שרירא!" דבר אלראי „בידך אפקיד את הגבר חכם בעז הזה לעמוד לפניו ולשרתו, פנה נא מקום באחד האהלים היקרים וקראהו אחר כבוד, למען לא תאמר כל הכבודה הנכבדה הזאת כי לא נוכל כבדם בחנותנו על פני השדה בעת קרב ומלחמה".

„אם טוב בעיניך הוד מלכות" השיב האנאין „אלכה ואשובה אל מקומי להשיב שולחי דבר אחרי אשר פה כליתי את מלאכתי"...

„כטוב בעיניך, יקירי! בן-אוני, על משמרתך עמוד! חיה בטוב!"

המלאכים שבו ויכרעו ברך ויפנו לדרכם, ואלראי פנה אל יאבאסטאר ויאמר אליו:

(המשך יבא)

העונה לקוראיו

אל כותב הספור „גלות ספרד״ : כבר באו בספרתנו ספורים רבים ממין הזה ואחד בשם „גלות ספרד״ אך איננו היום ת״י להשוותו אל ההעתקה אשר לפנינו . מלבד זאת גם סגנון לשונך צריך בדיקה ואידך זיל גמור . אם תשלח פאָסטמארקען די שלוח הכ״י ע״י הפאסט השב נשיבנו לך .

אל כותב הספור „הון מהבל״ : הבל הביא גם הוא ! ספורך הוא נגד הספורים הראוים לבוא בקהל כפני הקוף נגד פני אדם .

אל ה׳ אלבערט פערל . . . בהוסיאטין : לא כל המצויים אצל שירים מומחין הם להעתקת הרעזיגנאטיאן לשיללער ושירך לא יבוא .

אל כותב השירים „לרוח העת״ : שיריך צריכים תקון ויש גם לרוח „משקל״ .

אל כותב השיר „משא יהודה״ : שירך המתחיל „הוי לבי כים תהמה״ לא יבוא ;

אל ה׳ Elieser Bassin : מכתבך הנדפס כבר זכה להיות נעתק ברוב מכ״ע לב״י ואנחנו לא מצאנו לנכון לתת לו מקום במכ״ע אחרי אשר כבר עשוהו רעינו ומטרתך במכתבך הלא היא גלויה וידועה וה צ מ ח הזה לא יעשה עוד ק מ ח ורבים הם אשר אתך בכל ארבע כנפות הארץ המקבלים שכר על הד ר י ש ה והיה שכרם אתם ופעלתם לפניהם ושלום על ישראל . אל ה׳ יח״ז כותב המאמר „חברת לומדי תורה בווארשא״ : עבר זמן בטל קרבן והשתיקה בזה יפה מן הדבור .

אל „בן אבויה״ : כלך לך אצל המו״ל אשר נגע בכבודך ובהב״א אין מקום למאמרך . לסאטירע נעימה כתובה על טהרת הלשון ובטוב טעם נתן בכל עת מקום בהב״א .

המו״ל.

מאת

ח"י בן יצחק אליהו ז"ל לבית גורלאנד. הלוח הזה (שנה חמישית) נדפס במספר מעט בעיר המלוכה (דפוס אר"ז) על צד היו"ט, מחירו לאחדים 25 קאפ' ולמוכרי ספרים וסוכנים הנחה הגונה עד ל' למאה (לפי ערך הקנין), ר"ל 30 %; וכל המבקש אותו ימצאהו ביחוד בשתי הערים האלה:

בעיר המלוכה ס"ט פיטרבורג — בבית המערכת של מכ"ע „המליץ" היוצא לאור ע"י האר"ז.

Редакція „Гамелицъ" Литейный пр. 35.

ובעיר יעקאטערינאסלאוו — אצל מוכ"ס סינאייסקי ושאפערמאן,

(Книжная торговля Синайскаго и Шафермана.)

ובערים אחרות, כל החפץ בלוחות ישראל לחיו"ג (משנת התרל"ט עד התרמ"ב) „יוכל להשיגם:

בעיר קיעוו — אצל המו"ס אָגלאָבלין; בחארקאוו — אצל אחי המו"ל וויקטאר גורלאנד; בארעססא — אצל המו"ס שוכמאן עם אבראמאָוויץ; בווארשא — אצל המו"ס אליעזר יצחק שפירא ואצל המו"ס א. צוקערמאן; בווילנא — אצל המו"ס י. מיכלאווסקי; בזיטאמיר — בבתי מסחר הספרים לבודקיעוויץ וקיריצענקא ואצל המו"ס מרדכי סקאמאראווסקי; באומאן — אצל המו"ס ל. שפירא; בבערדיטשוב — אצל המשגיח על ביה"ס למתחילים יעקב קארנבליט; בקרעמענצוג — אצל המורה בביה"ס למתחילים — ה' גראָוומאן וכו'.

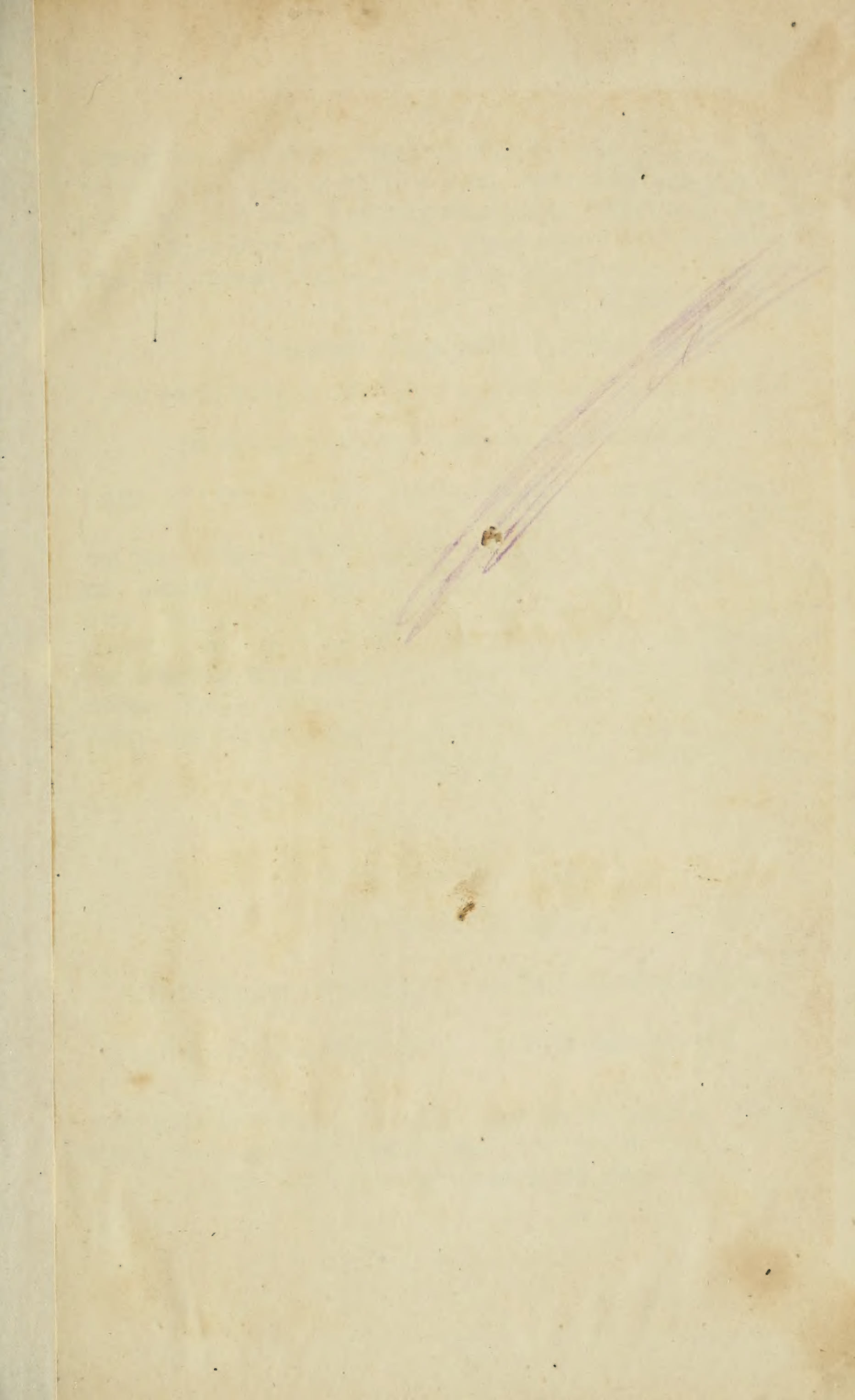
הכתבת של המו"ל הוא:

Надворному Совѣтнику

Іонѣ Ильичу ГУРЛЯНДУ. въ НОВОМОСКОВСКЪ.

Hofrath Jonas GURLAND. in NOWOMOSKOWSK.

הערה. בין הוספות הלוח ימצא הקורא מאמר אחד ע"ד הקביעות וקריאת הפרשיות (בלה"ק) מאת ר' צבי הירש יפה, ומאמר אחד ע"ד כ"י באורי תנ"ך הקדמונים ממחברים רבנים וקראים מאת דר' אברהם אליהו הרכבי (בשפת רוסיה).

3 1761 08117900 4